ȘTEFANIA POPESCU

Culegere de exerciții gramaticale cu noțiuni de morfologie și sintaxă

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
București — 1968

Scanned with OKEN Scanner

Culegere de exerciții gramaticale cu noțiuni de morfologie și sintaxă

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ—BUCUREȘTI, 1968

Scanned with OKEN Scanner

LĂMURIRI

Prezenta lucrare se adresează în primul rînd elevilor din şcoala generală de 8 ani şi celor din clasa a IX-a de liceu, clasă în a cărei programă sînt prevăzute ore regulate de gramatică a limbii române pe toată durata anului şcolar. Ea poate fi folosită însă ca un îndrumător şi un instrument de lucru şi de către elevii din clasele mai mari ale liceului, precum şi de către cei ce se pregătesc în vederea concursului de admitere în Facultatea de filologie.

Lucrarea este concepută în aşa fel, încît să poată fi folosită atît ca un auxiliar al manualelor de gramatică, cît şi independent de manuale.

Pentru orientarea profesorilor ce vor folosi la clasele lor această lucrare, dau mai jos cîteva lămuriri cu privire la organizarea materialului în general, la felul cum urmează să fie folosit materialul, la ordinea şi cerinţele unor exerciţii.

— Îndrumările teoretice sau practice din cuprinsul fiecărui capitol sînt organizate pe unităţi mici de informare urmate de exerciţii aplicative legate strict de informarea dată. Am adoptat această organizare a materialului ca urmare a rezultatelor obţinute în predarea gramaticii limbii române prin instruire programată*, rezultate mult superioare faţă de cele obţinute la clasele unde cunoştinţele noi dintr-o lecţie au fost date în bloc, potrivit practicii obişnuite. Tot de la instruirea programată am adoptat, pentru o mare parte din exerciţii, lucrul direct pe manual. Unele exerciţii, cum sînt cele la care se cere numai completarea locurilor libere sau sublinieri şi anumite notări deasupra unor cuvinte, se vor rezolva în întregime pe textul tipărit. Altele vor fi lucrate parţial pe manual, iar restul pe caietele de lucru ale elevilor. Este vorba de exerciţiile la care, pe lîngă sublinieri, se cer şi analize gramaticale. La aceste exerciţii sublinierile se vor face pe textul tipărit, iar analizele pe caiet. Pentru exerciţiile de acest fel elevii vor indica pe caiet, orientativ, ca titlu, cifra romană sub care este dată informarea de care ţine exerciţiul respectiv şi sumarul informării, iar dedesubt, numărul exerciţiului şi literele cu care sînt indicate textele de analizat. De exemplu:

FORMELE NEACCENTUATE ALE PRONUMELUI PERSONAL COMUNE CAZURILOR DATIV ŞI ACUZATIV

Exerciţiul 1, textele a-g

În acelaşi fel se vor indica şi exerciţiile cu caracter creator, din indicaţii lipsind, bineînţeles, referinţa la texte.

— În ceea ce priveşte ordinea exerciţiilor aplicative pentru formarea deprinderilor de ortografie, textele destinate dictărilor ocupă ultimul loc după o serie de exerciţii de muncă independentă a elevilor (completări de locuri libere, explicarea ortografiei prin analiză gramaticală, construcţii făcute de elevi cu tema aplicării normelor de ortografie etc.). Am considerat deci dictările ca o etapă de control al însuşirii ortogramelor urmărite, uneori şi ca o etapă de sinteză şi de control care încheie o serie de exerciţii de muncă independentă a elevilor asupra unor probleme de ortografie. Menţionez că în intenţia mea a fost ca, în cea mai mare parte, exerciţiile orientate spre formarea deprinderilor de ortografie să con-

* Rezultatele cercetării au fost publicate în studiul *Folosirea instruirii programate în predarea sintaxei limbii române la clasa a V-a* din volumul *Studii de didactică experimentală*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1965, p. 180–223.

Scanned with OKEN Scanner

stituie material pentru munca independentă a elevilor în clasă, considerînd că în felul acesta se vor înlătura multe din neajunsurile procedeului dictării.

— La exerciţiile de analiză sintactică a propoziţiei am redus cerinţele de analiză morfologică la strictul necesar, adică la ceea ce constituie *condiţia morfologică a părţii de propoziţie analizate*. De exemplu: la analiza predicatului verbal se cere uneori numai modul la care se află verbul, iar unde este necesar se mai cere diateza verbului şi precizarea dacă verbul este personal sau impersonal; la analiza atributului exprimat prin părţi de vorbire declinabile se cere ca analiză morfologică numai ceea ce ţine de clasificarea atributului, adică: felul părţii de vorbire prin care este exprimat, cazul la care se află şi dacă substantivul sau înlocuitorul lui este sau nu precedat de o prepoziţie sau de o locuţiune prepoziţională. Prin această limitare a analizei morfologice, am urmărit să se scoată pe primul plan esenţialul — condiţia morfologică a părţii de propoziţie analizate — şi să se înlăture decalajul dintre timpul consumat de elevi pentru analiza morfologică şi cel consumat pentru analiza sintactică, atunci cînd li se cere (cum se obişnuieşte) analiza morfologică integrală. Prin această măsură se va cîştiga timpul necesar pentru mai multe exerciţii cerute de formarea deprinderilor de analiză sintactică, de acord gramatical şi de punctuaţie.

Mai consider necesară o lămurire cu privire la faptul că textele date la morfologie şi la sintaxa propoziţiei prezintă în majoritatea cazurilor frazele despărţite în propoziţii. Am procedat în acest fel, avînd în vedere că exerciţiile de morfologie şi de sintaxă a propoziţiei se fac mai mult în clasele a V-a şi a VI-a, cînd elevii nu au încă suficiente cunoştinţe de sintaxă a frazei, pentru a li se cere să despartă singuri frazele în propoziţii. La unele exerciţii care privesc cunoştinţe ce se predau în clasele mai mari am lăsat pe seama elevilor despărţir a frazelor în propoziţii. În general, au fost despărţite în propoziţii frazele din textele date pentru părţile de vorbire declinabile şi mai ales atunci cînd exerciţiul cere analiza cazurilor şi a funcţiunilor sintactice. Măsura a fost luată pentru ca elevul să poată încadra cu uşurinţă cuvîntul de analizat în unitatea sintactică din care face parte — *propoziţia*.

AUTORUL

Scanned with OKEN Scanner

MORFOLOGIA

PĂRŢILE DE VORBIRE

PĂRŢI DE VORBIRE FLEXIBILE ŞI NEFLEXIBILE

Din punct de vedere morfologic (al posibilităţii sau imposibilităţii cuvintelor de a-şi schimba forma), părţile de vorbire se împart în două grupe mari:

părţi de vorbire flexibile — *substantivul*, *articolul*, *adjectivul*, *numeralul*, *pronumele*, *verbul;*

părţi de vorbire neflexibile — *adverbul*, *prepoziţia*, *conjuncţia*, *interjecţia.*

PĂRŢILE DE VORBIRE FLEXIBILE

SUBSTANTIVUL

Substantivul este o parte de vorbire flexibilă: *pom*, *pomi*; *casă*, *case*.

El exprimă **nume de obiecte.**

Prin cuvîntul *obiecte*, folosit în sens foarte larg, înţelegem tot ceea ce poate fi cunoscut de om, deci *obiecte ale cunoaşterii.*

Obiecte ale cunoaşterii pot fi: *fiinţele şi lucrurile* (băiat, fluture, casă, carte); *fenomenele naturii* (fulger, tunet etc.); *însuşirile* (frumuseţe, urîţenie, roşul, verdele); *stările sufleteşti* (bucurie, tristeţe); *acţiunile* (muncă, luptă, defilare, mersul); *relaţiile dintre oameni* (prietenie, tovărăşie) etc.

Pentru a alcătui o propoziţie gîndirea pleacă de la un obiect al cunoaşterii. Deci *orice substantiv poate arăta obiectul de la care pleacă gîndirea, pentru a alcătui o propoziţie.*

De exemplu:

În propoziţia „*Iarba* este verde", obiectul de la care pleacă gîndirea este *iarba*, iar cuvîntul *verde* arată însuşirea obiectului *iarba*. În propoziţia „*Verdele* este culoarea mea preferată", *obiectul de la care pleacă gîndirea, pentru a alcătui o propoziţie, este* **verdele.** În această propoziţie *cuvîntul* **verdele** *nu mai arată însuşirea unui obiect, ci* **numele însuşirii.** Deci el este un **substantiv.**

Scanned with OKEN Scanner

În propoziția „*Mihai* a plecat în grabă", obiectul de la care pleacă gîndirea este *Mihai*, iar *a plecat* este un *verb* care arată acțiunea făcută de obiectul *Mihai*. În propoziția „*Plecarea* aceasta m-a mirat", *obiectul de la care pleacă gîndirea este* **plecarea**. Cuvîntul *plecarea* este un **substantiv**.

Orice obiect poate avea o însușire, deci **orice substantiv poate avea un adjectiv**: *casă* **înaltă**, *bucurie* **mare**, *luptă* **înverșunată** etc.

Această posibilitate a substantivului de a avea un adjectiv îți poate servi ca **mijloc de verificare**, *pentru a nu confunda un substantiv care denumește o însușire sau o acțiune cu un adjectiv sau cu un verb*. În primul rînd, trebuie observat textul. Dacă în text cuvîntul respectiv este însoțit de un adjectiv, el este substantiv. Dacă în text cuvîntul nu are un adjectiv, *putem verifica valoarea lui de substantiv prin adăugarea unui adjectiv*. De exemplu: în propoziția „*Verdele* este culoarea mea preferată", cuvîntul *verdele* poate primi un adjectiv: „**Verdele** *închis* este culoarea mea preferată. La fel, în propoziția „*Plecarea* lui Mihai m-a mirat", cuvîntul *plecarea* poate primi un adjectiv: „**Plecarea** *grabnică* a lui Mihai m-a mirat"*. Deci cuvintele *verdele* și *plecarea* sînt *substantive*.

EXERCIȚII

1. Verifică dacă cuvintele următoare sînt substantive, folosind mijlocul de control dat (adăugarea unui adjectiv): *muncă*, *luptă*, *alergare*, *sosire*, *înmulțire*, *goană*, *viteje*, *tristețe*, *galbenul*, *albul*.

2. Subliniază substantivele din textele următoare. Dovedește că sînt substantive fie prin prezența în texte a adjectivelor care le determină, fie prin posibilitatea de a adăuga un adjectiv pe lîngă substantivele care nu au un adjectiv exprimat în text.

Model de analiză

Un *tunet* răzleț încercă să mai răscolească clocotitor *nemărginirile* întunecoase, dar, iute, își stinse neputincios, în *tăcerea nopții* adînci, *duruitu*-i depărtat. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

tăcerea grea sau *tăcerea* aceasta.

Textele de analizat

a) Din nesfîrșite depărtări răzbăteau vîbrările melancolice ale cornului, tot mai stinse... — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*.

b) Un tunet răzleț ... răscoli clocotitor nemărginirile rotunde și un ropot ... nedeslușit vestea de pretutindeni apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*,

c) Liniștea lor avea durata vîntului, iar bucuriile durata ierburilor. Viața aceasta i-a făcut aspri, neînduplecați și vestiți luptători. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

* Verificarea valorii de substantiv se poate face prin adăugarea unui adjectiv propriu-zis (ca în exemplele date) sau a unui adjectiv pronominal. Dacă pentru unele cuvinte nu găsim cu ușurință un adjectiv propriu-zis, *putem face verificarea prin adăugarea adjectivului pronominal* **acesta, aceasta, aceștia, acestea** (*plecarea* **aceasta**).

Scanned with OKEN Scanner

d) Mihai-vodă ... se întoarce la Tîrgoviște. Întoarcerea sa în țară este un marș triumfal. ... El începu îndată a se ocupa să vindece rănile și ticăloșia ce pustiirile războiului adusese asupra țării. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

e) O luptă-i viața, deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor. — G. Coșbuc, *Lupta vieții.*

f) A hotărît așadar unul păun ... să-și moaie penele în albastrul văzduhului, apoi să se lase pe pămînt, să-și poarte aripile prin verdele ierbii. — Em. Gîrleanu, *În fel de fel de fețe.*

g) Pînă și împăratul zicea că nici el nu mai văzuse așa voinic frumos...
Fata împăratului cea mică privea de la fereastră și tăcea. Îi spuseseră surorile de tînărul cel mîndru, despre care nimeni nu știa de unde era. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit.*

3. Scoate cuvintele subliniate din textele următoare și arată dacă sînt substantive, folosind ca mijloc de verificare adăugarea unui adjectiv.

a) Memoria, care mi-a fost totdeauna tovarăș fidel, îmi aducea uneori din *trecut*, cum aduce *marea* la țărm din *adîncimi*, *sfărîmături* ale *începuturilor* mele de odinioară. — M. Sadoveanu, *Evocări.*

b) Și pasărea parcă auzi *chemarea* tovarășei de altădată... — Em. Gîrleanu, *Frunza.*

c) Pe frunza unui nufăr, o broscuță se bucură și ea de *frumusețea* și *răcoarea* nopții. — Em. Gîrleanu, *Mărinimie.*

d) Cîteva luni mai tîrziu fabrica era gata, uimind și chiar emoționînd prin *noutatea* și *frumusețea* ei. — Geo Bogza, *Fabrică și munte.*

4. Construiește cîte două propoziții în care să se afle substantive care denumesc acțiuni, însușiri, stări sufletești și fenomene ale naturii. Substantivele să fie însoțite de un adjectiv.

Locuțiuni substantivale

Un obiect poate fi denumit și printr-o **locuțiune substantivală** (un grup de două sau mai multe cuvinte care împreună au valoarea unui substantiv).

Locuțiunile substantivale sînt rezultate de obicei din locuțiuni verbale al căror verb la infinitiv a fost substantivat:

locuțiuni verbale	locuțiuni substantivale	sensul locuțiunii
a aduce aminte	*aducere*-aminte	amintire
a ține minte	*ținere* de minte	memorie
a băga de seamă	*băgare* de seamă	atenție, grijă
a(-i) *părea* rău	*părere* de rău	căință, regret

Din punct de vedere gramatical, *locuțiunea substantivală se comportă ca un substantiv:* poate avea forme pentru singular și plural, articulate sau nearticulate (*aducere*-aminte, *aduceri*-aminte; *aducerea*-aminte, *aducerile*-aminte); se poate declina (N. A. *aducere*(a)-aminte, *aducerile*-aminte; G. D. *aducerii*-aminte, *aducerilor*-aminte); poate avea un adjectiv (*frumoase* aduceri-aminte).

Cuvintele din care este alcătuită o locuțiune substantivală nu se pot analiza separat. De exemplu, locuțiunea substantivală din propoziția „M-or troieni cu drag *aduceri-aminte*“ (M. Eminescu, *Mai am un singur dor*) se va analiza astfel:

morfologic — locuțiune substantivală (amintiri); feminin, plural, nearticulat, N.;
sintactic — subiect.

EXERCIȚII

1. Subliniază locuțiunile substantivale din textele următoare. Arată cu ce substantive se pot înlocui și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei ... — Al. Russo, *Cîntarea României.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Și păreri de rău trecute
Cad pe inima-i trudită,
Ca un stol de păsări mute
Pe-o grădină părăsită. — G. Topîrceanu, *Noapte de iarnă.*

c) La ce statornicia părerilor de rău,
Cînd prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis? — M. Eminescu, *Despărțire.*

d) Alaltăieri îi povesteam fabula cu greierele și furnica. Asculta cu mare luare-aminte, zicînd numai cînd mă opream: „Și p-ormă?"... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

e) Din fundul ei se întind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s-apuce vasul și să-l farme-n bucăți la cea mai mică nebăgare de seamă. — A. Vlahuță, *Romînia pitorească.*

2. Construiește cîte o propoziție în care locuțiunile substantivale *aducere-aminte* și *nebăgare de seamă* să fie la nominativ singular, cu funcțiunea de subiect, și alte propoziții în care locuțiunile substantivale *părere de rău* și *ținere de minte* să fie la acuzativ singular, cu funcțiunea de complement.

FELUL SUBSTANTIVELOR

A. Substantive simple și substantive compuse

După numărul cuvintelor folosite pentru a denumi un obiect, substantivele pot fi: **simple** *(floare, munte)* sau **compuse** *(ciuboțica-cucului, Vălenii-de-Munte).*

Unele substantive compuse s-au format prin **alăturarea cuvintelor,** iar părțile componente pot fi:

— *două substantive* așezate alături sau legate printr-o prepoziție: **floarea-soarelui, mașini-unelte, Vatra-Dornei, drum-de-fier, Curtea-de-Argeș.**

— *un substantiv și un adjectiv:* **argint-viu, apă-tare, bun-simț;**

— *un substantiv și un verb:* **gură-cască, pierde-vară, tîrîie-brîu, Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne.**

Alte substantive compuse s-au format prin *contopirea cuvintelor* care intră în componența lor. Deci ele nu se scriu cu liniuță de unire: **untdelemn, radiojurnal, radiodifuziune, portaltoi, portavion, bunăvoință, bunăstare.**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie substantivele simple și cu două linii substantivele compuse din textele următoare. Scoate din texte substantivele compuse și explică din ce părți de vorbire s-au format.

a) Și ziua trecea, și rătăcitorul zbura mereu, mereu, fără astîmpăr... Ce mai straturi de ochiul-boului! „Sînt prea din topor", băgă de seamă curtezanul ... Îngîmfat, se împiedică de o gura-leului: „Mersi, de-alde dumneata găsesc și-n cîmp, la țară". ... Mărgăritărelele nu le putea suferi ...; întrucît privește barba-împăratului, îi venea rău numai cînd se gîndea la numele ei ... — Em. Gîrleanu, *Hoinar.*

b) — Și unde-i el acuma? întrebă ea cu sfială.

— Cine? Statu-Palmă? El de mult s-a dus pe tărîmul celălalt ... Și s-adună din cînd în cînd acolo și stă de vorbă cu Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră și alți uriași din străvechi timpuri... Uriașii, după ce au ajutat cîndva pe Făt-Frumos să omoare pe balauri și pe zmei, nu mai au ce face alta decît să treacă în întunericul cel veșnic. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

c) Era un căluț jigărit, dar simpatic și plin de bunăvoință. — M. Sadoveanu, *Ghighiță.*

d) Moșneagul fiind un gură-cască ... se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea, sfînt era. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

Scanned with OKEN Scanner

2. Fă o narațiune în care să folosești substantive compuse care denumesc personaje din lumea basmelor.

3. Fă o descriere în care să folosești cel puțin șase substantive compuse care denumesc flori.

B. Substantive comune și substantive proprii

După rolul pe care îl au în vorbire de a denumi toate obiectele de același fel sau numai un obiect, spre a-l deosebi de celelalte, substantivele sînt de două feluri: **comune** *(oraș, țară)* și **proprii** *(Ion, București)*.

ORTOGRAFIA SUBSTANTIVELOR PROPRII

I. Substantivele proprii pot fi *simple* (Dunărea, Galați) sau *compuse* (Marea Neagră, Munții Apuseni, Partidul Comunist Român).

Substantivele proprii simple se scriu cu literă mare la începutul cuvîntului.

Fii atent la ortografia următoarelor **substantive proprii simple:**

— *numele planetelor:* **Mercur**, **Venus**, **Pămîntul**, **Marte**, **Iupiter**, **Saturn**, **Uranus**, **Neptun**;

— *numele punctelor cardinale* cînd au sensul de țările, ținuturile din apus, răsărit, sud, nord. De exemplu, în textul „Tu te lauzi că **Apusul** înainte ți s-a pus?“ (M. Eminescu, *Scrisoarea III)*, substantivul **Apusul** s-a scris cu literă mare pentru că are sensul de țările (aici figurat — popoarele) din apusul Europei.

EXERCIȚII

1. Subliniază substantivele proprii simple din următoarele texte. Explică oral ortografia lor și arată ce obiecte denumesc. Explică de asemenea de ce s-au scris cu literă mică cuvintele subliniate din textul *d*.

a) De o parte și de alta a rîului se-ntinde mîndra așezare a satului Broșteni. De aici încolo Bistrița se îmblînzește. De trei ori și-au ridicat Carpații falangele de stînci împotriva ei, de trei ori puternicile-i valuri au trecut biruitoare... — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Iar în patru părți a lumii vede șiruri munții mari,
Atlasul, Caucazul, Taurul și Balcanii seculari;
Vede Eufratul și Tigris, Nilul, Dunărea bătrînă —
Umbra arborelui falnic peste toate e stăpînă.
Astfel, Asia, Europa, Africa cu-a ei pustiuri
Și corăbiile negre legănîndu-se pe rîuri,
.....
Toate se întind nainte-i ... — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

c) Cotropirea de către turci a malului dimpotrivă însemna gîtuirea țării, sau astuparea definitivă a acestei ferestre a Răsăritului ... — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Departe, la *răsăritul* din fața noastră, sclipea încă ceva în umbra amurgului ...; era cea de pe urmă rază de lumină ce cădea rătăcită și pieziș din depărtările *apusului*. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

e) O, tu nici visezi, bătrîne, cîți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

f) Ele (razele de soare) aleargă ... cu fantastica viteză de 300 000 km pe secundă ... Dar în calea puternicelor radiații solare, Pămîntul are instalată o barieră naturală, și anume atmosfera ... — H. Chirilei, *Soarele și viața pe Pămînt*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle substantive proprii simple care denumesc reviste, ziare, planete și cuvintele *apusul*, *răsăritul* folosite ca substantive proprii.

Scanned with OKEN Scanner

II. *Substantivele proprii compuse se împart în două categorii, în ce privește ortografia lor:*

a) substantive care se scriu *cu literă mare la începutul tuturor cuvintelor, afară de cuvintele de legătură (articol, prepoziție, conjuncție):* **Republica Socialistă România, Consiliul de Miniștri, Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România** etc.;

b) substantive care se scriu *cu literă mare numai la începutul primului cuvînt:* **Scînteia tineretului, Uniunea compozitorilor** etc.

În prima categorie intră substantivele proprii compuse care denumesc:

— *persoane:* **Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Tudor Arghezi, Barbu Ștefănescu-Delavrancea;**

— *orașe, sate, munți, ape* etc.: **Turnu-Severin, Munții Apuseni, Marea Neagră, Oceanul Înghețat de Nord** etc.;

— *state:* **Republica Socialistă România, Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, Statele Unite ale Americii** etc.;

— *evenimente istorice importante:* **Unirea Principatelor, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie** etc.;

— *documente istorice de mare importanță:* **Proclamația de la Izlaz, Decretul Păcii** etc.;

— *organe și organizații centrale de stat și politice* românești, străine și internaționale: **Consiliul de Miniștri al Republicii Socialiste România, Guvernul Republicii Socialiste România, Partidul Comunist Român, Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România, Adunarea Națională Franceză, Organizația Națiunilor Unite** etc.;

— *titluri, ordine și medalii care se dau unor persoane ca distincții pentru meritele lor:* **Erou al Muncii Socialiste, Ordinul Muncii** etc.

Substantivele proprii compuse care nu intră în prima categorie se scriu *cu literă mare numai la începutul primului cuvînt.* Ele denumesc *sărbători, diferite întreprinderi, fabrici, uzine, străzi, ziare, reviste, titlurile operelor* etc.: **Anul nou, Ziua internațională a copilului, Scînteia tineretului, Gazeta literară, Amintiri din copilărie** (operă a lui Ion Creangă), **Pădurea spînzuraților** (operă a lui L. Rebreanu) etc.

În denumirile sărbătorilor care încep cu o cifră, *cuvîntul ce urmează după cifră se scrie cu literă mare:* 24 **Ianuarie**, 23 **August**, 1 **Mai**.

Substantivele proprii care denumesc întreprinderi, fabrici, uzine, ziare, precum și titlurile operelor literare se scriu între ghilimele. În textele tipărite aceste substantive apar fie între ghilimele, fie scrise cu litere deosebite de cele folosite în restul textului.

EXERCIȚII

1. Subliniază substantivele proprii simple sau compuse. Scrie-le pe caiet și explică oral ortografia lor.

a) Atunci Ladima văzu doi soldați care tîrau... cadavrul unui muncitor... și-l treceau strada pustie spre curtea Teatrului Național...

Soarele căzuse cu totul dincolo de grădina Cișmigiului...

Din susul străzii Cîmpineanu..., se vedea curgînd spre club, ca un rîu revărsat, coloana imensă a muncitorilor de la căile ferate.

... Dar cînd coloana fu abia trecută din dreptul Ministerului de Război, trompetele sunară prelung ... — Camil Petrescu, *Cei care plătesc cu viața.*

Scanned with OKEN Scanner

b) — A vrut să meargă pe cablu în mîini? Da, înțeleg.

Și astfel, în acea dimineață ..., șeful *Inspectoratului minier* din Petroșani începu ancheta celei mai ciudate și mai tragice nenorociri din cîte au fost vreodată pe Valea Jiului. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onișia.*

c) Urmărim raidul pe hartă cu steguleţe... Uite aşa şerpuieşte pe lîngă noi. A fost colea, la „Fusul roşu". Ziceam că vine-ncoace. Aşi! A trecut la „Metalul"... D-acolo unde crezi c-a sosit? N-o să-ţi dea prin minte: la „6 Martie". — A. Baranga, *Mielul turbat.*

d) Într-o noapte mi-a fost dat să văd un cer cum nu îl vor vedea poate decît cosmonauții...

Acest cer activ și conștient l-am văzut pe Valea Trotușului, în locul în care a căzut pe vremi săgeata lui Ștefan cel Mare. — Geo Bogza, *Pe Bistrița și pe Trotuș.*

e) Adunările cele mai zgomotoase aveau loc pe poiana fierăriei..., dar dacă de la ele lipseau Moromete și Cocoșilă, nu erau prea reușite; Moromete era abonat la *Mișcarea*, Iocan la *Curentul*, iar Cocoșilă primea *Dimineața* și dacă veneau fără ziare, asta însemna pentru ceilalți că Moromete și Cocoșilă erau supărați și n-aveau chef să discute politică. — M. Preda, *Moromeții.*

f) La 1857, pe cînd se fierbea Unirea la Iași, boierii moldoveni liberali, ca de-alde Costache Hurmuzachi, M. Kogălniceanu și alții, au găsit cu cale să cheme la adunare și cîțiva țărani fruntași... spre a lua și ei parte la facerea acestui măreț și nobil act național. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*

g) *Capra cu trei iezi* este ilustrarea iubirii de mamă; *Dănilă Prepeleac* dovedește că prostul are noroc; ... *Povestea porcului* arată că pentru o mamă și cel mai pocit prunc e un Făt-Frumos; *Fata babei și fata moșneagului* este vestita dramă a copiilor vitregi. — G. Călinescu, *Ion Creangă.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle substantive proprii compuse care denumesc evenimente istorice, organe și organizații centrale de stat, mări și oceane. Explică oral ortografia lor.

3. Construiește cîte două propoziții în care să se afle substantivele proprii *Vasile Alecsandri* și *George Coșbuc* și substantive proprii compuse care denumesc opere ale acestor scriitori.

GENUL SUBSTANTIVELOR

I. În limba română, substantivele pot fi de *genul*

masculin: *un* **frate,** *doi* **frați;**
feminin: *o* **colegă,** *două* **colege;**
neutru: *un* **drum,** *două* **drumuri.**

EXERCIȚIU

Subliniază substantivele din textele următoare și analizează-le arătînd: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii) și genul.

a) Ograda școlii era mare, năpădită de buruieni... Pomii neîngrijiți erau plini de fluturi albi, iar mai jos, printre nenumăratele sălcii, răstoaca verde sclipea dușmănos. — T. Popovici, *Setea.*

b) Îmi place ploaia asta jucăușă
Pe case, pe grădini și pe ogoare,
Și zarea ce-și deschide larga ușă,
Să calce peste țară mîndrul soare.

— M. Beniuc, *Furtuni de primăvară.*

c) Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mîhnire Cetatea Neamțului de atîtea veacuri. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Cînd m-am prezentat la poarta căminului studențesc de pe strada Cheiului..., ca proaspăt student al Facultății de istorie din București, purtam încă armă... abia mă întorsesem dintr-un spital de răniți din Cehoslovacia. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

Scanned with OKEN Scanner

II. *Diferența de sex pentru substantivele care denumesc ființe se exprimă în două feluri:*

a) prin întrebuințarea unor *cuvinte diferite* la masculin și feminin: *bărbat — femeie; băiat — fată; oaie — berbec; cocoș — găină* etc.;

b) prin *formarea femininului de la masculin:* **nepot — nepoată, prieten — prietenă; urs — ursoaică**; sau *a masculinului de la feminin:* **vulpe — vulpoi; rață — rățoi.**

Substantivele care au femininul format de la masculin sau masculinul format de la feminin se numesc **substantive mobile.**

Unele substantive, nume de animale, au **o singură formă** *pentru a denumi ambele sexe: elefant, vultur, dihor, veveriță, fluture* etc. Acestea se numesc **substantive epicene** *.

EXERCIȚIU

Subliniază substantivele nume de ființe și scoate-le pe trei coloane: 1) cele care exprimă diferența de sex prin cuvinte diferite; 2) substantivele mobile; 3) substantivele epicene. Analizează genul celor de la punctele 1 și 2.

a) Lupii, urșii îmi fac slujbă, leii chiar mi se supun,
Adevărul d-un preț mare, cînd le poruncesc ei spun.
— Gr. Alexandrescu, *Epistolă. Marelui logofăt I. Văcărescu.*

b) Vin țințarii lăutarii, gîndăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-așteptа-ndărătul ușii.
— M. Eminescu, *Călin* (File din poveste).

c) Jucau sîrba porumbeii,
Că e jocul lor,
Și-au luat la joc cîrsteii
Pe-o rățușcă — vai de mine!
Graurul juca pe vine,
Barza-ntr-un picior.
Numai cioara cu cimpoiul,
Tot izbind cu el,
Se bătea cu pițigoiul,
Iar sitarul dup-o ușă
Se certa c-o găinușă
Pentr-un gîndăcel.

— G. Coșbuc, *Nunta în codru.*

d) Însă a doua zi după asta, iaca și mătușa Măriuca lui moș Andrei ... și se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care... ne trezește desdimineață la lucru de atîția ani!? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

NUMĂRUL SUBSTANTIVELOR

I. Prin formele pe care le iau în vorbire, substantivele pot arăta un singur obiect sau mai multe obiecte de același fel, adică *numărul* obiectelor. În mod obișnuit, substantivele au o formă pentru *singular*, formă care arată *un singur obiect*, și o formă pentru *plural*, care arată *mai multe obiecte* de același fel:

— singular: *om, frate, copac, școală, tablou;*
— plural: *oameni, frați, copaci, școli, tablouri.*

---

* Denumirea *epicene* vine de la adjectivul din limba greacă „*epikoinos*" = *comun*, în sensul de *nediferențiat*. În cazul substantivelor, *epicen* înseamnă *care nu face diferențierea după sex.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie substantivele la numărul singular și cu două linii substantivele la numărul plural. Analizează-le arătînd: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii, mobile sau epicene), genul și numărul.

a) Și mamele cîntau la urechea pruncilor din scutece, să le transmită chiar de la vîrsta aceea, cea mai frumoasă dintre melodii, cîntecul ... apărării pămîntului strămoșesc! Și tații cîntau, înalt și solemn, însă cu un ochi la băieții lor, ca nu cumva în loc să cînte, să se uite la fluturii abia ieșiți parcă din razele de soare!

„Muri-vom pînă la unul ...!"

sunau cuvintele fierbinți ca focul. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe cîmpuri
Pleacă fruntea-ngîndurată. — O. Goga, *Sara.*

c) Făt-Frumos își spală fața în baia de lacrimi, apoi ... se culcă să doarmă în patul cu flori ... și florile toate s-adunară ... ținînd sfat lung cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredințară taina lor unui curtenitor fluture albastru ... — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

d) Voi, munților mîndri, moșnegi cununați
Cu stelele bolții albastre,
În leagănul vostru de codri și stînci
Dorm toate poveștile noastre. — O. Goga, *În munți.*

II. Unele substantive **au forme numai pentru singular.** În această categorie intră foarte multe **substantive proprii,** lucru explicabil, pentru că ele denumesc un singur obiect, considerat izolat: *Oltul, Constanța* etc.; **substantive comune** care denumesc **orînduirile sociale, religiile:** *sclavagism, feudalism, capitalism, socialism, comunism, creștinism, catolicism* etc.; **calități** sau **însușiri:** *înțelepciune, curaj* etc.; **stări organice:** *foame, sete* etc.; **materie:** *aur, fier, zinc, miere, mazăre* etc.; **sporturi:** *fotbal, volei* și altele.

Alte substantive **au numai forme de plural:** *cîlți, zori, Carpați, Bucegi, București, Galați* etc. Numele de localități cu formă de plural au înțeles de singular, pentru că ele denumesc o singură localitate.

O altă categorie de substantive **au la plural alt înțeles decît la singular:** *frig* — **friguri** (denumirea unei boli); *grîu* — **grîne** (denumire generală pentru cereale); *fier* — **fiare** (cu sensul *obiecte de fier* — *fiare* vechi — **sau** *cătușe, lanțuri)* **etc.**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie substantivele comune sau proprii care au formă numai pentru singular și cu două linii pe cele care au forme numai pentru plural.

a) De-aici pornește marele braț al Dunării — canalul Borcea — care trece prin fața orașului Călărași și ... curge între deșertul pururea însetat al Bărăganului și suhaturile mlăștinoase ale ostrovului Balta. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) O, tu crai cu barba-n noduri ca și cîlții cînd nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

c) Din vîrf de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori
și-ațîță
jăraticul ascuns
sub vălul lor subțire de cenușă. — L. Blaga, *Amurg de toamnă.*

Scanned with OKEN Scanner

d) În pîntecele acestor munți zac comorile minerale cele mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul... și, în sfîrșit, metalul cel mai îmbeșugat decît toate, aurul, pe care îl vezi strălucind pînă și prin noroiul drumurilor. Astfel este țara Ardealului. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

e) Cînd au dat zorile, mă scol, mă spăl, îmi aprind pipa ...și-i poftesc în casă. — I. Agîrbiceanu, *Costinaș.*

f) E mare sărbătoare-n toată țara...
Și noi, copiii-ntregului popor,
Ne bucurăm acum de primăvara
Socialismului biruitor.
Din zare comunismul ne zîmbește,
Cum fructul de pe-acum zîmbește-n flori. — *Salutul pionierilor.*

2. Construiește șase propoziții în care să se afle substantive care denumesc orînduiri sociale și religii*.

3. Subliniază cu o linie substantivele care au forme numai pentru plural și cu două linii pe cele care au la plural alt înțeles decît la singular. Scrie formele de singular și de plural ale celor din urmă și arată ce înțeles au la plural.

a) Cîte un plop cu coaja cenușie abia își clătina rămurelele subțiri și-și tremura bănuții frunzelor, care luceau în două ape. — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*

b) Așa, Ursei,
Pune-ți botul pe genunchii mei —
Și uită-mi-te-n ochi cu bunătate. — T. Arghezi, *Prietenie.*

c) Pe umeri pletele-i curg rîu —
Mlădie ca un spic de grîu,
Cu șorțul negru prins în brîu,
O pierd din ochi de dragă. — G. Coșbuc, *Numai una.*

d) Ați priceput: cu mii de cai putere,
Se crapă zorii unei alte ere! — M. Beniuc, *Cu mii de cai putere.*

e) Pe dealuri se-nalță solare
podgorii albastre și sonde.
Rîuri spre alte seminții
duc slava bucatelor blonde. — L. Blaga, *Țară.*

f) — „Știm, totu-i o rană și totul te doare,
Dar tu, fii puternic și slobod în fiare.“ — M. Banuș, *Slavă eroilor Doftanei.*

SUBSTANTIVE CU SENS COLECTIV

I. Substantivele cu sens colectiv *denumesc o totalitate de obiecte de același fel:* **muncitorime, mulțime, boierime, burghezie, nobilime, stol, roi, cîrd, grup, popor, oaste, grămadă** etc.

Substantivele cu sens colectiv *muncitorime, țărănime, boierime, nobilime au numai formă de singular.*

EXERCIȚIU

Subliniază substantivele cu sens colectiv și analizează genul și numărul lor.

a) În cîteva clipe mulțimea se răspîndi în toate părțile, curțile căsuțelor din dosul palatului ... se umplură de lume care căuta adăpost. — Camil Petrescu, *Cei care plătesc cu viața.*

b) Rîndunelele s-au adunat pe șoseaua mare, din toate streașinile împrejurimii ... Nu știu dacă sînt cîteva mii, cîteva zeci de mii, cîteva sute de mii, cîteva milioane, căci ochiul deprinde să numere pîlcurile, stolurile, roiurile și frunzele. — T. Arghezi, *Dați-vă jos încet.*

---

*) Fii atent la ortografia acestor substantive. Ele sînt formate cu ajutorul sufixului *-ism;* deci este greșit să scriem socializm, comunizm, catolicizm etc.

Scanned with OKEN Scanner

c) Se adunase lume în jurul lor ..., mai ales că femeile ieşiseră pe la porţi ca să deschidă vacilor, căci se întorcea cireada satului de la păşune, acoperind soarele care scăpăta roşu şi mare. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) Care cu poveri de muncă
Vin încet şi scîrţîind;
Turmele s-aud mugind,
Şi flăcăii vin pe luncă
Hăulind.

Cu cofiţa pe-ndelete,
Vin neveste de la rîu;
Şi cu poala prinsă-n brîu
Vin cîntînd în stoluri fete
De la grîu.

— G. Coşbuc, *Noapte de vară*.

II. *Substantivele cu sens colectiv, cînd au formă de singular, se înlocuiesc cu un pronume la numărul singular:* „Ţărănimea a luptat pentru drepturile ei; ea s-a răsculat în 1907..." *Fii atent la acest lucru. Trebuie să te conduci după forma gramaticală de singular a substantivului, nu după înţelesul lui colectiv.*

EXERCIŢIU

Construieşte cîte două fraze în care substantivele cu sens colectiv *boierimea, burghezie, ţărănimea, muncitorimea* să aibă funcţiunea de subiect al primei propoziţii, iar în a doua propoziţie, să fie înlocuite prin pronume personale.

III. *Cînd un substantiv cu sens colectiv are funcţiunea de subiect, verbul predicativ se pune la numărul singular sau plural, după cum substantivul colectiv are formă de singular sau de plural:* „Stolul a *zburat*"; „Stolurile au *zburat*"; „Muncitorimea *s*-a *adunat* în curtea fabricii". Chiar în construcţiile de tipul: „Stolul *de vrăbii* a *zburat*", verbul predicativ se pune tot la singular, pentru că acordul predicatului se face cu subiectul *stolul* (substantiv la numărul singular), nu cu atributul „(de) *vrăbii*".

EXERCIŢII

1. Subliniază substantivele cu sens colectiv, apoi completează locurile libere cu predicatele propoziţiilor, exprimate prin verbele indicate înaintea fiecărui text, acordîndu-le cu numărul substantivelor pe care le-ai subliniat.

[1] *a se tulbura;* [2] *a căuta* (ambele verbe la perfectul simplu)

a) Oastea vizirului se [1] ....., toată năpădită ca de-o furtună. Românii lovesc orbeşte. Mulţimea nebună de groază, îşi [2] ..... scăparea-n fugă. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

a se lăsa (la perfectul simplu).

b) Un stol de graur se ....., pieziş, în apropiere. — Em. Gîrleanu, *Tovarăşii*.

[1] *a strînge;* [2] *a rămîne* (ambele verbe la perfectul simplu); [3] *a lupta* (la indicativul prezent).

c) Gloata îşi [1] ..... rîndurile. Soldaţii coborau armele de pe umeri şi mişcau trăgătoarele în semn de ameninţare. Muncitorimea [2] ..... neclintită.

Se gîndi la Filip: „Ce face Filip?" Sigur se luptă pentru piciorul meu de lemn. Toată muncitorimea [3] ..... acum pentru piciorul meu de lemn ..." — Al. Sahia, *Uzina vie*.

[1] *a se aduna;* [2] *a sta* (ambele verbe la perfectul compus).

d) [1] ..... popor de pretutindeni, umplînd împrejurimea. Toată boierimea [2] ..... lîngă tronul Domniei după protocol. — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*.

2. Înlocuieşte substantivele subliniate cu substantivele colective corespunzătoare şi fă acordul predicatelor cu numărul substantivului colectiv atît în propoziţiile în care subiectul este exprimat, cît şi în propoziţiile în care subiectul este subînţeles.

a) *Muncitorii*, însă, s-au retras dincolo de docuri şi aşteaptă. — Al. Sahia, *Revolta din port*.

b) Acum e război. *Boierii* s-au pus la adăpost, au fugit ... Stau cu bagajele împachetate, gata s-o şteargă, cum vor auzi că se clatină frontul. — Z. Stancu, *Desculţ*.

Scanned with OKEN Scanner

c) Constantin Crișan era comunist. În conflictele pe care le aveau cu patronii, *muncitorii* îl alegeau pe dînsul ca delegat. — C. Chiriță, *Oțelul*.

3. Construiește cîte o propoziție în care subiectul să fie exprimat prin substantivele cu sens colectiv, urmate de atributele date: **turma** *de oi*, **rolul** *de albine*, **detașamentul** *de pionieri*, **cîrdul** *de copii*, **stolul** *de rîndunele*. Subliniază predicatele și verifică acordul lor cu subiectele.

DECLINAREA SUBSTANTIVULUI

CAZURILE SUBSTANTIVULUI

Substantivul poate avea în propoziție diferite funcțiuni sintactice: *subiect*, *atribut*, *complement*, sau poate intra în componența predicatului care arată *ce este*, *cum este*, *al cui este obiectul* denumit prin substantivul cu funcțiunea de subiect.

Aceste funcțiuni sintactice sînt exprimate prin diferite forme ale substantivului:

Casa este înaltă.	*subiect*
Zidurile **casei** sînt de cărămidă.	*atribut*

Formele pe care le ia substantivul pentru a exprima funcțiunea lui în propoziție se numesc **cazuri.**

În limba română sînt cinci cazuri: **nominativ, acuzativ, genitiv, dativ** și **vocativ.**

Formele cazurilor se numesc **forme cazuale.**

Totalitatea formelor cazuale ale unui substantiv, la singular și plural, constituie **declinarea** *acelui substantiv.*

Declinarea substantivului poate fi *articulată* sau *nearticulată.*

CAZUL NOMINATIV

I. Substantivul la cazul *nominativ* are de obicei *funcțiunea de subiect.*

Avînd funcțiunea de subiect, substantivul la nominativ arată *cine face acțiunea* sau *cine are însușirea exprimată prin predicat:*

Un **copil** se apropie de noi.	**Cine** *se apropie?* — (un) *copil.*
Copilul e vesel.	**Cine** *e vesel?* — *copilul.*

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele propozițiilor din textele următoare. Caută subiectele exprimate prin substantive și subliniază-le. Analizează substantivele cu funcțiune de subiect, arătînd: felul substantivului, numărul și cazul.

a) Cerul abia se rumenise; picăturile de rouă încă nu se prefăcuseră în mărgăritare... — Em. Gîrleanu, *Mai sus!*

b) Brobonit de rouă, pămîntul doarme încă în lumina umedă și nehotărîtă a dimineții. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Zarea-şi picură argintul
Pe ovezele de aur.
Ostenit, din aripi bate,
Ca un vis pribeag, un graur. — O. Goga, *Sara*.

e) Sus în brazii de pe dealuri
Luna-n urmă ţine strajă,
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunînd din valuri. — M. Eminescu, *Povestea teiului*.

II. Substantivul la nominativ poate fi *articulat* sau *nearticulat*. Prin *substantiv articulat* se înţelege substantivul articulat cu articolul hotărît enclitic: *omul*, *oamenii*, *casa*, *casele* etc.

Substantivul nearticulat poate fi însoţit sau nu de articolul nehotărît:

În stînga se desface **o vale** largă... Din fundul acestei văi s-aude venind **un vuiet**...

Se deschid **privelişti** măreţe în depărtarea zărilor. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

În analiza gramaticală, *articolul nehotărît se ia împreună cu substantivul*.

Substantivele la cazul nominativ au următoarele forme:

Substantive comune **Substantive proprii**

Masculine

Formele nearticulate

Singular	(un)	*om*	*frate*	*codru*	*fiu*	*Jiu*	*Ion*
Plural	(nişte)	*oameni*	*fraţi*	*codri*	*fii*	—	—

Formele articulate

Singular	*omul*	*fratele*	*codrul*	*fiul*	*Jiul*	—
Plural	*oamenii*	*fraţii*	*codrii*	*fiii*	—	—

Feminine

Formele nearticulate

Singular	(o)	*casă*	*basma*	*zi*	*vulpe*	*cîmpie*	*Dunăre*
Plural	(nişte)	*case*	*basmale*	*zile*	*vulpi*	*cîmpii*	—

Formele articulate

Singular	*casa*	*basmaua*	*ziua*	*vulpea*	*cîmpia*	*Dunărea*	*Maria*
Plural	*casele*	*basmalele*	*zilele*	*vulpile*	*cîmpiile*	—	—

Substantive comune

Neutre

Formele nearticulate

Singular	(un)	*deal*	*teatru*	*fluviu*	*pai*	*nume*
Plural	(nişte)	*dealuri*	*teatre*	*fluvii*	*paie*	*nume*

Formele articulate

Singular	*dealul*	*teatrul*	*fluviul*	*paiul*	*numele*
Plural	*dealurile*	*teatrele*	*fluviile*	*paiele*	*numele*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatul fiecărei propoziții și cu două linii subiectul. Analizează substantivele prin care sînt exprimate subiectele, arătînd: felul lor, genul, numărul, cazul și dacă sînt articulate cu articolul hotărît enclitic sau nearticulate. Pentru cele nearticulate enclitic, arată dacă sînt însoțite sau nu de articolul nehotărît.

a) Ploaia nu stătuse ... Un vînt rece îndoia iarba cosită. Muntele se vedea îndepărtat, învăluit în neguri. — E. Barbu, *Pe ploaie.*

b) Niște sănii săgetau pe drumurile de cremene ale gerului. Sunau clopoțeii telegarilor, spărgînd în răsunete de argint tăcerile albe. Păduri mohorîte se zăreau, cu brazi încărcați de chiciură. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

c) Ziua-nfloreşte-albastră, în noaptea din fereastră.
Zăbranicul perdelei tresare-ncet și trece.
Întregul cer s-așază la geamuri ca o glastră. — T. Arghezi, *Înginare.*

d) Cîntecele noi slăvească
rodul lanului și-al viței!
Și prin ani să înflorească
plaiurile Mioriței! — Gh. Tomozei, *Foc de tabără.*

e) Sara pe deal buciumul sună cu jale,/
Turmele-l urc,/ stele le scapără-n cale. — M. Eminescu, *Sara pe deal.*

f) Numai moșul povestește,
Așezat pe fața vetrii — /
Dumiriți de-o pildă veche,
Îl ascultă doi cumetri. — O. Goga, *Pace.*

2. Construiește cîte o propoziție în care substantivele *patriotism, eroism, socialism* (articulate) să aibă funcțiunea de subiect.

III. Într-o propoziție pot fi *două sau mai multe substantive la nominativ cu funcțiune de subiect.* Deci o propoziție poate avea *subiect multiplu:*

Sub brațul ei ... **vagonetele, șinele, uneltele, cablurile** se înviorau ca vrăjite. — N. Jianu, *Drumul spre cer.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele. Dacă textul cuprinde fraze, desparte-le în propoziții. Subliniază cu două linii substantivele cu funcțiune de subiect. Fă analiza morfologică a acestor substantive.

a) Întîi a înflorit salcia de lîngă poartă. Pe urmă au înflorit duzii, salcîmii, corcodușii. Au înflorit cîmpurile. Berzele, rîndunelele au venit. — Z. Stancu, *Desculț.*

b) În lan erau feciori și fete
Și ei cîntau o doină-n cor;
Juca viața-n ochii lor,
Și vîntul le juca prin plete. — G. Coșbuc, *Vara.*

c) Au apărut în aceste sate lumina electrică, cinematograful, aparatul de radio, mașinile grele, șoseaua luminoasă, tractoarele mari. — Tr. Coșovei, *Oltenia de azi.*

d) În toamna anului 1939, pe niște ploi putrede, am văzut cum se risipea Polonia; treceau peste Ceremuș rămășițe de regimente și lungi șiruri de mașini și care cu pribegi. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe substantive la nominativ, cu funcțiune de subiect. Subliniază-le și fă analiza lor morfologică.

IV. Substantivul la nominativ poate avea și *funcțiunea de nume predicativ.* Substantivul la nominativ cu funcțiune de nume predicativ răspunde la întrebarea **ce (cine) este?**, pusă pe lîngă subiect:

Negreșit, muncitorul *e* **stîlpul** României! — Al. Odobescu, *Muncitorul român.*	Ce e (este) muncitorul? — *stîlpul* (României).
Prietena ei *este* **Ileana.**	Cine este prietena (ei)? — *Ileana.*

Scanned with OKEN Scanner

Într-o propoziție pot fi unul, două sau mai multe substantive la nominativ cu funcțiune de nume predicativ: El îmi *este* frate și prieten. *Ce este* el? — *frate* și *prieten*.

Această propoziție are nume predicativ multiplu.

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii. Acolo unde textul are fraze, desparte-le în propoziții. Analizează substantivele prin care sînt exprimate subiectele și numele predicative, arătînd: felul lor, genul, numărul, cazul, dacă sînt articulate sau nu și funcțiunea sintactică.

a) Avuțiile de aur sînt pieritoare; ... munca e bogăție veșnică ...
Doina și iar doina! ... cîntecul meu e versul de moarte a poporului la șezătoarea priveghiului ... Trist e cîntecul în sărbătorile satului: „Birul îi greu, podvoada e grea! ..." Poporul e stîlpul țării ..., fiecare părticică de pămînt e vărsită cu sîngele lui ... — Al. Russo, *Cîntarea României*.

b) — Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult și-acuma,
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma. — M. Eminescu, *Luceafărul*.

c) El e sol precum se vede,
Mă-sa l-a trimis în sat.
Vezi, de-aceea-i încruntat,
Și s-avîntă, și se crede
Că-i bărbat. — G. Coșbuc. *Iarna pe uliță*.

d) Pămîntul nostru-i scump și sfînt,
Că el ni-e leagăn și mormînt. — G. Coșbuc, *Noi vrem pămînt!*

2. Construiește patru propoziții în care substantivele *feudalismul*, *capitalismul*, *socialismul* și *comunismul* să fie la cazul nominativ, cu funcțiune de nume predicativ.

V. Substantivul la nominativ poate avea și *funcțiunea de atribut*. Substantivul la nominativ cu funcțiune de atribut răspunde la întrebarea *care?*, pusă pe lîngă substantivul determinat:

Și părintele *Ioan* de sub deal, Doamne, ce om vrednic... mai era! I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.	Care *părinte?* — *Ioan*.

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie predicatele, cu două linii substantivele la nominativ, cu funcțiune de subiect și cu o linie întreruptă substantivele la nominativ, cu funcțiune de atribut. După modelul dat mai sus, indică prin săgeată substantivele determinate de atribute exprimate prin substantive la nominativ.

a) ... și satul Humulești ... nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii ... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Bunicul meu, Manole Crețu, la noi în Viișoara, în răzășia lui văzuse lumina lumii aceștia. — M. Sadoveanu, *Sfaturi vechi*.

c) Încălărat și mai semeț decît Alexandru Machedon, sălta în tarniță badea Ghiță Botgros, purtînd în partea stîngă o pavăză de lemn din vremea veche,/ cînd era tînăr strămoșul David. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Oaspeții caselor noastre, cocostîrci și rîndunele,
Părăsit-au a lor cuiburi/ și-au fugit de zile rele. — V. Alecsandri, *Sfîrșit de toamnă*.

e) Cu noi ședea și Bodrîngă, un moșneag fără căpătîi, însă de tot hazul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Scanned with OKEN Scanner

Funcţiunile sintactice ale substantivului la nominativ

Schemă recapitulativă

Întrebările

Subiect	*cine?* — pusă pe lîngă predicat;
Nume predicativ	*ce (cine) este?* — pusă pe lîngă subiect;
Atribut	*care?* — pusă pe lîngă substantivul determinat.

EXERCIŢIU

Subliniază predicatele. Subliniază în mod diferit substantivele la nominativ, în ordinea următoare: 1) substantivele cu funcţiune de nume predicativ; 2) cu funcţiune de subiect; 3) cu funcţiune de atribut. Fă analiza morfologică şi sintactică a substantivelor subliniate.

a) Cucoşul acela negru e ceasornicul curţii mele. — Em. Gîrleanu, *În curtea mea.*

b) Rada-i nălucire vie,/
Cînd aleargă pe cîmpie. — G. Coşbuc, *Rada.*

c) De sub mal, locotenentul şi caporalul ... auzeau respiraţia lui Grigore Nereja şi braţele lui/ cum izbeau înot apa fluviului spre mijlocul albiei. — Şt. Bănulescu, *Iarna bărbaţilor.*

d) A doua aducere-aminte ... este un sat frumos, răşchirat între grădini şi copaci pe o vale a codrilor Bîcului, cu un păr mare în mijloc. — Al. Russo, *Amintiri.*

e) Cucul, un solist vestit,
De prin alte ţări venit,
Va cînta din flaut. — G. Coşbuc, *Concertul primăverii.*

f) Într-o duminică ..., a venit tatăl mamei, bunicul meu David Creangă din Pipirig... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

CAZUL ACUZATIV

I. *La cazul acuzativ substantivele au aceleaşi forme ca şi la nominativ.*

Substantivul la cazul acuzativ poate fi folosit fără prepoziţie sau precedat de o prepoziţie.:

Ţugurlan... se aplecă să strîngă *iarba.* — M. Preda, *Moromeţii.*

Îmi ticăia inima, aşteptam pe *Bănică.* — B. Şt. Delavrancea, *De azi şi de demult.*

Substantivul la acuzativ fără prepoziţie are întotdeauna funcţiunea de complement direct (arată obiectul asupra căruia se exercită acţiunea exprimată de verbul determinat) *şi răspunde la întrebarea* **ce?**, *pusă pe lîngă verbul determinat:* **ce** *să strîngă?* — **iarba.**

Substantivul la acuzativ precedat de prepoziţia **pe** *are funcţiunea de complement direct cînd arată obiectul asupra căruia se exercită acţiunea şi răspunde la întrebarea* **pe cine?** — **pe cine** *aşteptam?* — **pe Bănică.** Substantivele la acuzativ cu prepoziţia *pe* şi cu funcţiunea de complement direct denumesc de obicei persoane sau animale.

Cînd substantivul la acuzativ este precedat de o prepoziţie, *prepoziţia intră în componenţa complementului, ea avînd rolul de a introduce complementul în propoziţie.* Prepoziţia ne ajută de cele mai multe ori să punem întrebarea pentru a stabili funcţiunea sintactică a substantivului la acuzativ: **pe** *cine* **aşteptam? — pe** *Bănică.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele. Subliniază, după aceea, în mod diferit întîi substantivele la nominativ cu funcțiune de subiect, apoi pe cele la acuzativ cu funcțiune de complement care răspunde la întrebarea „ce?“ sau „pe cine?“. Notează deasupra lor inițialele cazurilor (N. sau A.).

Indică prin săgeată verbele determinate de substantivele la acuzativ. De exemplu: **Oamenii** strîng *recolta*).

a) Toamna sosise. Doamna își îmbrăcase rochia cea veche a despărțirii. — E. Barbu, *Pe-un picior de plai...*

b) Cerul plumburiu de toamnă cernea o burră rece, cenușie. Din văzduh cădea repede înserarea. Tufele de pe marginea drumului îmbrăcau forme ciudate ... — I. Agîrbiceanu, *Marin*.

c) De vrei/ să dai partidului/ ce-ți cere/
Tu țara ta iubește-o cu putere. — M. Beniuc, *Iubește țara ta!*

d) Obrajii bunicului erau roșii și calzi. Și surîzînd fericit, răspundea fie-sei:
— Lăsați pe copii să vie la mine! — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

e) — Să mergem... chiar acum la Tiță Uie, / să ne sfătuim. Să-l chemăm și pe Lișcu Stîngaciu și pe Ivan Țîntu. — Z. Stancu, *Desculț*.

f) Regiunea era netedă/ și un rîu făcea aici un cot imens...
Nang își scoase bluza, cămașa... Înfășură pistolul și încărcătura... — M. Preda, *Friguri*.

II. Fii atent *să nu confunzi acuzativul fără prepoziție cu nominativul. Atenție mai mare cer propozițiile în care subiectul nu este exprimat sau în care substantivul la acuzativ se află la începutul propoziției.* De exemplu:

N. A.
Ceața a acoperit **munții.**

A.
A acoperit **văile.**

Subiectul este subînțeles: *ceața*.

A. N.
Văile le-a acoperit *ceața*.
complement subiect

Pentru a evita greșelile, trebuie să faci analiza în ordinea următoare: subliniarea predicatului; găsirea subiectului, adică a substantivului care arată *cine face acțiunea;* dacă subiectul este subînțeles, îl scrii deasupra predicatului (*el, ea* etc.). Numai după aceste operații, poți trece la analiza celorlalte substantive.

EXERCIȚII

1. Subliniază în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ care răspund la întrebarea *ce?* sau *pe cine?*, ținînd seama de recomandările de mai sus. Dacă în unele poziții subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra predicatului (*eu, tu, el, ea* etc.). Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.

a) Săniile lunecau ușor, lăsînd dungi lucii, vineții.../ lemnele de foc le aduceau oamenii, așa întregi, din pădure. — I. Agîrbiceanu, *Lupul*.

Scanned with OKEN Scanner

b) — Nu prea cunosc locurile,/ răspunse Ștefan. Da' om întreba pe un român. Poate știe și moșneagul ista. Moșule! știi drumul la Hîrlău? ...

Din car, moșneagul deschise doi ochi rotunzi ...:/ nu-l cunoștea.

— Da' las'/ că tot ajungem noi!/ zise Ștefan/ și, ridicîndu-și biciul, trecu repede înainte,/ ca să-și îndemne roibii. — M. Sadoveanu, *Mergînd spre Hîrlău.*

c) Ziua scade,/ noaptea crește/
Și frunzișul mi-l rărește.
Bate vîntul dintr-o parte,/
Iarna-i ici,/ vara-i departe... — M. Eminescu, *Ce te legeni...*

d) De deșarte vise să nu ne-nșelăm;/
Moarte și sclavie la străini aflăm.
Viitor de aur țara noastră are/
Și prevăz prin secoli a ei înălțare. — D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii.*

e) Aduceți copiii aici, fără teamă,/
Iubirea și ura, fierbinte, se cheamă.
Aduceți copiii aici, lîngă pietre,/
Să simtă dogoarea nestinselor vetre... — M. Banuș, *Slavă eroilor Doftanei.*

2. Construiește cîte o propoziție în care substantivele *cenușă, cătușă, plajă, strajă* să fie la cazul nominativ, nearticulate, cu funcțiune de subiect și alte propoziții în care aceleași substantive să fie la acuzativ, singular, articulate, fără prepoziție.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle substantivele *zi, basma, stea, perdea, rouă** la acuzativ, singular, articulate.

III. Substantivul la acuzativ poate fi precedat și de alte prepoziții, în afară de *pe: cu, către, de, de la, din, în, la, spre, pentru, pe la, sub* etc.:

Apără-mă de găini,/că de cîini nu mă tem. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

complemente indirecte

Focul arde mocnit sub cenușă. — Z. Stancu, *Desculț.*

complement circumstanțial de loc

Substantivul la acuzativ cu prepoziția pe *nu este întotdeauna complement direct. El poate avea și funcțiunea de complement circumstanțial de loc:*

Se așează pe **răzor.** — L. Rebreanu, *Ion.*

Unde se așează? — *pe răzor.*

EXERCIȚIU

Subliniază în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ, precedate sau nu de prepoziții, și indică prin săgeată verbele determinate. Analizează substantivele subliniate arătînd: cazul, dacă sînt articulate sau nu și funcțiunea lor sintactică.

a) Cîți domnitori și mitropoliți s-au rînduit la scaunul Moldovei,/ de cînd e țara asta,/ au trebuit/ să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Iarba ne ajunge la umeri. S-a umplut pămîntul de prepeliță ... Dacă ți-e cald,/ intri în iarbă/ să te scalzi. Așa fac fetele lui Arșunel,/ fug... din așternut/, aleargă pe cîmp/ și intră/ unde e iarba mai mare. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

c) — Nu te supăra, domnu Calistrat,/ eu întreb pe băiat/ dacă nu citește ceva pe baltag...

— Gheorghiță, ... mi se pare/ că pe baltag e scris sînge/ și acesta-i omul/ care a lovit pe tată-tău. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

---

* Observă ortografia formei articulate, care se termină în diftongul *-ua* și nu *-oa* (*ziua, roua* etc.).

Scanned with OKEN Scanner

d) Tăcură, învăluiți de umbrele amurgului. Iar în casă, lelea Anica aprindea două făclii.../ și pregătea paturi pentru oaspeți trudiți. — M. Sadoveanu, *Vremuri de bejenie.*

e) Toamna cu-a ei albă frunte
Și cu galbenii conduri,
A lăsat argint pe munte
Și rugină pe păduri. — G. Topîrceanu, *Balada munților.*

f) Mumele, în glugi pe spate,
Poartă prunci cu păr bălai
Sau mioare
Lîncezioare.
Clopotele legănate
Sună depărtat pe plai. — D. Bolintineanu, *San-Marina.*

IV. Substantivul la acuzativ cu prepoziție poate determina și un alt substantiv. În acest caz are *funcțiunea de atribut* și, pentru că este exprimat printr-un substantiv cu prepoziție, se numește **atribut substantival prepozițional:**

Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rînduri-rînduri. — M. Eminescu, *Dorința.*

Substantivul la acuzativ cu funcțiunea de atribut substantival prepozițional răspunde la întrebarea *ce fel de?* sau *care?*, pusă pe lîngă substantivul determinat: *Ce fel* de flori? — *de tei.*

EXERCIȚII

1. Subliniază substantivele la acuzativ cu prepoziție care determină un alt substantiv. Indică prin săgeată substantivul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.

a) Am dejugat vitele și le-am lăsat să pască fire de mătase și fire de soare și să bea apă albastră din izvorul dintre stejari. — T. Arghezi, *Basmul.*

b) Cinstite crai! A fost de mult.
Că s-a schimbat atît de-atunci:
Seninul razelor de soare
Și fața florilor din lunci...
.....
Zadarnic cat stolul de visuri
Ce printre paltini se pierdură
Și dorurile mele scrise
Pe fața foilor de mură,
Și toate rîsetele mele
Din alunișul din zăvoi...
— O. Goga, *Reintors.*

c) În aer e o răcoare dulce și un miros sănătos de cîmp și de pădure. Nici un zgomot, nici o mișcare, nici o adiere de vînt nu se simte. Deodată o suliță de foc străpunge perdeaua de arbori. Porțile zilei de deschid și, în valuri, curge lumina pe văi. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești substantive la acuzativ cu prepoziție avînd funcțiunea sintactică de atribut. Subliniază-le și indică prin săgeată substantivele determinate.

V. Substantivul la acuzativ cu prepoziție poate avea și *funcțiunea de* **nume predicativ:**

— Cartea *este* **fără coperte.**
— Mobila *este* **de stejar.**
— Oamenii aceștia *sînt* **de la munte.**

Substantivul la acuzativ cu funcțiune de nume predicativ răspunde la întrebări foarte variate: *cum este?, de (din) ce este?, de unde este?* etc., puse pe lîngă subiect:

Cum este cartea? — *fără coperte; De unde sînt* oamenii? — *de la munte.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază substantivele la acuzativ şi analizează funcţiunea lor sintactică. Dacă au funcţiunea de nume predicativ, subliniază-le împreună cu verbul copulativ, iar dacă au funcţiunea de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvîntul determinat.

a) — Noi ... sîntem în duşmănie cu primarele/ şi ne-o scris femeia/ că ne-a luat pînă şi giuncanii... — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

b) Se vede lucrul/ că nici tu nu eşti de împărat. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

c) — Of! crăişorule, crede-mă/ că să aibi tu puterea mea,/ ... toate ar fi după gîndul tău. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

d) Aşternutul era de nişte pînză albă ca zăpada... Perna de cap era îmbrăcată cu pînză de borangic de cea mai aleasă. — P. Ispirescu, *Ciobănaşul cel isteţ*.

e) În prima seară, zăvorî uşile şi obloanele,/ ochii îi jucară ..., mustrînd pe ucenici la fitece mişcare.

— Încet, încet, încetinel,/ că uşile nu sînt de fier. — B. Şt. Delavrancea, *Hagi Tudose*.

f) Cînd aş şti/ că îmi vei fi de ajutor...,/ mai-mai că aş face/ precum zici tu! — P. Ispirescu, *Ileana Simziana*.

g) Ajunseră la un cîmp numai de flori; fiecare floare era cu miros dulce,/ de te îmbăta. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe...*

2. Construieşte patru propoziţii în care să se afle substantive la cazul acuzativ, cu funcţiunea de nume predicativ. Substantivele să fie precedate de prepoziţii diferite.

Funcţiunile sintactice ale substantivului la acuzativ

Schemă recapitulativă

Întrebările

	Subst. fără prepoziţie	*Subst. cu prepoziţie*
Complement	*ce?*	*pe cine (ce)?, de cine (ce)?, despre cine (ce)?, unde?, de unde?* etc.;
Atribut	—	*care?, ce fel de?;*
Nume predicativ	—	*de (din) ce este?, pentru cine (ce) este?, de unde este?* etc...

EXERCIŢIU

Subliniază substantivele la acuzativ. Pentru cele cu funcţiune de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Fă analiza lor morfologică şi sintactică.

a) Copilul adormi. Într-un tîrziu somnul o învinse pe Irina. Plecă capul p-o mînă. Se lipi de copilul ei/ şi adormi. — B. Şt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

b) — Nu te uita.../ închide ochii.../ ochii fură.../ închide ochii! ...

Căscă gura; limba i se mototoli în gît; capul îi căzu...; mîinile i se înfipseră în bani..., — B. Şt. Delavrancea, *Hagi Tudose*.

c) Şi deodată un arc sîngeros de lumină crescu în răsărit; o fierbere de flăcări se înălţă către „steaua ciobanului",/ care se făcu albă, tot mai albă,/ pînă ce se topi în trandafiriul zorilor. Ape argintii începură a clipi în depărtări; diamante de rouă scăpărau curcubee ici-colo, în cupe de flori. — M. Sadoveanu, *Ciocîrlia*.

d) Se mişcă fata.../ clipeşte din ochi.../ îşi ridică mîna la frunte.../ zîmbeşte.../ se scoală.

Scanned with OKEN Scanner

E sănătoasă.../ sărută pe părinți și pe frații ei,/ și-ncepe iar/ să rîză ca mai-nainte ...;/ fuge-n grădină,/ taie trandafiri,/ și-i pune-n păr,/ și spune la copilării/ și rîde/ de parcă s-a sculat o ciocîrlie din somn/ și-și cîntă cîntecul de dimineață. — I.L. Caragiale, *Povești*.

e) — Mamă, de aur sînt cerceii tăi?
— De alamă sînt. — Z. Stancu, *Desculț*.

ORTOGRAFIA SUBSTANTIVELOR LA NOMINATIV ȘI ACUZATIV

Substantive masculine

1. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular nearticulat în *vocala* **-u**, *precedată de două sau trei consoane, din care ultima este* **r** *sau* **l**, se scriu la nominativ și acuzativ plural nearticulat *cu un singur* **-i**, iar la forma articulată, cu **-ii**. Primul *-i* este semnul pluralului, iar al doilea este articolul hotărît.

N.A. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
(un) codru	(niște) *codri*	*codrii* (aceștia)
tigru	*tigri*	*tigrii*
membru	*membri*	*membrii*
ciocl*u*	*ciocli*	*ciocl*ii

În rostirea acestor substantive la plural este greu de observat deosebirea dintre forma articulată și cea nearticulată, de aceea se fac deseori greșeli în ce privește scrierea cu *-i* sau *-ii*. Pentru a nu greși, observă următoarele situații, care îți pot servi ca **mijloc de control:**

1. *Substantivul este* **nearticulat**, *deci se scrie* **cu un singur „-i“:**

a. cînd este *precedat de articolul nehotărît* **nișe**, sau *de* **un numeral**, **un adjectiv** ori **un adjectiv pronominal**, toate cu funcțiunea de atribut al substantivului pe care îl precedă;

b. cînd are funcțiunea de *atribut* și este *precedat de prepoziția* **de:**

a. *nișe*, *doi*, *buni* (i) — *codri*, *tigri*, *membri*, *acești*, *ceilalți*

b. întinderi **de** *codri*; dresor **de** *tigri*.

2. *Substantivul este* **articulat**, *deci* **se scrie cu „-ii“:**

a. cînd este *precedat de adjectivul pronominal* **toți**;

b. cînd este *urmat de un adjectiv pronominal* — **aceștia, ceilalți, noștri** etc. — sau de *un substantiv* ori *pronume la genitiv, fără articolul* **al, a, ai, ale:**

a. *toți* — *codrii*, *tigrii*, *membrii*

b. *codrii*, *tigrii* — *aceștia*, *ceilalți*, *noștri*, *membrii*
codrii Carpaților (*lor*)
membrii familiei (*ei*)

Scanned with OKEN Scanner

3. Cînd substantivul nu se află în nici una din situațiile de mai înainte, date ca mijloc de verificare, trebuie să te conduci în scrierea lor după înțeles:

— dacă este vorba de *codri*, *tigri*, *membri oarecare*, substantivul nu se articulează, deci *se scrie cu* **un singur „-i“**;

— dacă este vorba de *anumiți codri*, *tigri*, *membri despre care s-a vorbit mai înainte sau care sînt cunoscuți vorbitorilor*, substantivul *se articulează*, deci *se scrie cu* **„-ii“**: „Pe munte sînt *codri*“ (codri oarecare); „*Codrii* coboară pînă la poalele muntelui“ (*codrii* despre care s-a vorbit mai înainte).

EXERCIȚII

1. Scrie pluralul nearticulat și articulat al substantivelor *codru*, *cumătru*, *socru*, *astru*, folosind scheme și construcții ca acelea date la punctele 1 și 2. Subliniază vocalele în care se termină („-i“ sau „-ii“).

2. Analizează substantivele subliniate în texte, arătînd: genul, numărul, cazul, dacă sînt articulate sau nu. Explică oral ortografia lor, ținînd seama de mijloacele de control date.

a) Pe un deal răsare luna ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii *codri* și castelul singuratic. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

b) Vor geme pe plaiuri izvoarele-n noapte
Și-ncet grăitoarele unde,
Bătrînilor codri și-or spune mustrarea,
Iar *codrii* cu glas vor răspunde. — O. Goga, *Lăutarul*.

c) Ca un glas domol de clopot
Sună *codrii* mari de brad. — G. Coșbuc, *Noapte de vară*.

d) Cum dorm acum de mult pierdute
Sub vreascurile stinse-a vetrii
Poveștile-nșirate seara
De-atîtea cuscre și *cumetri*. — O. Goga, *Casa noastră*.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle substantivele *codru* și *membru* la nominativ plural, precedate de articolul nehotărît *niște*, de un adjectiv propriu-zis, de adjectivul pronominal *acești*. Explică oral ortografia substantivelor.

4. Construiește cîte o propoziție în care substantivele *socru*, *cumătru*, *membru* și *ministru* să fie la acuzativ plural, cu funcțiunea de atribut, precedate de prepoziția *de*. Explică oral ortografia substantivelor.

II. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular nearticulat în diftongul *-iu* (*fiu*, *geamgiu* etc.) și substantivul **copil** *se scriu la pluralul nearticulat* **cu doi -i**, iar *la forma articulată*, **cu trei -i**:

N.A. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
(un) *fiu*	(niște) *fii*	*fiii*
geamgiu	*geamgii*	*geamgiii*
surugiu	*surugii*	*surugiii*
uliu	*ulii*	*uliii*
copil	*copii*	*copiii*

La pluralul nearticulat primul **-i** *face parte din rădăcina cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului; al treilea* **-i** *de la pluralul articulat este articolul hotărît.*

Verificarea ortografiei cu **-ii** sau **-iii** se poate face, ca și pentru substantivele *codri*, *tigri* — *codrii*, *tigrii*, ținînd seama de faptul că la substantivele *fiu*, *geamgiu*, *copil* avem **doi „i“** *la pluralul nearticulat* și **trei „i“** *la pluralul articulat.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Analizează genul, numărul şi cazul substantivelor subliniate, arată dacă sînt articulate sau nu şi explică oral de ce au fost scrise cu doi „i" sau cu trei „i".

a) ... privegheaţi asupră-vă ca la candela ce arde, ca nu *copiii* voştri şi *copiii* copiilor voştri să zică de voi: blestem asupra părinţilor noştri care au făcut strîmbătate! — Al. Russo, *Cîntarea României*.

b) *Vizitiii* şed nepăsători, cu luleaua în gură. — L. Rebreanu, *Hora morţii*.

c) Parcă bogătanii au vreun cusur. Iarna asta s-au repezit ca *uliii* pe stîrv asupra noastră, a săracilor. — Z. Stancu, *Desculţ*.

d) *Surugiii* şi-au lăsat harapnicele în jos. Caii strănutau ca-n apropierea unei primejdii. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

2. Construieşte cîte două propoziţii în care substantivele *fiu* şi *copil* să fie la numărul plural, la cazurile nominativ şi acuzativ, articulate cu articolul hotărît şi nearticulate. Explică oral ortografia lor.

III. Toate celelalte substantive masculine cu alte terminaţii decît cele menţionate la punctele I şi II se scriu la nominativ şi acuzativ plural cu **un singur -i** *cînd sînt nearticulate, şi* **cu doi -i** *cînd sînt articulate:*

N.A. *nearticulate:* (nişte) *oameni, fraţi, ochi, tei, cai* ;
articulate: *oamenii, fraţii, ochii, teii, caii.*

Mijloacele de control pentru ortografia cu un singur *-i* sau cu *-ii* sînt aceleaşi ca şi la substantivele *codru, membru, tigru* etc.:

1a) *nişte, buni, doi, aceşti, ceilalţi* } *oameni, fraţi, ochi, tei, cai.*

b) Atribute substantivale precedate de prepoziţia *de:*
grup *de oameni*;
flori *de tei*;
herghelie *de cai*.

2 a) *toţi* { *oamenii, fraţii, ochii, teii, caii* } b) { *oamenii, fraţii, ochii, teii, caii* } *aceştia, ceilalţi, noştri*

fraţii Mariei (ei);
caii vecinului (lui).

3. Ne trebuie *oameni*.

Oamenii să fie pricepuţi.

Oameni, cu sens general (= *oameni* oarecare);
Oamenii despre care s-a vorbit mai înainte.

4. În afară de această verificare gramaticală, pentru substantivele discutate aici există şi un **mijloc de verificare fonetică.**

Aceste substantive au la forma nearticulată a pluralului o silabă mai puţin decît la forma articulată:

Forma nearticulată		*Forma articulată*	
fraţi	(o silabă)	fra-*ţii*	(două silabe)
oa-*meni*	(două silabe)	oa-me-*nii*	(trei silabe)
pri-e-*teni*	(trei silabe)	pri-e-te-*nii*	(patru silabe)

Scanned with OKEN Scanner

După cum se vede din despărţirea cuvintelor în silabe, **-i** *de la forma nearticulată nu poate forma silabă cu consoana aflată înaintea lui, pentru că el* **nu este o vocală, ci numai un semn al pluralului.** În silabele *fraţi*, (oa)-*meni*, (pri-e)-*teni*, sunetele s-au grupat pentru a forma silabă în jurul vocalelor „a“ sau „e“. La forma articulată avem o silabă în plus, datorită *articolului* **-i**, *exprimat printr-o vocală:* oa-me-*nii*.

Deci **un mijloc sigur de control** *pentru substantivele din această categorie poate fi despărţirea cuvintelor în silabe.* Dacă sunetul -i“, auzit la sfîrşitul unui substantiv masculin la numărul plural, formează silabă cu consoana dinaintea lui, înseamnă că substantivul este articulat, deci trebuie scris cu doi „-i“: fra-*ţii*, oa-me-*nii*, pri-e-te-*nii*. Să verificăm acum, fonetic, scrierea cuvintelor din construcţiile date mai sus:

nişte *fraţi*, *oa-meni*, pri-e-*teni*;
buni *fraţi*, oa-*meni*, pri-e-*teni*;
aceşti *fraţi*, oa-*meni*, pri-e-*teni*;
ceilalţi *fraţi*, oa-*meni*, pri-e-*teni*;
doi *fraţi*, oa-*meni*, pri-e-*teni*.

toţi → fra-*ţii*, oa-me-*nii*, pri-e-te-*nii*

fra-*ţii*, oa-me-*nii*, pri-e-te-*nii* → *aceştia*

Nu putem spune: nişte fra-ţii, nişte oa-me-nii, nişte pri-e-te-nii sau doi fra-ţii, doi oa-me-nii, doi pri-e-te-nii etc., ci nişte *fraţi*, *oa-meni*, pri-e-*teni* etc.

EXERCIŢII

1. După modelul dat mai jos, scrie cîte patru substantive masculine, despărţite în silabe şi precedate de următoarele cuvinte: *nişte, frumoşii, cinci, aceşti, ceilalţi, mulţi, toţi, grup de, pădure de.* Explică oral ortografia.

nişte — *ste-jari* .....
.....
.....

toţi — *ste-ja-rii* .....
.....
.....

2. Subliniază substantivele masculine la cazul nominativ sau acuzativ plural şi explică oral ortografia lor (de ce s-au scris cu un singur „-i“ sau cu doi „-i“).

a) Trei pruni frăţîni, ce stau să moară,
Îşi tremur creasta lor bolnavă. — O. Goga, *Casa noastră*.

b) De cum a dat în fapt de zori
Veneau cu fete şi feciori,
Trăsnind rădvanele de crai,
Pe netede poteci de plai:
La tot rădvanul patru cai,
Ba patru sori.
.....
Şi s-au pornit bărboşii regi
Cu sfetnicii învechiţi în legi.
Şi patruzeci de zile-ntregi
Au tot nuntit.
— G. Coşbuc, *Nunta Zamfirei*.

c) Doi munţi înalţi de piatră îşi apropie deasupra noastră vîrfurile lor colţuroase. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

d) Un brîu de munţi ocoleşte precum zidul o cetate, toată această ţară... Mai presus de acel brîu muntos, se înalţă două piramide mari de munţi, ... care, ca doi uriaşi, stau la ambele capete ale ţării, cătînd unul în faţa altuia. — N. Bălcescu, *Romînii supt Mihai-voievod Viteazul*.

Scanned with OKEN Scanner

e) Locuitorii aceştia de sub brad sînt nişte făpturi de mirare. Iuţi şi nestatornici ca apele, ca vremea. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) Şi-n foşnet de valuri, trecem ca o săgeată prin lunca de arini, fuge tăpşanul cu satu-n spinare, fug oştile de arbori şi stîncile speriate. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

g) Bătrînii mercenari stăteau uimiţi în faţa neînfricării acestor oameni. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care substantivele *munte* şi *coleg* să fie la nominativ sau acuzativ plural, precedate de articolul nehotărît *nişte*, de un adjectiv, de un numeral. Explică oral ortografia substantivelor.

4. Construieşte cîte o propoziţie în care aceleaşi substantive (munte, coleg), cu funcţiunea de atribut, să fie la acuzativ plural, precedate de prepoziţia *de*.

Substantive feminine

Substantivele feminine terminate la nominativ şi acuzativ singular în **-ie** *în hiat* (cîm-*pi-e*) *au următoarele forme la nominativ şi acuzativ plural, articulat şi nearticulat:*

N.A. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
(o) *vie*	(nişte) *vii*	*viile*
cîmpie	*cîmpii*	*cîmpiile*
propoziţie	*propoziţii*	*propoziţiile*
poezie	*poezii*	*poeziile*

După cum se vede, *atît la pluralul nearticulat, cît şi la pluralul articulat, aceste cuvinte se scriu* **cu doi -i.** *Primul „-i" face parte din rădăcina cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului.*

EXERCIŢII

1. Scrie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *explicaţie, condiţie, academie, observaţie, emoţie, ciocîrlie, salcie, hîrtie*. Subliniază cei doi „-i" şi explică oral ortografia.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle substantivele *cîmpie, propoziţie, explicaţie, poezie* la nominativ sau acuzativ plural, nearticulate şi articulate. Explică oral ortografia lor.

3. Analizează morfologic şi sintactic substantivele subliniate şi explică oral ortografia lor.

a) Cîntă *ciocîrliile*
Imn de veselie;
Fluturii cu miile
Joacă pe cîmpie.
— St. O. Iosif, *Cîntec de primăvară*.

b) Mai avea de mă pricepi,
Herghelii de cai sirepi
Ce ca *vijeliile*
Îi împleau *cîmpiile*,
Îi păşteau *moşiile*. — M. Eminescu,
Povestea Dochiei şi ursitoarele.

c) Există o legendă a scrumbiilor albastre. Cu sute de ani în urmă, *scrumbiile*, trecînd din mare în apa dulce şi limpede a Razelmului, ca să-şi depună ouăle, au împrumutat culoarea cerului pur, azuriu. În mare s-a întors o generaţie de *scrumbii* albastre.— E. Barbu, *Pe un picior de plai...*

d) În vederea lărgirii continue a capacităţilor de producţie, plenara a aprobat un program de *investiţii* care să asigure încă de la început *condiţiile* necesare pentru îndeplinirea sarcinilor planului cincinal. — *Scînteia*, Nr. 6829/1965.

Scanned with OKEN Scanner

Substantive neutre

Substantivele neutre terminate la nominativ singular nearticulat în diftongul **-iu** *au următoarele forme articulate şi nearticulate la nominativ şi la acuzativ plural:*

N.A. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
fluviu	*fluvii*	*fluviile*
studiu	*studii*	*studiile*

Primul „-i" face parte din rădăcina cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului. *Fii atent la forma de plural articulat, la care cei doi „-i" se află în interiorul cuvîntului: fluviile, studiile.*

EXERCIŢII

1. Scrie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *concediu, serviciu, oficiu, studiu, sediu, acvariu, solfegiu, privilegiu, milениu, deceniu.* Subliniază cei doi „-i" de la plural şi explică oral ortografia substantivelor.

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle substantivele *studiu, fluviu, solfegiu* la nominativ şi acuzativ plural, articulate şi nearticulate.

3. Fă analiza morfologică şi sintactică a substantivelor subliniate şi explică oral ortografia lor.

a) Această nuvelă (Sărmanul Dionis) ... s-a şi publicat apoi în „Convorbiri literare" puţin după plecarea din nou a poetului *la studii*. ... (Titu Maiorescu) l-a oferit din partea Junimii ... un fel de bursă, cu scopul de a-şi urma mai departe la Berlin *studiile* de filozofie. — G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu.*

b) Din cartierele nordului şi din uzinele Uralului, oţelul, marmora şi granitul se îndreaptă spre Moscova, pe marile *fluvii* ruse.

Fluviile ... fac grandoarea geografică a continentelor. Popoarele, grandoarea lor istorică. — Geo Bogza, *Scrieri în proză.*

CAZUL GENITIV

I. Substantivul la genitiv are *funcţiunea de atribut* şi el *denumeşte* de obicei *pe posesorul unui obiect:*

casa **vecinului**
obiectul posedat **posesorul**

Există şi construcţii în care substantivul la genitiv nu denumeşte pe posesorul unui obiect: „plecarea *trenului*"; „sosirea *oaspeţilor*", „ocrotirea *copiilor*".

Substantivul la genitiv poate sta imediat după substantivul pe care îl determină (copilul *vecinului*) sau poate fi legat de acesta prin *articolul posesiv*, care este *semn al genitivului:*

copil **al** *vecinului;* copii **ai** *vecinului;*
casă **a** *vecinului;* case **ale** *vecinului.*

Scanned with OKEN Scanner

Folosirea articolului posesiv este obligatorie cînd între substantivul la genitiv și substantivul determinat se află alte părți de vorbire: malul înalt al *rîului;* malul înalt și abrupt al *rîului.*

Substantivul la genitiv cu funcțiunea de atribut *răspunde la întrebarea „al (a, ai, ale) cui?“*, pusă pe lîngă substantivul determinat: al cui *copil?* — al vecinului; a cui *casă?* a vecinului etc. Atributul exprimat printr-un substantiv la genitiv se numește **atribut substantival genitival.**

EXERCIȚIU

Subliniază substantivele la cazul genitiv, conducîndu-te după funcțiunea lor de atribut și după întrebarea la care răspund: *al (a, ai, ale) cui?*. Indică prin săgeată substantivele determinate.

a) Durerea buciumului adia în depărtare și-o undă slabă de vînt trecu prin frunzele pridvorului și lumina visului de-o clipă pieri. — M. Sadoveanu, *Vremuri de bejenie.*

b) După ce răsare din apele Pacificului, aducînd o nouă zi pe fața pămîntului și în istoria omenirii, soarele călătorește timp de șase ore ..., pînă ce sub razele lui încep să lucească apele Dunării și crestele Carpaților. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

c) Iar prin lanul răsărit
Merge vestea c-a sosit
Craiul dimineților,
Paznicul fînețelor,
Și-ar fi tras pe-un vîrf de leasă
Jos la doamna preoteasă...
Cine-i?
— D. Zamfirescu, *Barza.*

d) Mi-aduc aminte de zilele copilăriei. Zile de răsfăț ale copilăriei mele. — A. Vlahuță, *Dreptate.*

e) Plăpînd, bolnăvicios, ... mă uitam cu dor la ceilalți copii. Rîsetele lor zgomotoase, fermecătoarea gălăgie a jocurilor lor, ... freamătul copacilor, mugetul depărtat al vitelor, ciripitul vrăbiilor și razele soarelui veneau la mine ca dintr-o altă lume. — A. Vlahuță, *File rupte.*

II. *Substantivele* **la cazul genitiv** *au următoarele forme:*

		Substantive comune				Substantive proprii	
		Masculine					
		Formele nearticulate					
Singular	(al, a, ai, ale)	unui *om*	*frate*	*codru*	*fiu*	(frumosului)	*Jiu*
Plural		unor *oameni*	*frați*	*codri*	*fii*		
		Formele articulate					
Singular	(al, a, ai, ale)	*omului*	*fratelui*	*codrului*	*fiului*	*Jiului,*	lui *Ion*
Plural		*oamenilor*	*fraților*	*codrilor*	*fiilor*	—	—
		Feminine					
		Formele nearticulate					
Singular	(al, a, ai, ale)	unei *case*	*basmale*	*vulpi*	*cîmpii*	(frumoasei)	*Bistrițe*
Plural		unor *case*	*basmale*	*vulpi*	*cîmpii*	—	—

Scanned with OKEN Scanner

Formele articulate

Singular (al, a, ai, ale)	*case*i	*basmale*i	*vulpi*i	*cîmpie*i	*Bistriţe*i	*Marie*i
Plural	*case*lor	*basmale*lor	*vulpi*lor	*cîmpii*lor	—	—

N e u t r e

Formele nearticulate

Singular (al, a, ai, alė)	unui *deal*	*teatru*	*fluviu*		—	—
Plural	unor *dealuri*	*teatre*	*fluvii*		—	—

Formele articulate

Singular (al, a, ai, ale)	*deal*ului	*teatr*ului	*fluviu*lui		—	—
Plural	*dealuri*lor	*teatre*lor	*fluvii*lor		—	—

Substantivele masculine şi neutre au la genitiv singular şi plural nearticulat aceeaşi formă ca şi la nominativul nearticulat:

N. un *om*, nişte *oameni;* un *deal*, nişte *dealuri;*
G. unui *om*, unor *oameni;* unui *deal*, unor *dealuri.*

Numai substantivele feminine au formele nearticulate ale genitivului singular deosebite de ale nominativului:

N. o *casă*, *vulpe*;
G. unei *case*, *vulpi*.

Aceste forme sînt însă la fel cu ale nominativului plural nearticulat (nişte *case*, nişte *vulpi*).

Pentru a deosebi formele nearticulate ale genitivului de ale nominativului, ne conducem după numărul şi cazul articolului nehotărît (unui, unei, unor).

La recunoaşterea genitivului cu funcţiune de atribut, ne ajută şi întrebarea la care răspunde: **„al (a, ai, ale) cui?“.**

Formele articulate ale genitivului se deosebesc uşor de celelalte cazuri, după articolul hotărît: *omu*lui, *oameni*lor, *case*i, *vulpi*i, *case*lor, *vulpi*lor.

Substantivele proprii masculine (nume de persoane), precum şi cele feminine, terminate în consoană sau împrumutate din alte limbi, primesc articolul hotărît *lui* înaintea substantivului: **lui** *Ion*, **lui** *Irinel*, **lui** *Carmen*, **lui** *Jeni* etc. Celelalte substantive feminine (nume de persoane) primesc articolul hotărît la sfîrşit, ca şi substantivele comune: *Marie*i, *Ilincă*i sau *Ilinchi*i.

EXERCIŢII

1. Subliniază substantivele la cazul genitiv şi indică prin săgeată substantivele pe care le determină. Fă analiza lor morfologică şi sintactică.

Scanned with OKEN Scanner

Model de analiză

prispa *casei;* — culmile *unor munți;* — o nepoată *a mamei* etc.

	Analiza morfologică	*Funcțiunea sintactică*
casei	subst. comun, feminin, singular, G., articulat cu art. hot. „-i";	— atribut substantival genitival *(a cui* prispă? *— a casei);*
unor munți	subst. comun, masculin, plural, G., precedat de art. nehot. „unor";	— atribut substantival genitival *(ale cui* culmi? *— ale unor munți);*
a mamei	subst. comun, feminin, singular, G., articulat cu art. hot. „-i".	— atribut substantival genitival *(a cui* nepoată? *— a mamei).*

Textele de analizat

a) Toată lumea cunoaște lupul, fiara asta carnivoră și nesățioasă, dușmanul păstorilor și groaza oilor. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Vocile răgușite ale bărbaților se amestecă cu scrîșnetul pistoanelor care învîrtesc roțile. Undeva se deschiseră ferestrele și Antonică simți pînă la el mirosul dimineții de toamnă. — E. Barbu, *Munca de jos.*

c) În casa unde locuia acest vestit artist dramatic... după ce treceai printr-un coridor îngust și întunecos, ajungeai la odaia lui Eminescu, aproape de odaia unui frate al lui Pascali... Odaia lui Eminescu, numai cu o fereastră mică, era în lățime cam de 4 pași, în lungime cam de 5 pași. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*

d) Grupate în colonii, foile de flori... păreau tăvile rotunde cu cîte o ceașcă de porțelan deasupra, pregătite pe fața de masă a bălții, pentru gustarea matinală a unor pitici încă neadunați la sunetul unui clopoțel. — T. Arghezi, *Zbor la mare.*

e) Bojdeuca țărănească a lui Creangă din mahalaua Țicăului, unde noaptea lătrau cîinii ca la sate, îl primi cu o voie bună care alina rana lăuntrică a lui Eminescu, răscolită de curînd și de moartea Ralucăi Eminovici. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*

f) Se afla acolo, sub umbrar, tolănită la picioarele Ilincăi, o mistreață tînără. ... și vătuiul de căprioară a întors capul de sub brațul drept al Ilincuței, petrecut pe după grumazul lui. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) În Iași, în cele trei zile ale sărbătorii lui Cuza-vodă, a fost o îmbulzeală nemaipomenită de lume. Ieșenii spun că nici la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare n-a năvălit în capitala Moldovei atîta norod. — M. Sadoveanu, *Legenda lui Cuza-vodă.*

2. Construiește cîte o propoziție în care substantivele *poiană, floare* și *țară* să fie la genitiv singular și plural, articulate și nearticulate.

III. Substantivul la genitiv are de foarte multe ori *funcțiunea de* **nume predicativ.**

— Copilul acesta *este* **al fratelui** meu.

Substantivul la genitiv cu funcțiunea de nume predicativ răspunde la întrebarea *al (a, ai, ale) cui este (sînt)?*, pusă pe lîngă subiect: **Al cui este** copilul? — *al fratelui.*

EXERCIȚIU

Subliniază substantivele la genitiv și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) — Pămîntul e-al **boierilor,** vedea-i-aș în pămînt cu iarbă pe piept! blestemă mama. — Z. Stancu, *Desculț.*

Scanned with OKEN Scanner

b) — ... Dar tot meritul este al poporului român, care a cerut-o (revoluția) cu atîta energie, încît a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

c) ... acel pămînt nu e al lui! Este al ciocoiului care i-l dă și i-l ia după voința-i. — Al. Odobescu, *Muncitorul român.*

d) Mi-ai luat apoi copilul să-l ucizi! ...
Dar el nu era al nostru, el era al țării-ntregi. — G. Coșbuc, *Regina ostrogoților.*

IV. Substantivul la genitiv poate avea și *funcțiunea de* **complement** atunci cînd este *precedat de unele prepoziții sau locuțiuni prepoziționale* — **asupra, contra, deasupra, împotriva, înaintea, înapoia, în dreptul, de-a lungul** etc.:

lar s-a repezit **asupra** *dacilor!* — E. Camilar, *Povestiri eroice.*
Asupra cui s-a repezit? — *asupra dacilor.*

În adevăr la cîțiva pași **înaintea** *calului* zăresc o mogîldeață mică sărind și țopăind. — I.L. Caragiale, *La hanul lui Mînjoală.*
Unde zăresc? — *înaintea calului.*

EXERCIȚIU

Subliniază substantivele la genitiv împreună cu articolul sau prepozițiile care le precedă. Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

a) Soarele, în asfințit, arunca o lumină dulce asupra dumbrăvii de stejari din preajmă. — M. Sadoveanu, *Vremuri de bejenie.*

b) Priviră sus; și atunci deasupra căpușorului, zări lujerul unui crin ce se ridica așa de înalt, că parcă floarea din vîrf își deschidea paharul chiar dedesubtul bulgărului de aur, să-i culeagă razele. — Em. Gîrleanu, *Gîndăcelul.*

c) Păsările zburau împotriva vîntului, cu aripile desfășurate larg. — A. Mihale, *Fuga.*

d) Coborîm în Plotun: cîteva căsuțe presărate pe încheietura măgurilor, de-a lungul pîrîului de lespezi; ici-colo cîte un petecuț de fîneață așternut ca un lăvicer, pe sub poalele brădetului; drumul se lasă în hopuri pe malul înalt al Plotunului. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

Funcțiunile sintactice ale substantivului la genitiv

Schemă recapitulativă

	Întrebările
Atribut substantival genitival	*al (a, ai, ale) cui?*
Nume predicativ	*al (a, ai, ale) cui este (sînt)?*
Complement	*asupra cui?*
	împotriva cui? etc.

CAZUL DATIV

1. Substantivul la cazul dativ *determină un verb și are funcțiunea de complement indirect.* El răspunde la *întrebarea* **cui?**, pusă pe lîngă verbul determinat:

I-am dus băiețelului o minge... — I.L. Caragiale, *D-l Goe.*
Cui *am dus?* — **băiețelului.**

Substantivul la dativ arată de obicei *obiectul căruia i se atribuie un alt obiect prin intermediul acțiunii exprimate de verbul determinat.* Obiectului *băie-*

Scanned with OKEN Scanner

ţelului i se atribuie obiectul *o minge*, prin intermediul acţiunii exprimate de verbul *am dus*. De aceea, de cele mai multe ori, în propoziţiile în care se află un substantiv la dativ se află şi un substantiv la acuzativ care denumeşte obiectul atribuit sau un pronume la acuzativ.

D.	A.	D.	A.
I-am dus *băieţelului*	o minge:	*Băieţelului* i-am dus-	o
	↑ obiectul atribuit		↑ ţine locul subst. *o minge*

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie substantivele care determină un verb şi răspund la întrebarea *cui?*. Indică prin săgeată verbele determinate. Analizează aceste substantive arătînd: felul lor, genul, numărul şi cazul. Dacă în text se află şi un substantiv la acuzativ care denumeşte obiectul atribuit sau un pronume la acuzativ care se referă la obiectul atribuit, subliniază-le şi pe acestea.

a) Fata de împărat dete apă lui Prîslea/ de bău/ şi prinse mai multă putere...
Atunci Prîslea ... trase paloşul/ şi-şi tăie o bucată de carne moale din coapsa piciorului de sus/ şi o dete zgripţuroaicei. — P. Ispirescu, *Prîslea cel voinic şi merele de aur*.

b) Argatul de la grădinărie ... porunci calului/ să facă la loc/ ceea ce stricase. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*.

c) Lui dascălul Vasile a Vasilicăi plăteam numai cîte un sorcovăţ pe lună. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Vom da foc pădurilor şi cîmpiilor! Astfel, oştile cotropitoare se vor măcina clipă cu clipă de sete şi foame... — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

II. Substantivul la cazul dativ *are aceeaşi formă ca şi la genitiv*.

Deosebirea dintre dativ şi genitiv constă în faptul că **dativul** nu poate avea decît funcţiunea de **complement indirect** care răspunde la întrebarea **cui?**, pusă pe lîngă verbul determinat, pe cînd **genitivul** are *de obicei* funcţiunea de **atribut** (deci determină un substantiv) şi răspunde la întrebarea **al (a, ai, ale) cui?**, pusă pe lîngă substantivul determinat. De exemplu:

D. I-am dus *băieţelului* o minge...	*Cui* am dus? — *băieţelului*.
G. Mingea *băieţelului* e foarte mare.	*A cui* minge? — *a băieţelului*.

De asemenea, *dativul nu este precedat niciodată de articolul posesiv* **al, a, ai, ale**.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie substantivele la cazul dativ şi indică prin săgeată verbele pe care le determină. Dacă în propoziţie se află un substantiv sau un pronume care indică obiectul atribuit, subliniază-l cu două linii. Fă analiza morfologică şi sintactică a substantivelor subliniate.

a) Şi ultimele flori, cîţiva maci striviţi şi poate trei sau patru fire de albăstrele le ofer ceferistului cu lampă... — Al. Sahia, *Pe cîmpia de sînge a Mărăşeştilor*.

b) Apoi trimise o pungă cu bani argatului. Acesta se duse/ şi-i dete grădinarului ... — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*.

c) Faima biruinţei de la Rovine s-a împrăştiat în toate laturile pămîntului. Lui Mircea i s-au adus cuvinte şi scrisori de laudă ... — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Acestea le-am auzit mai deunăzi povestite de către un măcăleandru unui scatiu. Un lucru însă:/ dacă veniţi cineva pe la mine,/ să nu spuneţi cumva gaiţei mele/ cele ce v-am destăinuit. — Em. Gîrleanu, *Cioc! cioc! cioc!*

e) Închinare-oi codrilor,
ulmilor
şi fagilor
brazilor,
paltinilor,/
că-mi sînt mie frăţiori,
de poteri ascunzători. — *Toma Alimoş*.

2. Subliniază cu o linie substantivele la dativ şi cu două linii pe cele la genitiv. Indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Fă analiza morfologică şi sintactică a substantivelor subliniate.

a) Scuturîndu-şi penele, un tril de mulţumire izvorî din guşa ciocîrliei. Apoi se dezlipi de ţarină şi, pîlpîind din aripi, se înălţă...

Slab de tot i se părea ciocîrliei că mai aude glasul pitpalacei. — Em. Gîrleanu, *Mai sus!*

b) După porunca lui Potcoavă şi sfaturile lui Alexa Totîrnac, căruţa de preţ pe care o mai aveau s-a dus înainte pe căi umblate...

Au umblat... noaptea întreagă, pe potecile ştiute lui Alexa; şi trecînd vadul Siretului ..., de acolo s-au văzut nevoiţi a umbla la pas. Lui Potcoavă îi luceau ochii de arşiţa ce avea în el. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Acolo, la margine de sat, se ridică un parc vechi şi-un palat unde-i plăcea lui Cuza-vodă să petreacă zile de linişte.

Acolo-i mormîntul lui Cuza-vodă. Ierburi şi flori sălbatice, şi tăcere. În criptă singuratică doarme Domnul ţărănimii. — M. Sadoveanu, *Domnul poporului*.

d) Fără să mai stea în cumpănă, îşi făcu vînt spre lujerul înalt, subţire şi mîndru al unui crin întîrziat...

Trecu pe lîngă lalele fără să le privească; ... spuse o vorbă proastă unui stînjenel scuturat, îmbătrînit ce i se ţinea în cale. — Em. Gîrleanu, *Hoinar*.

e) La capătul celor trei braţe principale ale ei — Chilia, Sulina şi Sf. Gheorghe — faruri marine semnalează depărtărilor răsăritene în ce loc anume se află gurile generoase ale Dunării. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

f) Am scris aceste schiţe să le citesc Rodicăi, cea mai mică gîză din lumea gîzelor mele. — Em. Gîrleanu, *Din lumea celor care nu cuvîntă*.

g) Şi de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de omu(l) lui Vodă, încît şi pînă astăzi un deal în partea despre Plotonul, unde era mai mult aşezarea lui Ciubuc, se cheamă Dealul Omului. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) Îi dăm aţă zmeului şi se înalţă în slăvi. Acum e deasupra bisericii. Acum e dincolo de sat, a ajuns tocmai deasupra bălţii pe care a secat-o seceta, de o treci cu piciorul. — Z. Stancu, *Desculţ*.

3. Construieşte cîte trei propoziţii în care aceleaşi substantive să se afle la genitiv, cu funcţiunea de atribut, apoi la dativ. Subliniază-le şi indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat.

ORTOGRAFIA SUBSTANTIVELOR LA GENITIV ŞI DATIV

Substantive feminine

I. *Substantivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în vocală sau în diftong se scriu la genitiv-dativ singular articulat cu* **-ei** *sau* **-ii**. *Pentru ortografia lor ne putem conduce după nominativul plural nearticulat:*

N. plural nearticulat	*G. D. singular nearticulat*	*G. D. singular articulat*
(nişte) *case*	(unei) *case*	*casei*
vulpi	*vulpi*	*vulpii*
femei	*femei*	*femeii*

Scanned with OKEN Scanner

Observă că articolul hotărît *-i* se adaugă la forma de G.D. singular nearticulat, care este identică cu forma de nominativ plural nearticulat: *case — casei; vulpi — vulpii; femei — femeii.*

Pentru a te controla, calea cea mai uşoară este numărarea în minte a obiectului denumit prin substantivul respectiv:

o casă — două *case* — G.D. *casei;*
o vulpe — două *vulpi* — G.D. *vulpii:*
o femeie — două *femei* — G.D. *femeii.*

Deci se scrie cu *-ii* la genitiv sau dativ singular articulat, numai dacă substantivul se termină la nominativ plural nearticulat în *-i.*

EXERCIŢII

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de genitiv-dativ ale următoarelor substantive: *scară, uşă, colibă, noapte, zi, seară, vară, primăvară, toamnă, iarnă, pagină, ploaie, stea, perdea, pace, cheie, scînteie.*

	G.D. singular articulat
o mamă — două *mame*	*mamei*
o vulpe — două *vulpi*	*vulpii*

2. Completează substantivele feminine subliniate, pentru a întregi formele de genitiv-dativ singular articulat, ţinînd seama de mijlocul de control dat.

a) Iar caii albi ai *măr*... şi zimbrii *zim*... Dochii
Întind spre apă gîtul, la cer înalţă ochii. — M. Eminescu, *Sarmis.*

b) — Căutaţi — mai zise fata — şi găsiţi pe vreuna la care să se potrivească condurul *mam*... pe piciorul ei. — P. Ispirescu, *Găinăreasa.*

c) Se deprinseseră aşa de bine unul cu altul, că toate treburile erau pe mîna *feme*..., iar moşneagul îşi vedea numai de florile lui. — Em. Gîrleanu, *Furnica.*

d) Şi-n dreapta, şi-n stînga, cîmpurile aleargă acum sub gîlgîiala *plo*... — împrospeţite şi negre...

Copiii s-au înrînduit iar pe marginea *prisp*... — şapte (...). Petre a rămas singur în mijlocul *curţ*.., cu labele picioarelor înfundate în noroiul *plo*... — Al. Sahia, *Ploaia din iunie.*

II. *Substantivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în vocalele* **-ie** *în hiat* (cîmpi-*e*) nu urmează regula de la punctul I, ci *formează genitivul şi dativul singular articulat de la nominativul singular nearticulat, căruia i se adaugă articolul* **-i**:

N. sing. nearticulat	*G. D. sing. articulat*
cîmpie	cîmpi*ei*

Tot cu *-ie* se scrie şi genitivul sau dativul substantivelor proprii feminine care la nominativ se termină în *-ia* în hiat:

Nominativ	*Genitiv sau dativ*
Maria, Oltenia	Mari*ei*, Olteni*ei*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de genitiv-dativ singular articulat ale substantivelor: *hirtie, poezie, bucurie, ciocîrlie, istorie, geografie, bătălie, vijelie, propoziţie, discuţie, industrie, constituţie, Lucia, Felicia, Cornelia, Muntenia, Albania, Anglia.*

Nominativ singular nearticulat	*G.D. singular articulat*
(o) flo-ră-ri-e	florăriei
Cla-u-di-a	Claudiei

2. După modelul dat mai jos, pune după substantivele *studiul, puterea, dezvoltarea* cîte trei substantive comune, feminine, la cazul genitiv, singular, articulate, din categoria celor care au nominativul singular nearticulat terminat în vocalele *-ie în hiat.* Subliniază terminaţia genitivului.

Studiul { istoriei
.....
.....

3. Adaugă după substantivul *frumuseţea* patru substantive proprii, feminine (nume de persoane sau numiri geografice) la cazul genitiv, din categoria celor terminate în vocalele *-ia* în hiat. Subliniază terminaţia genitivului.

4. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle substantivele *revoluţie, istorie, patrie, industrie, bucurie, poezie* la genitiv sau dativ singular, articulate.

5. Subliniază substantivele feminine comune şi proprii şi notează deasupra lor iniţialele cazurilor (N., A., G., D.). Scoate pe caiet aceste substantive împărţindu-le în două tabele: 1) cele care formează genitivul şi dativul prin adăugarea articolului „-i" la forma de nominativ plural nearticulat (case — casei; vulpi — vulpii); 2) cele care formează genitivul şi dativul singular prin adăugarea articolului „-i" la forma nominativului singular nearticulat (cîmpie — cîmpiei).

Model de analiză

A. G.

Mîndrul uriaş farmecă rîul *cu puterea măreţiei* lui. — A. Vlahuţă, *Romînia pitorească.*

N. plural neart.	*G. D. sing. articulat*	*N. sing. neart.*	*G. D. sing. articulat*
puteri	puterii	măreţie	măreţiei

Textele de analizat

a) Întîi sunau cornurile cîntînd începutul melodiei. Şi bătrînii rosteau întîiul verset din lege. Şi după aceea mulţimea toată cînta, după obiceiul rămas din vechea vreme a pribegiei. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Ura! măreţ se-nalţă-n vînt
Stindardul României!
Noi însă zacem la pămînt,
Căzuţi pradă urgiei! — V. Alecsandri, *Peneş Curcanul.*

c) Ne-am oprit şi ne-am descoperit cînd ni s-a spus că acolo se află unul din cimitirele soldaţilor români căzuţi în Cehoslovacia pentru cauza civilizaţiei. În cîteva clipite mi-am adus aminte de vechii şi uitaţii mei prieteni... Parcă-l vedeam pe Niculai Dadaci, vioristul companiei noastre, pe Boculei Vasile, cel înalt şi cuminte ca o fată, pe Aniculăiesei Ion, „poetul" unităţii, cel ce ştia, după vorba lui, „o mie de cîntece toate de el făcute". — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

d) Toată ţărîna gliei dezrobite
Şi munţii toţi şi-adîncurile firii
Vor prăznui din pacea lor urnite
Înfricoşata clipă-a primenirii,
Cînd suflet nou primeşte întrupare,
Şi-n strălucirea razelor de soare
El hărăzeşte vremii-mbătrînite:
Vestmîntul nou de nouă sărbătoare. — O. Goga, *Clăcaşii.*

Scanned with OKEN Scanner

III. Substantivele feminine din categoria celor discutate la punctul II (cîmpie, florărie etc.) *se scriu la genitiv şi dativ plural articulat cu doi* -i *înaintea articolului hotărît:* cîmpiilor, florăriilor. Cei doi *-i* se aud bine în rostire, ca vocale ce ţin de silabe diferite: *cîm-pi-i-lor, flo-ră-ri-i-lor.*

EXERCIŢII

1. Scrie formele de genitiv-dativ ale următoarelor substantive, la pluralul articulat: *familie, constituţie, revoluţie, moşie, hîrtie, propoziţie, poezie, datorie, fotografie, radiografie, compoziţie.*

2. Fă analiza morfologică şi sintactică a substantivelor subliniate şi explică oral ortografia lor.

a) Dar Bozan, ori de cîte ori aude că se scoate o locomotivă nouă, vine s-asiste şi ochii lui capătă aceeaşi umezeală *a bucuriilor* sincere. — Al. Sahia, *Uzina vie.*

b) *În lungul cîmpiei* arse, pustii, se înalţă doar un singur pîlc *de sălcii...*
În frunzişul *sălciilor* acestora se strîng stoluri întregi de păsări. — Em. Gîrleanu, *Musafirul.*

c) Întinderea *cîmpiilor*
În zări mai lin se pierde.
Mai dulce-i rodul *viilor,*
Verdeaţa e mai verde. — V. Alecsandri, *Ţara.*

d) A trecut întîi o boare
Pe deasupra viilor,
Şi-a furat de prin ponoare
Puful *păpădiilor.*
.....
Într-o clipă, alarmate,
Ies din şanţuri *vrăbiile.*
Papura pe lac se zbate
Legănîndu-şi *săbiile.* — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă.*

3. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle substantivele *poezie, pîrtie, familie, discuţie, delegaţie,* la genitiv sau dativ plural, articulate. Explică ortografia lor.

CAZUL VOCATIV*

I. Vocativul este *cazul care exprimă o chemare adresată cuiva pentru a-i atrage atenţia asupra unei comunicări.*

De obicei se folosesc la vocativ substantivele care denumesc persoane sau animale domestice:

— *Nunuţă,* spune mata o poveste... — M. Sadoveanu, *Povestitorii.*

— *Patrocle,* de ce duci pîinea în gură? întreabă zîmbind Lizuca. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

Se folosesc la vocativ şi substantivele care denumesc alte animale atunci cînd ele sînt personificate (în fabule, poveşti etc.) sau chiar substantive care denumesc lucruri şi, în special, elemente ale naturii personificate. În folclor codrul, copacii, apele etc. sînt frecvent personificate, de aceea substantivele respective sînt folosite şi la vocativ:

Codrule, codruţule,
Mult mă-nchin, drăguţule. — *Folclor.*

— *Dunăre, Dunăre,*
Drum fără pulbere... — *Folclor.*

EXERCIŢII

Subliniază substantivele la vocativ şi arată ce denumesc ele (persoane, animale, elemente ale naturii personificate etc.).

* Denumirea *vocativ* vine de la verbul latin *vocare,* care înseamnă *a chema.*

Scanned with OKEN Scanner

a) Ionică!... Măi Ionică!... Scoală... să te duci să dobori iarba ceea, să nu ne pomenim c-o ploaie... — L. Rebreanu, *Ion*.

b) Haide, Irino, pune mîna pe seceră şi dă-i drumul! — M. Preda, *Moromeţii*.

c) — Ce te legini, plopule,
Fără ploaie, fără vînt,
Cu vîrful tot la pămînt? — *Ce te legini, plopule.*

d) Vai, murgule, jalea mă curmă!
Mă lupt cu durerea din urmă,
Căci ranele-mi sapă mormîntul.
.....
Mă chemi prin nechezuri păgîne
Şi parcă zici: „Vino, stăpîne!"
— G. Coşbuc, *Moartea lui Gelu.*

II. În ceea ce priveşte *formele vocativului*, întîlnim următoarele situaţii:

— unele substantive au *forme specifice pentru vocativ: bărba***te**, *cumetr***e**, *Alexandr***e**, *Mari***o** etc.;

— alte substantive *au forme specifice pentru vocativ, dar alături de aceste forme se pot folosi şi formele nominativului cu valoare de vocativ: Mari***o**, *Mari***a**; *Tom***o**, *Tom***a**;

— foarte multe substantive *nu au forme specifice pentru vocativ; în acest caz se foloseşte forma nominativului pentru a exprima o chemare:* **frate, tată, Petre** etc.

Vocativul poate avea şi *forme articulate la singular şi plural:*

*masculin singular: om***ule**, *drumeţ***ule**, *Olt***ule** etc.;

*masculin şi feminin plural: oamen***ilor**, *drumeţ***ilor**, *fet***elor**, *colege***lor** etc.

La pluralul articulat formele vocativului sînt la fel cu ale genitivului şi dativului plural articulat. Deosebirea este însă uşor de făcut, deoarece vocativul exprimă o chemare, pe cînd genitivul şi dativul au funcţiunea sintactică de atribut sau complement.

Pentru a evita confuzia dintre nominativ şi vocativ singular sau dintre genitiv-dativ plural şi vocativ plural, **mijlocul cel mai sigur de verificare** îl constituie faptul că *substantivul la vocativ reprezintă* persoana căreia i se adresează vorbitorul, deci **persoana a II-a**, pe cînd *la celelalte cazuri substantivul reprezintă* **persoana a III-a.** *Substantivul la vocativ se poate înlocui cu pronumele personal de* **persoana a II-a** *(tu, voi)*, iar substantivele la celelalte cazuri se înlocuiesc cu pronumele de persoana a III-a *(el, ea, ei, ele).*

Substantivul la cazul vocativ nu are funcţiune de parte de propoziţie (subiect, nume predicativ, atribut, complement).

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie substantivele la cazul vocativ care au forme specifice pentru acest caz şi cu două linii pe cele care au aceeaşi formă ca şi nominativul singular sau genitivul plural. Analizează substantivele respective arătînd genul, numărul, cazul şi dacă sînt articulate sau nu. Ţine seama de mijlocul de verificare dat.

a) Copilo, tu eşti gata
De-a pururea să plîngi!
Şi cînd eşti tristă, Doino,
Tu inima ne-o frîngi. — G. Coşbuc, *Doina.*

b) „Ieşi, copile cu părul bălan, de rîde la soare, doar s-a îndrepta vremea". — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Lucrătorule cu șorțul de piele albastră,
tu știi că frumoase sînt
numai bucuriile ieșite din puteri omenești. — L. Blaga, *Lucrătorul.*

d) „O! frate, zice unul, un vînt în miez de noapte
Adusu-mi-a din vale lung vaiet, triste șoapte!...
E sabie în țară! au năvălit tătarii!..." — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

e) Trei petunii subțirele
Farmec dînd regretelor,
Stau de vorbă între ele:
„Ce ne facem, fetelor? ..." — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă.*

f) — Noi am venit să facem revoluție.
— Să facem, fraților, de ce să nu facem! Și eu sînt pentru revoluție. — Z. Stancu, *Desculț.*

g) Auzind aste, leul strînse a sa oștire:
„Lighioanelor, zise, viu să vă dau de știre
Că astăzi din noi unul trebuie să murim." — Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului.*

III. Substantivul la vocativ *poate sta la începutul propoziției, în interiorul propoziției sau la sfîrșitul ei.* Avînd rolul de a exprima o chemare, substantivul la vocativ este rostit de vorbitor cu *o intonație mai înaltă* decît celelalte cuvinte din propoziție, tocmai pentru a atrage atenția persoanei chemate. *Intonația mai înaltă a substantivului la vocativ produce în rostire* **o pauză** *între el și cuvintele învecinate. În scris* **această pauză se notează prin virgulă:**

— *Mario*, ascultă-mă pe mine.
— Ascultă-mă, *Mario*, pe mine.
— Ascultă-mă pe mine, *Mario.*

Ține minte: *Oriunde s-ar afla în propoziție, substantivul la vocativ se desparte prin virgulă de cuvîntul sau cuvintele învecinate.*

Virgula este semnul care ne ajută să înțelegem textul. Lipsa virgulei face ca cititorul să nu știe că este vorba de o chemare, mai ales că unele substantive nu au forme specifice pentru vocativ. De exemplu, în propoziția „Ascultă, *Andrei*", în care s-a folosit virgula, substantivul *Andrei* va fi citit cu intonația vocativului și vom înțelege că el exprimă o chemare, pe cînd propoziția „*Ascultă* Andrei", în care virgula a fost neglijată, va fi înțeleasă ca o simplă comunicare despre Andrei, ca persoana despre care se spune ceva (*Andrei* ascultă (ceva); — *El* ascultă), nu ca persoana a II-a căreia i se adresează vorbitorul.

EXERCIȚII

1. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral punctuația lor.

a) — Dumitrache, azi te duci la horă...
— Mă duc la horă, mamă ...
— Ai să joci frumos, Dumitrache ... Să se uite lumea la tine să se minuneze ... — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Ah, toate, Doino, toate
Te fac să fii poet. — G. Coșbuc, *Doina.*

c) Fă-te-n lume o tulpină
Printre seminții și neamuri,
Printre fluturi, printre flamuri,
Cititorule! — T. Arghezi, *Colindeț.*

d) De cînd nu mi-ai mai cîntat
Sînt, vioară, întristat. — T. Arghezi, *Monotonie pe vioară.*

2. Subliniază substantivele la vocativ, observă locul lor în propoziție și pune virgulă acolo unde trebuie.

Scanned with OKEN Scanner

a) Români nu vă atingeţi de banii cu păcat,
Ce poartă a(l) lui Despot chip mîndru-ncoronat!
.....
E foc ce arde mîna! ... Despot sîntem ţărani,
Nu vindem ţara noastră, nici cugetul pe bani. — V. Alecsandri, *Despot-vodă*.

b) — Ia te uită moşnege la puiul cela de om ..., zicea barza către soţul ei. Oare ce să aibă?
— Eu ştiu? răspunse cocostîrcul. Au şi oamenii cei mititei supărări ...
— Iaca aşa ai fost tu totdeauna moşnege; ai fost nepăsător.
— Nu te supăra nevastă nu te supăra..., zise cocostîrcul înfundîndu-şi capu-ntre aripi.
Barza nu zise nimic un timp. Se uită spre fereastra copilei.
— Moşnege copila plînge...
— ...decît te-ai cuibări lîngă mine ..., mai bine ai face aşa ca să mai uite fetiţa şi să se mai mîngîie.
— Bine babă fac, dar spune tu, că pe mine nu m-ajunge capul. — M. Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea*.

c) Cît de frumoasă te-ai gătit
Naturo tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit! — G. Coşbuc, *Vara*.

d) — Patrocle ce facem noi acum — întreabă ea pe căţel.
— Nu ştiu stăpînă!
— ... Pe tine te dor picioarele Patrocle?
— Nu.
— Nici pe mine. Hai să mergem. Uite Patrocle pe aicea drumul e mititel şi îngust. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

3. Compune un dialog în care să foloseşti substantive la vocativ aşezate la începutul propoziţiei, în interiorul propoziţiei şi la sfîrşitul ei. Subliniază substantivele la vocativ şi explică oral punctuaţia lor.

IV. *După substantivul la vocativ se pune semnul exclamării atunci cînd comunicarea ce urmează exprimă o poruncă, un îndemn puternic, insistent, o stare sufletească deosebită, o chemare în ajutor* etc. În aceste cazuri *intonaţia vocativului este mult mai înaltă*, de aceea se pune după el semnul exclamării. De cele mai multe ori, se foloseşte semnul exclamării după substantivul la vocativ aflat înaintea unei propoziţii interogative, exclamative sau imperative sau cînd din context reiese că persoana chemată se află departe de cel care o cheamă. De exemplu:

— *Coniţă!* uite Ionel! vrea să-mi răstoarne maşina!... astîmpără-te, că te arzi!
— *Ionel!* strigă iar madam Popescu; *Ionel!* vin' la mama!
— Sări, *coniţă!* varsă spirtul! s-aprinde! — I.L. Caragiale, *Vizită*...

EXERCIŢII

1. Subliniază substantivele la vocativ şi explică oral de ce s-a folosit virgula sau semnul exclamării după acest caz.

a) Copii! aduceţi un ulcior
De apă de sub stîncă
Să sting pojarul meu de dor
Şi jalea mea adîncă. — V. Alecsandri, *Peneş Curcanul*.

b) — „Stai, paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun
Că nu te-am găsit nicăirea"
.....
„Stai, paşă! Să piară azi unul din noi".
Dar paşa mai tare zoreşte. — G. Coşbuc, *Paşa Hassan*.

c) — Ioane, cată să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gîlceavă! ... Ai să pleci unde zic eu ...
— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola ... Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie.
— Degeaba te mai sclifoseşti, Ioane! răspunse mama... La mine nu se trec astea... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Scanned with OKEN Scanner

d) De la o vreme mama, crezînd că-s prin livadă undeva, iese afară și începe a striga, de da duhul dintr-însa:

— Ioane! Ioane! Ioane! — Și Ion, pace! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construiește trei propoziții în care, după substantive la vocativ, să folosești semnul exclamării. Explică oral de ce ai folosit semnul exclamării, și nu virgula.

V. *Substantivul la vocativ poate avea unul sau mai multe atribute așezate după vocativ sau înaintea lui. În acest caz nu numai substantivul la vocativ, ci și atributele lui au o intonație mai înaltă și, pentru acest motiv, întregul grup de cuvinte se desparte de cuvintele învecinate prin virgulă sau semnul exclamării:*

Eu te las, *țară iubită*,
De-al tău cer mă depărtez,
Dar cu inima cernită
Plîng amar, amar oftez!
V. Alecsandri, *Adio Moldovei.*

— *Fată frumoasă și harnică*, grijește-mă și curăță-mă de omizi, că ți-oi prinde și eu bine vreodată. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

EXERCIȚII

1. Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și explică oral punctuația.

a) Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gînd
Și viața-mi luminează. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

b) Frumoasă ești, pădurea mea,
Cînd umbra-i încă rară
Și printre crengi adie-abia
Un vînt de primăvară. — G. Topîrceanu, *Cîntec.*

c) Vis de vitejie, fală și mîndrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc! — M. Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.*

d) — ... De ce pui jandarmul pe mine, dom'le primar? ... Fiindcă ești hoț și ți-e frică să nu afle lumea ...? — M. Preda, *Morometii.*

e) O! patrie română! Am deschis ochii asupra ta și am început să te cunosc cam de pe la începutul acestui veac...

Frumoasă ești, Patrie română. Mîndră ești. Tot mai bogată ești acum, patrie. Și-acum ești bogată pentru noi toți. — Z. Stancu, *Flacăra patriotismului.*

2. Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie. Explică oral punctuația.

a) Tu ghiocel plăpînd cînd începi să străpungi stratul de zăpadă, știu cărei primăveri îi ești crainic... Dar tu grăunte de uraniu cînd te dezghioci și-ți înalți lujerul în istoria omenirii, ce primăvară ne vestești? — Geo Bogza, *Primăvara în Carpați.*

b) Fluture fluture fluture
Aripa vîntul ți-o scuture
Craiule tînăr al florilor
Crainic al zorilor. — D. Zamfirescu, *Fluture.*

c) Măicuță dragă cartea mea
Găsească-mi-te-n pace!
.....
Dar uite nu e nu știu cît
O lună chinuită,
Și o să te strîng de după gît
Măicuța mea iubită. — G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Seto.*

Scanned with OKEN Scanner

d) — „Ai poate prin lume vreo țintă
De-alergi călătorule vînt?“ — G. Coșbuc, *Povestea cîntării.*

3. Construiește trei propoziții în care substantivul la vocativ să fie urmat de două sau mai multe atribute. Explică punctuația folosită.

VI. *În unele propoziții, și cuvîntul prin care este exprimat atributul unui substantiv la vocativ își are determinanții lui (atribute sau complemente):*

Veniți la sînul meu cu toții,
Copii cu frunțile senine,
Veniți să primeniți izvorul
Nădejdii mele de mai bine! — O. Goga, *Copiilor.*

Intonația mai înaltă a cuvintelor din grupul subliniat face ca în rostire întregul grup să se separe prin **pauză** *de celelalte cuvinte, iar în scris pauza trebuie notată prin* **virgulă.**

EXERCIȚII

1. Subliniază substantivele la cazul vocativ împreună cu părțile secundare de propoziție care primesc intonația vocativului. Indică prin săgeată cuvîntul determinat de fiecare parte secundară din grupul vocativului și explică punctuația.

a) Codrule cu rîuri line,
Vreme trece, vreme vine... — M. Eminescu, *Revedere.*

b) Ea zîmbind și trist se uită, șopotește blînd din gură:
— „Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.“ — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

c) Frunziș al pădurii bătrîne,
Doinești, o, tovarășe-al meu! — G. Coșbuc, *Pierde-vară.*

d) Pămîntule al țării mele și al meu,
Nu m-ai uitat? E pasul meu... — T. Arghezi, *Întoarcere la brazdă.*

e) Gorunule din margine de codru,
de ce mă-nvinge
cu aripi moi atîta pace,
cînd zac în umbra ta
și mă dezmierzi cu frunza-ți jucăușă? — L. Blaga, *Gorunul.*

f) Părinte-al meu din vremi de mult,
Era și-o casă la răscruci...
Era a noastră ... Nu știu, tu
Aminte dacă-ți mai aduci? — O Goga, *Reîntors.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle următoarele relații sintactice:

— substantiv la vocativ — atribut substantival — atribut adjectival (grupul de cuvinte să fie la începutul propoziției);

— substantiv la vocativ — atribut adjectival — atribut substantival (grupul de cuvinte, în interiorul propoziției);

Scanned with OKEN Scanner

— atribut adjectival — substantiv la vocativ — atribut substantival (grupul de cuvinte, la sfîrșitul propoziției).

Explică oral punctuația folosită.

VII. *Substantivele la vocativ care denumesc divinități, muze, personalități puternice din trecut sau ideea de dreptate, de pace etc. exprimă* o **invocație***, *iar construcțiile în care se află astfel de vocative se numesc* **invocații retorice.** **

O! *Doamne, doamne* sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pîn' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai! — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

EXERCIȚII

1. Subliniază substantivele la vocativ folosite ca invocații retorice și explică punctuația lor.

a) Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punînd mîna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni! — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

b) Dreptate! Ochii plînși cer să te vadă.
De ce ne uiți? Nu mai trăiești tu, zînă? — P. Cerna, *Zile de durere.*

2. Construiește trei propoziții în care să se afle substantive la vocativ folosite ca invocații retorice. Subliniază-le și explică punctuația folosită.

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR

Formele pe care le ia un substantiv la cele cinci cazuri se numesc **forme cazuale.**

Totalitatea formelor cazuale ale unui substantiv, la singular și plural, reprezintă **declinarea acelui substantiv.**

EXERCIȚII

1. Scrie declinarea articulată a substantivelor *copil, fiu* și *studiu* și declinarea substantivelor *știință* și *ființă*, însoțite de articolul nehotărît. (Fii atent la ortografia substantivelor *știință, ființă).*

2. Declină în propoziții substantivele *poet* și *poezie*, articulate cu articolul hotărît enclitic. (Observă ortografia: *poet, poezie*, nu poiet, poiezie.)

3. Declină în propoziții substantivul *cooperativă*, numai la singular, însoțit de articolul nehotărît.

4. Construiește cîte o propoziție în care să se afle următoarele substantive articulate:
— *familie, revoluție*, la genitiv sau dativ, singular; la nominativ și genitiv plural;
— *ușă, plajă*, la nominativ sau acuzativ singular *(ușa, plaja*, nu ușea, plajea);
— *zi, stea, rouă*, la acuzativ singular *(ziua, steaua, roua).*

---

*) Cuvîntul *invocație* vine de la substantivul latin *invocatio* (citește — invocațio) format, la rîndul lui, de la verbul *invocare*, cu sensul *a chema* (în ajutor).

**) Adjectivul *retoric* înseamnă „care ține de oratorie", invocația fiind folosită mai ales în discursuri.

Scanned with OKEN Scanner

Unele substantive sînt folosite *cu valoare adjectivală* cînd însoțesc și determină un alt substantiv sau *cu valoare adverbială* cînd determină un verb ori un adjectiv:

o femeie *bărbată;*	*valoare adjectivală*	(o femeie *curajoasă*);
s-a supărat *foc;*	*valoare adverbială*	(s-a supărat *foarte rău*);
e supărat *foc;*	*valoare adverbială*	(e *foarte* supărat).

Tot cu *valoare adverbială* sînt folosite și *substantivele care arată* timpul (*ziua*, *noaptea*, *iarna*, *vara* etc.):

Vara (cu sensul *în timpul verii)* mergem la mare.

Substantivul însoțit de o prepoziție poate deveni **locuțiune adjectivală sau locuțiune adverbială:**

lucru *de căpetenie;*	*locuțiune adjectivală* (lucru *principal*);
vorbi *cu blîndețe;*	*locuțiune adverbială* (vorbi *blînd*).

Observă că prin schimbarea valorii gramaticale substantivul capătă de obicei un sens nou.

EXERCIȚII

1. Analizează valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate. Arată ce sens au căpătat substantivele care și-au schimbat valoarea gramaticală. Indică prin săgeată cuvintele determinate de adjectivele, locuțiunile adjectivale, adverbele sau locuțiunile adverbiale provenite din substantive.

a) *Vrăjmașul* era de data asta natura, și trebuia străpunsă și pătrunsă! — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Vouă, ăstora tineri, vi se pare cam nu știu cum să vii patru ceasuri cu căruța, pe un vînt *vrăjmaș* ca ăsta. — I. Agîrbiceanu, *Moș Viron.*

c) *Bărbații* se rupeau cu greu de lîngă ai lor și de pe glie... — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Nu mai văzuseră fată să cînte din caval... Era o fată... tare *bărbată.* — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

e) — Du-te, omule, și fii *mai cu inimă*, nu te mai lăsa să te îmbolmojască cu vorba. — A. Vlahuță, *Socoteala.*

f) De Petruța se spunea că e deșteaptă *foc*..., dar acum simțea cît de puțină însemnătate avea deșteptăciunea ei pe lîngă lucrul acesta *fără preț*, care erau brațele... lui Miai. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

g) Și-acum ar vrea un neam *călău*
Să-arunce jug în gîtul tău. — G. Coșbuc, *Decebal către popor.*

h) *Vara* fusese secetă mare, cu călduri dogoritoare, cu vînturi uscate. *Iarna* se pusese înainte... cu patru săptămîni. — I. Agîrbiceanu, *Iarnă grea.*

i) Niculaie așteaptă *o vreme* cu ochii închiși, apoi își mișcă pleoapele. — M. Preda, *Moromeții.*

j) Luă apoi cazmaua și începu să afîneze pămîntul..., dar încet, *cu măsură*, *fără pripire*, ca omul căruia nu are să-i pese de nimeni și de nimic. — I. Slavici, *Comoara.*

2. Fă o narațiune în care să folosești adjective, locuțiuni adjectivale, adverbe și locuțiuni adverbiale provenite din substantive. Subliniază-le, indică prin săgeată cuvintele determinate și arată ce sens nou au căpătat substantivele prin schimbarea valorii gramaticale.

Scanned with OKEN Scanner

Cele mai obișnuite figuri de stil realizate cu ajutorul substantivului sînt: **comparația, metafora, personificarea** și **epitetul.**

I. În **comparație** intră doi termeni: termenul comparat și termenul cu care este comparat un obiect. Cuvîntul care reprezintă primul termen al comparației este folosit cu sensul lui propriu (obișnuit), iar cel care reprezintă *al doilea termen este folosit cu sens figurat:*

„Arde-n candel-*o lumină* **cît un sîmbure de mac**". — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

cu sens propriu — cu sens figurat

Comparația se poate referi *la obiectul denumit printr-un substantiv*, ca în exemplul de mai sus *(o lumină); la însușirea unui* **obiect** — „Și amîndoi bătrînii aceștia erau **albi** *ca iarna* și **posomoriți** *ca vremea cea rea* (I. Creangă, *Povestea porcului); la o acțiune* — „se **lăsă în jos** *ca o săgeată*"; *la caracteristica unei acțiuni* — „se lăsă în jos **mai iute** *decît fulgerul*" (I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb).* Deci, *din punct de vedere gramatical, substantivul cu valoare stilistică de comparație poate însoți un alt substantiv, un adjectiv, un verb sau un adverb și poate avea funcțiunea sintactică de* **atribut** *sau de* **complement al unui adjectiv, verb sau adverb.** *El poate avea și funcțiunea de* **nume predicativ** *cînd legătura dintre termenii comparației se face cu ajutorul unui verb copulativ:*

Trecut-ai cînd *ceru*-**i** **cîmpie** senină
.....
Cînd *norii* cei negri **par** sombre **palate**... — M. Eminescu, *Mortua est.*

Legătura dintre substantivul cu valoare stilistică de comparație și termenul comparat se face prin adverbe de comparație *(ca, cît, decît, asemenea)* sau prin verbe copulative: **ca** *iarna*, **cît** *un sîmbure*, mai iute **decît** *fulgerul*, ceru-**i** *cîmpie*, norii **par** *palate.*

Comparația, ca figură de stil, poate fi exprimată *numai printr-un substantiv* (ca *o săgeată*, decît *fulgerul)* sau *printr-un substantiv însoțit de unul sau mai multe atribute, ori de o înlănțuire de atribute și complemente:* „*o lumină* **cît un sîmbure de mac**"; „*Petele* arate, negre și lucioase, *păreau* **niște răni deschise pe un trup îmbătrînit**" (L. Rebreanu, *Ion).* În prima construcție, comparația nu se face cu „un sîmbure" oarecare, ci cu *un sîmbure de mac* (atît este de mică lumina). În a doua construcție, comparația nu este exprimată numai prin substantivul *răni*, ci prin acesta împreună cu părțile de propoziție subliniate, înlănțuite printr-o serie de determinări.

EXERCIȚII

1. Subliniază comparațiile din textele următoare și explică prin ce elemente de legătură sînt introduse. Notează deasupra substantivelor cu valoare stilistică de comparație ce funcțiune sintactică au, folosind inițialele A. (atribut), C. (complement), N.P. (nume predicativ), și indică prin săgeată cuvintele determinate de atribute sau complemente. Dacă

Scanned with OKEN Scanner

comparația este exprimată prin substantiv cu atributul lui sau cu o înlănțuire de atribute, explică oral de ce ai considerat că substantivul singur nu poate exprima comparația.

9) Fraga roșie și coaptă, Pe tulpina ei așteaptă
Inimă cît un cercel, Printre ierburi fel de fel. — M. Beniuc, *Fraga*.

b) Purta în suflet rîsul ei cald, ... obrajii ei fragezi ca piersica, ochii ei albaștri ca cerul de primăvară. — L. Rebreanu, *Ion*.

c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Mai trecu puțin și văzură o femeie, p-un cal alb iute ca o săgeată, alergînd împotriva lor, ... cu coiful tras pe ochi și pe sub coif părul curgea cu niște sculuri de ibrișin gălbui. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată*...

e) — De ce face pisica așa?

— Toarce ca fusul, murmură ca marea, cîntă ca vîntul, șuieră ca grîul. Așa bocește pădurea, așa curge apa, așa geme salcia și bombăne furtuna. În somnul ei cu auzul la pămînt, mîța ascultă lăuta lumii, care cîntă pretutindeni... și visul ei se aude ca un ecou al viorilor din ape... — T. Arghezi, *Pisica*.

f) Iar zăpada cristalină pe cîmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scîrțîie sub picioare. — V. Alecsandri, *Miezul iernii*.

g) Caii aleargă îndemnați de țipetele vizitiului, speriați de răpăitul stropilor care cad, repezi și grei, ca o grindină de gloanțe. Într-un sfert de ceas toată cîmpia e o mare. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Fă o compunere în care să folosești substantive cu valoare stilistică de comparație și care să însoțească *un substantiv*, *un adjectiv*, *un verb*, *un adverb*. Comparațiile să fie exprimate numai prin substantiv sau printr-un substantiv însoțit de unul sau mai multe atribute ale lui ori printr-o înlănțuire de atribute. Subliniază comparațiile și indică prin săgeată cuvintele pe care le însoțesc. Notează, ca și la exercițiul anterior, funcțiunea sintactică a substantivelor cu valoare stilistică de comparație.

II. **Metafora** este o figură de stil *rezultată* de obicei *din simplificarea unei comparații*. Simplificarea constă în înlăturarea termenului comparat, adică a cuvîntului folosit cu sensul lui propriu, și a elementului de legătură (adverbul de comparație sau verbul copulativ). *Deci, din comparație rămîne numai al doilea termen, termenul cu valoare stilistică.* Astfel, dintr-o construcție ca „Deodată *o rază* **ca o suliță de foc** străpunse perdeaua de arbori", prin simplificarea termenului comparat (substantivul *o rază*) se realizează *metafora:* „Deodată **o suliță de foc** străpunse perdeaua de arbori" (A. Vlahuță, *România pitorească*).

Metafora poate rezulta și din schimbarea raporturilor sintactice dintre cuvintele care exprimă cei doi termeni ai comparației. De exemplu: din comparația „*norii* **ca jeraticul**", în care substantivul *(ca) jeraticul* are funcțiunea de atribut, iar *norii* este substantivul determinat, prin inversarea funcțiunii sintactice se obține *metafora* „**jeraticul** norilor". Prin această schimbare de funcțiuni sintactice a fost trecut pe primul plan substantivul cu valoare stilistică. Atît prin înlăturarea termenului comparat, cît și prin schimbarea funcțiunii sintactice, *substantivul cu valoare stilistică de metaforă a căpătat o forță expresivă mult mai mare decît atunci cînd era folosit cu valoare de comparație.*

În construcțiile în care comparația se referă la un verb sau la un adverb, *metafora se poate realiza numai prin înlăturarea adverbului de comparație:* „A trecut *ca o săgeată* pe lîngă ei; A trecut *săgeată* pe lîngă ei".

Observă că metafora, ca și comparația, poate fi exprimată numai prin substantiv *(jeraticul* norilor) sau prin substantiv cu atributele lui *(o suliță de foc)*. Aceasta depinde de comparația din care a provenit metafora.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie metaforele și cu două linii comparațiile din textele următoare. Explică prin ce procedee s-a ajuns de la comparație la metaforă.

a) Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgîne trec rupîndu-și large uliți. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

b) După ceasul al cincilea, au fîlfîit perdelele ceții și au prins a fi mînate de un vînt din răsărit. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

c) Numai o pasăre dacă trece peste minunea aceea de palat și-l atinge cu aripa, ori, dusă de vînt, vreo frunză cade pe acoperiș, ...și porțile de argint gem, iar zmeii vin furtună, rupînd arborii din cale. — I. Agîrbiceanu, *Căprarul.*

d) Dar nu mi-era somn. M-am lungit pe brînci lîngă foc, ascultînd somnul tîrlei și visele Oltului. O frumusețe albastră, negrăită, se lăsa din stele pe pămînt, se sfîșia în crestele alburii ale munților, se muia în cerneala văgăunilor. Pe Olt scînteia o salbă de lumini și cea mai apropiată era focul oamenilor mei. — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

e) Da' n-apuc să gat bine vorbele, ... și treisprezece mistreți ... trecură în șir, ca o săgeată ... Cînd s-au depărtat de-o pușcătură de noi, cei trei cîini s-au luat glonț după ei, da' cînd a fost la marginea pădurii, dihania cea mare s-a întors ca fulgerul către ei. — I. Agîrbiceanu, *Mistrețul.*

III. **Personificarea** unui obiect *se poate realiza prin simpla adresare*, deci prin *folosirea substantivului la cazul vocativ:*

Codrule, cu rîuri line,
Vreme trece, vreme vine. — M. Eminescu, *Revedere.*

În general însă personificarea se realizează *atribuind unui obiect acțiuni sau însușiri omenești:*

Cu grele răsuflete *apele* **dorm**... — O. Goga, *Dimineața.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie substantivele ce denumesc obiecte personificate și explică prin ce procedee s-a realizat personificarea. Subliniază cu două linii comparațiile și metaforele și notează deasupra lor valoarea stilistică, folosind inițialele C. (comparație) și M. (metaforă).

a) Cînd rătăcind, bătrîne codru,
Ajung la sînul tău de tată,
La poarta-mpărăției tale
Plec fruntea mea înfierbîntată. — O. Goga, *În codru.*

b) Valurile rîd și mînă întunecoase lumea lor albastră, pînă cînd deodată rîul împiedicat de stînci și munți s-adună între codri, ca marea oglindă a mării, și se limpezește sub sori, de poți număra în fundu-i toate argintăriile lui. — M. Eminescu, *Cezara.*

c) Din vîrf de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori
și-aţiță
jăraticul ascuns
sub vălul lor subțire de cenușă. — L. Blaga, *Amurg de toamnă.*

d) S-adun flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă,
Și anină-n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă. — M. Eminescu, *Crăiasa din povești.*

2. Fă o descriere în care să folosești substantive care denumesc obiecte personificate. Personificarea să fie realizată prin substantive la vocativ, singure sau însoțite de atributele lor sau atribuind obiectelor acțiuni și însușiri omenești.

IV. *Substantivul cu valoare stilistică de* **epitet** *denumește* de obicei *metale* (argint, aur, aramă etc.), *pietre prețioase* (safir, smarald etc.) sau *alte obiecte*

Scanned with OKEN Scanner

care pot sugera culori sau *nuanțe de culori. Substantivul-epitet stă în cazul acuzativ cu prepoziția „de“ și are funcțiunea sintactică de atribut substantival prepozițional:* nori **de argint** *(argintii);* frunze **de aramă** *(arămii);* raze **de aur** *(aurii);* nori **de cenușă** *(cenușii);* flori **de lumină** *(luminoase)* etc.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie substantivele cu valoare stilistică de epitet și analizează funcțiunea lor sintactică. Subliniază cu două linii celelalte figuri de stil realizate cu ajutorul substantivelor și notează valoarea lor stilistică, ca în exercițiile de mai înainte.

a) Rîul luciul se-ncovoaie sub copaci ca un balaur
Ce în raza dimineții mișcă solzii lui de aur.
.....
Lunca-n giuru-mi clocotește; o șopîrlă de smarald
Cată țintă, lung la mine, părăsind nisipul cald. — V. Alecsandri, *Malul Siretului.*

b) Soarele răsarea în nouri de aramă, și îndată pulberile se umplură de o rumeneală ușoară. — M. Sadoveanu, *Bordeienii.*

c) Pe șesul larg cuprins între păduri și între dealuri, lumina trece leneșă și descompusă, roșie pe livezile cosite, aurie pe codrii de aramă... Departe, către sfîrșitul lanțului de dealuri, bătut în coaste de soarele în amurg, Cetatea Neamțului părea de cretă... Ascultam murmurul din apropiere; ascultam și gîndurile mele. Și în seara cu profunzimi de ametistă și de opal răsfrîngeam și vedeam aievea dorul meu. — G. Galaction, *Calipso greaca, fecioara.*

2. Fă o descriere în care să folosești cît mai variate figuri de stil realizate cu ajutorul substantivelor. Subliniază-le și fă analiza lor stilistică și sintactică.

SUBSTANTIVUL

Texte pentru lecțiile de recapitulare*

a) Și cum visa așa, îngrijind florile, ... altoind niște trandafiri/ se împunse la un deget, din nebăgare de seamă,/ și o lacrimă roșie de sînge căzu în inima unei flori albe. Un zîmbet de mulțumire îi lumină fața pală ...,/ rupse albul trandafir,/ și, ca într-o cupă, își stoarse tot sîngele din deget în el...

Și de atunci numai trandafiri roșii voi domnița, poruncind grădinarului/ ca în fiecare dimineață să-i aducă unul. — D. Anghel, *Jertfa.*

b) Huiau munții și pădurile. Noaptea se tot lăsa!

Des se vedea, apărînd la zid, un bărbat iute, cu spada ridicată. Dar părăsea zidul/ și alerga la porți, dînd în toate părțile ordine scurte.

— Murim împreună, Decebal! îl încredințau apărătorii,/ în timp ce în porți băteau berbecii de asalt, tot mai des și mai îndesat. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) Și doina o cîntă alunii din crîng/
Și o tremură-n murmur izvorul,/
Și doina trezește și turma din deal,/
Și turma trezește păstorul. — O. Goga, *Dimineața.*

d) Zăgazul era mai înalt altădată/ și oprea apele... Oameni din zece sate ridicaseră zăgazul. Muriseră sub bici bărbați, femei și copii. Aducea avere mare moara. — Z. Stancu, *Desculț.*

e) Copilul rîde:
„Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!“
Tînărul cîntă:
„Jocul și-nțelepciunea mea-i iubirea!“
Bătrînul tace:
„Iubirea și jocul meu e-nțelepciunea!“ — L. Blaga, *Trei fețe.*

---

* Analiza completă a substantivului se face astfel:
1. substantiv sau locuțiune substantivală; 2. simplu sau compus; 3. comun sau propriu; 4. genul; 5. numărul; 6. cazul; 7. articulat sau nearticulat; 8. funcțiunea sintactică; 9. valoarea stilistică.

Scanned with OKEN Scanner

f) La orizont se zăreşte şi de aici satul Bîrlogu. Pata roşie e acoperişul castelului Ghiculeştilor... Într-o ulicioară pe stînga, îi arată şi conacul moşiei Vaideei,/ în care locuia arendaşul Cosma Buruiană. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

g) Se vede/ că domnului Wondracek îi plăcea încurcala lui... Mai puse cîteva întrebări lui Huţu...,/ apoi iar se legă de Budulea cel bătrîn,/ care-i plăcea mult. —I. Slavici, *Budulea Taichii*.

h) — Dragii mei tovarăşi! Moşia baronului Papp va fi împărţită celor în drept,/ aşa cum sună legile guvernului nostru şi programul Partidului Comunist Român! — T. Popovici, *Setea*.

i) Un roi de albinuţe luminoase, alb-albastre, zbură pe deasupra carelor. — A. Mihale, *Fuga*.

j) În sfîrşit, intrînd în grădină, stătu... înaintea nucului întunecat acum,/ şi un zîmbet de nespusă fericire îi înseninâ faţa arsă de soare. — I. Agîrbiceanu, *Nepotul*.

k) Privighetorul din suflet se trezeşte/ şi cîntă,/ şi de-a lungul ierburilor şi pe dedesubtul crengilor, ... şed perechile tinereşti. — T. Arghezi, *1 Mai*.

Texte pentru analiza valorii stilistice a substantivului

Textele a) şi c), exerciţiul 1, de la pagina 50 şi textul următor.

Era ploaia. Venea împotriva noastră ca un painjeniş. În curînd sticli în mărgele oblice. Trestiile tresăriră frămîntîndu-se... Şi pînza de stropi ne învălui brusc...

Sălcii, liane, papură şi trestii sticleau de un rîs real, pe care-l simţeam şi-n mine. Toate lighioanele de la adîncuri suiau în zigzaguri spre acele de fulgere ale ploii. Erau mii de crustacee de toate mărimile. Erau peşti care treceau în şiraguri — grămădiri de linioare abia văzute, fugind de gurile de balaur ale ştiucilor. — M. Sadoveanu, *Împărăţia apelor*.

ARTICOLUL

Articolul este *singura parte de vorbire flexibilă care nu are un înţeles de sine stătător şi nu poate îndeplini funcţiunea de parte de propoziţie*. El însoţeşte substantivul şi celelalte părţi de vorbire care se declină, avînd *rolul de instrument gramatical* sau *cuvînt ajutător* pentru exprimarea cazurilor:

N.	**un** *copac*,	**o** *casă*,	*copac***ul**,	*casa*;
G.	**al unui** *copac*,	**unei** *case*,	*copac***ului**,	*case***i**.

Articolele *un*, *o*, *nişte* însoţesc un substantiv (**un** *băiat*, **o** *fată*, **nişte** *băieţi*) sau orice parte de vorbire folosită cu valoare de substantiv (**un** *leneş*, **un** *cinci* etc.).

Articolele *-l*, *-le*, *-a* însoţesc substantivul, adjectivul, precum şi unele pronume şi numerale: *băiat***ul**, *frate***le**, *fata*; *înalt***ul** (munte), *înalt***a** (clădire); *alt***ul**, *alt***a**, *întîi***ul**, *întîi***a**, *a doua*, *a trei***a** etc.

Cînd însoţesc un substantiv, articolele **un**, **o**, **-l**, **-le**, **-a** *au şi rolul de a ajuta substantivul să delimiteze obiectul denumit, într-o măsură mai mare sau mai mică, faţă de toate celelalte obiecte de acelaşi fel:*

— Ai văzut *vultur?*

— Am văzut astă-vară **un** *vultur*.

— *Vultur***ul** zbura spre munţi.

În prima propoziţie, substantivul *vultur*, neînsoţit de articol, *denumeşte obiectul în general:* **pasăre care se numeşte vultur.**

În propoziţia a doua, articolul *un* ajută substantivul să delimiteze obiectul denumit faţă de toate celelalte obiecte de acelaşi fel. Nu mai este vorba de vultur în general, ci de un vultur pe care vorbitorul spune că l-a văzut.

Scanned with OKEN Scanner

În ultima propoziție, prin adăugarea articolului — *l*, substantivul *vulturul* delimitează și mai bine obiectul: *vulturul* acela *despre care s-a vorbit în propoziția anterioară, nu un vultur oarecare.*

FELURILE ARTICOLULUI

După măsura mai mare sau mai mică în care ajută substantivul să delimiteze obiectul denumit, articolul este de două feluri: **hotărît** *(-l, -le, -a, -i, -lui, -lor)* și **nehotărît** *(un, o, unui, unei, niște, unor).*

După locul pe care îl are față de substantiv, articolul poate fi: **proclitic**, cînd stă înaintea substantivului, ca un cuvînt independent *(un, o, niște)*, sau **enclitic**, cînd se alipește la sfîrșitul substantivului *(vulturul, vulturii, vulpea, vulpile)*.

ARTICOLUL NEHOTĂRÎT

I. *Articolul nehotărît însoțește substantivul în declinarea nearticulată și indică prin formele lui cazurile substantivului.*

Formele pe care le ia în declinare articolul nehotărît ne ajută să deosebim **cazurile substantivului** (N. *un* om; G. (a) *unui* om) sau **numărul substantivului** (D. singular — *unei* case; plural *-unor* case). De aceea este absolut necesar ca *în analiza gramaticală articolul nehotărît să fie luat împreună cu substantivul pe care îl însoțește.*

EXERCIȚIU

Subliniază articolele nehotărîte și substantivele pe care le însoțesc și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

La umbra *unui fir* de nalbă
Plîngea *o floare* de cicoare. — O. Goga, *Reintors.*

	Analiza morfologică	*Funcțiunea sintactică a substantivului*
unui fir	subst. comun, neutru, sing., G., însoțit de art. nehot. *unui*, G.;	atribut substantival genitival;
o floare	subst. comun, feminin, sing., N., însoțit de art. nehot. *o*, N.	subiect.

Textele de analizat

a) Un grangur sta nemișcat pe o ramură de fag întinsă la soare; ... întindea din vreme în vreme gîtul și da drumul unei fluierări gîlgîite, care trezea un răsunet lung în urmă, în ramurile pădurii. — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*

b) La ferestre erau niște perdele de mătase..., întinse pe niște drugi de aur. Pe lîngă pereți, erau niște lavițe și o masă de lemn mirositor, lucrate cu meșteșug. — P. Ispirescu, *Ciobănașul cel isteț.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Un glas ascuțit de oțel ... țipă scurt, de afară, sub lovitura răpede a unui ciocan metalic. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) Păstorii care trăiesc vara pe înălțimile Hășmașului-Mare sînt martorii, adeseori înspăimîntați, ai unor năprasnice furtuni. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

II. *Articolul nehotărît poate sta chiar lîngă substantivul pe care îl însoțește sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de vorbire (un* măreț *munte; o* frumoasă și interesantă *poveste)*, dar el rămîne și în acest caz strîns legat de substantiv, rolul lui fiind de a ajuta substantivul să delimiteze obiectul denumit sau să precizeze cazul substantivului.

EXERCIȚII

1. Subliniază articolele nehotărîte împreună cu substantivele pe care le însoțesc. Analizează genul și numărul lor.

a) Ici, umbre de noroade le vezi ocîrmuite
De umbra unor pravili călcate, siluite. — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840.*

b) În curgerea lină a văii, o poieniță se deschide, dormind parcă într-o pulbere de lumină, într-o neclintită singurătate. — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*

c) Deodată pătrunse pînă la mine... acel fior melodios al cîntării de bucium. Nu știam dacă vine din timpuri trecute ... ori e un închipuit glas al zării. — M. Sadoveanu, *Sfaturi vechi.*

d) Străine priveliști fugare!
Voi nu știți că-n inimă port
O dulce mireasmă de floare,
Parfumul trecutului mort ...
— G. Topîrceanu, *Balada chiriașului grăbit.*

e) Ohiță ... răsturnă și el, pe o năframă albă, o mare și fierbinte mămăligă oacheșă. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

f) Cînd însuși glasul gîndurilor tace
Mă-ngînă cîntul unei dulci evlavii. — M. Eminescu, *Sonete.*

2. Construiește patru propoziții în care articolele nehotărîte *un*, *unui*, *niște* și *unei* să fie despărțite de substantivele pe care le însoțesc printr-unul sau mai multe adjective. Subliniază substantivele și articolele nehotărîte. Analizează genul și numărul lor.

ARTICOLUL HOTĂRÎT

Articolul hotărît *are rolul de a ajuta substantivul să delimiteze în mod precis (hotărît) obiectul denumit.*

Articolul hotărît este de trei feluri:
— articol *hotărît propriu-zis;*
— articol *posesiv sau genitival;*
— articol *demonstrativ sau adjectival.*

ARTICOLUL HOTĂRÎT PROPRIU-ZIS

I. *Articolul hotărît propriu-zis* se deosebește de celelalte articole prin faptul că el *nu apare ca un cuvînt de sine stătător*, ci se alipește la sfîrșitul substantivului: *omul*, *omului*, *casa*, *casei* etc. Numai articolul *lui* poate apărea ca un cuvînt separat de substantiv, dar numai înaintea unor anumite substantive și mai ales înaintea substantivelor proprii masculine care denumesc persoane: **lui** *Ion*, **lui** *Mihai.*

Scanned with OKEN Scanner

În declinarea articulată a substantivului articolul *hotărît* are un rol important, deoarece el *face posibilă deosebirea dintre cazurile nominativ-acuzativ și genitiv-dativ:* N.A. *omul*, *casa*; *oamenii*, *casele*; G.D. *omului*, *casei*; *oamenilor*, *caselor*.

Articolul hotărît are genul, numărul și cazul substantivului pe care îl însoțește.

EXERCIȚII

Subliniază articolele hotărîte care însoțesc substantivele din textele următoare și analizează genul, numărul și cazul lor.

a) Pășteam cu alții gîștele-n ariniști.
Cu gîngurit de aur îmi venea cîte-un boboc
și îmi prindea cu prietenie-n cioc
sfîrcul urechii,
și plopii tremurau, străvechii.
Cînd toropit priveam prin gene
cum boii se mișcau prin flori de sînziene
pe sub sălcii,
mă miram că ei nu văd
cu vîrful coarnelor ca melcii,
și boii — boii-și rumegau căldura pe sub sălcii. — L. Blaga, *Din copilăria mea.*

b) L-au culcat oamenii pămîntului la Cozia, după ce sfîrșise de tras brazda pămîntului; însă Domnul Mircea avea să deschidă în neuitarea poporului său brazdă lungă cît somnul și cît lungul timpurilor. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) Mircea se-ndreptează iute către ei:
— „Respectați solia, căpitanii mei!"
Apoi către solii Porții el vorbește:
„Mergeți la sultanul care v-a trimis,
Și-orice drum de pace spuneți că e-nchis!" — D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii.*

d) Greierului i se umfla inima în piept de mîndrie ...
Și le-a cîntat greierul pînă ce soarele s-a ridicat de cîteva suliți pe cer. — Em. Gîrleanu, *Cîntărețul.*

e) Acum vîntul dimineții îl deștepta încet-încet. Îl deșteptau și amintirile vechi. — Fraților, zise el cuprinzînd mîinile tovarășilor lui; acesta-i satul meu! — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor.*

II. *Articolul hotărît* **lui** *la genitiv și dativ apare ca un cuvînt de sine stătător (articol proclitic) înaintea următoarelor substantive:*

— nume de persoane masculine sau feminine terminate în consoană ori în altă vocală decît „-a": **lui** *Ion*, **lui** *Carmen*, **lui** *Jeni;*

— substantivul *vodă:* **lui** *vodă;*

— substantive comune nearticulate enclitic și urmate de un adjectiv posesiv: **lui** *frate-meu*, **lui** *văru-tău;*

— substantivele masculine *moș*, *nene*, *bade* urmate de un nume propriu; **lui** *moș Ion*, **lui** *nenea Marin*, **lui** *badea Gheorghe;*

— substantive care denumesc lunile anului: zilele **lui** *februarie.*

Articolul *lui* se folosește și înaintea numeralelor care indică anii: în toamna **lui** 1944.

EXERCIȚII

1. Subliniază articolul hotărît proclitic *lui* și substantivele pe care le însoțește. Analizează cazul articolului și al substantivului înaintea căruia se află. Explică oral de ce fel de substantive este cerut articolul proclitic *lui.*

Scanned with OKEN Scanner

a) La vreo sută de paşi era ... cocioaba lui frate-său Ion ... Oamenii îi ziceau Ion al Firului, după tată-su. Erau trei fraţi de toţi, feciorii lui Firu ... Cel de-al patrulea dintre ei, Toma, se luase în mai după o ceată de panduri din oastea lui Tudor Vladimirescu. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

b) Numai la Domnia lui Ştefan-voievod a fost tot astfel, s-a împieptoşat, foindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui Vodă a ocrotit pe mişei*. Dar eu aş putea spune cu dreptate că a lui Ion-vodă sabie a tăiat mai mulţi boieri decît a bătrînului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Nimeni dintre ceilalţi tovarăşi ai lui Potcoavă nu întrebuinţa doftoria lui moş Petrea pentru alinarea năcazului şi adormirea gîndului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Iar mama lui bădiţa Vasile îşi petrecea băietul la Piatră, bocindu-l ca pe un mort! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Ci tu rămîi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari şi umezi, cu zîmbet de copil. — M. Eminescu *Despărţire*.

f) Într-o vineri, pe la sfîrşitul lui august, mă pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca să-mi propuie să mergem a doua zi la vînătoare. — I. Al. Brătescu-Voineşti. *Taină*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle substantive la genitiv sau dativ însoţite de articolul proclitic *lui*. Substantivele să fie alese în aşa fel, încît să corespundă tuturor situaţiilor date la punctul II.

ARTICOLUL POSESIV (GENITIVAL)

I. Articolul posesiv sau genitival *însoţeşte un substantiv ori un pronume la genitiv sau intră în componenţa pronumelor posesive şi a numeralelor ordinale:* **al** *colegului*, **al** *lui*, **al** *său*, **al** *doilea*.

Denumirea de *posesiv* vine de la faptul că, în majoritatea cazurilor, acest articol precedă un substantiv sau un pronume cu funcţiune de atribut, care indică pe *posesorul unui obiect:*

caiet	**al** *colegului;*	*caiet*	**al** *său (lui).*
↑	↑	↑	↑ ↑
obiectul posedat	*posesorul* obiectului „*caiet*“	obiectul posedat	*posesorul* obiectului „*caiet*“

Articolul posesiv care precedă un substantiv sau un pronume cu funcţiunea de atribut *se acordă în gen şi număr* **cu substantivul determinat,** *nu cu substantivul sau pronumele la genitiv*. Acest acord se poate observa mai bine cînd genul sau numărul substantivului la genitiv este altul decît al substantivului determinat. Compară construcţiile cu articol posesiv cu cele din dreapta, în care substantivul este însoţit de articolul hotărît enclitic:

copil al vecinei	copil*ul* vecinei
copii ai vecinei	copi*i* vecinei
fată a vecinului	fat*a* vecinului
fete ale vecinului	fete*le* vecinului

* În limba veche, *mişei* însemna *oameni din popor*.

Scanned with OKEN Scanner

Din aceste construcții, se poate vedea că articolul posesiv, ca și cel hotărît enclitic, are genul și numărul substantivului determinat de un alt substantiv la genitiv.

EXERCIȚII

1. După modelul dat mai jos pentru substantivul *cartea*, scrie lîngă substantivele *grădină*, *privelişte*, *prieten* și *munte* (puse la singular și plural) cîte trei substantive la genitiv însoțite de articolul posesiv (genitival). Substantivele la genitiv să fie la alt gen și număr decît substantivele date. Indică prin săgeată substantivul cu care se acordă articolul posesiv.

(o) *carte a* { colegului / colegilor / lui Ion

(niște) *cărți ale* { colegului / colegilor / lui Ion

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle următoarele relații:

Substantivul determinat		*Substantivul la genitiv*
a. masculin, singular, N.	art. posesiv	feminin, plural
b. masculin, plural, N.	art. posesiv	feminin, singular
c. feminin, singular, N.	art. posesiv	masculin, singular
d. feminin, plural, N.	art. posesiv	feminin, singular

Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

II. *Fiiatent la acordul articolului posesiv, deoarece uneori între atributul exprimat printr-un substantiv la genitiv și substantivul determinat se intercalează alt substantiv sau alte părți de vorbire:*

zidul de piatră **al** *clădirii;*

livezile de pruni **ale** *cooperativei* agricole.

Sînt și construcții în care atributul genitival precedat de două substantive determină substantivul cel mai apropiat:

Muzeul de istorie **a** *orașului* București.

În această construcție, este vorba de *istoria orașului*, nu de muzeul orașului.

EXERCIȚII

1. Subliniază substantivele la genitiv însoțite de articolul posesiv și indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul posesiv. Analizează genul și numărul articolului și al substantivului cu care este acordat.

a) Te salut, bătrînă Hălăucă! Glasul de pieire al vîntului tău de gheață, fîșîitul sec și aspru al sălbaticilor tale ierburi, nemărginitul deșert al friguroaselor tale înălțimi tălmăceau atît de bine lumea sufletului meu! ... Te salut, bătrînă Hălăucă! Cine știe ... dacă bătrînul meu picior va mai călca vreodată în această împărăție a vulturilor și a frigului etern! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Studiase acolo unde au studiat oamenii de felul lui: la școala inimii și a spiritului, sub direcțiunea dorinței și a plăcerii de a ști și de a admira...

Dotat cu un talent mare, el și-a iubit țara ... și a lăsat în memoria noastră operele spiritului și ale inimii sale. — I. Ghica, *Amintiri despre Gr. Alexandrescu.*

2. Completează locurile libere cu articolul posesiv, ținînd seama de regula acordului, și indică prin săgeată substantivele cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

Scanned with OKEN Scanner

a) A fi locuitori ... unei planete pe care înfloreşte viaţa, sau a pieri în neant!
Ce clipă grea!
Peşti ... oceanelor, opriţi-vă înotul!
Flori ... cîmpului păstraţi-vă mireasma!
Păsări ... cerului, conteniţi-vă zborul!
Viaţa noastră e în pericol. — Geo Bogza, *În faţa atomului.*

b) Am cutreierat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întîmplările luminoase ... copilăriei. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

c) Eram în gimnaziu cînd am citit primele poezii ... lui Eminescu. Şi de multe ori am căutat să construiesc în închipuirea mea de copil figura necunoscută ... acestui zeu, care mi se părea că trebuie să trăiască într-o lume supraumană, în basme. — A. Vlahuţă, *Amintiri despre Eminescu.*

d) De după depărtările umbroase ... pămîntului se deschise, ca un colosal semicerc de aur înflăcărat, geana aprinsă ... soarelui şi, cît ai clipi, trunchiurile neclintite şi netede... brazilor se poleiră de o lumină curată şi rece. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

e) S-a odihnit îndelung în cîntările molcome ca foşnetul de mătase ... albinelor. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

3. Fă o descriere de natură, o descriere a unei case sau a interiorului unei camere, în care să foloseşti cinci-şase substantive la genitiv însoţite de articolul posesiv şi care să fie despărţite de substantivul determinat prin alte părţi de vorbire. Subliniază articolele posesive şi substantivele cu care le-ai acordat.

III. *Locul obişnuit al substantivului la genitiv este după substantivul determinat. În operele literare, mai ales în poezii, substantivul la genitiv însoţit de articolul posesiv este aşezat uneori înaintea substantivului determinat, deci înaintea substantivului cu care se acordă articolul posesiv:* „pe ale ţării *plaiuri*".

EXERCIŢII

1. Subliniază substantivele la genitiv însoţite de articolul posesiv şi indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul.

a) Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspîndind fiori de gheaţă pe ai ţării umeri dalbi. — V. Alecsandri, *Iarna.*

b) E cocostîrcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor. — V. Alecsandri, *Oaspeţii primăverii.*

c) Gînditoare şi tăcută luna-n cale-i se opreşte.
Sufletul cu voluptate în extaz adînc pluteşte
Şi se pare că s-aude prin a raiului cîntare
Pe-ale îngerilor harpe lunecînd mărgăritare. — V. Alecsandri, *Concertul în luncă.*

d) În al umbrei întuneric
Te asemăn unui prinţ,
Ce se uit-adînc în ape
Cu ochi negri şi cuminţi. — M. Eminescu, *O, rămîi.*

e) O, dă-mi, pădure, doar o creangă
Din zestrea ta de veacuri ruptă,
În stînci să scrie, ca o spangă,
De-a lui Bălcescu mare luptă! — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

2. Construieşte patru propoziţii în care substantivul la genitiv însoţit de articolul posesiv să se afle înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

ORTOGRAFIA ARTICOLULUI POSESIV (GENITIVAL)

Articolul posesiv reprezintă *o singură parte de vorbire*, deci nu se poate scrie decît astfel: **al, a, ai, ale.** Recunoaşterea lui după părţile de vorbire pe care le însoţeşte sau în componenţa cărora intră (substantive şi pronume

Scanned with OKEN Scanner

la genitiv, pronume sau adjective posesive, numerale ordinale) este de mare importanță pentru a ști cînd trebuie să scrii *al*, *ai*, și nu *a-l*, *a-i:*

al, *ai* { omului, casei, lui Ion
frumoasei fete
lui, ei, lor
meu, tău, său; noștri, voștri
doilea, celui dintîi, celui de-al doilea
celor trei

Este greșit să scriem înaintea acestor părți de vorbire a-l, a-i, pentru că acest fel de a scrie ar indica două cuvinte aflate de o parte și de alta a liniuței de unire. *Se scrie* **a-l, a-i** *numai cînd* **-l** și **-i** *sînt* **pronume personale: -l** = pe *el;* **-i** = *lui, ei* sau (pe) *ei:*
pentru **a-l** *ajuta* = *a* ajuta *pe el;*
pentru **a-i** *ajuta* = pentru *a* ajuta *lui (ei)* sau (pe) *ei.*

EXERCIȚII

1. Explică prin analiză gramaticală ortografia cuvintelor subliniate. Dacă cuvintele subliniate sînt articole posesive, subliniază și părțile de vorbire pe care le însoțesc sau în componența cărora intră.

a) De la o bucată de vreme drumul mare fu lăsat, și roatele tocară mai departe pe pămîntul țelinos *al* cîmpului... Razele ca de opal se ridicau pe fundul liliachiu *al* cerului. Dunga dealului se înecă încetul cu încetul în clarul obscur *al* amurgului.

Nimeni nu poate prinde ceasul trecător. Numai soarele, în răsărit și-n apus, pare *a-l* însemna pe cer. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

b) Într-un colț *al* odăii cîteva merțe de fasole; în altul sămînță de cînepă; în *al* treilea o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni; în *al* patrulea mazăre și bob. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Prea învățat preot s-a dovedit Dionis Filipeanul în zilele lui, și de la acest soț *al* său a deprins presvitera Olimbiada meșteșugul scrisorii și *al* cititului în cărți. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Cînd s-a oploșit în asemenea cuib ou din care a ieșit cuc, acesta s-a înfoiat într-atît..., încît a prăvălit pe puii drepți *ai* cuibului; și-a rămas cucul singur, iar pituliciile cuibului n-au încetat de *a-l* hrăni, agonisind pentru el de dimineață pînă în seară. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) „ — Sînt cu voi, copii *ai* vieții!"
„ — Ești, Bălcescule, cu noi!" — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

f) Atunci se învoiră *a-i* da o odaie să lucreze numai Prîslea singur. — P. Ispirescu, *Prîslea cel voinic...*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle: *un substantiv la genitiv; un pronume la genitiv; un adjectiv posesiv; un numeral*, toate însoțite de articolul posesiv *al, ai.*

ARTICOLUL DEMONSTRATIV (ADJECTIVAL)

Articolul demonstrativ * sau adjectival *însoțește* **un adjectiv** *sau* **un numeral,** *făcînd legătura între aceste părți de vorbire și substantivul pe care îl determină:*

trandafirul cel *roșu;* poteca cea *îngustă;*
drumeții cei *doi;* locul cel *dintîi.*

* Acest articol *se numește* **demonstrativ,** pentru că atît ca formă, cît și ca înțeles, este înrudit cu pronumele demonstrativ: *acel, acea, acei, acele.*

Scanned with OKEN Scanner

Numeralul însoţit de articolul demonstrativ (adjectival) stă de obicei înaintea substantivului determinat: cei *doi* drumeţi, cel *de-al doilea* concurent.

Dar din punct de vedere gramatical (nu al locului pe care îl ocupă) articolul face legătura între substantivul determinat şi numeral, după cum se poate vedea din aşezarea numeralului după substantiv: drumeţii cei *doi;* concurentul cel *de-al doilea.*

Articolul demonstrativ (adjectival) *ajută şi la formarea numelor proprii masculine (Ştefan* cel *Mare, Mircea* cel *Bătrîn)* şi *a gradului superlativ al adjectivelor sau al adverbelor* (cel *mai mare,* cel *mai aproape).*

Articolul demonstrativ (adjectival), ca şi celelalte articole, nu are singur înţeles şi nici nu poate fi parte de propoziţie, de aceea *în analiza gramaticală el se ia împreună cu partea de vorbire pe care o însoţeşte.*

Articolul demonstrativ (adjectival) *se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat de adjectivul sau numeralul pe care îl însoţeşte:*

N.A. *fata* cea harnică:

G.D. *fetei* celei harnice.

EXERCIŢIU

Subliniază articolele demonstrative (adjectivale) împreună cu părţile de vorbire pe care le însoţesc şi indică prin săgeată substantivele cu care sînt acordate. Analizează genul, numărul şi cazul articolelor.

Model de analiză

— Şi frate-meu *cel mare*... fuga la uşă să deschidă. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

cel (mare) | articol demonstrativ (adjectival), masculin, singular, N.; însoţeşte un adjectiv.

Textele de analizat

a) Că de copil eu m-am luptat
În rînd cu Volbură-mpărat
Şi ştiu pe Crivăţ cel turbat
Ca ţara lui. — G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger.*

b) Timpul veni, merele începură a se pîrgui; atunci fiul său cel mijlociu păzi şi el; dară păţi ca şi frate-său cel mare. — P. Ispirescu, *Prislea cel voinic...*

c) — Asta-i fata moşneagului cea cuminte... îi răspunse moş Costache, făcînd aluzie la o veche cunoştinţă a Vioricăi, din cel dintăi basm al nopţilor copilăriei. — M. Sadoveanu, *Dimineţi de iulie.*

d) Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce, apa cea vie şi cea moartă, şi tu du-te înapoi de-ţi ie altele. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Inima mi se bate cînd aud numele lui Alexandru cel Bun, lui Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul. — M. Kogălniceanu, *Cuvînt introductiv la Cursul de istorie naţională.*

f) Mai urcăm un pripor şi iată-ne sus, pe zarea Ceahlăului, de unde ai cea mai frumoasă vedere pe valea Bistriţei. — A. Vlahuţă, *Romînia pitorească.*

Scanned with OKEN Scanner

ORTOGRAFIA ARTICOLULUI DEMONSTRATIV (ADJECTIVAL)

Fii atent la ortografia articolului demonstrativ (adjectival) **cel, cea, cei.** *Să nu-l confunzi cu grupurile de două cuvinte* **ce-l, ce-a, ce-i,** *care se rostesc împreună formînd* **o singură silabă, dar nu un singur cuvînt. Ca mijloc de control,** observă următoarele:

— *Articolul* **cel, cea, cei** se află întotdeauna înaintea unui adjectiv, numeral, adverb sau substantiv: **cel** *mare*, **cei** *doi*, **cea** *de jos*, **cea** *de aramă* și poate fi înlocuit cu pronumele *acel(a), acei, aceea.*

— *Grupurile de cuvinte* **ce-l, ce-a, ce-i** se află de obicei înaintea unui verb predicativ sau înaintea altor părți de vorbire.

Cele două cuvinte se pot separa, scriindu-se fără liniuță de unire:

după *ce-l* văzu;	— după *ce îl* văzu;
după *ce-a* văzut;	— după *ce a* văzut;
după *ce-i* văzu;	— după *ce îi* văzu;
Ce-i acolo?	— *Ce este* acolo?
Ce-i cu tine?	— *Ce este* cu tine?
Ce-i de făcut?	— *Ce este* de făcut?

Acest lucru nu este posibil pentru articolul **cel, cea, cei,** *pentru că articolul reprezintă un singur cuvînt. Nu putem spune:* „ce îl mare, ce a mare, ce îi mari".

EXERCIȚII

1. Scrie înaintea următoarelor cuvinte articolul *cel, cea, cei* sau grupurile de cuvinte *ce-l, ce-a, ce-i*. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie un singur cuvînt sau două cuvinte legate prin liniuță.

..... înțelept; ..... viteaz; ..... mai important; .....albă; ..... mică; .....dintîi; ..... doi; ..... de-a doua; ..... unsprezece; .....o sută; după ..... explici; după ..... speli; ..... spus?; ..... adus? ..... interesează? pentru ..... chemi? pentru..... chemat-o? pentru..... cheamă?

2. Completează locurile libere *cu articolul demonstrativ sau cu grupurile de cuvinte ce-l, ce-a, ce-i*, ținînd seamă de mijlocul de control dat. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru scrierea corectă a cuvintelor respective.

a) Se gîndea el anume ce să facă acum cu frații lui. Că de-i va face tăciuni și s-ar întîmpla ca pe el să-l omoare zmeul .....cu douăzeci și patru de capete,..... aștepta să vină mai pe urmă, atunci ei tot tăciuni vor rămîne. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe.*

b) Ea, cum ajunse sus, arătă un răvășel..... dase Prîslea, în care scria că are să ia de bărbat pe fratele său..... mai mare.

Lăsară din nou frînghia și scoaseră și pe fata..... mijlocie, cu părul ei..... de argint și cu o altă scrisoare, în care o hotăra Prîslea de soție fratelui celui mijlociu. — P. Ispirescu *Prîslea cel voinic*.....

c) .....patru călăreți au pus pinteni și s-au dus învăluiți în pulberi.

Cînd au ajuns la casa..... mică a lui Iorgu Samson,..... patru au găsit prînzarea gata; logofătul Iorgu a umplut cupa..... mare de ospețe și, după..... luat după datină credința, a întins-o capului mesei. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

ARTICOLUL

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Sătenii au venit la serbarea lui Cuza cu emoțiune și cu evlavie. În serbările, luminațiile și frumusețile Iașului gătit, ei n-au avut un gînd de petrecere. Un cuvînt de recunoștință înflorea pe toate buzele:

— Noi sîntem feciorii clăcașilor; Vodă Cuza a fost ca un părinte al nostru! — M. Sadoveanu, *Domnul poporului.*

Scanned with OKEN Scanner

b) O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului, lîngă poartă; și-n aerul cel curat al serii tremurau din palat cîntece mîndre și senine. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

c) Și-apoi munții Văraticului sînt așa de înalți, pădurile atît de umbroase, fînețele atît de dese, de înalte și de înflorite, aerul atît de îmbălsămat, încît sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiat de o dulce melancolie și ochiul călătorului se oprește visător, cînd pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, cînd pe potirul rumân al unei flori ce se leagănă molatic sub mîngîierea dulce a vîntului, cînd pe unda, care, veselă că a izbutit să se suie pe spetele unui bolovan greoi, trece de ceea parte, îi spune o glumă și-și urmează drumul înainte, scăldîndu-se în raze de soare. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) Uneori Eminescu suia și pînă la căsuța din Țicău a lui Creangă... Aici s-au citit niște memorabile versuri...; aici, între sfaturi, povești și glume nesfîrșite, s-au împărtășit de o părticică de nemurire, la umbra celor doi amici, mulți scriitori mari de o zi.— M. Sadoveanu, *Doi mari prieteni.*

e) Călărașul își domoli cîrlanul împăciuit de liniștea ce-l ocolea. Gîndacii zbîrniiau și zburau. Oști de furnici mișunau grăbite, adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. Flăcăul se gîndea la cîte nu i le-ar aduce zînei lui și inima începea să-i bată... și calul să se pornească pe fugă cu pintenii înfipți în el și de-a lungul coastelor cu neastîmpărul pulpelor vînjoase ce-l grăbeau și ce-l izbeau, mereu mai nemilostive, mai năprasnice. — Al. Macedonski, *Pădurea ulmilor.*

ADJECTIVUL

I. Adjectivul este *partea de vorbire care exprimă însușirea unui obiect.* El *însoțește și determină un substantiv și are forme deosebite după genul și numărul substantivului pe care îl însoțește:*

	Masculin	Feminin
Singular	copac *înalt*	casă *înaltă*
Plural	copaci *înalți*	case *înalte*

Adjectivul este deci *o parte de vorbire flexibilă.*

Adjectivul poate sta alături de substantiv, ca în exemplele de mai sus, sau poate fi legat de acesta prin articolul demonstrativ (adjectival):

copacul **cel** *înalt;* casa **cea** *înaltă.*

Locul obișnuit al adjectivului este după substantivul pe care îl însoțește. El poate sta însă și înaintea substantivului:

Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună

Nunul *mare,* *mîndrul* soare, și pe nună, *mîndra* lună. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

Indiferent de locul pe care îl are față de substantiv, *adjectivul nu se desparte prin virgulă de substantivul determinat.*

EXERCIȚII

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează oral genul și numărul adjectivelor și al substantivelor determinate.

a) De jur împrejur, stau munți cu piscuri înalte peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormînt a locurilor acestora. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Cînd, de pe culmea vecină, feciorul de împărat făcu ochii roată d-asupra văii urgisite, el văzu o biată căprioară, călcînd cu sfială prin nomolul uricios al mocirlei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Mi-e dor de toaca din vecernii,
Și de talăngi, de verde plai,
De jalnic fluier de păstor,
De mîndru port, de dulce grai —
Mi-e dor de tine, dor. — St. O. Iosif, *Mi-e dor.*

d) Florile albastre de cicoare, ale căror priviri mai curate ca albastrul cerului răsar din loc în loc pe marginea drumurilor înguste și vîntul ușor al dimineții, și ciocîrlia care urcă cu spinarea în sus spre cerul adînc, și floarea galbenă a spicelor de grîu, toate acestea răzbat cu putere din viața cîmpiei și pătrund înlăuntrul omului, subjugîndu-l. — M. Preda, *Morometii.*

2. Construiește patru propoziții în care adjectivul să fie așezat înaintea substantivului determinat. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate.

II. *Un substantiv poate avea unul sau mai multe adjective:*

Nori *mari*, *fumurii* treceau peste culmi. — I. Agîrbiceanu, *Hoțul.*

Adjectivele aceluiași substantiv se despart prin virgulă cînd sînt așezate alături fără un cuvînt de legătură între ele sau cînd sînt legate prin cuvîntul **nici.**

EXERCIȚII

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și explică oral punctuația lor. Scoate-le din text împreună cu substantivul determinat, astfel:

călătorie
lungă (și) obositoare

a) Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfrîngerile soarelui păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșietici. — Al. Macedonski, *O noapte în Sulina.*

b) În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorîte. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

c) Cele trei bărci, lungi, negre și înguste, au început a pluti pe fața tulbure a apei. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Cuvintele cele blînde și înțelepte ale fetei, mîngîierile ei cele dulci și neprefăcute, smerenia ei deșteptară în inima bolnavului o simțire ce nu o avusese pînă atunci. — P. Ispirescu, *Sarea în bucate.*

e) Era aninat într-un cui bustul în mărime naturală a(l) unui copil ca de optsprezece ani — cu păr negru și lung, cu buzele subțiri și roze, cu fața fină și albă, ca tăiată-n marmură, și cu ochi albaștri, mari sub mari sprîncene și gene lungi, negre. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis.*

f) Irinuca era o femeie nici tînără, nici bătrînă; avea bărbat și o fată balcîză și lălîie, de-ți era frică să înnoptezi cu dînsa în casă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle două sau mai multe adjective ale aceluiași substantiv, fără cuvinte de legătură între ele, și alte propoziții în care adjectivele să fie legate prin cuvintele *și*, *sau*, *nici*. Explică oral punctuația folosită.

LOCUȚIUNI ADJECTIVALE

Însușirea unui obiect poate fi exprimată și printr-o **locuțiune adjectivală** (un grup de două sau mai multe cuvinte care au împreună valoarea unui adjectiv):

— om cu judecată	= chibzuit;
— om cu stare	= înstărit, bogat;
— om cu dare de mînă	= bogat;
— lucru de căpetenie	= principal, important;
— om de nimic	= netrebnic, josnic.

Scanned with OKEN Scanner

Locuțiunile adjectivale se comportă ca un adjectiv:

— pot fi însoțite de articolul demonstrativ (adjectival): omul *cel cu judecată;*

— pot avea grade de comparație: un om *mai cu judecată;* un om *foarte de treabă.*

EXERCIȚII

1. Subliniază locuțiunile adjectivale din textele următoare; arată care este sensul lor și la ce grad de comparație sînt:

a) Măria-ta, e un străin afară,
Cam trențăros — dar pare-un om de seamă. — A. Vlahuță, *1907.*

b) Pentru nebunia unei femei nu se cuvine să-ți pierzi prietenii cei cu credință. — M. Sadoveanu, *Soarele în baltă.*

c) Băiatul era foarte blînd, de treabă, nu avea nici un vițiu. — I. L. Caragiale, *În Nirvana.*

d) Sosim în Bumbești, așezare de moșneni muncitori și cu dare de mînă. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

e) Căci Isaia, — „nenea Isaia", pentru cei mai mulți — e drag tuturor, căci e om de ispravă, care-și vede numai de treaba și de nevoile lui. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Blana lui Isaia.*

f) Nici din ciocoi om de frunte,
Nici din salcie cerc de bute. — *Folclor.*

g) Băgai de seamă că natura mă dăruise și cu cele mai de căpetenie talente ale celui mai iscusit dintre alpiniști. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

h) Dintre toți copiii, fata cea mai mare era mai tăcută și mai cu judecată. Ea rămînea cu surorile și frații cei mai mici... și îi povățuia să fie mai cu răbdare, ca să nu se amărască pînă într-atît părinții. — P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteață.*

i) Și nu se supără de zgîrcenie, că nu e zgîrcit, dimpotrivă, e larg la mînă, dar așa e firea lui. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Vîrcolacul.*

2. Arată care este sensul următoarelor locuțiuni adjectivale: oameni *de seamă*, oameni *pe sprînceană*, oameni *cu cap*, oameni *tot unul și unul*, lucru *de trebuință*, lucru *de folos.*

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle locuțiunile adjectivale *de credință, de nădejde, cu stare, de vază, de seamă, cu judecată, de nimic* la gradul comparativ de superioritate sau la superlativul relativ. Indică prin săgeată substantivele determinate

ADJECTIVE SIMPLE ȘI ADJECTIVE COMPUSE

După numărul cuvintelor prin care sînt exprimate, adjectivele sînt de două feluri:

— **adjective simple:** *bun, rău, harnic, leneș, isteț* etc.;

— **adjective compuse:** (om) *cumsecade*, (regimul) *burghezo-moșieresc.*

Adjectivele compuse s-au format:

a) prin contopirea elementelor componente într-un singur cuvînt: *cumsecade* (din *cum se cade); atotștiutor* (din *a tot știutor); atotputernic* (din *a tot puternic)* etc.;

b) prin alăturarea elementelor componente, care se scriu cu liniuță de unire: *alb-argintiu, galben-auriu, burghezo-moșieresc, tehnico-științific, marxist-leninist, social-politic.*

Acordul acestor adjective compuse cu substantivul determinat se face, în general, prin al doilea element component, iar primul rămîne neschimbat:

— *față* galben-*pămîntie; fețe* galben-*pămîntii;*

— *carte* tehnico-*științifică; cărți* tehnico-*științifice.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adjectivele simple și cu două linii adjectivele compuse. Indică prin săgeată substantivele determinate. Explică cum s-a făcut acordul adjectivelor compuse cu substantivele determinate.

a) În prag, cu lumina gălbui-cenușie a lămpii în spate, Emilia își frîngea mîinile. — T. Popovici, *Setea*.

b) Caragiale a fost desigur un răzvrătit, un om care nu s-a putut împăca cu orînduirea politico-socială sau cu ideile și moravurile timpului.—Caragiale, *Opere* (Cuvînt introductiv).

c) Ușa se deschise, dată de perete și intră un om mic, pricăjit, foarte chel, cu o mustață alb-gălbuie, ca de focă. — T. Popovici, *Setea*.

2. Construiește cîte două propoziții în care adjectivele compuse *galben-auriu*, *gri-argintiu* și *tehnico-științific* să însoțească un substantiv feminin, la numărul singular și la plural. Subliniază elementul component al adjectivului compus prin care se face acordul cu substantivul determinat.

ADJECTIVE CU DOUĂ TERMINAȚII ȘI CU O SINGURĂ TERMINAȚIE

După terminațiile genurilor la nominativ singular nearticulat, adjectivele se împart în *două categorii:*

a) adjective **cu două terminații:** copil *frumos*, fată *frumoasă;*

b) adjective **cu o singură terminație:** urs *mare*, pădure *mare;* izvor *limpede*, apă *limpede;* fir *subțire*, ață *subțire*.

Tot *o singură terminație* la ambele genuri au și adjectivele împrumutate din alte limbi, adjective care arată culori: *gri*, *maro*, *oliv*, *vernil* etc. Aceste adjective sînt *invariabile:* haina *gri*, hainele *gri*, al hainei *gri*.

EXERCIȚII

Subliniază cu o linie adjectivele cu două terminații și cu două linii adjectivele cu o singură terminație. Scoate adjectivele din texte și scrie-le împreună cu un substantiv masculin sau neutru și unul feminin.

Model de lucru

Tii, ce mai grîu...! Are spicul *plin* cu boabe **mari** ca de orez.—A. Mihale, *Casa de piatră*.

Adjective cu două terminații
spic *plin;* ladă *plină*.

Adjective cu o singură terminație
strugure *mare;* boabă *mare*.

Textele de analizat

a) Și era viața dulce și pașnică... legea era dreaptă și tare; ea nimicea înlăuntru pe cei cu inima vicleană. — Al. Russo, *Cîntarea României*.

b) Cădea o seară rece, tăioasă, de decembrie; din cerul sur se împrăștia pe pămînt, ca niște pietricele, o măzăriche ce-ți șfichiuia obrazul. — Em. Gîrleanu, *Contrabandistul*.

c) Pădurile mari, întunecate, îl adăposteau sub bolțile lor tăinuite. Badea Costea se rezima de un stejar înalt. Asculta nemișcat pînă mureau undele tremurate, line ale cîntecului. — I. Agîrbiceanu, *Costea pădurarul*.

DECLINAREA ADJECTIVULUI

Adjectivul se declină împreună cu substantivul pe care îl determină, avînd, ca și substantivul, *declinare articulată* sau *nearticulată*.

Adjectivul care stă **după substantivul determinat** *este întotdeauna* **nearticulat enclitic,** indiferent dacă substantivul este sau nu articulat: prietenul (cel) *bun;* un prieten *bun*.

Scanned with OKEN Scanner

Cînd adjectivul se află **înaintea substantivului,** *el poate fi* **articulat enclitic** *sau* **nearticulat**: *bunului* prieten; unui *bun* prieten.

Adjectivul se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat.

Între adjectiv şi substantivul determinat este o legătură aşa de strînsă, încît **forma articulată a unuia poate preciza cazul celuilalt.**

De exemplu: în construcţiile „prietenului **bun**“ sau „prietenei **bune**“, adjectivul, deşi nu primeşte articolul „-lui“ sau „-i“, este la cazul genitiv sau dativ, ca şi substantivul pe care îl însoţeşte, aşa cum în construcţiile „bunului **prieten**“ sau „bunei **prietene**“ substantivul, deşi nu primeşte articolul „-lui“, „-i“, este la cazul genitiv sau dativ.

EXERCIŢII

1. Subliniază adjectivele şi indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează numărul şi cazul adjectivelor şi al substantivelor determinate şi arată dacă adjectivele sînt sau nu articulate enclitic.

a) Ea se uită... Părul-i galben,
Faţa ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaştri
Toate basmele s-adună. — M. Eminescu, *Crăiasa din poveşti.*

b) O pace desăvîrşită se coboară din înălţimile albastre ale cerului. Frunzele porumbului, vii şi tremurătoare ca nişte lame de oţel, în zori, acum se muiau şi începeau să se răsucească. — D. Zamfirescu, *Viaţa la ţară.*

c) O, Natură, împrumută-mi
Din odihna ta o clipă —
Vino, dulce somn, sărută-mi
Ochii obosiţi... — St. O. Iosif, *Rugă.*

d) S-aud pîraiele cum curg
În pacea palidei lumine. — D. Zamfirescu, *S-aud...*

e) Clipind din genele cărunte,
Începe-a povesti moşneagul.
Întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Şi fusul se opreşte-n mîna
Înduioşatelor neveste,
Atîtea patimi plîng în glasul
Cuvîntătorului părinte,
Şi-atîta dor aprind în inimi
De clipa răzbunării sfinte. — O. Goga, *Apostolul.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care adjectivele *primăvăratic* şi *singuratic* să fie în cazul genitiv sau dativ, singular şi plural, articulate şi nearticulate. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă în gen, număr şi caz.

ORTOGRAFIA ADJECTIVELOR

Adjective la cazul nominativ sau acuzativ

A. Masculin

I. *Adjectivele terminate la masculin singular nearticulat* în **-iu** (cenuş*iu* argint*iu*, zglob*iu* etc.) *se scriu la pluralul nearticulat cu* **-ii** (nori *cenuş***ii**), *iar la pluralul articulat* cu **-iii** (*cenuş***iii** nori). *Ortografia lor corespunde cu a substantivelor masculine terminate în* **-iu** (*f***iu**, *geamg***iu** etc.):

N. A. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
Substantiv (un) *f***iu**	(nişte) *f***ii**	*f***iii**
Adjectiv (un) nor *cenuş***iu**	(nişte) nori *cenuş***ii**	*cenuş***iii** nori

Scanned with OKEN Scanner

La pluralul nearticulat, primul „-i" face parte din *rădăcina cuvîntului*, iar al doilea este *semnul pluralului*. Al treilea „i" de la forma articulată este *articolul hotărît*.

Un mijloc sigur de control pentru ortografia cu -ii este faptul că *adjectivul aflat după substantivul determinat nu se articulează enclitic niciodată*. Controlul se poate face şi prin *despărţirea cuvîntului în silabe:*

nori ce-nu-*şii;* | ce-nu-*şii*-i nori.

Observă că la forma articulată al treilea „-i" (articolul) formează singur silabă. *Deci, cînd ultimul* „-i" *formează singur silabă, adjectivul se scrie cu* „-iii".

EXERCIŢII

1. Scrie substantivele şi adjectivele de mai jos punînd adjectivele înaintea substantivelor şi explică oral ortografia adjectivelor: *ochelari fumurii, solzi argintii, copii zglobii, fluturi azurii, oameni pămîntii, nori trandafirii.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care adjectivele *viu, zglobiu, fumuriu* să se afle în urma unui substantiv masculin, articulat, la cazul nominativ sau acuzativ, numărul plural şi alte propoziţii în care aceleaşi adjective să se afle înaintea substantivului determinat. Explică oral ortografia adjectivelor.

3. Fă analiza morfologică a adjectivelor subliniate din propoziţia următoare şi explică oral ortografia lor.

Într-o mînă ţinea o botă cu păstrăvi *vii*, proaspeţi şi *zglobii*, pescuiţi în pîrîul spumegos de sub poala umbrită a Pietrelor Fetei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

II. *Toate celelalte adjective, cînd se află după substantivul determinat, se scriu la nominativ sau acuzativ plural cu un singur* **-i** *(copii voioşi), pentru că sînt nearticulate.* Deci, **mijlocul de control pentru ortografia adjectivului cu un singur** „-i" *este locul adjectivului după substantivul determinat, precum şi faptul că* **-i** *este nesilabic* (copii vo-*ioşi*), pe cînd la forma articulată avem: vo-io-*şii* copii.

EXERCIŢIU

Scrie adjectivele următoare împreună cu substantivele determinate într-un tabel alcătuit după modelul de mai jos: *oameni harnici, meşteri pricepuţi, meri sălbatici, stejari bătrîni, fluturi albi, trandafiri frumoşi, munţi semeţi, tigri fioroşi.*

Adjectivul nearticulat	*Adjectivul articulat*
oameni har-*nici*	harni-*cii* oameni

B. Feminin

I. *Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în* **-ie** *în hiat (cenuşie, argintie, roşie* etc.) *se scriu la pluralul nearticulat cu* **-ii** *(cenuşii, argintii, roşii), iar la pluralul articulat păstrează pe cei doi* **i** *înaintea arti-*

Scanned with OKEN Scanner

colului (cenușiile, ca și cîmpiile). Observă în tabelul de mai jos ortografia acestor adjective, în comparație cu ortografia substantivelor terminate în -ie *în hiat:*

Substantiv:	(o) *cîmpie*	(niște) *cîmpii*	*cîmpiile*
Adjectiv:	(o) *cîmpie cenușie*	(niște) *cîmpii cenușii*	*cenușiile cîmpii*

Primul „-i" din forma adjectivului *cenușii* face parte din rădăcina cuvîntului, iar al doilea „-i" este semnul pluralului.

EXERCIȚII

1. Scrie cîte un substantiv feminin însoțit de adjectivele *argintie, aurie, portocalie, purpurie, vișinie, albăstrie, arămie, roșie* la nominativ plural nearticulat, apoi articulat enclitic și explică ortografia adjectivelor.

2. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate din textele următoare. Analizează genul, numărul și cazul substantivelor și al adjectivelor și explică oral ortografia adjectivelor.

a) Toată haina ei era o cămașă albă și o fotă albastră cu dungi *vișinii*. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbin și a unei parale*.

b) Cîteva vrăbii *zglobii* se coborau din sălciile singuratice. — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

c) Pe cîmpiile *lucii*, satele, împrăștiate ca grăunțele, scoteau sclipiri repezi ca ale prundișului spălat de apă. — Em. Gîrleanu, *Vulturul*.

3. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate. Explică ortografia adjectivelor. Scoate din texte adjectivele împreună cu substantivele determinate, punînd adjectivele articulate înaintea substantivelor.

a) Din noianul negru de nouri, însă, soarele scăldat în sînge împroșca în fețele drumeților o beteală de raze *purpurii*. — L. Rebreanu, *Proștii*.

b) Cîteva rîuri spumegoase și răpezi șerpuiesc printr-însa (prin cîmpie), desfășurînd undele lor *azurii* sub razele călduroase ale soarelui. — Al. Odobescu, *Muncitorul român*.

c) Bat vrăbii în geam. Vrăbii *cenușii* ca văzduhul. Uite, una are gușă popistrată cu boabe *roșii*. — Z. Stancu, *Desculț*.

d) Cununi de zorele se împleteau, cu florile *liliachii* bătînd în albastru, *sinilii* bătînd în roz, acoperite de rouă ca de niște nestimate. — Em. Gîrleanu, *Hoinar*.

Adjective la cazul genitiv sau dativ

I. *Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în* -ie *în hiat (cenușie, argintie, roșie* etc.) *au la genitiv și dativ singular articulat formele cenușiei, argintiei, roșiei* etc., *ca și substantivele terminate în* -ie *în hiat (cîmpiei, poeziei).*

Deci, pentru formele articulate de genitiv și dativ ale acestor adjective, ne conducem după nominativul singular nearticulat, căruia îi adăugăm articolul -i-.

EXERCIȚII

1. Scrie formele articulate de genitiv-dativ singular ale adjectivelor: *vișinie, albăstrie, azurie, portocalie, pustie, zglobie*, așezate înaintea unui substantiv.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle adjectivele *roșie, albăstrie, argintie, fumurie* la cazul genitiv sau dativ, singular, articulat. Explică ortografia adjectivelor.

II. *Toate celelalte adjective feminine se pronunță și se scriu la genitiv și dativ singular articulat cu* -ei *sau* -ii *(frumoasei, marii), ca și substantivele feminine (casei, vulpii).*

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a nu greși, folosește ca **mijloc de control** *forma de nominativ plural nearticulat, la care se adaugă articolul* **-i**, adică același mijloc de control pe care l-am folosit și la ortografia substantivelor feminine:

N. *plural nearticulat*	G. D. *singular articulat*
substantiv: case	(al) *case***i**
adjectiv: frumoase	(al) *frumoase***i** (case)
substantiv: vulpi	(al) *vulpi***i**
adjectiv: mari	(al) *mari***i** (vulpi)

EXERCIȚII

1. După modelul dat mai jos, scrie următoarele adjective feminine la nominativ plural nearticulat și la genitiv-dativ singular articulat: *galbenă, măreață, văratică, primăvăratică, dulce, mare, tare, răcoritoare, stăruitoare, dibace, vioaie.*

N. *plural nearticulat*	G. D. *singular articulat*
(coperte) albastr*e*	(al) albastr*ei* (coperte)
(ape) rec*i*	(al) rec*ii* (ape)

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *îmbălsămată, răcoroasă, încîntătoare, uimitoare* și *mare* să fie la cazul genitiv sau dativ singular articulat. Explică ortografia adjectivelor.

GRADELE DE COMPARAȚIE ALE ADJECTIVULUI

Adjectivul, singur sau ajutat de alte părți de vorbire — *înalt, mai înalt, cel mai înalt, foarte înalt* —, exprimă diferite grade ale însușirii sau **gradele de comparație ale adjectivului.**

Adjectivul are *trei grade de comparație:* **pozitiv, comparativ** și **superlativ.**

GRADUL POZITIV

Adjectivul la gradul pozitiv arată însușirea unui obiect, fără a fi comparată cu însușirea altui obiect sau cu însușirea sa în împrejurări diferite.

Adjectivul la gradul pozitiv poate fi însoțit sau nu de articolul *cel, cea, cei, cele:*

grădină *mare;* grădina **cea** *mare;* grădinile **cele** *mari;*
trandafir *roșu;* trandafirul **cel** *roșu;* trandafirii **cei** *roșii.*

EXERCIȚII

1. Subliniază adjectivele la gradul pozitiv din textele următoare.

a) Cîte un bou singuratic sta înfipt în marginea apei, cu capul întins înainte, neclintit, întrupînd în nemișcarea lui pustietatea locului. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

b) Trecea prin codri pustii, prin munți cu fruntea ninsă și, cînd răsărea dintre stînci bătrîne luna cea palidă ca fața unei fete moarte, atunci vedea din cînd în cînd cîte o streanță uriașă atîrnată de cer... — o noapte sfîrticată, un castel numai pietre și ziduri sparte. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

c) Dar drumul adevărat care tăia poiana răscrucii era drumul cel mare, de țară. Pe aici treceau rădvanele boierești. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) Aici, la fîntîna cea adîncă, de treisprezece stînjeni, și-a trăit multă vreme viața cel mai bun prieten al copiilor.

Scanned with OKEN Scanner

Cum se arăta soarele, Iosub Orbul se arăta cu hîrdaiele lui cele mari atîrnate de cumpenele jugului pe care-l purta pe grumaz. — M. Sadoveanu, *Orbul.*

e) Nimic nu este mai bun pe lumea asta, milostive stăpîne — răspunse el — ca judecata cea dreaptă a măriei tale. — P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteață.*

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *singuratic, sălbatic, golaș* și *fruntașă* să fie la gradul pozitiv, însoțite de articolul demonstrativ (adjectival) și neînsoțite de acest articol. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină.

GRADUL COMPARATIV

I. Adjectivul la gradul comparativ poate prezenta:

a) *însușirea unui obiect comparată cu aceeași însușire a altui obiect: Oltul* este **mai lung** decît *Jiul;*

b) *însușirea unui obiect comparată tot cu însușirea lui în împrejurări diferite:* Apa rîului este **mai limpede** *la munte* decît *la șes.*

În primul exemplu, avem *doi termeni ai comparației* exprimați prin substantivele *Oltul* și *Jiul.* În al doilea exemplu, avem *două împrejurări diferite: la munte* și *la șes.*

Cei doi termeni ai comparației sau cele două împrejurări pot fi exprimate în aceeași propoziție, ca în exemplele de mai sus. Uneori însă al doilea termen al comparației se află în propoziția anterioară, de aceea nu mai este exprimat și în a doua propoziție: *Jiul* este *lung. Oltul* este **mai lung.** La fel, una din cele două împrejurări poate fi exprimată în altă propoziție: Apa rîului este limpede și *la șes. La munte* este însă **mai limpede.**

Termenii comparației pot fi exprimați și prin pronume, dacă obiectele sînt cunoscute de vorbitori. *Acesta* este **mai lung** decît *celălalt.*

Gradul comparativ poate exprima *trei aspecte* sau *trepte ale însușirii* exprimate cu ajutorul unor adverbe sau locuțiuni adverbiale:

a) **comparativul de superioritate: mai** *limpede;*

b) **comparativul de inferioritate: mai puțin** *limpede;*

c) **comparativul de egalitate: la fel (tot așa, tot atît)** *de limpede.*

Legătura dintre cei doi termeni ai comparației se face prin adverbele *decît, ca* (mai limpede *decît...*; mai limpede *ca* ...) sau prin locuțiunile prepoziționale *față de, în comparație cu* (mai limpede *față de...*; mai limpede *în comparație cu...*).

EXERCIȚIU

Subliniază adjectivele din textele următoare și analizează gradele de comparație la care se află. Pentru gradul comparativ, arată și cei doi termeni ai comparației sau împrejurările diferite, dacă este vorba de însușirea aceluiași obiect.

Model de analiză

Era *supărat* pe toată lumea. *Mai mare* însă decît supărarea îi era rușinea de lucru pe care îl făcea. — I. Slavici, *Pădureanca.*

Adjectivele	*Gradele de comparație*	*Termenii comparației sau împrejurările diferite*
supărat	pozitiv	—
mai mare	comparativ de superioritate	supărarea și rușinea

Textele de analizat

a) A crescut, bre, muntele. Văd eu, că mi-a fost mai mare dorul decît puterea. — M. Sadoveanu, *Pe Deleleu*.

b) Iorgovan era, ce-i drept, mai tînăr decît taică-său, însă tocmai pentru că era mai tînăr și fiindcă îl avea pe Busuioc, bogătoiul, tată, învățase mai mult în viața lui... — I. Slavici, *Pădureanca*.

c) Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decît celălalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zîmbea mereu cînd vorbeai cu el. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Și acum, feciorul de împărat strînse prașția pe mînă, iar fiara, veselă și mulțumitoare că scăpase cu zile, scăpără din ochii ei ca piatra de rubin, mare și frumoasă, roșie și vie, mai roșie decît fraga muntelui, mai vie decît para focului. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Nici un vînt nu mișca aerul; și grîul, în lanurile de aur, stătea tot așa de neclintit ca și firul de iarbă din fînețele înflorite. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

f) S-a întîmplat însă că vecinul căruțaș are și copii și cîini deopotrivă de buni; să deosebim: copiii sînt buni pentru că sînt într-adevăr buni, iar cîinii sînt buni pentru că sînt răi... — T. Arghezi, *De Crăciun*.

g) Grîu se făcuse puțin, dar oricît de puțin, secerișul fusese tot atît de greu ca și mai înainte. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

h) La aceste fapte de arme s-a învrednicit și el însuși a lua parte, și nu s-a putut spune nici o clipă că sabia sa a fost mai puțin harnică decît a feciorului său. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *primăvăratic* și *coinic* să se afle la cele trei aspecte ale gradului comparativ. Subliniază adjectivele și fă analiza lor morfologică.

II. Uneori comparativul de egalitate nu este precedat de locuțiunile adverbiale *la fel (tot așa, tot atît)*. În acest caz, al doilea termen al comparației este introdus prin adverbele *cît* sau *ca:* nalt *cît* casa, verde *ca* mătasa *(Folclor)*.

Adjectivul poate fi pus și după al doilea termen al comparației, legîndu-se de acesta prin prepoziția *de:* „cît casa **de** *înalt*"; „ca mătasa **de** *verde*". Construcțiile cu adjectivul după al doilea termen al comparației sînt mai expresive, pentru că ele scot în evidență obiectul cu care se face comparația.

Fii atent să nu confunzi acest comparativ de egalitate cu gradul pozitiv. Recunoașterea comparativului de egalitate care nu este precedat de cuvintele *la fel, tot așa, tot atît* se face după adverbele *cît* și *ca*.

EXERCIȚII

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și arată la ce grad de comparație se află. Pentru adjectivele la gradul comparativ, arată și cei doi termeni ai comparației.

a) Avea, mă rog, împărăteasa... o față fălcoasă și un trup scurt și gros cît o buturugă. — Em. Gîrleanu, *Meșterul de oglinzi*.

b) Erau la o răscruce în mijlocul satului. O răscruce mare cît un maidan, strîmbă și sucită. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) Ai născocit o dată
Și o nimica toată
Cît ghimpele, săracul,
De mic și iute: acul;
Și harnicul nimica, vioi ca o lăcustă,
Se-nghesuie și-aleargă pe marginea îngustă
Și-mbracă omenirea de miile de ani:
O sculă genială, cinci ace la doi bani.

— T. Arghezi, *Cîntare omului*.

2. Subliniază cu o linie adjectivele la gradul comparativ de egalitate și cu două linii, cuvintele care arată cei doi termeni ai comparației. Scrie textele respective punînd

adjectivul după substantivul care arată al doilea termen al comparației. De exemplu: *strălucitor* ca soarele; ca soarele *de strălucitor*.

a) Mai către mijlocul grădinii se făcea că era o fîntînă de marmură albă ca laptele, și apa curgea pe o sută de porți, limpede ca vioara și rece ca ghiața. — P. Ispirescu, *Ciobănașul cel isteț*.

b) ...iar boierii ce ședeau la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roșie, erau frumoși ca zilele tinereții și voioși ca horele. Dar mai ales unul din ei era frumos ca luna unei nopți de vară. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*.

3. Fă o descriere în care să folosești adjective la cele trei aspecte ale gradului comparativ. Adjectivele la gradul comparativ de egalitate să fie precedate de locuțiunile adverbiale *la fel, tot așa, tot atît* (de)... sau de adverbele *cît, ca*. Subliniază în mod diferit adjectivele și cuvintele care arată cei doi termeni ai comparației.

GRADUL SUPERLATIV

Adjectivele la gradul superlativ arată însușirea la gradul **cel mai înalt** *sau* **cel mai scăzut.**

Gradul superlativ poate fi **relativ** sau **absolut.**

Superlativul relativ

Superlativul relativ *arată însușirea la nivelul cel mai înalt sau cel mai scăzut în comparație cu aceeași însușire a altor obiecte sau cu însușirea aceluiași obiect în împrejurări diferite.* Gradul superlativ relativ este de două feluri:

de superioritate	Vlădeasa este **cel mai înalt** vîrf din Munții Apuseni. **Cel mai atent** a fost *adineauri*, nu *acum*.
de inferioritate	Acest munte este **cel mai puțin înalt** dintre toți munții din jur.

Cînd un substantiv are două sau mai multe adjective la gradul superlativ relativ, articolul *cel, cea, cei, cele* se repetă înaintea tuturor adjectivelor numai dacă vorbitorul vrea să scoată mai mult în evidență gradul superlativ al însușirilor. Deci se poate spune:

— fata **cea** *mai frumoasă*, **cea** *mai isteață* și **cea** *mai harnică;* sau:

— fata **cea** *mai frumoasă, mai isteață* și *mai harnică*.

EXERCIȚII

1. Subliniază adjectivele și analizează gradele de comparație la care se află.

a) Cel mai interesant dascăl dintre toți cei pe care i-am avut la „Liceul național" — pentru mine a fost fără îndoială Xenofon Gheorghiu. — M. Sadoveanu, *Evocări*.

b) Această casă este înconjurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau fiarele cele mai sălbatice din lume. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe*.

c) Chelețul se duse de culese flori și făcu trei legături, una mai mare, alta mijlocie și alta mai mică. Pe cea mai mare, care era alcătuită din flori ce începuse a se trece, o dete fetei împăratului cea mai mare. Legătura mijlocie o dete fetei celei mijlocii; iară legătura cea mai mică ce avea flori numai boboace, care acum se deschideau, o dete fetei celei mici. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*.

d) În ceasurile acelea de scumpă nălucire, munții noștri ni se păreau cei mai înalți și mai pitorești de pe fața pămîntului, văile noastre, cele mai îmbelșugate cu holde și

Scanned with OKEN Scanner

cu flori; apele noastre, cele mai limpezi, ceriul nostru, cel mai senin; fraţii noştri de la munte cei mai voinici şi copilele romînce, cele mai frumoase la privit. — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*

e) Acum eram liber!... liber!. În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump şi mai slăvit decît libertatea; ea este darul cel mai nepreţuit. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn şi a unei parale.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care adjectivele *interesant, chibzuit* şi *înţelegător* să fie la gradul superlativ relativ de superioritate şi alte propoziţii cu aceleaşi adjective, la gradul superlativ de inferioritate. Subliniază adjectivele şi fă analiza lor morfologică.

Superlativul absolut

I. *Adjectivul la gradul superlativ absolut exprimă cel mai înalt grad al însuşirii fără ca însuşirea să fie comparată cu însuşirea altui obiect sau cu însuşirea aceluiaşi obiect în împrejurări diferite.*

În mod obişnuit, superlativul absolut se formează cu ajutorul adverbului *foarte:* **foarte** *frumoasă.* Mai rar, se construieşte şi cu adverbele *tare* sau *prea:* **tare** *frumoasă;* **prea** *frumoasă.*

Adjectivul precedat de adverbul *prea* nu exprimă însă întotdeauna superlativul absolut: Nu e *prea bătrîn* (nu e *aşa de bătrîn*).

EXERCIŢIU

Subliniază adjectivele din textele următoare şi arată la ce grade de comparaţie se află.

a) Părintele Toda avea o trăsură cu patru cai foarte frumoşi; drumul era bun şi călătoria foarte plăcută. Acasă, părintele avea o casă mare, o curte largă şi plină jur-împrejur de grajduri, şoproane şi hambare...

Budulea era cam ameţit şi-şi zicea în taină: „Părintele Toda trebuie să fie un om foarte fericit". — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

b) — Ştiu şi eu o poveste, cîntă Domniţa cea mititică şi bălaie, da-i tare veche, de pe cînd dumbrava Buciumenilor ţinea una cu alte multe dumbrăvi, pînă la munţii cei mari. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

c) Om acum de 68 de ani, cel de pe urmă urmaş al unui mare neam de boieri români, era cunoscut pe atunci drept un om deştept, tare cinstit, tare tihnit, dibaci la mînă pentru lucruri migăloase şi iarăşi tare iubitor de flori şi de toate frumuseţile firii. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Pană Trăsnea Sfîntul.*

d) A fost odată ca-n poveşti,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărăteşti,
O prea frumoasă fată. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

II. Superlativul absolut *se exprimă şi prin alte mijloace care sînt mai expresive decît adverbele* **foarte** *sau* **tare**, şi anume.

— adverbe şi locuţiuni adverbiale legate de adjectiv prin prepoziţia *de:* **extraordinar, grozav, minunat, neînchipuit, nemaipomenit, din cale-afară de** *frumos;*

— diferite expresii în care adjectivul este însoţit de un substantiv ce-i dă valoare de superlativ absolut: *deştept* **foc** sau **foc de** *deştept*, *frumos* **nevoie mare** etc.;

— repetarea adjectivului: o pădure **mare, mare**;

— lungirea şi repetarea unei vocale: *maaare*, *acr*-**u-u-u**.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază adjectivele la gradul superlativ absolut și arată prin ce mijloace este exprimat acest grad de comparație.

a) În a treia noapte, Țugulea visă un vis ce-i plăcu. Se făcea că el era într-o grădină frumoasă, frumoasă... — *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușei.*

b) Muntele Babelor nu-i așa înalt, da-i priporos grozav. Pe el și-a lepădat Dochia cojoacele. Cică era baba asta o zgripțoroaică urîtă și bătăioasă și rea de mama focului — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la mînăstire, ne dete la regula de trei tema următoare... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Boieru' ista-i mare șpion... gîndi sluga... Hm!... și-i mînios Dunăre. — M. Sadoveanu, *Hoțul.*

e) ...și fără întîrziere școala s-a umplut de băieți doriți de învățătură, între care eram și eu, cel mai bun de hîrjoană și slăvit de leneș. Leneș fără pereche mă făcusem, căci mama nu se mai îndura să mă mai trimeată acum nici la o cofă de apă, numai să învăț carte și să mă fac popă... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) Era un vis misterios
Și blînd din cale-afară
Și prea era de tot frumos
De-a trebuit să piară. — M. Eminescu, *S-a dus amorul...*

2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective la gradul superlativ absolut, exprimat prin cît mai felurite mijloace.

Adjective care nu au grade de comparație

Nu au grade de comparație:

— *adjectivele care prin sensul lor exprimă însușiri ce nu pot fi comparate:* **complet, egal, întreg, mort, viu, unic, perfect, principal, muncitoresc, strămoșesc** etc.;

— *adjectivele care în limba latină reprezentau forme ale comparativului sau ale superlativului:* **major, minor, inferior, superior, interior, exterior, posterior, optim, minim, suprem** etc.

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie adjectivele care nu au grade de comparație și cu două linii, celelalte adjective. Analizează gradele de comparație ale adjectivelor.

a) Atunci cînd după moarte răsplată nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, și să trăim ca frați! — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

b) — ...Ai avut două pîni întregi, doi lei ți se cuvin. — I. Creangă, *Trei pîni.*

c) „Frumoasă ești, frumoasă ești,
Patria mea..."
Cîntă imaginea maestrului, ca-ntr-o negrăit de dulce Cîntare a cîntărilor, invitînd oamenii să-și iubească patria. Iată sensul suprem al operelor sadoveniene, iată sensul frumoaselor descrieri de natură! — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

d) Astăzi tot se mai văd dărîmături de cetățuie într-acest loc minunat de frumos și plin de legende și suvenire despre Negru-vodă, domnul cel mai popular între țăranii noștri. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

e) Șarpele cu clopoței este extraordinar de sensibil la schimbările de temperatură. Pielea sa resimte chiar și variațiile minime de căldură, de ordinul miimi de grad. — *România liberă*, nr. 6587, 1965.

Scanned with OKEN Scanner

SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE A ADJECTIVULUI

I. O construcție în care se află un substantiv însoțit de adjectiv poate fi simplificată prin înlăturarea substantivului:

Omul înțelept să lase întotdeauna să treacă de la sine.	Înțeleptul să lase întotdeauna să treacă de la sine.
Trandafirul cel roșu este mai proaspăt.	Cel roșu este mai proaspăt.

În construcțiile simplificate, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* nu mai însoțesc un substantiv, deci *și-au pierdut valoarea de adjectiv și au cîștigat valoarea de substantiv* (s-au substantivat). Substantivarea adjectivului *înțelept* s-a făcut prin articularea lui cu articolul hotărît enclitic (-l). Adjectivul substantivat *cel roșu* n-a avut nevoie de articolul hotărît enclitic, pentru că el avea deja un articol hotărît *(cel)*.

Adjectivele devenite substantive se comportă ca orice substantiv:

— pot fi însoțite de un adjectiv propriu-zis, de adjective pronominale sau de un numeral: *marele* înțelept, *acest* înțelept, *doi* înțelepți;

— pot fi însoțite de articolul nehotărît (dacă nu sînt precedate de articolul adjectival): *un* înțelept, *niște* înțelepți;

— au în propoziție funcțiunile sintactice ale substantivului: în propozițiile date, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* au funcțiunea de subiect; în propoziția „L-am ales *pe cel roșu*“, *pe cel roșu* are funcțiunea de complement.

EXERCIȚII

1. Construiește cîte o propoziție în care cuvintele *leneș, voinic, viteaz* să aibă valoare de adjectiv și alte propoziții în care aceleași cuvinte, articulate cu articolul enclitic sau precedate de articolul nehotărît ori demonstrativ (adjectival), să aibă valoare de substantiv și funcțiunea sintactică de subiect sau complement direct.

2. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină. Subliniază cu două linii adjectivele substantivate și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Cică era odată într-un sat un om grozav de leneș... Și așa se aleg vreo doi oameni din sat și se duc la casa leneșului, îl um'lă pe sus... și hai cu dînsul la locul de spînzurătoare. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

b) Povestea ceea: un nebun aruncă-o piatră în baltă și zece cuminți n-o pot scoate. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Taci, mîndruțo, nu mai plînge
Că mai sînt voinici ca mine. — *Folclor*.

d) Voinicii cai spumau în salt;
Și-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vîntul viu vuia,
Vrun prinț mai tînăr cînd trecea
C-un braț în șold și pe prăsea
Cu celălalt. — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

e) Lupta întărește pe cel slab și primejdia mărește pe cel tare. — Al. Russo, *Cîntarea României*.

Scanned with OKEN Scanner

f) Să stai o dată la pază de sitari. Cînd scapătă soarele și rămîne în fundul zării o geană roșie, iar deasupra ei cerul întîi portocaliu, pe urmă de un galben din ce în ce mai stins, pînă se topește în azuriul bolții. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*.

3. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective substantivate. Subliniază-le și analizează-le morfologic și sintactic.

II. *Cele mai multe adjective pot fi folosite și ca adverbe de mod, pentru a exprima caracteristica unei acțiuni sau a unei însușiri exprimate de alt adjectiv.* Adjectivele folosite cu valoare de adverb devin părți de vorbire neflexibile, pentru că ele nu se mai referă la un substantiv:

Și bietul *om*, slab, palid...	*adjectiv;*
Pășea trăgînd piciorul încet... — V. Alecsandri, *Sergentul.*	
Seara, puiul adormea	
chirăind slab de tot... — M. Preda, *Îndrăzneala.*	*valoare de adverb;*
Avea penele frumos *colorate.*	*valoare de adverb*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii adverbele provenite din adjective și indică prin săgeată verbele determinate.

a) Ca un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad. — G. Coșbuc, *Noapte de vară.*

b) A doua zi, în ceasul cel dintâi a prins a ninge domol. Peste noapte se înseninase cerul și amorțise pămîntul de îngheț ușor. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

c) Un deal rotund, îmbrăcat în brazi, se culcă în fața apei. Bistrița, cuminte, îl ocrotește, făcînd un cot larg în dreapta. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Petre Petrovici desfăcu larg brațele, a dezamăgire, apoi se îndreptă spre florile viu colorate. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

e) Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin. — M. Eminescu, *Mai am un singur dor.*

f) Stătea s-apuce soarele după deal. Umbrele cuprinseseră pînă la piept pădurea bătrînă, ce-și tremura lin smaraldul argintat de pe culmile luminate încă. — I. Agîrbiceanu, *Costea pădurarul.*

2. Construiește cîte o propoziție în care cuvintele *limpede, ușor, prelung* să fie folosite ca adjective și alte propoziții în care aceleași cuvinte să fie folosite cu valoare de adverbe. Subliniază în mod diferit adjectivele și adverbele și indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate.

FUNCȚIUNEA SINTACTICĂ A ADJECTIVULUI

Adjectivul are de obicei următoarele funcțiuni sintactice: *atribut adjectival, nume predicativ.*

atribut adjectival: Lenea e *cucoană* mare, care n-are de mîncare.
nume predicativ: Bate fierul cît e cald.

Scanned with OKEN Scanner

Adjectivele la **cazul vocativ** *au funcțiunea de* **atribut**, *pentru că determină un substantiv, spre deosebire de substantivele la cazul vocativ, care nu au funcțiune sintactică:*

Daleu, **dragă** primăvară,
De-ai veni, cînd aș vrea eu... — V. Alecsandri, *Cîntic haiducesc.*

EXERCIȚIU

Subliniază adjectivele din textele următoare și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Paza bună trece primejdia rea.

b) Un măr putred strică o grămadă mare de mere frumoase.

c) Drumul drept te duce la țintă.

d) Limba e dulce și amară, după fapte.

e) Omul nu e niciodată bătrîn cînd e vorba de învățătură.

f) E mare, negru ca întunericul; numai vîrful labelor sînt albe, ca și cînd lumina zilei le-ar fi pătat într-adins. Din capul cu fruntea puternică, mare, ochii negri înfloresc noaptea ca două scîntei. E cel mai frumos motan al tîrgului. — Em. Gîrleanu, *Filozoful.*

g) A văzut azi-dimineață pe un om din curtea boierească, ducînd la spinare un brad mare, mare... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Nicușor.*

h) Mugurii de ieri, tari ca mărgăritarele, s-au desfăcut și-n locul fiecăruia joacă o creangă nouă, gingașă, cu frunzele diafane. O grădină ține strînsă-n brațe belșugul violet al unui imens buchet de liliac. — T. Arghezi, *1 Mai.*

i) O, drăgălașă muză populară!
În ochii tăi e cer senin de vară. — St. O. Iosif, *Cînd seara-n ceasuri de singurătate...*

VALOAREA STILISTICĂ A ADJECTIVULUI

I. Exprimînd însușiri ale obiectelor (culori, forme, dimensiuni, calități etc.), adjectivul este unul din principalele mijloace de prezentare artistică a realității prin cuvinte. Adjectivul, ca mijloc de exprimare artistică, este folosit de obicei în descrieri. Sensul lui figurat poate reda variatele nuanțe ale culorilor, calitatea și tonalitatea sunetelor, dimensiunile și chiar caracteristica (felul) mișcărilor, cînd substantivul pe care îl însoțește denumește o acțiune. Sensul figurat al adjectivului poate rezulta și din faptul că scriitorul îi atribuie unui lucru, unui fenomen însușiri omenești sau unei persoane, însușiri ale lucrurilor.

„Noaptea era *neagră* și *mohorîtă*, noapte de toamnă, *tristă* și *năbușitoare*. Nori groși, *plumburii*, măturînd crestele dealurilor, învolburîndu-se în văzduh și limpezindu-se ca niște balauri *năprasnici*, porniți parcă să-nghită dintr-o sorbire satul. Pomii prin grădini dîrdîiau cutremurați de frig, cu niște glasuri *plîngătoare* și *ostenite*.“ — L. Rebreanu, *Ion.*

Adjectivele subliniate sînt folosite cu sens figurat. Cu ajutorul lor, scriitorul a realizat și a comunicat cititorului tabloul unei nopți de toamnă așa cum a văzut-o cu ochii lui de artist, în culorile ei întunecate, cu atmosfera ei apăsătoare, cu mișcarea norilor și glasurile copacilor.

Adjectivul folosit cu sens figurat are de obicei valoarea stilistică de *epitet al substantivului*, ca în exemplele de mai sus.

Un adjectiv poate fi însă, *în același timp*, *epitet al substantivului și al verbului:*

„Dunărea se aruncă *furioasă*, rupînd cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică în cale“. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

Scanned with OKEN Scanner

În acest text, adjectivul *furioasă* este epitet al substantivului *Dunărea*, cu care este acordat — *Dunărea furioasă* —, și al verbului *se aruncă* — se aruncă *furioasă*.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adjectivele cu valoare de epitet al substantivului și cu două linii, pe cele cu valoare de epitet și al substantivului și al verbului. Explică oral ce rol au epitetele (culori, tonalitate a sunetelor, dimensiuni, forme, înfățișare a obiectelor etc.).

a) Și deodată în liniștea aceasta tresări o chemare dulce, scurtă. Anișoara ridică fruntea și privi spre livada argintie, luminată de lună. Încă o dată mai sună chemarea, mai dulce, mai duioasă. Apoi un cîntec ușor, un freamăt melodios, porni, crescu, se înălță deasupra merilor, spre lună; scăzu și coborî spre copila de la fereastră. Anișoara asculta uimită cîntecul privighetorii. — M. Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea*.

b) Acum vuietul contenește, — biruitoare, apa se așază între maluri, potolită, netedă ca o oglindă. Cîteva stînci, curioase, își mai ridică, din desișul verde, capetele pleșuve. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Viezurii și bursucii somnoroși, jderii pădureți cu blana ruginie, și vidrele colțate de pe malul bălților, și veveriţele șugubeţe cu coada vîlvoi, care sar zglobii pe crengile copacilor ronțăind alune, toate i se arătau lui în cale, ca să-l slujească la vreo trebuință. — Al. Odobescu. *Pseudo-kineghetikos*.

d) O lumină cenușie, tulbure privea pe fereastră cînd se trezi Glanetașu. Din depărtare se auzi un cucurigu slab, pierdut, răgușit... Pe urmă altele, din ce în ce mai apropiate și mai țanțoșe, pînă ce o bătaie surdă din aripi, în tindă, urmată de un cîntec de cocoș, poruncitor, gros, sfîrșindu-se într-un cîrîit vesel, cutremură toată căsuța, încît Glanetașu tresări de spaimă. — L. Rebreanu, *Ion*.

2. Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de epitete ale substantivelor și adjective care să fie în același timp epitete ale substantivelor și ale verbelor. Subliniază epitetele și indică prin săgeată substantivele sau substantivele și verbele pe care le determină.

II. De cele mai multe ori, *epitetele prin care se atribuie lucrurilor sau fenomenelor însușiri omenești au o valoare stilistică mai bogată, deoarece, pe lîngă valoarea de epitet, ele contribuie și la personificarea obiectelor*. Personificarea se poate realiza numai prin adjectivul-epitet sau prin adjectiv și un verb:

„...iară vîntul *sperios* vo creangă farmă". — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

„*Glumeţul* vînt *nu mai cînta* în naiul scorburilor". — D. Anghel, *Jertfa*.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie epitetele care contribuie și la personificarea obiectelor și cu două linii, celelalte epitete. Explică oral dacă personificarea s-a realizat numai prin adjectivul-epitet sau prin adjectiv și verb.

a) Dincolo se întinde un codru de stejari, groși și bătrîni, străbătuți de chiparoși închiși, care se subțiau la vîrfuri ca niște suliţe uriașe. Codrul se pierdea în depărtări fumurii. La dreapta luneca o apă lată și repede, și vuietul ei răgușit creștea de ce s-apropia întunericul. Apunea soarele.

— Ce roșie e apa!

— Roșie și necăjită, zise împărăteasa. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînca odată...*

b) La răsărit, pe cer atîrna o uriașă perdea de flăcări. Cu toate că satul se afla la peste trei kilometri, vîlvătaia părea atît de aproape, ca și cum ar fi fost la marginea Amarei. Cerul era curat și luminos ca în zorii zorilor, doar cîteva stele mari pîlpîiau, înfricoșate și mirate, gata parcă și ele să moară. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

c) În straturi florile-s trudite; un crin din cînd în cînd se-ndoaie
Și lung privește-n sus să vadă; nu se purcede-un strop de ploaie?
Dar întristat în țărnă iarăși își frînge trupul zvelt în două. — D. Anghel, *Amiaza*.

Scanned with OKEN Scanner

d) Tînguiosul bucium sună.
L-ascultăm cu-atîta drag,
Pe cînd iese dulcea lună
Dintr-o rarişte de fag.

Îi răspunde codrul verde,
Fermecat şi dureros,
Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos. — M. Eminescu, *Lasă-ţi lumea...*

2. Fă o descriere în care să foloseşti adjective cu valoare de epitete numai ale substantivelor, ale substantivelor şi ale verbelor, precum şi epitete prin care să realizezi, în acelaşi timp, şi personificarea obiectelor denumite prin substantivele pe care le însoţesc.

ADJECTIVUL

Texte pentru lecţiile de recapitulare *

a) Despre aceste lucruri vechi şi triste, mi-am adus aminte într-un rînd, sara, şi m-am strecurat în grădina sălbăticită, înspre ruinile tăcute ca un mormînt...
Poarta ruginită de stejar scîrţîi. O închisei repede. Tufe de smeură se amestecau cu buruieni străine, sălbatice; o iarbă înaltă, deasă, umedă se ridica pînă la brîu, în toate părţile. Luna se strecura cu fire lungi de aur printre tufişurile merilor bătrîni. — M. Sadoveanu, *Casa veche.*

b) Păsările cerului, deprinse cu albastrul văzduhului, cu verdele ierbii şi cu aurul soarelui, puţine au ales penele aceste...
Dar cel folosit, îţi închipui, a rămas păunul, că tot albastrul, aurul şi verdele, dispreţuit de celelalte păsări, i-au rămas lui. — Em. Gîrleanu, *În fel de fel de feţe...*

c) În vremile trecute, cînd munţii din ţinutul Dornei erau mai păduroşi şi mai puţin locuiţi de oameni ca-n timpul de faţă, s-a ivit într-înşii o bandă de hoţi. — *Valea lui Pintea.*

d) Cînd sună miazănoaptea, toate feţele mesenilor se posomorîră; căci pe miazănoaptea călare cu aripi vîntoase, cu faţa zbîrcită ca o stîncă puhavă şi scobită de pîraie, c-o pădure-n loc de păr, urla prin aerul cernit mama pădurilor cea nebună. Ochii ei — două nopţi turburi, gura ei — un hău căscat, dinţii ei — şiruri de pietre de mori. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

e) Auzind vorbă de cimpoi şi de horă, m-am apropiat şi l-am îndemnat să ne cînte o doină;... şi, răzămîndu-se de un brad au început a suna cîntecul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce-am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie românească, în care toată inima omului se tălmăceşte prin suspinuri puternice şi prin note dulci şi duioase; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie şi care cuprinde în sînul ei un dor tainic dupa o fericire pierdută. Eu, de cîte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plîngînd după gloria sa cea veche. — V. Alecsandri, *O primblare la munţi.*

f) Budulea parcă iar înţelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove.
— Şi tu înţelegi orice carte?
— Înţeleg, taică.
— Şi dacă un om foarte cu minte ar fi scris ceva, tu poţi ceti?
— Poci, taică.
— Dar atunci tu eşti tot aşa de cu minte ca el. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

g) S-au îmbogăţit şi mai mult bogaţii satului. Săracii şi-au vîndut bogaţilor pămînturile pe bucate. Bogaţii, oamenii cei puţini, i-au despuiat pe cei săraci. — Z. Stancu, *Desculţ.*

---

* Analiza completă a adjectivului se face astfel: 1. adjectiv sau locuţiune adjectivală; 2. cu o terminaţie sau cu două terminaţii; 3. genul; 4. numărul; 5. cazul; 6. articulat sau nearticulat; 7. gradul de comparaţie; 8. funcţiunea sintactică; 9. valoarea stilistică.

Scanned with OKEN Scanner

h) În pacea iernii, codrul minunat dormita. După o tăcere lungă ascultam duruitul scurt, de darabană, al ciocănitorii celei mari. În amurgul celei dintâi zile am stat uimit privind în luminișuri licăririle arămii de la asfințit, pe care se zăreau cele mai încurcate și mai fantastice linii negre. — M. Sadoveanu, *Focul*.

i) Tu erai mîndră atunci, o, țară nemîngîiată... dragostea moșiei întărea ca o za de oțel latele tale piepturi și brațele lor erau tari. — Al. Russo, *Cîntarea României*.

PRONUMELE

Pronumele este *partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv.*

— Măi Grivei, este așa de grozav profesorul, că, d-ai vrea, și *tu* ai învăța carte... Să-*i* zici „domnul", că de nu *îți* mănîncă coada. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

Pronumele *tu* și *îți* țin locul substantivului Grivei, iar pronumele *-i* ține locul substantivului *domnul*.

După diferitele roluri pe care le au în vorbire, pronumele sînt de mai multe feluri: *personale*, *posesive*, *reflexive*, *demonstrative*, *interogative*, *relative*, *nehotărîte* și *negative*.

PRONUMELE PERSONAL

Pronumele personal are *rolul de a indica diferitele persoane:* **eu, tu, el, ea; noi, voi, ei, ele.**

DECLINAREA PRONUMELUI PERSONAL

Cazurile nominativ, acuzativ și vocativ

I. Pronumele personal *are la nominativ*, *acuzativ* și *vocativ* următoarele forme:

Singular

Nominativ		Acuzativ		Vocativ
		Formele		
Persoana		*accentuate*	*neaccentuate* *	
I	*eu*	(pe) *mine*	*mă, -mă, m-, -m-*	—
II	*tu*	(pe) *tine*	*te, te-, -te, -te-*	tu
III *Masculin*	el	(pe) *el*	*îl, -l, l-, -l-*	—
Feminin	ea	(pe) *ea*	*o, -o, -o-*	—

Plural

I	noi	(pe) *noi*	*ne, ne-, -ne, -ne-*	—
II	voi	(pe) *voi*	*vă, -vă, v-, -v-*	voi
III *Masculin*	ei	(pe) *ei*	*îi, -i, i-, -i-*	—
Feminin	ele	(pe) *ele*	*le, le-, -le, -le-*	—

* Liniuțele puse înaintea unora din formele neaccentuate sau după ele arată că pronumele poate fi legat prin liniuță de cuvîntul dinaintea lui (ascultă-*mă*), de cuvîntul următor (*te*-ascult) sau poate fi intercalat între două cuvinte (ascultatu-*l*-am).

Scanned with OKEN Scanner

Observă că *formele accentuate ale acuzativului* **el, ea, noi, voi, ei, ele** *sînt identice cu ale nominativului.* Deosebirea constă în faptul că la acuzativ aceste pronume sînt precedate întotdeauna de o prepoziție (**pe** *el*, **cu** *noi*, **despre** *voi* etc.) și au funcțiunea de complement. *Prepoziția care precedă acuzativul ne ajută la stabilirea cazului, deci și a funcțiunii sintactice*, de aceea, în analiza pronumelor, prepoziția trebuie luată împreună cu pronumele: Am venit **cu** *el*.

Formele neaccentuate ale acuzativului *m-* și *v-* sînt rezultate din formele *mă* și *vă*, care pierd vocala *-ă* cînd se află înaintea unui cuvînt care începe cu o vocală:

mă a chemat > *m-a* chemat;

vă a chemat > *v-a* chemat.

Formele vocativului **tu, voi** *sînt identice cu ale nominativului.* Deosebirea dintre nominativ și vocativ constă în rolul vocativului de a exprima o chemare adresată persoanei a II-a, pentru a-i face o comunicare. *Pronumele personal la vocativ* se folosește de obicei *în propoziții exclamative* sau *înaintea propozițiilor imperative* ori *interogative* și este *însoțit*, de cele mai multe ori, *de un substantiv la vocativ* sau *de o interjecție și de un substantiv la vocativ.*

Voi, *mame*, învățați pruncii voștri... cuvîntul pace! — M. Breslașu, *Imn.*

O, **tu** *crai* cu barba-n noduri... — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie pronumele personale la cazul nominativ și cu două linii pe cele la cazul acuzativ și fă analiza lor morfologică. Indică prin săgeată verbul determinat de pronumele la acuzativ.

a) Eu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, nici pe iscusitul moș Vlad, [în căruța căruia ai adormit tu adesea, /pe cînd el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcînd printre fulgii coliliei,] nici pe bietul Gheorghe Giantă/ care, pe mine, nemernicul, m-a dus de multe ori, cu vînat, la conacul de amiazi. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Greu a fost la treieratul cu caii. O vedea lîngă el pe Nica... cu părul cărunt sub cîrpa de pe cap, cu buzele arse. Ridica grîul cu lopata și ea. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

c) Întreabă pe băieți, /vorbește și el;/ spune lucruri /care și pe el îl mișcă/ și-l ajung la inimă. Și iată/ că orășenii îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți, /întreabă și ei pe copii,/ ascultă o poezie. — M. Sadoveanu, *Domnu'Trandafir.*

d) — Lasă, mamă, /că facem noi rost de alți bani,/ nu te las eu pe tine așa! Avem oile alea, /trebuie/ să se întoarcă Achim cu ele. — M. Preda, *Moromeții.*

e) Voi n-aveți flori, nici cîntece, nici fluturi,/
Căci soarele în țara voastră moare;/
E frig la voi, /și-i moartă strălucirea
Cetăților cu turnul de aramă. — O. Goga, *Cîntăreților de la oraș.*

f) Noi scoteam mițele de prin ocnițe și cotruțe...; și nu puteau scăpa bietele mițe din mîinile noastre, /pînă ce nu ne zgîrîiau/ și ne stupeau ca pe noi.

— Încă te uiți la ei, bărbate — zicea mama —... I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) — Te-am pălmuit pentru fapta/ce ai făcut/; căci eu nu te-am luat pentru mine,/ ci pentru cel ce m-a trimis pe mine. — P. Ispirescu, *Aleodor împărat.*

2. Construiește cîte o propoziție în care pronumele *el, ea, ei, ele, noi, voi* să fie la cazul nominativ și alte propoziții în care aceleași pronume să fie la cazul acuzativ. Indică prin săgeată verbul determinat de pronumele la acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

3. Subliniază pronumele personale de persoana a II-a, singular și plurăl, la cazurile nominativ, acuzativ sau vocativ. Notează deasupra lor cazurile la care se află, folosind inițialele N., A., V. Dacă pronumele la vocativ este însoțit de un substantiv la vocativ, subliniază substantivul cu două linii.

a) Dar luat vrăjmașul singur, în parte, fiecare,
Era un om ca tine, cu buzele amare.
Tu i-ai ucis un tată, el ți-a ucis un frate,
Din țara prinsă-n flăcări pierise jumătate. — T. Arghezi, *Cîntare omului.*

b) Iubire, tu, a lumilor coroană,
Tu veșnică, dumnezeiască floare!
Cît plîns, cît zbucium, cîtă sîngerare,
Pîn' să răsai în inima umană! — P. Cerna, *Poporul.*

c) Voi, flori scînteietoare din grădină,
Și voi, vlăstare din păduri mărețe!
Zadarnic lupt, prin mii de rădăcini
Să leg de mine-a voastră tinerețe. — P. Cerna, *Ruga pămîntului.*

d) Să rostesc de-acum numele tău
În aceste crunte vremi buimace
Nu mă simt chemat și vrednic eu,
O, tu timp aducător de pace! — M. Beniuc, *Destin.*

e) Ah, mamă, tu! Ce slabă ești!
N-ai glas de vifor să jelești. — G. Coșbuc. *Moartea lui Fulger.*

4. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronumele *tu* și *voi* la cazul vocativ.

II. În unele expresii populare sau în locuțiuni verbale, pronumele feminin **o** are *valoare neutră*, în sensul că nu înlocuiește un anumit substantiv „*Am pus*-**o** *de mămăligă*"; „*Am luat*-**o** *la fugă;*" „*Am zbughit*-**o**" etc. În analiza gramaticală, pronumele **o** cu valoare neutră se ia împreună cu locuțiunea verbală sau cu verbul, deoarece nu are singur funcțiune sintactică.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie pronumele personal *o* care înlocuiește un substantiv și analizează funcțiunea lui sintactică. Subliniază cu două linii pronumele cu valoare neutră *o* împreună cu verbele pe care le însoțește sau cu locuțiunile verbale în componența cărora intră.

a) Prepelița prindea cîte o furnică, ori o lăcustă, le-o fărămița în bucățele mici și ei pic! pic! cu cioculețele lor o mîncau numaidecît. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

b) Văzînd eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpelit-o de-acasă numai cu beșica cea de porc. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o iau? În sfîrșit, pe după toacă o pornim pe la case. Și-o luăm noi de la popa Oșlobanu, tocmai din capul satului de sus, cu gînd să umblăm tot satul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Neghiniță o zbughise în urechea împărătesei și-i aflase gîndul... Și într-o clipă intră în urechea dreaptă a împăratului și șopa, șopa, șopa. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*

2. Caută în fragmentul *La cireșe* din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă sau în schița *Călătoare!...* de Emil Gîrleanu patru propoziții sau fraze în care să se afle pronumele personal *o* cu valoare neutră. Subliniază pronumele împreună cu verbul pe care îl însoțește sau cu locuțiunea verbală în componența căreia intră.

3. Construiește trei propoziții în care să folosești pronumele *o* cu valoare neutră, aflat în expresii populare sau în locuțiuni verbale.

Scanned with OKEN Scanner

CAZURILE GENITIV ŞI DATIV

1. Pronumele personal are *la genitiv şi la dativ* următoarele forme:

Singular

	Genitiv		Dativ		
			Formele		
			accentuate		neaccentuate
I		—	*mie*		*îmi, mi, mi-, -mi, -mi-*
II		—	*ţie*		*îţi, ţi, ţi-, -ţi, -ţi-*
III	m. şi n. (al, a, ai, ale)	*lui*	*lui*	m.n. şi f.	*îi, i, i-, -i, -i-*
	f.	*ei*	*ei*		

Plural

I		—	*nouă*		*ne, ne-, -ne, -ne-, ni, ni-, -ni-*
II		—	*vouă*		*vă, -vă, v-, -v-, vi, vi-, -vi-*
III	m.n. şi f. (al, a, ai, ale)	*lor*	*lor*	m. n. şi f.	*le, le-, -le, -le-, li, li-, -li-*

Pronumele personal nu are forme pentru genitiv la persoana I şi a II-a. În locul genitivului, se folosesc pronumele sau adjectivele posesive *(al meu, al tău, al nostru, al vostru).*

La persoana a III-a, formele accentuate de dativ *(lui, ei, lor)* sînt identice cu cele de genitiv. *Deosebirea dintre genitiv şi dativ constă în faptul că pronumele la dativ determină întotdeauna un verb şi răspund la întrebarea* **cui?** (le dau **lui, ei, lor**), pe cînd *pronumele la genitiv determină un substantiv şi răspund la întrebarea* **al (a, ai, ale) cui?** (cartea **lui, ei, lor**) *sau intră în componenţa predicatului care răspunde la întrebarea* **al (a) cui este?, ai (ale) cui sînt?**: Cartea *este* **a lui (ei, lor)**; Cărţile *sînt* **ale lui (ei, lor).**

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie pronumele la cazul genitiv şi cu două linii pronumele la cazul dativ. Indică prin săgeată cuvintele determinate. Fii atent să nu confunzi pronumele *lui* cu articolul hotărît *lui* aşezat înaintea substantivului. Pentru a evita greşelile, repetă de la articolul hotărît propriu-zis punctul II, p. 54.

a) Conu Nae nu mai înţelege nimic... Atîta vreme de cînd se frămîntă în zadar să priceapă pricina schimbării copilului lui. Mişu lui... Unde e Mişu lui! Că nu e el, tînărul grav, care acum aproape o lună, s-a coborît din trăsură în braţele lor, rece, străin. Nu e a lui Mişu fruntea asta neclintită; nu sînt ai lui ochii ăştia nepăsători. Unde sînt ochii lui care priveau stăruitor asupra lucrurilor, cu drag, cu dor de pricepere? — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Inimă de tată.*

b) Întîmplarea avu loc într-o zi din iarna lui '44 şi Anton se alese de pe urma ei cu cincisprezece zile de închisoare. — M. Preda, *Îndrăzneala.*

c) Creangă s-a amestecat de-aproape în viaţa mea, mi-a fost prieten, mi-a fost bunic; cartea lui a fost pentru mine mîngîiere în multe ceasuri amare. — M. Sadoveanu, *În amintirea lui Creangă.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Sînt eu la urmă vinovată,
Că Leana umblă ca turbată
Să-l vadă-n casa lor intrînd
O dată?
Și dacă lui nu-i dă prin g'nd,
Ea blestemă de nu-și dă rînd! — G. Coșbuc, *Dușmancele.*

e) Pe la începutul lui februarie, Anton fu repartizat într-un eșalon operativ și plecă, în sfîrșit, spre linia frontului. Anton avu noroc; lui și tunarilor cu care venise li se dădu o baterie anticar. — M. Preda, *Îndrăzneala.*

f) Așa era mama în vremea copilăriei mele...; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat... Și sînge din sîngele ei am împrumutat, și a vorbi de la dînsa am învățat. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) Ce ți-am făcut eu ție, ce mi-ai făcut tu mie,
Ca țara ta să fie cu-a mea în dușmănie? — T. Arghezi, *Cîntare omului.*

h) Și ne-o da această învățătură nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el. — M. Sadoveanu, *Domnu'Trandafir.*

i) Și de-ntrebați atuncea vouă ce vă rămîne?
Munca din care dînșii se-mbată în plăceri. — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

2. Construiește cîte două propoziții în care pronumele *lui, ei, lor* să fie la cazul genitiv și alte propoziții în care aceleași pronume să fie la cazul dativ. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. Fii atent la următoarele *forme neaccentuate ale pronumelui personal, care sînt comune cazurilor dativ și acuzativ:* **ne, vă, v-, le, -i, i-, îi.** De multe ori, cazul acestor pronume neaccentuate se recunoaște ușor. Ne vine în ajutor textul, pentru că în limba română pronumele la dativ și la acuzativ apar deseori repetate în propoziție (pronumele neaccentuat îl repetă pe cel accentuat sau invers): *Vouă* **vă** convine, / dar *i*-ați întrebat și **pe ei**? *Le*-ați cerut și **lor** părerea? Alteori, în propoziție se află atît pronumele neaccentuat în dativ sau acuzativ, cît și substantivul în dativ sau acuzativ căruia pronumele îi ține locul: *I*-am spus și **mamei** / că **pe fete** nu *le*-am văzut.

Dacă textul nu prezintă astfel de situații, precizarea cazului dativ sau acuzativ ne-o dă numai întrebarea la care răspunde pronumele. Pe lîngă întrebare, se poate folosi ca **mijloc de verificare** *repetarea pronumelui prin forma lui accentuată:*

Vă las cu sănătate! = *vă* las (**pe voi**); *pe cine* las? — **pe voi, vă** (cazul acuzativ);

Vă trimit cărțile; — *vă* trimit (**vouă**); *cui* trimit? — **vouă, vă** (cazul dativ).

EXERCIȚIU

Notează deasupra pronumelor subliniate cazul la care se află, folosind inițialele D. (dativ), A. (acuzativ). Dacă pronumele este repetat prin forma lui accentuată sau dacă în propoziție se află și substantivul înlocuit, în dativ sau acuzativ, subliniază și aceste cuvinte.

Scoate din texte pronumele subliniate împreună cu verbele determinate și verifică la ce caz sînt.

Model de analiză

A. *i*-am văzut	*i*-am văzut **pe ei**; *pe cine* am văzut? — *pe ei, i-;*
D. *ne*-a spus	*ne*-a spus **nouă**; *cui* a spus? — *nouă, ne;*

Textele de analizat

a) Căci nu-i a noastră casa pe care *o* zidim;
Pămîntul pentru care am plîns şi suferim,
Pe noi *ne*-ngroapă numai, iar pentru ei e darnic. — P. Cerna, *Către pace.*

b) Ei braţul tău înarmă ca să loveşti în tine
Şi pe voi contra voastră la luptă ei *vă* mîn.
.....
Vouă *vă* pune lege, pedepse *vă* măsoară. — M. Eminescu, *Împărat şi proletar.*

c) În ziua cînd *îl* bătuse pe Cloambeş şi se întorsese acasă, lui Mitru nu-*i* trecuse niciodată prin minte în ce greutăţi avea să se zbată. Nici boarfele pe care *le* aduseseră n-aveau unde să *le* aşeze. Din ograda cealaltă, baba Valeria se uita la el curioasă:
— Mă, am auzit că *l*-ai bătut rău pe Lădoiu! — T. Popovici, *Setea.*

d) Mama lor *îi* aşeza la rînd şi-*i* întreba: „Gata?" „Da", răspundeau ei. „Una, două, trei". Şi cînd zicea „trei", frrr! zburau cu toţii la marginea lăstarului... Şi mama lor *le* spunea că-*i* învaţă să zboare pentru o călătorie lungă. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*

e) Mama apăru în tindă şi nu aşteptă să *i* se spună ceva; ridică fruntea la bărbaţi şi vorbi:
— Perceptorule, nu *ne* lua cămaşa din spinare! O să vindem, o să plătim, dar nu *ne* jupui!
— Nu *vă* jupoi, *vă* amîn. — M. Preda, *Moromeţii.*

f) Profesorul a stat lîngă noi pînă *ne*-a tuns chilug. Apoi *ne*-a pus în rînd cu ceilalţi şcolari şi *ne*-a dat de învăţat după puterea noastră. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) *Îi* poftește la masă, ei *îl* roagă să-*i* ierte că nu pot, trebuie să plece; *îi* roagă să bea măcar un pahar de apă, ei *îi* mulţumesc iar. — M. Sadoveanu, *Domnu'Trandafir.*

III. *Formele neaccentuate ale pronumelui personal la dativ însoţesc uneori un substantiv şi au* sens **posesiv**: *mîna-ţi, mîna-i.* De aceea, acest dativ se numeşte **dativul posesiv.** Cînd substantivul este precedat de un adjectiv, pronumele la dativul posesiv se leagă de adjectiv prin liniuţă: pe *frumoasa-ţi* (-i) mînă. Aceste forme de dativ se întîlnesc de obicei în poezie.

EXERCIŢIU

Subliniază în mod diferit formele de dativ sau de dativ posesiv ale pronumelor personale din textele de mai jos.

a) O, cere-mi, doamne, orice preţ,
Dar dă-mi o altă soarte,
Că tu izvor eşti de vieţi
Şi dătător de moarte. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

b) Sania-mi cea mică, murgul meu cel dalb
Lăsau urme albe pe omătul alb...
În zadar copacii crengile-şi plecau
Şi zăpada-n cale-mi pe rînd scuturau. — V. Alecsandri, *Întoarcerea în ţară.*

c) O! luptă-te-nvălită în pletele-ţi bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roşă cu umbra-i de dreptate
Sfinţeşte-a ta viaţă de tină şi păcate. — M. Eminescu, *Împărat şi proletar.*

d) Cu-ncetul tînăra copilă îşi veni-n simţiri; ochii ei albaştri clipiră sub lungile-i gene bălaie. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

IV. Formele neaccentuate ale persoanei I şi a II-a singular la cazul dativ *(îmi, ţi, îmi, îţi)* se întrebuinţează, îndeosebi, în basmele şi baladele populare, pentru a arăta că povestitorul şi ascultătorul sînt interesaţi de faptele eroilor şi participă sufleteşte la desfăşurarea acţiunii. Dativul folosit în acest

Scanned with OKEN Scanner

scop se numește **dativul etic**. Pronumele poate fi folosit numai la una din cele două persoane sau la amîndouă persoanele:

Unde ridică... odată pe zmeu și trîntindu-*mi*-l, îl bagă în pămînt pînă în git. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

Luînd pe cîte un drăcușor de corniță, *mi ți*-l ardea cu palcele, de-i crăpa pielea. — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

EXERCIȚII

1. Subliniază în mod diferit pronumele personale *mi, ți, îmi,îți* folosite cu valoarea lor obișnuită sau cu valoare de dativ etic.

a) Ochi-și negri d-arunca
peste cîmpuri se uita
și departe ce-mi zărea?
Că-mi venea, măre, venea...
Manea slutul și urîtul...
— D-alelei, murguțule...
Sapă-mi groapă din picior
și-mi așterne fînișor,
iar la cap și la picioare
pune-mi, pune-mi cîte-o floare.
— *Toma Alimoș*.

b) Voinic de Plumb... prinde cu mîna stîngă stîlpul de fier, mi ți-l smulge din pămînt cum ai smulge o nuielușă. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe*.

c) Și luîndu-mi rămas bun de la părinți, am purces cu bunicul spre Pipirig. Și din sus de Vînători, cum treceam peste apa Neamțului, mi-au alunecat ciubotele și am căzut în Ozana cît mi ți-i băietul!

— Și scroambele ieste ale voastre îs pocite, zise el... Și iute mi-a scos ciubotele din picioare, că se făcuse(ră) bocnă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Corbea, măre, ce-mi făcea?...
.....
pe vătaf că mi-l chema
și din gură mi-i zicea:
.....
Nu ți-a fost, măi, de păcat
că de viu tu m-ai mîncat? — *Corbea*.

2. Caută în *Povestea lui Harap Alb*, de I. Creangă, două fraze în care să fie folosit dativul etic. Subliniază formele de dativ etic și explică oral în ce scop au fost folosite.

ORTOGRAFIA PRONUMELOR PERSONALE

1. *Fii atent la ortografia formelor neaccentuate ale pronumelui personal care încep cu vocala* **î-**: **îmi, îți, îi, îl.** Vocala *î-* nu reprezintă un cuvînt separat, ci face parte din forma pronumelui; *î-* singur nu are nici un sens, de aceea nu se poate pune liniuță de unire între el și restul pronumelui. *Pentru formele* **îl, îi,** *observă deosebirea dintre aceste forme și grupurile de două pronume* **i-l** *și* **i-i** *care se rostesc împreună, deci se scriu legate prin liniuță de unire:* **i-l** dau = = *lui* (*-i*) — dau *pe el* (*-l*); **i-i** dau = *lui* (-i) — dau *pe ei* (-i).

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu pronumele personale indicate înaintea fiecărui text. [1] pers. a III-a sing., A.; [2] pers. a III-a sing., D.; [3] pers. a III-a sing., D. + A.; [4] pers. a III-a sing., A.

a) Și codrul se îndoaie;
Și-l bicîuie vîntul,
Rîzînd [1]... sugrumă
[2].... rupe veștmîntul,
Și părul [3] ... smulge,
Și-n văi [4]... aruncă. — G. Coșbuc, *Toamna*.
[1] și [2] pers. a III-a sing., masculin, A.

b) Tunurile mormăie mai departe.

O frunză veștedă [1]... lovește peste față și aceasta deodată [2]... face să se gîndească acasă. — L. Rebreanu, *Hora morții.*

[1], [4] și [5] pers. a III-a sing., masculin, A.; [2], [3], [6] și [7] pers. a III-a, sing., D.

c) A doua zi, nepoată-sa [1]... găsi pe jumătate înghețat. Abia putu să zică: „Leano, foc, că mor!" și [2]... întinse un bănuț de aur, închizînd ochii. [3]... fu rușine să nu-l vadă acel ochi de aur cu cîtă ușurință [4]... aruncă în mîinile nemiloase ale lumii. Oftă dureros...

Focul pîlpîie în vatră. Bătrînul a ieșit din pătură și-i e cald, și [5]... ia cu fiori. Picioarele [6]... tremură. E lihnit. [7]... cere inima o ciorbă, ca niciodată în viața lui. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

[1] și [2] pers. I sing., D.

d) — Cît fac 25 de măgari și cu 15 boi?

Mă gîndii eu, mă răzgîndii.. [1]... dau cu socoteala: asta nu e adunare, că frate-meu [2]... da să adun tot lucruri de un fel, și așa zicea el că este adunarea. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

[1] pers. I sing., D.

e) Și de cînd m-am haiducit
Drag [1]... e drumul cotit. — *Doină voinicească.*

[1] pers. a II-a sing., D.

f) [1] ... dau catarg lîngă catarg,
Oștiri spre a străbate,
Pămîntu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea nu se poate. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

2. Construiește cîte o frază în care să se afle unul din pronumele personale *îmi, îți, îi, îl* și un grup de două pronume neaccentuate care formează împreună o silabă: *i-* la dativ + *-l* la acuzativ; *i-* la dativ singular + *-i* la acuzativ plural.

3. Analizează pronumele personale din textele următoare și explică oral ortografia pronumelor care încep cu vocala *î-* și a celor legate prin liniuță de alte părți de vorbire.

a) Și pe cînd îmi vorbea el, soarele se lăsă către asfințit. În lumina lui oblică, stolul de rațe sosi. Inima începu să-mi bată aprig. Domnu Iohan începu să mă tragă spre el. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru.*

b) I se păru că nu mai are scăpare, se avîntă, sări peste trupuri de oameni și cai, și, în goana nebună, își duse călărețul departe, despărțindu-l de ai lui. Un zid de săbii se înălță deodată împrejurul lui și-l opri. Atunci se ridică în două picioare, se întoarse și se aruncă orbiș înapoi...

Tîrziu, cînd se opri la un adăpost, în crupă îl ardea o usturime grozavă. O tăietură de sabie îl crestase adînc. Mîinile stăpînului îi spălară rana ușor, o legară și-i mîngîiară îndelung coama. — Em. Gîrleanu, *Calul.*

c) — Ara! d-apoi aveți la știință că vă prea întreceți cu dediochiul. Acuș ieu varga din coardă și vă croiesc de vă merg peticile.

— Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i că se bucură de venirea mea, zicea tata, dîndu-ne huța... I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) De unde a știut Michiduță că eu poftesc la icre?... Recunosc că el e cel mai fericit copil din lume, și simt pentru el o admirație, dar și eu sînt monitor și mîine eu îl ascult, eu îi pun note...

N-am mîncat icre așa de bune de cînd sînt!... Nenorocitule, îți mănînci... gloria ta de monitor! — A. Vlahuță, *Mogîldea.*

II. Pronumele personal *i-* formează silabă împreună cu verbul auxiliar al perfectului compus: **i-*am dat*, **i-*ai dat*, **i-*a dat*, **i-*ați dat*, **i-*au dat*. *Fii atent la construcțiile cu persoana a III-a singular și plural a verbului* — „**i-*a dat*", „**i-*au dat*" —, în comparație cu formele verbale ia, iau (ceva). Pentru a te controla, observă sensul cuvintelor și faptul că liniuța de unire se folosește cînd după *i-* urmează un verb la perfectul compus.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu pronumele *i* + formele verbului auxiliar *a, au* sau cu verbul *ia, iau.*

a) Un general în fața căruia tremurau regimentele, trecînd pe lîngă dînsul, ... strîns mîna, l-a întrebat cum îl cheamă și..... zis: „Bravo, Iţic!..... scris nevestei sale toate acestea, încît femeia s-a speriat și ....., trimis o carte poștală rugîndu-l frumos să-și mai astîmpere vitejia, c-o să-i rămîie copiii pe drumuri. — L. Rebreanu, *Iţic Ştrul, dezertor...*

b) Cu cele cîteva mii de franci ce..... mai rămas, s-a hotărît să ..... în arendă moșia statului, Drugănești. Deputatul de la colegiul al doilea, căruia și-a dat votul,..... făgăduit formal c-o să facă să i se dea lui moșia. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul.*

c) Zadarnic cherlăie Diana de dorul de a pleca la vînătoare, zadarnic..... spus el de cîteva ori că, plimbîndu-se prin vie, a dat peste un stol de potîrnichi. Stă,..... uneori o carte, o aruncă la loc și tace cu ochii duși în zare. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată.*

d) Numaidecît s-au adunat cei șaptezeci și șapte de meșteri mari și..... făcut buzduganul chiar așa cum..... fost pofta lui Voinic de Plumb. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe.*

e) Aruncai împrejurul meu o lungă și mulțumitoare privire, voind să-mi..... ziua-bună de la întinsele privelişti ale plaiului. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a povesti* la perfectul compus, persoana a III-a, singular și plural, precedat de pronumele personal *i-* la cazul dativ și alte propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *ia, iau.*

III. Cînd două pronume personale neaccentuate urmează unul după altul, ele se pot rosti separat *(mi le* aduse; *i le* aduse) sau *se rostesc împreună, formînd o singură silabă:*

mi-l (ți-l, i-l, ni-l, vi-l, li-l) aduse;
mi-i (ți-i, i-i, ni-i, vi-i, li-i) aduse;
mi-o (ți-o, i-o, ne-o, v-o, le-o) aduse.

În astfel de construcții primul pronume este la cazul dativ, iar al doilea la cazul acuzativ: *mi-l* aduse = *mie (îmi)* aduse *pe el* (-l).

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie pronumele personale accentuate și cu două linii pe cele neaccentuate. Analizează pronumele personale neaccentuate,

Model de analiză

Aduce piatra *la mine* și **i-o** plătesc cît nu face. Și află, nepoate, că asemine pietre fac podoaba împărăției mele. Mulți împărați... înadins vin *să* **le** vadă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

PRONUMELE NEACCENTUATE	PERSOANA	GENUL	NUMĂRUL	CAZUL	ÎNTREBĂRILE LA CARE RĂSPUND
i- (=lui)	a III-a	masc.	sing.	D.	*Cui* plătesc?
-o (=pe ea)	a III-a	fem.	sing.	A.	*Ce* plătesc?
le (=pe ele)	a III-a	fem.	plural	A.	*Ce* să vadă?

Textele de analizat

a) Văzînd noi că era cît pe ce să se încaiere la bătaie, ne punem la mijloc și-i împăcăm cu mare greu: Ioan să mai dea un irmilic lui Pavăl, iar el să-i căputeze ciubotele, și pace bună.

Scanned with OKEN Scanner

Mai glumeau ei după aceasta cîne-cîneşte, dar lui Mogorogea nu-i ieşea de la inimă afrontul ce i-l făcuse Pavăl. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Dă-mi fiecare deget din cinci să ţi-l sărut,
Şi ţie, fată zveltă, care-nvîrteşti în aer,
Ca pe-o sfîrleză, fusul pe firul tors din caer,
Şi ţie, străduitul cu palma grea şi tare,
Cu ele îmbrăcate, de fier, ca-n degetare. — T. Arghezi, *Cîntare omului.*

c) Numai voi s-aveţi grijă să nu-mi ticluiţi vreo poznă pînă ne întoarcem noi... să fii cu ochii în patru la pologul cela din livadă, să nu-l laşi să vi-l mănînce toţi cîinii!... — L. Rebreanu, *Proştii.*

d) — Mie nu mi-e frică, Boroiule! Zău nu mi-e frică... Mi-a găurit piciorul?... Mă duce la spital şi-mi taie piciorul... Mi-l taie? Bine! Parcă nu mai sînt ologi pe lume?... Am nevastă, copii... Trebuie să trăiesc, trebuie...

Glasul i se taie deodată. — L. Rebreanu, *Hora morţii.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle pronumele neaccentuate la dativ *mi, ţi, i, ni, vi, li*, formînd silabă împreună cu pronumele la acuzativ *-i*. Subliniază apoi în mod deosebit pronumele la dativ şi pe cele la acuzativ.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle pronumele neaccentuate la dativ *mi, ţi, i, ne, v-, le*, formînd silabă împreună cu pronumele la acuzativ *-o*. Subliniază în mod deosebit pronumele la dativ şi pe cele la acuzativ.

Texte pentru dictare

a) — Şi boierul acela avea un fecior... Ş-acu, într-o zi, s-a înfăţişat la babacă-său şi i-a spus aşa: Tătucă!... Trebuie să mă duc în lume după noroc. Aşa i-a spus. Şi bătrînul i-a răspuns: Bine, du-te... Şi i-a dat armele şi calul şi l-a binecuvîntat... şi s-a dus feciorul.

— L-a binecuvîntat... zise pe gînduri, ca un ecou, fetiţa. — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos Măzărean.*

b) Simte totuşi că frica îi stăpîneşte inima şi că n-o poate goni, oricît îşi zice: „Nu mi-e frică!“ Subloco tenentul alături porneşte să geamă. „L-a lovit“, se gîndeşte Haramu, văzîndu-l cum îi cade capul în ţărînă... „I-a zdrobit umărul, sărăcuţul!...“ Apoi deodată îşi aduce aminte de otava din luncă şi-l apucă o grijă dureroasă să nu fi dat o ploaie să i-o fi stricat... „...Ia uite ce-mi frămîntă capul!“... — L. Rebreanu, *Hora morţii.*

c) Moş Vasile a găsit două şuviţe de cînepă; le-a sucit, le-a împletit, le-a făcut şfichi într-o parte şi laţ în cealaltă. Laţul l-a trecut în băţul cioplit. Cu biciul astfel întocmit a făcut semn, a fulgerat şi-a plesnit...

— Mi-l dai mie?

— Pentru mata l-am făcut; ţi-l dau. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri.*

d) Am auzit desluşit glasul mamei lor chemîndu-i: „Pitpalac! Pitpalac!“

Repede au zburat înspre ea şi au găsit-o. Ea i-a numărat; lipsea unul... Atunci, prepeliţa disperată a început să-l strige tare, ascultînd din toate părţile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins: „piu! piu!“

Cînd l-a găsit, cînd i-a văzut aripa ruptă, a înţeles că era pierdut; şi-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăjduiască pe el. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*

ALTE PRONUME PERSONALE

A. La persoana a III-a, în afară de pronumele *el, ea, ei, ele*, se folosesc şi pronumele personale: *dînsul, dînsa, dînşii, dînsele*. Aceste pronume reprezintă pentru mulţi vorbitori o formă mai politicoasă, mai respectuoasă decît pronumele *el, ea, ei, ele*. Pronumele *dînsul, dînsa* provin din forme mai vechi

ale pronumelui personal *însul, însa, înşii, însele*, care în limba de astăzi s-au păstrat numai precedate de prepoziţiile *întru, dintru, printru: într-*însul, *din-tr-*însul, *printr-*însul; *într-*înşii etc.

EXERCIŢII

1. Subliniază pronumele *dînsul, dînsa, dînşii, dînsele* şi pronumele *însul, însa, înşii, însele*. Analizează-le arătînd persoana, genul, numărul şi cazul.

a) Şi ce dovadă vrei de adevărul zicătoarei că cine se adună se aseamănă? Căci şi dînsul avea aceeaşi fire visătoare, şi dînsul avusese în trecut întîmplări triste de care niciodată nu vorbea. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Pană Trăsnea Sfîntul*.

b) Iţic, la început, se mîndrise că-l alesese pe dînsul să însoţească în recunoaştere pe căprarul Ion Ghioagă. — L. Rebreanu, *Iţic Ştrul, dezertor...*

c) Noi, biet, amăgindu-ne de haina lui cea mincinoasă, nu ne-am temut de dînsul... Atunci, vai! vicleanul, îndată ce ne simţi fără de apărare, dete năvală printre sărmanii puişorii mei şi pe cîţi dintr-înşii apucă, pe toţi îi sugrumă. — Al. Odobescu, *Jupîn Răniţă Vulpoiul*.

d) Scorpia ospătă pe Făt-Frumos şi mai şi decît Gheonoaia; iară el îi dete şi dînsei înapoi capul ce i-l luase cu săgeata. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe...*

e) Pe trupul lui Pintea au răsărit şapte fire de grîu... şi s-au făcut dintr-însele spice care şi pînă în ziua de astăzi se mai pot vedea. — Din vol. *Din folclorul nostru*.

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle pronumele *dînsul* la nominativ sau acuzativ plural şi pronumele *dînsa* la dativ singular.

3. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle pronumele *însul* şi *însa*, precedate de prepoziţiile: *dintru, întru* şi *printru*.

B. **Pronumele de politeţe** este tot un pronume personal, care ţine locul numelor de persoane cărora li se cuvine respect. El are forme numai pentru persoana a II-a şi a III-a, singular şi plural: *dumneata, dumneasa, dumnealui, dumneaei, dumneavoastră, dumnealor; domnia-ta, domnia-sa, domnia-lui, domnia-voastră, domniile-voastre, domniile-lor; mata, matale* (forme regionale).

Pronumele *dumneavoastră*, prin al doilea element component *(voastră)*, are formă de plural. El poate avea însă înţeles de plural sau de singular, după cum vorbitorul se adresează mai multor persoane sau unei singure persoane. Înţelesul de plural sau de singular al pronumelui *dumneavoastră* poate fi indicat de numărul substantivului la vocativ, care însoţeşte de multe ori pronumele de politeţe sau de contextul mai larg, din care se poate vedea cui se adresează vorbitorul.

În scris, *pronumele de politeţe se pot prescurta astfel:* **d-ta, d-sa, d-voastră** sau **dv., d-lor, d-sale** (pentru genitivul dumisale).

EXERCIŢII

1. Subliniază pronumele de politeţe şi analizează-le arătînd: persoana, genul, numărul şi cazul.

a) Şi ochii, şi glasul, şi toată atitudinea pare că se ascute în fiinţa aceasta, care ţine să-mi atragă luarea-aminte că dumneaei nu-i din satul acesta păcătos. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

b) O persoană nobilă ca dumneavoastră se opreşte unde are gust şi cere să i se dea adăpost. Dar dumneavoastră aveţi cameră la curte. Credeţi că vă lasă prinţul să vă duceţi în altă parte?

— În acest caz, consideră-mă oaspetele dumitale, domnule Abramovici...

Scanned with OKEN Scanner

— Eu pe dumneavoastră, domnule ofiţer, vă cunosc din război. Am fost în regimentul 42 infanterie şi dumneavoastră eraţi ataşat la regimentul nostru. — M. Sadoveanu, *Nopţile de Sînziene.*

c) Acesta-i un cîntec pe care de mult
Am vrut să vi-l cînt dumneavoastră.
Natura-l repetă cu aspru tumult. — G. Topîrceanu, *Fantezie de toamnă.*

2. Completează locurile libere cu formele prescurtate ale pronumelor de politeţe la persoana, genul, numărul şi cazul indicate înaintea fiecărui text.

[1] pers. a II-a sing., N.; [2] pers. a II-a sing., G.

a) — Vezi [1]....., leică Ghiro. Prunilor noştri li se fring crăcile de încărcaţi ce sînt. — Poi da, leică Iano. Da, gîndacii [2]..... merg bine? Ai mei mănîncă de sting pămîntul. — B. Şt. Delavrancea, *Văduvele.*

[1] şi [2] pers. a II-a sing., N.

b) — Va să zică [1]..... susţii că ce admiră o lume, toate sînt nişte copilării ritmate, că lumea se înşală şi că numai [2]..... ai dreptate. — B. Şt. Delavrancea, *Linişte.*

pers. a II-a plural, D.

c) Şi eu încălecai pe-o şa şi vă povestii..... aşa.

[1], [2] şi [4] pers. a II-a plural, N.; [3] pers. a II-a sing., N.

d) — Ce-ţi fi zicînd [1]..... de mine-acu: multe prostii mai toarnă şi mocofanu ăsta... Ba nu zău, cîte aţi văzut [2]....., spuneţi drept, nu-i aşa că tot pămîntul nostru-i mai bun şi tot ţara noastră-i mai mîndră? Iaca eu, la o nevoie mă zvîrl în foc cu pieptul deschis. [3]..... te mai codeşti [4]..... aţi venit în primblare pe la noi prin munţi... şi de-aici cine ştie prin ce ţări vă duceţi, ca să vă treacă vremea mai repede, că vi se urăşte. Eu, în cetini am crescut, în cetini mor. — A. Vlahuţă, *Dan.*

3. Construieşte cîte două propoziţii în care să foloseşti formele prescurtate ale pronumelor de politeţe: *dumneata, dumisale, dumneavoastră, dumnealor.*

FUNCŢIUNEA SINTACTICĂ A PRONUMELUI PERSONAL

Pronumele personal are aceleaşi funcţiuni sintactice ca şi substantivul: **subiect, nume predicativ, atribut** sau **complement.** *Pronumele* **o** *cu valoare neutră nu se analizează sintactic, deoarece el intră în componenţa unor expresii sau locuţiuni verbale (a luat-***o** *la fugă).*

Pronumele la *dativul posesiv* are funcţiunea de **atribut pronominal:** *voinţa*-**mi** (-**ţi**, -**i**).

EXERCIŢIU

Subliniază pronumele personale şi analizează cazul la care se află şi funcţiunea lor în propoziţie.

a) Slab de tot i se părea ciocîrliei că mai aude glasul pitpalacei. Înota în valuri străvezii; plutind pe ele, dete drumul ciripitului ei gîdilitor ca al unei grindine de mărgăritare.

Dar raza care i se topise în ochi o chema la ea, în înalt. În cîntecul ei, pasărea îi spunea că vine. — Em. Gîrleanu, *Mai sus!*

b) — „Orice gînd ai, împărate, şi oricum vei fi sosit,
Cît sîntem încă pe pace, eu îţi zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierţi,
Dar acu vei vrea cu oaste şi război ca să ne certi,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn şi nouă de mila măriei-tale...
De-o fi una, de-o fi alta... ce e scris şi pentru noi,
Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război." — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

c) De ce taci, cînd fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată? — M. Eminescu, *Peste vîrfuri.*

d) — Vezi d-ta, aici ai vorbit cu păcat, că Irina mea numai leneşă nu este.
— Se prea poate; da' eu cînd eram ca dînsa, mă învîrteam într-un călcîi; un lucru nu se clintea din locul lui. — B. Şt. Delavrancea, *Văduvele.*

e) Conu Alecu e de principii liberale... Să te ferească Dumnezeu să te-ntinzi mai mult decît socoteşte dumnealui că ţi se cuvine, că numaidecît ţi-o taie... scurt! Şi în asemenea prilejuri chipul lui blajin şi zîmbitor, care îi dă o înfăţişare de bătrîn bun şi glumeţ, aşa se preface, încît nu-l mai cunoşti. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Conu Alecu.*

f) Vitoria îl privi clipind. Îl văzu sfios şi nesigur... În închipuirea ei, bănuiala care intrase într-însa era un vierme neadormit...

Din faţa nădejdii pe care şi-o pusese în singurul bărbat al casei, înţelegea că trebuie să dea înapoi. Asta era o mare mîhnire. Poate se aştepta la dînsa. Totuşi va găsi un mijloc ca mintea ei să ajute şi braţul lui să lucreze. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

g) Cîntecul ce-ades ţi-l cînt
Cînd te-adorm în fapt de sară,
Puiule, e-un cîntec sfînt,
Vechi şi simplu de la ţară.

Mama mi-l cînta şi ea
Şi la viersul lui cel dulce,
Puiul ei se potolea
Şi-o lăsa frumos să-l culce.

Azi te-adorm cu dînsul eu,
Ieri — el m-adormea pe mine,
Şi-adormi pe tatăl meu
Cînd era copil ca tine...

Mîine cînd voi fi pămînt,
Nu uita nici tu, — şi zi-le,
Zi-le doina, cîntec sfînt,
La copiii tăi, copile! — St. O. Iosif, *Cîntec sfînt.*

PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL POSESIV

1. Pronumele posesiv *înlocuieşte numele obiectului posedat şi al posesorului.* De exemplu, în construcţia *Ileana a strîns cărţile şi pe* **ale sale** *le-a pus deoparte*, pronumele **ale sale** ţine locul obiectului posedat *(cărţile)* şi al posesorului *(ale Ileanei).*

Pronumele posesiv este precedat întotdeauna de articolul posesiv (al, a, ai, ale): **al** *meu*, **a** *mea*, **ai** *tăi*, **ale** *tale* etc.

EXERCIŢII

1. Caută în textele următoare substantivele care denumesc obiectul posedat şi posesorul, adică substantivele al căror loc îl ţin pronumele posesive subliniate. Notează deasupra substantivelor, prin iniţialele O. P. sau P., ce arată fiecare (obiectul posedat sau posesorul).

a) Mulţi din turci sînt siliţi a se arunca în baltă, unde îşi aflară moartea. Sinan însuşi, tîrît de *ai săi*, căzu călare de pe pod în baltă. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

b) — Ţine, frate, partea dumitale. Ai avut două pîini întregi, doi lei ţi se cuvin. Şi mie îmi opresc trei lei, fiindcă am avut trei pîini întregi şi tot ca *ale tale* de mari, după cum ştii. — I. Creangă, *Cinci pîini.*

c) Toader Strîmbu... răspunse dîrz:
— Eu aş împărţi, cucoane, dacă aş avea ce, dar n-am!
— Cum n-ai, băiete? insistă Miron. Dar casă n-ai şi petecul de pămînt pe care-i casa nu-i *al tău?* — L. Rebreanu, *Răscoala.*

Scanned with OKEN Scanner

II. *Pronumele posesiv are forme deosebite după persoana şi numărul posesorului şi după genul şi numărul obiectului posedat:*

Un obiect posedat

Masculin (calul)	*Un posesor*			*Feminin* (casa)	*Un posesor*		
	Pers. I	a II-a	a III-a		Pers. I	a II-a	a III-a
	al meu	*al tău*	*al său*		*a mea*	*a ta*	*a sa*
	Mai mulţi posesori				*Mai mulţi posesori*		
	Pers. I	a II-a	a III-a		Pers. I	a II-a	a III-a
	al nostru	*al vostru*	—		*a noastră*	*a voastră*	—

Mai multe obiecte posedate

Masculin (caii)	*Un posesor*			*Feminin* (casele)	*Un posesor*		
	Pers. I	a II-a	a III-a		Pers. I	a II-a	a III-a
	ai mei	*ai tăi*	*ai săi*		*ale mele*	*ale tale*	*ale sale*
	Mai mulţi posesori				*Mai mulţi posesori*		
	Pers. I	a II-a	a III-a		Pers. I	a II-a	a III-a
	ai noştri	*ai voştri*	—		*ale noastre*	*ale voastre*	—

Pronumele posesiv nu are forme care să indice mai mulţi posesori la persoana a III-a. Pentru această persoană se foloseşte pronumele personal la genitiv: al (a, ai, ale) **lor.**

EXERCIŢII

1. Subliniază pronumele posesive din textele următoare şi analizează-le arătînd numărul obiectelor posedate şi al posesorilor. Acolo unde sînt exprimate în text substantivele care denumesc obiectul posedat sau posesorul, notează deasupra substantivelor ce arată fiecare: O. P. (obiectul posedat) sau P. (posesorul).

a) Însă Cristea vistiernicul nu poftea să intre cu alţi cai la Suceava, decît cu ai săi. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

b) Dragomir Jiga îşi săltă pistolul pe umeri şi porni îngîndurat la ai săi...
Un sîmbure de lumină orbitoare fulgeră întunericul spre înalt şi dispăru către ripă, în ceaţă şi fum.
— Acolo sînt ai noştri! izbucni Jiga. — A. Mihale, *Fuga.*

c) Ai mei pierduţi sînt, paşă, toţi;
O, mîntuie-i de vrei, că poţi!
Dă-mi bani pe cal! Că sînt sărac! — G. Coşbuc, *El-Zorab.*

d) Şi-am vrea şi noi, şi noi să ştim
Că ne-or sta oasele-ntr-un loc,
Că nu-şi vor bate-ai voştri joc
De noi, dacă murim. — G. Coşbuc, *Noi vrem pămînt!*

III. Formele pronumelui posesiv (precedat sau nu de articolul posesiv) au valoare de *adjectiv posesiv* dacă determină un substantiv: *fratele* **meu,** (**tău, său** etc.); *frate* **al meu** (**al tău, al său** etc.); în acest caz, *substantivul determinat denumeşte obiectul posedat, iar adjectivul posesiv ţine locul posesorului.*

În propoziția „A doua zi, Țugulea a pornit la împărăția lui cu soția și *părinții săi*“ (P. Ispirescu, *Fiul unchiașului și al mătușei*), adjectivul posesiv *săi* determină substantivul *părinții* și ține locul posesorului *(ai lui Țugulea)*.

Adjectivul posesiv poate sta după substantivul determinat sau înaintea acestuia:

Amicul meu este foarte iubit de toată lumea... Știe să spună și să descrie o mulțime de lucruri, pe care le-a văzut și le-a învățat în numeroasele sale *călătorii*. — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit*.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie pronumele posesive și cu două linii adjectivele posesive și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele posesive.

a) — O, rămîi, rămîi la mine
Te iubesc atît de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult. — M. Eminescu, *O, rămîi*.

b) Cu aripa-n țărînă și în vis,
Strînge la piept comoara ta deplină.
O! te iubesc, frumoasa mea albină.
Că sarcina chemării te-a ucis! — T. Arghezi, *Lumină lină*.

c) „E calul meu, și n-aștepta
De două ori să-ți spun!“
„Al tău? Acel care-l crescu
Iubindu-l, cine-i: eu ori tu?
De dreapta cui ascultă el,
Din leu turbat făcîndu-l miel?
Al tău? O, pașă, nu!
Al meu e! Pentru calul meu
Mă prind de piept cu Dumnezeu“. — G. Coșbuc, *El-Zorab*.

d) — Nu, moșule, răspunse zîmbind Orheianu. Cer toată moșia voastră: dați ce-a rămas, ca să-mi întregesc ce-i al meu. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor*.

e) Mihnea se văzu deodată năpustit de toată curtea și de toată oștirea sa, singur cu ai săi și cu cîteva bătrîne slugi părintești... În zadar se oțărea împotriva răstriștii și căta în capul său înfierbîntat un mijloc de împotrivire. Toate erau mute la al său glas. — Al. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău*.

IV. *Pronumele și adjectivul posesiv se acordă în gen și număr cu obiectul posedat și* **în persoană și număr cu posesorul.**

Obiectul posedat	*Un posesor*			*Mai mulți posesori*	
copilul	*meu,*	*tău,*	*său*	*nostru,*	*vostru*
copiii	*mei,*	*tăi,*	*săi*	*noștri,*	*voștri*
copila	*mea,*	*ta,*	*sa*	*noastră,*	*voastră*
copilele	*mele,*	*tale,*	*sale*	*noastre,*	*voastre*

Pronumele personal *lor*, folosit pentru a indica mai mulți posesori, nu se acordă cu substantivul care denumește obiectul posedat, pentru că el nu reprezintă o formă a pronumelui posesiv. De aceea, nici *nu poate avea valoare de adjectiv posesiv*.

Pentru a folosi corect adjectivele posesive *său, sa, săi, sale*, observă următoarele:

A. *Adjectivul posesiv* **sale** *determină întotdeauna un substantiv* **feminin** *la numărul plural* **și ține locul unui singur posesor:** *Mihai* (un posesor) **și colegele sale** *(ale lui); Maria* (un posesor) **și colegele sale** *(ale ei). De aceea, cînd într-o propoziție avem mai mulți posesori, exprimați prin substantive diferite sau printr-un substantiv la numărul plural, trebuie să folosim pronumele* **lor,** *care* **ține locul mai multor posesori:** *Eminescu* **și** *Creangă* **în operele lor...;** *Scriitorii* **în operele lor...** *Este greșit să spunem:* „*Eminescu* **și** *Creangă* **în operele sale**“...; „*Scriitorii* **în operele sale...**“, **pentru că sale** *se folosește numai cînd este vorba de* **un singur posesor.**

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu adjectivul posesiv *sale* sau cu pronumele *lor*, ținînd seama de numărul posesorilor. Acolo unde se poate folosi adjectivul posesiv *sale*, scrie în paranteză și pronumele personal *lui* sau *ei*, echivalent cu adjectivul posesiv *sale* în ce privește persoana și genul. Subliniază substantivele care arată numărul posesorilor.

Maria Banuș, în poeziile .....
Maria Banuș și Veronica Porumbacu, în poeziile .....
Cele două poete, în poeziile .....
Caragiale, în schițele .....
Brătescu-Voinești și Emil Gîrleanu, în schițele .....
Acești scriitori au înfățișat în schițele .....
Muncitorul, în strădaniile .....
Muncitorii și intelectualii, în strădaniile .....
Oamenii, în strădaniile .....
Ciobanul cu turmele.....
Ciobanii cu turmele.....

2. Completează locurile libere cu adjectivul posesiv *sale* sau cu pronumele *lor*, ținînd seama de numărul posesorilor. Subliniază substantivele care denumesc pe posesori și încearcă, spre verificare, înlocuirea adjectivului posesiv *sale* cu pronumele personal *lui* sau *ei*.

a) Știința compoziției, d. Topîrceanu o are în grad remarcabil. Ca exemplificare aș putea alege oricare din bucățile..... — G. Ibrăileanu, *Studii literare*.

b) Cîrduri de fete în cămăși albe și vîlnice roșii se pleacă muncii și-și mișcă brațele în tactul unei doine. Dulce răsună valea de cîntecele..... În urma noastră Motrul își tremură solzii sclipitori în soare. Copaci bătrîni s-apleacă pe undele..... sfătoase, să le asculte poveștile. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lîngă palaturile..... o grădină frumoasă. — P. Ispirescu, *Prislea cel voinic*.

d) Veniră din susul rîului fîlfîind rar din aripile..... ascuțite și doi pescărușii albi. — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

e) Stăteau amîndoi așa, cu fețele umbrite de pălăriile late și tari de pîslă. Tăceau acuma și se gîndeau la căsuțele..... din satele de dincolo de baltă. — M. Sadoveanu, *Fîntîna Hazului*.

B. *Adjectivele posesive* **său, sa, săi, sale** *nu au forme diferite care să arate genul posesorului. De aceea, cînd într-o propoziție sau frază se află două substantive de genuri diferite, ce denumesc persoane, din care numai una este posesorul unui obiect, trebuie să folosim pronumele personal* **lui** sau **ei,** *care precizează genul posesorului:* „*Ion* **i-a cerut** *Mariei* **cartea ei (lui)**“. Dacă am spune „Ion **i-a cerut Mariei cartea** *sa*“, nu s-ar înțelege despre a cui carte este vorba: a lui Ion sau a Mariei?

Dacă însă predicatul propoziției este exprimat printr-un verb ca *a dărui, a oferi, a împrumuta, a ceda* etc., al cărui sens arată că obiectul a trecut de

Scanned with OKEN Scanner

la posesorul lui la altă persoană, putem folosi adjectivul posesiv *său, sa*, pentru că în acest caz este clar că numai posesorul obiectului poate să-l dăruiască, să-l ofere etc.: *Ion* i-a dăruit Mariei ierbarul *său*".

EXERCIȚIU

Completează locurile libere cu pronumele *lui (ei)* sau cu adjectivul posesiv *său (sa)*, ținînd seama de recomandările făcute pentru evitarea confuziilor. Explică oral de ce în unele cazuri ai folosit pronumele personal *lui (ei)*, iar în altele, adjectivul posesiv. Subliniază substantivele care denumesc pe posesorul obiectului.

Mihai i-a cerut Ancăi mingea .....
Anca i-a cerut lui Mihai mingea.....
Mama i-a spus lui Ion să-i aducă haina .....
Mihai i-a dăruit Mariei penarul .....
Maria i-a oferit lui Mihai rucsacul .....

C. *Cînd într-o propoziție este vorba de un singur posesor al mai multor obiecte exprimate prin substantive diferite este bine să evităm repetiția supărătoare a adjectivului posesiv, folosind, paralel cu adjectivul posesiv, pronumele personal la genitiv* lui (ei). De exemplu, în propoziția „O, nu se poate spune durerea lui Conu Costache la descoperirea depărtării dintre sufletul *lui* și al copilului *său*" (I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor)*, scriitorul a folosit după substantivele care arată obiectele posedate *(sufletul* și *copilul)* o dată pronumele *lui*, apoi adjectivul posesiv *său*. Dacă ar fi spus „dintre sufletul *său* și al copilului *său*", repetiția adjectivului posesiv ar fi fost supărătoare.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adjectivele posesive și cu două linii pronumele personale de persoana a III-a singular, la genitiv, care ar putea fi înlocuite cu pronume sau adjective posesive. Explică oral de ce în unele propoziții sau fraze pronumele *lui* sau *ei* aflate în texte nu pot fi înlocuite cu pronumele sau adjectivele posesive *său, sa*.

a) Băiatul, cu lacrimile în ochi, sărută partea lui și fata, suspinînd, pe a ei. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

b) Biată fata unchiașului torcea, țesea, făcea pîine, mătura și scutura fără să zică nici pîs!, dară baba punea parte fiicei sale și pîra la unchiaș pe fiica lui. — P. Ispirescu, *Fata moșului cea cuminte*.

c) În lunga lui carieră, Arghezi a rămas mereu în mijlocul poporului său, s-a asociat tuturor luptelor lui, i-a exprimat năzuințele și i-a hrănit visările. Tinerii de azi se vor putea mîndri odată că au fost contemporanii lui. — T. Vianu, *Tudor Arghezi*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle un substantiv care denumește posesorul și două sau mai multe substantive care denumesc obiectele posedate. Pentru a varia exprimarea, folosește, paralel cu adjectivele posesive *său, sa, săi, sale*, pronumele personale la genitiv *lui* sau *ei*. Subliniază cu o linie substantivele care denumesc pe posesori și cu două linii, adjectivele posesive și pronumele personale *lui, ei*.

ORTOGRAFIA PRONUMELOR ȘI A ADJECTIVELOR POSESIVE

1. Adjectivele posesive *meu, mea, tău, ta, său, sa* se leagă prin liniuță de substantivul determinat, nearticulat enclitic, cînd acesta arată nume de rudenie: *tată*-meu, *tată*-tău, *tată*-său, *mamă*-mea, *mamă*-ta, *mamă*-sa. Cînd substantivul determinat este de genul feminin, la cazul genitiv sau dativ, adjec-

tivul posesiv are următoarele forme: mamă-*mei*, mamă-*tei*, mamă-*sei* (*-sii*). Observă că substantivul rămîne neschimbat, cazul lui fiind indicat de forma adjectivului posesiv.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu adjectivele posesive legate prin liniuță de substantivele determinate și explică oral de ce ai folosit liniuța de unire.

Adjectivele posesive la persoana I

a) Tatăl meu, om de o rară duioșie, mă avea numai pe mine și-mi făcea toate voile, iară soră..... îmi era ocrotitoare și mă păzea ca ochii din capul ei. — I.Slavici, *Amintiri.*

Toate adjectivele posesive la persoana a III-a

b) Și iar începu maică..... să se plîngă de viață și de copiii morți pe front, de soarta lui taică....., care fusese concentrat acum, la bătrînețe. — A. Mihale, *Fuga.*

Adjectivul posesiv la persoana a III-a

c) — Cale bună, fata mea, îi zise tată..... Toate ca toate, numai poveștele ce ți-am dat să nu le uiți niciodată. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe.*

Adjectivul posesiv la persoana a III-a, acordat cu substantivul determinat, aflat în cazul genitiv

d) Cînd răsărea soarele mare pe un cer limpede ca sticla, Cănuță dormea la căldură în patul bunică..... — I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle adjectivele posesive *mea, ta, sa* la cazul genitiv sau dativ, legate prin liniuță de substantivele nume de rudenie: *mamă, mătușă, soră.*

II. *Fii atent la ortografia pronumelor și a adjectivelor posesive* **sa, săi,** *în opoziție cu ortogramele* **s-a** *(dus),* **să-i** *(duci).* Pentru a nu greși, ori de cîte ori trebuie să scrii cuvinte formate din sunetele *s*, *a* sau *s*, *ă*, *i*, folosește ca **mijloc de control** înlocuirea cu pronumele *lui, ei*, pentru a ști dacă trebuie să scrii **sa** sau **săi.** Observă, de asemenea, următoarele: pronumele posesive și uneori și adjectivele posesive sînt precedate de *articolul posesiv* (**a** *sa*, **ai** *săi;* o prietenă **a** *sa*, niște prieteni **ai** *săi);* părțile componente **a** și **să** ale ortogramelor **s-a** și **să-i** *țin de un verb* (*s*-**a dus, să-***i* **duci**).

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu pronumele sau adjectivele posesive *sa, săi* sau cu grupurile de cuvinte *s-a, să-i.* Subliniază substantivele care denumesc obiectul sau obiectele posedate.

a) — Afurisit să fie cîneriul de vornic și cum au ars el inima unei mame, așa..... ardă inima sfîntul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor.....! blăstămau femeile din sat cu lacrimi de foc în toate părțile! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Și a plecat Cănuță. ..... dus la bunică..... acasă și i-a spus că nu mai merge la școală măcar să-l taie. Bunică..... a alergat la dascăl și dascălul i-a spus:

— Babo, dă-l la meșteșug. Poate meșteșugul..... dea de căpătîi, că nu-i de școală, e copil sucit.

..... mîhnit bătrîna, dar..... gîndit: de unde știi? nu e toată lumea făcută să se procopsească în școală; să-l dau la stăpîn, poate acolo..... fie norocul lui. — I. L. Caragiale, *Cănuță om sucit.*

c) Acasă, Dragomir îi trezise din somn pe toți ai..... pe Vasile Jiga, și pe maică..... Lisandrina, pe bunică..... care dormea pe jos, între paturi. — A. Mihale, *Fuga.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronumele sau adjectivele posesive *sa, săi* și grupurile de două cuvinte *s-a* și *să-i.* Subliniază pronumele sau adjectivele posesive, precum și verbele de care țin cuvintele *a* și *să* din ortogramele *s-a, să-i.*

Scanned with OKEN Scanner

III. Cuvintele *al* și *ai* care precedă un pronume sau un adjectiv posesiv sînt *articole posesive*, deci *-l* și *-i* nu se pot scrie cu liniuță de unire. Numai înaintea unui verb putem scrie *a-l*, *a-i*, pentru că în acest caz avem două cuvinte care se rostesc împreună (**a**, *prepoziția infinitivului*, și **-l** sau **-i**, *pronume personale*): „pentru **a-***l* **chema** (pentru *a* chema pe *el*, *-l*)"; „pentru **a-***i* **chema**" (pentru *a* chema *pe ei*, *-i*)".

EXERCIȚIU

Completează locurile libere cu articolul posesiv *al*, *ai* sau cu cuvintele *a-l*, *a-i*. Subliniază pronumele sau adjectivele posesive.

a) — Da, Dincă... nostru. Doi turci au sărit la el, dar el a urlat ca un nebun: „Pe ei, fraților!" Au sărit... lor, au sărit... noștri; a fost o învălmășeală de nedescris.

— Au căzut mulți dintre... noștri? — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) Tînărul Socol așternu bunda sa pe oblîncul șelei, ridică în brațe pe Ancuța și o așeză d-a curmezișul, rezemînd-o de... său piept. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

c) Negreșit, muncitorul e stîlpul României! De la dînsul să învățăm a ne iubi patria! Fiind în raport necontenit cu pămîntul țării noastre, el știe... iubi și... cinsti!

Noi să ne silim... înapoia hrana ce el ne dă pe toată ziua, printr-o hrană intelectuală, morală, care va ridica lesne pe țăran din adînca ofilire în care pare... fi afundat suferințele lui. — Al. Odobescu, *Muncitorul român*.

IV. Pronumele și adjectivul posesiv nu primește niciodată articol enclitic: *al* **meu**, *al* **tău**, *ai* **mei**, *ai* **tăi**, *ai* **noștri**, *ai* **voștri** etc. *Deci formele* **noștri**, **voștri** *se scriu cu un singur* **-i**, *care este semnul pluralului* (singular: *nostru*, *vostru*; plural: *noștri*, *voștri*).

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu pronumele sau adjectivele posesive *noștri*, *voștri* și subliniază vocala finală, semn al pluralului.

Persoana I plural

a) — Cine oare ne-o putea spune nouă cîte s-au petrecut acolo unde au picat feciorii..... și țara, cu măria-sa? — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Persoana I plural

b) Bătrînii..... s-au pustiit și ei. Așa că aicea trăim numai noi și cu copiii..... — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

Persoana a II-a plural

c) Bărbații..... trebuie să fie răpuși. Țugulea a făcut pozna. — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușei*.

Persoana a II-a plural

d) — Să țineți minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai tîrziu copiilor..... — Z. Stancu, *Desculț*.

Persoana a II-a plural

e) Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe, că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor..... și-a urmașilor urmașilor....., în veacul vecilor. — B. Șt. Delavrancea, *Apus de soare*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronumele sau adjectivele posesive (ai) *noștri*, (ai) *voștri* și subliniază vocala finală *-i*, semn al pluralului.

Scanned with OKEN Scanner

FUNCȚIUNEA SINTACTICĂ A PRONUMELUI ȘI A ADJECTIVULUI POSESIV

Pronumele posesiv *poate avea următoarele funcțiuni sintactice:* **subiect, nume predicativ, atribut pronominal și complement:**

a) **Ai noștri** fugeau spre pădure / să scape de încercuire. — M. Preda, *Îndrăzneala.*

Funcțiunea sintactică subiect (*cine* fugeau?)

b) — Pământul *este* **al nostru,** / că noi îl muncim. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

nume predicativ (al *cui este?*)

c) Este *un sat* **ca al nostru.**

atribut pronominal (ce *fel de* sat?)

d) Trebuie văzut / ce face inamicul, / are de gînd... / *să*-i *lichideze* **pe ai noștri?** — M. Preda, *Îndrăzneala.*

complement (*pe cine* să lichideze?)

Adjectivul posesiv *are funcțiunea sintactică de* **atribut adjectival,** pentru că determină un substantiv, acordîndu-se cu acesta, ca **orice adjectiv:**

Cadă *capul* **meu** unde vor cădea *capetele* **voastre.** — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

atribute adjectivale

Pronumele personal *lor*, folosit pentru a arăta mai mulți posesori, *nu are funcțiunea de atribut adjectival*, pentru că el nu se acordă cu substantivul determinat. Funcțiunea lui este *de atribut pronominal.*

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie pronumele posesive și cu două linii adjectivele posesive. Fă analiza lor sintactică și morfologică. Pentru cele cu funcțiune de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Ai noștri tineri la Paris învață/
La gît cravata cum se leagă nodul,/
Ș-apoi ni vin/de fericesc norodul
Cu chipul lor isteț de oaie creață. — M. Eminescu, *Ai noștri tineri...*

b) Sînt suflet în sufletul neamului meu/
Și-i cînt bucuria și-amarul —...
Din suflet eu fi-ți-voi, tu neamule-al meu,
De-a pururi, nerupta sa parte! — G. Coșbuc, *Poetul.*

c) — Măi, oameni buni, eu nu sînt boier./ eu sînt om de-ai voștri...
— Dacă ești de-ai noștri,/ de ce ne iei dobînzi mari/ cînd ne dai pe datorie mărfuri?
— Z. Stancu, *Desculț.*

d) Fără îndoială/că Ioniță nu privea lumea cu ochi ca ai noștri. — M. Sadoveanu, *Ți-aduci aminte, Teofile...*

e) Pe Jiga nu-l mai interesa asta; /îi ținea aproape pe ai săi/ și gonea mereu înainte.
— A. Mihale, *Fuga.*

f) Noi cîrpim cerul cu stele,/ noi mînjim marea cu valuri,/
Căci al nostru-i sur și rece — marea noastră-i de înghet. — M. Eminescu, *Epigonii.*

Scanned with OKEN Scanner

PRONUMELE REFLEXIV

I. Pronumele reflexiv *însoţeşte întotdeauna un verb, are aceeaşi persoană şi acelaşi număr ca autorul acţiunii (subiectul) şi arată că obiectul asupra căruia se exercită acţiunea verbului este chiar autorul acţiunii (subiectul).*

Frusina se pieptăna cu părul sus, se îmbrăca în fuste scrobite. — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

Simina îşi opri răsuflarea. — I. Slavici, *Pădureanca.*

Pronumele *se* ţine locul substantivului cu funcţiune de subiect, *Frusina*, deci are aceeaşi persoană şi acelaşi număr ca şi subiectul, şi arată că acţiunile verbelor *pieptăna* şi *îmbrăca* se exercită asupra autorului acţiunii (asupra subiectului *Frusina).*

Pronumele *îşi* ţine locul substantivului cu funcţiune de subiect, *Simina*, are persoana şi numărul subiectului şi arată că acţiunea verbului *opri* se exercită asupra autorului acţiunii (asupra subiectului *Simina).*

Pronumele reflexiv *are forme proprii* **numai pentru persoana a III-a,** *iar în declinare are* **numai cazurile dativ şi acuzativ,** *cu următoarele forme:*

accentuate	neaccentuate
D. *sie, sieşi*	*îşi, şi, şi-, -şi, -şi-*
A. *sine*	*se, se-, -se, s-, -s-*

Forma **sine** este precedată întotdeauna de o prepoziţie: *pe sine, despre sine, în sine, pentru sine* etc. Formele neaccentuate **şi, se** pot forma singure silabă sau se rostesc împreună cu un cuvînt alăturat, iar în scris se leagă de acesta prin liniuţă. În acest caz pronumele *se* pierde uneori vocala „e", reducîndu-se la *s-, -s-*:

şi-*aminteşte, amintindu*-**şi**, **şi**-*l* aminteşte, *amintindu*-**şi**-*l;*
se-*avîntă, avîntîndu*-**se**, **s**-*avîntă*, **s**-*a avîntat*, **s**-*au avîntat, avîntatu*-**s**-*a, avîntatu*-**s**-*au.*

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie subiectele şi cu două linii pronumele reflexive. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului. După modelul de mai jos, fă analiza pronumelor reflexive.

Model de analiză

a) *Văile* **se** uimeau auzindu-i cîntecele,/ *apele*-**şi** ridicau valurile mai sus,/ *izvoarele* **îşi** turburau adîncul. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

b) Rîde de altul, dar **pe sine** [el] nu **se** vede.

PRON. REFLEXIVE	ACCENTUATE SAU NEACCENTUATE	PERSOANA ŞI NUMĂRUL		CAZUL PRON. REFLEXIV
		SUBIECTULUI	PRON. REFL.	
se	neaccentuat	a III-a, plural	a III-a, plural	acuzativ
-şi	neaccentuat	a III-a, plural	a III-a, plural	dativ
îşi	neaccentuat	a III-a, plural	a III-a, plural	dativ
pe sine	accentuat	a III-a, singular	a III-a, singular	acuzativ

Scanned with OKEN Scanner

Textele de analizat

a) Bunicul a zis mai mult către sine:
— Azi n-ajungem la Roman. Trebuie să rămînem la Săbăoani. — M. Sadoveanu, *Credinţă strămoşească.*

b) Apoi, la rîndul lui, Voinic ia caii de aramă,/ dă la fiecare frate cîte unul/ şi pentru sine iarăşi ţine unul. — Din vol. *Tinereţe fără bătrineţe.*

c) Feciorul de împărat vedea şi simţea toate; dar leac sieşi nu-şi ştia găsi. —Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) Încet, încet, se deprinseră unii cu alţii,/îşi spuse istoria/ şi ce păţi /pînă să ajungă la dînsele,/ şi nu după multă vreme se şi însoţi cu fata cea mai mică. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrineţe...*

e) Ca printr-un farmec tabloul se schimbă, / se trag pădurile în lături/ şi-un minunat decor de stînci se-nalţă în faţa noastră. Mugeşte Bistriţa toată, năpustindu-şi valurile.../ dar stîncile se joacă cu ea, / o resping. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

f) Pieptănîndu-se, privindu-se în oglindă şi recitind scrisorile lui Constantin, Frusina a ajuns sărbătorile/ şi Constantin a venit acasă, în concediu de cîteva zile... Frusina s-a prefăcut nepăsătoare, /şi trei zile întregi şi-a purtat fustele vîrtej, din casă în curte, din curte în prăvălie. — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle pronumele reflexive *pe sine, s-, şi-*. Subliniază pronumele reflexive şi subiectele propoziţiilor.

II. Să nu confunzi *pronumele reflexiv* **şi**, aşezat înaintea verbului, cu conjuncţia **şi**. Pronumele reflexiv ţine locul substantivului cu funcţiune de subiect şi are un înţeles, pe cînd conjuncţia *şi* este un cuvînt de legătură, fără înţeles de sine stătător.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie pronumele reflexiv *şi* şi substantivul al cărui loc îl ţine. Subliniază cu două linii conjuncţia *şi*. Desparte în propoziţii frazele în care se află conjuncţia *şi*.

a) Clopote. Goarnă. Tobe...
A deschis cafeneaua Lenca şi a ieşit în şosea, cu părul despletit. Nici nu şi l-a mai acoperit cu basmaua. — Z. Stancu, *Desculţ.*

b) — Scoate... bre, chimirul cu parale.
Iordache se încinsese cu el pe sub cămaşă. Îl scoase, cum şi-ar fi scos inima, şi-l puse pe proţapul carului. Turcul se întoarse către cioban şi-i arătă chimirul de pe proţap. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

c) La o spărtură a zăgazului, lîngă mal, şi-a făcut un turc moară... Au spart românii zăgazul. S-a repezit apa şi-a lărgit spărtura. Cu mîna lui osmanlîul a aprins moara şi-a privit-o cum arde pînă în temelii. — Z. Stancu, *Desculţ.*

d) Căci şi trupşorul lui, pe care şi-l vedea (gîndăcelul) pentru întîia oară, scînteia... Se uită în jos şi-l prinse ameţeala. — Em. Gîrleanu, *Gîndăcelul.*

2. Construieşte:
— trei propoziţii în care să se afle pronumele reflexiv *şi*, formînd silabă cu pronumele personale *-l* şi *-o* şi cu auxiliarul perfectului compus, la persoana a III-a singular;
— trei fraze formate din două propoziţii legate prin conjuncţia *şi*, care să formeze silabă cu părţile de vorbire menţionate mai sus. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază conjuncţia *şi*.

III. *În unele construcţii formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv au* **sens posesiv:**

Niculăiţă *şi*-a băgat banii în chimir, *îşi* înjugă boii şi plecă. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Niculăiţă Minciună.*

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele reflexiv *şi-* determină substantivul *banii*, avînd sensul (banii) *săi*, şi arată că subiectul (Niculăiţă) este posesorul obiectului *banii* (Niculăiţă **şi-a** băgat *banii* **săi** în chimir).

Pronumele reflexiv *îşi* determină substantivul *boii* şi arată că subiectul (Niculăiţă) este posesorul obiectului *boii* (Niculăiţă **şi-a** înjugat *boii* **săi**).

În unele texte sensul de dativ posesiv al pronumelui reflexiv neaccentuat este precizat printr-un adjectiv posesiv *(său, sa, săi, sale)* sau prin pronumele de persoana a III-a, în genitiv *(lui, ei, lor)*:

Iară Harap Alb, luîndu-**şi** *oamenii* **săi**, încălecă şi el şi pornesc spre împărăţie. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

Băiatul **îşi** încleştase *mîinile* **lui** mici... — M. Preda, *Moromeţii*.

Cînd în text nu avem o astfel de precizare, **valoarea de dativ posesiv poate fi verificată** *prin posibilitatea de a adăuga după substantiv adjectivul posesiv sau pronumele personal de persoana a III-a, în genitiv, la acelaşi număr ca şi substantivul sau pronumele cu funcţiune de subiect:*

Niculăiţă **îşi** înjugă *boii* **săi (lui)**;
Oamenii **îşi** înjugară *boii* **lor**;
Maria **îşi** strînse *lucrurile* **sale (ei)**.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie pronumele reflexive în dativ cu sens posesiv. Dacă în text se află un adjectiv posesiv sau un pronume personal în genitiv care precizează sensul posesiv al pronumelui reflexiv, subliniază (tot cu o linie) şi aceste părţi de vorbire. Scrie propoziţiile în care nu se află o astfel de precizare a sensului posesiv şi verifică acest sens prin adăugarea adjectivului posesiv sau a pronumelui personal de persoana a III-a în genitiv. Subliniază cu două linii celelalte pronume reflexive.

a) Unul caută-n oglindă de-şi buclează al său păr,
Altul caută în lume şi în vreme adevăr. — M. Eminescu, *Scrisoarea I*.

b) Simion şi-a întins gîtul lui subţire... Slab şi mărunt,... vorbeşte aprins:
— Da, sigur că da, lupta cea mare va veni. — Al. Sahia, *Revolta din port*.

c) (Graurii) după ce în luna lui iunie şi-au clocit ouăle lor cenuşii, se adună de petrec în stoluri. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) Dar Stoica nu-şi mai găsi urmele în pădure şi se rătăci. — G. Galaction, *Moara lui Călifar*.

e) Un fluture şi-a prins de peretele alb ciudata bijuterie şi s-a fixat ca un model de copiat. — T. Arghezi, *Un smalţ*.

f) Se opri, îşi înfipse fusul în caier şi zise:
— Bună-ziua, domnule profesor.
Bătrînul, fără să-şi dea seama ce face, se ridică în picioare.
— Bună să-ţi fie inima, fată. — I. Agîrbiceanu, *Vironica*.

2. Construieşte:

— trei propoziţii în care să se afle un pronume reflexiv neaccentuat cu sens posesiv şi un adjectiv posesiv sau un pronume personal de persoana a III-a, la genitiv, care să precizeze sensul posesiv al pronumelui reflexiv;

— trei propoziţii în care să se afle un pronume reflexiv neaccentuat cu sens posesiv, fără adjectiv posesiv sau pronume personal care să-i precizeze sensul posesiv.

Scanned with OKEN Scanner

PRONUME PERSONALE FOLOSITE CA REFLEXIVE

Pronumele reflexiv, neavînd forme decît pentru persoana a III-a, la celelalte persoane se folosesc ca reflexive pronumele personale neaccentuate în dativ sau acuzativ, la aceeaşi persoană şi la acelaşi număr ca şi subiectul:

eu **mă** îmbrac	*eu* **îmi** aduc	*eu* **mi**-aduc
tu **te** îmbraci	*tu* **îţi** aduci	*tu* **ţi**-aduci
noi **ne** îmbrăcăm	*noi* **ne** aducem	*noi* **ne**-aducem
voi **vă** îmbrăcaţi	*voi* **vă** aduceţi	*voi* **v**-aduceţi

EXERCIŢIU

Subliniază subiectele propoziţiilor în care se află pronume personale neaccentuate de persoana I sau a II-a, la dativ sau acuzativ. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra predicatului (eu, tu, noi, voi). Subliniază apoi pronumele personale neaccentuate în acuzativ sau dativ folosite ca reflexive. Observă, ca **mijloc de verificare**, corespondenţa dintre persoana şi numărul pronumelui şi persoana şi numărul subiectului.

a) Vrabie gospodină, tu te simţi fericită/ că ţi-ai asigurat un apartament/ şi că ai cumpărat lemne pentru iarnă. Acum poate/ să viscolească,/ţi-ai zis. Tu o să stai la cald, ascunsă după coşul bucătăriei. — T. Arghezi, *Acasă la noi.*

b) Meseria are timpuri de chin, chinul învăţului şi apoi... al perfecţionării. Aci, nu ştie nimeni / să te mai înveţe nimic,/ tu-ţi eşti dascăl şi stăpîn,/ căci te-ai făcut îndoit. Alege-ţi însă meseria,/ ca să-ţi placă.../ şi ţine-te strîns legat de meserie, neademenit de nimic. — T. Arghezi, *Urciorul de lut.*

c) M-am prins argat codrului. Şi păzesc codrul, apropiindu-mi inima de sălbătăciuni. Aşa m-am îndepărtat de oameni,/ mi-am pus obrăzar aspru ca perii de lup, spre a nu bănui nimeni/ că dincolo de perii de lup plînge/ şi sîngeră o inimă. — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

d) Cînd am ajuns la capătul scărilor,/ m-am prăbuşit. Eram ud/ şi-mi vîjîia capul... De cîteva ori încercai / să mă ridic,/ dar pămîntul pietros şi noroiul roşietic mă trăgeau înapoi. Mă tîrîi în genunchi cîţiva metri/ şi încercai/ să strig... Cu un efort..., mă ridicai/ şi o luai pe Floriţa în braţe ca pe un copil... Se ivi şi uşa galeriei ca un bănuţ auriu. Mă împleticeam / şi mă sprijineam de pereţii galeriei,/ îmi treceam limba peste buzele arse/ şi plîngeam. Cu cît mă apropiam de lumină,/ adevărul îmi cuprindea mintea. Lumina cerului mă primi-ca pe un liliac rătăcit/ şi mă culcă la pămînt. Chipul Floarei era vînăt şi straiele îmbibate de sînge. — N. Jianu, *Drumul spre cer.*

e) Ne uităm îngrijaţi în urmă; ploaia vine perdea spre noi,/ şi toată valea se umple de ropot. Într-o clipă potopul ne-ajunge... Ne adăpostim sub un fag. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

f) V-aţi pierdut minţile / şi umblaţi după potcoave de cai morţi,/ în loc să vă vedeţi de treburi ca oamenii cumsecade... Eu nu v-am minţit niciodată/ şi nici nu v-am ademenit... Băgaţi-vă minţile în cap,/ potoliţi-vă,/ că numai aşa puteţi trăi!. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

ORTOGRAFIA PRONUMELUI REFLEXIV

I. **Este greşit** *să se scrie vocala* **î** *din pronumele* **îşi** *legată prin liniuţă* de restul cuvîntului, pentru că această vocală nu reprezintă un cuvînt, ci face parte din forma pronumelui reflexiv.

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu pronumele reflexiv *îşi*. Explică oral de ce nu se poate scrie cu liniuţă de unire.

a) Aici..... tăie povestea. Sorbi de pe fundul paharului ceaiul rece şi gălbui ca chihlimbarul..... trecu mîna peste fruntea asudată, oftă, făcu de cîteva ori pe nas „hî-hî-hî" şi dădu din cap. — B. Şt. Delavrancea, *Linişte.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Soarele..... stinsese snopul nemăsurat de raze şi căzuse de cîteva clipe ca o tipsie roşiatică. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

c) Atunci Făt-Frumos..... luă ziua bună de la părinţi,..... puse-n brîul verde un fluier de doine şi altul de hore. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a aminti, a struni, a face* şi *a înţelege* precedate de pronumele reflexiv *îşi.*

II. Pronumele reflexiv **şi**, fiind neaccentuat, *formează* de cele mai multe ori *silabă împreună cu următoarele părţi de vorbire*, de care *se leagă prin liniuţă:*

— cu *conjuncţiile* **şi, să, că, de** şi altele: ... *şi*-şi aminti; *să*-şi amintească; ...*că*-şi aminti; ....*de*-şi aminti;

— cu *prepoziţia* **a** care precedă *un verb la infinitiv:* pentru *a*-şi *aminti;*

— cu *adverbul de negaţie* **nu:** *nu*-şi *amintea;*

— cu *auxiliarul perfectului compus* sau *al condiţional-optativului*, la persoana a III-a, singular şi plural: şi-*a amintit*, şi-*au amintit*, şi-*ar aminti.*

De asemenea, *pronumele reflexiv* **-şi** *se rosteşte întotdeauna împreună cu verbul la gerunziu*, iar în scris *se leagă de verb prin liniuţă: amintindu*-şi.

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu pronumele reflexive la dativ *îşi* sau *-şi, şi-*. Explică de ce în unele cazuri ai folosit liniuţa de unire, iar în altele, nu.

a) În uzine, în fabrici şi peste tot unde oamenii muncii de la noi..... sărbătoresc succesele luptei lor sînt flori de la Codlea.

Cît au de luptat cu iarna în mijlocul căreia..... ridică ei ostroavele acestea de flori şi roşii! Simţi asta, în primul rînd, din grija cu care..... controlează şi..... repară din vreme pereţii şi acoperişurile din sticlă; din grija cu care fac revizia caloriferului. — Tr. Coşovei, *Codlea.*

b) Copilăria mea pierdută
Demult, prin rariştea de tei,
...a dus, cu rîsul ei năvalnic,
...a dus şi lacrimile ei.
.....
Pe semne lacrimile mele
Acolo-n suflet se cobor,
Şi-mpotmolindu-se-n adîncuri
...sapă acolo taina lor.
— O. Goga, *Lacrimi.*

c) Începu să... care şi pentru el crăci şi bîrne, ca să înceapă la primăvară căsuţa. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) Conu Mihalache se primblă mînios prin odaie, face: hm-hm, pe nas, des şi apăsat, şi... întinde mereu mîna dreaptă de... scoate manşeta ce-i tot intră în mînecă. — Em. Gîrleanu, *Într-o duminică.*

e) Iar Trăsnea, dacă vede că-l răzbim cu poştele, se mută la altă gazdă luîndu... partea de merinde. Văru-meu, care văzuse de patima celorlalţi, luase obicei în toată sara, la culcare, a... coase mînecile contăşului, şi vîrîndu... picioarele într-însele dormea fără grijă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construieşte:

— cîte o frază în care a doua propoziţie să fie introdusă prin conjuncţiile *şi, de, să, că* urmate de pronumele reflexiv *-şi*;

— cîte două propoziţii în care pronumele reflexiv *-şi* să fie precedat de adverbul *nu;* de prepoziţia infinitivului *a;* de auxiliarul perfectului compus la persoana a III-a singular şi plural.

III. *Fii atent la ortografia pronumelui reflexiv* **s-** *aflat înaintea auxiliarului perfectului compus, la persoana a III-a singular şi plural:* s-*a gîndit*, s-*au gîndit*, în opoziţie cu ortografia pronumelui sau a adjectivului posesiv *sa* (a lui, a ei) şi a conjuncţiei *sau* (ori).

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a te controla, observă sensul cuvintelor și faptul că după **ortogramele** *s-a*, *s-au* urmează întotdeauna un verb la participiu care intră în componența perfectului compus.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu pronumele reflexiv *s-* urmat de auxiliarul perfectului compus *(a, au)* sau cu conjuncția *sau* ori cu adjectivul posesiv *sa*. Citește mai întîi cu atenție textul pentru a vedea la ce număr trebuie pus auxiliarul perfectului compus.

a) Atîta omăt..... topit și atîta..... umflat Suceava și Siretul, împreunîndu-se în lunci, încît..... întemeiat o vedere de la casa cneazului lurg cum nu va mai fi decît într-o mie de ani. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Dar toată jalea a fost în deșert; ce-a fost verde..... uscat; ce-a-nflorit..... scuturat. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) În albia..... încovoiată, Dîmbovița își mînă apa turbure, galbenă. — B. Șt. Delavrancea, *Milogul*.

d) Dacă..... lăsat zburdălniciei lor și..... văzut la cîmp, nu..... mai gîndit în urmă, ci au întins la drum zbenguindu-se. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*.

e) Nu cumva să găsesc vreun fir de mac printre năsip..... vreunul de năsip printre mac că atuncea am stricat pacea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

f) Ce-i pasă copilului cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mîne..... că-i frămîntă alte gînduri pline de îngrijire. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește două propoziții în care să se afle pronumele reflexiv *s-* înaintea unui verb la perfectul compus, persoana a III-a singular și alte două propoziții în care să se afle pronumele sau adjectivul posesiv *sa*.

3. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronumele reflexiv *s-* înaintea unui verb la perfectul compus, persoana a III-a plural și alte două propoziții în care conjuncția *sau* să lege două atribute ori două complemente.

FUNCȚIUNEA SINTACTICĂ A PRONUMELUI REFLEXIV

I. *Pronumele reflexiv accentuat* **în dativ** are funcțiunea sintactică de *complement indirect*, iar *pronumele accentuat* **în acuzativ** poate avea funcțiunea de *complement direct*, *complement indirect*, *complement circumstanțial de loc* sau de *atribut pronominal:*

Și-*a făcut* **sieși** rău.	*complement indirect:* **cui** a făcut (rău)? — **sieși**.
S-*a întrecut* **pe sine**.	*complement direct:* **pe cine** a întrecut? — *pe sine*.
Vorbește numai **despre sine**.	*complement indirect:* **despre cine** vorbește? — *despre sine*.
Trase creanga **înspre sine**.	*compl. circ. de loc:* **încotro** trase (creanga)? — *înspre sine*.
Și-a pierdut *încrederea* **în sine**.	*atribut pronominal:* **care** încredere? — *în sine*.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Analizează funcțiunea sintactică a pronumelor reflexive accentuate din textele a, b, c de la exercițiul 1, pagina 100 (sus) și din textele de mai jos. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

a) Și cine poate spune ce bucurie intensă era în sufletul copilului, simțindu-se el pe sine, în fața cailor, cu pușca alături și cu cîinele în spate? — D. Zamfirescu, *Spre Cotești*.

b) Popa Tone deslușea în sine, acum, poruncitoarea nevoie sufletească să nu meargă singur la Cladova. — G. Galaction, *De la noi, la Cladova*.

c) Lauda de sine nu miroase a bine. — *Proverb*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle un pronume reflexiv accentuat în dativ cu funcțiunea de complement indirect; pronume reflexive în acuzativ cu următoarele funcțiuni sintactice: complement direct, complement indirect, complement circumstanțial de loc, atribut. Subliniază pronumele reflexive și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Pronumele reflexiv propriu-zis neaccentuat în acuzativ (se) și pronumele personale neaccentuate, folosite ca reflexive (mă, te, ne, vă), au funcțiunea de* **complement direct** *numai dacă răspund la întrebarea* **pe cine?**:

Eu **mă** *îmbrac.*	**Pe cine** îmbrac? — *pe mine, mă.*
Tu **te** *îmbraci.*	**Pe cine** îmbraci? — *pe tine, te.*
El **se** *îmbracă.*	**Pe cine** îmbracă? — *pe sine, se.*

În aceste construcții, pronumele arată că *autorul acțiunii (subiectul) suferă efectele acțiunii făcute de el însuși.*

Pronumele reflexiv neaccentuat în dativ (își, și-, -și), precum și pronumele personale neaccentuate în dativ, folosite ca reflexive (îmi, mi-, -mi, îți, ți-, -ți, ne, vă), au funcțiunea de **complement indirect** *numai dacă răspund la întrebarea* **cui?**:

Eu **îmi** *aduc* (**mi-***aduc*) laude.	**Cui** aduc (laude)? *-mie, îmi, mi-.*
Tu **îți** *aduci* (**ți-***aduci*) laude.	**Cui** aduci (laude)? *-ție, îți, ți-.*
El **își** *aduce* (**și-***aduce*) laude.	**Cui** aduce (laude)? *-sieși, își, și-.*

Funcțiunea de complement direct sau indirect a acestor pronume apare clar cînd pronumele este repetat prin forma lui accentuată, urmată uneori și de adjectivul pronominal de întărire:

...ajung **pe mine însumi** a nu **mă** mai cunoaște. — M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac*.

Cine nu **se** pune **pe sine** jertfă..., nu-i vrednic să ție în stăpînirea sa noroadele. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

Lelea Stana are doar să-**și** spună **sieși** mai multe ca altora. — I. Agîrbiceanu, *Mătușa Stana*.

Pronumele accentuat urmat de adjectivul pronominal de întărire exprimă cel mai bine sensul pronumelui neaccentuat: *mă* îmbrac *pe mine însumi; se* îmbracă *pe sine însuși; își* aduce *lui însuși* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Cînd pronumele nu este repetat în text prin forma lui accentuată, **mijlocul de control pentru a stabili dacă pronumele are sau nu funcţiune sintactică este posibilitatea de a fi repetat prin forma accentuată.**

Funcţiunea sintactică a pronumelui reflexiv propriu-zis *(se, îşi, şi)* poate fi precizată fie prin forma lui accentuată, fie prin forma accentuată a pronumelui personal de persoana a III-a, în acuzativ sau dativ:

Cine nu *se* pune *pe sine (pe el)* jertfă... nu-i vrednic...

Are să-*şi* spună *sieşi (ei)* mai multe ca altora.

Trebuie să fii atent la acest lucru, deoarece *în unele construcţii pronumele reflexive neaccentuate sau pronumele personale neaccentuate, folosite ca reflexive, nu au funcţiune sintactică, ci servesc numai ca instrumente gramaticale care însoţesc obligatoriu verbul în conjugare:* „Mă *uit* la copiii care se *joacă*". Pronumele *mă* şi *se* din acest text nu pot fi repetate prin formele lor accentuate. Nu se poate spune: „*mă* uit *pe mine; se* joacă *pe sine*". Deci, aceste pronume nu au funcţiune sintactică.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie pronumele reflexive şi pe cele personale folosite ca reflexive care au funcţiune sintactică de complement direct sau indirect. Indică prin săgeată verbele determinate. Dacă pronumele sînt repetate prin formele lor accentuate, subliniază-le şi pe acestea. Fă analiza morfologică şi sintactică a pronumelor pe care le vei sublinia. Subliniază cu două linii celelalte pronume reflexive sau folosite ca reflexive.

Model de analiză

a) Acum poate să viscolească, *ţi*-ai zis.

b) Boiangiu era calm. *Se* stăpînea. *Îşi* zicea că mare lucru n-are să fie nici acum... Mai tîrziu,... se va răfui cu toţi zurbagiii de azi. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

	ANALIZA MORFOLOGICĂ	FUNCŢIUNEA SINTACTICĂ	VERIFICAREA FUNCŢIUNII SINTACTICE
ţi-	pron. pers., folosit ca reflexiv, pers. a II-a, sing., D.	compl. indirect: *cui* ai zis?	*ţi*-ai zis *ţie*
se	pron. refl. neaccentuat, pers. a III-a sing., A.	compl. direct: *pe cine* stăpînea?	*se* stăpînea *pe sine*
îşi	pron. refl. neaccentuat, pers. a III-a sing., D.	compl. indirect: *cui* zicea?	*îşi* zicea *sieşi* (lui)
se	pron. refl. neaccentuat, pers. a III-a sing., A.	fără funcţiune sintactică	—

Textele de analizat

a) N-a plîns, ci a stat aşa cu capul în palmele aspre. Vedea poteca de atîtea ori bătută, şi pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru... Îl vedea şi se auzea acolo, departe, pe sine cum îl îmbuna: „Stai, mă Batore, sărace!". — I. Agîrbiceanu, *Fefeleaga*.

b) Din cînd în cînd schimbă nada. În liniştea şi tăcerea peisajului..., îşi aruncă privirea spre un vecin..., care operează întocmai ca el. Parcă s-ar vedea pe el însuşi într-o oglindă. — M. Sadoveanu, *Împărăţia apelor*.

c) O stare sufletească nouă începu în Manolaş. Se privea singur, adînc mirat, şi încerca să se priceapă. Manolaş se întreba dacă nu visează. — G. Galaction, *O stea în fereastra lui Manolaş*.

Scanned with OKEN Scanner

d) Cîţiva fuştei s-au rupt încă de la a doua scară şi asta mă umplu de un soi de mînie disperată. Începui să vorbesc cu Floarea. O întrebam într-una dacă îi este teamă, mă blestemam pentru gîndul de a o fi luat cu mine. — N. Jianu, *Drumul spre cer.*

e) Pe urmă ne cheamă să legăm joardele viei pe araci. I le legăm cu curmeie de tei.
— E tare curmeiul?
— Tare. Poţi să te spînzuri cu el.
— Da' de ce să mă spînzur? Mai am nişte datorii de plătit.
— Tot la datorii te gîndeşti, Tiţă Uie...
— Mă gîndesc eu şi la altele, nene Tudore, dar datoriile nu le uit. — Z. Stancu *Desculţ.*

f) — Vă veţi îmbrăca la fel cu tîrgoveţii... Ba, dumneata, se adresă unuia mai butucănos ca înfăţişare, îmbracă-te ţărăneşte şi amestecaţi-vă prin mulţime... Este ruşinos ca noi, şefii oştirii, să nu avem habar ce se petrece în Bucureşti. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

g) — Ei bine, dacă vreţi să-mi arătaţi că sînteţi cuminţi, să vă întoarceţi degrabă la plugurile voastre. M-aţi înţeles voi bine, copii? Faceţi voi cum v-am învăţat eu? — L. Rebreanu, *Răscoala.*

h) Lupta noastră n-a fost chiar degeaba.
Am ajuns popor fără de rege,
Dîndu-şi pe dreptate sieşi lege. — M. Beniuc, *Gruia lui Novac.*

i) Masă mare era întinsă în palatele lui Feres, căci domnitorul de-acolo îşi adusese acasă ca mireasă pe frumoasa Alcesta, cea mai gingaşă dintre fetele lui Pelias. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

j) „Ei, ei! acu-i acu! Ce-i de făcut, măi Nică?" îmi zic eu, în mine. Şi mă uitam pe furiş la uşa mîntuirii... aşteptînd cu nerăbdare să vie un lainic de şcolar de afară...; şi-mi crăpa măseaua în gură, cînd vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Bălan... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

k) — Păi cine vă opreşte să vă sădiţi şi voi vie? sare cu gura notarul Stănescu. Zic şi eu ca domnul jandarm: întîi să sădim boierului via şi pe urmă să sădiţi şi voi, dacă vă poftește inima la struguri. — Z. Stancu, *Desculţ.*

2. Fă o naraţiune în care să foloseşti pronume reflexive neaccentuate şi pronume personale folosite ca reflexive cu funcţiunea de complement direct şi apoi de complement indirect. Subliniază pronumele şi indică prin săgeată verbele determinate. Verifică funcţiunea sintactică a complementelor prin posibilitatea de a fi repetate prin formele lor accentuate.

III. *Pronumele neaccentuate în dativ cu sens posesiv (reflexive propriu-zise sau personale folosite ca reflexive) au funcţiunea de* **atribut pronominal:**

În grădiniţă, Niculaie *îşi* terminase coroana. — M. Preda, *Moromeţii.*

Ia-*ţi* banii, paşă! — G. Coşbuc, *El-Zorab.*

Specificul atributelor pronominale exprimate prin pronumele reflexive neaccentuate cu sens posesiv constă în faptul că ele *determină un substantiv care denumeşte obiectul posedat de subiect.* În textele de mai sus, substantivul *coroana* denumeşte obiectul posedat de subiectul *Niculaie*, iar substantivul *banii* denumeşte obiectul posedat de subiectul *tu* (paşa).

Valoarea de dativ posesiv a celor două pronume poate fi verificată prin adăugarea adjectivului posesiv corespunzător sau a pronumelui personal în genitiv: Niculaie **îşi** terminase *coroana* **sa (lui)**; Ia-**ţi** *banii* **tăi**, paşă!

EXERCIŢIU

Subliniază pronumele neaccentuate cu sens posesiv şi indică prin săgeată substantivele determinate. Dacă sensul posesiv al pronumelui este precizat în text printr-un adjectiv posesiv sau prin pronumele personal în genitiv, subliniază şi aceste părţi de vorbire. Analizează pronumele cu sens posesiv, folosind modelul de analiză de la punctul II, exerciţiul 1, pagina 106.

a) Florea Frîncu Tocălie... cunoştea Pădurea Cotoşmanei cum îşi cunoştea fundul căciulii. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoşmanei.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Moromete îşi privi a doua oară fiul, de astă dată mai pieziş, mai de sus. Nu-i răspunse... Se uită din nou la Paraschiv, dar de astă dată îşi reveni, nu mai vru nimic de la el. — M. Preda, *Moromeţii*.

c) De mult voiam să te rog să-mi povesteşti cum s-a întîmplat totul, să-ţi descarci sufletul. — N. Jianu, *Drumul spre cer*.

d) Mi-am scos cizmele şi m-am întors cu paşi de pisică în sala cazanelor. — A. Mihale, *Casa de piatră*.

e) Acolo v-aţi pus averea, tinereţele la stos...
Ce a scos din voi Apusul, cînd nimic nu e de scos? — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

f) Vezi-ţi de treabă...! Muncim cu toţii aici ca să trăim cum e bine, să nu zică lumea că alergi după ea din cauza pămîntului...
— Aşa zice lumea! spuse tatăl... uitîndu-se o clipă neclintit la feciorul său.
— Dar nu e vorba numai de lume! continuă fata după ce tatăl îşi termină uitătura sa. — M. Preda, *Moromeţii*.

PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL PRONOMINAL DE ÎNTĂRIRE

Pronumele de întărire *are rolul de a preciza (întări) persoana la care se referă:*

Am luat **însumi** măsurile necesare.

În această propoziţie, pronumele *însumi* precizează mai bine persoana decît pronumele personal *eu* (Am luat *eu* măsurile necesare). Sensul acestui pronume exprimă ideea de întărire *(chiar eu)*.

Formele pronumelui de întărire *(însumi, însămi* etc.) au rezultat din vechiul pronume personal *însu, înşii, însă, înse*, la care s-au adăugat formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau reflexiv: *mi, ţi, şi ne, vă, le*.

Pronumele *însumi, însuţi, însuşi* etc. pot avea *valoare de* **adjective pronominale de întărire** *cînd determină un substantiv sau un pronume:*

— *Mircea* **însuşi** mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

— Auzind feciorul împăratului toate astea, hotărî să se ducă *el* **însuşi** să o ceară de la tatăl ei. — Din vol. *Din folclorul nostru*.

— În fiecare din ei a murit un erou neştiutor *de sine* **însuşi**. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

În limba literară de astăzi, *însumi, însuţi, însuşi* etc. se folosesc numai ca adjective pronominale de întărire, avînd rolul de a preciza (de a întări) obiectul denumit prin substantivul determinat sau persoana pronumelui: *Ion* **însuşi**, *Maria* **însăşi**, *el* **însuşi**, *ea* **însăşi**.

Ca orice adjectiv, adjectivul pronominal de întărire *poate sta după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia*.

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie pronumele de întărire şi cu două linii adjectivele pronominale de întărire. Indică prin săgeată substantivele sau pronumele determinate de adjectivele pronominale.

a) Nici cocoşatul nu e însuşi vinovat că are cocoaşă în spinare; nimeni mai mult decît dînsul n-ar dori să n-o aibă. — I. Slavici, *Moara cu noroc*.

b) Du-te de mori pentru binele moşiei dumitale, cum ziceai însuţi cînd îmi spuneai că nu mă vrea, că nu mă iubeşte ţara. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*.

Scanned with OKEN Scanner

c) Cînd însuşi glasul gîndurilor tace,
Mă-ngînă cîntul unei dulci evlavii. — M. Eminescu, *Sonet.*

d) În borangicul fără de prihană
Se prinde însăşi pasărea de foc,
Şi în caleaşcă suie Cosînzeana,
Şi omuşorii o pornesc din loc. — M. Banuş, *Tîrgul de demult.*

e) După o cercetare făcută de el însuşi, Cantemir dovedeşte că 100 de dramuri din apa aceasta e cu 30 de dramuri mai uşoară decît alte ape din alte rîuri. — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare.*

f) ...şi am fost... în mai multe rînduri chiar nedespărţiţi prieteni; de aceea mi-a fost greu să vorbesc despre dînsul, căci nu puteam s-o fac aceasta fără ca să vorbesc şi despre mine însumi. — I. Slavici, *Amintiri, Eminescu-omul.*

ACORDUL ADJECTIVULUI PRONOMINAL DE ÎNTĂRIRE

I. *Adjectivul pronominal de întărire se acordă în persoană, gen, număr şi caz cu substantivul sau pronumele pe care îl determină.*

Fiind format din două pronume, el *prezintă un dublu acord*, şi anume:

Acordul în gen şi în număr se face prin pronumele *însu, însă*, adică prin partea componentă care are forme pentru masculin şi feminin. Acest acord, făcîndu-se în interiorul cuvîntului, cere mai multă atenţie. **Pentru a te controla**, urmăreşte în tabelul următor comparaţia dintre pronumele *însu, însă, înşi, înse* şi un substantiv masculin terminat în *-u* sau un substantiv feminin terminat în *-ă*.

Masculin		*Feminin*	
Singular		*Singular*	
eu, *Ion*, eu *însumi*	} *socru*	eu, *Maria*, eu *însămi*	} *mamă*
Ioane, tu *însuţi*		*Mario*, tu *însăţi*	
Ion, el *însuşi*		*Maria*, ea *însăşi*	
Plural		*Plural*	
noi, *Mihai* şi *Ion*, noi *înşine*	} *socri*	noi, *Ana* şi *Maria*, noi *însene*	} *mame*
Mihai şi *Ioane*, voi *înşivă*		*Ano* şi *Mario*, voi *însevă*	
Mihai şi *Ion*, ei *înşişi*		*Ana* şi *Maria*, ele *înseşi* (*însele*)	

Observă că la masculin singular, pentru toate persoanele, se foloseşte forma invariabilă *însu-*, iar la plural, forma invariabilă *înşi-*; la feminin singular, pentru toate persoanele, avem forma *însă-*, iar la plural, *înse-*.

Acordul în persoană şi număr se face prin pronumele personal sau reflexiv care intră în componenţa adjectivului pronominal de întărire *(-mi, -ţi, -şi, -ne, -vă, -le)*: *eu* însu*mi*, *tu* însu*ţi*, *el* însu*şi*, *noi* înş*ine* etc.

EXERCIŢII

1. Completează tabelul de mai jos cu adjectivele pronominale de întărire, acordîndu-le în gen, număr şi persoană cu substantivele subliniate. Fii atent la acordul primului element component *(însu-, înşi-, însă-, înse-)*.

eu, *bunicul* tău, eu.....	eu, *mama* ta, eu.....
bunicule, tu	*mamă*, tu .....
bunicul, el.....	*mama*, ea .....
noi, *bunicul şi tatăl tău*, noi..	noi, *mama şi sora* ta, noi.....
bunicule şi tată, voi	*mamă şi soră*, voi .....
bunicul şi tata, ei	*mama şi sora*, ele.....

Scanned with OKEN Scanner

2. Construieşte cîte două propoziţii în care adjectivele pronominale de întărire să determine pronumele personale *el, ea, ei, ele*. Pune înaintea acestor pronume şi substantive proprii de genul masculin sau feminin.

II. *La plural, cînd substantivele determinate sau înlocuite de un pronume personal sînt de* **genuri diferite**, *acordul în gen al adjectivului pronominal de întărire se face cu substantivul de* **genul masculin**. Deci, adjectivul pronominal de întărire va avea forma de **masculin plural:**

eu (Ion) şi *Maria*, **noi** *înşine;*
Ioane şi *Mario*, **voi** *înşivă;*
Ion şi *Maria*, **ei** *înşişi.*

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu adjectivele pronominale de întărire, ţinînd seamă de acordul lor în gen cu substantivul masculin.

Noi (Andrei şi Ana), noi .....
Andrei şi Ano, voi .....
Andrei şi Ana, ei .....
Tata şi mama, ei .....
Fratele şi sora mea, ei .....
Adrian şi colega lui, ei .....

2. Construieşte cîte două propoziţii în care adjectivele pronominale de întărire să determine pronumele *noi, voi, ei*. Fiecare din aceste pronume să fie precedate de două substantive (unul masculin şi altul feminin), ca în exerciţiul nr. 1.

III. *Cînd substantivul determinat de adjectivul pronominal de întărire este de* **genul neutru**, *adjectivul pronominal are la* **singular** *formă de* **masculin**, *iar la* **plural** *formă de* **feminin:**

Poporul *însuşi;* popoarele *înseşi.*

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu adjectivele pronominale de întărire.

norodul.....	noroadele.....
grupul	grupurile.....
colectivul.....	colectivele .....
proiectul	proiectele .....

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle adjective pronominale de întărire, ca determinante ale substantivelor următoare, la singular şi plural: *drumul, fluviul, stolul, roiul.*

3. Subliniază adjectivele pronominale de întărire şi indică prin săgeată substantivele pe care le determină. Încercuieşte din adjectivele pronominale elementul prin care se realizează acordul în gen al adjectivului pronominal.

a) Şi cea dintîi şcolăriţă a fost însăşi Smărăndiţa popii... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Tot în acea vreme, şi la împărăţie straşnică zvoană s-a făcut şi însuşi împăratul cu sfetnicii săi, văzînd această mare minune, grozav s-au spăriet. — I. Creangă. *Povestea porcului.*

c) Sub picioarele noastre, sub însăşi înălţimea pe care stăteam, se adăposteşte mica şi vechea bisericuţă... — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

d) Mîngîierea se preface în trebuinţă fatală a vieţii; libertatea gustată de mic copil, este viaţa însăşi. — B. Şt. Delavrancea, *Bursierul.*

4. Subliniază adjectivele pronominale de întărire şi indică prin săgeată pronumele determinate. Încercuieşte din adjectivele pronominale de întărire elementul prin care se realizează acordul în gen. Arată de ce gen este substantivul înlocuit de pronumele personal sau reflexiv pe care îl determină adjectivul pronominal de întărire.

a) Şi mi-s dragă mie însămi, pentru că-i sînt dragă lui. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

b) ... şi treceam printre casele lui, de asemenea tăcut, părîndu-mi mie însumi o nălucă. — Geo Bogza, *Porţile măreţiei.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Să sădim astăzi, chiar dacă n-avem noi înșine să culegem rodul, dar să sădim pentru fiii și strănepoții noștri. — Al. Odobescu, *Progresul prin școală.*

d) De multe ori stă la îndoială de sine însuși, împovărîndu-și inima. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

5. Completează locurile libere cu adjectivele pronominale de întărire, acordîndu-le în gen și număr cu substantivele sau pronumele determinate.

a) ..... împăratul fu cuprins de spaimă, cum de să piară așa junii ce voiau să-i pîndească fetele, și nu mai cuteza să îndemne pe nimeni. — P. Ispirescu, *Cele douăsprezece fete de împărat și palatul cel fermecat.*

b) Astfel nu-mi ieșea din minte acel schivnic bătrîn ca brazii pădurilor neprihănite; îl vedeam dînd țapilor sălbatici, cu..... mîna sa cei dintîi muguri care plesneau sub calda suflare a primăverii. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

c) El (Eminescu) nu s-a plîns niciodată de jignirile ce i s-au adus lui ....., ci de faptele prin care contemporanii săi își făceau unii altora nesuferită viața. — I. Slavici, *Amintiri.*

d) Sărmanii mei desagi! Ei..... erau flămînzi și costelivi, ei..... aveau coapsele deșelate și pîntecele lipit de spete... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) Și fiindcă părintele Ghermănuță, cu..... slăbănoagele și muritoarele sale mîini își clădise chilia, apoi chilia ieșise cam după măsura măruntă a harnicului ei întemeietor. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

FUNCȚIUNEA SINTACTICĂ A ADJECTIVULUI PRONOMINAL DE ÎNTĂRIRE

Adjectivul pronominal de întărire are funcțiunea de *atribut adjectival.*

EXERCIȚIU

Analizează adjectivele pronominale de întărire din textele de la punctul III, exercițiile 3 și 4, arătînd genul, numărul, cazul și funcțiunea lor sintactică.

PRONUMELE DEMONSTRATIV ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL DEMONSTRATIV

I. Pronumele demonstrativ *înlocuiește numele unui obiect și totodată îl deosebește de alte obiecte de același fel, indicînd:* **apropierea, depărtarea** *sau* **identitatea obiectului cu sine însuși ori cu alt obiect.**

După indicațiile pe care le dau pronumele demonstrative despre un obiect, ele se numesc:

— *pronume demonstrative de apropiere:* **acesta, aceasta, cestălalt, ceastălaltă;**

— *pronume demonstrative de depărtare:* **acela, aceea, celălalt, cealaltă;**

— *pronume demonstrative de identitate:* **același, aceeași.**

Formele populare ale pronumelui demonstrativ sînt: *ăsta, asta, ăla, aia, ăstălalt, astălaltă, ălălalt, aialaltă.*

EXERCIȚIU

Subliniază pronumele demonstrative și analizează-le arătînd felul lor, genul, numărul și cazul.

a) — Gheorghiță, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag este scris sînge și acesta-i omul care a lovit pe tată-tău. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) Dar în jurul mausoleului, acolo unde zac osemintele eroilor, s-au adunat oameni mulți. De fapt, aceștia nu se mai pot numi oameni. Sînt resturi, jumătăți de oameni. — Al. Sahia, *Pe cîmpia de sînge a Mărășeștilor.*

c) Numai Nicoară purta încălțări de marochin pînă la genunchi, ca unul ce părea stăpîn; iar ceilalți aveau ciubote de rînd. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Ce înțeleg directorii, acționarii cu cefile răsfrînte peste guler?... Și cîți nu sînt din aceia care n-au văzut coșul fabricii, n-au mirosit duhoarea cocsului, dar în schimb fură hrana muncitorilor. — Al. Sahia, *Uzina vie.*

e) Pentru nota „rău" nu dădeai nimic; pentru „binișor": pîine, brînză, măsline; ... pentru „prea bine": pe lîngă celelalte, mai dăruiai arșice și condeie de fier noi. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

Scanned with OKEN Scanner

II. Pronumele demonstrative au valoare de *adjective pronominale demonstrative* cînd însoţesc un substantiv şi se acordă cu acesta în gen, număr şi caz: *drumul* **acesta**; *copacul* **acela**; **celălalt** *drum;* **acelaşi** *drum;* **acestui** *drum* etc.

Un substantiv poate fi însoţit şi de un *pronume demonstrativ în genitiv*, care *nu trebuie confundat cu adjectivul demonstrativ*. Deosebirea dintre pronumele demonstrativ care însoţeşte un substantiv şi adjectivul demonstrativ constă în următoarele:

— **pronumele demonstrativ** *ţine locul unui nume de obiect*, pe cînd **adjectivul demonstrativ** *nu ţine locul unui nume de obiect, ci numai însoţeşte şi determină substantivul, ca orice adjectiv;*

— **pronumele demonstrativ** *determină substantivul numai ca atribut*, iar **adjectivul demonstrativ** *determină substantivul şi ca adjectiv, şi ca atribut.* De exemplu:

Maria este prietena mea. Prietenele **acesteia** sînt şi prietenele mele.

Acestei prietene îi datorez mult.

În primul exemplu, **acesteia** este pronume demonstrativ, pentru că ţine locul substantivului *Maria;* el are genul şi numărul substantivului pe care îl înlocuieşte (feminin singular), nu al substantivului pe lîngă care stă *(prietenele* — numărul plural), şi nici nu se acordă în caz cu acest substantiv (substantivul *prietenele* este la nominativ, iar pronumele *acesteia* este la genitiv). Observă, de asemenea, că avînd valoare de pronume, **acesteia** *se poate înlocui cu pronumele personal la genitiv:* prietenele **ei**. În al doilea exemplu, *acestei* este adjectiv demonstrativ; el însoţeşte şi determină substantivul *prietene*(i), avînd genul, numărul şi cazul substantivului determinat (feminin singular, genitiv). *Adjectivul demonstrativ* **acestei** *nu se poate înlocui cu pronumele* **ei.**

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie pronumele demonstrative şi cu două linii adjectivele pronominale demonstrative. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale demonstrative. Analizează pronumele şi adjectivele pronominale demonstrative.

Model de analiză

a) În tăcerea **aceasta** un greieruş începu să ţîrîie melancolic... **Ceilalţi** prichindei zîmbiră. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

b) Se aşează încet, ... parcă i-ar fi fost teamă să nu tulbure somnul *celorlalţi.* — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) Artistul însă a trebuit să fie mişcat de farmecul **acelei** tăceri măreţe. — A. Vlahuţă, *Pictorul Grigorescu.*

	PRON. SAU ADJ. DEMONSTRATIV	GENUL, NUMĂRUL ŞI CAZUL		VERIFICAREA VALORII DE PRON. DEMONSTRATIV
		SUBST. DETERMINAT	ADJ. SAU PRON. DEMONSTRATIV	
în tăcerea *aceasta*	adj. demonstrativ	fem., sing., A.	fem., sing., A.	—
ceilalţi prichindei	adj. demonstrativ	masc., plural, N.	masc., plural, N.	—
somnul *celorlalţi*	pron. demonstrativ	neutru, sing., A.	masc., plural, G.	somnul *lor*
acelei tăceri	adj. demonstrativ	fem., sing., G.	fem., sing., G.	—

Scanned with OKEN Scanner

a) Şi ne-o da această învăţătură nu pentru că trebuia şi i se plătea, dar ... pentru că în acest suflet era ceva din credinţa şi curăţenia unui apostol.

Acolo, în colţul acela de ţară, putea să fie cum voia învăţătorul. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

b) Radu era fiul vornicului Socol, boier odinioară mare şi tare în ţară...

Deci acu fiul acestuia venea să-şi redobîndească drepturile părinteşti. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

c) Coborîseră de sub nuci şi ceilalţi gospodari, ascultînd tînguirea bătrînelului de la Miteşti. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Cocoşilă se opri la marginea poienii şi rămase acolo în picioare, parcă n-ar fi vrut să se amestece cu ceilalţi. Era îmbrăcat de sărbătoare ca şi ceilalţi, în afară de pălărie şi de chimir, pe care le purta tot timpul. — M. Preda, *Moromeţii*.

e) Înghiţeau apoi dumicaţii mari, noduroşi ... şi se plecau iar asupra cutiei. Curînd însă, fundul acesteia străluci în întuneric, gol şi alburiu, ca de argint. — A. Mihale, *Fuga*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle pronumele şi adjectivele pronominale demonstrative *acesta* şi *acela* la cazul genitiv şi alte propoziţii în care să se afle pronumele şi adjectivele pronominale demonstrative *celălalt* şi *cealaltă* la cazul nominativ sau acuzativ.

ORTOGRAFIA PRONUMELOR ŞI A ADJECTIVELOR DEMONSTRATIVE

I. Formele corecte ale pronumelor demonstrative care indică apropierea, depărtarea sau diferenţierea unui obiect de alt obiect sînt: *cestălalt*, *ceştilalţi*, *ceastălaltă*, *cestelalte*, *celălalt*, *ceilalţi*, *cealaltă*, *celelalte* (nu „cestălant, ceilanţi“ etc.) *Nu este corectă nici forma de feminin* „cealălaltă“. *Forma corectă este* **cealaltă.**

EXERCIŢIU

Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle pronumele *celălalt* şi *cealaltă* la cazul nominativ sau acuzativ, numărul singular şi plural.

II. Pronumele şi adjectivele demonstrative de identitate *acelaşi*, *aceeaşi*, la orice număr s-ar afla, *se scriu cu* **-i** *la sfîrşit*, pentru că ele sînt formate din pronumele demonstrative *acela* + **şi**, *aceea* + **şi**.

EXERCIŢIU

Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative de identitate, acordîndu-le în gen, număr şi caz cu substantivele determinate. Indică prin săgeată substantivele determinate.

a) Ne lăsăm pe pîrîul Cerbului în..... tăietură de maluri,..... pămînt uscat, plesnit în toate părţile. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

b) Natura va fi totdeauna aceeaşi,..... meteori,..... cîmpii înflorate,..... cer înstelat,..... lună,..... soare,..... munţi şi mări,..... valuri. — C. Boliac, *Misiunea socială a poeziei*.

c) Mătăsos foşneşte covorul vechi de foi uscate (...) şi eu, plecat pe fărămiturile acestea albastre, uit cine sînt şi culeg în mănunchi culoarea cerului, cuprins de..... farmec ce l-am resimţit în toate primăverile, de..... cucernicie, de..... melancolie neexplicabilă pe care am resimţit-o totdeauna în faţa veşnicei reîntoarceri a naturii. — D. Anghel, Din vol., *În grădină*.

Scanned with OKEN Scanner

III. *Ortografia unor forme ale adjectivului demonstrativ depinde de respectarea acordului în gen, număr și caz cu substantivul determinat.* Pentru a nu face greșeli, fii atent la explicațiile următoare; ele îți vor servi ca **mijloace de control.**

A. Masculin plural, nominativ și acuzativ

*aceș*ti oameni
oamenii *aceș*tia

Nu „aceștea", pentru că *-a* se adaugă la forma de masculin plural *aceș*ti.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ de apropiere, la masculin, conducîndu-te după forma adjectivului demonstrativ așezat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

*aceș*ti prieteni	prietenii .....
*aceș*ti colegi	colegii .....
*aceș*ti tovarăși	tovarășii .....
*aceș*ti poeți	poeții .....
*aceș*ti munți	munții .....

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle substantivele *scriitorul* și *autorul* la nominativ plural, însoțite de adjectivul demonstrativ de apropiere așezat *înaintea substantivului determinat, apoi după substantiv.* Subliniază elementul care indică acordul în gen și număr.

B. Feminin singular, genitiv și dativ

*acest*ei femei
femeii *acest*eia

Nu „acesteea", pentru că *-a* se adaugă la forma de genitiv a femininului *acest*ei.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ de apropiere feminin, la genitiv sau dativ, conducîndu-te după forma adjectivului demonstrativ așezat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

acest*ei* poete; poetei	acest*ei* flori; florii .....
acest*ei* țări; țării	acest*ei* zile; zilei .....
acest*ei* cetăți; cetății	acest*ei* cărți; cărții .....

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle substantivele *poezie* și *operă* la genitiv sau dativ singular, *precedate, apoi urmate de adjectivul demonstrativ de apropiere.* Subliniază elementul care indică acordul adjectivului demonstrativ în gen, număr și caz cu substantivul determinat.

C. Masculin plural, nominativ și acuzativ

acei oameni
oamenii *acei*a

(Nu „aceea", pentru că *-a* se adaugă la forma de masculin *acei*.)

aceiași oameni

(Nu „aceeași", pentru că *-și* se adaugă la forma de masculin *acei*a.)

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ de depărtare şi cu adjectivul demonstrativ de identitate la nominativ sau acuzativ plural, conducîndu-te după forma adjectivului demonstrativ aşezat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul în gen, număr şi caz.

	Adj. demonstrative de depărtare	*Adj. demonstrative de identitate*
acei scriitori	scriitorii	..... scriitori
acei copii	copiii	..... copii
acei călători	călătorii	..... călători
acei stejari	stejarii	..... stejari
acei ţărani	ţăranii	..... ţărani

2. Construieşte:
— cîte două propoziţii în care să se afle substantivele *muncitorul* şi *luptătorul* la numărul plural, cazul nominativ sau acuzativ, *precedate de adjectivele demonstrative de depărtare, apoi de adjectivele de identitate;*
— două propoziţii cu aceleaşi substantive la nominativ sau acuzativ plural *urmate de adjectivul demonstrativ de depărtare*. Subliniază elementul care indică acordul adjectivului demonstrativ cu substantivul determinat.

D. Feminin singular, nominativ şi acuzativ

femeia	*acea* femeie *aceea* *aceeaşi* femeie	Nu „aceia“, nici „aceiaşi“, pentru că *acestea sînt forme ale masculinului.*

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative de depărtare şi adjectivele demonstrative de identitate la nominativ sau acuzativ singular. Subliniază elementele care indică forma de feminin a adjectivului demonstrativ.

	Adj. demonstrative de depărtare	*Adj. demonstrative de identitate*
acea poezie	poezia	..... poezie
acea revistă	revista	..... revistă
acea casă	casa	..... casă
acea colină	colina	..... colină
acea înfăţişare	înfăţişarea	..... înfăţişare

2. Construieşte cîte trei propoziţii în care să se afle substantivele *vale* şi *privire* la nominativ sau acuzativ singular, *urmate de adjectivul demonstrativ de depărtare*, şi alte trei propoziţii în care substantivele să fie *precedate de adjectivul demonstrativ de identitate*. Subliniază elementele care indică forma de feminin a adjectivului demonstrativ.

E. Feminin singular, genitiv sau dativ

femeii	*acelei* femei *aceleia* *aceleiaşi* femei	Nu „aceleea“, nici „aceleeaşi“, pentru că *formele corecte au la bază genitivul feminin acelei.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative de depărtare şi de identitate la genitiv sau dativ singular, conducîndu-te după forma de genitiv a adjectivului demonstrativ de depărtare aşezat înaintea substantivului determinat. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

	Adj. demonstrative de depărtare	*Adj. demonstrative de identitate*
*acel*ei cărţi	cărţii.....	..... cărţi
*acel*ei coperte	copertei	..... coperte
*acel*ei înălţimi	înălţimii	..... înălţimi
*acel*ei şcoli	şcolii	..... şcoli
*acel*ei poezii	poeziei	..... poezii

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle substantivele *cîmpie* şi *revoluţie* la genitiv sau dativ singular, *precedate, apoi urmate de adjectivul demonstrativ de depărtare*, şi alte două propoziţii în care substantivele să fie *precedate de adjectivul demonstrativ de identitate*. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivele determinate.

EXERCIŢII RECAPITULATIVE

Acordul şi ortografia pronumelor şi a adjectivelor demonstrative

1. Subliniază adjectivele demonstrative şi indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie substantivele determinate urmate de adjectivele demonstrative şi subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

a) — Fie-mi iertat, sire, ... a arăta măriei tale că aceşti viteji n-au făcut decît datoria lor patriotică... — C. Negruzzi, *Sobieski şi românii.*

b) — Să ştiţi domniile-voastre că Ion-vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume şi apoi îi pomenesc în veac noroadele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morţii, ...se auzi o zîngănitură înfundată de cătuşe şi de lanţuri. — Al. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău.*

2. Completează locurile libere cu adjectivele pronominale demonstrative de identitate acordîndu-le în gen, număr şi caz cu substantivele determinate. Verifică acordul, deci şi ortografia, prin comparaţie cu construcţiile în care adjectivele demonstrative de depărtare sînt aşezate înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivele determinate.

a) Fratele şi sora îşi căutară puncte de privire în diferite direcţii. Amîndoi semănau şi aveau..... feţe bune şi..... ochi arzători. — M. Sadoveanu, *Nopţile de Sînziene.*

b) În după amiaza..... zile în care frecuseră călăraşii, Iovan s-a dus, după obiceiul lui, la moară. — M. Sadoveanu, *Ostrovul lupilor.*

c) .....cîntec ne murmură şi unora şi celorlalţi neîntrerupta goană; ..... privelişti vedem şi unii şi ceilalţi; ..... nori ce întunecă faţa apelor ne întunecă pe unii şi pe ceilalţi; ..... melodioase cîntece ce le trezeşte fluidul element ne loveşte auzul şi se repercută în sufletele noastre. — D. Anghel, *În grădină.*

d) Glasul vîntului îţi strînge inima, atît e de tînguios şi de întristător! S-ar zice că Iuliu se schimbă aici în fratele mai tînăr al lui Decembrie;..... ochi,..... privire aspră,..... glas,..... sprîncene încruntate! Numai căruntеţea îi lipseşte spre a îndeplini asemănarea. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

Repetiţia adjectivului demonstrativ de identitate

În operele literare adjectivul demonstrativ de identitate apare adesea repetat de mai multe ori, la intervale scurte, în aceeaşi propoziţie sau frază, fără ca această repetare să fie supărătoare, aşa cum se întîmplă în cazul repetării altor cuvinte. Repetarea adjectivului demonstrativ de identitate este folosită mai ales în descrieri (portrete sau tablouri de natură), în fragmentele prin care se evocă chipuri sau locuri dragi. Prin această repetare, scriitorul insistă

Scanned with OKEN Scanner

asupra unor trăsături sau aspecte ce l-au impresionat, pentru a transmite și cititorului impresia puternică, trăită de el. Astfel de insistență, prin repetarea adjectivului demonstrativ de identitate, întîlnim în fragmentele anterioare, din opera lui D. Anghel și C. Hogaș (textele c și d, exercițiul 2) sau în următorul portret realizat de A. Vlahuță:

„Poposim la mama Ilinca, în satul copilăriei mele — după douăzeci de ani. *Aceeași* bătrînică, sprintenă și veselă și dulce la vorbă, *aceiași* ochi mici, întrebători, *același* chip uscat, înfofolit în *aceeași* maramă albă, mai mărunțică doar, încolo neclintită" *(Din alte vremi)*.

Scriitorul ar fi putut spune: „După douăzeci de ani, bătrînica este tot sprintenă și veselă și dulce la vorbă, cu ochi mici, întrebători, cu chipul uscat, înfofolit în maramă albă", dar acestui portret i-ar lipsi acea insistență prin care scriitorul ne comunică impresia pe care i-a făcut-o bătrînica cînd a revăzut-o după douăzeci de ani.

EXERCIȚIU

Fă un portret sau o descriere de natură în care, prin repetarea de mai multe ori a unor adjective demonstrative de identitate, să comunici impresia puternică pe care ți-a făcut-o revederea unei persoane sau a unor locuri care, după un timp îndelungat, au rămas totuși neschimbate.

FUNCȚIUNEA SINTACTICĂ A PRONUMELUI ȘI A ADJECTIVULUI DEMONSTRATIV

Pronumele demonstrativ poate avea funcțiunea de **subiect, nume predicativ, atribut pronominal** sau **complement:**

Acesta este un prieten din copilărie.	*subiect;*
Prietenul meu *este* **acesta.**	*nume predicativ;*
Părerea **acestuia** mă interesează mult.	*atribut pronominal;*
Ți-l *dau* pe **acesta.**	*complement.*

Adjectivul pronominal demonstrativ are funcțiunea sintactică de **atribut adjectival,** pentru că determină un substantiv și — ca orice adjectiv — se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz: *Locul* **acesta** este încîntător. Frumusețea **acestui** *loc* nu are seamăn.

Pentru deosebirea dintre *adjectivul demonstrativ în genitiv* cu funcțiunea de *atribut adjectival* și *pronumele demonstrativ în genitiv* cu funcțiunea de *atribut pronominal*, revezi punctul II, p. 112.

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie pronumele demonstrative și cu două linii adjectivele demonstrative din textele date la punctul II, exercițiul 1, pag. 113 și din textele următoare. Fă analiza lor sintactică.

a) Aceasta este într-adevăr o revoluție privind viața întregului popor... Pentru acest scop măreț, socialismul înalță baraje și construiește hidrocentrale. — Geo Bogza, *Laudă electricității.*

b) Scheletul acestei atît de armonioase construcții sînt Munții Carpați...

Scanned with OKEN Scanner

Pe vremea [cînd apele acestora netezeau cîmpiile exterioare ale țării,] în centrul ei scoarța pămîntului de asemenea lucra, încrețindu-se treptat, urcînd spre cer crestele Carpaților. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

c) Tunurile lui Mihai-vodă erau așezate pe un loc mai bun decît al ungurilor/ și ar fi făcut mult rău acestora/ de ar fi avut tunari mai meșteri...

Cea dintîi izbire o făcu Baba-Novac asupra lui Ștefan Lazăr;/ dar... el fu respins înapoi de voinicii pedestrași ai acestuia. — N. Bălcescu, *Romînii supt Mihai-voievod Viteazul.*

d) Dincolo de Lespezi, se vede satul celălalt. Ajunseră la Amara. Satul era copleșit de aceeași sărăcie. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

PRONUMELE INTEROGATIV-RELATIV ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL INTEROGATIV-RELATIV

Pronumele **care, cine, ce, cît** *îndeplinesc rolul de* **pronume interogative** ** — **Cine** a venit? — *sau de* **pronume relative** ***) — Ți-am adus cartea / **care** te interesează.

Pronumele *cine* și *ce* nu au forme deosebite pentru plural. La genitiv și dativ pronumele *cine* are forma **cui:** G. al, a, ai ale **cui;** D. **cui.**

Pronumele *care, cine, ce* țin locul unui substantiv: **Cine (care)** e mai voinic? — **Mihai; Ce** ai adus? — **O carte.**

Pronumele *cît* ține locul unui cuvînt care arată cantitatea sau numărul: **Cîtă** ai adus? — **Multă. Cîți** lipsesc? — **Doi.**

PRONUMELE INTEROGATIV

I. Pronumele interogativ *ține locul (în propoziții interogative) cuvintelor așteptate ca răspuns la întrebare:*

— **Ce** ai în pachet? — **cărți.**
— **Cine** le-a adus? — **Maria.**

EXERCIȚIU

Subliniază pronumele interogative, precum și substantivele al căror loc îl țin (dacă textul cuprinde și răspunsul la întrebare). Fă analiza morfologică a pronumelor interogative, arătînd genul, numărul (pentru cele care au forme deosebite după gen și număr) și cazul.

a) Cine e, mă, rănitul? îl întrebă Dabija, cînd ajunse lîngă el.
— E frate-meu, dom'le căpitan, mormăi el ceva mai liniștit.
— Cu cine mai ești? îl întrebă căpitanul.
— Cu Vanghele, cu Sfetescu, ... — E. Camilar, *Negura.*

b) Dar cine era să facă chefurile rămase de pomină...? Pitache. Cine pleca întovărășit de alți cinci-șase prieteni în trăsuri, cu patru cai înaintași și cu lăutarii după el la Brașov? Pitache. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul.*

c) — Și pricina fericirii tale care-i?
Halunga luă de pe canapea, de lîngă dînsul, o carte, o puse pe masă și răspunse:
— ... Cartea mea din urmă... — Em. Gîrleanu, *Un volum de capodopere.*

d) — Cîți au pierit d-ai noștri?
— Zece. — C. Negruzzi, *Sobieski și romînii.*

e) Care e mai mîndră decît tine între toate țările semănate de Domnul pre pămînt? Care alta se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grîne mai bogate? — Al. Russo, *Cîntarea Romîniei.*

---

*) Denumirea *interogativ* vine de la adjectivul latin *interrogativus*, format la rîndul lui de la verbul *interrogare = a întreba.*

**) Pronumele *relativ* a primit această denumire pentru că el stabilește *relația* (legătura) între două propoziții.

Scanned with OKEN Scanner

f) Sus, prin crîngul adormit,
A trecut în taină mare...
Stol bălai
De îngeraşi
Cu alai
De toporaşi.
Primăvară, cui le dai?
Primăvară, cui le laşi?
— G. Topîrceanu, *Rapsodii de primăvară.*

II. Pronumele interogative *care*, *cine*, *ce*, *cît* pot avea şi rolul de a face legătura (relaţia) între o propoziţie subordonată şi regenta ei:

Spune-mi / **cu cine** te aduni, / ca să-ţi spun / **cine** eşti.

Propoziţiile introduse prin pronumele *cu cine* şi *cine* ar putea fi folosite şi singure ca **propoziţii interogative directe**: **Cu cine** *te aduni?;* **Cine** *eşti?* În acest caz pronumele ar fi numai interogative. Cînd le-am introdus în frază, propoziţiile au devenit **interogative indirecte**, dar *pronumele îşi păstrează valoarea lor de interogative*, făcînd totodată şi *legătura* (relaţia) între două propoziţii. De aceea ele se numesc **pronume interogative-relative.**

EXERCIŢIU

Desparte în propoziţii frazele din textele următoare. Subliniază cu o linie pronumele interogative şi cu două linii pronumele interogative-relative. Acolo unde sînt exprimate şi cuvintele pe care le înlocuiesc, subliniază-le cu o linie întreruptă. Fă analiza morfologică a pronumelor interogative sau interogative-relative.

a) — A cui eşti tu, fata mea?
— A mamei pădurilor, răspunse ea suspinînd, mă vei iubi tu acuma, cînd ştii a cui sînt?...
— Ce-mi pasă a cui eşti, zise el, destul că te iubesc. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

b) — Dumneavoastră, cinstiţi oaspeţi, se vede că paşteţi bobocii, de nu vă pricepeţi al cui fapt este acesta. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) — I, i, Neghiniţă, unde mi-e coroana cu stemele şi cu luminile?
— Ci taci, măria-ta! Pune foaie lată de lipan pe deasupra pletelor albe şi spune-mi drept care e mai uşoară, coroana cu grijile, sau lipanul cu umbrele? — B. Şt. Delavrancea, *Neghiniţă.*

d) Nu ştiu cine te-a îndreptat la casa mea, că ştiu că eşti berechet bun. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

PRONUMELE RELATIV

I. *Pronumele relativ face legătura între o propoziţie subordonată şi regenta ei*, îndeplinind în frază acelaşi rol ca şi conjuncţia.

Rănitul dormea adînc sub puterea *băuturii* de capete de mac / **pe care** o primise la miezul nopţii. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Pronumele relativ subliniat în text ţine locul substantivului *băutura*, pe care îl determină propoziţia subordonată: *Care băutură?* — **pe care** o primise *(băutura* o primise).

EXERCIŢIU

Desparte în propoziţii frazele în care se află pronume relative sau relative-interogative. Subliniază cu o linie pronumele relative, cu două linii pronumele interogative-relative şi cu o linie întreruptă pronumele interogative. Indică prin săgeată cuvintele înlocuite de pronumele relative. Fă analiza morfologică a pronumelor relative, interogative-relative şi interogative.

Scanned with OKEN Scanner

a) Patria e aducerea-aminte de locurile copilăriei..., coliba părintească cu copaciul cel mare din pragul uşii, dragostea mamei..., fumul vetrei ce ne-a încălzit în leagăn, înălţîndu-se în aer... — Al. Russo, *Cîntarea României*.

b) — Nu mi-i foame nici mie, mămucă, răspunde Minodora.

— Ba tu să mă laşi cu ale mele şi să mănînci. Tu nu ştii cîte am eu, nici cîte gîndesc. Eşti încă un plod, care ai să cunoşti numai de-acu înainte supărările vieţii. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) — Tată, uite inelul care într-o noapte mi-a pierit'
Făr' să ştiu nici cînd, nici unde. — Cine dară l-a găsit?
Cine a adus alunele astea? Logofeţii spun că baba.
O strigară de la poartă să s-urnească mai degrabă.
Cînd în locu-i cine vine? — Un voinic strein. El spune:
— Împărate prea-nălţate, eu vi l-am pus în alune. — M. Eminescu, *Călin Nebunul*.

d) — Care-i acolo, oamenilor? Cine bate cu copita în prund şi întreabă?
S-a auzit şi un dulău mormăind cu înverşunare şi scheunînd ca să se rupă din lanţug.
— Dar tu... cine eşti? Pas la drum şi-ţi dă sama.
— Eu îs Iorgu Samson, prietenul dumneavoastră.
— Să fii sănătos!
— Bine-mi pare că sînteţi acei pe care-i aştept. Dacă era cumva un neprietin, apoi dădeam drumul acestei haite Vidra de-l rupea. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

II. Pronumele relativ *ce* în combinaţie cu *cel*, *cei*, *ceea* formează **pronumele relative compuse**: *cel ce*, *cei ce*, *ceea ce*. În declinare, *ce* rămîne invariabil, iar *cel*, *cei* au forme pentru toate cazurile: N.A. **cel (cei) ce**; G. D. **celui (celor) ce**.

Pronumele relativ compus *ceea ce* se foloseşte de obicei numai la nominativ sau acuzativ cu valoare neutră.

EXERCIŢII

1. Desparte în propoziţii frazele din textele următoare. Subliniază pronumele relative compuse şi fă analiza lor morfologică.

a) Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morţi sînt cei muriţi. — M. Eminescu, *Împărat şi proletar*.

b) Copiii speriaţi alergară, iar bătrînul le zise, fără ca ei să priceapă ceva:
— Cei ce văd să nu se ţie după cei ce nu văd! Ieri l-am simţit pe cel ce mă vedea. M-am oprit în loc şi am zis: „Cei ce văd să fie toiag celor ce nu văd. Cei ce văd pot să aibă comorile celor ce nu văd, dar niciodată cei ce nu văd nu pot avea comorile celor ce văd! — B. Şt. Delavrancea, *Nu e „giaba" cafea*.

c) Eminescu şi-a petrecut toate clipele vieţii lui lucrînd, fiindcă nu se socotea îndeajuns de pregătit pentru ceea ce voia să facă, şi e foarte puţin ceea ce ne-a rămas de la dînsul, iar din puţinul acesta sînt lucruri după părerea lui încă neisprăvite, pe care le-a publicat cu inima îndoită, cedînd stăruinţelor puse de alţii. — I. Slavici, *Eminescu-omul*.

2. Construieşte patru fraze cu propoziţii legate prin pronumele relativ compus *ceea ce*. Fii atent la ortografia lui: se scrie în două cuvinte, iar primul cuvînt se scrie cu doi „e": *ceea ce*.

ADJECTIVUL PRONOMINAL INTEROGATIV-RELATIV

Care, *ce*, *cît* au valoare de **adjective pronominale interogative-relative** cînd însoţesc un substantiv pe care îl determină şi cu care se acordă în gen, număr şi caz:

Care (ce) *carte* este mai interesantă? **Cărui** *prieten* o oferi? **Cîte** *cărţi* ai în biblioteca ta?

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie adjectivele pronominale interogative-relative și cu două linii pronumele relative sau interogative-relative. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale interogative-relative.

a) Măiculița tot mă-ntreabă
Care muncă mi-i mai dragă?
Un cal bun de călărie
Și arme de Veneție. — Al. Russo, *Poezia poporală.*

b) Ce fiară încornorată
Umblă cu gura căscată
Și numai cu limba rîmă,
Tot răstoarnă și dărîmă? — *Plugul.*

c) Legea dreptății e frăția, și ce frăție poate fi între uliu și prada lui, între răpitul și răpitor, între dreptul și nedreptul?... — Al. Russo, *Cîntarea României.*

d) Și mai cu seamă, care român nu și-a dorit patria cu lacrimi, cînd s-a găsit în străinătate? și care nu se simte pătruns de o jale tainică și nesfîrșită, cînd aude buciumul și doinele de la munte? — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

e) Trii rugine că-i trăgea,
Astfel roibul mi-și fugea...
Văile se limpezea(u)!
... Care cuvînt din limba noastră poate arăta o icoană mai luminoasă de iuțeala calului și de repeziciunea fugăi lui, decît limpezimea văilor? Poezia românilor este o comoară nesfîrșită de frumuseți originale care oglindesc geniul poporului. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

f) Auzi tu, mamă, cîte-mi spune?
Și-aleargă-n sat să mai adune
Și cîte porecliri pe-ascuns
Îmi pune.
De-aș sta să-i dau și eu răspuns,
La cîte legi am fi ajuns! — G. Coșbuc, *Dușmancele.*

ACORDUL PRONUMELUI RELATIV ȘI AL ADJECTIVULUI INTEROGATIV „CARE" LA GENITIV

I. *Fii atent la acordul pronumelui relativ* **care** *la genitiv și al articolului posesiv aflat înaintea lui:*

— Am *un coleg* / **a** *cărui* **mamă** este artistă.

— Am *o colegă* / **al** *cărei* **frate** este artist.

— Am *un coleg* / **ai** *cărui* **frați** sînt artiști.

— Am *colegi* / **ale** *căror* **mame** sînt artiste.

În aceste construcții, pronumele relativ *care* se acordă în gen și număr cu substantivul al cărui loc îl ține, substantiv aflat în prima propoziție: „...*un coleg* (masc. sing.) a *cărui* (masc. sing.)...". Direcția acordului (indicată prin săgeată) este de la dreapta spre stînga.

Pronumele (a) **cărui** are în propoziția a doua funcțiunea de atribut pronominal genitival (determină substantivul *mamă*). Articolul posesiv care precedă atributul genitival se acordă cu substantivul determinat: „... un coleg/ **a** (fem. sing.) **cărui** mamă“... (fem. sing.). Direcția săgeții care indică acest acord este de la stînga spre dreapta, deoarece atributul genitival *(a cărui)* se află înaintea substantivului determinat.

Observă că *acordul pronumelui relativ se face cu un cuvînt ce iese din cadrul propoziției în care se află pronumele*, pe cînd *acordul articolului posesiv se face cu un cuvînt aflat în aceeași propoziție cu articolul:*

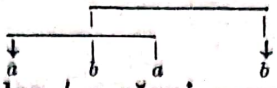

„...un coleg / *a* **cărui** *mamă*...“

Notînd cu aceleași litere cuvintele care se acordă în gen și număr și indicînd prin săgeți legătura dintre cuvintele acordate, se poate vedea că *direcțiile săgeților care indică acordul sînt* **de sens contrar** *și ele* **se încrucișează.**

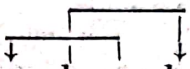

Reține schema acestui **acord încrucișat: a b a b.** Ea îți poate servi ca **mijloc de control** pentru realizarea acordului corect.

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază pronumele relativ la genitiv și substantivul din propoziția regentă al cărui loc îl ține. Notează ambele cuvinte cu litera **a** și indică prin săgeată direcția acordului. Subliniază cu două linii articolul și substantivul din propoziția subordonată cu care se acordă în gen și număr. Notează cele două cuvinte cu litera **b** și indică prin săgeată direcția acordului.

— Am urcat pe un munte a cărui înălțime trece de două mii de metri.
— Am urcat pe munți a căror înălțime trece de două mii de metri.
— Am urcat pe munți ale căror înălțimi trec de două mii de metri.
— Ți-am adus o carte al cărei autor te interesează.
— Ți-am adus cărți al căror autor te interesează.
— Ți-am adus cărți ai căror autori te interesează.

2. Completează locurile libere cu pronumele relativ *care* la genitiv, precedat de articolul

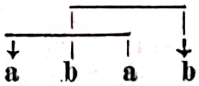

posesiv, aplicînd schema **a b a b** stabilită pentru regula acordului.

a) În fața satului, dincolo de Lotru, se-nalță ca un foișor Țurțudanul,/ de pe..... creștet pleșuv și ascuțit se deschid priveliști mărețe în depărtarea zărilor. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Dacă am căpătat oarecare deprindere de a nu mă exprima prea banal, / o datoresc unuia din profesorii mei de română, Calistrat Hogaș,/..... lecții le ascultam vrăjiți,/ fără a auzi măcar sunetul clopoțelului/ care vestea sfîrșitul orei. — *A fi elev*, Ed. politică.

c) Acum ne apropiem de Iași, lăsînd în stînga Valea Nebunii,/ ce se ascunde cu numeroasele ei lespezi din dosul unui deal gol și prăbușit,/ pe..... culme se află ruinele Cetățuiei.

Intrăm acum între două șiruri de bordeie /..... înfățișare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea măreață/ ce cîștigasem de orașul Iașilor,/ cînd priveam de pe vîrful Răpidei. — V. Alecsandri, *Iașii în* 1844.

d) Din înpenii culcați de vînturi se înalță de pretutindeni stînci uriașe,/..... forme ciudate au toate nume și înțelesuri potrivite cu închipuirea poporului: Dochia (...), Căciula Dorobanțului, Masa Ciobanului.

Aci ne odihnim pe mușuroaiele de iarbă din preajma șipotului /..... apă te taie la dinți,/ atîta-i de rece. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

e) Un brad (...) stă de strajă (...). Bătrîn şi neştiut de nimeni e acest sihastru vegetal,/ ..... ramuri umbresc leagănul unei ape.

În cele din urmă, extenuate, apele Oltului ajung la picioarele uriaşului munte,/ pe ..... umeri a coborît. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

f) Am multă sperare în acest neam,/..... adîncă cumînţenie e tipărită într-o mulţime de proverbe, unele mai înţelepte decît altele;..... închipuire minunată e zugrăvită în poveştile sale poetice şi strălucite ca înseşi cele orientale;..... inimă bună şi darnică se arată în obiceiul ospeţiei pe care l-a păstrat cu sfinţenie de la strămoşii săi;..... geniu, în sfîrşit, luceşte atît de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor măreţe. — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor*.

3. Construieşte trei fraze în care a doua propoziţie să fie introdusă prin pronumele relativ *care* la genitiv, cu acordul pronumelui relativ şi al articolului posesiv realizat cu substantive la genul şi numărul indicat mai jos.

În propoziţia regentă		*În propoziţia subordonată*	
a	*b*	*a*	*b*
1. subst. masculin, sing./	art. posesiv	pron. relativ	subst. feminin, sing.
2. subst. masculin, plural/	„	„	subst. feminin plural
3. subst. feminin plural/	„	„	subst. masculin plural

II. *Pronumele relativ* **care** *la genitiv poate sta şi după substantivul din propoziţia subordonată al cărui atribut este.* În acest caz pronumele relativ nu mai este precedat de articolul posesiv. *Nu uita că acordul lui se face întotdeauna cu substantivul al cărui loc îl ţine, substantiv aflat în propoziţia regentă.* Să nu faci greşeala de a-l acorda cu substantivul alăturat:

„Înaintam prin **strîmtoarea** aceasta întunecoasă, / pe fundul **căreia** Jiul curge pe un jgheab scobit în stîncă". — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu pronumele relativ *care* la genitiv (fără articolul posesiv), acordîndu-l cu substantivul al cărui loc îl ţine. Subliniază pronumele relativ şi indică prin săgeată substantivul cu care se acordă în gen şi număr.

a) În aceste locuri te împresoară singurătatea,/ la hotarele..... viaţa se pare că expiră. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

b) De la obîrşia Bistriţei, mergi mai bine de trei ceasuri/ şi dai de cheia Recei,/ în pragul..... se deschide fantastica peşteră Stogu. Te sui anevoie pînă la intrarea ei largă, triunghiulară,/ din vîrful..... atîrnă o stalactită de mărimea unui om aproape, podoabă uimitoare/ ce pare că înadins stă spînzurată acolo/ ca să te vestească / de ce minunăţii ai să vezi mai departe. Într-adevăr, de-abia faci vreo douăzeci de paşi în gîrliciul peşterei,/ şi te găseşti înlăuntrul unei bolţi uriaşe,/ din tavanul şi de pe pereţii..... atîrnă mii de stalactite, — ciucuri mari şi perdele horbotate,/ din încreţiturile..... se preling/ şi cad picături de apă.—A. Vlahuţă, *România pitorească*.

2. Înlocuieşte substantivele şi pronumele subliniate cu pronumele relativ *care* la cazul genitiv şi subliniază substantivul cu care se acordă în gen şi număr.

a) Sfinte ni-s văile şi măgurile acestea, — ele au văzut aievea chipul măreţ al lui Traian ...; sfînt ni-i rîul acesta cu apa învolburată şi cu nisip de aur, — în undele *lui* s-au oglindit lucitoarele scuturi cu cei doi prunci care sug la lupoaică...

În faţa otelului e un ostrov...; în mijlocul *ostrovului* e o bisericuţă veche, zidită de Ion Neagoe Voivod pe la începutul veacului al şaisprezecelea ... În stînga se deschid luminişuri — din pragul *lor* cătăm în larg, spre miazăzi. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

III. *Adjectivul pronominal interogativ stă întotdeauna înaintea substantivului determinat. Observă în construcțiile următoare acordul adjectivului pronominal interogativ* **care** *la cazul genitiv și* **al articolului posesiv:**

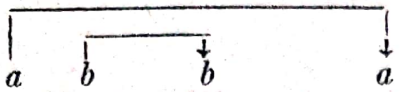

— **A** *cărui scriitor* este **opera** aceasta?

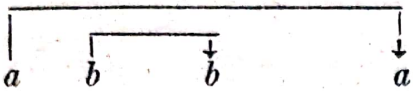

— **Ale** *cărui scriitor* sînt **operele** acestea?

Adjectivul pronominal interogativ se acordă în gen și număr cu substantivul pe care îl determină: **cărui** (masc. sing.) — **scriitor** (masc. sing.). *Articolul posesiv* **a** *din prima propoziție și articolul* **ale** *din a doua propoziție se acordă cu substantivul care arată* **obiectul posedat** *și care are în propoziție funcțiunea de* **subiect: opera, operele.** Notînd cu aceeași literă cuvintele care se acordă și indicînd prin săgeți direcțiile acordului adjectivului interogativ și al articolului posesiv din construcțiile de mai sus, obținem următoarea **schemă a acordului:** 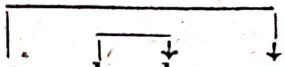

cu direcțiile ambelor săgeți de la stînga spre dreapta. *Reține schema acestui* **acord îmbrățișat,** *care te ajută să controlezi dacă ai făcut bine acordul.* Este greșit să spunem: „Al cărui scriitor este opera aceasta?“.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere din propozițiile următoare cu adjectivul interogativ *care* la genitiv, precedat de articolul posesiv, aplicînd schema acordului: 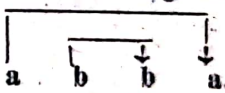

Notează cu aceleași litere, **a** sau **b**, cuvintele acordate și indică prin săgeți direcțiile acordului.

..... femei este copilul acesta?
..... femei sînt copiii aceștia?
..... femei sînt fetele acestea?
..... țări este acest drapel?
..... țări sînt aceste drapele?
..... cooperative agricole sînt livezile acestea?
..... elev este cartea aceasta?
..... elevi sînt cărțile acestea?

2. Construiește cîte o propoziție interogativă cu adjectivul interogativ *care* la genitiv, după indicațiile date mai jos.

Adjectivul interogativ determină:	*Subiectul propoziției exprimat prin:*
1. un subst. masculin, singular;	subst. feminin, singular;
2. un subst. masculin, plural;	subst. masculin, singular;
3. un subst. feminin, singular;	subst. feminin, plural;
4. un subst. feminin, singular;	subst. masculin, plural.

FOLOSIREA CORECTĂ A PRONUMELUI RELATIV „CARE" LA DATIV ŞI LA ACUZATIV

Pronumele relativ **care** *la cazul* **dativ** *sau la* **acuzativ** *precedat de prepoziţia* **pe** *şi cu funcţiunea de* **complement indirect** *sau* **direct** *este urmat de un pronume personal de persoana a treia, la acelaşi gen, număr şi caz ca şi pronumele relativ:*

— Alexandru este un om / **căruia îi** datorează mult.
— Alexandru este un om / **pe care îl** stimează.
— Maria este o fată / **pe care o** stimez.

Prezenţa pronumelor personale la dativ sau acuzativ care urmează după pronumele relative te va conduce la folosirea corectă a pronumelui relativ în dativ *(căruia, cărora)* sau în **acuzativ** cu prepoziţia *pe* **(pe care).** În astfel de construcţii, *nu este corect să spunem* „Alexandru este un om care îi datorează mult" sau „Alexandru este un om care îl stimează". Greşeala de a folosi forma *care* în locul formei de dativ *căruia* sau de acuzativ *pe care* poate duce la confuzii cînd propoziţia introdusă prin pronumele relativ are subiectul subînţeles *el* sau *ea*. Cînd spunem: „Alexandru este un om / *căruia* îi datorează mult", înţelegem că *cineva* îi datorează *lui Alexandru*, pecînd în propoziţia „Alexandru este un om / *care* îi datorează mult", se spune cu totul altceva: că *Alexandru* datorează mult *altei persoane.*

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu pronumele relativ *care*, acordîndu-l cu substantivul pe care îl înlocuieşte şi subliniază acest substantiv. Pentru pronumele relativ la cazul acuzativ sau la dativ (cu funcţiunea de complement direct sau indirect) observă prezenţa pronumelor personale care le urmează şi acordă-le cu acestea în gen, număr şi caz. Subliniază pronumele personale cu care ai făcut acordul.

a) Spre deosebire de tovarăşii noştri obişnuiţi/..... îi întîlneam la fîntîni singuratice ori la un han de drumul mare,/ domnul Rovei nu se lăuda niciodată cu vreo lovitură faimoasă/..... nu i-a fost nimenea martor. — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*

b) Păzeşte-te de figuri şi epitete/ ..... nu spun nimic. În sfîrşit, nu uita/ că puţinele momente [..... le putem da literaturii] ni-s aşa de scumpe,/ că sîntem în drept să privim ca pe nişte răufăcători pe „autorii"/..... ne vorbesc mult/ şi nu ne spun nimic. — A. Vlahuţă, *Cum se face o nuvelă?.*

c) Pe lîngă asta, deveneam în sfîrşit stăpîn pe timpul meu/....., îi destinam întrebuinţări uluitoare: lectură nebună pe ploi, — iar în dulceaţa verii expediţii cinegetice şi de pescuit în zăvoaie şi gîrle. — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*

d) Sînt apoi brazi /..... le-au căzut toate crăcile,/ şi zac la pămînt (...) asemeni unor şerpi cuprinşi de un somn adînc.
Sînt, în sfîrşit, unii/..... ţin strîns încleştaţi între fălci, smulsă din munte, întreaga stîncă/..... creşteau. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

2. Construieşte cîte trei fraze cu propoziţii subordonate introduse prin pronumele relativ *care* la cazul dativ şi prin pronumele *care* la acuzativ (cu funcţiunea de complement direct), precedat de prepoziţia *pe*. Subliniază pronumele relative, precum şi pronumele personale la dativ şi acuzativ aflate în propoziţia subordonată.

ORTOGRAFIA PRONUMELUI „CE" CÎND FORMEAZĂ SILABĂ CU UN ALT CUVÎNT

Pronumele interogativ-relativ *ce* este urmat de foarte multe ori de un pronume personal neaccentuat *(-mi, -ţi, -l, -i, -o)*, de forma *-i* (este) a verbului *a fi* sau de verbul auxiliar al perfectului compus. *Aceste cuvinte formează silabă împreună cu pronumele* **ce:**

Scanned with OKEN Scanner

ce-*mi*, ce-*ți*, ce-*l*, ce-*i*, ce-*o*;
ce-*i* (ce *este*);
ce-*am* zis, **ce-*ai*** zis, **ce-*a*** zis, **ce-*ați*** zis, **ce-*au*** zis;
Fii atent mai ales la ortogramele:
ce-l *(ce îl)*; **ce-i** *(ce îi)*; **ce-i** *(ce* este*)* **ce-a** zis (pron. *ce* urmat de perfectul compus, pers. a III-a singular). În aceste cazuri avem cîte *două cuvinte care formează împreună o silabă* și, deci, *se scriu cu liniuță de unire între ele*, spre deosebire de formele articolului cel, cea, cei *(mare, mari)*, care reprezintă cîte *un singur cuvînt*.

Pentru a te controla cînd scrii, încearcă în gînd înlocuirea lui -l cu pronumele îl și a lui -i cu pronumele îi sau cu verbul este. Dacă această înlocuire este posibilă, înseamnă că grupul de sunete ce, l sau ce, i reprezintă două cuvinte, pe care trebuie să le scrii legate prin liniuță: ce-*l*, ce-*i*. Pentru ortograma ce-*a*, **mijlocul de control** este verbul la participiu care urmează și care împreună cu cuvîntul **a** din grupul *ce-***a** formează perfectul compus *(ce-***a zis***)*.

ORTOGRAMELE CEL, CEA, CEI ȘI CE-L, CE-A, CE-I

Schemă recapitulativă

cel, cea, cei Articolul demonstrativ (adjectival) precedă:	— adjective și participii cu valoare adjectivală: **cel** *mare*, **cea** *mare*, **cei** *mari*; **cel** *lăudat*, **cea** *lăudată*, **cei** *lăudați*; — adjective și adverbe, la gradul superlativ relativ: **cel (cea)** *mai mare*, **cei** *mai mari*; **cel** *mai aproape*; — numerale: **cel** *de-al doilea*, **cea** *de-a doua*, **cei** *doi*; — substantive: (soldatul) **cel** *de plumb*, (soldații) **cei** *de plumb*, (casa) **cea** *de arămă*.
ce-l, ce-a, ce-i (pronumele relativ *ce* + altă parte de vorbire)	**ce-l**: pron. relativ + pron. pers. (**ce îl** > **ce-l**); **ce-a**: pron. relativ + auxiliarul perf. compus (**ce a** *zis* > **ce-a** *zis*); **ce-i** ⟨ pron. relativ + pron. pers. (**ce îi** > **ce-i**); pron. relativ + verbul *a fi* (**ce este** > **ce-i**).

EXERCIȚIU

După modelul dat mai jos, fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate în textele de analizat:

Ce-i pasă copilului, cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții... Copilul încălecat pe bățul său gîndește că se află călare pe un cal din *cei* mai strașnici. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— Eu cred că tot *ce-i* a(l) mămucăi e și-al nostru. — I. Creangă, *Soacra cu trei nurori*.

Analiza morfologică

ce: pron. interogativ;
-i (îi): pron. personal, pers. a III-a sing., masc., D.;
cei: art. adjectival;

ce: pron. relativ, N.;
-i (este): verbul *a fi*, ind. prez., pers. a III-a sing.

Textele de analizat

a) Iar Ionu Bodii a pătruns în pădure, şi nu după mult, de pe culme, începu să adie *cea* mai frumoasă cîntare *ce-a* cîntat el vreodată. — I. Agîrbiceanu, *Comoara.*

b) Ei aveau trei copii trenţăroşi şi nespălaţi, ca vai de ei. *Cel* mai mic se vedea a fi mai isteţ decît *cei* mai mari. El se numea Ţugulea...

În a treia noapte, Ţugulea visă un vis *ce-i* plăcu. — P. Ispirescu, *Ţugulea, fiul unchiaşului şi al mătuşei.*

c) Moşnenii ce mai rămăsese(ră), împreună cu opinca, răbdau păsul ţării... *Ce-i* bună românului jeluirea, cînd urechea *ce-l* ascultă e tot una cu mîna *ce-l* apasă? — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

d) *Ce-i* patria? E Dunărea albastră,
E Bărăganul, Munţii Apuseni... — M. Beniuc, *Patria.*

e) — *Cine-i?... Ce-i?... Ce-a* fost pe-aici?...
Ciripesc cu glasuri mici
Cinteze şi pitulici. — G. Topîrceanu, *Acceleratul.*

f) Astfel că patima mea pentru citit cred că mi-a rămas de la mama. *Cea* dintîi şi *cea* mai adevărată durere a mea a fost moartea ei. — D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie.*

2. Completează locurile libere cu cuvintele *ce-l, ce-i, ce-a* sau *cel, cei, cea* şi fă analiza lor morfologică. Ai grijă să verifici scrierea *ce-l, ce-i* prin înlocuirea lui *-l* cu *îl* şi a lui *-i* cu *îi* sau *este.*

a) — D-apoi noi, ziseră dascălii..... însuraţi, oftînd; ne-am calicit cu desăvîrşire! Părintele catihetul să trăiască!

— Ia tăceţi, bre — răspunse Zaharia..... mai cisluiţi atîta pe bietul catihet? — I. Creangă *Amintiri din copilărie.*

b) Pe cei ..... văzuseră şi grăiseră cu el, îi socoteam pe-atunci ..... mai fericiţi oameni de pe pămînt. — M. Sadoveanu, *În amintirea lui Ion Creangă.*

c) Spuneţi-mi..... dreptatea? ..... tari se îngrădiră
Cu-averea şi mărirea în cercul lor de legi (...)
Zdrobiţi orînduiala..... crudă şi nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri şi bogaţi! — M. Eminescu, *Împărat şi proletar.*

d) Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiţi prin cineva — Că şi eu trimite-voi
.....mai mîndru-n valea Ta(...) — .....mai mîndru pe la noi. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

e) Din.....patru care încercaseră prima pătrundere, numai Mi primi ordinul de a-l însoţi pe Nang la a doua încercare..... de-al treilea luptător care îi fu încredinţat era la prima însărcinare de acest gen. — M. Preda, *Friguri.*

f) Acum, după toate cele întîmplate, boierul văzînd că n-are ..... mai face, i-azvîrle punga. — I. Creangă, *Punguţa cu doi bani.*

g) — Dacă e şchiop şi mărunt — zise ea — iată cîrja..... va sprijini betegia şi iată paloşul..... va înălţa cu capul mai presus de toate capetele voastre. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

h)..... mîna pe ei în luptă,..... voit acel Apus? — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

FUNCŢIUNEA SINTACTICĂ A PRONUMELUI ŞI A ADJECTIVULUI PRONOMINAL INTEROGATIV-RELATIV

I. *Pronumele interogativ* poate avea următoarele funcţiuni sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut pronominal genitival, complement.** *Funcţiunea sintactică a pronumelui interogativ corespunde cu aceea a cuvîntului aşteptat ca răspuns la întrebare, adică a cuvîntului căruia îi ţine locul:*

— **Cine** a venit? — A venit **un băiat.**	— *subiect;*
— **Cine** *eşti* tu? *Sînt* **prietenul** lui Mihai.	— *nume predicativ;*
— **Al cui** *fecior* eşti tu? — Sînt *feciorul* **lui Alexe.**	— *atribut pronominal;*

— **Cui** i-*ai spus* că vii la noi? — I-*am spus* **mamei**. | — *complement indirect;*

— **Pe cine** *ai lăsat* acasă? — *Am lăsat*-o **pe sora** mea. | — *complement direct.*

Răspunsul la întrebare se poate da şi prin diferite pronume: **Cine** bate? — **Eu**; **Al cui** este? — **Al meu.**

Aceleaşi funcţiuni sintactice le au şi pronumele interogative *care* şi *cît*. Pronumele *ce* nu poate avea funcţiunea de atribut pronominal genitival sau de complement indirect care răspunde la întrebarea *cui?*, pentru că el nu are forme pentru cazurile genitiv şi dativ.

Adjectivul pronominal interogativ are funcţiunea sintactică de **atribut adjectival: Care** *munte* este mai înalt? **Ce** *film* ai văzut? **Cîţi** *fraţi* ai?

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie pronumele şi adjectivele interogative sau interogative-relative şi cu două linii cuvintele aşteptate ca răspuns la întrebare (dacă ele sînt exprimate în text). Notează deasupra lor şi a pronumelor interogative cazul la care se află (N., G., D., A.) şi analizează funcţiunea sintactică a pronumelor interogative, a cuvintelor aşteptate ca răspuns la întrebare şi a adjectivelor pronominale interogative.

a) Adu-mi jacheta!...
— Am... dat-o.
— Ce ai dat?
— Jacheta! (Am dat jacheta.)...
— Cui? cui ai dat-o, nenorocito?
— La o chivuţă (Am dat-o la o chivuţă.)...
...Fatalitate! Jacheta cenuşie nu se află. ... iacătă şi Ţîca, d-abia ducîndu-şi coşul plin de vechituri nouă...
Cum intră, o înconjurară toţi trei musafirii; Lefter o ia de piept:
— Unde mi-e jacheta?
— Care jaghetă?
— Jacheta cenuşie...
— Care jaghetă cenuşie?
— Jacheta cu biletele...
— Care belete, boiarule? — I.L. Caragiale, *Două loturi*.

b) — Eu mă tocmesc pe trei ani o dată...
— Despre mine cu atîta mai bine, măi Chirică. Şi ce mi-i cere tu pentru trei ani?
— ...la, să-mi dai de mîncare şi de purtat. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul*.

c) — Cănuţă!
— Prezent!
— Cîţi domni a avut ţara românească?
— Mulţi, domnule (A avut mulţi domni.)...
A doua zi a venit dascălul şi mai supărat:
— Cănuţă!
— Aici!
— Cîte feluri de numere complexe avem?
— Multe, domnule (Avem multe feluri.)...
— Să le numărăm, domnule!
— Acu să le numeri? pîn-acu ce-ai numărat, măgarule?
— Am numărat domnii, domnule. — I.L. Caragiale, *Cănuţă, om sucit*.

d) Şi după dumneavoastră, ce e libertatea? întrebă, silindu-se să zîmbească. Era sigur că Teodorescu îi va da un răspuns.
— În primul rînd e conştiinţă şi adevăr! — T. Popovici, *Setea*.

e) — Moşule, al cui e feciorandrul acesta?
— Al nostru, boierule, e al nostru. — Din vol. *Din folclorul nostru*.

f) Cobora pe Topolog
Dintre munți la vale...
Și la umbra unui stog
A căzut din cale.
În ce vară? În ce an?
Anii trec ca apa...
El era drumeț sărman,
Muncitor cu sapa. — G. Topîrceanu, *Balada morții.*

II. *Pronumele sau adjectivul pronominal relativ*, pe lîngă rolul de a face legătura între o propoziție subordonată și propoziția regentă, *îndeplinește și funcțiunea de parte de propoziție în propoziția pe care o introduce:*

— Aceasta este o plantă / **care (ce)** crește în locuri umede.	— *subiect;*
— Alege-ți / **care (ce)** floare îți place.	— *atribut adjectival;*
— Peste tot sînt flori / **al căror** *parfum* îmbălsămează aerul.	— *atribut pronominal;*
— Ți-am adus florile / **pe care** le-*ai dorit*.	— *compl. direct;*
— Aceasta este o plantă / **căreia** îi *prieste* pămîntul nisipos.	— *compl. indirect.*

EXERCIȚIU

Subliniază pronumele relative din textele următoare, notează deasupra fiecăruia cazul la care se află (N., G., D., A.) și analizează funcțiunea lor sintactică.

a) În cele din urmă, după ce au pus pe jarul din vatră un buștean/ care începe să fumege încet,/ păstorii se pregătesc/ să doarmă. Ei se culcă pe scurtele laviță, neocupînd din vastitatea munților decît jumătate din spațiul/ de care ar fi avut nevoie. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

b) Vezi domnișorul cela,/ care toate le știe,/
Căruia vorba, duhul îi stă în pălărie,
În chipul d-a o scoate cu grații prefăcute?...
Iată/ de ce talente avem noi trebuință! — Gr. Alexandrescu, *Satiră. Duhului meu.*

c) Acestui răsărit de soare nu i-ar fi lipsit acordurile solemne ale unei simfonii de Beethoven! Este atîta caznă și gelozie în lupta/ ce se dă în minutele scurte/ al căror martor sînt,/ încît mă înfior...

Nu știu/ cîte nuanțe are galbenul,/ dar munții au trecut de la culoarea șopîrlei la aceea a viorelei,/ apoi umerii lor de piatră au devenit suri/ și a căzut apoi pe ei ... o rugină, bătînd în cafeniu ...— E. Barbu, *Pe-un picior de plai ...*

d) Pîlcurile de salcîmi tot mai întinse aduc umbra / la adăpostul căreia se mai mențin plante ierboase...

... Așa e dunga de pădure, rămășița codrului Vlăsiei,/ din care n-au rămas decît petice. În Torontal, [ce ar corespunde Bărăganului,] umezeala luncilor din calea rîurilor venite din munți înlesnește înaintarea pîlcurilor de stejari rămuroși/ care dau pitorescul nebănuit de frumos al acestei părți din țară. — I. Simionescu, *Flora României.*

PRONUMELE NEHOTĂRÎT ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEHOTĂRÎT

I. Pronumele nehotărît *ține locul unui substantiv fără să dea vreo indicație precisă asupra obiectului:*

— **Unii** ar putea zice că veneau la vale. Dar eu știu mai bine că se duceau la deal... Și se mai aflau în preajma lui doi oameni. **Unul** dăduse călcîie calului

și grăbise spre pisc, ca să bage de seamă dacă nu s-arată **cineva.** — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

Pronumele *unii*, *unul*, *cineva* ţin locul substantivelor *oamenii*, *un om*, dar nu precizează care *oameni* „ar putea zice", care din cei doi oameni „dăduse călcîie calului" sau care om „s-arată". Ele sînt **pronume nehotărîte.**

Pronumele nehotărîte sînt mult mai variate decît celelalte feluri de pronume. Cele mai multe sînt cuvinte compuse, formate de la pronumele relative *care*, *cine*, *ce*, *cît: cineva*, *ceva*, *oricare*, *oricine*, *orice*, *oricît*, *orişicare*, *orişicine*, *orişice*, *fiecare*, *altcineva*, *altceva* etc.

Tot pronume nehotărîte sînt: **unul, altul, vreunul** (compus din *vre* + *unul*), **atît(a), tot, cutare.**

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie pronumele nehotărîte formate de la pronumele relative şi cu două linii, celelalte pronume nehotărîte.

a) Şi fiindcă nu-i neguţătorie fără de pagubă, iară păstorii sînt oameni săraci, trebuie să fie cineva care să răspundă de paguba care se face în turmă...

Şi dacă lumea zicea că locurile de lîngă „Moara cu noroc" sînt rele, n-ai fi avut decît să-l întrebi pe vreunul dintre sămădăi şi el ţi-ar fi putut spune pentru ce nu sînt bune şi cine le primejduieşte. — I. Slavici, *Moara cu noroc.*

b) În fruntea mulţimii, doi inşi purtau un fel de steag, mare şi roşu, întins pe două prăjini, pe care scria ceva. — M. Preda, *Îndrăzneala.*

c) ... ne-am despărţit unul de altul, răbigiţi de frig şi hămisiţi de foame; şi hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Tot e alb pe cîmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare.

Ca fantasme albe plopii înşiraţi se pierd în zare. — V. Alecsandri, *Iarna.*

e) Dumneata, femeie, îl urmăreşti pe careva dintre dînşii pentru o datorie? — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

f) Unii stăteau cu capetele plecate, alţii aveau braţele încărcate cu flori. Cineva bătea în perete, deasupra mormîntului lui Burada şi al celorlalţi, o placă de marmură. — A. Mihale, *Casa de piatră.*

II. Pronumele nehotărîte **oricare, oricine, altcineva, cîtva** se declină după modelul pronumelor relative *care*, *cine*, *cît*, iar elementele componente *ori-*, *alt-*, *-va* rămîn neschimbate: ***oricărui(a), oricui, altcuiva, cîtorva.***

Fiecare se declină numai la singular *(fiecare, fiecărui, fiecărei).*

Careva, *ceva*, *altceva*, *orice*, *oarecare* sînt invariabile.

Pronumele *unul* şi *altul* au formele: N.A. *unul (una), unii (unele); altul (alta), alţii (altele);* G.D. *unuia (uneia), unora; altuia (alteia), altora.*

Vreunul se declină după modelul lui *unul.*

EXERCIŢII

1. Subliniază pronumele nehotărîte şi fă analiza lor morfologică.

a) Dintre profesorii noştri de la „Liceul Naţional", acum aproape cincizeci de ani, unii se bucurau de o popularitate de zîmbete şi hazuri; alţii de un respect susţinut; alţii răspîndeau în juru-le un fel de teroare sumbră. — M. Sadoveanu, *Evocări.*

b) Agricultorii aveau nevoie de unelte, meşteşugarii de materii prime; şi unora şi altora le erau necesare diverse produse pe care nu puteau să le obţină singuri. — H. Daicoviciu, *Dacii.*

c) Adunătorii birului şi dijmei se înfăţişau o dată pe an, la vremea „crestatului", căci datoriile fiecăruia erau crestate pe răboj. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) — ...Eu îs bun cît îs bun, dar şi cînd m-a scoate cineva din răbdări... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Ce răsare în grădina ta, al tău este, nu al altcuiva. — Z. Stancu, *Desculţ.*

f) El (Coşbuc) se bucura la sibieni de multe simpatii, şi toţi se băteau pe el să-l aibă la masă. El le făgăduia tuturora că are să vie, dar numai rar se nimerea să se ţie de vorbă. De cele mai multe ori se încurca fie în lectură, fie în discuţiuni şi era prea tîrziu cînd îşi aducea aminte că are să se ducă să ia masa la cutare şi cutare. — I. Slavici, *Amintiri.*

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle pronumele nehotărîte *unul, altul, vreunul* la nominativ sau acuzativ, plural. (Fii atent la ortografia lor: *unii, alţii, vreunii.*)

3. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle pronumele nehotărîte *oricare, oricît orişicare, orişicît.* (Observă că aceste pronume au elementele componente contopite într-un singur cuvînt.)

III. Paralel cu pronumele nehotărîte *fiecare* şi *unii, alţii*, se mai foloseşte şi pronumele **care** *cu valoare de pronume nehotărît:* „Au venit **care** pe jos, **care** călări“ (*unii* pe jos, *alţii* călări); „S-a aşezat **care** unde a găsit“ *(fiecare).* Observă că atunci *cînd pronumele* **care** *este repetat (care* pe jos, *care* călări*) are sensul* **unii — alţii**; *cînd nu este repetat, are sensul* **fiecare.**

EXERCIŢIU

Subliniază pronumele cu valoare nehotărîtă *care* şi scrie deasupra lor ce sens au *(fiecare* sau *unii-alţii).*

a) Şi ne luăm noi de la şcoală şi ne ducem cu toţii. Şi, care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanţele, care cu căruţele, care cu covăţile... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Jur-împrejur, cît cuprindea ochiul, zări numai creste de munţi, care mai mari, care mai mărunţi. Dar mai presus de toţi se ridica creştetul gol, de pe care el privea şi vedea jos pămîntul cu verdeţile... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Apoi intră cu toţii înlăuntru, se tologeşte care unde apucă şi... tac mă cheamă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

IV. *Fiecare, oricare, oricît, oarecare, ceva, cîtva, tot, atît(a), cutare* au valoare de **adjective pronominale nehotărîte** cînd însoţesc un substantiv pe care îl determină, acordîndu-se cu substantivul în gen, număr şi caz: **fiecare** *elevă*, **fiecărei** *eleve*, **oricărui** *elev*, **cîţiva** *oameni*, **cîtorva** *oameni* etc.

Adjectivele pronominale nehotărîte stau de obicei înaintea substantivului determinat.

Unul, una, altul, alta, vreunul, vreuna, cînd sînt folosite ca **adjective pronominale**, au formele nearticulate: **un, alt, vreun** *(elev); o, altă, vreo (elevă); unor, altor, vreunor (elevi* sau *eleve).* La nominativ şi acuzativ plural adjectivul **alt(ă)** are forme nearticulate — **alţi** (elevi), **alte** (eleve) —, iar adjectivele pronominale **un, o, vreun** au forme articulate — **unii, vreunii** *(elevi); unele, vreunele (eleve).*

Pentru a deosebi adjectivul pronominal nehotărît *un, o, unui, unei, unor* de articolul nehotărît, observă că adjectivelor pronominale nehotărîte *un, o* li se opun pronumele sau adjectivele pronominale nehotărîte *altul, alta* ori pronumele sau adjectivul pronominal demonstrativ *celălalt (cealaltă):* **Un** lup a fost împuşcat, iar **altul (celălalt)** a scăpat; **O** pasăre a fost doborîtă, iar **alta** (sau **cealaltă** pasăre) nu.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adjectivele pronominale nehotărîte și cu două linii pronumele nehotărîte. Fă analiza lor morfologică. Pentru adjectivele pronominale nehotărîte, indică prin săgeată substantivele determinate.

a) Băiatul încalecă pe un genunchi și fata pe altul. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

b) El își opri calul înaintea cîrciumii, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrîna... Unul din porcari intră iute în casă, iar celălalt se ivi pe prag, unde rămase privind în ochii lui Lică. — I. Slavici, *Moara cu noroc*.

c) Ca și cocoana Leonora, fiecare lighioană își are ghenealoghia ei. Așa ... unul din cîini, Garsonică, ăl de curte, este nepot de frate al vestitului Osman...; iar cățelul din casă, Bijulică, este strănepot al altui Bijulică, dăruit cocoanei Leonora de Hristache Mincu. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Cocoana Leonora*.

d) Aruncă-ți ochii la oricare român și-l vei găsi vrednic de figurat într-un tablou. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

e) Astfel încăput pe mîna a oricărui, te va drege,
Rele-or zice că sînt toate cîte nu vor înțelege. — M. Eminescu, *Scrisoarea I*.

f) În gîndul lui Eminescu izvorul a toată suferința omenească erau trebuințele omenești, și-n lume ar fi mare belșug în toate cele ce-i pot fi omului de folos, dacă fiecare s-ar mulțumi cu ceea ce îi este neapărat de trebuință. — I. Slavici, *Amintiri*.

g) Mișc însă globul și văd țara mea, bucată de pămînt, udată și ea de atîta sînge și lacrimi... și mă întreb de ce, din tot globul acesta imens, împrejmuit de atîtea ape albastre, mă înduioșez mai mult. — D. Anghel, *În grădină*.

h) Statornicind bine anul și luna, negustorul găsi și-n amintirea lui întocmai ce i se cerea să știe, că, într-adevăr, în cutare zi, din cutare lună, au trecut oi. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

i) Dar aici trebuie să mărturisesc că, de cînd sînt eu, n-am avut cîne de vînătoare și nici n-am vînat cu vreun cîne de împrumut. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

j) Iată cîteva aduceri-aminte din tinerețe, în care vei găsi multe despre viața unora din oamenii generațiunii noastre. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

2. Construiește cîte două propoziții în care adjectivele pronominale nehotărîte *fiecare* și *oricare* să determine un substantiv masculin, la genitiv singular și cîte două propoziții în care să se afle pronumele nehotărîte *fiecare* și *oricare* la masculin singular, cazul genitiv.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle pronumele nehotărîte *unul*, *altul*, *vreunul*, *vreuna* la feminin singular, cazul nominativ sau acuzativ, și alte propoziții cu adjectivele pronominale nehotărîte *un*, *o*, *vreun*, *vreo* determinînd un substantiv feminin, singular, la cazul nominativ. În propozițiile cu adjectivele pronominale *un*, *o*, să se afle și pronumele *altul*, *alta* sau *celălalt*, *cealaltă*. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale nehotărîte.

FUNCȚIUNEA SINTACTICĂ A PRONUMELOR ȘI A ADJECTIVELOR PRONOMINALE NEHOTĂRÎTE

Pronumele nehotărîte pot avea funcțiunea sintactică de **subiect, nume predicativ, atribut pronominal genitival, complement:**

Fiecare își cunoaște datoria.	— *subiect;*
Datoria aceasta *este* **a fiecăruia.**	— *nume predicativ;*
Datoria **fiecăruia** este să se pregătească.	— *atribut pronominal genitival;*
I *se dă* **fiecăruia** după meritele lui.	— *complement indirect;*
Succesul *depinde* **de fiecare** din noi.	— *complement indirect;*
Prețuim deopotrivă **pe fiecare.**	— *complement direct.*

Adjectivul pronominal nehotărît are funcţiunea sintactică de **atribut adjectival:**

fiecare (fiecărui) *om;* **orice** *om;* **un (unui)** *om;* **alt (altui)** *om* etc.

EXERCIŢII

1. Subliniază pronumele şi adjectivele pronominale nehotărîte; notează deasupra lor cu iniţialele N., G., D., A. cazul la care se află şi analizează funcţiunea lor sintactică. Pentru cele cu funcţiune de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvîntul determinat.

a) Văzuse bine (Mircea cel Mare) şi zîmbetele de umilinţă de pe chipurile boierimii,/ văzuse... şi lacrimile gata să cadă ale pămîntenilor,/ dar domnia sa nu trebuia/ să se piardă cu firea nici pentru unii, nici pentru alţii;/ ci, deocamdată, fiecare trebuia/ să rămînă la starea şi locul său! — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Despre explozii, minerii vorbesc cu faţa întunecată,/ fără ca vreunul să facă vreodată nici cea mai mică glumă. — Geo Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului.*

c) Ne-nveţi frăţia-ntre noroade,
Credinţa-n pace,/ şi ne-nveţi/
Că fiecăruia se cade,
Muncind, prinosul astei vieţi. — M. Beniuc, *Partidul.*

d) Peste cîteva zile, am mai tăiat gustul de popie unuia/ care venise în gazdă la noi din proaspăt. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Şi-al tuturor e-acest pămînt,/
A tuturor este dreptatea. — D. Th. Neculuţă, *Cor de robi.*

f) Ştia fiecare floare.../ şi aproape vedea crescînd orice tulpină din grădina lui. Urmărea cu ochii lui rotunzi toate vietăţile din ogradă. — Em. Gîrleanu, *Furnica.*

g) Privirea fiecăruia dintre ei este speriată /şi cercetează pe furiş fiecare colţ de pămînt, fiecare bulgăre. — Al. Sahia, *Pe cîmpia de sînge a Mărăşeştilor.*

h) Om de o veselie copilăroasă, el rîdea din toată inima,/ încît ochii tuturora se-ndreptau asupra lui. — I. Slavici, *Eminescu-omul.*

i) O, sînt atîtea de făcut,/ vezi bine,/
De-atîtea griji e-mpresurat un rege!
Atîtea-s de aflat! Şi se-nţelege,/
Scutarul lui nu poate fi oricine. — A. Vlahuţă, *1907.*

2. Compune o naraţiune în care să foloseşti cît mai variate pronume şi adjective pronominale nehotărîte. Subliniază-le în mod diferit şi fă analiza lor morfologică şi sintactică.

PRONUMELE NEGATIV ŞI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEGATIV

Pronumele **nimeni, nimenea, nimic, nimica, nici unul, nici una** *se folosesc numai în propoziţii negative:*

— El zice / că oamenii au fost anunţaţi. — *Nu a fost anunţat* **nimeni (nici unul).**

— A adus materialul? — *Nu a adus* **nimic.**

Pronumele *nimeni* sau *nici unul* se află în propoziţia negativă *(Nu a fost anunţat...)* şi ţin locul substantivului *oamenii*, aflat în propoziţia pozitivă, dar, în acelaşi timp, îl şi neagă. Pronumele *nimic* se află tot într-o propoziţie negativă *(Nu a adus...)* şi ţine locul substantivului *materialul*, aflat în propoziţia pozitivă, dar îl şi neagă. Ele se numesc **pronume negative,** *pentru că ţin locul unui substantiv pe care, în acelaşi timp, îl şi neagă.*

Pronumele negative *nimeni, nimenea, nici unul* se declină: N.A. *nimeni (nimenea), nici unul, nici una; nici unii, nici unele;* G.D. *nimănui(a), nici unuia, nici uneia, nici unora.* Pronumele *nimic(a)* este invariabil.

Pronumele negative *nici unul, nici una* au valoare de adjective pronominale negative cînd însoţesc un substantiv. Ca **adjective pronominale**, ele au formele **nici un, nici unui, nici o, nici unei** *şi stau întotdeauna înaintea substantivului determinat:*

nici un *pom*, **nici unui** *pom*, **nici o** *floare*, **nici unei** *flori*.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie pronumele negative şi cu două linii adjectivele pronominale negative. Fă analiza lor morfologică arătînd genul şi numărul (pentru cele ce au forme deosebite după gen şi număr) şi, pentru toate, cazul.

a) Voi fi făcut ce voi fi făcut, însă nimeni nu ştie nimic. — I. Slavici, *Moara cu noroc*.

b) Pe zi ce trecea, slăbea mai tare; se silea să ţie într-însul tot ce-i fulgera prin minte, să nu mai spuie nimănui nimic. — Em. Gîrleanu, *Bolnavii*.

c) — Mamă, am să-ţi spun matale ceva.
— Spune, Băieţel.
— Dar nu ne aude nimeni?
— Nu ne aude decît părul, însă el nu spune nimănui. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri*.

d) Cred că nu e nici unul din d-voastră care să fi făcut voiajul Dunării şi să nu se fi mirat ca mine de sălbatica frumuseţe a malurilor acestui rîu între Banat şi Serbia. — V. Alecsandri, *Balta Albă*.

e) Cîmpia părea fără margini. Totul dormea. Nu se vedea nici o pasăre, nu se auzea nici un glas. — M. Preda, *Moromeţii*.

f) Soarele dogorea drept d-asupra şi în arşiţa amiazului, pare că contenise orice adiere; nici o suflare nu se simţea, nici un sunet, nici o mişcare. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle pronumele negative *nici unul, nici una**) la nominativ şi dativ singular şi alte propoziţii în care aceste pronume să fie la nominativ sau acuzativ plural.

FUNCŢIUNEA SINTACTICĂ A PRONUMELOR ŞI A ADJECTIVELOR PRONOMINALE NEGATIVE

Pronumele negative **nimeni, nici unul, nici una** pot avea funcţiunea sintactică de **subiect, nume predicativ, atribut pronominal genitival** sau **complement.**

Adjectivele pronominale negative **nici un, nici o** au funcţiunea sintactică de **atribut adjectival: nici un** *nor*, **nici o** *floare*.

Să nu confunzi atributul pronominal negativ la genitiv cu atributul adjectival exprimat prin adjectivele pronominale negative la genitiv. **Pentru a evita confuzia,** ţine seamă că *atributul adjectival* **nici un, nici o** *stă întotdeauna înaintea substantivului determinat şi se acordă cu acesta în gen, număr şi caz* **(nici unui** *gînd*, **nici unei** *idei*), pe cînd *atributul pronominal genitival stă după substantivul determinat şi nu se acordă cu acesta (gîndul* **nici uneia;** *ideea* **nici unuia).**

N. G. N. G.

---

*) Ţine seama că aceste pronume sînt formate din două cuvinte care se scriu separat şi că la masculin plural formele de nominativ şi acuzativ se scriu cu doi „i", ca şi pronumele nehotărît *unii*.

EXERCIŢII

1. Analizează funcţiunea sintactică a pronumelor negative şi a adjectivelor pronominale negative din textele date la exerciţiul de la pagina anterioară. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

2. Subliniază cu o linie pronumele negative şi cu două linii adjectivele pronominale negative. Notează deasupra lor cazurile la care se află şi analizează funcţiunea lor sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) E aşa de dulce/ să chemi somnul în murmurul apelor... Şi totdeauna m-a mirat/ cum de n-a trăsnit prin minte nici unui rege.../ să cerceteze/ cam unde s-ar putea găsi cheia tuturor fericirilor!? — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) — Ce căutaţi la baltă, mă?
— Să pescuim, domnule Mielușel...
— E peştele vostru?
— Nu,/ e al nimănui. — Z. Stancu, *Desculţ.*

c) — Apoi vezi —/ grăi Ghiţă răspicat şi aspru —/ dacă mă uit în toate părţile,/ nu văd pe nimeni/ şi stau singur aici în pustietate. Am doi cîini minunaţi,/ cum ziceai,/ şi tot aţi venit trei inşi fără de veste şi fără ştirea nimănui. Puteţi/ să ne omoriţi pe toţi/ ciţi sîntem aici,/ şi nimeni *n-are să ştie* (nu va şti)/ că voi ne-aţi omorît;/ puteţi/ să luaţi/ ce vă place,/ şi [dacă sîntem oameni cu minte,] n-avem să ne plîngem nimănui,/ fiindcă voi sînteţi totdeauna mulţi şi tari,/ iară noi sîntem totdeauna puţini şi slabi. — I. Slavici, *Moara cu noroc.*

3. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle pronumele negativ *nici unul* la nominativ şi la acuzativ plural, avînd funcţiunea sintactică de subiect şi de complement direct.

ALTE VALORI ALE CUVÎNTULUI „NIMIC“

De la pronumele negativ **nimic**, *s-a creat substantivul (un)* **nimic**, *cu pluralul* **nimicuri**, avînd sensul de „lucru fără valoare, fără importanţă, fleac“: Acesta e **un nimic**; Acestea sînt **nimicuri.**

Cuvîntul **nimic**, *precedat de prepoziţia* **de**, *dacă determină un substantiv, are valoare de locuţiune adjectivală:* „*un lucru* **de nimic**“ (neînsemnat); „*un om* **de nimic**“ (josnic, netrebnic).

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie pronumele negativ *nimic* şi cu două linii substantivele sau locuţiunile adjectivale formate de la pronumele *nimic*. Fă analiza lor morfologică şi sintactică.

a) Într-o zi, dintr-un nimic... s-a iritat aşa de grozav din ceartă, încît i-a venit un fel de-necăciune. Rău... rău... pînă seara a murit. — I.L. Caragiale, *Cănuţă, om sucit.*

b) *Bălcescu:...* Pentru nimeni dintre cei pe care i-am iubit n-am fost în stare să fac nimic...
Tiţa:... Ai făcut pentru poporul român. — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

c) Pierzîndu-ţi timpul tău cu dulci nimicuri,
N-aí vrea ca nime-n uşa ta să bată. — M. Eminescu, *Sonete, I.*

d) Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Îmi pare-o veche, de demult
Poveste. — M. Eminescu, *Adio.*

e) După moartea maică-mei,... cinci ani de-a rîndul m-am dus în străinătate. Niciodată nu m-am căutat de nimic, fiindcă de ceea ce sufeream eu nu e doctorie. — D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie.*

f) Ca om harnic şi strîngător, Ghiţă era mereu aşezat şi dus pe gînduri...; acum el se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orişice lucru de nimic. — I. Slavici, *Moara cu noroc.*

2. Construieşte cîte două propoziţii în care să foloseşti substantivul *un nimic — nimicuri* şi locuţiunea adjectivală *de nimic.*

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) — Acela, moș Pricop, a fost soțul meu.

— Hm! făcu moș Pricop. Dacă-i soțul dumitale,/ apoi n-am ce zice,/ vrednic român. Numai nu-mi plăcea/ că se ducea la drum asupra nopții. Eu aș fi avut plăcere/ să cinstesc cu dînsul ca și cu dumneavoastră. Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc;/ dar cu oamenii străini îmi place,/ căci ei îs călători,/ au necazuri/ și-i bine/ să le stai înainte cu pahar dulce și vorbă bună. Dar omul acela zicea/ că se duce noaptea;/ că se bucură/ să umble pe lună. De oameni răi... nu-i pasă;/ are pentru dînșii pistoale încărcate în desagi. S-a dus/ și într-o vreme a prins a cînta din solz,/ ca să nu-i fie urît. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) O! vis poetic! vis mîntuitor! arată-te ades în ochii românilor/ și le insuflă credința/ că tu te vei împlini...

Spune-le/ că un popor [care, supus fiind veacuri întregi la tot soiul de întîmplări crude,] știe/ să-și apere naționalitatea ca românul, păstrîndu-și, ca dînsul, năravurile, portul, limba și legea părinților;/ că un popor ca acela este menit a se urca pe treaptă cît de înaltă;/ că un popor ca dînsul este chemat la o soartă măreață și vrednică de el.

Spune-le/ că [stejarul, deși se usucă,] trunchiul său rămîne tot puternic;/ și că din a sa tulpină cresc alți stejari nalți ca el și ca el puternici! — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

c) — Dacă mîine nu voi da peste vreun vînat,/ găsesc eu poimîine...

— Așa este. Însă nu este mai bine/ să ai în toate zilele... / și fără să muncești?

— Ba da,/ se grăbi lupul a răspunde,/ însă eu nu știu alt meșteșug decît pe acela/ ce l-am învățat.

— Eu cunosc un altul. Și... n-ai decît să mă asculți/ și te încredințez/ că vei scăpa de lipsă și de foame. Aș fi voit/ să mă folosesc eu/ de ceea ce am să-ți spui...

— Ascultă. Pîrcălabul din satul nostru a murit;/ toți sătenii ar voi/ să fie pîrcălabi,/ și din aceasta tot satul este învrăjbit. Mai bucuros ar alege pe un străin decît pe unul din ei. Și... mă trimise pe mine/ să aduc/ pe oricine voi întîlni. — P. Ispirescu, *Lupul pîrcălab*.

d) El (Eminescu) era însă lipsit cu desăvîrșire/ de ceea ce în viața de toate zilele se numește egoism,/ nu trăia prin sine și pentru sine,/ ci (trăia) prin lumea [în care-și petrecea viața,] și pentru ea. Trebuințele, suferințele și durerile, întocmai ca și mulțumirile lui individuale, erau pentru dînsul lucruri nebăgate-n seamă. Ceea ce-l atingea pe el / erau trebuințele, suferințele, durerile și totdeauna rarele bucurii ale altora. De aceea, zicea el,/ că sînt multe dureri și puține plăceri — nu pentru el, ci pentru lumea oglindită în sufletul lui.

Nu l-au înțeles/ și nu sînt în stare/ să-i pătrundă firea/ cei ce iau scrierile lui drept manifestare a ființei lui individuale. — I. Slavici, *Amintiri*, *Eminescu — omul*.

e) Nici uneia din miile de generații [care ne-au precedat/ și au trecut prin atîtea nenorociri și dezastre,] nu i-a fost dat,/ cum ne este dat nouă acum, în clipa aceasta,/ să hotărîm... însăși soarta întregii vieți pe pămînt... Dacă... vreun inconștient ar vrea/ să folosească atomii pentru război,/ pămîntul va fi prefăcut într-un bulgăre de zgură. — Geo Bogza, *În fața atomului*.

f) Hanu Ciorilor era în dosul lui, rămas departe înapoi cu toate ferestrele lui bine luminate.

Citești cîteodată asemenea lucruri,/ și tot te apucă un fel de răcori;/ dar cînd te vezi tu însuți pe tine purtat așa de ici pînă colo!?...

Acum însă se dezmetici și el,/ apoi o luă peste arături drept spre ferestrele luminate.

Ce hanul păcatelor e ăsta?,/ grăi el/ după ce se văzu, în sfîrșit, la scara casei mari,/ pe care în atîtea rînduri o văzuse din depărtare. — I. Slavici, *Hanul Ciorilor*.

g) Solii au spus/ cine sînt/ și ce poftesc... Hoarda nu se temea de nimeni și de nimic. Orice domn trebuie/ să se plece puterii ei. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.

h) Se simțea din nou mai bun..., înduioșat de soarta atîtor larve omenești, orbecăind în beznă, fără îndurarea nici unei lumini/ care să le deschidă drumuri. Năvăleau cuvintele calde și bune/ pe care nu le-a mai rostit de mult, nimănui... Dacă și-ar fi ascultat gîndul,/ ar fi trezit atunci, îndată, din cealaltă încăpere, sora rămasă țărancă săracă și simplă,/ să-i spovedească toate chinurile/ cărora adineaori nu le putuse da cuvînt/ și acum se desfăceau în el ca o eliberare. — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

NUMERALUL

I. Numeralul este *partea de vorbire flexibilă care exprimă:*

— *un număr, fără referire la obiecte* (numerele în aritmetică): **doi** și cu **trei** fac **cinci**;

— *numărul obiectelor:* **doi** *oameni*, **amîndoi** *oamenii*, **cîte trei** *oameni;*

— *ordinea obiectelor:* **întîiul, al doilea, al treilea** *(om).*

De cele mai multe ori, numeralul determină un substantiv și stă de obicei înaintea substantivului determinat.

EXERCIȚIU

Subliniază numeralele din textele următoare. Dacă determină un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Explică oral ce exprimă numeralele (numărul aritmetic, numărul obiectelor sau ordinea obiectelor).

a) Am un stejar cu douăsprezece ramuri,
pe fiecare ramură patru cuiburi,
în fiecare cuib șapte ouă. (Anul, luna, săptămînile și zilele.)

b) — Răducane, una și cu una fac două. Cîinele care cerșește din ușă în ușă nu păzește nici o casă. Din două praguri unul: al meu sau al lor!... — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele.*

c) Dar șapte turci pe el săriră,
Și șapte săbii-l loviră,
Și-al optulea, un turc bărbos,
Izbi turbat de sus în jos. — G. Coșbuc, *Coloana de atac.*

d) Semănatul porumbului l-am încheiat cu sapa. Nu mai era bun de nimic nici al treilea cal. — V. Em. Galan, *La răzeși.*

e) Jder, cu patru steaguri de cîte cinci sute de răzeși, se afla în latura Cetății Crăciuna sub munte. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

II. Numeralele se împart în două grupe mari:

— **cardinale***): *unu, doi, trei* etc.;

— **ordinale:** *întîiul, al doilea, al treilea* etc..

NUMERALELE CARDINALE

Numeralele cardinale *exprimă un număr, fără referire la obiecte (numerele în aritmetică), sau numărul obiectelor.*

Numeralele cardinale propriu-zise

I. După numărul cuvintelor din care sînt formate, numeralele cardinale pot fi:

— **simple**: de la *unu (un), una (o)* pînă la *zece* (inclusiv) și *sută, mie, milion, miliard;*

— **compuse**: *unsprezece, doisprezece, douăzeci și trei, o sută treizeci și doi* etc.

Numeralele **un** și **o**, cînd însoțesc un substantiv, au aceleași forme ca și articolul nehotărît. Ele se deosebesc însă de articolul nehotărît prin faptul că au un înțeles de sine stătător (exprimă un număr) și răspund la întrebările *cîți? cîte?*, pe cînd *articolul* **un (o)** nu arată un număr, ci numai însoțește un substantiv care denumește un obiect oarecare. *Exprimînd un număr, numeralul* **un** *sau* **o** *se raportează la un alt număr, deci la alt numeral, care, de cele mai multe ori, este exprimat în text sau, chiar dacă nu este exprimat, el poate fi dedus.*

*) Denumirea de *numerale cardinale* vine de la adjectivul latin *cardinalis*, care înseamnă *principal. Numeralele cardinale sînt numeralele principale* (de bază), de la care se formează celelalte numerale.

De exemplu:

— Şi din capătul drumului, ţanţoş,... **un** *cucoş*...	**un** *cucoş* oarecare *(articol nehotărît);*
Cucoşul s-a apropiat, s-a uitat cu **un** *ochi* la cărăbuş, şi a trecut mîndru înainte. — Em. Gîrleanu, *Sărăcuţul!...*	*cu* **un** *ochi*, *nu cu* amîndoi (numeral);
— ...într-o *zi*, se luă după un iepure, şi dete o *săgeată*, dete *două*, şi nu-l nimeri. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe.*	o *zi* oarecare *(articol nehotărît);* o (una) *săgeată... două... (numeral).*

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie numeralele simple şi cu două linii pe cele compuse. Pentru numeralele *un* şi *o* explică oral după ce te-ai condus pentru a stabili valoarea lor de numerale.

a)... doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia îşi puteau scoate mămăliga... Cocioaba de pe malul stîng al Bistriţei,... un ţap şi două capre slabe şi rîioase... era toată averea Irinucăi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Ploaia aceea a Borzei a durat exact şaptezeci şi două de ceasuri. — M. Sadoveanu, *Nopţile de sînziene.*

c) Nu un pîlc de dorobanţi pornise spre Cîmpina..., ci însuşi colonelul Banov cu trei ofiţeri şi peste treizeci de călăreţi apucase pe drumul Ploieştilor. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) Cică era odată o babă şi un moşneag, moşneagul de o sută de ani şi baba de nouăzeci, şi... erau albi ca iarna şi posomorîţi ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

e) Un sfert de ceas pînă la hanul lui Mînjoală... de-acolea pînă-n Popeştii-de-Sus, o poştie...

Care va să zică, un sfert şi cu trei, un ceas, şi pînă-n Popeşti unul şi jumătate, fac două şi jumătate...

Aşa socotind în gînd, am şi văzut de departe, ca la o bătaie bună de puşcă, lumină multă la hanul lui Mînjoală. — I.L. Caragiale, *La hanul lui Mînjoală.*

II. *Numeralele* **un(u)** *şi* **o** *se declină, avînd forme nearticulate cînd însoţesc un substantiv şi articulate cînd sînt folosite fără substantiv.*

Numeralele *sută*, *mie*, *milion*, *miliard* se declină ca şi substantivele, avînd forme articulate şi nearticulate *(o sută, suta).*

Celelalte numerale cardinale propriu-zise se declină precedate de articolul *cei*, *cele*, care îşi schimbă forma după genul, numărul şi cazul substantivului pe care îl însoţeşte, iar numeralele rămîn neschimbate: N.A. **cei (cele) trei**; G.D. **celor** *trei.*

Cînd numeralul nu este precedat de articolul *cei*, *cele*, *genitivul numeralelor de la* **doi** *în sus se exprimă cu ajutorul prepoziţiei* **a** (lucrările **a doi, a zece, a o sută** de elevi), iar *dativul, cu ajutorul prepoziţiei* **la** (A dat de mîncare **la cinci** oameni).

Cazurile numeralului pot fi recunoscute cu uşurinţă cînd numeralul este folosit singur, în sensul că nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv. În astfel de construcţii numeralul are **valoare substantivală** *şi îndeplineşte aceleaşi funcţiuni sintactice ca şi substantivul:* **subiect, nume predicativ, atribut, complement.**

Cei doi au plecat.	N. *subiect*
Au mai rămas **doi**.	N. *subiect*
Locurile *sînt* **ale celor doi.**	G. *nume predicativ*

Hotărîrea **celor doi** e nestrămutată.	G. *atribut genitival*
Le-*am comunicat* și **celor doi**.	D. *complement*
Îi *aștept* **pe cei doi**.	A. *complement*

Cînd numeralul însoțește un substantiv, el are **valoare adjectivală** *și deci are același caz ca și substantivul determinat, iar funcțiunea lui sintactică este de* **atribut adjectival:**

Locuia *în* **două** *odăițe* joase, în fundul unei curți. — D. Zamfirescu, *Spre Cotești.*	*acuzativ*
În cetățuie se aflau **optsprezece** *plăieși*. — C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*	*nominativ*

Observă că *numeralul cu valoare adjectivală care determină un substantiv în acuzativ cu prepoziție se așază între prepoziție și substantivul determinat. Să nu faci greșeala de a lua prepoziția cu numeralul. Prepoziția se ia cu numeralul numai cînd acesta are valoare substantivală.*

EXERCIȚII

1. Subliniază numeralele cardinale propriu-zise. Pentru cele cu funcțiune de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

Și-a măritat *o* fată. Mai are *trei* în casă... Povară sînt și *cele trei* fete, / care nu se mai mărită — Z. Stancu, *Desculț.*

	Analiza morfologică	*Analiza sintactică*
o (fată)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, feminin, A.;	atribut adjectival: *cîte* fete? *-o (una);*
trei	numeral cardinal simplu cu valoare substantivală, A.;	complement: *cîte* mai are? *-trei;*
cele trei (fete)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, precedat de art. *cele*, feminin, N.	atribut adjectival: *care* fete? *-cele trei.*

Textele de analizat

a) Ce face coana Leonora?
...vede de lighioi: două pisici, doi căței, doi canari și o privighetoare. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Cucoana Leonora.*

b) Trei lei, o băncuță și patru gologani sînt bani cu pereche,/ dar cam puțini pentru un om/ care-i și flămînd, și setos, și obosit de drum. — I. Slavici, *Hanul Ciorilor.*

c) — Ce e, mă? strigă Bănică speriat.
Doi, mai mici, începură/ să țipe...
— Radule, Radule, strigă Bănică.

Ceilalți doi plîngeau. — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult.*

d) Și de va fi stat o lună sau un an... petrecîndu-și viața... numai cu plăcerea... de a prinde și de a ucide fiare pădurețe.../ cine va ști,/ spună-o. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Nu ți-e roșul de vînzare?
Să-ți dau galbeni și parale,/
ori să faci d-un schimb cu noi,/
pentru unul să-ți dăm doi, /
ți-om plini pînă la trei. — *Corbea.*

f) Așteptînd ei putură vedea cu toții, peste gard,/ că țaranii nu se risipiseră,/ ci așteptau. Atunci Tănase porunci celor două slugi/ să-și aducă pușțile. — D. Zamfirescu, *Tănase Scatiu.*

g) — Poftim, om bun,/ de-i ospăta împreună cu noi,/ ziseră cei doi drumeți călătorului străin... Călătorul străin... se așeză jos lîngă cei doi. — I. Creangă, *Cinci pîni.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle numeralele *paisprezece, șaisprezece, șaptesprezece, optsprezece* și *nouăsprezece* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv sau dativ, precedate de articolul *cei, cele.* Subliniază numeralele și indică prin săgeată substantivele determinate.

Numere neprecise (aproximative) exprimate cu ajutorul numeralelor cardinale

Un numeral cardinal, singur sau în combinație cu alt numeral sau cu alte cuvinte, poate exprima *numărul neprecis (aproximativ) al obiectelor:* **zeci (sute)** *de oameni;* **trei-patru** *copii;* **o sută-două** *de oameni;* **sute și sute** *de oameni;* **vreo cinci** *oameni;* **aproape (cam, circa, aproximativ) douăzeci** *de oameni* etc.

Cînd aproximația este exprimată prin alăturarea a două numerale (fără conjuncție între ele), numeralele se scriu legate prin liniuță: **unu-doi; trei-patru, douăzeci și doi-douăzeci și trei, o sută-două.**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie numeralele cardinale care exprimă un număr precis și cu două linii, pe cele care exprimă un număr neprecis (aproximativ). Dacă însoțesc un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Analizează numeralele după modelul dat la exercițiul 1, pag. 139.

a) În față, la treizeci-patruzeci de pași, descoperi gropile negricioase ale soldaților din a doua linie...

Sute de mii de tunuri detunau înverșunat de dincolo de rîpă. Un șuier asurzitor acoperi vuietul celorlalte sute de proiectile și umplu cerul de flăcări zburătoare. — A. Mihale, *Fuga.*

b) — Crezi tu că vom putea noi singuri secera și strînge atîta amar de grîu, că doar sute și mii de brațe trebuie acolo, nu șagă. Ș-apoi numai pentru două sarcini de grîu? — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

c) Creierul omenesc, constituit din circa 14 miliarde de celule nervoase, este un organ extrem de complex. — A. Kreindler, *Mecanismele vorbirii.*

d) Am intrat însă repede în viteză, căci în mai puțin de un ceas trebuia să facem peste cincizeci de kilometri, ceea ce era destul de greu c-un asemenea tren. — A. Mihale, *Trenul de seară.*

2. Construiește patru propoziții în care să folosești numerale care exprimă aproximația, formate din alăturarea următoarelor numerale (scrise în cuvinte): 6—7, 7—8, 16—17, 17—18.

ORTOEPIA ȘI ORTOGRAFIA UNOR NUMERALE CARDINALE

Fii atent la rostirea și scrierea următoarelor numerale:

șase	— nu șease;
șapte	— nu șeapte;
paisprezece	— nu patrusprezece sau paișpe;

șaisprezece — nu șasesprezece sau șaișpe;
șaptesprezece — nu șaptisprezece sau șaptișpe;
optsprezece — nu optisprezece sau optișpe;
nouăsprezece — nu noosprezece sau nooșpe;

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție în care să se afle numeralele: 6, 7, 14, 16, 17, 18, 19 (scrise în cuvinte, nu în cifre).

ALTE NUMERALE FORMATE DE LA NUMERALELE CARDINALE

De la numeralele cardinale se formează numeralele *colective*, *multiplicative*, *distributive* și *adverbiale*.

NUMERALELE COLECTIVE

Numeralele colective *exprimă însoțirea a două sau mai multe obiecte:*
— **amîndoi, amîndouă** sau **ambii, ambele;**
— **tustrei, tuspatru, tuscinci** (formate din numeralele cardinale *trei*, *patru*, *cinci* și *tus*, care a provenit din cuvîntul *toți*):
— **cîteșitrei, cîteșitrele, cîteșipatru** etc.;
— **toți (toate), trei, toți (toate) patru** etc.

Numeralele **amîndoi, amîndouă** și **ambii, ambele** au la *genitiv și dativ formele:* **amînduror(a), ambilor, ambelor.**

Ca și numeralele cardinale, numeralele colective au **valoare adjectivală,** dacă însoțesc un substantiv și arată numărul obiectelor denumite prin substantiv (**amîndoi** *copiii*), sau **valoare substantivală,** cînd nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv (Au sosit **amîndoi**).

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie numeralele colective și cu două linii numeralele cardinale. Fă analiza morfologică și sintactică a numeralelor cardinale și a celor colective folosind modelul dat la exercițiul 1, pag. 139.

a) Întru pomenirea muierii care ne-a fost dragă amîndurora, să bem ulcica mea... Amîndoi prietenii și-au strîmbat nasurile unul către altul. S-au îmbrățișat... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Se aprindeau focurile, în timp ce străji călări se vedeau tipărindu-se pe cer către tuspatru zările. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) Și iar mocnră, acuma tustrei, oftînd și gemînd în răstimpuri, cum fac țăranii cînd nu mai știu ce să vorbească. — L. Rebreanu, *Proștii.*

d) Ochilă atunci se ie și el după Harap Alb și pornesc tuscinci înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Călcau toți prin noroiul drumului, plescăind agale, (erau) supărați cîteșitrei, tăcuți, cu gîndurile aiurea. — M. Preda, *Îndrăzneala.*

f) Lutul meleagurilor noastre din nord a dat culturii românești și universale trei coloși: Eminescu, Enescu și Sadoveanu... Tustrei au ascultat poemul oamenilor și naturii noastre. — E. Camilar, *Fîntîna cucubeului.*

2. Construiește o propoziție în care să se afle numeralul *amîndoi* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv și altă propoziție în care același numeral, la cazul dativ, să aibă valoare substantivală. Subliniază numeralele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

Scanned with OKEN Scanner

3. Construiește cîte o propoziție în care numeralele *tustrei* și *cîteșitrei* cu valoare adjectivală să fie la cazurile genitiv și dativ. (Pentru exprimarea genitivului și a dativului, revezi declinarea numeralelor cardinale, punctul II, paginile 138 — 139.)

NUMERALELE MULTIPLICATIVE

Numeralele multiplicative *arată în ce proporție crește o cantitate:* **îndoit, întreit, înzecit, însutit, înmiit.**

Numeralele multiplicative care determină un substantiv au **valoarea adjectivală** (cîștig *îndoit*), iar cînd determină un verb au **valoare adverbială** (A cîștigat *înzecit*).

Numeralele cu *valoare adjectivală* au funcțiunea de **atribut adjectival,** iar cele cu *valoare adverbială* au funcțiunea de **complement.**

EXERCIȚII

1. Subliniază numeralele multiplicative și indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Analizează valoarea lor (adjectivală sau adverbială) și funcțiunea sintactică.

a) Cu o putere îndoită, cu brațe de fier o smuci pe babă de mijloc și o băgă în pămînt pînă-n gît. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

b) Ipate se îmbogățise însutit și înmiit de cînd a venit Chirică în slujbă la dînsul. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

c) Ș-apoi v-așezați pe jețe
Jefuind ca dregători!
Zgripțori cu-ntreite fețe,
Jupuiți pe muncitori. — C. Boliac, *Clăcașul.*

d) Ce-o să însemne pentru el dacă ne dă puțin din multul pe care-l are?
— O să-i întoarcem întreit ...
— Ba chiar împătrit. — Z. Stancu, *Dulăii.*

2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele *împătrit, înșesit, înșeptit* și *înmiit* să aibă valoare adjectivală și alte propoziții în care aceleași numerale să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. (Fii atent la scrierea corectă a acestor numerale.)

NUMERALELE DISTRIBUTIVE

Numeralele distributive *exprimă repartizarea și gruparea numerică a obiectelor.*

Ele sînt formate din numeralele cardinale propriu-zise, precedate de adverbul *cîte:*

cîte unul, cîte doi, cîte patru, cîte zece etc.

Uneori numeralul se repetă: **unul** *cîte* **unul, doi** *cîte* **doi** etc.

Numeralele distributive pot exprima și *aproximația numerică:*

...și cînd clămpăneam ceaslovul, **cîte zece-douăzeci** de suflete prăpădeam deodată. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Numeralele distributive au **valoare adjectivală** sau **valoare substantivală** și îndeplinesc aceleași funcțiuni sintactice ca și adjectivul sau substantivul:

— Lăsau în urmă cîte un *pîlc* de oşteni... — E. Camilar, *Povestiri eroice.*	*valoare adjectivală*	*atribut*
— Cîte zece se sculau/ să spuie... cam pe unde trebuie să fie Pipăşel. — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*	*valoare substantivală*	*subiect*

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie numeralele distributive şi cu două linii pe cele cardinale propriu-zise. Fă analiza morfologică şi sintactică a numeralelor distributive.

a) Cînd a fugit către zori
Noaptea a lăsat pe flori
Cîte trei rînduri de salbe
De mărgăritare albe. — D. Zamfirescu, *Salbele.*

b) Pe urmă, şapte zile de-a rîndul, (prepeliţa) a ouat cîte un ou, în tot şapte ouă mici ca nişte cofeturi şi a început să le clocească. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*

c) Azi-noapte tocilarul a tîrît cu o prăjină cu cîrlig perdeaua licuricilor după el, a mototolit-o şi a vîrît-o în cutia lui dintre roţi. Le dă drumul la una cîte una, la cîte zece, la cîte o sută şi o mie, ca la nişte albine aprinse dintr-un stup din vatră. — T. Arghezi, *Tocilarul.*

d) Cîte un stol pleca din rînduri ... şi desfăcîndu-se din stoluri, cîte două-trei călătoare se opreau grăbite pe cuib, vorbeau din gura cuibului cu cineva dinlăuntru şi se întorceau să dea stolului ştiri. — T. Arghezi, *Daţi-vă jos încet.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle numeralele distributive cu valoare adjectivală, formate de la numeralele cardinale propriu-zise 17, 18, 19 (scrise în cuvinte, nu în cifre). Indică prin săgeată substantivele determinate.

NUMERALELE ADVERBIALE (DE REPETIŢIE)

Numeralele adverbiale însoţesc:

— **un verb,** *arătînd de cîte ori se îndeplineşte acţiunea:* A scris **o dată, de două ori, de trei ori, de zece ori** etc.;

— **un adjectiv** *sau* **un adverb** *la gradul* **comparativ de superioritate** *sau* **de inferioritate,** *arătînd de cîte ori însuşirea sau caracteristica exprimată de adjectiv sau de adverb este superioară sau inferioară altei însuşiri sau caracteristici:*

Drumul acesta este **de trei ori** *mai lung* decît celălalt; Primul concurent a alergat **de două ori** *mai repede* decît al cincilea.

Aceste numerale se numesc **adverbiale,** pentru că — asemenea adverbelor — determină un verb, un adjectiv sau un alt adverb. Ele răspund la întrebarea *de cîte ori?* şi au *funcţiunea sintactică* de **complement.**

Numeralele adverbiale sînt formate din *numeralul* **o,** urmat de *substantivul* **dată (o dată),** sau din *celelalte numerale cardinale,* precedate de *prepoziţia* **de** şi urmate de *substantivul* **ori (de două ori, de trei ori** etc.).

Uneori numeralul adverbial este precedat şi de *adverbul* **cîte: de cîte două ori.**

EXERCIȚIU

Subliniază numeralele adverbiale și indică prin săgeată verbul sau adjectivul determinat. Analizează funcțiunea lor sintactică.

a) Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decît a lui Mihai, era împinzită la gura vadului, dincolo de pod ...

De trei ori s-au izbit din ce în ce mai îndîrjite și mai furioase cele două armate. De trei ori, neînfricoșatele șiruri ale lui Mihai se reped dincolo de pod. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeți c-a avut parte să guste vreuna? Nu, căci părul s-a făcut de o mie de ori mai înalt de cum era, de-i ajunseseră crengile în nouri. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

c) Milioane de mineri au coborît pînă acum de mii de ori în fundul puțului. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

d) Lui nu i-ar fura o băsică cu zece mii de galbeni, ci l-ar fura de zece mii de ori ... În zece galbeni este inima lui de zece ori; într-o sută (este) inima lui de o sută de ori, într-o mie (este) inima lui de o mie de ori. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose*.

ORTOGRAFIA NUMERALULUI ADVERBIAL „O DATĂ"

Numeralul adverbial **o dată** este format din două cuvinte, numeralul *o* (una) și substantivul *dată*, spre deosebire de *adverbul* **odată**, exprimat printr-un singur cuvînt. **Pentru a-ți controla scrisul**, observă sensul cuvintelor: *numeralul adverbial* **o dată** înseamnă **una** *dată* (**o** singură *dată*); el se referă la acțiuni care se pot repeta, de aceea apare de obicei în texte în care se află și alte numerale adverbiale: **O dată** am nimerit, dar **de două ori** am greșit. Uneori, numeralul *o dată* este precedat de adverbele *numai*, *doar*, *încă*. Adverbul **odată** are sensul *odinioară*, *cîndva*, *deodată*, *îndată*: Pe aici era **odată** pădure *(odinioară, cîndva)*; **Fără** să spună nimic, **odată** se repede spre ușă *(deodată)*.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie numeralul adverbial *o dată* și cu două linii adverbul *odată*. Explică oral după ce ai recunoscut numeralul adverbial și adverbul.

a) O dată, de două ori, de zece ori, de nenumărate ori, ridicai dealul cu cîrdul de copii ...

— Da' noi nu mai mergem acasă? ...

— Ba da, dar să ne mai dăm încă o dată. — M. Sadoveanu, *Moș Crăciun*.

b) De la schit ... cotea o cărare. Cînd o vedeau, cînd o pierdeau din ochi, o dată într-un bunget, a doua oară printre niște zimți de țancuri. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

c) Și de la o vreme, nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi ..., am țîșnit odată cu țărna-n cap și tiva la mama acasă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) A fost odată un om care toată viața lui nu s-a putut potrivi cu lumea — un om sucit. — I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

e) Fiul craiului ... încalecă și atunci calul odată zboară cu dînsul pînă la nouri și apoi se lasă ca o săgeată. După aceea mai zboară încă o dată pînă la lună. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle numeralul adverbial *o dată* și adverbul *odată* (cu sensul de *odinioară* și *deodată*). Subliniază în mod diferit numeralul adverbial și adverbul.

NUMERALELE ORDINALE

I. Numeralele ordinale *exprimă ordinea numerică sau locul pe care îl ocupă obiectele sau acțiunile într-o înșirare*.

Ele răspund la întrebările: *al cîtelea?*, *a cîta?*

Șirul numeralelor ordinale începe cu **întîiul, întîia, cel dintîi, cea dintîi** sau **primul, prima**, după care urmează: **al doilea (a doua), al treilea (a treia)** etc. *Seria se încheie cu* **locuțiunea adjectivală** *„cel (cea) din urmă“ sau cu* **adjectivul** *„ultimul, ultima“*.

Uneori, numeralele ordinale sînt precedate de articolul *cel (cea)* sau de acest articol și de prepoziția *de*, care formează silabă împreună cu articolul posesiv: **cel (cea) dintîi; cel de-al doilea; cea de-a doua.**

EXERCIȚII

1. Formează numerale ordinale de la următoarele numerale cardinale: *cinci, șase, șapte, zece, șaptesprezece, optsprezece*. Numeralele ordinale să fie construite întîi fără articolul *cel (cea)* și prepoziția *de*, apoi precedate de articol și de prepoziția *de*.

2. Subliniază numeralele ordinale din textele următoare:

a) După ceasul al cincilea, au fîlfîit perdelele ceții și au prins a fi mînate de un vînt din răsărit. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

b) — Cere-mi orice, brahmanule; sînt în stare să răspund la orice dorință.

— Doamne, binevoiește atunci a afla că cer un bob de grîu pentru cea dintîi căsuță a acestei table de joc; două boabe pentru a doua căsuță, patru pentru a treia, opt pentru a patra și tot așa, în progresie geometrică, pînă la a șaizeci și patra căsuță. Cine-mi va plăti? — M. Sadoveanu, *Soarele în baltă*.

c) Și trecînd mai departe de cel de-al doilea orator al opoziției, a schimbat iar tonul, ca un acar abil al oratoriei. — Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*.

II. *Numeralele* **întîiul** *și* **primul** se declină ca orice adjectiv, avînd forme **articulate** enclitic *(întîiul* succes) și nearticulate (un *prim* succes).

Celelalte numerale se declină cu ajutorul articolului *cel, cea*, urmat de prepoziția *de:* **cel de-***al treilea*, **celui de-***al treilea*, **cei de-***al treilea*, **celor de-***al treilea;* **cea de-***a treia*, **celei de-***a treia* etc.

Tot cu ajutorul articolului *cel, cea* se declină și numeralul *dintîi :* **cel (cea)** *dintîi*, **celui (celei)** *dintîi*, **celor** *dintîi*.

Numeralul ordinal are **valoare adjectivală** cînd însoțește un substantiv și arată ordinea obiectului denumit de substantiv: *„Camera* **a doua** este mai încăpătoare.“ Cînd nu însoțește un substantiv, numeralul are **valoare substantivală: „A doua** este mai încăpătoare.“

Numeralul ordinal cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz: Acordul se face fie prin forma numeralului (**întîia** *coloană; (al)* **întîii** *coloane; (al)* **întîilor** *coloane)*, fie prin articolul *cel, cea* (**cei** *dintîi* **locuitori; cele** *dintîi* **flori**).

Numeralul ordinal cu **valoare adjectivală** are funcțiunea sintactică de **atribut adjectival**, iar numeralul cu **valoare substantivală** are *aceleași funcțiuni sintactice ca și substantivul:* **subiect, nume predicativ, atribut genitival, complement.**

	Valoarea	*Funcțiunea sintactică*
Aceasta este *clasa* **a doua.**	**adjectivală** (acordat cu subst. *clasa;* arată ordinea obiectului);	*atribut adjectival;*

	Valoarea	*Funcțiunea sintactică*
Al doilea a plecat.	substantivală;	*subiect;*
Meritele *sînt* **ale celui de-al doilea.**	substantivală (neacordat cu subiectul);	*nume predicativ;*
Lucrarea **celui de-al doilea** este mai bună.	substantivală (neacordat cu subst. *lucrarea;* nu arată ordinea obiectului *lucrarea*);	*atribut genitival;*
Îl *aștept* **pe al doilea.**	substantivală.	*complement.*

EXERCIȚII

1. Subliniază numeralele ordinale și fă analiza lor morfologică și sintactică într-un tabel ca acela de mai înainte, la care vei mai adăuga înainte de funcțiunea sintactică încă o coloană pentru genul, numărul și cazul numeralelor.

a) Deasupra ta, întîia explozie îți sparge urechile, te năucește, a doua te acoperă de pămînt. Dar prin faptul că le-ai auzit pe amîndouă, nu ești mort. — Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război.*

b) În altă pribegie recentă, la apa Ozanei, am evocat spiritul celuilalt înaintaș, Ion al Smarandei, primul povestitor al poporului său, și aflîndu-ne tot recent la Ipotești, l-am evocat pe al treilea și cel mai mare; tustrei*, înălțați ca munții în neant, așteptîndu-l pe al patrulea, care a urcat masiv și monumental, lîngă umerii lor. — E. Camilar, *Zimbrul.*

c) Iar marți des-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai și legîndu-i frumușel cu căpăstrul, pe cel de-al doilea de coada celui dintîi, pe cel de-al treilea de coada celui de-al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămîneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Gălăciuc e al șaselea care se prăbușește cu puntea, înecîndu-se. — Al. Sahia, *Revolta din port.*

e) Iuga ridică arma la ochi după primele lui cuvinte. Răsunară două detunături,... atît de apropiate parcă a doua ar fi fost ecoul celei dintîi. Fața lui Trifon Guju se ciurui ca de vărsat negru. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele cu valoare substantivală *al cincilea* și *al șaselea* să fie la cazul genitiv, cu funcțiunea sintactică de atribut genitival, apoi de nume predicativ.

III. Numeralele ordinale *formează împreună cu substantivele „dată" sau „oară" construcții cu valoare de adverb*, avînd sens apropiat de al numeralelor adverbiale *o dată, de două ori* etc.: Am venit **întîia** *dată;* Am venit **a doua** *oară.* Aceste numerale apar deseori în propoziții sau fraze în care se află numeralele adverbiale *o dată, de două ori* etc.: *De două ori* **a lucrat bine; a treia oară a greșit.**

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie numeralele adverbiale și cu două linii construcțiile de tipul *prima oară, a doua oară* formate cu ajutorul numeralelor ordinale. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) La șase dimineața, cînd sirena sună a treia oară, oamenii din schimbul întîi se îndreaptă din toate părțile minei spre gura puțului. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

* Cei „tustrei" scriitori sînt: cronicarul Ion Neculce, I. Creangă și M. Eminescu, iar „al patrulea" este M. Sadoveanu.

b) Era o vizită de trei ori anunțată și mereu amînată. Două zile spitalul fusese spălat, măturat, fețuit. — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

c) Cănuță oftă adînc, ca și cum ar fi răsuflat întîia dată, își șterse repede ochii, ca și cum ar fi văzut întîia oară lumina. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

d) — Poi, să-i crezi și dumneata că la paisprezece ani nimeni n-a avut douăzeci de ochi. — O dată să crezi lenei, a doua oară îi crezi fără să vrei. Lenea e ca porcul ..., scarpină-l o dată ..., a doua oară dai în el și el intră în casă. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

ORTOEPIA ȘI ORTOGRAFIA NUMERALELOR ORDINALE

I. Numeralele **întîiul** și **primul** *se scriu la nominativ și acuzativ plural* **cu doi „-i“**, *pentru că ele se folosesc numai la forma articulată: întîii* sau *primii* (oameni).

EXERCIȚII

1. Scrie înaintea substantivelor de mai jos formele de nominativ plural ale numeralelor ordinale *întîiul* și *primul: concurenți, delegați, muncitori, cooperatori, scriitori, exploratori*. Explică oral ortografia numeralelor.

2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele *întîiul* și *primul* să determine substantivele *ghiocei* și *trandafiri*, puse la cazul nominativ, apoi la acuzativ cu prepoziție. Explică ortografia numeralelor.

II. *Numeralul* **întîia** *la genitiv și la dativ singular este* **nearticulat** *cînd se află după substantivul determinat, deci se scrie* **cu un singur „-i“**, *iar cînd precedă substantivul determinat, este* **articulat** *și se scrie* **cu doi „-i“**:

(al) clasei **întîi**; (al) *întîii* clase.

Numeralul **prima** *are la genitiv și dativ singular forma articulată* **primei** (nu primii): (al) *primei* clase.

EXERCIȚII

1. Completează primele patru locuri libere cu numeralul *întîia*, iar celelalte, cu numeralul *prima*, la genitiv singular. Explică ortografia numeralelor.

al ..... clase; al ..... poieni; al ..... coline; al ..... zile; al ..... opere; al ..... plecări; al ..... chemări; al ..... nuvele.

2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele *întîia* și *prima* să se afle înaintea substantivelor *operă* și *lucrare* la cazul genitiv sau dativ singular.

III. Numeralele ordinale formate de la *cinci, șase, șapte, opt, nouă* se pronunță și se scriu corect astfel: *al cincilea* (nu al cincelea); *al șaselea* (nu al șeasilea); *al șaptelea* (nu al șeaptilea); *al optulea* (nu al optîlea); *al nouălea* (nu al noolea, nici al noălea).

EXERCIȚIU

Construiește cîte două propoziții în care să se afle numeralele ordinale formate de la *cinci, șase, șapte, opt, nouă*.

IV. Numeralele ordinale formate *de la* **unsprezece** *pînă la* **nouăsprezece** se pronunță și se scriu corect astfel:

al unsprezecelea, al doisprezecelea... al nouăsprezecelea (nu al unsprezecilea, al doisprezecilea etc.), pentru că ele sînt formate de la *unsprezece, doisprezece* etc., spre deosebire de *al douăzecilea, al treizecilea* etc., formate de la *douăzeci, treizeci* etc. **Mijlocul de control** *este corespondența dintre numeralele ordinale și cele cardinale de la care s-au format:*

cardinale: unsprezece, doisprezece, douăzeci;

ordinale: al unsprezecelea, al doisprezecelea, al douăzecilea.

Numeralele formate de la *sută* și *milion* se pronunță și se scriu corect astfel: *al* **o sută***lea* (format de la **o sută**); *al milionulea*; *al* **trei sute***lea* (format de la **trei sute**).

EXERCIȚII

1. Scrie șirul numeralelor cardinale *de la unsprezece pînă la nouăsprezece* și apoi, *din zece în zece, de la douăzeci pînă la nouăzeci*, urmate de numeralele ordinale corespunzătoare. Subliniază din fiecare formă a numeralului partea componentă *zece* sau *zeci*.

2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele ordinale formate de la *paisprezece, șaisprezece, optsprezece, șaizeci, o sută, un milion, șase sute, șapte sute* să însoțească un substantiv masculin sau neutru.

V. Cînd se folosesc *cifre romane*, numeralele ordinale, în afară de primul din serie, se scriu la masculin și la neutru precedate de articolul posesiv *al* și urmate de articolul enclitic *-le*, plus particula *-a*, iar la feminin, precedate de articolul posesiv *a* și urmate de articolul enclitic *-a:*

masculin și neutru: Napoleon I, Napoleon *al* III-*lea*, congresul *al* II-*lea*, congresul *al* III-*lea*, secolul I, secolul *al* XX-*lea*;

feminin: clasa I, clasa *a* II-*a*, clasa *a* XII-*a*.

Pentru primul numeral din serie, cifrele romane nu se folosesc decît atunci cînd numeralul urmează după substantivul determinat: clasa I, congresul I. Nu este corect să scriem: I clasă, I congres.

EXERCIȚII

1. Construiește cîte o propoziție în care să folosești după substantivul *clasa* numeralele ordinale: *întîi, a șaptea, a noua, a douăsprezecea* (scrise cu cifre romane), și numeralele *al nouăsprezecelea* și *al douăzecilea*, după substantivul *secolul*.

2. Construiește propoziții în care să arăți în ce secole au domnit Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan Cuza.

NUMERALUL

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Dar, ca lucru de neînțeles, ca o minune, se ridică pe dealul lutos și sterp dinspre răsărit un nuc strașnic, bătrîn, de cîteva sute de ani... Din trunchiul gros [să nu-l cuprindă trei oameni ...,] se desfac două ramuri vînjoase,/ ce merg, încleștate ca niște brațe, pînă sus,/ apoi deodată se izbesc una pe alta în lături, împroșcînd fiecare sute și mii de crengi/ ce se unesc într-un frunziș negru, cărnos, ca un aluat de fiere. — Em. Gîrleanu, *Nucul lui Odobac*.

b) O sută de greieri într-un cîmp par o sută de mii de glasuri,/ care se frîng/ și se întind neîncetat, ca niște degete de sîrmă și cleștar cu cîte zece falange, cutreierînd pe dîra cîrtițelor și printre tulpini. — T. Arghezi, *Greierișul*.

c) Într-o săptămînă, am arat tot pămîntul lui Iosub,/ am sfărîmat bulgării,/ ne-am umplut amîndoi de furuncule,/ am jupuit un cal/ și l-am îngropat... A doua săptămînă, a trecut pe pămîntul vecinului din dreapta, — vreo două hectare ....

Pămîntul vecinului din stînga ... nu l-am arat nici pe jumătate;/ a dat ochii peste cap și al doilea cal!

Al treilea, ros de hamuri pînă la os, abia sufla. — V. Em. Galan, *La răzeși*.

d) S-a trezit fecioară tînără, cu nouă răutăți în trupul ei,/ și a trimes sfînta Duminică nouă șerpi buni în ajutorul nostru. A venit un șarpe/ și a înghițit o răutate/ și au rămas opt răutăți. Și a venit alt șarpe/ și a înghițit o răutate/ și au rămas șapte răutăți. A venit al treilea înghițind o răutate/ și au rămas șase răutăți. A venit al patrulea —/ și au rămas cinci răutăți. A venit al cincilea —/ și au rămas răutățile numai patru;/ pe urmă au rămas trei/ și după aceea două. Și a venit cel din urmă șarpe al sfintei Duminici/ și a înghițit cea din urmă răutate a cneaghinei;/ și rămîne cneaghina Marușca trup luminat și curat ca un argint strecurat. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Și mănîncă ei la un loc tustrei,/ pînă ce gătesc de mîncat toate cele cinci pîini ...

După ce au mîntuit de mîncat,/ călătorul străin scoate cinci lei din pungă/ și-i dă ... [celui ce avusese trei pîini,] zicînd:

— Primiți ... această mică mulțămită de la mine ... Veți cinsti mai încolo cîte un pahar de vin/ sau veți face cu banii/ ce veți pofti ...

Cei doi nu prea voiau/ să primească,/ dar după multă stăruință din partea celui (de-) al treilea au primit. De la o vreme, călătorul străin ș-a luat ziua bună de la cei doi ... — I. Creangă, *Cinci pîni*.

f) Împăratul zise/ că trebuie/ să fie o greșală,/ și pofti pe fiii de împărați/ să mai treacă o dată ... Trecură și a treia oară,/ și tot pe argatul cel chel îl lovi cu mărul fata împăratului. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*.

VERBUL

Verbul este *o parte de vorbire flexibilă: merg, mergi, mergeam* etc. El exprimă *acțiuni:* **a munci, a scrie, a lucra;** *stări:* **a ședea, a sta, a exista, a se afla.**

EXERCIȚIU

Subliniază în mod diferit verbele care exprimă acțiuni sau stări.

a) Din cînd în cînd saltă dintr-o brazdă neagră o ciocîrlie care filfîie pe deasupra noastră și țîrîie ușurel. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

b) Bunicul stă pe prispă ... Înnumără florile care cad. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

c) Se află o rîpă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura rîpei și ascultă; stau parcă ar fi bolovani ... Iar se opresc și stau o vreme. Apoi mistrețul cel mare se mișcă înainte singur, domol, cu opriri și cu mare fereală. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Ploaia bună a înviorat pămîntul.
Cîmpul nesfîrșit a înviat. — Z. Stancu, *Desculț*.

CONJUGĂRILE

1. *Fiecare acțiune sau stare are* **un nume** *exprimat printr-o formă verbală nepersonală, numită* **infinitiv: a lucra, a vedea, a face, a citi, a coborî.**

Infinitivul este format din rădăcina verbului, la care se adaugă una din terminațiile: **-a** *(a lucr/***a**); **-ea** *(a ved/***ea**); **-e** *(a fac/***e**); **-i** *(a cît/***i**); **-î** *(a cobor/***î**). Cînd este folosit numai pentru a denumi acțiunea sau starea exprimată de verb, infinitivul este precedat de prepoziția **a** : **a** *lucra*.

EXERCIȚII

1. Scrie infinitivul verbelor următoare: *alerg, săpăm, cădeau, vedeai, avem, apăreau, mergeau, trecem, duceți, veneseni, priveam, hotărîm*.

2. Subliniază verbele din textele următoare, apoi scrie infinitivul lor.

a) Pe drum horea și doinea, iar buzduganul și-l arunca să spintece norii, de cădea departe tot cale de o zi. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

b) Nămeții crescuseră pufoși și frumoși ... Făcurăm pîrtii ... Desfundarăm ulița, iar alți rușani desfundară strada cea mare care ducea spre centru. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

c) Dumbrava rămase iar tăcută în fumul ei de lumină, ca într-un vis. Și duduia Lizuca aștepta cu inima bătînd și cu ochii ațintiți.

Și deodată clipiră candele verzi de licurici în două șiraguri, și văzu pajiștea de flori deschisă către un părete de stîncă, între doi mesteceni bătrîni. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

II. *După terminația infinitivului, verbele se grupează în* **patru conjugări,** *de aceea terminația infinitivului se numește* **caracteristica conjugării:**

	Infinitivul	*Caracteristica conjugării*
— conjugarea I	*a lucra, a tăia*	**-a**
— conjugarea a II-a	*a vedea, a avea, a plăcea*	**-ea**
— conjugarea a III-a	*a bate, a cere, a face*	**-e**
— conjugarea a IV-a	*a citi, a privi, a coborî*	**-i sau -î**

EXERCIȚII

1. Subliniază caracteristica conjugării verbelor date și scrie în dreptul lor cărei conjugări aparțin.

a asculta ...; a lăsa ...; a mîngîia ...; a avea ...; a vedea ...; a părea ...; a scrie ...; a face ...; a împăduri ...; a împodobi ...; a fi ...; a ști ...; a hotărî...

2. Subliniază verbele din textele următoare, apoi scrie-le la infinitiv grupate după cele patru conjugări.

a) Eram singuri.

— Spune, uncheșule, a poruncit măria-sa. I-am spus. Măria-sa a ascultat și m-a bătut pe umăr.

— Staroste Căliman, a grăit măria-sa, te poftesc să-mi dai răgaz pînă ce voi isprăvi războiul meu ...

Eu am tăcut ...

— Războiul meu, staroste Căliman, a grăit iar Vodă zîmbind către mine și privindu-mă aprig, să știi că îl am cu această țară fără rînduială. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

b) De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămîiet. —
M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

c) Peste cartierele mărginașe căzuseră întîii fulgi de zăpadă, ușori, stele mărunte, sărutînd cu spaimă noroiul mahalalelor. Pe urmă a început să bată un vînt uscat, tăios, aducător de îngheț. — Al. Sahia, *Șomaj fără rasă.*

LOCUȚIUNI VERBALE

Acțiunile și stările pot fi exprimate și prin **locuțiuni verbale** (grupuri de cuvinte între care se află neapărat un verb și care îndeplinesc împreună rolul unui verb). Cele mai multe locuțiuni verbale *se pot înlocui cu un verb:*

a băga de seamă = *a observa;* **a o lua la fugă** = *a fugi;*
a da năvală = *a năvăli;* **a sta de veghe** = *a veghea.*

Verbul care intră în componența locuțiunii verbale are rolul gramatical de a preciza persoana, timpul și modul acțiunii, iar celălalt cuvînt (substantiv, adverb etc.) îi precizează de obicei sensul.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază locuţiunile verbale din textele următoare şi arată cu ce verbe ar putea fi înlocuite. Analizează modul, timpul, persoana şi numărul verbului care intră în alcătuirea locuţiunii verbale. Fii atent, pentru că în unele cazuri între cuvintele din care este formată locuţiunea verbală se pot intercala alte părţi de vorbire. De exemplu: **Am stat toată noaptea de veghe.**

a) Ţi-aduci aminte, Teofile, de ziua aceea din copilăria noastră, de care ţi-am vorbit eu odată? ...

Atunci, în ziua aceea neuitată, s-au întîmplat mai multe lucruri.

Întîi, s-a întîmplat, pentru prima oară în viaţa noastră, să băgăm de seamă că au înflorit livezile. — M. Sadoveanu, *Ţi-aduci aminte, Teofile...*

b) Aşa, salt înainte! ...

S-a ridicat repede şi a rupt-o la fugă cîţiva metri şi iar s-a ridicat, şi iar a fugit peste cîmp, trîntindu-se şi ridicîndu-se ca înnebunit. — Al. Sahia, *Întoarcerea tatei din război.*

c) — Da bine, moşnege, ... unde te visezi, de umbli cu porci după tine? Şi cine te-a pus la cale să mă iei tocmai pe mine în bătaie de joc? — I. Creangă, *Povestea porcului.*

d) Cucul îşi luă zborul şi umbra lui trecu pe alee. — M. Sadoveanu, *Rază de soare.*

e) George se temea să nu înceapă iar o încăierare, şi de cîteva ori căută privirile lui Jurca; acesta stătea de vorbă cu Ardeleanu, apoi, întorcîndu-se spre Móhai, îi spuse să facă rost cum o putea de o masă mai mare, de pe care să se poată vorbi. — T. Popovici *Setea.*

f) Nu-i venea să dea crezămînt nici vederilor, nici auzului; zîna ce-i sta în faţă îl privea cu ochi fermecători ... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

g) Se opinti. Şi trase din toate puterile. Cînd colo aruncă pe iarbă un peşte cu solzii de aur ce străluceau de-ţi luau ochii. — B. Şt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

h) — Moşule, ie seama de ţine bine telegarii ceia, să nu ieie vînt ...

— I-auzi, măi! ... Dacă n-a stat oleacă, să-l învăţ eu a mai lua de altă dată drumeţii în rîs! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Scrie în dreptul verbelor date locuţiunile verbale corespunzătoare:

a vorbi	a comanda .....
a plănui	a se rostogoli .....
a observa	a se pîrgui .....
a chiui	a hotărî .....
a năvăli	a privi (pe furiş) .....
a demasca	a se opri .....

3. Fă o naraţiune în care să foloseşti şase locuţiuni verbale. Subliniază-le şi arată ce sens au.

VERBE PREDICATIVE ŞI VERBE NEPREDICATIVE

I. *Verbele care au un înţeles de sine stătător sînt* **predicative**, *adică pot spune singure ceva despre subiect, pot exprima singure predicatul, atunci cînd sînt la un mod personal.* De exemplu: „Sus, pe bolta adîncă, stelele **au pălit**; în haosul albastru, luceafărul **sclipeşte** tainic, strălucitor. — Em. Gîrleanu, *Singuraticii.*

Verbele care nu au un înţeles de sine stătător sînt **nepredicative**, *pentru că ele nu pot spune singure ceva despre subiect, ci numai împreună cu alte cuvinte.* De exemplu, în textul **A fost** un tînăr împărat

De la mişei a smuls averea...
Cei tari au zis: „**A fost mişel!**
Ne-a prigonit prea multă vreme“ (G. Coşbuc, *Ex ossibus ultor*),

în prima propoziţie *(A fost* un tînăr împărat), verbul *a fost* este predicativ, pentru că are un înţeles de sine stătător *(a existat)*, pe cînd în propoziţia *A fost mişel!* verbul *a fost* nu are înţeles de sine stătător, deci nu poate exprima singur predicatul. Despre tînărul împărat, se spune că *a fost mişel.*

În afară de verbul *a fi*, mai sînt și alte verbe care pot fi folosite și ca verbe nepredicative: **a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a părea** și altele. Verbele *a ajunge* și *a ieși*, cînd sînt folosite ca nepredicative, au sensul *a deveni* și formează predicatul împreună cu altă parte de vorbire: Peste un an **va ajunge** (sau **va ieși**) *inginer*. Verbul *a face* la diateza activă este predicativ, dar la diateza reflexivă nu are întotdeauna înțeles de sine stătător: **S-a făcut galben** ca ceara = *a devenit galben*. *A părea*, la diateza activă, este nepredicativ (Acesta **pare** *mai bun*), dar ca reflexiv impersonal este predicativ (*Se pare* / că a înțeles).

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie verbele predicative și cu două linii verbele nepredicative împreună cu partea de vorbire cu care formează predicatul. Ca **mijloc de verificare**, folosește procedeul reducerii propoziției la o propoziție simplă, pentru a vedea dacă verbul respectiv spune singur ceva despre subiect.

a) De unde nu este foc,/ nu iese fum.

b) A fost harnic, viteaz,/ dar e zgîrcit/ și are avere ... Hatmanul Mihu a fost slujitor,/ s-a făcut apucător/ și a ajuns zgîrcit. — B. Șt. Delavrancea, *Luceafărul*.

c) Dar iată/ că o plută ne ajunge din urmă. Dălcăușul își scoate iute cîrma/ să nu i-o rupă. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Nu prea înțelege bine ...;/ totuși un lucru a început/ să devie limpede în mintea lui:/ că Bereczki nu prea are sorți/ să ajungă azi director,/ și că celălalt, Bucsi acela, iese cu bine din încurcătură. — Nagy István, *La cea mai înaltă tensiune*.

e) Trecu astfel /cît trecu;/ dar [fiindcă năravul din fire n-are lecuire], jupîn Rănică vulpoiul nu se lasă de mîncătorii și de vicleșuguri,/ nici cînd ajunse om de frunte. — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică Vulpoiul*.

f) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni. Pe fața apei sclipesc, ici, sfărămături de oglinzi, colo, plăci de oțel;/ ... În nuferi, ca-n niște potire plutitoare, curg raze de aur. — Em. Gîrleanu, *Mărinimie*.

g) Dacă ajunse aici,/ Greuceanu se dete de trei ori peste cap/ și se făcu un porumbel. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

h) Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de omăt,/
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămîiet. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

i) Unchețul și pădurea mi-au devenit foarte dragi din aceste prime ceasuri. — M. Sadoveanu, *Focul*.

j) Smaranda era bolnavă și împovărată de copii ... De vreme ce (Ion) putea/ să iasă popă mai curînd/ nu e de gîndit / că cineva ... i-ar fi dat ghes/ să stea opt ani la seminar. — G. Călinescu, *Ion Creangă*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbele nepredicative *a fi*, *a ajunge*, *a deveni*, *a se face*, *a părea* și alte propoziții cu verbele predicative *a fi*, *a ajunge* și *a face*. Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin verbe predicative și cu două linii, pe cele în alcătuirea cărora intră verbe nepredicative.

CARACTERUL TRANZITIV ȘI INTRANZITIV AL VERBELOR

I. *Verbele care pot avea un complement direct sînt* **tranzitive***, iar *cele care nu pot avea un complement direct sînt* **intranzitive**.

---

* *Tranzitiv* înseamnă „care trece". Acțiunea exprimată de un verb tranzitiv *trece* sau *se exercită asupra unui obiect exprimat prin cuvîntul cu funcțiune de complement direct.*

Scanned with OKEN Scanner

Caracterul tranzitiv al unui verb nu se apreciază numai după prezența în propoziție a complementului direct, ci *după posibilitatea verbului de a avea un complement direct:*

În noaptea următoare... soldații **au ocupat** *castelul.*	*tranzitiv*, compl. direct exprimat (castelul); *intranzitiv;*
Pentru prima dată de cînd **venise** aici, *pe Ana o* **cuprinse** frica. — T. Popovici, *Setea.*	*tranzitiv*, compl. direct exprimat (pe Ana, o):
— Mai **cîntă**, lăutare, mai **cîntă**!... — O. Goga, *Lăutarul.*	*tranzitiv*, compl. direct neexprimat, dar verbul poate avea compl. direct: „cîntă *o doină*".

Unele verbe intranzitive pot fi ușor recunoscute după ceea ce exprimă. Astfel, *verbele de mișcare* (a veni, a pleca, a merge etc.) și *cele care exprimă o stare* (a sta, a ședea, a exista) *sînt intranzitive*, pentru că ele nu exprimă acțiuni care să se exercite asupra unui obiect.

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie verbele tranzitive și cu două linii pe cele intranzitive. Dacă complementul direct este exprimat, indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propozițiile în care se află verbe tranzitive fără complement direct exprimat, adăugînd un complement direct pe lîngă verbul respectiv.

a) Caprele din sat le adună Bicoi. De la unele mai stoarce dimineața cîte o picătură de lapte, încheagă brînză, umple putinica, mănîncă toată iarna, mai și vinde. — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Venise vremea culesului porumbului ... Peste pustă plutea arama și vîntul de amărăciune al toamnelor. Miklos descălecase, își legase armăsarul de o tufă; o văzu pe Ana printre tuleii gălbui. Porni spre ea fluierînd.

— Cum merge treaba, nevăstuță? — T. Popovici, *Setea.*

c) — Care din voi va merge să fure zîna din palatul badii Costea, îi dau căruța mea cu patru cai! În sănătatea Aniței să bem, fraților! — I. Agîrbiceanu, *Costea pădurarul.*

d) Oile tocmai urcau la stînă. Baciul îmi arătă pe Oance. Venea agale pe lîngă noi, chiuind nu atît pentru ele, cît ... pentru Oltul care vuia în umbră. — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

e) Nu rîde, bădiță ... Bunicile mele mi-au povestit multe și știu și eu ceva. Spuneau că și la noi odată era țara mai așezată și erau voievozi care au biruit pe turci și tătari. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor.*

f) Dezgroapă, moșnege, cu mîinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale ...
Tu porți ferecate durerile noastre
În vaierul strunelor tale ...
Ne cîntă bătrînul ... — Cărunta pleoapă
O vezi cum povara-și frămîntă ... — O. Goga, *Lăutarul.*

II. *Unele verbe intranzitive sînt folosite și ca tranzitive, sau verbe tranzitive sînt folosite și ca intranzitive.* Cînd un verb își schimbă caracterul intranzitiv sau tranzitiv, el își schimbă în general și sensul lexical sau cel puțin capătă o altă nuanță de sens.

Verbe cu caracter intranzitiv	Folosite cu caracter tranzitiv
Am trecut prin apă.	*Pe copil*, *l*-am trecut eu dincolo (l-am transportat).
Aleargă repede.	*L*-a alergat până la marginea satului (l-a fugărit).

Verbe cu caracter tranzitiv	Folosite cu caracter intranzitiv
Ține-*l* bine *pe copil*.	Ploaia a ținut o săptămînă (a durat).
Am făcut *lucrarea*.	Fă cum știi (procedează). Am mers pînă acolo, apoi am făcut la dreapta (ne-am îndreptat, am pornit spre dreapta).

EXERCIȚIU

Analizează verbele subliniate din textele următoare. Subliniază și celelalte verbe (cu o linie verbele tranzitive și cu două linii pe cele intranzitive). Dacă în propoziții se află complemente directe, indică prin săgeată verbele determinate.

Model de analiză

a) *Suflă* mai cu inimă, Leano! strigă Hagiul, cocoloșit într-un colț al patului. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose*.

b) Primăvară, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă. — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

	TRANZITIV SAU INTRANZITIV	COMPLEMENTELE DIRECTE	SENSUL VERBELOR CARE ȘI-AU SCHIMBAT CARACTERUL TRANZITIV SAU INTRANZITIV
a) suflă	intranzitiv	—	—
b) suflă	tranzitiv	*bruma* și *zăpada*	*împrăștie*, *spulberă*

Textele de analizat

a) Luna pe cer *trece* așa sfîntă și clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară. — M. Eminescu, *Sara pe deal*.

b) Burtan, un zăplan de flăcău, *m-a trecut* în luntre pe celălalt mal. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

c) — Moșule, ia seama de *ține* bine telegarii ceia,... să nu faci vreo primejdie! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Cît *ținu* tremurarea vîntului, stăturăm tăcuți în blăni și cergi. — M. Sadoveanu, *Drum la moș Anania*.

e) Așa era de mult popor
Venit *să plîngă* pe-un fecior
De împărat! ...
Pe cer cînd soarele-i apus,
De ce *să plîngi* privind în sus? — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

f) Știu cuibul ... Văd o clipă perechea, — apoi una din păsările *zboară* c-un tremur scurt din aripi. — M. Sadoveanu, *Privighetoarea*.

Scanned with OKEN Scanner

g) A scos sabia şi s-a repezit într-o ceată de soldaţi turci, care mergeau iavaş-iavaş pe uliţă. *A zburat* trei-patru capete cu sabia ... Spaima a intrat în turcime. — Z. Stancu, *Desculţ*.

h) Moromete *făcea* un pas, se oprea; smulgea un spic rămas în urma băieţilor; se uita la el, *făcea* socoteli, chibzuia ce e cu spicul? — M. Preda, *Moromeţii*.

i) Harap Alb *face* cum îi zice sfînta Duminică ...

După aceasta, Harap Alb mulţumi sfintei Duminici pentru binele ce i-*a făcut*. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

VERBELE AUXILIARE*

VERBUL „A FI"

Verbul **a fi** este neregulat. La diferite timpuri şi moduri, el poate avea rădăcinile **f-, sînt-, est- (eşt-), er-**: *f*ost, *sînt*em, *est*e, *eşt*i, *er*am.

EXERCIŢIU

Subliniază verbul *a fi* şi analizează modul, timpul, persoana şi numărul la care se află.

a) Poporul e stîlpul ţării ... fiecare părticică de pămînt e vărsită cu sîngele lui ... şi într-o zi ni s-a zis: „Munceşte, române, de dimineaţă pînă în seară ... şi rodul muncii nu va fi al tău. Tu ai fost puternic şi viteaz în luptă, dar puterile tale s-au tocit de sărăcie. — Al. Russo, *Cîntarea României*.

b) Astfel fu acea vrednică de o neştearsă aducere-aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care românii scriseră cu sabie şi cu sînge pagina cea mai strălucită din analele lor. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*.

c) Nicăieri pe pămînt n-a fost rai al albinelor mai tihnit pentru roi, decît în poienile codrilor vechi. Erau şi fructe multe şi pîne îmbelşugată. De asemenea, într-atîtea păşuni grase, vitele erau fără număr. — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*.

d) Dar bietul Gherasîm n-a mai venit ... Spun bătrînii c-a fost o jale mare pe sat, căci Gherasîm acela fusese un om ca pîinea cea bună. — I. Agîrbiceanu, *Valea-Dracului*.

e) — Cît fac 25 de măgari şi cu 15 boi?

Mă gîndii eu, mă răzgîndii: asta nu e adunare. Ei, trebuie să fie înmulţire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus cît a dat pe un măgar şi pe un bou ... — B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

f) Poate să fi fost pe la cîntători, cînd urletele vijeliei începură a-şi scoborî glasul. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

ORTOGRAFIA UNOR FORME ALE VERBULUI A FI

I. Formele prezentului, **eşti, este, e,** şi ale imperfectului, **eram, erai, eraţi, erau**, *se rostesc şi se scriu corect cu* **e** *la începutul cuvîntului*, nu cu „ie-", iar terminaţiile imperfectului, *-am, -ai, -a, -aţi, -au*, se adaugă imediat după rădăcina *er-*: *er*/**am**, *er*/**ai** etc. **Este greşit să pronunţăm şi să scriem**: ieşti, ieste, ream, reai etc.

EXERCIŢIU

Construieşte cîte o propoziţie cu verbul *a fi* la prezentul indicativului, persoanele a II-a şi a III-a singular, apoi la toate persoanele imperfectului atît la singular, cît şi la plural. Subliniază litera „*e-*" cu care încep formele verbului, precum şi terminaţiile imperfectului.

---

* Denumirea *auxiliar* vine de la adjectivul latin *auxiliaris-auxiliare* (ajutător). Verbele auxiliare se numesc astfel, pentru că ele *ajută* la formarea timpurilor compuse ale verbelor.

Scanned with OKEN Scanner

II. În vorbirea populară, se folosesc la prezent și următoarele forme ale verbului *a fi*, la persoanele I și a III-a: persoanele I singular și a III-a plural: **-s, -îs** *(sînt);* persoana a III-a singular: **-i, -îi** *(este).*

Formele **-s** și **-i** se folosesc după cuvintele care se termină în vocală și se leagă de acestea prin liniuță, deoarece ele se rostesc împreună cu cuvîntul dinaintea lor; **îs** și **îi** formează singure silabă.

Unde-i unul nu-i putere.
La nevoi și la durere;
Unde-s mulți puterea crește
Și dușmanul nu sporește. —
V. Alecsandri, *Hora Unirii.*

— Cît îi mic, prinde muște cu ceaslovul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Eu îs bun, cît îs bun, dar și cînd m-a scoate cineva din răbdare... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Să nu confunzi formele **îi** *și* **-i** *ale verbului* **a fi** *cu pronumele personal de persoana a III-a.* Pentru aceasta, observă înțelesul textului și faptul că atunci cînd forma **-i** a verbului *a fi* se leagă prin liniuță de un pronume, primul loc îl ocupă pronumele, iar al doilea loc, verbul **-i**: *mi-***i** sete; *ți-***i** sete; *i-***i** sete *(mie, ție, lui, ii* **este** sete).

EXERCIȚII

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătînd pentru verbul *a fi* modul, timpul, persoana și numărul, iar pentru pronume, felul, persoana și numărul.

a) El *e* sol precum se vede,
Mă-sa l-a trimis în sat.
Vezi, de-aceea-*i* încruntat
Și s-avîntă și se crede
Că-*i* bărbat. — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

b) — ... Aista-*i* un animal șiret care nu se mai află pe lumea asta ...
— Moș Ion, eu văd că stă cuminte și se uită la mine.
— Apoi nu ți-am spus eu cît *îi* de șiret? El numai cît *îs* eu aici te poate suferi să stai acolo. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri.*

c) Un singur lucru putuse spune c-un rîs larg, scărpinîndu-se în capu-*i* buhos: că-l cheamă Neculai. Era așa de zdrențuit, cu privirile spăriate parcă de dihania care-*i* rodea măruntaiele. — M. Sadoveanu, *Neculai și prietenul său.*

d) ... și îndată *îi* vine alt gust: să rupă un colț de iarbă ... Nici nu *i-i* sete, nici nu *i-i* foame; dar poate m-a auzit fredonînd alene și moale un cîntec vechi. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru.*

e) La bădița al meu la poartă,
Două fete mari se ceartă:
Una-*i* hîdă, dar bogată,
Alta-*i* mîndră, dar săracă.
A bogată zice-așa:
— Badea pe mine m-o lua,
Că-*i* dă tata patru boi
Și-o turmă mare de oi. —
Folclor.

f) Frunzuliță viorele,
La portița dragii mele
Răsărit-au două stele,
Dar nu-*s* stele părăsite,
Ci-*s* două flori înflorite;
Una-*i* ea și una-*s* eu:
Dorul ei și dorul meu. —
Folclor.

2. Completează locurile libere din textele următoare cu formele verbului *a fi: -s, îs, -i, îi.* (Fii atent la scrierea formelor *îs* și *îi,* în care *î-* nu se poate scrie legat prin liniuță, deoarece *în limba română nu există cuvîntul „i".*)

Scanned with OKEN Scanner

a) Plin ... satul de feciori,
Nu ... c-a badii ochişori;
C-aşa ... ochii mîndrului,
Ca şi mura cîmpului,
Care ... coaptă la pămînt
Şi nu ... ajunsă de vînt;
Care ... coaptă la răcoare
Şi nu ... ajunsă de soare.
— *Folclor.*

b) Bate vîntul şi huieşte
Şi cel codru-aşa grăieşte:
— Alei, fecioraş din vale,
Mult ţi ... sufletul cu jale!
Nu-ţi mai plînge inima,
Că nu ştii de mîndra ta,
Că şi eu ... tot aşa.
Frunză verde arnăute
Şi toate-n lume ... trecute.
Ş-apoi, mîndră floare-aleasă,
Dusă ... limba călătoare
Toate ... duse, toţi ... duşi.
— *Folclor.*

III. Verbul *a fi* se scrie cu un singur -i la următoarele moduri şi timpuri:
— *infinitivul prezent şi perfect: a fi; a fi fost;*
— *imperativul cu aspect negativ, la persoana a II-a singular: nu fi* (supărat);
— *viitorul şi viitorul anterior: voi fi; voi fi fost;*
— *condiţional-optativul prezent şi perfect: aş fi; aş fi fost.*
Tot cu un singur -*i* se scrie şi *conjunctivul perfect*, care are forma *fi*, invariabilă la toate persoanele: *eu, tu, el, noi, voi, ei să fi fost.*

EXERCIŢII

1. Subliniază verbul *a fi* şi celelalte verbe la timpurile formate cu auxiliarul *a fi*. Scoate-le din texte şi explică prin analiză morfologică de ce s-a scris auxiliarul *a fi* cu un singur -*i*.

Model de analiză

a) Linişte *va fi* după ce luăm înapoi, din mîna turcului, ţara strămoşilor noştri. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*
b) *Ai fi trăit* în veci de veci
Şi rînduri de vieţi. — M. Eminescu, *Pe lîngă plopii fără soţ.*

Analiza morfologică

va fi / ai fi trăit — viitorul verbului *a fi*, format din auxiliarul *va* + infinitivul *fi*; condiţional-optativul perfect al verbului *a trăi*, format din auxiliarul *ai* + infinitivul *fi* + participiul *trăit.*

Textele de analizat

a) În sfîrşit, soarele veni să lumineze această mare zi de miercuri 13/23 august, menită a fi briliantul cel mai strălucitor al cununei gloriei române. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*
b) Spune-mi, n-aş fi un nătărău de frunte, cînd m-aş încrede în tine? — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*
c) Îşi aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; şi, îndreptîndu-se că, în iuţeala vînătorii, nu va fi văzut tocmai bine, reduse coada vulpii pînă la vreo doi stînjeni. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*
d) Şi de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile şi de m-ar fi izgonit de la casă, ca pe un străin, tot n-aş fi rămas aşa de umilit în faţa ei, ca atunci cînd m-a luat cu binişorul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Scanned with OKEN Scanner

e) Dînsa nu mai avea ce face cu Bator. De cîte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți ... și n-ar fi putut răbda ... Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună de mireasă ...

— Bator, mă, nu fi supărat. Ție o să-ți meargă mai bine, — I. Agîrbiceanu, *Fefeleaga*.

f) Va geme de patemi
Al mării aspru vînt ...
Ci eu voi fi pămînt
În singurătate-mi. — M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.

2. Construiește cîte o propoziție cu verbul *a fi* la timpul viitor și la modul imperativ cu aspect negativ, persoana a II-a singular și tot cîte o propoziție cu verbul *a vedea* la condițional-optativul perfect și la conjunctivul perfect.

3. Construiește cîte o propoziție cu verbul *a dobori* la timpul viitor și la modul condițional-optativ prezent și perfect, diateza pasivă.

IV. Verbul **a fi** *se scrie cu doi* **-i** *la următoarele moduri și timpuri:*
— *imperativul cu aspect pozitiv, persoana a II-a singular:* **fii** (liniștit);
— *conjunctivul prezent, persoana a II-a singular:* tu *să* **fii** (liniștit);
— *gerunziul:* **fiind**, **nefiind**, **nemaifiind**.

În aceste cazuri primul **-i** face parte din rădăcina verbului, iar al doilea **-i** este terminația persoanei a II-a singular (la imperativ și conjunctiv); la gerunziu, al doilea **-i** face parte din terminația gerunziului **-ind**.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu imperativul pozitiv al verbului *a fi* la persoana a II-a singular.

a) Fă ca legea să fie tare; iar tu, măria ta, ca domn ... bun, mai ales pentru aceia pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători și răi. ... simplu, măria ta, ... bun, ... demn cetățean. — M. Kogălniceanu, *Discurs la inscăunarea lui Alexandru Ioan Cuza*.

b) ... drept și îndrăzneț, și tare,
... și blînd
Cu cei ce au nevoie de blîndețe.
... neîndurător
Cu cei care lovesc în tinerețe. — E. Jebeleanu, *Fiul meu*.

2. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la conjunctivul prezent, persoana a II-a singular.

a) — Sănătos ... și ți-e destul un pumn de mălai, ca nici pe un împărat să nu te dai! — I. Slavici, *Comoara*.

b) ... cît munții de voinic,
Ori cît un pumn ... de mic,
Cărarea mea și-a tuturor
E tot nimic! — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

c) ... partidului oștean
Gata mereu în gînd și fapte. — M. Beniuc, *Inscripție*.

3. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la modul gerunziu.

a) Eu, ... ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era ... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) — Să mă încred în voi? zise Lăpușneanul ... Nu știu că ..... mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? — C.Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

c) ..... băiet, păduri cutreieram
Și mă culcam ades lîngă izvor. — M. Eminescu, *Fiind băiet, păduri cutreieram*.

[1]) *verbul* **a fi** *la gerunziu, fără prefixul* **ne-**; [2]) *gerunziul precedat de prefixul* **ne-** *și de adverbul* **mai**.

d) Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
[1]) ..... -mi prieteni,
O să-mi zîmbească iar.
— M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.

[2]) ..... pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri-aminte
M-or coperi cu drag.
— M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat*.

4. Construiește cîte două propoziții în care să se afle verbul *a fi* la gerunziu, precedat de prefixul *ne-*, apoi de prefixul *ne-* și adverbul *mai*.

5. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor *a citi*, *a scrie* și *a crea* la diateza pasivă.

V. *Fii atent la ortografia verbului* **a fi**, *la persoana a II-a plural a modului imperativ:* **fiți** (liniștiți); *nu* **fiți** (neliniștiți).

Să nu confunzi terminația **-ți** *a persoanei a II-a plural cu pronumele personal* **-ți**; **acesta nu poate urma niciodată după un verb la persoana a II-a plural.**

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la imperativ, persoana a II-a plural și subliniază terminația verbului.

a) ..... buni și drepți. Iubiți adevărul. Mai ales ..... dușmani ai ignoranței și minciunii. — M. Sadoveanu, *Evocări*.

b) Cînd mantaua crăiască este de piei de oaie,
Atunci judecătorii ..... siguri că despoaie. — Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist*.

2. Construiește trei propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* la persoana a II-a plural a modului imperativ (pozitiv și negativ) și subliniază terminațiile acestei persoane.

„A FI" — VERB PREDICATIV ȘI VERB NEPREDICATIV

I. În afară de rolul de verb auxiliar pentru formarea timpurilor compuse ale diferitelor verbe (viitorul anterior, conjunctivul și condițional-optativul perfect) și a tuturor timpurilor la diateza pasivă, verbul *a fi* poate avea și valoare de *verb predicativ;* este deci singur *predicat verbal cînd are un înțeles de sine stătător*. Cele mai obișnuite înțelesuri ale verbului predicativ *a fi* sînt: *a exista*, *a se afla*, *a se întîmpla*, *a trece* (cînd este vorba de trecerea unui anumit timp):

— Acolo e palatul din poveste Și Cosînzeana veșnic ne-ntîlnită. N-o văd prin ceață, dar eu știu că este Și murgul bate veșnic din copită. — M. Beniuc, *Drumul meu*.	*se află* *există*
— Tata îl roagă să se liniștească. Ce-a fost/a fost. — Z. Stancu, *Costandina*.	*s-a întîmplat*
— Cîți ani or fi de atunci? — Z. Stancu, *Desculț*.	*or fi trecut*

Avînd aceste înțelesuri, verbul *a fi* poate înlocui în vorbire verbele menționate mai sus.

EXERCIȚII

1. Înlocuiește verbele subliniate cu verbul *a fi* și arată ce fel de predicate ai obținut. Ține seamă de faptul că la înlocuirea verbelor reflexive (a se afla, a se întîmpla) cu *a fi* trebuie lăsat la o parte pronumele reflexiv *se* (*s-*), deoarece verbul *a fi* nu are forme pentru diateza reflexivă.

a) La mine în sat *există* gară ... Are să iasă mama și ai mei se vor întreba: „Ce o fi lucrat de mîna lui Bozan din toate astea?" — Al. Sahia, *Uzina vie*.

b) Și ciocîrlii cîntau, cîntau: *există*
O lume nouă. „Intră-n ea", sta scris

Scanned with OKEN Scanner

În prima noastră carte comunistă. — M. Banuș, *Prima carte comunistă.*

c) Pe vremea aceea, *se afla* un viteaz pe nume Greuceanu. — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

d) — ... Zice măria-sa așa, că *nu se află* păcat mai cumplit decît acela săvîrșit de acești boieri pămînteni; e mai mult decît omorul tatălui, mamei, fraților, e vînzarea Țării ... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Iar Linii, de *s-ar întîmpla*
Să vă-ntîlniți vreodată,
Să-i spui că-s sănătos și-aș vrea
S-o aflu măritată. — G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă.*

f) *Au trecut* șapte ani de cînd, într-un car cu boi, Sultana și Ion aduseseră ... așezat pe fîn și velințe ... trupul sfîrtecat de topor al lui Găman. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

2. Subliniază verbul *a fi* cu valoare de verb predicativ și arată ce înțeles are.

a) Și n-a fost împărat mare să nu-și poarte pe aici doru-i de cucerire. N-a fost colț de lume, în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros", fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) A fost odată ca-n povești
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

c) La poartă era un turn ce acum s-a dărîmat ... — Al. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău.*

d) — Ali Gian-Hogea, cîți ani sînt de cînd mănînc sarea și pîinea ta?
— Sînt douăzeci de ani, răspunse turcul. — Dacă e așa, zise românul, spre recunoștință ..., voi să-ți spui un cuvînt. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

e) — Oiță bîrsană,
De ești năzdrăvană
Și de-o fi să mor
În cîmp de mohor,
Să spui lui Vrîncean
Și lui Ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi
Să fiu tot cu voi. — *Miorița.*

II. Verbul *a fi* are de cele mai multe ori *rolul unui verb de legătură:* Poporul **este** *stîlpul* țării (Al. Russo, *Cîntarea României*).

În această propoziție verbul *a fi* nu are singur un înțeles, deci nu are valoare de verb predicativ. Rolul lui este de a face legătura între numele predicativ *stîlpul* și subiectul *poporul* și de a arăta modul, timpul și persoana predicatului nominal. El este un **verb de legătură** sau **copulativ.**

EXERCIȚII

1. Construiește patru propoziții în care verbul *a fi* să aibă rolul de verb copulativ.

2. Subliniază predicatele exprimate numai prin verbul *a fi* cu înțeles de sine stătător, pe cele cu verbul *a fi* copulativ și pe cele exprimate prin timpuri compuse ale altor verbe, formate cu auxiliarul *a fi.* Scoate predicatele pe trei coloane, astfel:

Predicate verbale exprimate prin		**Predicate formate cu verbul copulativ** *a fi*
a fi cu înțeles de sine stătător	verbe la timpuri compuse formate cu auxiliarul *a fi*	
era (exista) *sînt* (au trecut) *este* (se află)	va fi *venit* — viitorul anterior al verbului *a veni*	este *măreț*

Scanned with OKEN Scanner

Textele de analizat

a) Dar toate le-am trăi uşor/
De-ar fi pămînt! ...
Pămîntul nostru-i scump şi sfînt/,
Că el ni-e leagăn şi mormînt,/
Cu sînge cald l-am apărat,/
Şi cîte ape l-au udat/
Sînt numai lacrimi/ ce-am vărsat —/
Noi vrem pămînt!
— G. Coşbuc, *Noi vrem pămînt!*

b) Aceasta era viaţa mamei Ilincăi pe vremea aceea,/ şi [dacă toate aceste lucruri s-ar fi petrecut aievea în ceasurile acelea,] ea n-ar fi fost de loc mai fericită. — A. Vlahuţă, *Din durerile lumii*.

c) Moş Nichifor nu-i o închipuire din poveşti ...;/ el a fost odată .../ Cam pe vremea aceea, trăia moş Nichifor în Ţuţuieni,/ pe cînd bunicul bunicului meu fusese cimpoieş la cumătria lui moş Dediu din Vînători. — I. Creangă, *Moş Nichifor Coţcariul*.

d) Omul dumitale a fost omorît şi jefuit.
— Da, domnule, răspunse cu blîndeţe Vitoria;/ însă în taşcă s-au aflat ceva parale,/ şi chimirul n-a fost desprins de pe el.
— Atunci să-l fi ucis careva din duşmănie? — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

e) — Va fi o lume ... fără de nici o asuprire şi de nici o nedreptate ... Oamenii vor fi cu toţii una/ şi va fi o singură dreptate pentru toţi ... Vor fi cu toţii tovarăşi şi fraţi, deopotrivă ... Va fi o libertate pentru toţi şi o viaţă/ cum n-a mai fost ...
— Poate că nu sînt prostii, Dragomire,/ murmură Vanghele, lucid .../ Da' e frumos, Dragomire! ... — A. Mihale, *Fuga*.

VALORILE GRAMATICALE ALE VERBULUI „A FI"

(Recapitulare)

1. *Verb auxiliar* pentru formarea unor tipuri compuse şi pentru toate modurile şi timpurile diatezei pasive;
2. *Verb predicativ* (cu înţeles de sine stătător), avînd mai frecvent următoarele sensuri: *a exista, a se afla, a se întîmpla, a trece* (cînd este vorba de trecerea timpului);
3. *Verb copulativ* (fără înţeles de sine stătător); face legătura între numele predicativ şi subiect.

VERBUL „A AVEA"

1. Indicativul prezent al verbului *a avea* (am, ai, are, avem, aveţi, au) serveşte ca *auxiliar pentru formarea perfectului compus şi a modului condiţional-optativ*. În acest caz verbul *a avea* a suferit schimbări la unele persoane:
— *perfectul compus:* **am** *cîntat*, **ai** *cîntat*, **a** *cîntat*, **am** *cîntat*, **aţi** *cîntat*, **au** *cîntat*;
— *condiţional-optativul:* **aş** *cînta*, **ai** *cînta*, **ar** *cînta*, **am** *cînta*, **aţi** *cînta*, **ar** *cînta*.

Indicativul prezent al verbului *a avea* este folosit ca *auxiliar* şi *pentru exprimarea viitorului popular:* **am** *să cînt*, **ai** *să cînţi*, **are** *să cînte*, **avem** *să cîntăm*, **aveţi** *să cîntaţi*, **au** *să cînte*.

A avea este **verb predicativ** (formează singur predicatul) cînd are înţeles de sine stătător — **a poseda**: **Am** o carte interesantă.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Construieşte cîte două propoziţii cu verbul predicativ *a avea* şi cu perfectul compus al verbului *a lăuda* la persoana a II-a singular şi plural.

2. Subliniază cu o linie verbul *a avea* cu valoare de verb predicativ şi cu două linii, timpurile compuse cu verbul *a avea*. Fă analiza morfologică a verbelor respective arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul.

a) Am învăţat cu el în şcoala primară ... Nu-mi era drag, pentru c-avea o figură răutăcioasă şi pentru că, de cîte ori se uita la mine, se strîmba: ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine cînd am văzut pe D-nu Udrea c-odată mi-l înşfacă de urechi şi-l toarnă „la bancă". — A. Vlahuţă, *Mogîldea*.

b) Cîţi ai avea azi dumneata
Nepoţi să-ţi zică: „Moşu" ...
Le-ai spune spuză de poveşti ...
Cu Împăratul Roşu ... — O. Goga, *Bătrîni*.

c) Gheonoaia ... îl rugă pe Făt-Frumos să-şi aleagă de soţie pe una din cele trei fete ce avea, frumoase ca nişte zîne; el nu voi, ci îi spuse curat ce căuta; atunci ea îi zise: — Cu calul ce ai şi cu vitejia ta, crez că ai să izbuteşti. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe* ...

d) Capul cerbului are să te strige pînă atunci mereu pe nume, dar tu să nu cumva să te înduplecî de rugămintea lui ... că are un ochi otrăvit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

II. Forma corectă a *conjunctivului prezent al verbului* **a avea** *la persoana a III-a singular şi plural* este: el (ei) *să aibă* (nu să aibe).

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu verbul *a avea* la conjunctivul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordînd verbul cu subiectul fiecărei propoziţii.

a) ..... Leana-n frunte stea,
Nu-i partea ei ce-i partea mea. — G. Coşbuc, *Duşmancele*.

b) Viaţa-i datorie grea
Şi laşii se-ngrozesc de ea —
..... tot cei laşi ar vrea
Pe neluptat. — G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger*.

2. Construieşte cîte două propoziţii sau fraze în care să se afle verbul *a avea* la conjunctiv prezent, persoana a III-a singular şi plural. Subliniază terminaţia verbului.

VERBUL „A VREA"

Verbul *a vrea* cu valoare predicativă are la indicativul prezent următoarele forme: eu *vreau*, tu *vrei*, el *vrea*, noi *vrem*, voi *vreţi*, ei *vor*.

Observă forma corectă a persoanei I singular: „eu **vreau**" (nu „eu vroi" sau „eu vroiesc").

Ca verb auxiliar, folosit pentru formarea viitorului, verbul *a vrea* are următoarele forme:

eu **voi** *(cînta)*	noi **vom** *(cînta)*
tu **vei** *(cînta)*	voi **veţi** *(cînta)*
el **va** *(cînta)*	ei **vor** *(cînta)*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Construieşte cîte două propoziţii cu verbul predicativ *a avea* şi cu perfectul compus al verbului *a lăuda* la persoana a II-a singular şi plural.

2. Subliniază cu o linie verbul *a avea* cu valoare de verb predicativ şi cu două linii, timpurile compuse cu verbul *a avea*. Fă analiza morfologică a verbelor respective arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul.

a) Am învăţat cu el în şcoala primară ... Nu-mi era drag, pentru c-avea o figură răutăcioasă şi pentru că, de cîte ori se uita la mine, se strîmba: ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine cînd am văzut pe D-nu Udrea c-odată mi-l înşfacă de urechi şi-l toarnă „la bancă". — A. Vlahuţă, *Mogildea*.

b) Cîţi ai avea azi dumneata
Nepoţi să-ţi zică: „Moşu" ...
Le-ai spune spuză de poveşti ...
Cu Împăratul Roşu ... — O. Goga, *Bătrîni*.

c) Gheonoaia ... îl rugă pe Făt-Frumos să-şi aleagă de soţie pe una din cele trei fete ce avea, frumoase ca nişte zîne; el nu voi, ci îi spuse curat ce căuta; atunci ea îi zise: — Cu calul ce ai şi cu vitejia ta, crez că ai să izbuteşti. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe* ...

d) Capul cerbului are să te strige pînă atunci mereu pe nume, dar tu să nu cumva să te înduplecí de rugămintea lui ... că are un ochi otrăvit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

II. Forma corectă a *conjunctivului prezent al verbului* **a avea** *la persoana a III-a singular şi plural* este: el (ei) *să aibă* (nu să aibe).

EXERCIŢIU

1. Completează locurile libere cu verbul *a avea* la conjunctivul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordînd verbul cu subiectul fiecărei propoziţii.

a) ..... Leana-n frunte stea,
Nu-i partea ei ce-i partea mea. — G. Coşbuc, *Duşmancele*.

b) Viaţa-i datorie grea
Şi laşii se-ngrozesc de ea —
..... tot cei laşi ar vrea
Pe neluptat. — G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger*.

2. Construieşte cîte două propoziţii sau fraze în care să se afle verbul *a avea* la conjunctiv prezent, persoana a III-a singular şi plural. Subliniază terminaţia verbului.

VERBUL „A VREA"

Verbul *a vrea* cu valoare predicativă are la indicativul prezent următoarele forme: eu *vreau*, tu *vrei*, el *vrea*, noi *vrem*, voi *vreţi*, ei *vor*.

Observă forma corectă a persoanei I singular: „eu **vreau**" (nu „eu vroi" sau „eu vroiesc").

Ca verb auxiliar, folosit pentru formarea viitorului, verbul *a vrea* are următoarele forme:

eu **voi** *(cînta)*	noi **vom** *(cînta)*
tu **vei** *(cînta)*	voi **veţi** *(cînta)*
el **va** *(cînta)*	ei **vor** *(cînta)*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Construiește cîte două propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a vrea* la indicativ prezent, persoana I singular și persoana a III-a singular și plural.
2. Scrie viitorul verbelor *a vrea*, *a fi* și *a avea*.

FLEXIUNEA VERBULUI

Categoriile gramaticale ale verbului

Verbul își schimbă forma în conjugare după *diateză*, *mod*, *timp*, *persoană* și *număr*. *Diateza*, *modul* și *timpul sînt categorii gramaticale specifice verbului*. Categoria „persoană" o are și pronumele, iar categoria „număr" apare la toate părțile de vorbire flexibile.

Diateza este forma pe care o ia verbul pentru a arăta *raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical*.

În limba română sînt *trei diateze:* **activă, pasivă** și **reflexivă.**

Diateza activă arată că *acțiunea este făcută de subiectul gramatical: „Copiii* **culeg** flori". Acțiunea *culeg* este făcută de subiectul gramatical *copiii*.

Diateza pasivă arată că *subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva*. Autorul acțiunii poate fi exprimat sau nu. Cînd este exprimat, el este redat printr-un complement: „Florile **au fost culese** *de copii*". Subiectul gramatical *florile* suferă acțiunea *au fost culese*, iar autorul acțiunii este exprimat prin complementul *de copii*. Diateza pasivă se deosebește de celelalte diateze prin faptul că *se formează cu ajutorul verbului auxiliar* **a fi.**

Diateza reflexivă arată, ca și diateza activă, că *acțiunea este făcută de subiectul gramatical, dar se deosebește de diateza activă prin pronumele reflexive sau pronumele personale neaccentuate folosite ca reflexive care însoțesc verbul în conjugare*. Aceste pronume nu au funcțiune sintactică, ci sînt folosite numai *ca* **semn gramatical al diatezei reflexive: mă** *gîndesc*, **te** *gîndești*, **se** *gîndește*, **îmi** *amintesc*, **îți** *amintești*, **își** *amintește* etc.

Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta *cum consideră vorbitorul acțiunea: reală* (culeg), *realizabilă și posibilă* (să culeg), *dorită* sau *condiționată de o altă acțiune* (aș culege) etc.

Modurile verbului se împart în două grupe: **personale** și **nepersonale.**

Modurile personale sînt cele care își schimbă forma după persoane: *indicativul, conjunctivul, condițional-optativul* și *imperativul*. Modurile personale sînt **moduri predicative:** „Oaspeții *au vizitat* muzeul".

Modurile nepersonale sînt cele care nu-și schimbă forma după persoane: *infinitivul, participiul, supinul* și *gerunziul*. Modurile nepersonale sînt **nepredicative.** „Oaspeții și-au exprimat dorința de *a vizita* muzeul". Verbul *a vizita* nu are funcțiunea de predicat, ci de atribut al substantivului *dorința*.

Timpul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta momentul în care se îndeplinește acțiunea. Forma verbului poate arăta acțiunea ca petrecîndu-se:

în *prezent* (în momentul vorbirii): *culeg;*
în *trecut* (înainte de momentul vorbirii): *am cules;*
în *viitor* (după momentul vorbirii): *voi culege.*

Scanned with OKEN Scanner

DIATEZA ACTIVĂ

MODURILE PERSONALE

(predicative)

INDICATIVUL

Modul indicativ *exprimă o* **acţiune** *prezentată de vorbitor ca* **reală.**

Timpul prezent

Formele verbelor la timpul prezent sînt:

conj. I: *cînt, cînţi, cîntă, cîntăm, cîntaţi, cîntă;*
lucrez, lucrezi, lucrează, lucrăm, lucraţi, lucrează;
II: *tac, taci, tace, tăcem, tăceţi, tac;*
III: *fac, faci, face, facem, faceţi, fac;*
IV: *citesc, citeşti, citeşte, citim, citiţi, citesc;*
cobor, coborî, coboară, coborîm, coborîţi, coboară;
hotărăsc, hotărăşti, hotărăşte, hotărîm, hotărîţi, hotărăsc.

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie verbele la timpul prezent şi cu două linii cuvintele care arată cine face acţiunea.

a) Cînd doarme plugul pe rotile,
În pacea serilor de toamnă,/
La voi coboară Cosînzeana,
A visurilor noastre doamnă.
Vin crai cu argintate coifuri
Şi-n aur zînele bălaie.
Atîta fericire-ncape
În bietul bordeiaş de paie. —
O. Goga, *Plugarii.*

b) Din cînd în cînd, vîntul răbufneşte din depărtări, învăluind mari rotocoale albe de fluturi. Pe dealurile din apropiere, pădurile bătrîne înnegresc zarea cenuşie, deznădăjduită. În vale, pe malul Tîrnavei, vîntul boceşte prin sălciişul uscat. — I. Agîrbiceanu, *Zi de tîrg.*

c) Tu torci. Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme,
Trei vreascuri rupte
dintr-un gard,/
Iar flacăra lor geme ...
Un basm cu pajuri şi cu zmei
Începe-acum o fată,/
Tu taci/ şi-asculţi
povestea ei/
Şi stai îngîndurată. —
G. Coşbuc, *Mama.*

d) Din izvoare şi din gîrle
Apa sună somnoroasă, /
Unde soarele pătrunde
Printre trestii a ei undă,/
Ea în valuri sperioase
Se azvîrle.
Cucul cîntă, mierle, presuri —/
Ale păsărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri/
Şi vorbesc cu-atît de multe
Înţelesuri. —
— M. Eminescu, *Freamăt de codru.*

ORTOGRAFIA UNOR FORME ALE INDICATIVULUI PREZENT

I. Observă cu atenţie *ortografia verbelor la persoana a II-a plural a timpului prezent:* voi *cîntaţi, faceţi, povestiţi, coborîţi.*

Să nu confunzi pe *-ţi* din terminaţia verbului cu pronumele *-ţi*. **Ţine minte:** *pronumele -ţi nu urmează niciodată după un verb la persoana a II-a plural.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Scrie verbele următoare la persoana a II-a plural a indicativului prezent şi subliniază terminaţia acestei persoane: *a da, a sta, a chema, a dezaproba, a vedea, a revedea, a tăcea, a face, a trece, a merge, a privi, a împlini, a înnegri, a dobori.*

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a chema, a petrece, a revedea, a desface, a împlini* şi *a hotărî* la indicativ prezent, persoana a II-a plural şi subliniază terminaţia acestei persoane.

3. Completează locurile libere cu persoana a II-a plural a prezentului verbelor indicate înaintea fiecărui text. Subliniază terminaţia verbului.

[1] *a uita;* [2] *a vrea;* [3] *a putea.*

a) De ce [1]..... că-n voi e şi număr şi putere?
Cînd [2]....., [3]..... prea lesne pămîntul să-mpărţiţi. — M. Eminescu, *Împărat şi proletar.*

[1] *a preface;* [2] *a bate;* [3] *a încremeni;* [4] *a dezrobi.*

b) O! eterne naufragii, cum le [1]..... voi toate şi cum vă [2]..... joc de tot ce durăm noi pe pămînt şi pe ape.
Cum [3] ..... voi lucrul ce-a fost mişcător şi [4] ..... ce-a fost clădit pe temelii statornice odată. D. Anghel, *Vasul fantomă.*

[1] *a veni;* [2] *a revedea.*

c) Şi-acum [1].....cu drag în ţară!
Voi [2].....cîmpia iară,
Şi cuiburile voastre-n crîng!
E vară, vară! — G. Coşbuc, *Vestitorii primăverii.*

II. Verbele **a şti, a scrie, a ţine, a veni, a deveni** şi derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor se rostesc şi se scriu la persoana a II-a singular *cu doi* -i: tu **ştii**, **scrii**, **ţii**, **vii**, **devii**.

EXERCIŢII

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a II-a singular şi subliniază cei doi *-i* de la sfîrşitul verbelor.

Verbele	Prezentul, pers. a II-a sing.	Verbele	Prezentul, pers. a II-a sing.
a şti	tu.....	a reţine	tu.....
a scrie	.....	a susţine	.....
a descrie	.....	a veni	.....
a prescrie	.....	a revenì	.....
a subscrie	.....	a preveni	.....
a transcrie	.....	a deveni	.....
a ţine	.....	a redeveni	.....
a obţine	.....		

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, la prezentul indicativului, persoana a II-a singular. Subliniază verbele care se scriu cu doi *-i* la sfîrşit.

[1] *a fi;* [2], [3], [4] *a şti.*

a) — Tu [1]..... prost; nu [2].....ce [3]..... şi ce nu [4] .....; n-ai decît să te uiţi în carte ca să ştii tot, afară de cele opt glasuri. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

[1] *a veni;* [2] *a se duce.*

b) Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulbere,
dincotro [1].....şi încotro te [2] .....? — Z. Stancu, *Deseult.*

[1] şi [2] *a ţine.*

c) — [1].....minte cînd eram în pădure şi-mi spărgeai alune? — Dar tu — îmi răspunse el — [2].....minte cînd îmi ajutai să port coşul cu peşte? — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

3. Fă o scrisoare în care să foloseşti verbele *a scrie*, *a descrie*, *a şti*, *a ţine*, *a veni* şi *a reveni* la prezentul indicativului, persoana a II-a singular.

III. Verbul **a scrie** şi derivatele lui formate cu diferite prefixe au la persoanele I şi a II-a plural următoarele forme:

noi *scriem*, *descriem*, *subscriem*, *transcriem*;
voi *scrieţi*, *descrieţi*, *subscrieţi*, *transcrieţi*.

Este greşit *să spunem şi să scriem:* „noi scrim, voi scriţi", pentru că rădăcina verbului este *scri-*, iar terminaţiile persoanelor I şi a II-a plural sînt: *-em* şi *-eţi*. Deci formele corecte sînt: *scri/em*, *scri/eţi*.

EXERCIŢIU

Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie*, *a descrie* şi *a transcrie* la indicativ prezent, persoanele I şi a II-a plural şi subliniază terminaţiile verbelor.

IV. Verbele de conjugarea a IV-a *cu rădăcina terminată în vocala* **-u** — *a trebui*, *a contribui*, *a distribui*, *a atribui*, *a dezvălui* etc. — se rostesc şi se scriu la persoana a III-a singular şi plural a indicativului prezent cu **-ie** la sfîrşit:

el (ei) *trebuie*, *contribuie*, *distribuie*, *dezvăluie*, *atribuie*.

EXERCIŢIU

Construieşte cîte o propoziţie cu verbele de mai sus la indicativ prezent, persoana a III-a singular şi plural. Subliniază ultimele două litere din forma fiecărui verb.

V. *Verbul* **a crea** *este un verb regulat de conjugarea I care se deosebeşte de celelalte verbe de conjugarea I numai prin faptul că are rădăcina terminată în vocala* **-e**: a *cre/a*. El se conjugă la prezentul indicativului ca şi verbul *a lucr/a*. Avînd însă rădăcina terminată în **-e**, la persoanele I, a II-a, a *III-a singular şi a III-a plural se scrie* **cu doi -e**. Primul **-e** face parte din rădăcină, iar al doilea din terminaţiile persoanelor menţionate. Observă conjugarea regulată a celor două verbe:

eu lucr/**ez**	eu cre/**ez**
tu lucr/**ezi**	tu cre/**ezi**
el lucr/**ează**	el cre/**ează**
noi lucr/*ăm*	noi cre/*ăm*
voi lucr/*aţi*	voi cre/*aţi*
ei lucr/**ează**	ei cre/**ează**

EXERCIŢIU

Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a crea* la toate persoanele timpului prezent, la singular şi plural. Subliniază formele care se scriu cu doi *-e*. Explică oral ortografia acestor forme.

Scanned with OKEN Scanner

VI. A. *Verbul* **a lua** *este un verb neregulat, care la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural își schimbă rădăcina:*

eu **iau**	noi *luăm*
tu **ieI**	voi *luați*
el **ia**	ei **iau**

Observă, de asemenea, că la persoanele I și a II-a plural, verbul are forme regulate: rădăcina *lu-*, urmată de terminațiile *-ăm* și *-ați*. Deci **este greșit** *să scriem*: lom, loăm, loați.

La fel se conjugă și verbele derivate de la *a lua* cu ajutorul prefixelor: *a* re*lua*, *a* pre*lua*.

EXERCIȚII

1. Conjugă verbele *a relua*, *a prelua* și locuțiunea verbală *a lua seama* la prezentul indicativului și subliniază formele neregulate.

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua* și *a relua* la timpul prezent, persoanele I și a III-a singular și plural.

B. *Fii foarte atent la ortografia persoanelor I singular* **(iau)** *și a III-a singular și plural* **(ia, iau)**, *pentru că* aceleași sunete, rostite împreună, pot reprezenta două cuvinte legate în scris prin liniuță: **i-a** spus; **i-au** spus [*a* spus sau *au* spus **lui (-i)** sau **ei (-i)**]. **Pentru a-ți controla scrisul,** *observă următoarele:*

— înțelesul verbului *-a lua* (ceva, un obiect oarecare);

— după formele *ia* sau *iau* ale verbului *a lua* urmează de obicei un complement: *ia (iau)* **cartea**; *ia (iau)* **cu mine, de la tine** etc., pe cînd după *i-a*, *i-au* urmează întotdeauna un verb la participiu *(i-a* **spus**, *i-au* **spus**); deci **a** sau **au** sînt verbe auxiliare care, împreună cu participiul, formează perfectul compus.

EXERCIȚIU

Completează locurile libere cu formele *ia*, *iau* ale verbului *a lua* sau cu cuvintele *i-a*, *i-au*, ținînd seama de lămuririle date mai sus. Înainte de a scrie, subliniază cuvintele care te conduc la folosirea formelor verbului *a lua* sau a cuvintelor *i-a*, *i-au*.

a) Unora războiul le..... viața, celor mai mulți le aduce suferință greu de îndurat, pe cîțiva îi scaldă în aur. — Z. Stancu, *Desculț*.

b) — Ce fel, cumătriță dragă?

— Ia, a găsit iezii singurei,..... ucis și..... crîmpoțit, de le-am plîns de milă. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

c) Copiii fac larmă, rîd, se..... la trîntă;
Pe creangă vesel un florinte-mi cîntă. — St. O. Iosif, *Farniente*.

d) — De unde știi să-mi aduci hoții, primarule, că altfel pe tine te..... de guler. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) La miezul nopții iaca și hoții cu fata de împărat, ... pus capul pe prag și hîrști! Și cum or fi dat ei, că..... tăiat și-un deget. Și pică degetul cu inel cu tot, drept la dînsa în poală. — A. Vlahuță, *Din alte vremi*.

f) Cum au ajuns țăranii la Iași, boierii au pus mînă de la mînă de..... ferchezuit frumos și..... îmbrăcat la fel, cu cheburi albe și cușmă nouă, de se mirau țăranii ce berechet..... găsit. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

Scanned with OKEN Scanner

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

I. *Foarte multe verbe au la persoana a III-a plural a indicativului prezent altă formă decît la persoana a III-a singular:*

el *scrie* — ei *scriu*; el *citește* — ei *citesc* etc.

Pentru a nu face greșeli de acord gramatical, fii atent la explicațiile ce urmează:

I. Verbele **a scrie** și **a ști** au la persoana a III-a singular și plural următoarele forme:

el *scrie* — ei *scriu*;
el *știe* — ei *știu*.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu prezentul verbului *a ști* la persoana și la numărul cerut de cuvintele subliniate în texte.

a) Poporul l-a luat de chică și l-a trîntit de pe tron — *muncitorii* care ..... să mînuiască ciocanul, dar și arma, *țăranii* care ..... să semene și să secere, dar ..... să tragă și cu arma. — Z. Stancu, *Desculț*.

b) .....*ei* că în clipa aceasta un muncitor plînge de dragul unei locomotive? — Al. Sahia, *Uzina vie*.

2. Construiește cîte două propoziții cu predicatele exprimate prin verbele *a scrie* și *a ști* la timpul prezent, persoana a III-a singular și plural.

II. *Verbele terminate la persoana a III-a singular în* **-ește** *sau* **-ăște** *au la persoana a III-a plural terminația* **-esc** *sau* **-ăsc**:

el *citește* — ei *citesc*;
el *hotărăște* — ei *hotărăsc*.

EXERCIȚII

1. Completează coloanele libere cu persoana a III-a plural a verbelor date și subliniază terminațiile lor atît la singular, cît și la plural.

Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
el vorbește	ei	el întărește	ei .....
privește	.....	tîrăște	.....
adăpostește	.....	ocărăște	.....
crește	.....	amărăște	.....
întîlnește	.....	se posomorăște	.....
înfrunzește	.....	hotărăște	.....

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, punîndu-le la timpul prezent, persoana a III-a plural. Subliniază subiectele propozițiilor.

[1] *a ciripi*; [2] *a vorbi*.

a) Ale păsărilor neamuri
[1] ..... pitite-n ramuri
Și[2]..... cu — atît de multe
Înțelesuri. — M. Eminescu, *Freamăt de codru*.

[1] *a țiși*; [2] *a porni*; [3] *a se opri*.

b) Fripte de pleazna lungă de fuior, vitele sar și[1]..... într-o fugă împrăștiată, ca de streche. În sfîrșit[2],..... speriate și[3]..... în vreun fînaț necosit unde e iarba mai bună. — I. Agîrbiceanu, *Dan Jitarul*.

[1] *a grăi* [2] *a porni* [3] *a doini* [4] *a clocoti* [5] *a hohoti*.

Scanned with OKEN Scanner

c) [1] ..... încet.
Un scurt popas
Și spre brădet
[2] ..... la pas
Cei trei călări.

Haiducii mei
[3] ..... toți trei,
[4] Și .....,
[5] Și .....
Păduri adînci.
— St. O. Iosif, *Doina.*

3. Fă o descriere de natură în care să folosești verbele *a crește, a înfrunzi, a înflori, a împodobi, a vrăji, a privi, a izvorî* la persoana a III-a plural.

III. *Verbele care la indicativ prezent, persoana a III-a singular se termină în sunetele* **-ce** *sau* **-ge**, *la persoana a III-a plural se termină în consoanele* **-c** *sau* **-g** *(consoanele finale ale rădăcinii):*

el *duce* — ei *duc*;
el *merge* — ei *merg*.

EXERCIȚII

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a plural. După exemplul dat pentru primul verb, subliniază literele ce redau sunetele în care se termină verbul atît la singular, cît și la plural.

Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
el zice	ei zic	el alege	ei aleg
aduce	.....	culege	.....
produce	.....	fuge	.....
conduce	.....	strînge	.....
trece	.....	frînge	.....
petrece	.....	șterge	.....
face	.....	merge	.....
preface	.....	drege	.....

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a, acordîndu-le în număr cu substantivele sau pronumele subliniate în fiecare text.

[1] și [2] *a face*; [3] *a duce.*

a) *Prepelița* [1] ..... ciorbă,
Presurile [2] ..... friptură,
Cintițoii [3] ..... la masă
Rîndul de mîncări. — G. Coșbuc, *Nunta în codru.*

[1], [2], [3] *a plînge.*

b) Zadarnic [1] ..... *vîntul* / și *merii* [2] ..... bătrînii,
Frăgarul din ogradă și *cumpăna* fîntînii.
Și [3] ..... *mama*, biată ....
Și cum ar vrea s-o-nșele
Povestitorii jalnici ai pribegirii mele. — O. Goga, *Zadarnic.*

[1] *a duce*; [2] *a stinge.*

c) Erau clăcași: *oștenii* fără nume
Ce [1] ..... războiul mare-al tuturor,
Ei ce se [2] ..... în neguri și uitare
Și cad și mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume. — O. Goga, *Clăcașii.*

[1] și [2] *a trece*; [3] și [4] *a duce.*

d) Și de ce să nu mă plec,
Dacă *păsările* [1] ..... /
Peste vîrf de rămurele
[3] ..... în stoluri *rîndurele*

Și se [3] ..... pe rînd, pe rînd,
Zarea lumii-ntunecînd,
Și se [4] ..... ca clipele,
Scuturînd aripele. —
M. Eminescu, *Ce te legeni...*

3. Compune o narațiune în care să folosești verbele *a trece, a merge, a fugi, a conduce, a aduce, a alege* și *a culege* la timpul prezent, persoana a III-a plural.

Scanned with OKEN Scanner

IV. *Cele mai multe verbe care la timpul prezent au persoana a III-a singular terminată în* -e *precedat de consoană nu primesc la persoana a III-a plural nici o terminație:*

el *cade* — ei *cad;*
el *vine* — ei *vin.*

EXERCIȚII

1. Completează coloanele libere cu prezentul verbelor date, la persoana a III-a plural, și subliniază ultima literă atît la singular, cît și la plural.

Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
el vede	ei	el spune	ei .....
crede	.....	depune	.....
aude	.....	propune	.....
ține	.....	iese	.....
susține	.....	țese	.....
vine	.....	trimite	.....
devine	.....	promite	.....

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordîndu-le în număr cu subiectele subliniate în fiecare text.

[1] *a ieși;* [2] *a rîde;* [3] *a scoate;* [4] și [5] *a ieși;* [6] *a arde;* [7] și [8] *a veni.*

a) Se desface apa-n două /
[1] .....*o zînă* din bolboacă/ ....
[2] .....*stejarii*, fioroșii,/
[3] ..... din flori mirezme *tei*,/
[4] ..... din veacuri *Făt-Frumoșii*/
Și din cremene [5] ..... *zmeii*./

Mura tremură pe viță,/
[6] ..... din aripi *licuricii*/
[7] ..... zmeriți către Domniță
Uriașii și *piticii*./
Sîsăilă și Gînganul [8] .....
Călări pe rîși de munte.
— D. Zamfirescu, *O noapte în pădure.*

[1] *a merge;* [2] *a strînge;* [3] *a plînge.*

b) Cînd [1].....*flăcăi* la oaste/
Cu lacrimi tu-i petreci...:/

Și cînd i-omoară dorul/

Și-n jurul tău se [2].....,/
Pui fluierul la gură/
Și cînți,/iar *dînșii* [3].....
— G. Coșbuc, *Doina.*

[1, 2, 3] *a veni;* [4] *a duce.*

c) La sînul tău [1] ..... în amurguri,
Sfioase, *fetele* fecioare,/
Și dimineața [2] ..... *neveste*
Cu șorțul prins în cingătoare./
Și [3]..... *păstori* cu gluga albă,
Din fluier povestindu-și dorul —/
Și cîte cîntece și lacrimi
Nu [4] ..... *valul*, călătorul .... — O. Goga, *Oltul.*

[1] *a muri;* [2] *a purta;* [3] și [4] *a cere;* [5] *a vrea.*

d) Nu [1] .....*strămoșii* niciodată,/
Războiul lor în noi și-l [2] ....../
Și azi, de dincolo de moarte, *ei* ne mai [3] ... o judecată./
Își [4] ..... dreptatea lor tîrzie,/
Și *fiecare* își [5] ..... ciocoiul/
În judecată să și-l ție. — O. Goga, *Strămoșii.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII RECAPITULATIVE

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Subliniază verbele la prezentul indicativului, apoi scrie formele lor la persoana a III-a singular și plural, într-un tabel alcătuit după modelul următor:

Singular: *-e* Plural: *-u*	Singular: *-ește* Plural: *-esc*	Singular: *ce; -ge* Plural: *-c; -g*	Singular: *cons. + e* Plural: *cons. -*	Aceeași formă la singular și plural
el știe ei știu	el citește ei citesc	el trece ei trec	el aude ei aud	el pleacă ei pleacă

a) Și nu știu cum îi cade un urs mare din sîn...; nu de cei care îi joacă ursarii, ci de mămăligă, umplut cu brînză. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
În veșmînt de catifele, un bondar rotund în pîntec
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cîntec;
O cojiță de alune trag locuste...— M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

c) Strîng paiele cu furcile femeile, le ridică în căpițe cu vîrf ţuguiat, să nu le pătrundă ploaia... Întîrzie vara. Arde pămîntul... Pădurile de porumb s-au uscat. Clatină vîntul foile. Foșnesc foile porumbului. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Ulița Mare face o cotitură adîncă în pometurile grădinilor. Un nuc rotat, care vara trimite luciri de bronz, atinge cu crengile netede, ca șerpii, acoperișul căsuței...

Mugete de vaci plîng unde și unde; răsunetul lor se aude departe, ca un suspin. Unii, după ce au privit mult în lungul drumului, iar își duc vitele în curte; n-a fost cornul ciurdarului. — I. Agîrbiceanu, *Dascălul Vintilă.*

e) Cocostîrcul, ca un zodiaș, pășește agale și smulge iarba unde calcă. Ce trist întinde gîtul! — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînca odată...*

f) Hagiul tremură și morfolește o bucățică de pîine. Fiori reci îl trec prin șira spinării. Nu-și mai simte picioarele din tălpi pînă la genunchi. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

Timpul trecut

Verbul la timpul trecut poate exprima *diferite nuanțe* ale acestui timp: *acțiunea poate fi neterminată* **(cîntam)** sau *terminată* **(am cîntat, cîntai, cîntasem)**: poate fi *mai apropiată de momentul vorbirii* **(cîntai)** sau *mai depărtată* **(cîntasem)** etc.

În conjugarea verbului, aceste nuanțe se exprimă prin: **imperfect, perfectul compus, perfectul simplu și mai mult ca perfect.**

Imperfectul

*Acțiunea exprimată de un verb la imperfect este situată în trecut față de momentul vorbirii, dar neterminată:**

Dregeam niște opinci, cînd aud, afară, la ușă, pe cineva strănutînd. — I. Agîrbiceanu, *Mistrețul.*

Verbele care au la infinitiv caracteristica *-a* sau *-î* primesc la imperfect *terminațiile:* **-am, -ai, -a, -am, -ați, -au**; cele cu caracteristicile infinitivului *-ea, -e, -i* primesc la imperfect *terminațiile:* **-eam, -eai, -ea, -eam, -eați, -eau.**

* Denumirea *imperfect* vine de la adjectivul latin *imperfectus*, care înseamnă *neterminat, nedesăvîrșit.*

Scanned with OKEN Scanner

Infinitiv	*Imperfect*
a cînta	*cîntam, cîntai, cînta, cîntam, cîntaţi, cîntau;*
a coborî	*coboram, coborai, cobora, coboram, coboraţi, coborau;*
a vedea	*vedeam, vedeai, vedea, vedeam, vedeaţi, vedeau;*
a face	*făceam, făceai, făcea, făceam, făceaţi, făceau;*
a citi	*citeam, citeai, citea, citeam, citeaţi, citeau.*

EXERCIŢIU

Subliniază verbele la imperfect şi analizează-le arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul.

a) Torcea, torcea fus după fus,
Din zori şi pînă-n seară;
Cu furca-n brîu, cu gîndul dus,
Era frumoasă de nespus
În portu-i de la ţară. — St. O. Iosif, *Bunica*.

b) Şi nu că mă laud, că lauda-i faţă; prin somn, nu ceream de mîncare; dacă mă sculam, nu mai aşteptam să-mi deie alţii; şi cînd era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe acasă. Ş-apoi mai aveam şi alte bunuri: cînd mă lua cineva cu răul, puţină treabă făcea cu mine; cînd mă lua cu binişorul, nici atîta. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Îi sărutam mîna.

Ea îmi da părul în sus şi mă săruta pe frunte. Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii.

Ea îşi înfigea furca cu caierul de in în brîu şi începea să tragă şi să răsucească un fir lung şi subţire. Eu mă culcam pe spate şi lăsam alene capul în poala ei. — B. Şt. Delavrancea, *Bunica*.

d) Tovarăşul meu mai poseda şi aplecări artistice; el suna din drîmbă cu un talent la care nu am putut ajunge niciodată şi pe care îl admiram. Ştia să imite şuierul şerpilor şi să-i cheme astfel la el, cînd ne rătăceam împreună prin fînaţele înflorite din lunca de la Mircești. — V. Alecsandri, *Porojan*.

ORTOGRAFIA UNOR VERBE LA IMPERFECT

I. Imperfectul verbelor **a scrie, a şti, a crea** se scrie corect astfel:

— eu *scri***am**, tu *scri***ai**, el *scri***a** etc.;
— eu *şti***am**, tu *şti***ai**, el *şti***a** etc.;
— eu *cre***am**, tu *cre***ai**, el *cre***a** etc.

Verbul *a cre/a* nu se scrie cu doi *-e*, pentru că, avînd la infinitiv caracteristica *-a*, terminaţiile imperfectului încep la toate persoanele cu vocala *-a-*.

EXERCIŢII

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoanele I, a II-a şi a III-a plural.

a scrie	noi.....	voi.....	ei.....
a transcrie	noi.....	voi.....	ei.....
a şti	noi.....	voi.....	ei.....
a crea	noi.....	voi.....	ei.....

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a şti*, *a scrie* şi *a crea* la imperfect, persoana a III-a singular şi plural.

Scanned with OKEN Scanner

II. *Verbele de conjugarea I cu rădăcina terminată în* **-ș** sau **-j** *(a înfășa, a incuraja* etc.) se rostesc și se scriu, ca orice verb de conjugarea I, fără vocala *-e-* între rădăcină și terminațiile imperfectului. **Pentru a-ți controla scrisul,** *compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului* **a cînta**:

a cînta	*cînt*/**am**, *cînt*/**ai**, *cînt*/**a** etc.;
a înfășa	*înfăș*/**am**, *înfăș*/**ai**, *înfăș*/**a** etc.;
a încuraja	*încuraj*/**am**, *încuraj*/**ai**, *încuraj*/**a** etc.

Verbele de conjugarea a IV-a cu rădăcina terminată în **-ș-** *sau* **-j-** (*a păși, a îngriji* etc.) au la imperfect terminațiile **-eam, -eai, -ea** etc., ca orice verb de conjugarea a IV-a cu caracteristica infinitivului **-i**: *pășeam, îngrijeam* (nu pășam, îngrijam).

Pentru a-ți controla scrisul, *compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului* **a citi**:

a citi	*cit*/**eam**, *cit*/**eai**, *cit*/**ea** etc.;
a păși	*păș*/**eam**, *păș*/**eai** *păș*/**ea** etc.;
a îngriji	*îngrij*/**eam**, *îngrij*/**eai**, *îngrij*/**ea** etc.

EXERCIȚII

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbele	*Pers. I. sing.*	*Pers. a II-a sing.*	*Pers. a II-a plural*
a afișa	.....	.....	.....
a înfățișa	.....	.....	.....
a îngroșa	.....	.....	.....
a dirija	.....	.....	.....
a proteja	.....	.....	.....
a aranja	.....	.....	.....
a depăși	.....	.....	.....
a împărtăși	.....	.....	.....
a desluși	.....	.....	.....
a rotunji	.....	.....	.....
a necăji	.....	.....	.....

2. Construiește cîte o propoziție cu imperfectul verbelor *a înfășa, a încuraja, a desluși* și *a tînji* la persoanele a II-a și a III-a singular și plural.

III. Fii atent la ortografia persoanei a II-a singular *(cîntai, citeai)* și plural *(cîntați, citeați)*. **Este greșit să scriem** *pe* **-i** *sau* **-ți** *cu liniuță.*

Ține minte: *niciodată nu vom întîlni pronumele* **-i** *sau* **-ți** *după forme verbale terminate în* **-a** *(cînta-) sau în* **-ea** *(citea-).*

EXERCIȚII

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoana a II-a singular și plural și subliniază terminațiile imperfectului.

Scanned with OKEN Scanner

Imperfectul

Verbele	*Pers. a II-a sing.*	*Pers. a II-a plural*
a înnopta	tu.....	voi .....
a trece	tu.....	voi .....
a scrie	tu.....	voi .....
a ști	tu.....	voi .....
a crea	tu.....	voi .....
a înfățișa	tu.....	voi .....
a încuraja	tu.....	voi .....
a deslușì	tu.....	voi .....
a rotunji	tu.....	voi .....

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin imperfectul verbelor *a scrie*, *a ști*, *a crea*, *a încuraja* și *a necăji* la persoana a II-a singular și plural și subliniază terminațiile imperfectului.

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Fii atent la folosirea corectă a persoanei a III-a plural a imperfectului, care se deosebește de persoana a III-a singular:

el *cînta* — ei *cîntau*.

EXERCIȚII

1. Subliniază subiectele propozițiilor următoare, apoi scrie terminațiile imperfectului, ținînd seama de numărul persoanelor care fac acțiunea.

— Omul merge...
— El merge...
— Drumul șerpui...
El șerpui...
— Mama știe... drumul.
Ea știe... drumul.
— Poteca se încrucișa... cu altele.
Ea se încrucișa... cu altele.
— Izvorul murmur...
El murmur...

Oamenii merge...
Ei merge...
Drumurile șerpui...
Ele șerpui...
Mama și tata știe... drumul.
Ei știe... drumul.
Potecile se încrucișa...
Ele se încrucișa...
Izvoarele murmur...
Ele murmur...

2. Subliniază subiectele propozițiilor din textele următoare. Dacă subiectul unor propoziții nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului *(el, ea, ei, ele)*. Completează verbele cu terminațiile imperfectului, ținînd seama de numărul persoanelor care fac acțiunea.

a) Caii flutur... din cap,/ ciul... urechile,/ schimb... trupul în galop/ ori își încetin... mersul pe nesimțite, revenind la pasul uniform,/ după cum er.. și îndemnurile/ celui ce le înțelege... graiul/ și le ști... puterile. — D. Anghel, *Vasul fantomă*.

b) Toporași violeți răzbăt... prin frunzele moarte,/ pițigoii și cintezii cînt... între muguri de mesteceni. Siretul ven... învolburat, mare și tulbure/ și trec... e-un fel de supărare parcă prin dumbravă. Băiatul lui Onișor rămase privindu-l lung,/ pe cînd oile, împrăștiate în juru-i, ciugul... cu boturile lor mișcătoare iarba mărunță...

Copilul st... sub mesteceni. — Oile păște... în juru-i. Pițigoii își rost... cu viers subțire veșnicele lor cuvinte de bucurie:/ sîmț a vară! sîmț a vară! — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

c) Cîntecul Dunării noaptea er... altul decît cîntecul cîmpului. Apele șușot... lovindu-se de malul lui.

Pe mii de viori mici își suspin... ultimele triluri privighetorile ascunse în plopi și-n sălcii. Luna pogor.... încet spre apus. — Z. Stancu, *Descult*.

3. Fă o narațiune în care să povestești amintiri din copilărie folosind cît mai mult imperfectul.

Perfectul compus

Verbul la perfectul compus *exprimă o acțiune terminată**.

Am umblat de la Rarău pînă la Căliman. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

Semnul distinctiv al perfectului compus este *verbul auxiliar* **am, ai, a, am, ați, au** *care precedă* **participiul verbului de conjugat:**

am *cîntat*, **ai** *cîntat*, **a** *cîntat*, **am** *cîntat*, **ați** *cîntat*, **au** *cîntat*;

am *dus*, **ai** *dus*, **a** *dus*, **am** *dus*, **ați** *dus*, **au** *dus*.

EXERCIȚIU

Subliniază verbele la perfectul compus și fă analiza lor morfologică arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Am făcut întocmai cum a spus el. Și de pe coșcovă pe coșcovă, printre lintiți și nuferi, am trecut pe ostrov, în fața unei bălți adînci și limpezi. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.

b) Bătălia a fost lungă și grea. Surprinși, izbiți puternic de unde nu se așteptau, hitleriștii au început să se retragă, totuși ținîndu-se cu ghearele și cu dinții de fiece palmă de pămînt... Dar am trecut peste ei ca o vijelie. — D. Vicol, *Pe drumul victoriei*.

c) Domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc și, trecînd la indieni, a zis că sînt niște oameni groși la ciolan.

Atunci Budulea Taichii a strigat tare: „Ciorbă!", iară profesorul Wondracek a sărit mînios, fiindcă băieții au început să rîdă în hohote. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

ORTOGRAFIA VERBELOR LA PERFECTUL COMPUS

1. *Fii atent la ortografia verbului auxiliar la persoana a II-a singular și plural:* tu **ai** *cîntat (zis)*; voi **ați** *cîntat (zis)*.

Pentru a te controla, observă că verbul de conjugat se termină în consoanele **-t** sau **-s**. Se scrie **a-i** sau **a-ți** cînd verbul următor este la *infinitiv*, deci terminat în *vocală:* pentru **a-i** *cînta*; pentru **a-ți** *cînta*; începu **a-i** *cînta*; începu **a-ți** *cînta*. În acest caz, **a-i, a-ți** *reprezintă două cuvinte care se rostesc împreună:* prepoziția infinitivului **a** și pronumele personal **-i** sau **-ți**.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere din tabelul următor cu verbul auxiliar al perfectului compus la persoana a II-a singular și plural. Subliniază verbul auxiliar și consoana în care se termină participiul verbului de conjugat.

---

* Denumirea *perfect* vine de la adjectivul latin *perfectus* (terminat). Deci *timpul perfect* este timpul care arată *o acțiune terminată*, spre deosebire de *imperfect*, care arată *o acțiune neterminată*.

Scanned with OKEN Scanner

Verbele	*Perfectul compus*	*Verbele*	*Perfectul compus*
a asculta	tu..... ascultat voi..... ascultat	a pune	tu..... pus voi..... pus
a crea	tu..... creat voi..... creat	a zice	tu..... zis voi..... zis
a pricepe	tu..... priceput voi..... priceput	a merge	tu..... mers voi..... mers

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a face* și *a scrie* la perfectul compus, persoana a II-a singular și plural.

3. Completează locurile libere cu auxiliarul perfectului compus *ai* sau *ați* sau cu cuvintele *a-i*, *a-ți*.

a) — Te-am întrebat, tovarășe Mihail, să-ți aud părerea..... condus sindicatul atîția ani. — Al. Sahia, *Recolta din port*.

b) Atunci ele, viindu-și puțin în sine, începură..... povesti cu mare jale despre întîmplarea neîntîmplată. — I. Creangă, *Poveste (Prostia omenească)*.

c) Ideea e originală. Pe-o mînă meșteră ar fi ieșit un juvaer. D-voastră..... făcut tot ce v-a stat în putință ca s-o stricați și..... reușit. — A. Vlahuță, *Sfaturi*.

d) Cea mai scumpă recompensă pentru D-ta este de... vedea numele legat de comoara din țară și de..... putea zice cu fală că..... împlinit o sacră datorie către patrie! — V. Alecsandri, *Despre culegerea „Legende sau basmele românilor" de P. Ispirescu*.

II. *Verbul auxiliar al perfectului compus formează silabă împreună cu pronumele personale sau reflexive neaccentuate.* De aceea pronumele se scriu legate de verbul auxiliar prin liniuță:

m-*a văzut*, **te-***a văzut*, **l-***a văzut*,
i-*a văzut*, **ne-***a văzut*, **v-***a văzut*,
mi-*a spus*, **ți-***a spus* etc.;
s-*a lăudat*, **s-***au lăudat*.

Pronumele neaccentuat **o** se folosește numai după verbul de conjugat, de care se leagă prin liniuță: *am văzut*-**o**.

Este greșit *să scriem* „ma-i văzut, ma văzut" sau „va văzut, va-ți văzut", pentru că *în limba română nu există un cuvînt „ma"*, iar cuvîntul „va" se folosește numai ca auxiliar al viitorului.

Pentru ortografia *i*-**a văzut**, *i*-**au văzut**, ține seama de timpul trecut al verbului, precum și de faptul că **ia** și **iau** *sînt formele timpului prezent al verbului* **a lua** *(a lua* ceva, un obiect oarecare).

EXERCIȚII

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătînd pentru verbe conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, genul (pentru cele de persoana a III-a), numărul și cazul.

Model de analiză

o chemat	*verb*, conj. I, indicativ, perf. compus, pers. a III-a singular;
m-	*pron. pers.*, pers. I singular, acuzativ; formează silabă cu verbul auxiliar „a";
au dăruit	*verb*, conj. a IV-a, indicativ, perf. compus., pers. a III-a plural;
o-	*pron. pers.*, pers. a II-a plural, dativ; formează silabă cu verbul auxiliar „au".

Scanned with OKEN Scanner

Textele de analizat

a) — Făt-Frumos, tu ai crezut în mine și *m*-**ai avut** în sufletul tău, de aceea cînd *m*-**ai chemat** eu am venit. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

b) Tata *s*-**a apropiat** sfios, rușinat... *M*-**a cuprins** în brațe, ca un copil: — Să nu spui nimic mamei din ce *s*-**a întîmplat** cu vrăbiile. — Al. Sahia, *Întoarcerea tatei din război.*

c) *Mi*-**au spus** mie cine *l*-**au văzut** că Ion **a luat**-*o*. Gîtul îmi pun la mijloc. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) — Cum se face asta, moș Ioane? Mai bine ce *v*-**am tălmăcit** și un copil putea să înțeleagă. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*

e) Prea *v*-**ați arătat** arama sfișiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară,
Prea *v*-**ați bătut** joc de limbă, de străbuni, de obicei,
Ca să nu s-arate-odată ce sînteți — niște mișei! — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

f) Și seara, la izvor, Făt-Frumos *i*-**a cerut** zînei inelul. — Acesta-i lucru pămîntesc, *i*-**a răspuns** ea zîmbind. Eu nu port podoabe deșarte. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

g) Pe tata și pe frate-meu Ion și pe mulți alții *i*-**au legat** de prăjini și *i*-**au dus** la tîrg, la Turnu. — Z. Stancu, *Desculț.*

h) Oamenii acestor pămînturi voi îi cunoașteți. Voi *i*-**ați văzut** de sus, în sarice lungi, păzind turmele pe podișul Carpaților. — Geo Bogza, *Primăvara în Carpați.*

i) — Acum *te*-**am auzit** pomenind despre mama ta, despre sat, și nu știu cum *mi*-**au venit** în cap copiii tăi nesățioși după lapte... și *te*-**am întrebat**: *i*-**ai săturat** vreodată? — Al. Sahia, *Uzina vie.*

2. Construiește:

— cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a lăuda* la perfectul compus, persoanele I și a III-a singular, a II-a și a III-a plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a II-a plural, în acuzativ;

— cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la perfectul compus, persoanele a II-a și a III-a singular și plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a, masculin, plural, în acuzativ.

Subliniază verbele și explică oral ortografia.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a ingriji* și *a asculta* la perfectul compus, persoana I singular, urmat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a singular, feminin. Subliniază verbul și explică oral ortografia.

III. *Cînd verbul la perfectul compus are aspect negativ*, adverbul de negație **nu** se poate rosti și scrie separat de auxiliarul perfectului compus (*nu* am văzut, *nu* ai văzut etc.) sau pierde vocala *-u* și, în acest caz, se rostește împreună cu verbul auxiliar, iar în scris se leagă de acesta prin liniuță:

n-*am* *văzut;* **n**-*ai* *văzut;* **n**-*a* *văzut;* **n**-*am* *văzut;* **n**-*ați* *văzut;* **n**-*au* *văzut.*

EXERCIȚII

1. Conjugă verbele *a asculta* și *a zice* la perfectul compus cu aspect negativ. Adverbul *nu* să fie redus la *n-*.

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua* și *a crea* la perfectul compus cu aspect negativ, persoana a II-a singular și plural.

IV. *Perfectul compus are și* **forme inverse**, *cu verbul auxiliar așezat după verbul de conjugat și legat de acesta prin liniuță:*

(eu) *văzut*-**am**	(noi) *văzut*-**am**
(tu) *văzut*-**ai**	(voi) *văzut*-**ați**
(el) *văzut*-**a**	(ei) *văzut*-**au**

Scanned with OKEN Scanner

Cînd verbul la perfectul compus cu formă inversă are un complement direct sau indirect exprimat printr-un pronume personal sau reflexiv, formele neaccentuate ale pronumelui se intercalează între verbul de conjugat și auxiliar, iar verbul de conjugat primește la sfîrșit vocala **-u**. Pronumele personale **mă, vă** și pronumele reflexiv **se** pierd în acest caz vocala **-ă** sau **-e**, reducîndu-se la **-m-, -v-, -s-**: *lăudatu-***m***-am, lăudatu-***te***-ai, lăudatu-s-a, lăudatu-***ne***-am, lăudatu-***v***-ați, lăudatu-s-au, lăudatu-***l***-ai, lăudatu-***i***-ai, lăudatu-***le***-ai.*

*Uneori se intercalează două pronume neaccentuate între verbul de conjugat și auxiliar: cerutu-***ți***-***le***-am; datu-***i***-***le***-am.*

EXERCIȚII

1. Scrie în coloanele libere formele inverse ale perfectului compus.

	Formele inverse		*Formele inverse*
am ajuns	.....	s-a pregătit	.....
ați venit	.....	s-au pregătit	.....
ai adus	.....	s-a spălat	.....
au cerut	.....	s-au spălat	.....
ați cerut	.....	s-a îmbrăcat	.....
ai cerut	.....	s-au îmbrăcat	.....

2. Scrie în coloanele libere formele inverse ale perfectului compus cu pronumele neaccentuate intercalate între verbul de conjugat și auxiliar.

	Formele inverse		*Formele inverse*
m-am dezvățat	dezvățatu-m-am	v-ați spus	.....
i-am dezvățat	.....	v-ați învățat	.....
v-am dezvățat	.....	i-am învățat	.....
i-a văzut	.....	i-ați învățat	.....
i-ai văzut	.....	i le-am pus	.....
i-au văzut	.....	i le-ați luat	.....
v-ați văzut	.....	mi le-ai adus	.....

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele indicate mai jos la perfectul compus (formele inverse):

— *a cere*, *a duce* la persoana a II-a singular și plural;

— *a se împodobi* și *a se lăuda* la persoana a III-a singular și plural.

4. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele indicate mai jos la perfectul compus (formele inverse):

— *a aștepta*, cu pronumele neaccentuate *-m-, -v-, -i-* intercalate între verbul de conjugat și auxiliar;

— *a dărui*, cu două pronume neaccentuate intercalate între verbul de conjugat și auxiliar: *-mi-* și *-le-*; *-i-* și *-le-*.

Analizează morfologic și sintactic verbele și pronumele intercalate.

5. Fă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor subliniate din următoarele texte.

a) Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.
Șapte ani de cînd *plecat-ai*, zburător cu negre plete,
Și-*ai uitat* de soarta mîndrei, iubitoarei tale fete. —
M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

b) *Văzut-au* și beii că fuga e bună
Și bietului pașă dreptate *i-au dat*,
Căci vodă ghiaurul în toți *a băgat*
O groază nebună. — G. Coșbuc, *Paşa Hassan*.

Scanned with OKEN Scanner

c) *Văzut-am* în străinătate românași... răsărind la auzul unui sunet român... *auzitu-l-am* șuierînd doine... — Al. Russo, *Amintiri*.

d) Murgule, murgușul meu,
datu-mi-te-*a* taică-tău
Ca să-mi fii de ajutor. — *Toma Alimoș*.

Texte pentru dictare

a) — Ei, oameni buni, vedeți? S-a dus moș Ion și n-a putut face treaba singur; dar cînd v-ați mai dus cîțiva într-ajutor, treaba s-a făcut cu mare ușurință, greutatea n-a mai fost aceeași... Așa și cu Unirea, oameni buni!... Ei, acum cred c-ați înțeles și răsînțeles?

— Ba eu unul, să iertați dumneavoastră, cucoane, încă tot n-am înțeles, răspunde moș Roată. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

b) S-a prăpădit pe cînd tu nu erai încă în sat. Și am îngropat-o... sub bradul cel vechi. Am plîns-o, căci mi-a bucurat zilele și am iertat-o și pe dînsa. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Lasă, domnule; nu e nimica, că ai căzut pe spate și te-ai răzimat în coate...

Dar neamțul se apăra că el n-a tras de fel cu pușca, că pușca s-a tras singură și că din aceea, calul speriindu-se a sărit și l-a trîntit jos, unde l-a și lăsat fără rușine, nici păcat.

— Lasă, domnule, că și așa e bine!... că, și dacă n-ai dat în vînat, vînatul ți-a picat din cer jumulit gata. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) — Povestea cu împăratul Măzărean, bunică! A ajuns la sfînta Vineri. L-a primit?

— Se-nțelege că l-a primit și l-a găzduit frumos și l-a întrebat de ce umblă prin lume.

— Dar mîna sfintei Vineri i-a sărutat-o?

— I-a sărutat-o și i-a spus așa: Eu sînt flăcău pribeag și umblu prin lume după noroc. — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos Măzărean*.

e) I-au strigat, dar n-au venit. Atunci fetele au ieșit în uliță să-i caute. Lună era, dar umbra lor nu le-au văzut-o, i-au căutat degeaba. Fetele s-au întors în curte și, cînd să intre în casă, i-au văzut pe flăcăi: stăteau cu toții înșirați pe prispă, rupeau țurțurii de la streșini și-i ronțăiau. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților*.

Perfectul simplu

1. Perfectul simplu *exprimă, ca și perfectul compus, o acțiune trecută și terminată:*

— *perfectul compus:* **Am privit** cu atenție;
— *perfectul simplu:* **Privii** cu atenție.

Perfectul simplu este întrebuințat în vorbire de către locuitorii din partea de apus a țării (vestul Munteniei, Oltenia, Banat, Munții Apuseni) pentru a exprima *o acțiune trecută și terminată de curînd față de momentul vorbirii:* **Adusei** finul.

În narațiuni perfectul simplu este folosit de scriitorii din toate părțile țării pentru a exprima o acțiune trecută și terminată, nu o acțiune terminată de curînd:

„Soarele ardea. Setea îl **birui**... **Lăsă** căușul în fîntînă și **dădu** să-l scoată. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată*...

Perfectul simplu care exprimă o acțiune terminată de curînd este folosit numai cînd scriitorul redă felul de a vorbi al unui personaj:

— **Auzișî**, domnule Nică, ce s-a întîmplat? — L. Rebreanu, *Răscoala*.

Scanned with OKEN Scanner

Formele verbelor la perfectul simplu sînt:

conj. I *cîntai, cîntași, cîntă, cîntarăm, cîntarăți, cîntară*;
II *tăcui, tăcuși, tăcu, tăcurăm, tăcurăți, tăcură*;
III *făcui, făcuși, făcu, făcurăm, făcurăți, făcură*;
zisei, ziseși, zise, ziserăm, ziserăți, ziseră;
IV *vorbii, vorbiși, vorbi, vorbirăm, vorbirăți, vorbiră*;
coborîi, coborîși, coborî, coborîrăm, coborîrăți, coborîră.

EXERCIȚII

1. Scrie perfectul simplu al verbelor: *a alerga, a lua, a cedea, a pune, a povesti*. Subliniază terminațiile perfectului simplu.

2. Notează deasupra verbelor la perfectul simplu persoana și numărul. Subliniază terminațiile perfectului simplu. De exemplu:

I sing.	II plural	III sing.
cobor*îi*	ascult*arăți*	pus*e*.

a) Priponii pe Pisicuța într-o așezătură cu iarbă înaltă;... doborîi din nou la pămînt alte păduri seculare;... lărgii și înălțai întăriturile, pînă la punctul de a nu-i da mîna sfîntului soare să mi se oglindească înlăuntru, decît doar la amiază. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Și cum mergea pe marginea unei vîlcele, iepurașul se opri să se odihnească. Atunci, de la spate, se ridică, albă și ea, ca de ghiață, luna. Stelele păliră; pădurea, copacii, tufele își dezbrăcară deodată umbra. Iar iepurașul împietri de groază; chiar de lîngă el, se întinse pe pămînt o arătare cu două coarne grozave. După clipa de spaimă, iepurașul se destinse ca o coardă și o zbughi la goană, se prăvăli în vale, veni de-a dura ca un bulgăre, se sculă și iar se rostogoli pînă jos;... Se opri tocmai în stuhăria iazului. Acolo, de-abia suflînd, se ghemui cu ochii închiși... să nu-și mai vază umbra! — Em. Gîrleanu, *Fricosul*.

c) Trecu o lună, trecură două, trecură nouă și împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunii. Împăratul surîse, soarele surîse și el în înfocata lui împărăție, chiar stătu pe loc, încît trei zile n-a fost noapte, ci numai senin și veselie, — vinul curgea din butii sparte și chiotele despicau bolta cerului. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*.

II. *Unele verbe de conjugarea I au aceeași formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu și a indicativului* prezent:

perfectul simplu: el *cîntă*; *adună*; *intră* etc.;
prezentul indicativului: el *cîntă*, *adúnă*, *íntră* etc.

În rostire perfectul simplu se deosebește de indicativul prezent prin accentul pe care îl primește pe terminație. În scris accentul nu se notează. Totuși timpul la care se află verbul poate fi precizat observînd la ce timp sînt alte verbe din aceeași frază sau din propozițiile ori frazele învecinate, pentru că narațiunea se face ori la trecut, ori la prezent. În general, *ne ajută la precizarea timpului* (prezent sau perfectul simplu) **verbele din propozițiile principale**, *deoarece acestea ne arată dacă narațiunea se face la timpul prezent sau la trecut:*

— Oaspetele olteau *fu rugat* de nuntași să mai cînte, iar el le **cîntă** îndelungă vreme. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

— Și așa zicînd, *pune* poalele-n brîu, își **suflecă** mînecile, **ațină** focul și **s-apucă** de făcut bucate. *Face* ea sarmale, *face* plachie... — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

Scanned with OKEN Scanner

Verbele *cîntă*, *suflecă*, *aţiţă*, *s-apucă* fac parte din categoria verbelor cu aceeaşi formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu şi a indicativului prezent. Verbul *cîntă*, aflat în primul text, este la *perfectul simplu*. La stabilirea timpului, ne ajută verbul *fu rugat*, care ne arată că naraţiunea se face la timpul trecut. Verbele din al doilea text — *suflecă*, *aţiţă*, *s-apucă* — sînt la *timpul prezent*, ca şi verbele din celelalte propoziţii — *pune*, *face*, *face*. În acest text naraţiunea se face la timpul prezent.

EXERCIŢIU

Analizează verbele subliniate arătînd: timpul, persoana şi numărul. Subliniază cu două linii verbele după care te-ai condus la stabilirea timpului (perfectul simplu sau prezentul indicativului).

a) Fata îşi *suflecă* mînecile, *călcă* lut şi lipi cuptiorul, îl humui şi-l griji. — I. Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*.

b) Se-ntîlnesc, se măsoară, se reped... Se grămădesc, se despart şi *s-aruncă* unul într-altul ca două vijelii. — B. Şt. Delavrancea, *Stăpînea odată*...

c) Doi pumni de mălai ia mama din copaie... Îl *aruncă* cu tărîţe cu tot în căldare. *Mestecă* mălaiul cu făcăleţul. Pîsatul fierbe. — Z. Stancu, *Desculţ*.

d) Şi-odată pornesc ei teleap-teleap-teleap, şi cum ajung în dreptul uşii, se opresc puţin. Atunci Gerilă *suflă* de trei ori cu buzişoarele sale cele iscusite, şi casa rămîne nici fierbinte, nici rece. Apoi *intră* cu toţii înlăuntru. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

e) Roşu-vodă *intră* în împărăţia lui Drăgoi, prefăcînd în scrum satele pe unde trecea. Cum auzi Drăgoi, răcni de trei ori şi-şi *amestecă* părul cînepiu cu barba cîrlionţată şi aspră. *Adună* sfatul... — B. Şt. Delavrancea, *Stăpînea odată*...

III. *Observă bine deosebirea dintre persoana a II-a singular a perfectului simplu* (tu *cîntaşi*) *şi persoana a II-a singular a imperfectului* (tu *cîntai*). Perfectul simplu are forma *cîntai* la persoana I singular. Deci vom conjuga verbul la perfectul simplu astfel:

eu *cîntai*, tu *cîntaşi* (nu „tu cîntai").

EXERCIŢII

1. După modelul dat pentru verbul *a lucra*, scrie verbele următoare la perfectul simplu şi la imperfect, persoanele I şi a II-a singular: *a aduna*, *a lăuda*, *a pleca*, *a înnopta*, *a înapoia*.

Perfectul simplu	*Imperfectul*
eu lucrai	eu lucram
tu lucraşi	tu lucrai

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a mîngîia* la perfectul simplu şi la imperfect, persoanele I şi a II-a singular. Subliniază terminaţiile verbului.

3. Analizează verbele subliniate arătînd: timpul, persoana şi numărul.

a) Cînd mă *deşteptai*, soarele păşise demult peste meridiană... Cînd soarele *fu* la trei părţi din drumul său pe ceruri..., *aruncai* şaua şi desagii pe spatele Pisicuţii, *încălecai*, *suii* dîmbul şi *apucai* drumul de coastă, ce *taie* spre miazăzi. — G. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

b) — Tot pe aici eşti, Ivane, tot?

— Ba bine că nu, *zise* Ivan. Dar unde *gîndeai* să fiu, cînd asta mi-i slujba? — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

c) *Dormeai* tu mult şi bine, Harap Alb, de nu eram eu, *zise* fata împăratului Roş, sărutîndu-l cu drag şi dîndu-i iar paloşul în stăpînire. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

Scanned with OKEN Scanner

ORTOGRAFIA UNOR FORME ALE PERFECTULUI SIMPLU

I. *Fii atent la ortografia perfectului simplu, persoanele I și a III-a singular ale verbelor de conjugarea a IV-a cu infinitivul terminat în -i:*

— persoana I se scrie *cu doi -i: eu izbutii*;

— persoana a III-a se scrie *cu un singur -i: el izbuti*.

Terminația -i a persoanei a III-a este puternic accentuată, dar în rostire se aude clar *un singur* -i.

EXERCIȚII

1. Completează coloanele libere cu perfectul simplu al verbelor date la persoanele I și a III-a singular.

Verbul	*Persoana I sing.*	*Persoana a III-a sing.*
a privi	eu.....	el.....
a descoperi	.....	.....
a auzi	.....	.....
a izbuti	.....	.....
a înnoi	.....	.....
a citi	.....	.....

2. Construiește cîte o propoziție cu perfectul simplu al verbelor *a mulțumi* și *a veni* la persoanele I și a III-a singular.

3. Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

[1] *a întreba*, persoana a III-a plural; [2] *a mulțumi*, [3] *a povesti*.

a) O[1]..... cu blîndețe dacă nu pot cumva să-i fie de vreun ajutor. Mama Demetra le [2]..... și le [3]..... că a pierdut o fată, pe care a căutat-o peste tot locul și nu a putut-o încă găsi. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.

[1] *a trage*; [2] *a învîrti*; [3] *a porunci*.

b) Împăratul [1]..... sabia, o [2]..... pe deasupra capetelor și [3]..... „înainte!" — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

[1] și [2] *a zîmbi*; [3] *a trage*; [4] *a cerceta*.

c) Eu [1]....., [2]..... și el; și, ca și cum și-ar fi adus aminte de un lucru prea important, își [3]..... pușca din spate și o [4]..... cu luare-aminte. — M. Sadoveanu, *Gheorghe Baciu*.

Texte pentru dictare

a) Rămas singur, azvîrlii cartea pe poclăzile din fundul patului, mă apropiai de fereastră, îmi vîrîi nasul în geam și privii spre vale. — M. Sadoveanu, *Neagra Șarului*.

b) Moș Sava se opri din cioplit, ridică ochii și zîmbi. Zise:

— Mi se pare că s-a izbit hultanul în găinile babei... Am auzit zvoană!

Eu sării. Pornii cu mare însuflețire:

— Apoi da! a fost...

— Cum se poate? grăi bătrînul... — M. Sadoveanu, *Hultanul*.

c) Cînd să pășească însă, se împiedică de trupul cuiva și nimeri cu fruntea în piepturile soldaților.

— E Turturică, dom'le căpitan, lămuri Jiga. I-au degerat picioarele...

— Cum? izbucni Dabija, înfuriindu-se pe neașteptate. Bestia, scrîșni el, s-a automutilat!... Turturică mai gemu un timp, își înfipse coastele în zăpadă și amuți.— A. Mihale, *Fuga*.

II. Să nu confunzi pe *-i, -și, -se, -ți* (cîntai, zisei, cîntași, zișesi, duse, auzise, cîntarăți, ziserăți) cu pronumele neaccentuate. **Ține minte** *că formele timpurilor simple ale indicativului (prezentul, imperfectul, perfectul simplu și mai mult ca perfectul) nu sînt urmate niciodată de pronume neaccentuate legate prin liniuță.*

De asemenea, nu se poate despărți și lega prin liniuță ultima silabă **-ră** de la persoana a III-a plural a perfectului simplu. *În limba română nu există un cuvînt* **-ră.**

EXERCIȚIU

Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

[1] *a face;* [2] *a pune;* [3] *a lua.*

a) Într-o zi frumoasă de vară îmi [1]..... legăturica, o [2]..... în vîrful bățului și o [3)..... la picior pe drumul cel mare împărătesc.—M. Eminescu, *Geniu pustiu.*

[1] *a înfășura;* [2] *a deschide,* [3] *a culca.*

b) Mă [1]..... bine, [2]..... portița de la gratii și mă [3]..... pe piatra mare de deasupra. — M. Eminescu, *Visul unei nopți de iarnă.*

[1] *a duce;* [2] *a cădea;* [3] *a duce;* [4] *a pune;* [5] *a întoarce;* [6] *a zice.*

c) Apoi Făt-Frumos se [1]..... în grajdurile împărătești unde erau cei mai frumoși armăsari. Dar cum punea mîna și apuca cîte unul de coadă, îi trîntea și astfel toți caii [2]..... În sfîrșit, văzînd într-un colț un cal răpciugos și bubos și slab, se [3]..... la dînsul; iar cînd [4]..... mîna pe coama lui, el își [5]..... capul și [6]..... :

— Ce poruncești, stăpîne? — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

[1] *a împinge;* [2] *a prăvăli;* [3] *a fi.*

d) De trei ori românii [1] ..... și [2] ..... pe turci și de trei ori [3]..... respinși înapoi. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Texte pentru dictare

a) Dacă văzui și văzui,
Îmi luai coasa din cui
Și mi-o pusei pe spinare
Și plecai la Lunca Mare. — *Doina voinicească.*

b) Într-o clipă se întoarse. Aduse porcii; îi păzi răzimat în moacă; îi adăpă și pe înserate porni acasă. Cum sosi, îi băgă în cocină, puse doi drugi d-a curmezișul strungii și plecă în capul oaselor. Își găsi de lucru. Orîndui curtea. Se duse în magazie, luă o piele de capră... și-și croi opinci. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

MAI MULT CA PERFECTUL

Verbul la mai mult ca perfect *exprimă o acțiune trecută care s-a îndeplinit înaintea altei acțiuni trecute.*

De exemplu, în fraza „Eu **terminasem** cînd *ai venit* tu", acțiunea **terminasem** s-a îndeplinit înaintea acțiunii *ai venit.*

La mai mult ca perfect verbele primesc *terminațiile* **-sem, -seși, -se, -serăm, -serăți, -seră;**

— *cîntasem, cîntaseși, cîntase, cîntaserăm, cîntaserăți, cîntaseră;*

— *zisesem, ziseseși, zisese, ziseserăm, ziseserăți, ziseseră.*

Observă deosebirea dintre formele mai mult ca perfectului și ale perfectului simplu la verbele de **conjugarea a III-a:** *perfectul simplu: zisei, ziseși, zise, ziserăm* etc.; *mai mult ca perfectul: zisesem, ziseseși, zisese, ziseserăm* etc.

Primul **-s** aparține perfectului simplu, de la care se formează mai mult ca perfectul, iar al doilea reprezintă consoana cu care încep terminațiile mai mult ca perfectului la toate persoanele: *zise — zise/sem, zise/seși, zise/se* etc.

La celelalte conjugări, *-s- nu apare decît o singură dată la mai mult ca perfect,* pentru că în forma perfectului simplu nu există consoana **-s-:**

perfectul simplu: cîntai, văzui, citii, coborîi;
mai mult ca perfectul: cîntasem, văzusem, uitasem, coborîsem.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Conjugă verbele *a scrie*, *a spune*, *a merge*, *a crea*, *a lua* și *a citi* la perfectul simplu și la mai mult ca perfect. Subliniază terminațiile celor două timpuri.

2. Analizează verbele din textele următoare arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

Pentru verbele la mai mult ca perfect, explică oral înaintea cărei acțiuni s-a îndeplinit acțiunea exprimată prin mai mult ca perfect.

a) George căzuse jos leșinat. A doua zi dimineață, un nou atac; nemții respinseră foarte slab și rușii ocupară poziții la nici o sută de metri de pivniță. George uitase tot ce se petrecuse în noaptea aceea. Ca prin vis auzi o voce aspră. — T. Popovici, *Setea*.

b) Cucoșul alb, cu găinile lui, ieșise pe tăpșanul de din dosul casei.

Cum scurmau așa, cucoșul își auzi tovarășele șoptind. Ridică semeț capul și, drept înainte, de partea cealaltă, vrăjmașul negru se proptise, gata de luptă. Găinile se opriră: înțeleseseră că aveau ceva de privit. — Em. Gîrleanu, *Luptătorii*.

c) Abia scăpă vorba, și caii lor speriați o tuliră la fugă de unde veniseră. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpîneo odată*....

d) O stîncă amețitor de înaltă și dreaptă ca un părete căzuse, parcă, năprasnic și tăiase capul drumului pe care urcam la deal... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

ORTOGRAFIA UNOR FORME ALE MAI MULT CA PERFECTULUI

Fii atent la ortografia formelor mai mult ca perfectului terminate în -și *sau* -se:

tu *cîntaseși*	el *cîntase*
văzuseși	*văzuse*
auziseși	*auzise*
coborîseși	*coborîse*

-Și sau -se *nu reprezintă pronumele reflexiv, ci fac parte din forma verbului.*

Mai mult ca perfectul este un timp simplu, care nu poate primi pronumele reflexiv decît înaintea verbului:

se *făcuse*, se *dusese*, se *auzise*, și-*adusese* etc.

EXERCIȚII

1. Completează coloanele libere cu mai mult cu perfectul verbelor date, la persoanele a II-a și a III-a singular.

Infinitivul	*Mai mult ca perfectul*	*Infinitivul*	*Mai mult ca perfectul*
a observa	tu	a pune	tu .....
	el		el .....
a dezlega	tu	a citi	tu .....
	el		el .....
a vedea	tu	a obosi	tu .....
	el		el .....
a revedea	tu	a hotărî	tu .....
	el		el .....
a face	tu	a dobori	tu .....
	el		el .....

2. Completează locurile libere cu mai mult ca perfectul verbelor indicate înaintea fiecărui text. Înainte de a scrie, citește cu atenție textul, pentru a înțelege la ce persoană și număr trebuie pus fiecare verb.

Scanned with OKEN Scanner

[1] *a bate;* [2] *a face;* [3] *a trimite;* [4] *a zice.*

a) Un boier sluga-şi [1]..... Şi-nvăţîndu-l îi [4].....
Pentru vina ce-i [2]..... Adevărul să nu spuie,
Că-ntr-un loc îl [3]..... Ci o minciună să puie. — A. Panu, *Minciuna şi adevărul.*

[1] *a da,* [2] *a cere;* [3] *a îndrăzni.*

b) Mama-mi [1]..... două pere, una pentru mine, alta pentru Huţu. Eu le-am păstrat pe amîndouă pentru dînsul; dar am plecat plîngînd de la şcoală, fiindcă el nu le [2]..... de la mine, iară eu nu [3]..... să i le dau. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

[1] *a vinde;* [2] *a se muta;* [3] *a sta;* [4] *a se şterge.*

c) De peste douăzeci de ani, de cînd [1]..... cîrciuma de la noi din sat, de la Omida, şi se [2]....., în sfîrşit, la oraş, unchiul Tone [3]..... zi de zi şi seară de seară pe acelaşi scaun tare, cu coatele rezemate de aceeaşi tejghea de pe care se [4]..... de mult vopseaua. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

3. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a duce, a spune* şi *a scrie* la mai mult ca perfect şi perfectul simplu, persoana a III-a singular.

Timpul viitor

I. Verbul la timpul viitor *exprimă o acţiune care se va îndeplini după momentul vorbirii:*

Vom spune cît e de frumoasă viaţa. — M. Banuş, *Eroilor ceferişti.*

Viitorul *se formează din infinitivul verbului de conjugat şi un verb auxiliar:*

Infinitivul	*Viitorul*	
a lucra		*lucra*
a vedea		*vedea*
a face	*voi, vei, va,*	*face*
a veni	*vom, veţi vor*	*veni*
a coborî		*coborî*

EXERCIŢII

1. Scrie viitorul următoarelor verbe: *a tăcea, a ţine* şi *a împlini.* (Fii atent să nu schimbi caracteristica infinitivului.)

2. Subliniază verbele la viitor şi analizează-le arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul.

a) Căci amîndoi vom fi cuminţi,
Vom fi voioşi şi teferi
Vei pierde dorul de părinţi
Şi visul de luceferi. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

b) Şi lumea te va blăstema,
Că-i blăstem făptuirea ta!
Voi merge, paşă, să cerşesc,
Dar mila voastră n-o primesc. — G. Coşbuc, *El-Zorab.*

c) Dacă nu veţi zbura de la noi ca păsările, o perşi, ... veţi cunoaşte puterea săgeţilor noastre...! — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Înainte de a ajunge la această ţintă îndepărtată şi supremă, apele vor ocoli şi vor străbate întreaga ţară. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

II. *Verbul predicativ* **a voi** are la persoana a III-a singular a perfectului simplu forma **voi** (el *voi* = vru). Forma **voi** este folosită în vorbirea populară şi pentru persoana I singular a indicativului prezent (eu *voi* = voiesc). La persoana a III-a plural a indicativului prezent verbele predicative **a vrea** şi **a voi** au forma **vor** (ei *vor*).

Scanned with OKEN Scanner

Să nu confunzi aceste forme ale verbelor predicative *a voi* și *a vrea* cu auxiliarul viitorului. Ține seama de faptul că *auxiliarul viitorului este urmat de infinitivul verbului de conjugat, fără prepoziția „a" (voi lucra, vor lucra)*, iar verbul predicativ **voi (vor)** *este urmat de obicei de un verb la conjunctiv* — **voi (vor)** *să lucreze* — și, *mai rar, de un verb la infinitiv cu prepoziția „a"* — **voi** *a spune.*

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie verbele la viitor și cu două linii verbele predicative *a voi* și *a vrea.*

a) Acum, fata mea,... tu ești iarăși a mea și cu mine voi să rămîi pentru totdeauna. De acum înainte voi ști să te feresc de răpitori și urgisitul acela de Hades nu te va mai prinde în întunecoasa lui împărăție. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

b) — Eu voi să merg la împăratul cel mare și tare, vecinul nostru... Spune-mi pe care din boieri să aleg?

— Dacă vei merge cu mine — îi zise calul — ...nu-ți trebuie pe nimeni. Te voi sluji cum am slujit și pe tatăl tău. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

c) Să nădăjduim că tunurile vor continua să bată mai departe, și pe urmă vor tăcea, și se va întinde iarăși peste întregul pămînt liniștea păcii. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Iar cînd mă abătui din potecă sub o umbră mai deasă și-i luai (desagii) din spatele Pisicuții, mi se păru că vor să zboare în sus cu mine, cu tot... atîta erau de ușori! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

III. În afară de formele literare cu auxiliarul *voi, vei, va, vom, veți, vor* viitorul are și următoarele **forme populare:**

(eu) **am să** *fac*	**o să** *fac*	**oi** *face*
(tu) **ai să** *faci*	**o să** *faci*	**oi** (îi sau -i) *face*
(el) **are să** *facă*	**o să** *facă*	**o** *face*
(noi) **avem să** *facem*	**o să** *facem*	**om** *face*
(voi) **aveți să** *faceți*	**o să** *faceți*	**oți** (îți sau -ți) *face*
(ei) **au să** *facă*	**o să** *facă*	**or** *face*

Auxiliarul persoanei a III-a singular (va) apare și în forma **a:** *a* (va) *face.*

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie formele literare ale viitorului și cu două linii formele populare. Analizează verbele respective arătînd persoana și numărul lor.

a) Fiul craiului zice atunci supărat:

— Dar bine, spînule, de ce te apuci? Nu vezi că pe aici e mare lipsă de apă? Și pe arșița asta o să ne uscăm de sete.

— Să avem iertare, stăpîne!... Cît despre apă bună nu vă îngrijiți; acuș avem să dăm peste o fîntînă cu apă dulce și rece ca gheața. Acolo vom poposi, oi clătări plosca bine și-oi umple-o cu apă proaspătă, ca să avem la drum, căci mai încolo nu prea sînt fîntîni, și din partea apei, i-om duce dorul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Cine a face altă dată ca mine ca mine să pățească. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) Copilașul tău,
pruncușorul meu,
tu cum l-ai lăsat
în pat
desfășat...
.....
ninsoare d-o ninge,
pe el mi l-o unge;
ploi cînd or ploua,
pe el l-or scălda;
vînt cînd o sufla,
mi l-o legăna,
dulce legănare,
pîn's-o face mare! — *Meșterul Manole.*

d) Cînd vei ajunge și tu odată mare și tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir-a-păr și vei crede celor asupriți și năcăjiți, pentru că știi acum ce e năcazul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) — Mîni dimineață am să le bat potcoave la cai.

— Le-i bate, da acuma vină oamenii înăuntru. Nu-i mai ține afară... Pînă ce le-i aduce tărhatul în casă, eu am și pus de mămăligă. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

f) — Luminarea-voastră, de acum cred că nu mi-ți mai face nici o împiedecare, pentru că am adus la îndeplinire tot ceea ce ne-ați poruncit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

IV. Timpul viitor mai are o formă numită **viitorul anterior***, pentru că *exprimă o acțiune care se va îndeplini înaintea altei acțiuni viitoare.* De exemplu, în fraza „*Voi vorbi* / după ce **va fi vorbit** el", acțiunile celor două verbe se vor realiza în ordinea următoare:

1. **va fi vorbit** (el) — **viitorul anterior**;
2. *voi vorbi* (eu) — *viitorul.*

Viitorul anterior are și forme populare: **oi fi vorbit, îi fi vorbit, o fi vorbit, om fi vorbit, îți fi vorbit, or fi vorbit.**

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie verbele la viitor și cu două linii verbele la viitorul anterior. Arată prin cifrele 1 și 2, scrise deasupra verbelor, ordinea în care se vor realiza acțiunile (numai acțiunile din aceeași frază).

a) Va mai pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus la groapă? Totul depinde de cum va izbuti revoluția noastră... — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

b) Cînd oi vorbi acolo-n adunare,
Toți cititorii mei vor fi vorbit
Și toți îndrăgostiții despre care
În cîntecele mele-am pomenit. — A. E. Baconski, *Trei delegați.*

c) Dacă veți urca vreodată spre partea de sus a țării, de la un timp veți băga de seamă, cam de la Tîrgu-Neamț mai departe, după ce veți fi trecut pe lîngă casa lui Ion Creangă și veți fi pășit peste apa subțire a Ozanei, veți băga de seamă că se vorbește mai puțin despre Ceahlău... spre a se face treptat loc... unui alt munte a cărui stea începe să se ridice la orizont. — Geo Bogza, *Fabrică și munte.*

d) V-am spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntîmplase s-ajungă împărat. — Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist.*

ORTOEPIA ȘI ORTOGRAFIA VERBELOR LA VIITOR

I. *În rostirea și scrierea corectă a verbelor la viitor, trebuie să te conduci după* **caracteristica infinitivului:**

a vedea — va vedea (nu, va vede);
a face — va face (nu, va făcea);
a privi — va privi (nu, va privii).

Verbele de conjugarea a IV-a se scriu la viitor, ca și la infinitiv, cu un singur **-i**, *cu excepția cîtorva verbe care au rădăcina terminată în* **-i**: *a pusti/i — va pustii, a se sfi/i — se va sfii, a pri/i — va prii.*

---

* Denumirea de viitor „*anterior*" vine de la adverbul latin *anterior = mai înainte.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu viitorul verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	*Viitorul*	*Infinitivul*	*Viitorul*
a asculta	.....	a trece	.....
a vedea	.....	a cere	.....
a tăcea	.....	a scrie	.....
a cădea	.....	a fi	.....
a ține	.....	a veni	.....
a face	.....	a ști	.....
a bate	.....	a pustii	.....

2. Completează locurile libere cu viitorul verbelor indicate înaintea fiecărui text, observînd acordul în persoană și număr cu subiectul.

[1] *a amuți;* [2] *a începe.*

a) Privighetorile [1] ..... /și [2] ..... să chiuie ca niște clopote de argint atîrnate sus, în văzduh, ciocîrliile. — Z. Stancu, *Desculț.*

[1] *a isprăvi;* [2] *a ieși;* [3] *a fi.*

b) Peste puțin Radu își [1] ..... învățătura, /[2] ..... în lume/ și [3] ..... un om cu vază printre ai săi. — A. Vlahuță, *Din durerile lumii.*

[1] *a aprinde;* [2] *a stinge;* [3] *a ști.*

c) Cîte focuri, cîte lumînări și cîte văpăiți n-au ars, poveste,/ și toate s-au stins,/ și multe se [1] ..... /ca să se stingă iarăși,/ numai tu, poveste, nu te [2] ..... decît cu cel din urmă om .../ și numai ăla [3] ..... bine/ că lumea asta a fost o lungă și aceeași poveste. — B. Șt. Delavrancea, *Poveste.*

[1] *a crește;* [2] *a adînci;* [3] *a întinde;* [4] *a cuprinde.*

d) Revoluția [1] ..... /și se [2] ....., / se [3] ...../ și [4] ..... în plasa ei de flăcări tot pămîntul. — Z. Stancu, *Desculț.*

[1] *a fi;* [2] *a cotropi;* [3] *a trece.*

e) Măria sa regele Poloniei vă face cunoscut /să vă închinați;/ atunci garnizoana [1] ..... slobodă a ieși cu arme și bagaje;/ iar cutezînd a se împotrivi, cetatea se [2] ...../ și garnizoana se [3] ..... sub ascuțișul săbiei. — C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*

II. Pentru *ortografia verbului auxiliar la persoana a III-a singular (va)*, fii atent la sensul de viitor al verbului, precum și la faptul că *la viitor auxiliarul este urmat de infinitivul verbului de conjugat, deci de un verb terminat în vocală. Se scrie „v-a"* **numai cînd verbul este la perfectul compus:**

Viitorul	*Perfectul compus, precedat de pronumele „v-"*
va *aduce*	v-a *adus (v- = vouă* sau *pe voi);*
va *vorbi*	v-a *vorbit* (v- = *vouă*).

Formele auxiliarului vei și veți *nu se pot scrie decît în felul acesta.* **Nu există în limba română nici o situație în care „-i" sau „-ți" să fie legat prin liniuță de „ve-", pentru că „ve"- nu reprezintă un cuvînt.**

EXERCIȚII

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la persoana a III-a singular a viitorului și a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal *v-*. Subliniază la ambele timpuri terminațiile verbului de conjugat.

Scanned with OKEN Scanner

Infinitivul	*Viitorul*	*Perfectul compus*
a da	el	el .....
a spune	el	el .....
a scrie	el	el .....
a ține	el	el .....
a face	el	el .....
a privi	el	el .....
a împodobi	el	el .....

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a face*, *a scrie* și *a împodobi* la persoana a III-a singular a viitorului și a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal *o-*.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbele *a scrie* și *a împodobi* la viitor, persoana a II-a singular și plural.

4. Completează locurile libere cu auxiliarul viitorului verbelor date, la persoana și numărul cerut de substantivele sau pronumele subliniate în text sau indicate în paranteză.

a) Bălcescu: Azi am fi avut *România* visată de toți.
Maria: și așa nu ..... mai fi?
Bălcescu: ..... fi, cu certitudine. *România* ..... fi o republică democrată. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) *Tu*..... vedea iar satul tău
Și casa voastră-n vale,
Și biata *mamă*-ți .....ieși
Plîngînd în cale. — G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă*.

c) În zadar *(voi)* .....îngenunchea și vă..... ruga pe la porțile împăraților. *Ei* nu vă..... da nimic (...). Ziua izbîndirii, ziua dreptății se apropie, în care se..... ridica *popoarele* ca să mature rămășița tiranilor de pe fața pămîntului.
Atunci vă..... ridica și *voi*, toți ca unul, și..... începe lupta mîntuirii.
Atunci *(voi)* nu ..... mai fi singuri în fața dușmanului și toate *popoarele* Europei..... alerga într-ajutorul vostru și..... sta împreună cu voi. — N. Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria românilor*.

III. Auxiliarul viitorului stă de obicei înaintea verbului de conjugat. Viitorul are însă și **forme inverse** care se construiesc cu auxiliarul pus după verbul de conjugat. În acest caz verbul și auxiliarul se rostesc fără pauză între ele, iar în scris *auxiliarul se leagă de verb prin liniuță:*

asculta-**voi**	*asculta*-**vom**
asculta-**vei**	*asculta*-**veți**
asculta-**va**	*asculta*-**vor**

Cînd verbul la viitor cu forma inversă are un complement exprimat printr-un pronume personal neaccentuat, pronumele se intercalează între verbul de conjugat și auxiliar. În rostire nu se face pauză între cele trei cuvinte, iar în scris *pronumele se leagă prin liniuță de verbul de conjugat și de verbul auxiliar:*
asculta-**mă**-*vei*, *asculta*-**te**-*voi*, *asculta*-**ne**-*vor*, *asculta*-**vă**-*vor* etc.

EXERCIȚII

1. Scrie în locurile libere formele inverse ale verbelor date.

Formele inverse	*Formele inverse*
va pleca	va chibzui .....
veți alunga.....	vă vor alunga .....
vei auzi	mă va alunga .....
vei vedea	ne vor înștiința .....
veți vedea	te voi ajuta .....

Scanned with OKEN Scanner

2. Completează locurile libere cu formele inverse ale viitorului verbelor indicate înaintea fiecărui text.

[1] *a adormi*, pers. I plural; [2] *a teiera*, pers. a III-a singular; [3] *a auzi*, pers. I plural.

a) [1] ..... [2] .....
Teiul floarea peste noi,
Iar prin somn [3] ..... bucium
De la stînele de oi. M. Eminescu, *Povestea codrului*.

[1] *a pieri*, pers. a III-a plural; [2] *a veni*, pers. a III-a singular.

b) Blăstămaţi [1] ..... regii
Cari s-abat din drumul drept ...
Şi sfîrşitul tău [2] .....
Azi, ori mîine, ori mai apoi! — G. Coşbuc, *Pentru libertate*.

a lăsa, pers. a III-a plural, cu pronumele *te* intercalat.

c) Şi te vor bate-odorul meu,
Şi te-or purta şi mult şi greu,
.....flămînd! — G. Coşbuc, *El-Zorab*.

a îngîna, pers. a III-a plural, cu pronumele *ne* intercalat.

d) Vom visa un vis ferice.
.....c-un cînt
Singuratece izvoare,
Blînda batere de vînt. — M. Eminescu, *Dorinţa*.

3. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a îmbunătăţi*, *a împodobi* şi *a împiedica* la timpul viitor, cu forme inverse, persoanele a III-a singular şi a II-a plural.

Modul conjunctiv

I. Verbul la modul conjunctiv *exprimă o acţiune nerealizată, dar care se poate realiza:*

— **Să văd,** băiete, ce cărţi ai? — I. Agîrbiceanu, *Dascălul Vintilă*.

Modul conjunctiv se recunoaşte uşor după *conjuncţia* **să,** cu ajutorul căreia se formează: **să** *lucrez*, **să** *lucrezi* etc.

Conjunctivul are *două timpuri:* **prezent şi perfect.**

Conjunctivul prezent se formează din prezentul indicativului, precedat de conjuncţia *să:* **să** *lucrez*, **să** *lucrezi*, **să** *lucreze*, **să** *lucrăm*, **să** *lucraţi*, **să** *lucreze*.

Numai la persoana a III-a singular şi plural, formele conjunctivului prezent se deosebesc de ale indicativului prezent:

el (ei) *lucrează* — el (ei) **să** *lucreze*;
el *citeşte*, ei *citesc* — el (ei) **să** *citească*.

EXERCIŢIU

Subliniază verbele la modul conjunctiv, timpul prezent.

a) Dar aş vrea să văd ziua pămîntului vestită,
Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat,
Să pierz ideea tristă de veacuri întărită
Că lumea moştenire despoţilor s-a dat! — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.

b) Eu pot să dezleg izvoarele, să pun în mişcare apele şi să scap de la moarte lumea şi ţara ta. — Din vol. *Tinereţe fără bătrineţe*.

c) Românul se renaşte cu primăvara!...
Lui îi place să cînte din frunze; îi place să-şi puie flori la pălărie, să asculte cîntecele păsărilor şi să zică atunci cîte o doină... —V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor*.

Scanned with OKEN Scanner

II. *Să nu confunzi viitorul popular* (**o să** *lucrez*, **am să** *lucrez*) *cu conjunctivul prezent*. **Mijlocul de control** este sensul de viitor al verbului și prezența, înaintea conjuncției *să*, a lui **o** invariabil la toate persoanele viitorului popular sau a auxiliarului **am, ai, are, avem, aveți, au.**

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie verbele la conjunctivul prezent și cu două linii verbele la viitorul popular.

a) Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti:
— O să te asculte, să spui tare și deslușit. Și plecă. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

b) Cu calul care îl ai și cu vitejia ta, crez că ai să izbutești. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

c) — Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa că o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și marea?
— Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plîngă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

III. **Conjunctivul perfect** *este un timp compus, format din conjunctivul prezent al verbului „a fi" și participiul verbului de conjugat*. El are **aceeași formă pentru toate persoanele atît la singular, cît și la plural.** Persoana și numărul verbului se pot identifica după subiectul propoziției:
eu, tu, el, noi, voi, ei **să fi** *lucrat*.

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie verbele la modul conjunctiv și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află verbe la modul conjunctiv. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra verbului *(eu, tu, el, noi* etc.*)*. Analizează timpul, persoana și numărul verbelor la modul conjunctiv.

a) — Atuncea ar fi bine/ să-i întrebăm pe dînșii;/ să-mi deie ei o știință. Să mă îndrepte/ unde să-l găsesc. Poate/ să le fi spus lor un secret. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) — Și asta-i adevărat. Dar eu m-am cugetat/ că s-ar putea/ să-l fi lovit hoții/ pîn-a nu ajunge acolo. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) Să fi dat mii de mii de lei,/ nu găseai fir de mac printre năsip sau fir de năsip printre mac. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

d) Cu cît înaintam pe drumul Sihlei,/ cu atît natura devenea mai aspră;/ ai fi zis/ că ea... mustră pe drumețul/ care îndrăznește/ să calce peste hotarele pustiului. Aici trebuie/ să fi aruncat feciorul de împărat peria Sfintei Vineri,/ din care, fără îndoială, a răsărit această pădure. C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

e) De ce m-ați dus de lîngă voi,/
De ce m-ați dus de-acasă?
Să fi rămas fecior de plug,/
Să fi rămas la coasă. — O. Goga, *Bătrînii*.

IV. *Conjunctivul se folosește foarte mult în propoziții subordonate. El poate fi folosit însă și în propoziții independente sau în propoziții principale*. În astfel de propoziții, el poate exprima *o poruncă, un îndemn, un sfat, o rugăminte, o urare*.

EXERCIȚII

1. Subliniază verbele la modul conjunctiv și scrie în dreptul fiecărui text ce exprimă ele (poruncă, îndemn, sfat, rugăminte, urare).

a) Ca vrabia de toamnă rotund spicul să fie!
Ca trestia cea naltă să fie paiul nalt! — V. Alecsandri, *Semănătorii*.

b) „Să trăiască Domnul Ştefan!" mii de glasuri îl urează,
Şi poporul jos pe vale, umilit îngenunchează! — V. Alecsandri, *Altarul mănăstirii Putna.*

c) Frunză, securea, izvorul, toate ne cîntă cu dor:
Să cîntăm şi noi ca frunză, ca secure, ca izvor!
Cîntecul să fie freamăt, troscot, şoapte, toate-ntr-una.
Blînd ca sărutarea mumei, crunt şi groaznic ca furtuna! — B. P. Hasdeu, *Răzvan şi Vidra.*

d) — Să iasă în faţă — a strigat colonelul — toţi acei care au luat parte la răscoală! — Z. Stancu, *Desculţ.*

e) Oricare ar fi sfîrşitul luptei,
Să stai luptînd căci eşti dator. — G. Coşbuc, *Lupta vieţii.*

f) Mama a rămas singură cu noi... Ne povesteşte seara, cînd sîntem gata de culcare, toate cîte le aude cu privire la răscoală.

— Să ţineţi minte, copii, să nu uitaţi, să spuneţi mai tîrziu copiilor voştri. — Z. Stancu, *Desculţ.*

2. Fă o compunere în care să foloseşti propoziţii cu predicatele exprimate prin verbe la modul conjunctiv. Verbele la conjunctiv să exprime o poruncă sau un îndemn, un sfat, o urare. Subliniază verbele la conjunctiv şi explică oral ce exprimă fiecare verb.

ORTOGRAFIA VERBELOR LA MODUL CONJUNCTIV

I. Verbele **a fi, a şti, a ţine, a veni, a deveni** se scriu la persoana a II-a singular cu *doi* **-i**:

tu *să fii*; tu *să vii*;
tu *să ştii*; tu *să devii*.
tu *să ţii*;

Tot *cu doi* **-i** la persoana a II-a singular se scriu şi derivatele verbelor *a ţine, a veni, a deveni*: **a susţine, a deţine, a aţine** (calea cuiva), **a reveni, a preveni, a redeveni** etc.

EXERCIŢII

1. Scrie în coloanele libere formele verbelor date, la *conjunctivul prezent, persoana a II-a singular.*

Infinitivul	*Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.*	*Infinitivul*	*Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.*
a fi	tu	a obţine	tu .....
a şti	tu	a veni	tu .....
a ţine	tu	a reveni	tu .....
a reţine	tu	a preveni	tu .....
a susţine	tu	a deveni	tu .....
a menţine	tu	a redeveni	tu .....

2. Completează locurile libere cu conjunctivul prezent, persoana a II-a singular al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a veni.

a) Chiar acum din crîng veniI
Şi c-o veste bună!
Iarăşi e concert, copii;
Merg şi eu şi tu ...
Mergem împreună. — G. Coşbuc, *Concertul primăverii.*

[1] *a şti;* [2] *a fi;* [3] *a ţine.*

b) — [1] ....., stăpîne, că aici sîntem pe moşia unei gheonoaie ...; dară să nu te sperii, ci [2] ..... gata cu arcul ca să o săgetezi, iar paloşul şi suliţa [3] ..... le..... la îndemînă — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe ...*

Scanned with OKEN Scanner

a şti.

c) — „Mă porţi ca pe copiii mici! —
Dar joi,.....! Trei fragi şi-o floare! — G. Coşbuc, *Spinul.*

a veni.

d)..... sănătos!
— Măi babă, noi ne ducem, zise el. Să te găsesc sănătoasă. — M. Sadoveanu, *Pe Deleleu.*

[1]) şi [2]) *a fi*

e) Ca şi leii [1])..... tare
Şi frumos ca primăvara!
[2])..... gingaş ca o floare,
Luminos ca luna sara. — M. Eminescu, *Miron şi frumoasa fără corp.*

3. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a fi*, *a şti*, *a ţine*, *a susţine*, *a veni*, *a reveni*, *a obţine* la modul conjunctiv prezent, persoana a II-a singular.

II. La conjunctivul prezent, ca şi la indicativul prezent, verbul **a crea** *se pronunţă şi se scrie* **cu doi „e"** *la persoanele ale căror terminaţii încep cu vocala „e".* Primul „e" este vocala în care se termină rădăcina verbului: a *cre/a.*

EXERCIŢII

1. După modelul conjunctivului prezent al verbului *a lucra*, scrie conjunctivul prezent al verbului *a crea*. Desparte la fiecare persoană rădăcina verbului de terminaţie şi subliniază formele care se scriu cu doi „e".

a lucra	*a crea*	*a lucra*	*a crea*
eu să lucr*ez*	.....	noi să lucr*ăm*	.....
tu să lucr*ezi*	.....	voi să lucr*aţi*	.....
el să lucr*eze*	.....	ei să lucr*eze*	.....

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a crea*, la toate persoanele conjunctivului prezent. Desparte terminaţiile conjunctivului de rădăcina verbului şi subliniază formele care se scriu cu doi „e".

III. *Fii atent la ortoepia şi ortografia următoarelor forme ale verbului* **a scrie:**

tu *să scrii*; noi *să scriem*; voi *să scrieţi*.

La fel se rostesc şi se scriu şi verbele derivate de la verbul *a scrie* cu diferite prefixe: **a descrie, a transcrie, a subscrie, a prescrie** etc.

EXERCIŢII

1. Completează coloanele libere cu conjunctivul prezent al verbelor date.

Conjunctivul prezent

Infinitivul	*pers. a II-a singular*	*pers. I plural*	*pers. a II-a plural*
a scrie	tu	noi.....	voi.....
a descrie	tu	noi.....	voi.....
a transcrie	tu	noi.....	voi.....
a subscrie	tu	noi.....	voi.....
a prescrie	tu	noi.....	voi.....

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin conjunctivul prezent al verbelor *a scrie* şi *a descrie* la persoanele a II-a singular, I şi a II-a plural.

Scanned with OKEN Scanner

IV. La conjunctivul prezent, ca și la indicativul prezent, verbul **a lua** își schimbă rădăcina la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural:

eu *să* **iau**	noi *să luăm*
tu *să* **iei**	voi *să luați*
el *să* **ia**	ei *să* **ia**

Pentru a-ți controla scrisul, ține seama de sensul verbului și de faptul că *după conjuncția* **să** *nu se poate scrie decît* **ia** *sau* **iau**; ortogramele *i-a*, *i-au* nu apar decît la perfectul compus precedat de pronumele **-i: i-a** *dat*, **i-au** *dat*.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu verbul *a lua* la conjunctivul prezent.

a) — Eu socotesc — răspunse împăratul — că ar fi cu dreptul ca el..... de nevastă pe fata împăratului stririlor, ce o aduse acum...

— Să răpunem pe Țugulea, zise fratele cel mai mare. Tu să-i..... calul și eu nevasta. — *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușei.*

b) — Măi băiete, acu să te pornești și să-mi aduci la masă pește cu solzul de aur.

— Păi de unde..... eu, măria-ta, pește de-ăsta? — *Pescăruș Împăratul.*

c) — Vrăjitorul i-a zis să se ducă..... frîul calului și să-l sune de trei ori în livadă. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe.*

2. Construiește cîte o propoziție cu conjunctivul verbului *a lua* la toate persoanele, la singular și plural.

V. *Unele pronume personale sau reflexive neaccentuate care urmează după conjuncția* **să** *a modului conjunctiv formează silabă împreună cu această conjuncție, de care se leagă prin liniuță.* Înaintea pronumelui **-o**, conjuncția să poate pierde uneori vocala **-ă**.

De exemplu:

— *conjuncția* **să** *urmată de un pronume neaccentuat la acuzativ:* **să-***l* aducă, **să-***i* aduci, **s-***o* aduci;

— *conjuncția* **să** *urmată de un pronume neaccentuat la dativ:* **să-***mi* aduci, **să-***ți* aduci, **să-***i* aduci, **să-***și* aducă.

EXERCIȚII

1. După modelul dat pentru primul verb din tabelul următor, scrie conjunctivul prezent al celorlalte verbe, cu *conjuncția* **să** *urmată de pronumele:* **-l, -i, -o.**

Conjunctivul prezent

Infinitivul	*Pers. și nr.*	
a asculta	a II-a singular	**să-***l* asculți, **să-***i* asculți; **s-***o* asculți
	a II-a plural	**să-***l* ascultați; **să-***i* ascultați; **s-***o* ascultați
a da	a II-a plural	.....
a scrie	a II-a singular	.....
	I plural	.....
	a II-a plural	.....
a descrie	a II-a singular	.....
	I plural	.....
	a II-a plural	.....
a ține	a II-a singular	.....
	a II-a plural	.....

2. Scrie conjunctivul prezent al următoarelor verbe, cu *conjuncția* **să** *urmată de pronumele* **-mi, -ți, -și.**

Scanned with OKEN Scanner

Conjunctivul prezent

Infinitivul	*pers. I sing.*	*pers. a II-a sing.*	*pers. a III-a sing.*
a lucra	să-*mi* lucrez	să-*ţi* lucrezi	să-*şi* lucreze
a crea	.....	.....	.....
a ţine	.....	.....	.....
a reţine	.....	.....	.....
a scrie	.....	.....	.....
a lua	.....	.....	.....

3. Completează locurile libere cu conjunctivul prezent al verbelor indicate înaintea fiecărui text şi cu pronumele neaccentuate legate prin liniuţă de conjuncţia *să*.

[1]) *a da* + pronumele *-mi;* [2]) *a arunca* + pronumele *-o*.

a) — Bine ar fi dacă ai face dumneata altceva...

— Ce?

— [1])..... mie [2])..... în flăcări condica în care ne-ai însemnat datoriile. — Z. Stancu, *Desculţ*.

[1]) *a îngenunchea* + pronumele *-l;* [2]) *a clinti* + pronumele *-l*.

b) Nu s-a născut încă voinicul care [1])..... pe Ion, ori [2])..... cu un deget îndărăt cînd şi-o înţepeni el ca o bîrnă de fier piciorul în pămînt. — A. Vlahuţă, *Ion*.

a lua + pronumele *-o*.

c) — Dar ia mai aveţi puţină răbdare, căci fata nu-i din cele de pe drumuri ..... numai aşa cum s-ar întîmpla. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

[1]) *a mîngîia* + pronumele *-l;* [2]) *a săruta* + pronumele *-l*.

d) Un mînz murg nechează speriat în marginea apei (...) L-aş dori aici, în mîinile mele, [1])....., să mă lupt cu el, [2])..... — Al. Sahia, *Ava cu tava*.

4. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate.

a) *Să-i fie* leacul de folos măriei-sale.
Să doarmă somnul cîmpului.
Să-i cînte adierea vîntului.
Să intre în domnia-sa puterea pămîntului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Ţugulea cu *ai săi* sta pe o măgură şi se uita înspre locul de unde trebuiau *să vie* cei trimişi *să-i aducă* apa...

— Ce socotiţi, boieri dumneavoastră, *să facem* cu Ţugulea ăsta? El ne-a scăpat... de zmeoaică şi de *ai săi*. Acum nu care cumva *să-i vie* poftă *să* şi *domnească*. — P. Ispirescu, *Ţugulea, fiul unchiaşului şi al mătuşei*.

c) Nevestei mele *să-i* mai *spui*
Să-mi cumpere o coasă...
Să-mi văd, o dare-ar sfîntul,
Cum cade iarba-n faţa mea
Şi-mi bate-n plete vîntul!
— G. Coşbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.

d) Şi pe copilul ce zîmbeşte-n pace,
Înfăşurat în scutece sărace,
Eu *să-l ridic* cu braţele-amîndouă...
Să-l înfrăţesc cu vulturul din zare
Şi *să-l cunun* cu doina din dumbravă. — O. Goga, *Clăcaşii*.

e) Teiul vechi un ram întins-a
Ea *să poată să-l îndoaie*,
Ramul tînăr vînt *să-şi deie**
Şi de braţe-n sus *s-o ieie*,**
Iară florile *să ploaie****
Peste dînsa. — M. Eminescu, *Freamăt de codru*.

Texte pentru dictare

a) Dară împăratul, mulţumit că pipăise merele, nu mai voia să ştie de hoţi. Fiul său însă îi spuse că se duce să-l caute şi să-l aducă împăratului chiar din gaură de şarpe...

---

*, **, *** *Să deie*, *să ieie*, *să ploaie* = forme populare folosite în nordul ţării pentru: *să dea*, *să ia*, *să plouă*.

Scanned with OKEN Scanner

Fraţii săi prinseră pizmă pe el pentru că fusese mai vrednic decît dînşii şi căutau prilej ca să-l piarză. — P. Ispirescu, *Prislea cel voinic...*

b) Împăratul porunci însă să-i aducă de faţă acel voinic să-l vadă şi el...

Împăratul Roşu... ce n-ar fi jertfit acum, numai să-i spele cineva pata aceasta, căci pată mare era aceea... să-şi ţină supuşii săi mai mult la întuneric decît la lumină. — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe.*

c) — Tu, măicuţă, să te duci
Şi pe vodă să-l apuci,
de departe să-ngenunchi
mîna, poala să-i săruţi,
Şi de-aproape să te rogi
Şi din gură tu să-i zici:
„Iartă, doamne Ştefan-vodă,
Iartă, doamne, pe Corbea...“

— *Corbea.*

VI. *Între conjuncţia* **să** *şi verbul la modul conjunctiv se pot intercala două pronume neaccentuate, legate între ele prin liniuţă:* primul este pronume la dativ, iar al doilea, la acuzativ:

eu *să* **ţi-l** *dau*	*să* **ţi-o** *dau*	*să* **ţi-i** *dau*
să **i-l** *dau*	*să* **i-o** *dau*	*să* **i-i** *dau*
să **vi-l** *dau*	*să* **vi-o** *dau*	*să* **vi-i** *dau*
tu *să* **mi-l** *dai*	*să* **mi-o** *dai*	*să* **mi-i** *dai*
să **ni-l** *dai*	*să* **ne-o** *dai*	*să* **ni-i** *dai*
el *să* **şi-l** *dea*	*să* **şi-o** *dea*	

EXERCIŢII

1. După modelul de mai sus, scrie verbele *a aduce* şi *a lua* la conjunctivul prezent, cu două pronume neaccentuate intercalate între conjuncţia *să* şi verb şi legate între ele prin liniuţă.

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a ţine* la conjunctiv prezent, însoţit de două pronume legate prin liniuţă, intercalate între conjuncţia *să* şi verb. Primele pronume vor fi: *mi-, ţi-, ni-, vi-, li-, -i*, iar al doilea pronume va fi *-i*.

3. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate.

a) Încearcă *să-l oprească* pe Lipan şi *să-i întoarcă* spre ea obrazul, ca *să i-l cetească*. El era însă tot mai în fund. Peste el se revărsau ape de primăvară. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) — Da uite, mă năcăjesc acum *să* mai *descarc* carul, că nu pot vacile ca *să-l scoată*. — Măi, ce-mi dai tu mie *să ţi-l scot* eu? — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe.*

Modul condiţional-optativ

I. Modul *condiţional-optativ* are această dublă denumire, deoarece *prin aceleaşi forme ale verbului se pot exprima două moduri:* **condiţionalul** şi **optativul.**

Verbul la **modul condiţional** *exprimă o acţiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiţii.* Modul condiţional se foloseşte mai mult în frază, condiţia fiind exprimată de obicei printr-o altă propoziţie:

Dacă aş pleca acum / **aş ajunge** pînă în seară.

Realizarea acţiunii **aş ajunge** depinde de îndeplinirea condiţiei exprimate prin propoziţia *dacă aş pleca acum.*

În propoziţia care exprimă condiţia se foloseşte de cele mai multe ori tot modul condiţional (dacă *aş pleca...*).

Scanned with OKEN Scanner

Verbul la **modul optativ** *exprimă o acțiune dorită*.*

Modul optativ se folosește mai ales în propoziții independente sau în propoziții principale:

Aș merge și eu cu tine.	*propoziție independentă*
Aș merge și eu, / dar n-am echipament.	*propoziție principală*

În unele fraze *acțiunea exprimată printr-un verb la modul optativ poate fi nu numai dorită, ci și dependentă de o condiție:*

Cum **aș merge** și eu, / *dacă aș avea echipament!*

Modul condițional-optativ are *două timpuri:* **prezent** și **perfect.**

Condițional-optativul prezent *se formează din infinitivul verbului de conjugat și un verb auxiliar:* **aș, ai, ar, am, ați, ar.**

Infinitivul	*Condițional-optativul*	
a lucra		*lucra*
a tăcea	**aș, ai, ar**	*tăcea*
a face	**am, ați, ar**	*face*
a citi		*citi*
a hotărî		*hotărî*

EXERCIȚII

1. Scrie propoziția „De-aș ajunge pînă acolo!“ punînd verbul la modul optativ la toate persoanele (singular și plural). Subliniază verbul în fiecare propoziție, apoi conjugă-l separat, însoțit de pronumele personale *(eu, tu, el* etc.).

2. Scrie fraza „Dacă ai avea timp, eu aș veni chiar azi“ punînd verbul la modul condițional-optativ din propoziția a doua la toate persoanele, la numărul singular și plural. Subliniază cu o linie verbul care arată o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție și cu două linii, verbul la modul condițional din propoziția care exprimă condiția.

3. Subliniază verbele la modul condițional-optativ prezent. Scoate-le din texte și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

De-*ar veni* mai degrabă!
Dacă *aș ști,*/ *ți-aș spune.*

	Modul, timpul, persoana și numărul	*Ce exprimă modul*
ar veni	optativ prezent, pers. a III-a sing.;	*o acțiune dorită;*
aș ști	condițional prezent, pers. I sing.;	*condiția* de care depinde realizarea acțiunii *aș spune;*
aș spune	condițional prezent, pers. I sing.;	*o acțiune a cărei realizare depinde de condiția „dacă aș ști“.*

Textele de analizat

a) De-ar veni iarna,/ să te mai dau odată la școală undeva/ — zice mama. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) De-aș avea pe gîndul meu,
Un cal aprig ca un leu,
Negru ca păcatul greu! — V. Alecsandri, *Doina.*

* Denumirea *optativ* vine din limba latină: *optare* = *a dori.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Azi inima mi-aș purta
Peste toată țara mea,/
Cum își poartă ciocîrlia
Viersul peste toată glia. — M. Banuș, *Țara mea.*

d) De-aș fi, iubito, gingașă floare/
Ce crește-n vale, lîngă pîrău,/
Aș da și roua și mîndrul soare
Pe-o rază dulce din ochiul tău. — V. Alecsandri, *Romanță.*

e) Dacă mi-ar îngădui Știrbey/ să cobor,/ aș merge pe jos pînă la București,/ să simt pămîntul sub tălpi. — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

f) Tata mi-a dat în grijă.../ ca să mă feresc de omul roș,/ iară mai ales de cel spîn...;/ și [dacă n-ai fi spîn,] bucuros te-aș tocmi. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

4. *Construiește:*

— două propoziții independente în care predicatul exprimat printr-un verb la modul condițional-optativ să arate o acțiune dorită;

— două fraze formate din două propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul condițional-optativ.

Subliniază cu o linie verbul care exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție și cu două linii, verbul din propoziția care exprimă condiția.

II. Condițional-optativul prezent are și **forme inverse,** care sînt folosite de obicei pentru a exprima o dorință, o urare sau un blestem. Formele inverse *se construiesc cu* **infinitivul scurt** *cînd între verbul de conjugat și verbul auxiliar se intercalează un pronume neaccentuat* sau *cu* **infinitivul lung** *cînd auxiliarul urmează imediat după verbul de conjugat:*

	Construit cu	*Exprimă*
Duce-*m*-aș în cale lungă, Dor să nu mă mai ajungă. — V. Alecsandri, *Dor de călătorie.*	infinitivul scurt	o dorință
Fecior de crai, **vedea-*te*-aș** împărat. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	infinitivul scurt	o urare
— **Arde-*l*-ar** focul să-l ardă; — Z. Stancu, *Desculț.*	infinitivul scurt	un blestem
Închinare-aș și n-am cui! — *Toma Alimoș.*	infinitivul lung	o dorință

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ prezent cu forma inversă și analizează-le după modelul de mai sus.

a) Dunăre, apă vioară,
Face-te-ai neagră cerneală,
Să te pun în călimară
Să te scriu pe hîrtioară,
S-o trimit la maica-n țară.
— *Folclor.*

b) „Nu-i nimic. Copii strengari."
— „Ei, auzi! Vedea-i-aș mari!" — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

c) — Las' că v-am găsit eu ac de cojoc. De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Construiește cîte două propoziții cu predicatul exprimat prin verbe la modul condițional-optativ prezent, forma inversă, care să exprime: o dorință, o urare, un blestem. Condițional-optativul să fie construit în unele propoziții cu infinitivul scurt, iar în altele, cu infinitivul lung.

Scanned with OKEN Scanner

III. **Condiţional-optativul perfect** *se formează din participiul verbului de conjugat şi condiţional-optativul prezent al verbului auxiliar* **a fi:**

eu aş fi lucrat	**noi am fi lucrat**
tu ai fi lucrat	**voi aţi fi lucrat**
el ar fi lucrat	**ei ar fi lucrat**

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie verbele la modul condiţional-optativ prezent şi cu două linii pe cele la condiţional-optativ perfect.

Analizează verbele după modelul dat la exerciţiul 3, pag. 197.

a) Daleu! dragă primăvară,
De-ai veni/cînd aş vrea eu,/
Să mai ies voinic prin ţară,/
Să fiu iar în largul meu!
— V. Alecsandri, *Cintic haiducesc.*

b) În inima bietei prepeliţe era o luptă sfîşietoare. Ar fi vrut/ să se rupă în două:/ jumătate să plece cu puii sănătoşi,/ iar jumătate să rămînă cu puiul schilod. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*

c) Prinsul..., aflînd şi el adevăratul număr al creştinilor, zise către sfat:/ „A! de-ar fi ştiut turcii astăzi aceasta,/ v-ar fi zdrobit numai cu caii lor". — N. Bălcescu, *Romînii supt Mihai-voievod Viteazul.*

d) Dacă răzeşul ar fi lăsat/ să omoare pădurea,/ atunci izvoarele ar fi secat. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

ORTOEPIA ŞI ORTOGRAFIA VERBELOR LA MODUL CONDIŢIONAL-OPTATIV

I. *Fii atent la construirea corectă a condiţionalului prezent al verbelor de conjugarea a II-a, a III-a şi al celor de conjugarea a IV-a terminate în* **-i.** Ţine seama că prezentul condiţionalului se formează cu infinitivul verbului de conjugat:

Infinitivul	*Condiţional-optativul prezent*
a vedea	*aş, ai, ar, am, aţi, ar vedea*
a face	*aş, ai, ar, am, aţi, ar face*
a privi	*aş, ai, ar, am, aţi, ar privi*

Este greşit *să spunem* „aş vede", „aş făcea" sau să scriem „aş privii".

EXERCIŢII

1. Completează coloanele libere cu condiţional-optativul prezent al verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	*Cond. prezent*	*Infinitivul*	*Cond. prezent*
a tăcea	.....	a cere	.....
a vedea	.....	a ţine	.....
a cădea	.....	a împărţi	.....
a desface	.....	a înnoi	.....
a preface	.....	a povesti	.....

Scanned with OKEN Scanner

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a tăcea*, *a face*, *a ține*, *a împodobi* la modul condițional-optativ prezent, persoana I singular; prin verbele *a vedea*, *a cere*, *a ține*, *a împodobi* la modul condițional-optativ prezent, persoana I singular; prin verbele *a vedea*, *a cere* și *a privi* la persoana a III-a singular.

3. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, la modul condițional-optativ, timpul prezent.

[1] *a se face*, pers. a II-a sing.; [2] *a ști*; [3] *a scrie*; [4] *a izbuti*, cu aspect negativ (toate la pers. I sing.).

a) Chiar dacă tu, Dunăre, [1]..... neagră cerneală, și eu [2] ..... să scriu, și [3]..... într-una o mie și mai bine de ani, întingîndu-mi pana în cerneala ta, tot [4]..... să povestesc oamenilor ce am de povestit. — Z. Stancu, *Desculț*.

[1] și [2] *a fi*, pers. a III-a sing.; [3] *a merge*, pers. I sing.

b) Dacă [1]..... adevărat ce spui tu și dacă [2]..... să mai am o viață, [3] ..... cu tine. — A. Mihale, *Fuga*.

[1] *a mîngîia*; [2] *a vedea*; [3] *a zice*; [4] *a face* (toate la pers. I, sing.).

c) [1] M-..... d-acestea, cînd [2]..... că, poate,
Prin scrieri vom preface năravuri desfrînate;
Atunci lăsînd odihna pentru al multor bine,
[3] ..... și [4]..... cît spînzură de mine. — Gr. Alexandrescu, *Epistolă*.

II. *Formele verbului auxiliar al condițional-optativului, la persoanele I singular, a II-a singular și plural se scriu corect astfel:* **aș** (fără *-i* la sfîrșit), **ai, ați.**

Observă deosebirea dintre scrierea acestor forme ale verbului auxiliar și scrierea prepoziției „*a*“ a modului infinitiv, urmată de pronumele *-și, -i, -ți:*

Condițional-optativul	Infinitivul cu prepoziția „a“ urmată de un pronume	
	precedat de un verb	precedat de diferite prepoziții: *de, pentru, spre, fără, înainte de*
eu **aș** *face*	începu **a-și** face	de (pentru, spre) **a-și** face
tu **ai** *face*	începu **a-i** face	fără **a-i** face
voi **ați** *face*	începu **a-ți** face	înainte de **a-ți** face

Pentru a nu face greșeli, poți folosi următoarele **mijloace de control:**

— *Se scrie* **aș, ai, ați** *cînd verbul exprimă* **o acțiune dorită,** *o acțiune care depinde de o condiție sau o condiție.*

— *Se scrie* **aș** *(face) numai cînd acțiunea este atribuită persoanei I singular:* **eu aș** *face*. În construcția „Începu **a-și** *face*“, acțiunea este atribuită persoanei a III-a singular sau plural: **el** începu **a-și** *face*; **ei** începură **a-și** *face*. În acest caz, *-și* este pronume reflexiv *(a-și* face *sieși)*.

— *Se scrie* **ați** *(face) numai cînd acțiunea este atribuită persoanei a II-a plural:* **voi ați** *face*.

— Infinitivul cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și, -i, -ți* se folosește, în majoritatea cazurilor, fie după un alt verb, fie după prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale *de, pentru, spre, fără, înainte de*; *începu* **a-i** *vorbi*, dorința *de* **a-i** *întrece*, *pentru* **a-și** *pregăti* etc.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu auxiliarul modului condițional-optativ *(aș, ai, ați)* sau cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și, -i, -ți (a-și, a-i, a-ți)*.

— Încercă ..... aduce aminte. Încercai ..... aduce aminte. Încearcă..... aduce aminte.

Scanned with OKEN Scanner

— Eu..... povesti. Tu..... povesti. Voi..... povesti.
— Începu..... povesti isprăvile. Începui..... povesti isprăvile. Începuși..... povesti isprăvile.
— Eu..... citi. Tu..... citi. Voi..... citi.
— Continuă..... citi lucrarea. Continuai..... citi lucrarea. Continuași..... citi lucrarea.

2. Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ, persoanele I singular și a II-a singular și plural și cu două linii, verbele la modul infinitiv cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și, -i, -ți*. Dacă înaintea prepoziției *a* se află o altă prepoziție, subliniaz-o și pe aceasta împreună cu verbul la infinitiv. Scoate din texte cuvintele pe care le vei sublinia și fă analiza lor morfologică.

Model de analiză

Verbele la condițional-optativ prezent	Persoana	Numărul	Verbele la infinitiv	Cuvintele care însoțesc verbul la infinitiv
aș spune	I	singular	pentru *a-și aduce*	prepozițiile *pentru*, *a* și pronumele reflexiv *-și*

Textele de analizat

a) Văd în sfîrșit ce n-aș dori să mai vadă nimene, pentru a-și osteni vederea; văd niște guri căscate uitîndu-se la mine. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) — Tată moșule, aș vrea să-mi crească și mie aripi și să zbor sus de tot. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

c) Printre copaci se văd ostași legîndu-și rănile-n pripă, nerăbdători de a-și jertfi patriei cea din urmă picătură de sînge. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Poate să fi fost pe la cîntători cînd urletele vijeliei începură a-și coborî glasul. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) — Măi Grivei, este așa de grozav profesorul, că de-ai vrea și tu ai învăța carte. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

f) Acești elevi aveau o memorie extraordinară și aptitudine la învățătură, două calități care erau de natură a-i duce departe. — V. Alecsandri, *Porojan.*

g) Cînd ați ști voi cîte a pătimit, sireaca, din pricina mea și eu din pricina ei, i-ați plînge de milă! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) Pornindu-mă a-ți vorbi despre vînătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literaturii. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

3. Construiește:

— cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a pregăti* la modul condițional-optativ, timpul prezent, persoana I singular și a II-a singular și plural;

— cîte o propoziție în care să se afle verbul *a pregăti* la modul infinitiv cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și, -i, -ți.*

Texte pentru dictare

a) Și de aș fi poet, aș culege mitologia română...; de aș fi istoric, aș străbate prin toate bordeiele să descopăr o amintire sau o rugină de armă; de aș fi gramatic, aș călători pe toate malurile românești și aș culege limba. — Al. Russo, *Cugetări.*

b) Piatra din mijloc îi slujea drept vatră, pe care aprindea, din cînd în cînd, cîte puțin foc, spre a-și frige cîțiva bureți sau pentru a-și dezmorți trupul biciuit de vînturile iernii. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

c) O, cum ai răscula norodul,
„Sărmana plebe care-asudă“ —
Ai da nebun cu calapodul
În rînduiala asta crudă! — G. Topîrceanu, *Noapte de mai.*

d) Bujor, Codreanu, Voicu, Tunsu nu întîlneau sărman nenorocit fără a-i da bani să-și cumpere boi; nu videa văduvă săracă fără a-i face bine. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

Scanned with OKEN Scanner

III. *Pronumele personale sau reflexive neaccentuate aşezate înaintea unui verb la modul condiţional-optativ se rostesc împreună cu verbul auxiliar şi deci se scriu legate de acesta prin liniuţă:* **m**-*aş lăuda;* **te**-*aş lăuda*; **l**-*aş lăuda*, **ne**-*am lăuda*, **v**-*aţi lăuda*, **i**-*ar lăuda*, **le**-*ar lăuda*, **s**-*ar lăuda*, **şi**-*ar lăuda.*

Pronumele **-o** stă numai după verbul de conjugat, de care se leagă prin liniuţă: *aş lăuda*-**o**.

EXERCIŢII

1. Scrie verbele *a privi* şi *a vedea* la modul condiţional-optativ prezent, cu auxiliarul precedat de pronumele neaccentuate: *m-, te-, l-, ne-, v-, i-, le-, s-, şi-*, apoi cu verbul de conjugat urmat de pronumele *-o*.

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a conduce* la modul condiţional-optativ prezent, persoana I singular, avînd auxiliarul precedat de pronumele *i-, o-*, apoi cu predicatul la persoana a II-a plural şi cu auxiliarul precedat de pronumele *m-, o-, i-, l-*.

3. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătînd *pentru pronume persoana, numărul şi cazul*, iar *pentru verbe, modul, timpul, persoana şi numărul.*

a) Focul te bată, stăpîne
Să te văd slugă la mine:
Te-aş mîna, te-aş aduna,
De mîncare *nu ţi-aş da.* — *Folclor.*

I-aş şopti cu blînde şoapte.
Cît e noapte, cît e zi...
Tot la sînu-mi *l-aş păzi!*

b) De-*aş avea* un copilaş,
Dragul mamei îngeraş!
Cît e ziuă, cît e noapte,

Şi *i-aş zice*-ncetişor:
Nani, nani, puişor!
— V. Alecsandri, *Dorul romîncei.*

c) Aşa se face că atunci cînd l-am citit întîia oară pe Eminescu, de emoţie şi de recunoştinţă, *m-aş fi dus* pînă la capătul lumii, dacă *aş fi ştiut* că pot să-i sărut mîna. — Geo Bogza, *Tudor Arghezi.*

Texte pentru dictare

a) Cel puţin de mi-ar ieşi un urs înainte! L-aş mînca tot, de la vîrful unghiilor pînă la ascuţişul urechilor... sau, de m-ar mînca el pe mine, tot eu m-aş ţine cel sătul... atîta eram de flămînd! — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) — Bade Ioane, m-aş gîndi să-ţi fac un cîntec nou, de ţi-ar fi pe plac. Dă-ţi de la buze buciumul deoparte, că sună prea departe.
Eu ţi-aş cînta mutește, cu slove ca de carte. — T. Arghezi, *Bade Ioane.*

c) Soacra lor, între altele, întreabă pe nora sa cea mai mare:
— Cînd s-ar întîmpla să-ţi omoare cineva bărbatul tău, ce ai face tu cu acela?
— Şi eu l-aş omorî, răspunse nevasta.
— Dar cum ai şti tu să-l omori?
— M-aş face o fîntînă cu apă bună... şi m-aş pune în calea lui, apoi i-aş da, doamne, o sete de i s-ar frige buzele de ea, dar cum ar bea dintr-însa, îndată se va otrăvi şi va muri. — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe.*

IV. *La formele inverse, condiţional-optativul prezent apare de multe ori cu unul sau două pronume neaccentuate, intercalate între verbul de conjugat şi verbul auxiliar:*

— Fecior de crai, *vedea*-**te**-*aş* împărat...
— Cine joacă şi nu strigă
Face-**i**-**s**-*ar* gura strîmbă. — *Strigătură.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Explică prin analiză morfologică ortografia cuvintelor subliniate din textele următoare.

Model de analiză

vedea-te-aș *te*	condiţional-optativul prezent, forma inversă; pronume personal neaccentuat, A., intercalat între verbul de conjugat şi auxiliar.

Textele de analizat

a) *Jelui-m-aș* cîmpului,
Cîmpului şi drumului. — *Folclor.*
b) — Amin, neamin, ştergeţi-vă pe bot de purcei...
— Ia lăsaţi-l încolo, măi; *sta-i-ar* în gît pe ceea lume, zise Zaharia. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la modul condiţional-optativ, timpul prezent, forma inversă şi cu unul din pronumele *-te-*, *-i-*, *-v-*, intercalate între verbul de conjugat şi verbul auxiliar. Condiţional-optativul să exprime o urare.

3. Construieşte două propoziţii cu predicatul exprimat prin verbe la modul condiţional-optativ, timpul prezent, forma inversă şi cu două pronume neaccentuate intercalate între verbul de conjugat şi verbul auxiliar. Explică oral ortografia.

Texte pentru dictare

a) Ea se opri dinaintea voinicului şi, arătîndu-i... un bob mărunţel de mărgăritar alb..., îi grăi, rîzînd, aşa:
Da-ţi-l-aş şi nu l-aş da,
Că mă tem, îl vei uita
Cînd la vînat te tot plimbi!
Ba l-aş da de vrei să-l schimbi
cu piatra Zamfirului,
limpezimea cerului... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*
b) A fost odată, a fost, că de n-ar fi nici s-ar povesti; că nici eu nu-s deodată cu poveştile, mînca-mi-ar pita fălcile, că mi-s mai mic c-o zi, cu două, mînca-mi-le-ar pe amîndouă. — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe.*

V. *Adverbul* **nu** *care precedă condiţional-optativul cu aspect negativ pierde de cele mai multe ori vocala* **-u**, *deoarece aceasta se întîlneşte cu vocala* **a** *cu care începe verbul auxiliar. Adverbul redus la* **n-** *se leagă prin liniuţă de verbul auxiliar:* **n-aş** *face*, **n-ai** *face*, **n-ar** *face*, **n-am** *face*, **n-aţi** *face.*

EXERCIŢII

1. Conjugă verbele *a ţine* şi *a scrie* la condiţionalul prezent şi perfect, precedate de adverbul *nu*, redus la *n-*.

2. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate şi explică oral ortografia.
a) Cui *nu i-ar fi plăcut* acea seară de vară, întinsă ca un zăbranic fumuriu peste toată aria nemărginită a cîmpiilor? Cine *n-ar fi admirat* cerul fără de nori...? Cine *n-ar fi ascultat* cu plăcere întoarcerea vitelor de la păşune cu bălăngănitul lor depărtat? — B. Şt. Delavrancea, *Liniște.*
b) — Potrivit *ar fi fost*, mărite stăpîne, să nu ne pui alături de aceşti ţărani cu mîinile ciotoroase.
— Într-adevăr ciotoroase, a răspuns măria-sa; dar bine mînuiesc suliţa şi coasa, şi dacă *n-ar fi* ţara, *n-ar fi* nici boierii. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Scanned with OKEN Scanner

Modul imperativ

I. Verbul la modul imperativ *exprimă o poruncă, un îndemn, un sfat sau o rugăminte* pe care vorbitorul o adresează persoanei cu care vorbește.

Deci *imperativul nu poate avea decît persoana a II-a, singular și plural*, deoarece acțiunea verbului urmează a fi îndeplinită numai de către persoana a II-a: *citește* tu; *citiți* voi.

Cele mai multe verbe au persoana a II-a singular a imperativului identică cu persoana a III-a singular a indicativului prezent:

Imperativul	*Indicativul prezent*
cîntă *tu*	*el* cîntă
lucrează *tu*	*el* lucrează
vorbește *tu*	*el* vorbește

Unele verbe au aceeași formă la persoana a II-a singular a imperativului și a indicativului prezent:

Imperativul	*Indicativul prezent*
treci *tu*	*tu* treci
mergi *tu*	*tu* mergi
șezi *tu*	*tu* șezi

Verbele **a veni, a face, a zice, a duce** *și derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor* — **a reveni, a preveni, a reface, a preface, a prezice, a dezice, a duce, a reduce, a readuce** etc. — *au forme proprii la persoana a II-a singular a imperativului:* **vino, revino, fă, prefă, du, readu** etc.

La persoana a II-a plural toate verbele au la imperativ aceeași formă ca și la persoana a II-a plural a indicativului prezent:

Imperativul	*Indicativul prezent*
cîntați *voi*	*voi* cîntați
treceți *voi*	*voi* treceți
veniți *voi*	*voi* veniți
faceți *voi*	*voi* faceți

În rostire imperativul se deosebește însă de indicativul prezent printr-o intonație mai înaltă, intonație pe care am notat-o în exemplele date printr-o săgeată cu vîrful în sus.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Conjugă la modul imperativ următoarele verbe: *a pleca, a privi, a crea, a scrie, a veni, a face, a aduce, a zice*. Notează vocala cu intonație mai înaltă.

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin următoarele verbe la imperativ (singular și plural): *a trece, a scrie, a face**. Subliniază verbele la imperativ și indică vocala cu intonația mai înaltă.

II. *Pentru a nu confunda imperativul cu indicativul prezent, ține seama de următoarele explicații și recomandări:*

— *Acțiunea verbului la imperativ nu se îndeplinește chiar în momentul vorbirii, moment în care este exprimată porunca sau îndemnul, sfatul, rugămintea, ci urmează să se îndeplinească după aceea. Deci imperativul* **nu arată o acțiune ce se realizează în prezent, ci o acțiune realizabilă.** De exemplu, în textul „*Mergi* de-mi *adu* dosarul“ (I.L. Caragiale, *Două loturi*), acțiunile verbelor la imperativ — *mergi* și *adu* — urmează a fi îndeplinite de către persoana a II-a după ce a primit porunca.

— *La singular, pentru formele comune ale imperativului și ale indicativului prezent (persoana a III-a), trebuie observată cu atenție persoana verbului:* imperativ — *ascultă* **tu**; indicativ prezent — **el** *ascultă*.

— *În dialog verbul la imperativ este însoțit de cele mai multe ori de un substantiv la vocativ*, substantiv ce indică persoana a II-a căreia i se adresează vorbitorul și căreia îi cere să îndeplinească porunca, îndemnul sau să-i asculte sfatul ori rugămintea: „**Ioane,** *cată* să nu dăm cinstea pe rușine.“ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— *Propoziția sau fraza în care se află verbele de analizat nu trebuie izolată de restul textului.* Prezența în propoziția sau în fraza învecinată a verbelor *a porunci, a îndemna, a sfătui, a ruga* sau a substantivelor *poruncă, îndemn, sfat, rugăminte* ne ajută să recunoaștem că verbul de analizat este la modul imperativ. De exemplu, în textele:

A poruncit scurt: „*Ascultă* ce spun eu“;

Pleacă chiar acum; acesta e **sfatul** meu,

verbul *a poruncit* sau substantivul *sfatul* ne dau indicații precise că verbele *ascultă* și *pleacă* sînt la modul imperativ. Dacă însă am considera izolate propozițiile „Ascultă“ sau „Pleacă chiar acum“, n-am putea ști dacă verbul este la imperativ sau la persoana a III-a singular a indicativului prezent.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie verbele la imperativ și cu două linii cuvintele din texte care te-au ajutat să recunoști că verbele sînt la modul imperativ. Analizează verbele la imperativ arătînd: modul, persoana, numărul și ce exprimă imperativul (poruncă, îndemn, sfat, rugăminte).

a) — Foc!... a poruncit din nou colonelul. Au mai căzut doi.

— Mizerabililor! Ați uitat să trageți cu arma la țintă. Treceți și-i împușcați de la un pas! — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Ionică, dragul mamei, tu mai lasă drumurile și stăi lîngă mămuca de-i fă țevi și leagănă copilul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți...
— Ei vedeți? — zise iarăși cel mare... Mă duc să-i deschid.

* Observă că imperativul se folosește de obicei fără pronumele personal care indică persoana verbului sau cu pronumele după verb.

Scanned with OKEN Scanner

— Bădică! bădică — zise iarăşi cel mic — ascultaţi-mă şi pe mine! Poate mai apoi a veni cineva şi a zice:

— Deschideţi uşa
Că vine mătuşa!

Ş-atunci voi trebuie numaidecît să-i deschideţi? D-apoi nu ştiţi că mătuşa-i moartă de cînd lupii albi? — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

d) — Lisandre, spune ce doreşti?

— Bădiţă, bădiţă! a ţipat pe neaşteptate nefericitul.

— Spune, l-a îndemnat dulce Nicoară, cuprinzîndu-l de după grumaz. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Şi-acum dă-mi mîna! A sunat
Cornistul de plecare.
Du Oltului din partea mea
O caldă salutare,
Şi-ajuns în ţară, eu te rog,
Fă-mi cel din urmă bine:
Pămîntul ţării să-l săruţi
Şi pentru mine! — G. Coşbuc, *Rugămintea din urmă.*

f) — Ce mînca văd eu bine că ai;... dar ia spuneţi-mi, ruşinea unde o puneţi? Apoi drept să vă spun că atunci degeaba mai stricaţi mîncarea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Compune un dialog în care să foloseşti propoziţii cu predicatele exprimate prin verbe la modul imperativ, precedate de un substantiv la vocativ sau de o altă propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a porunci, a îndemna* sau *a sfătui, a ruga.*

ORTOGRAFIA VERBELOR LA MODUL IMPERATIV

I. **Imperativul negativ** *are la persoana a II-a singular aceeaşi formă ca şi infinitivul; la persoana a II-a plural imperativul negativ nu se deosebeşte de imperativul pozitiv:*

Infinitivul	*Imperativul negativ*	
	pers. a II-a singular	*pers. a II-a plural*
a pleca	*nu pleca*	*nu plecaţi*
a merge	*nu merge*	*nu mergeţi*
a scrie	*nu scrie*	*nu scrieţi*
a privi	*nu privi*	*nu priviţi*
a fi	*nu fi*	*nu fiţi*

Deci la persoana a II-a singular imperativul negativ al verbelor de conjugarea a IV-a se scrie, ca şi infinitivul, cu un singur **-i**, *afară de cîteva verbe* — **a pustii, a se sfii** — *care se scriu cu doi* **-i**, pentru că au rădăcina terminată în **-i**: *nu pusti/i; nu te sf/i/i.*

EXERCIŢII

1. Scrie imperativul negativ al verbelor *a fi, a scrie, a citi, a înnoi, a dezvinovăţi, a dezamăgi, a pustii* şi *a se sfii* la persoana a II-a singular. Explică oral ortografia lor.

2. Completează locurile libere cu imperativul negativ al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a fi, pers. a II-a singular.

a)..... scump la tărîţe şi ieftin la mălai.

a fi, pers. a II-a singular.

b) — Ba..... aşa de darnic, stăpîne. Mai bine cruţă-ţi capul, că poate ţi-a mai trebui. I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

a se sfii, pers. a II-a plural.

c) — Înţeles-aţi, oameni buni, pentru ce v-am chemat? Şi dacă aveţi ceva de zis,....., spuneţi verde, moldoveneşte, ca la nişte fraţi ce vă sîntem. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

Scanned with OKEN Scanner

a fugi, pers. a II-a singular.

d) D-alelei, fecior de lele,
și viteaz ca o muiere
[1] ....., că n-ai dat vamă,
[2] ....., c-o să dai samă!
— *Toma Alimoș.*

[1] *a avea;* [2] *a fugi* (ambele verbe la pers. a II-a plural).

e) — Au tras în aer! răcni Petre cu ochii bulbucați. [1] ..... frică, fraților!... Stați pe loc!... [2] ..... — L. Rebreanu, *Răscoala.*

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie*, *a povesti* și *a se sfii* la modul imperativ cu aspect negativ, la singular și plural. Explică oral ortografia verbelor la numărul singular.

II. *Verbele la modul imperativ sînt urmate deseori de un pronume personal neaccentuat, care se leagă de verb prin liniuță.*

Imperativul urmat de un pronume neaccentuat

la acuzativ		*la dativ*	
oprește-**mă**	*opriți*-**mă**	*oprește*-**mi**	*opriți*-**mi**
oprește-**te**	*opriți*-**l**	*oprește*-**ți**	*opriți*-**i** (lui, ei)
oprește-**l**	*opriți*-**o**	*oprește*-**i** (lui, ei)	*opriți*-**ne** (nouă)
oprește-**o**	*opriți*-**ne**	*oprește*-**ne** (nouă)	*opriți*-**vă** (vouă)
oprește-**ne**	*opriți*-**vă**	*oprește*-**le** (lor)	*opriți*-**le** (lor)
oprește-**i**	*opriți*-**i**		
oprește-**le**	*opriți*-**le**		

Observă că pronumele **-ți** *la cazul dativ nu poate urma decît după persoana a doua singular a imperativului:* **oprește-ți tu.** *La persoana a II-a plural (***opriți, puneți, faceți** etc.) **-ți** *nu reprezintă pronumele personal, ci face parte din terminația verbului.* Deci **este greșit** *să scriem „***oprește-ți***“ cînd subiectul propoziției este la persoana a II-a plural.* **Pentru a te controla,** *observă cu atenție cine urmează să îndeplinească acțiunea: persoana a II-a singular sau a II-a plural?*

EXERCIȚII

1. După modelul dat pentru primul verb, completează locurile libere cu imperativul verbelor date, la persoana și numărul indicat.

	Imperativ, pers. a II-a sing., urmat de pron. **-ți**	*Pers. a II-a plural, fără pron. personal neaccentuat*
a culege	culege-*ți* (tu)	culege*ți* (voi)
a alege	.....	.....
a crea	.....	.....
a privi	.....	.....
a scrie	.....	.....
a duce	.....	.....
a face	.....	.....

2. Completează locurile libere cu imperativul verbelor indicate înaintea fiecărui text. Pentru numărul singular sau plural al verbelor, observă — acolo unde se află un substantiv în vocativ — la ce număr este substantivul.

[1] *a merge;* [2] *a spune.*

a) — Voinicilor, zise, sînteți liberi; [1]..... în pace și [2]..... copiilor și fraților voștri, că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia. — C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*

Scanned with OKEN Scanner

[1] *a veni;* [2] *a lăsa.*

b) Am spart butoiul bucuriei,
Dar nu pot îmbăta butucii.
[1] ....., copii, voi cei mai tineri!
[2] .....să steie singuri cucii. — M. Beniuc, *Pahar de vin.*

[1] *a zăvorî;* [2] *a închide;* [3] *a arma;* [4] *a întări* (toate la pers. a II-a singular + pron. *-ți*).

c) — D-alei, doamne Ștefan-vodă,
De ți-i frică c-oi scăpa,
[1]..... curțile
Și [2]..... porțile,
Mai [3]..... slugile
Și [4]..... strejile
Să te lase grijile. — *Corbea.*

[1] *a iubi* + pron. *-o;* [2] *a da* + pron. *-i;* [3] și [4] *a da* + pron. *-ți.*

d) De vrei să dai partidului ce-ți cere,
Tu țara ta [1]..... cu putere.
[2]..... fier, cărbune, haine și bucate.
[3]..... inima ce pentru țară bate.
[4]..... tot prinosul dragostei de oameni
Și-n holdă pune dragoste cînd sameni. — M. Beniuc, *Iubește țara ta.*

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie, a crea, a face* și *a înnoi* la modul imperativ, persoana a II-a singular, urmat de pronumele *-ți*, și la persoana a II-a plural, fără pronume neaccentuat după verb.

Texte pentru dictare

a) Oh, pomeniți-i, pururi pomeniți-i
Pe morții neștiuți din Hiroshima
Și nu uitați pe cei ce i-au ucis. — E. Jebeleanu, *Surîsul Hiroshimei.*

b) Mîine, cînd voi fi pămînt,
Nu uita nici tu, — și zi-le,
Zi-le doina, cîntec sfînt,
La copiii tăi, copile. — St. O. Iosif, *Cîntec sfînt.*

c) Zorește-ți fugarul, o drag Făt-Frumos,
Zorește-ți fugarul și ține-te bine!
Căci iată zmeoaica cu chipul hidos
Pe urmele noastre pornit-a și vine...
N-ai teamă, tu scumpă copilă de crai!
Aruncă-i oglinda vrăjită ce-o ai. — St. O. Iosif, *Zmeoaica.*

III. *Verbul la imperativ poate fi urmat și de două pronume personale neaccentuate, legate de verb prin liniuță. În acest caz* primul pronume este la dativ, iar al doilea la acuzativ:

Verbul la persoana a II-a singular

pune-mi-l;	*pune*-mi-o;	*pune*-mi-le;	*pune*-mi-i;
pune-ți-l;	*pune*-ți-o;	*pune*-ți-i;	*pune*-ți-le;
pune-i-l;	*pune*-i-o;	*pune*-i-le;	*pune*-i-i;
pune-ni-l;	*pune*-ne-o;	*pune*-ni-le.	

Verbul la persoana a II-a plural

puneți-mi-l	*puneți*-mi-o;	*puneți*-mi-i;	*puneți*-mi-le;
puneți-i-l;	*puneți*-i-o;	*puneți*-i-i;	*puneți*-i-le;
puneți-ni-l;	*puneți*-ne-o;	*puneți*-ni-i;	*puneți*-ni-le;
puneți-vi-l;	*puneți*-vi-o;	*puneți*-vi-i;	*puneți*-vi-le.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. După exemplele de mai sus, scrie imperativul verbului *a lăuda*, urmat de două pronume personale neaccentuate.

2. Completează locurile libere cu imperativul verbelor indicate înaintea fiecărui text, urmat de unul sau de două pronume personale neaccentuate.

[1] *a spune*, pers. a II-a sing. + pron. *-ne;* [2] *a spune* + pron. *-ne* şi *-o.*

a) [1]..... povestea cu împăratul Măzărean.
— V-am spus-o şi alaltăsară...
— Da, bunică, dar tare te rugăm, mai [2]..... o dată! — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos Măzărean.*

[1] *a da*, pers. a II-a sing. + pron. *-mi* şi *-i;* [2] *a lăsa*, pers. a II-a sing. + pron. *-o.*

b) — Taci cu mama, taci cu mama.
Bunicului i se moaie inima de milă.
— [1]..... să-i legăn eu, fată. Ai ostenit.
Bunica:
[2].....; n-a ostenit. — Z. Stancu, *Desculţ.*

[1] *a da*, pers. a II-a sing. + pron. *-mi* şi *-le.*

c) — Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce... Hai, nu mai sta la îndoială şi [1].....; căci atunci are să fie bine şi de stăpînu-meu, şi de stăpînă-ta... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

[1] *a spune*, pers. a II-a sing. + pron. *-mi* şi *-l.*

d) — Stai lîngă mine să-ţi spun un basm. Să ţi-l spun pe ăl cu ţapul babei şi al unchеşului.
— [1]..... — Z. Stancu, *Desculţ.*

3. Subliniază cu o linie verbele la modul imperativ precedate de unul sau două pronume personale neaccentuate şi cu două linii pronumele neaccentuate. Scrie în dreptul fiecărui text verbul la imperativ cu pronumele personale neaccentuate aşezate după verb.

a) Alungă patimile mele,
Pe veci durerea lor o frînge
Şi de durerea altor inimi
Învaţă-mă pe mine-a plînge.
De mult gem obidiţii-n umbră,
Cu umeri gîrbovi de povară...
Durerea lor înfricoşată
În inimă tu mi-o coboară.
— O. Goga, *Rugăciune.*

b) Nani, nani, puiul mamei!
Vino, ştiucă, de mi-l culcă,
Şi tu, somn, de mi-l adoarme,
Şi tu, peşte, de mi-l creşte.
— *Cîntec de leagăn.*

c) — Ia ascultaţi, dascălilor; ca să se mîntuie o dată dihonia, cărăbăniţi-vă de la mine şi mă lăsaţi în pace. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

MODURILE NEPERSONALE ALE VERBULUI

Verbul are *patru moduri nepersonale*, adică *moduri ale căror forme nu se schimbă după persoane.*

În fraza „De la o vreme mama, **crezînd** că-s prin livadă, undeva, iese afară şi începe **a striga...**“ (I. Creangă, *Amintiri din copilărie)*, verbele *crezînd* şi *a striga* sînt la *moduri nepersonale.* Dacă am pune subiectul propoziţiilor la altă persoană, aceste verbe nu-şi schimbă forma: eu (tu) *crezînd...*; eu încep *a striga;* tu începi *a striga* etc.

Modul infinitiv

I. *Orice acţiune sau stare are un nume:* **a lucra, a face, a sta** etc..
Numele acţiunii sau al stării se exprimă printr-un **mod nepersonal** *al verbului, numit* **infinitiv.**

În propoziţia „**A urca** pînă acolo nu-i chiar aşa de uşor“, verbul *a urca* exprimă numele acţiunii prin **modul infinitiv.**

Infinitivul are ca **semn distinctiv prepoziția a**: **a** *lucra*, **a** *citi*, **a** *merge* etc.

Verbele la infinitiv se termină în vocalele **-a, -e, -i, -î** sau în diftongul **-ea**. Vocala sau diftongul în care se termină un verb la infinitiv constituie **caracteristica infinitivului.** *După caracteristica infinitivului, verbele se grupează în cele patru conjugări: a lucra* (conjugarea I), *a tăcea* (conjugarea a II-a), *a face* (conjugarea a III-a), *a citi* și *a hotărî* (conjugarea a IV-a).

De la infinitivul verbului de conjugat se formează următoarele timpuri compuse: viitorul — *voi lucra* —, condițional-optativul prezent — *aș lucra*.

EXERCIȚIU

Completează coloanele libere din tabelul următor cu infinitivul verbelor date. Subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb.

	Infinitivul	*Conjugarea*		*Infinitivul*	*Conjugarea*
adun	.....	.....	coboară	.....	.....
văd	.....	.....	apare	.....	.....
prevăd	.....	.....	înnoiește	.....	.....
trec	.....	.....	înnobilează	.....	.....
cad	.....	.....	împădurește	.....	.....
pricep	.....	.....	îmbunătățește	.....	.....

II. *În propoziție verbele la infinitiv care nu intră în componența timpurilor compuse sînt precedate de obicei de prepoziția* **a**: A început **a** *striga*.

Infinitivul se folosește fără prepoziția „a" în următoarele construcții: cînd este precedat de verbele **a putea, a ști** *sau de verbul* **a avea** *urmat de pronumele* **ce** *sau* **cine**:

poate *citi;* **știe** *citi;* **are ce** *citi;* **are cine** *citi.*

Verbul la infinitiv poate sta la începutul propoziției, în interiorul propoziției sau la sfîrșitul ei.

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie verbele la infinitiv și explică de ce, în unele cazuri, infinitivul nu este precedat de prepoziția *a*.

a) A număra pînă la douăzeci și patru era ceva peste puterile mele. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri.*

b) A ierta e ușor, a uita e greu. — Zanne, *Proverbele românilor.*

c) După aceea, Flămînzilă a început a striga... și a azvîrli cu ciolane în oamenii împărătești. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) Mihai... văzînd că nu e nici un mijloc pacinic de mîntuire, hotărăște a deștepta țara, a o scula și a ridica sabia răzbunătoare în contra barbarilor tirani. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

e) Eu nu cînt că știu cînta,
Dar mi-e dragă țara mea,
Crîngul și potecile,
Lumea cu nădejdile...
— M. Banuș, *Țara mea.*

f) — Ce să cer, cucoane; ia,... să am voie a lua numai atîta grîu... cît oi putea duce în spate. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

g) —... Oamenii ar putea fi florile pămîntului. Mai e pînă atunci.

Scanned with OKEN Scanner

— ...Dar cît mai e pînă atunci?
— Nu știu. Depinde de oameni. Ei pot grăbi timpul... — Z. Stancu, *Desculț.*

h) — Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi?
— He, sînt eu vrednic; da'acuma n-am ce purta, sînt supărat...
— Apoi nu știi? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului... Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji... n-are cine-mi spune o vorbă bună. — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

III. *Infinitivul cu prepoziția* **a** *poate primi înaintea acesteia alte prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:* **de, pentru, spre, fără, înainte de, dinainte de** (dorința **de a** *citi*, **pentru a** *citi;* **spre a** *citi*, **înainte de a** *citi*, **dinainte de a** *citi*).

EXERCIȚIU

Subliniază verbele la infinitiv împreună cu prepozițiile dinaintea lor. Notează deasupra fiecărui verb cărei conjugări aparține.

a) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini.

b) Că, vezi, mintea e însetată de priceperea lucrurilor, de pătrunderea tainelor; și osîndă de a înfrînge această sete, de a trăi fără potolirea ei, înseamnă osînda de a te întoarce la una din formele trecute, de care natura n-a fost mulțumită, înseamnă osînda de a ucide în tine tocmai însușirea cu adevărat și cu deosebire omenească. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

c) La malul apelor am aflat că, pentru a prinde pește, este nevoie mai mult de pește decît de undiță. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor.*

d) Mihai cugetă... că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuraja pe turci și a îmbărbăta pe ai săi. El hotărăște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

e) Mă rătăcisem..., ascultînd la miile de păsărele ce cîntau pe rămurele și fără a se sfii de nimeni. — P. Ispirescu, *Ciobănașul cel isteț.*

f) Înainte de a lua o hotărîre, gîndește-te bine.

IV. În limba veche, se întrebuințau *două forme ale infinitivului, amîndouă cu valoare verbală:* **forma scurtă** — *a ci***ti**, *a d***a** etc. și **forma lungă** — *a ci***tire**, *a d***are** etc.:

Deci, fraților cetitorilor, cu cît veți îndemna *a ce***ti** pre acest letopisețu mai mult, cu atîta... veți fi mai învățați *a d***are** răspunsuri la sfaturi. — I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei.*	*infinitivul scurt* *infinitivul lung*

Infinitivul lung s-a substantivat și în limba literară actuală se întrebuințează numai ca substantiv: **citire, citirea, plecare, plecarea, plecările, plecărilor** etc..

În folclor și în vorbirea populară întîlnim infinitivul lung cu valoare verbală, folosit pentru construirea formei inverse a condițional-optativului prezent sau a viitorului:

*Închin***are**-*aș* și n-am cui!...
*Închin***ar(e)**-*oi* codrilor. — *Toma Alimoș.*

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie verbele la infinitivul scurt, cu două linii substantivele provenite din infinitivul lung și cu o linie întreruptă, verbele la forma inversă a condițional-optativului construit cu infinitivul lung.

a) În vremea aceea, sfîșierea dintre fiii Fulgerului părea a se alina, fiecare bucurîndu-se cu vînarea de vînt și cu dobînda de pînă atunci. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

Scanned with OKEN Scanner

b) De la adormirea bătrînului Ştefan-voievod trecuseră şaptezeci şi doi de ani. Urgii felurite se abătuseră asupra ţării: foametea şi ciuma... şi războaiele pentru stăpînirea ţării... Sărăciţi şi prigoniţi, moldovenii se amestecau în războaiele timpului. Ajutau la ieşirea în asemenea treburi şi asupririle cnejilor care îşi sporeau tot mai mult lăcomia de a apuca silnic ocinile răzăşilor şi storceau fără nici o cumpătare pe ţăranii plugari. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) În sfîrşit, toată noaptea ceea dinainte de plecare m-am frămîntat cu gîndul... cum aş putea îndupleca pe mama să mă duc mai bine la mănăstire; şi tocmai cînd eram hotărît a spune mamei aceste, iaca şi moş Luca. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Omul acela numai de furci e bun!... Doamne, — durmire-ar* în veci! — cu ziua pe cap...! — I. Agîrbiceanu, *Căprarul*.

e) Aşa am izbutit, măicuţă, să facem şi acum pe cheful spînului, rămînere-aş păgubaş de dînsul să rămîn. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

ORTOGRAFIA VERBELOR LA MODUL INFINITIV

I. *Verbele de conjugarea a IV-a au ultima silabă accentuată: a citi, a privi, a mulţumi*. Fii atent la acest lucru: este vorba de *un* **-i** *accentuat*, şi nu de rostirea a doi **-i**. Vom scrie deci: *a citi*, *a privi*, *a mulţumi* etc.

Fac excepţie, în sensul că se scriu la infinitiv *cu doi -i*, numai cîteva verbe cu rădăcina terminată în **-i**, la care se adaugă al doilea **-i**, caracteristica infinitivului: *a pusti/i*, *a se sfi/i*, *a pri/i*.

EXERCIŢII

1. Desparte în silabe următoarele verbe la infinitiv şi subliniază silaba accentuată: *a vorbi, a izbuti, a îmbunătăţi, a împodobi, a înnoi, a pustii, a se sfii, a prii*. Explică oral ortografia cu un singur *-i* sau cu doi *-i*.

2. Completează verbele următoare cu caracteristica infinitivului şi subliniază caracteristica: *a auz...; a izbucn...; a dezvinovăţ...; a înverz...; a nemulţum...; a pusti...*.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle următoarele verbe la infinitiv: *a privi, a înnoi, a împărţi, a pustii, a se sfii*. Subliniază caracteristica infinitivului şi explică oral ortografia cu un singur *-i* sau cu doi *-i*.

4. Completează verbele din tabelul următor cu caracteristica infinitivului atît la modul infinitiv, cît şi la timpurile compuse formate de la infinitiv.

Infinitivul	*Viitorul*	*Condiţional-optativul prezent*
a şt...	voi şt...	aş şt...
a iub...	vei iub...	ai iub...
a zăr...	vei zăr...	ar zăr...
a împlet...	vom împlet...	am împlet...
a pusti...	vor pusti...	ar pusti...
a pri...	va pri...	ar pri...
a se sfi...	se va sfi...	s-ar sfi...

5. Construieşte cîte o propoziţie cu verbele *a implini, a înmulţi, a pustii* şi *a se sfii* la viitor şi la condiţional-optativ prezent.

II. *Între prepoziţia* **a** *şi verbul la infinitiv se intercalează de cele mai multe ori un pronume personal sau reflexiv neaccentuat cu funcţiunea de complement al*

---

* „durmire-ar" = dormire-ar.

Scanned with OKEN Scanner

verbului la infinitiv. Pronumele *-mi*, *-ți*, *-l*, *-i*, *-și* formează silabă cu prepoziția infinitivului: *a*-**mi** *cînta*, *a*-**ți** *cînta*, *a*-**l** *cînta*, *a*-**i** *cînta*, *a*-**și** *cînta*.

Scrierea cuvintelor *a-l*, *a-i*, *a-ți*, *a-și* cere multă atenție pentru a le deosebi de cuvintele formate din aceleași sunete: *al*, *ai* (articolul posesiv); *ai*, *ați* (auxiliar al perfectului compus — **ai** *cîntat*, **ați** *cîntat*); *aș*, *ai*, *ați* (auxiliar al condițional-optativului — eu **aș** *cînta*, tu **ai** *cînta*, voi **ați** *cînta*).

Principalul **mijloc de control** pentru scrierea corectă a cuvintelor **al, ai** (articol posesiv) și **a-l, a-i** (prepoziția *a* + pron. personal) este faptul că *articolul posesiv nu poate sta decît înaintea unei părți de vorbire care se declină* (substantiv, pronume, numeral), iar *cuvintele* **a-l, a-i** *nu pot sta decît* **înaintea unui verb la infinitiv.**

Pentru scrierea corectă a prepoziției infinitivului, urmată de oricare din pronumele neaccentuate, se pot folosi următoarele **mijloace de control:**

— Prezența prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale *de*, *pentru*, *spre*, *fără*, *înainte de*, *dinainte de* înaintea unui verb care se termină în vocală este un indiciu sigur că acel verb este la modul infinitiv. Deci, după aceste prepoziții, vom scrie: plăcerea *de* **a-i, a-ți, a-și** *cînta; pentru (spre, fără, înainte de, dinainte de)* **a-i, a-ți, a-și** *cînta*.

— Cînd verbul terminat în vocală nu este precedat de prepozițiile menționate mai sus, pentru a ști dacă înaintea verbului trebuie să scrii *a-i*, *a-ți*, *a-și* sau *ai*, *ați*, *aș* (auxiliarul modului condițional), poți verifica valoarea de infinitiv a verbului prin posibilitatea de a pune verbul la modul conjunctiv, cu pronumele *(-i, -ți, -și)* intercalat între conjuncția *să* și verb: începu *a-i (a-ți, a-și) cînta* = începu *să*-**i** *cînte*, începu *să*-**ți** *cînte*, începu *să*-**și** *cînte*.

Ortogramele al, ai, a-l a-i

Schemă recapitulativă

al, ai

Articolul posesiv precedă
- *substantive în genitiv:* **al** *muntelui*, **ai** *munților*;
- *pronume în genitiv:* **al** (**ai**) *lui*, *ei*, *lor*, *acestuia* etc.;
- *pronume și adjective posesive:* **al** *meu*, **ai** *noștri* etc.;
- *numerale:* **al** *doilea*, **ai** *celor trei* etc.

ai

Verbul „a avea“
- *predicativ:* tu **ai**;
- *auxiliar* al
  - — perfectului compus: tu **ai** *cîntat*;
  - — viitorului popular: tu **ai** *să cînți*;
  - — condițional-optativului: tu **ai** *vedea*.

a-l, a-i

Prepoziția infinitivului *a* + pron. pers. *-l* sau *-i*
- *infinitivul*
  - — precedat de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale: *de*, *pentru*, *spre*, *fără*, *înainte de*, *dinainte de* **a-l** (**a-i**) *cînta*;
  - — numai cu prepoziția **a**: începu **a-l** (**a-i**) cînta [începu să-l (să-i) cînte].

Scanned with OKEN Scanner

Ortogramele aţi, aş şi a-ţi, a-şi

Schemă recapitulativă

aţi — verb *auxiliar* al { — perfectului compus: *voi* aţi *cîntat;* — condiţional-optativului: *voi* aţi *cînta;*
aş — verb *auxiliar* al condiţional-optativului: eu aş *cînta.*

a-ţi, a-şi
Prepoziţia infinitivului a + pron. -ţi sau -şi { *infinitivul* { — precedat de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale *de, pentru, spre, fără, înainte de, dinainte de* a-ţi (a-şi) *cînta;* — numai cu prepoziţia a: încep a-ţi (a-şi) *cînta.*

EXERCIŢII

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate din textele următoare:

Model de analiză

Mihai cugetă că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre *a-i îmbărbăta pe ai săi.* — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

spre a îmbărbăta -*i* | verb, conj. I, infinitiv precedat de prepoziţiile *a* şi *spre* pron. personal neaccentuat, pers. a III-a plural, A.; formează silabă cu prepoziţia infinitivului *a* (a-i)
pe ai săi | pron. posesiv; un posesor şi mai multe obiecte posedate; precedat de articolul posesiv *ai;* A. cu prepoziţia *pe.*

Textele de analizat

a) Sinan, văzînd retragerea românilor, luase inimă şi vrea *a-i desface* şi *a-i reşchira* de tot. Spre acest sfîrşit, în capul rezervei sale, umbla *a trece* podul şi *a izbi pe ai noştri* în frunte. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

b) Şi bisoceanul meu, care atîta aştepta, începu *a-mi spune* următorul basm, povestindu-l în *al său* glas poetic şi armonios, pe care în deşert mă voi sili *a-l rechema* în amintirile mele. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Într-*al patrulea* şi *al cincilea* ceas *al nopţii* luna bătea încă pieziş din răsărit asupra cursului Moldovei. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

d) Şi nu ştiu de ce muntele acesta se numeşte astfel; ştiu însă că e destul să zici „Hălăuca" spre *a-ţi trece* prin cap ceva deşirat şi colosal. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

e) *Aţi luptat* luptă deşartă, *aţi vînat* ţintă nebună.
Aţi visat zile de aur pe-astă lume de amar. — M. Eminescu, *Epigonii.*

f) Mă pregăteam *a-mi apăra* zilele împotriva fiarelor primejdioase şi a cetelor de hoţi ce gîndeam că *aş întîlni* în calea mea. — V. Alecsandri, *Balta Albă.*

g) Atît ajunsesem de uşor şi de îndemînatic, atît de bine învăţase piciorul meu *a-şi mlădia* talpa pe unghiul ascuţit *al pietrelor* şi *a se înţepeni* temeinic acolo, unde un alt picior nedeprins ar fi tremurat. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

h) — Hei, hei, călătorule, *ai să-ţi rupi* ciochinele umblînd şi tot *n-ai să găseşti* slugă cum cauţi dumneata. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Completează locurile libere dinaintea părţilor de vorbire subliniate cu cuvintele *a-mi, a-ţi, a-l, a-i, a-şi* sau *al, ai, aţi, aş,* conducîndu-te pentru auxiliarul condiţional-optativului după ceea ce exprimă acest mod, iar pentru ortogramele *a-l, a-i, a-ţi, a-şi,* după

Scanned with OKEN Scanner

prepoziţiile care precedă verbul, sau după posibilitatea de a înlocui infinitivul precedat numai de prepoziţia *a* prin conjunctiv. Înainte de a face completările, citeşte tot textul pentru a vedea la ce persoană trebuie să pui pronumele neaccentuate.

a) Am ţîşnit odată cu ţărna-n cap şi tiva la mama acasă, şi am început..... *spune* cu lacrimi că nu mă mai duc la şcoală. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b)...şi am închis ochii să mă obişnuiesc cu întunericul. Şi chiar înainte de....., *fi* deschis, am constatat două lucruri: primul, că în încăpere e foarte cald, şi..... *doilea*, că am paie sub picioare. — Fr. Munteanu, *O' felie de pîine.*

c) — Aşa-i, domnule, că-s mîndre Pietrele Fetei de la Năcule? Văz c-..... *rămas* cu ochii la ele; dar mi-te cînd..... *şti* şi povestea lor? — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) Crudul Alexandru-vodă nu întîrzie a se înspăimînta de acel mare nume..... *banului* Mihai. Vru să-l piarză cu orice chip şi, neîndrăznind..... *prigoni* pe faţă, trimise ucigaşi spre..... *prinde* şi..... *aduce* la Bucureşti, sau..... *ucide* prin taină. — N. Bălcescu *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

e) Doamne, soţule, stăpîne! Nu mă mai pot opri!
Într-un glas cu ţara-ntreagă, viu..... *ura* şi..... *dori*
O domnie fericită. Ba încă..... mai *vrea* ca mîine
Tu să legi într-o cunună toate ţările române. — B. P. Hasdeu, *Răzvan şi Vidra.*

f) — .....*împletit* atîta jale
În doina voastră care plînge....
Dureri..... *zăvorît* sub glie,
Şi patimi nemblînzite încă. — O. Goga, *Graiul pînii.*

g) Bătrînul Iuga continua..... *păstra* locuinţa în care s-a născut. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

3. Fă o naraţiune în care să foloseşti verbe la infinitiv. Unele să fie precedate numai de prepoziţia *a*, iar altele, precedate de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale *de*, *pentru*, *spre*, *fără*, *înainte de* (a), *dinainte de* (a). Între prepoziţia **a** şi verbul la infinitiv să fie intercalate, în majoritatea cazurilor, diferite pronume neaccentuate. Subliniază cu o linie verbele la infinitiv împreună cu prepoziţiile dinaintea lor şi cu două linii, pronumele neaccentuate care formează silabă cu prepoziţia *a*.

Texte pentru dictare

a) — Ei, atuncea să te învăţ eu care-i cea mai bună mîncare de raci, domnişorule. După ce-i speli bine, îi pui la foc în oală, de vii... Dar mai înainte de a-i spăla şi a-i pune în oală, le rupi aripioara din mijloc din coadă... Aşa că după ce i-ai zvîrlit în oală, pui peste ei numai un păhărel de vin amestecat cu apă. Ai ştiut a-i prinde, ai ştiut a-i fierbe, ai ştiut a pisa usturoiul şi a-l adăoga cu zeamă de-a lor sărată; apoi acuma îţi mai rămîne... să mai poţi face o mămăligă bună. — M. Sadoveanu, *Împărăţia apelor.*

b) Îndărătnicul vizir, fără a-şi pierde cumpătul, izbuteşte a-şi întocmi oştile în rînduială... Sinan mustra pe ostaşii ce fugeau..., silind în tot chipul a-i pune în rînduială şi a-i întoarce la bătaie. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Funcţiunea sintactică a verbelor la infinitiv

I. Verbul la infinitiv poate avea funcţiunea de **subiect, nume predicativ, atribut** sau **complement.** *Singura funcţiune pe care nu o poate îndeplini este aceea de* **predicat verbal,** *deoarece infinitivul este un mod nepersonal.*

Verbul la infinitiv cu prepoziţia **a** poate fi **subiect, nume predicativ** sau **complement direct:**

A ierta e uşor, / **a uita** e greu.	*subiect*; *ce* e uşor (greu)?
A învăţa *este* **a te pregăti** pentru viaţă.	*nume predicativ*
A început **a striga.**	*compl. direct*; *ce* a început?

Infinitivul cu prepoziția compusă **de a** are de obicei funcțiunea de **atribut** sau **nume predicativ:**

Am avut bucuria **de a revedea** locurile copilăriei.	*atribut; care* bucurie?
Dorința noastră este **de a termina** chiar astăzi.	*nume predicativ*

Verbul la infinitiv cu prepozițiile **pentru, spre, fără** sau cu locuțiunile prepoziționale **înainte de, dinainte de** are de obicei funcțiunea de **complement circumstanțial:**

Am spus asta **pentru (spre) a-l încuraja.**	*compl. circ. de scop; cu ce scop* am spus?
A privit **fără a clipi.**	*compl. circ. de mod; cum* a privit?
A plecat **înainte (dinainte) de a răsări** soarele.	*compl. circ. de timp; cînd (de cînd)* a plecat?

EXERCIȚII

1. Analizează funcțiunea sintactică a verbelor la infinitiv din textele a, b, c, d, e, f, (punctul II, pag. 210) și b, c, e, f (punctul III, pag. 211). Pentru verbele la infinitiv cu funcțiunea de atribut sau complement indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbe la infinitiv cu prepoziția *a* precedată de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale *de, pentru, spre, fără, înainte de, dinainte de*. Subliniază verbele la infinitiv împreună cu prepozițiile care le precedă și analizează funcțiunea lor sintactică.

Modul participiu

I. Verbul la modul participiu *exprimă de obicei acțiunea suferită de un obiect și are, ca și adjectivul, forme deosebite după gen și număr:* pom **altoit,** pomi **altoiți**; viță **altoită,** vițe **altoite.**

Participiul are *terminațiile* -at, -ut, -it, -ît, -s: *cînt***at**, *făc***ut**, *cit***it**, *cobor***ît**, *prin***s.**

Fac excepție următoarele verbe de conjugarea a III-a care au *participiul terminat în* **-t**: *a frînge — frînt*; *a rupe — rupt*; *a sparge — spart*; *a fierbe — fiert*; *a frige — fript*; *a coace — copt*; *a înfige — înfipt*; *a suge — supt.*

Participiul servește la formarea timpurilor compuse la diateza activă și reflexivă (perfectul compus, viitorul anterior, perfectul conjunctivului și al condițional-optativului) și a tuturor modurilor și timpurilor la diateza pasivă.

Participiul poate fi folosit și independent de conjugarea verbului. De cele mai multe ori el însoțește un substantiv și în acest caz are **valoare adjectivală:**

trandafir **înflorit**; trandafiri **înfloriți**;

garoafă **înflorită**; garoafe **înflorite.**

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Scrie participiul următoarelor verbe la masculin şi feminin, singular şi plural: *a accelera, a dezvolta, a rupe, a frînge, a sparge, a înnoi, a împodobi, a fierbe, a afişa, a încrucişa, a încuraja, a crea, a pustii.* Fii atent la participiul verbului *a crea*, cu rădăcina terminată în *-e (cre/at)* şi al verbului *a pustii*, cu rădăcina terminată în *-i (pustî/it)*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care participiul cu valoare adjectivală al verbelor de mai jos să însoţească substantive feminine, la numărul singular şi plural: *a frînge, a coace, a crea* şi *a pustii*.

II. *Participiul cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul determinat în gen, număr şi caz:*

o potecă **bătătorită**; *al unei poteci* **bătătorite**; *al* **bătătoritei** *poteci.*

De asemenea, ca orice adjectiv, participiul cu valoare adjectivală poate fi articulat cu articolul hotărît enclitic, poate fi precedat de articolul *cel (cea)* şi poate avea grade de comparaţie:

cunoscutul drum; drumul **cel** *cunoscut;* un drum **mai** *cunoscut;* drumul **cel mai** *cunoscut;* un drum **foarte** *cunoscut.*

EXERCIŢII

1. Adaugă după substantivele următoare participiul cu valoare adjectivală al verbelor indicate la capăt de rînd.

pămînt	a deşteleni
drumuri.....	a umbla
ale ..... munţi	a împăduri
unei lucrări	a aprecia
unei acţiuni	a începe
unei pînze.....	a înălbi
al ..... cer	a înnora
al .....cîmpii	a pustii
al celei mai ..... opere	a preţui

2. Subliniază cu o linie participiul cu valoare adjectivală şi indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii timpurile compuse în alcătuirea cărora intră participiul verbului de conjugat.

a) Miresme dulci îmbătătoare se împrăştie în aer de pe fînețele bătute de soare. Un vînt căldicel adie şi grînele coapte îşi leagănă spicele, ca de vraja unui cîntec. În depărtare se pierd liniile încîlcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. În urma noastră Motrul, tolănit în spintecătura dealurilor ca un balaur ostenit, îşi tremură solzii sclipitori în soare. — A. Vlaliuţă, *România pitorească.*

b) Un drum îngust şi mlăştinos străbate lunca înveselită şi duce pînă la vadul Motrului, dincolo de care se vedea curtea lui Socol. Acea locuinţă odinioară îmbelşugată şi zgomotoasă era acum pustie şi cu totul sălbăticită. Mai în lături era o colibă învelită cu şovar, în care trăiau doi-trei rumâni scăpătaţi, singurii slujitori rămaşi la curtea boierească. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

c) Cînd a păşit la portiţă, a dat glas ascuţit căţeluşa... Mezinul a apăsat clanţa, ş-a deschis, bucurîndu-se că poate i se lăsase anume slobodă calea dorită. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Vîntul spulberă fulgii de zăpadă în vîrteje şi valuri repezite, sparte la răstimpuri şi împrăştiate fără căpătîi în largul maidanelor de la Olănita. Fumul căminelor zăpăcit de bătaia crivăţului se zvîrcolea pe loc şi, ca şi cum ar fi fost sorbit de vetre, se prăbuşea îndărăt pe gîtul coşurilor. — B. Şt. Delavrancea, *Sorcova.*

e) Şi baba se afundă în adîncul cel vrăjit al lacului. Iar în mijlocul lui se ridică o iarbă lungă şi neagră. Era sufletul osîndit al babei. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

Scanned with OKEN Scanner

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbe la participiu cu valoare adjectivală, la următoarele grade de comparație: *comparativul de egalitate*, *comparativul de inferioritate* și *superlativul relativ*. Participiul la gradul superlativ relativ să fie așezat înaintea substantivului pe care îl determină.

Participiul folosit cu alte valori gramaticale

I. *Ca și adjectivul, participiul cu valoare adjectivală poate deveni substantiv.* În acest caz, el nu mai însoțește un substantiv și apare articulat cu articolul enclitic sau precedat de un articol proclitic ori de o prepoziție sau însoțit de un adjectiv sau de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv:

un soldat **rănit**;
rănitul, răniții; un rănit, niște răniți; cel rănit, cei răniți; pe rănit; *curajosul* **rănit,** *acest* **rănit,** *primul* **rănit** etc.

valoare adjectivală;

substantiv provenit din participiu.

EXERCIȚII

1. După modelul de mai sus, scrie participiul cu valoare adjectivală și substantivele provenite din participiul verbelor următoare: *a naufragia, a învăța, a supune.*

2. Subliniază cu o linie substantivele provenite din participiu și cu două linii participiul cu valoare adjectivală. Indică prin săgeată substantivele determinate de participiile cu valoare adjectivală.

a) Nici un murmur de pîrîu, nici un ciripit de pasăre, nici o șoaptă de vînt, nici un clătinat de frunze nu tulbura liniștea adîncă a pădurilor ce străbăteam. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Din depărtare se aude un duduit care crește. Apoi un fluierat lung. — Al. Sahia, *Întoarcerea tatei din război.*

c) Erau atîția-n slujba lor de clacă
Cei osîndiți să plîngă și să tacă:
Moșnegi slăbiți, ce scris aveau pe frunte
Zădărnicia pletelor cărunte.
Bărbați sfîrșiți, cu sufletele moarte. — O. Goga, *Clăcașii.*

d) Tot păținul e priceput. — *Proverb.*

e) Nemulțumitului i se ia darul. — *Proverb.*

f) Cunoșteam locurile acestea numai din spusele unora și ale altora; și acele spuse atîta se încrucișau și mînau lucrurile peste marginile firești, încît totdeauna cînd mă gîndeam la Sihla, mi-o înfățișam sub forme și proporții fantastice. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

g) L-au pregătit (pe Ovidiu) spre a le fi apărător întristații și înlăcrimații, cei ținuți în sclavie, cei fugăriți de acasă, cei înșelați în speranțe...; toți și-au aflat loc și exprimare în versul acestui nefericit. — E. Camilar, *Inscripțiile de la stînca piratului.*

II. *Participiul are* **valoare adverbială** *cînd determină un verb și apare cu formă invariabilă: A vorbit* **răspicat (lămurit, deschis** etc.).

Participiul cu formă de feminin plural, precedat de prepoziția *pe*, formează multe **locuțiuni adverbiale:** *Merge* **pe dibuite;** *L-am luat* **pe încercate** etc.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare adverbială, cu două linii pe cele cu valoare adjectivală şi cu o linie întreruptă pe cele cu valoare substantivală. Indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate de participiile cu valoare adverbială sau adjectivală.

a) Răsunete dulci încă vibrau, cînd un cîne răspunse, bătînd ascuţit de trei ori. — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrişorului*.

b) Ochi repede şi veveriţa căzu..., izbindu-se îndesat de-o rădăcină ieşită a stejarului. Cînd ajunse la făgădău, călăreţul era jos şi cerca să lege frîul rupt. — I. Agîrbiceanu, *Costea pădurarul*.

c) Cine să-i fi venit în ajutor? Şi din toate chipurile (pe care şi le amintea nici unul nu-i răsărea lămurit; la urmă se amestecaseră compăniile,... şi într-un tîrziu îi adunase un maior... care le striga întretăiat, ca şi cum se îneca: „După mi-ne, băieţi, după mi-ne băieţi". Aşa i-a adus prin rovinele semănate de morţi, înapoi. — Em. Gîrleanu, *Santinela*.

d) Şi atunci odată pornesc şi turturica, şi calul, fugind pe întrecute, cînd pe sus, cînd pe jos. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

e) Turcii s-au oprit lîngă cei căzuţi. Au ridicat doi răniţi în şa, alături de alţi călăreţi. Radu Şapcă, ochind liniştit, a izbutit să mai doboare unul din neferi. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care participiul *răspicat* şi *ascuţit* să aibă valoare adjectivală şi alte propoziţii în care aceleaşi verbe la participiu să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate.

Participiul cu prefixul „ne-"

I. *De la participiul cu valoare adjectivală, ca şi de la adjective, se pot forma cuvinte noi cu ajutorul prefixului* **ne-:**

adjective *cu prefixul „ne-"*	**participiul** *cu prefixul „ne-"*
cuviincios — **ne***cuviincios*	preţuit — **ne***preţuit*
săţios — **ne***săţios*	chibzuit — **ne***chibzuit*

Prefixul „ne-" se scrie legat de participiu. Nu se poate scrie separat pentru că **prefixul nu este un cuvînt.**

Între prefixul **ne-** *şi participiul unor verbe se poate intercala adverbul* **mai:** *ne***mai***văzut*, *ne***mai***auzit*, *ne***mai***pomenit* etc. Deoarece prefixul **ne-** nu se poate scrie separat de participiu, el se leagă în scris de adverbul *mai*, iar adverbul de participiu, astfel încît **totul formează un singur cuvînt.**

EXERCIŢII

1. Completează coloanele libere cu participiul verbelor date, cu prefixul *ne-*, apoi cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai*.

Infinitivul	Participiul cu prefixul *ne-*	Participiul cu prefixul *ne-* şi adverbul *mai*
a auzi	.....	.....
a vedea	.....	.....
a încerca	.....	.....
a pomeni	.....	.....
a umbla	.....	.....
a obişnui	.....	.....
a închipui	.....	.....

Scanned with OKEN Scanner

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle participiul verbelor de mai jos cu prefixul *ne-*, apoi cu adverbul *mai*, intercalat între prefix și participiu: *a umbla, a auzi, a vedea, a pomeni*.

II. Participiul cu prefixul **ne-**, urmat sau nu de adverbul **mai**, are **valoare adjectivală** cînd determină un substantiv: *cărări* ***neumblate*** (**nemai***umblate*). Cînd se află înaintea unui adjectiv sau adverb, de care se leagă prin prepoziția „**de**", are **valoare adverbială** și servește la exprimarea gradului superlativ absolut:

A fost o vreme **nespus de** *frumoasă* (foarte frumoasă);
Apa era **nemaipomenit de** *rece* (foarte rece);
Alerga **nespus de** *repede* (foarte repede).

În analiza gramaticală aceste participii se iau împreună cu adjectivele sau adverbele înaintea cărora se află.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie verbele la participiu cu valoare adjectivală și indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii adjectivele la gradul superlativ absolut exprimat cu ajutorul participiului cu prefixul *ne-* sau cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai*.

a) De la o zare la alta se întind nemărginitele păduri de stuf, prin care canale neînchipuit de subțiri îngăduie bărcilor să ajungă... în surprinzătoare ochiuri de apă, cu suprafața acoperită de nuferi. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

b) Doar unu-i împăratul Roș, vestit prin meleagurile aceste pentru bunătatea lui cea nepomenită și milostivirea lui cea neauzită. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

c) De o parte și de alta se desfac, în felurite îndoituri, înălțimile sălbatice ale Carpaților, acoperite de păduri mari, întunecoase, nestrăbătute încă de pas omenesc. Priveliști neașteptate, încîntătoare, pururea altele, se dezvelesc la fiecare cotitură. E de o frumusețe negrăită drumul acesta pînă sus, la Polatiștea. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Sclipirile neîntrerupte și orbitoare de lumină frîntă ale fulgerelor spintecau, pe linii fantastice și nemărginit de lungi, întunecimile fioroase ale nopții înalte. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

e) Față de horstul dobrogean, Carpații sînt munți neînchipuit de tineri. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

f) Lunecușul se oprea la rădăcina copacului. În fiecare iarnă era aici o hărmălaie nemaipomenită. — M. Preda, *Morometii*.

2. Construiește cîte o propoziție în care verbele la participiu *nemaiauzit*, *nemaiumblat* și *nemaivăzut* să aibă valoare adjectivală.

3. Construiește cîte o propoziție în care verbele la participiu *neînchipuit*, *negrăit*, *nemaipomenit* să fie folosite cu valoare adverbială pentru a exprima superlativul unor adjective sau adverbe.

Funcțiunea sintactică a participiului

Participiul cu valoare adjectivală are în propoziție funcțiunea de **atribut adjectival** sau **nume predicativ**:

Boala **cunoscută** *e* **pe jumătate tămăduită.**

atribut adjectival — *nume predicativ*

Participiul cu valoare adverbială are funcțiunea de **complement circumstanțial de mod:**

Vorbi **răspicat.** — *Cum* vorbi? — *răspicat.*

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie participiile cu valoare adjectivală și cu două linii pe cele cu valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate și analizează funcțiunea sintactică a participiului.

a) În nucul stufos din marginea ogrăzii, găinile, cocoțate de cu seara pe crengi, dorm... care mai sus, care mai jos, cum le-a fost mai pe plac...

La o parte, așa, ca să le poată vedea, stă cucoșul — pașa, cum îi zic toți ai casei — rotofei, îmbrăcat în pene, cu creasta lăsată, strengărește, pe-o ureche. Cu gîtul întins, cu ochii încă cețoși de somn, privește. E poet. Sufletul lui, deși războinic, e mai avîntat spre frumos decît al curcanilor. — Em. Gîrleanu, *Cucoșul.*

b) Și-apoi cine n-a auzit în acest loc de greierul șuierător și de cosașul răgușit, locuitori nevăzuți ai miriștii uscate, cîntîndu-i eternul lor cîntec sub miezul zilei înflăcărat, acela, desigur, n-a avut prilejul să se îmbete de cel mai dulce concert, pe care cîntăreții naturii îl execută pe niște note necunoscute încă în scara muzicii omenești. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

c) A fost astăzi o dogoreală nemaipomenită. Din acoperișurile de țiglă ale caselor păreau să iasă văpăi de argint topit, albe, și tot jucau deasupra. — I. Agîrbiceanu, *Nepotul.*

d) Tăcută e valea-nflorită
Și-un nor ca o pînz-aurită
Se duce spre-apus. — G. Coșbuc, *În miezul verii.*

e) Ninge liniștit. Satul e îmbrăcat în puf alb. — Z. Stancu, *Desculț.*

f) Începu să se zărească nedeslușit prin bură, cînd bărbatul de căpetenie... și-a făcut loc cu iuțime printre slujitorii săi. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

g) Hai, fata mea, nu fi așa mîhnită!
Doar știi și tu că fiecare oră,
Că fiece minut, orice clipită,
Vestind cu voce caldă și sonoră
O nouă greutate biruită,
E tihnă-n comunista aurora. — M. Beniuc, *Fără răgaz.*

Valoarea stilistică a participiului

Participiul poate fi folosit cu sensul propriu (obișnuit) al verbului respectiv sau cu sens figurat. Cea mai obișnuită figură de stil realizată printr-un participiu cu valoare adjectivală este **epitetul.**

De exemplu, în textele „...porțile se închiseră, scrîșnind în urma mea cu *neunse* încheieturi de fier *ruginit*" și „un individ cu fața **îmbujorată** de somn... întinse înspre mine o mînă **ruginită** și-mi ceru doisprezece bani" (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*), participiile *neunse* și *ruginit* sînt folosite cu sensul propriu al verbelor *a unge* și *a rugini*, deci nu au valoare stilistică. Participiile **îmbujorată** și **ruginită** sînt folosite cu sens figurat și au *valoarea stilistică* de **epitete** ale substantivelor *fața (îmbujorată)* și *mînă (ruginită)*. Ele au fost folosite de scriitor pentru a sugera culoarea feței și a mîinii.

Prin participiu se poate realiza și **personificarea** unui obiect. În versurile „Găsii dorul **adormit** / Pe-o pală de fîn cosit", participiul *adormit*, folosit cu sens figurat, personifică obiectul dorul.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare stilistică şi arată ce figuri de stil s-au realizat prin folosirea lor.

a) Liniște neturburată în cer şi pretutindeni! Şi nici un vînt din cele patru nu-şi părăsise culcuşul său, spre a învia codrii adormiţi. Peste deşertul înalt şi plin de lumină al văilor adînci, numai gaia cu ţipet flămînd şi ascuţit spintecă văzduhurile ca o săgeată neagră şi iute. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) O fîşie nesfîrşită
Dintr-o pînză pare calea,
Printre holde rătăcită,
Toată culmea-i adormită,
Toată valea. — G. Coşbuc, *În miezul verii.*

c) În odăiţa-ntunecată
E frig... Eu, zgribuit din pat,
Ascult viforniţa turbată
Şi-adorm cu gîndul fermecat
La basmul vechi: Au fost odată
Trei mîndre fete de-mpărat.
— St. O. Iosif, *Domnu profesor.*

d) De pe pereţii îngălbeniţi
Se dezlipeşte-n pături varul,
Şi pragului îmbătrînit
Începe a-i putrezi stejarul;
Iar dacă razele de soare
Printre şindrile facu-şi cale,
Văd sporul pînzei de păianjen
Şi-nfiorate mor de jale.
Cum dorm acum de mult pierdute
Sub vreascurile stinse-a vetrii
Poveştile-nşirate seara
De-atîtea cuscre şi cumetri;
Cum tremură cenuşa aspră.
Ce-nfioraţi îmi par cărbunii
De vraja care-o mai păstrară
Din cîte povesteau străbunii.
— O. Goga, *Casa noastră.*

e) În acea zare înflăcărată a răsăritului, fulguiau uşoare pîcle, din care se înşurubau cînd şi cînd vîrtejuri posomorîte. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) Noaptea căzuse peste sat. Vrun cîne mai lătra la lună. Colo, pe la răsăritul găinuşii, ţipete răguşite, deznădăjduite răniră deodată liniştea adîncă. Se auziră cîteva trozniturі puternice, plînsete înfundate şi-apoi un tropot înfundat de copite, ce se-ndepărta, deşteptînd depărtările adurmite. — I. Agîrbiceanu, *Hoţul.*

g) Peste dealuri zgribulite,
Peste ţarini zdrenţuite,
A venit aşa, deodată,
Toamna cea întunecată.
— G. Topîrceanu, *Balada unui greier mic.*

2. Fă o descriere în care să foloseşti verbe la participiu cu valoare stilistică de epitet sau prin care să realizezi personificarea unui obiect.

Modul supin

I. Modul supin *se formează din participiul invariabil, precedat de o prepoziţie simplă sau compusă:* **de** *cules*, **după** *cules*, **la** *cules*, **pentru** *cules*, **de la** *cules*, **de după** *cules* etc.

Verbul la modul supin poate exprima:

— *numele acţiunii sau al stării:* E uşor **de zis**, dar e anevoie **de făcut**;

— *scopul altei acţiuni:* Noi am venit **pentru peşcuit** *(în ce scop* am venit? — *pentru peşcuit);*

— *pentru ce acţiune este destinat un obiect:* Am adus unelte **de peşcuit.**

EXERCIŢII

1. Completează tabelul următor cu participiul şi supinul verbelor date punînd înaintea supinului prepoziţii diferite *(de, pentru, la, de la, după* etc.).

Infinitivul	*Participiul*	*Supinul*
a vîna	vînat, vînaţi, vînată, vînate	pentru vînat
a lăuda	.....	.....
a strînge	.....	.....
a împleti	.....	.....
a face	.....	.....
a secera	.....	.....

2. Scrie substantivele de mai jos însoţite de un verb la participiu, apoi de acelaşi verb la supin: *grîul, pomii, flori, maşini.*

3. Subliniază cu o linie verbele la supin şi cu două linii verbele la participiu. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă verbele la participiu cu valoare adjectivală. Analizează verbele la supin arătînd ce exprimă ele (numele acţiunii, scopul altei acţiuni sau pentru ce acţiune este destinat un obiect).

a) Mai pasă de dă ochii... cu băieţii şi fetele din sat, mai ales duminica, la biserică, la horă, unde-i frumos de privit. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Avea Pisicuţa un aşa talent la ronţăit iarba şi la ucis între dinţi vîrfurile tinere şi fragede ale crengilor, încît îţi lăsa gura apă...

Deodată Pisicuţa se opri din păscut, şi, cu un smoc de iarbă înfloritä, ce-i atîrna din bot, se uită ţintă şi speriată oarecum, la deal. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

c) Toţi păianjenii domneşti
Stau la pîndă-n Bucureşti
Şi apucă, pe furiş,
Oamenii-n păienjeniş,
Făcuţi ghem, pe dedesubt,
Şi-i păstrează pentru supt.
— T. Arghezi, *1907.*

d) Înspre crivăţ, peste Ozană, vine Tîrgul Neamţului...; Ţuţuienii, veniţi din Ardeal, care sînt vestiţi pentru teascurile de făcut oloi; şi Condreenii cu morile de pe Nemţişor şi piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condreenilor,... se află vestita Cetatea Neamţului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Cînd mama nu mai putea de obosită..., noi băieţii, tocmai atunci rădicam casa în slavă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

II. *Supinul cu prepoziţia* **de** *poate primi prefixul* **ne-**: „greşeală *de* **ne***iertat*: locuri *de* **ne***străbătut*". Sensul supinului cu prefixul *ne-* este: „*care nu poate fi iertată*"; „*care nu pot fi străbătute*".

EXERCIŢIU

Scrie cîte un substantiv însoţit de supinul verbelor indicate mai jos, precedat de prefixul *ne-*: *a închipui, a înţelege, a dezminţi, a înlătura, a dezlega.* Arată care este sensul supinului cu prefixul *ne-*.

Funcţiunea sintactică a verbelor la supin

Supinul, *fiind un mod nepersonal, nu poate avea funcţiunea de predicat verbal.* El poate îndeplini următoarele funcţiuni sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut verbal, complement direct, indirect sau circumstanţial.**

Scanned with OKEN Scanner

Este ușor de făcut.	*subiect*
Iarba este de cosit.	*nume predicativ*
Am luat *cărți* de citit.	*atribut verbal (ce fel de* cărți?)
Ne-*a dat* de citit.	*complement direct* (*ce* a dat?)
S-a săturat de umblat.	*complement indirect (de ce* s-a săturat?)
A dus vitele la păscut.	*compl. circ. de loc (unde* a dus?)
Umblă după culeș flori.	*compl. circ. de scop (în ce scop* umblă?)

Verbul la supin poate avea unul sau mai multe complemente: Ne-a dat *de rezolvat* o problemă și un exercițiu.

În această propoziție verbul la supin *(de rezolvat)* determină verbul *a dat* și are funcțiunea de complement direct (*ce* a dat?). Verbul *de rezolvat* are două complemente directe: *o problemă* și *un exercițiu.*

EXERCIȚII

1. După modelul de mai sus, construiește cîte o propoziție în care supinul verbului *a culege* să aibă următoarele funcțiuni sintactice: *subiect, nume predicativ, atribut verbal, complement direct, indirect, circumstanțial de scop* și *circumstanțial de loc.* Pentru supinul cu funcțiune de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

2. Subliniază verbele la supin din textele următoare și analizează funcțiunea lor sintactică. Pentru cele cu funcțiune de atribut sau complement indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Pentru niște sărăcuți ca noi e greu de făcut trebi de aceste. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Mă supun..., deși este foarte cu anevoie de mers pînă acolo. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

c) De s-ar face dealul șes
Și pădurea drum de mers,
Să văd pe unde-am purces. — *Folclor.*

d) Tata și mama n-au timp de pierdut.
Ei fac lumea toată de la început. — M. Banuș, *Copiii ne-așteaptă.*

e) Nimic nu-i mai de rîs ca plînsul
În ochii unui luptător. — G. Coșbuc, *Lupta vieții.*

f) Și mănîncă la un loc tustrei, pînă ce gătesc de mîncat toate cele cinci pîini... — I. Creangă, *Cinci pîini.*

g) De ce să-ntrebi viața ce-i?
Așa se-ntreabă cei mișei.
Cei buni n-au vreme de gîndit
La moarte și la tînguit.
— G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

h) Costea o ducea bine... Ajuta la țesălat, la curățat, scotea vitele din grajd și le mîna la fîntînă, la adăpat. — I. Agîrbiceanu, *Omul cu viața scurtă.*

i) — Hai, copilă, la jucat!
— Stai, mamă, c-acuș mă gat! — *Folclor.*

j) D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, cu fetele... prin luncile și dumbrăvile cele pline de mîndrețe, după culeș răchițică de făcut gălbenele, șovîrv de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus între straje, cine umbla? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Scanned with OKEN Scanner

Modul gerunziu

I. Gerunziul *este un mod nepersonal, care se formează prin adăugarea sufixului* **-înd** sau **-ind** *la rădăcina verbului:*

a *cînt*/a — *cînt*/**înd**; a *cit*/i — *cit*/**ind.**

EXERCIŢII

1. După modelul dat pentru primul verb, subliniază rădăcina verbelor date şi scrie gerunziul lor.

Infinitivul	*Gerunziul*	*Infinitivul*	*Gerunziul*
a *învăţa*	*învăţînd*	a crea	.....
a treiera	.....	a accentua	.....
a îmbunătăţi	.....	a lua	.....
a înota	.....	a ploua	.....

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle gerunziul următoarelor verbe: *a dezvolta, a îmboboci, a crea, a lua.*

3. Subliniază cu o linie verbele la moduri personale şi cu două linii verbele la gerunziu.

a) Ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte / ce se strecoară prin ierburi, ţiuind, scîrţîind, fluierînd, şuierînd / şi toate acele mii de glasuri se-nalţă cu răsunet potolit, în tăria nopţii. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Urcînd pe pomi, zîmbind pe casă,
Se surpă rozele grămadă, /
Sau întocmesc cîte-o cascadă
Pe vreo alee mai retrasă. — Al. Macedonski, *Rondelul cascadelor de roze.*

c) Trei paşi la stînga linişor
Şi alţi trei paşi la dreapta lor; /
Se prind de mîni / şi se desprind, /
S-adună-n cerc / şi iar se-ntind /
Şi bat pămîntul tropotind
În tact uşor. — G. Coşbuc, *Nunta Zamfirei.*

d) În goana roibului un sol
Cu frîu-n dinţi şi-n capul gol,
Răsare, / creşte-n zări venind /
Şi zările de-abia-l cuprind /
Şi-n urmă-i corbii croncănind
Aleargă stol. — G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger.*

II. Verbul la gerunziu arată de obicei *împrejurarea în care se petrece altă acţiune* sau *cum se desfăşoară altă acţiune:*

Venind pe drum... *se silise* să-şi orînduiască gîndurile. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Niculăiţă Minciună.*

— *împrejurarea în care se petrece acţiunea* „se silise“: *cînd* se silise? — *venind* (în timp ce venea).

Eu şi cu Dumitru *mergeam tot* **zburdînd.** — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

— *cum se desfăşoară acţiunea* „mergeam“: *cum* mergeam? — *zburdînd.*

EXERCIŢIU

Subliniază verbele la gerunziu şi analizează-le după modelul de mai sus, arătînd ce exprimă gerunziul (o împrejurare sau cum se desfăşoară o altă acţiune).

a) Din pămînt, din locuinţa
Mamei tale, ieşi zîmbind
Prahova! Şi stai mirată. — G. Coşbuc, *Prahova*.

b) Cică-n munte, la povarnă,
Plopii şi răsurile
Spun că vine-un vînt de iarnă
Răscolind pădurile,
Şi-auzind din depărtare
Vocea lui tiranică,
Toţi ciulinii pe cărare
Fug, cuprinşi de panică...
— G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*.

c) Harap Alb, luînd aripa cu bucurie, o strînge cu îngrijire, apoi, mulţămind crăiesei pentru ajutorul făgăduit, porneşte... tot înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

ORTOGRAFIA VERBELOR LA MODUL GERUNZIU

I. Verbele **a fi** şi **a şti** păstrează pe **-i** înaintea prefixului **-ind** al gerunziului, deci *gerunziul acestor verbe se scrie* **cu doi „i“**: *fiind, ştiind.*

Tot **cu doi „i“** *se scriu şi verbele care au rădăcina terminată în* **-i precedat de consoană**: *a apropi/a — apropiind; a sfîşi/a — sfîşiind* etc.

EXERCIŢII

1. Scrie gerunziul verbelor: *a fi, a şti, a pustii, a scrie, a linia, a copia, a evidenţia, a fotografia, a caligrafia, a aprecia.* Explică oral ortografia gerunziului.
2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle gerunziul verbelor: *a fi, a şti, a scrie, a pustii, a copia, a fotografia* şi explică oral ortografia lor.

II. *Verbele cu rădăcina terminată în vocala* **-î precedată de consoanele -j- sau -ş-** *au la gerunziu formele: vîjîind, fişîind, hîrşîind* etc. **Nu este corect** *să scriem* „vîjiind, fîşiind“, pentru că rădăcina verbelor este „*vîjî-, fişî-*“.

EXERCIŢII

1. Subliniază verbele la gerunziu şi explică ortografia lor.
a) ..... vin săgeţi de pretutindeni
Vîjîind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie.
— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

b) Prea v-aţi arătat arama sfîşiind această ţară,
Prea făcurăţi neamul nostru de ruşine şi ocară...
— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

c) Dar în unele nopţi, pe bolta cerului apare, rece şi albă — luna. Iradiind asupra lumii valuri neîntrerupte de poezie şi mister, ea îi schimbă, fundamental, înfăţişarea. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle gerunziul verbelor: *a vîjîi, a fişîi* şi *a tîrşîi*. Explică ortografia lor.

III. *Ca şi participiul, gerunziul poate primi prefixul* **ne-** *sau prefixul* **ne-** *urmat de adverbul* **mai**. *Prefixul, adverbul şi verbul la gerunziu se scriu într-un singur cuvînt:* **nevăzînd, nemaivăzînd**.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Scrie gerunziul verbelor de mai jos cu prefixul ne-, apoi cu adverbul **mai**, intercalat între prefix şi verb: *a avea, a fi, a şti, a scrie, a lua, a înapoia, a împrăştia.*

2. Subliniază verbele la gerunziu şi explică ortografia lor.

a) Moromete se uită în jur zăpăcit şi, nemaiştiind ce să facă, se apucă de strînse lucrurile copilului. — M. Preda, *Moromeţii.*

b) Şi fiul craiului, nemaiputînd struni calul şi neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarnă înapoi ruşinat la tată-său. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) Nemaifiind pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri-aminte
M-or troieni cu drag.
— M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat.*

3. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle gerunziul verbelor *a şti, a fi, a scrie* cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai.*

IV. *Gerunziul poate fi urmat de un pronume personal neaccentuat, care se rosteşte împreună cu verbul. În acest caz verbul la gerunziu primeşte la sfîrşit vocala* **-u**, *pentru ca pronumele să se poată rosti împreună cu verbul, iar pronumele se leagă de verb prin liniuţă.* Vocala **-u** nu se adaugă cînd gerunziul este urmat de pronumele **o**:

văzîndu-mă	*văzîndu*-ne	*aducîndu*-mi
văzîndu-te	*văzîndu*-vă	*aducîndu*-ţi
văzîndu-l	*văzîndu*-i	*aducîndu*-i
văzînd-o	*văzîndu*-le	

EXERCIŢIU

După modelul dat mai sus pentru verbele *a vedea* şi *a aduce*, scrie gerunziul verbului *a pregăti* urmat de pronumele personale neaccentuate la toate persoanele, singular şi plural.

V. Fii atent mai ales la *gerunziul urmat de pronumele* **-i. Singurele forme verbale terminate în vocala „-u“, după care poate urma pronumele „-i“, sînt: gerunziul,** care a primit la sfîrşit vocala **-u** *(văzîndu-i)*, şi **imperativul verbului „a duce“** (*du*-i) **şi al verbelor derivate de la „a duce“** (*adu*-i, *condu*-i, *redu*-i etc.). Să nu faci greşeala de a despărţi prin liniuţă pe „-i“ din terminaţia perfectului simplu *(făcui, văzui* etc.).

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu formele verbale indicate.

	Perfectul simplu, pers. I sing.	Gerunziul + pron. *-i*
a trece	.....	.....
a pricepe	.....	.....
a ţine	.....	.....
a face	.....	.....
a petrece	.....	.....

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle verbele *a preface, a străbate, a reţine* la perfectul simplu, persoana I singular, apoi la gerunziu urmat de pronumele „-i“.

Scanned with OKEN Scanner

3. Subliniază verbele la gerunziu urmate de pronume personale neaccentuate şi analizează-le arătînd pentru verbe conjugarea şi modul, iar pentru pronume, felul, persoana, numărul şi cazul.

a) Ia, eu fac ce fac de mult
Iarna viscolul l-ascult
Crengile-mi rupîndu-le,
Apele-astupîndu-le.
— M. Eminescu, *Revedere*.

b) Din jos de Călimăneşti, o lungă dîră de grohotiş împinge Bistriţa strîmtînd-o, înghesuind-o, în malul din stînga. — A. Vlahuţă, *Romînia pitorească*.

c) Sub lumina strălucitoare a soarelui, munţii rideau. Păreau nişte uriaşi sub un duş fierbinte;... pretutindeni ţîşneau şuvoaie puternice spălîndu-i de nămoluri şi de tristeţe, primenindu-i şi înviorîndu-i. — Geo Bogza, *Primăvara în munţi*.

d) Primedjia o simţii vie, înţepîndu-mă la rădăcina părului şi umplîndu-mi luminile ochilor. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

e) Ascultîndu-l, mă gîndeam că tot legenda asta mi-a povestit-o un cioban de pe muntele Ceahlău, arătîndu-mi o turmă de stînci împrăştiate pe prispa verde ce se întinde la picioarele Panaghiei. — A. Vlahuţă, *Romînia pitorească*.

VI. Verbul la gerunziu poate fi urmat şi de *pronumele reflexive neaccentuate* **-se, -şi**: *spălîndu*-**se**, *spălîndu*-**şi**, *făcîndu*-**se**, *făcîndu*-**şi**. *Ţine minte:* **singura formă verbală cu vocala „-u“ la sfîrşit, formă care poate fi urmată de pronumele „-se, -şi“, este gerunziul, căruia i s-a adăugat vocala „-u“.** Deci formele verbale *făcuşi*, *făcuseşi* şi *făcuse* nu se pot scrie cu **-se** sau **-şi** legat prin liniuţă, pentru că în acest caz verbul nu este la gerunziu, ci la indicativ, perfectul simplu (tu *făcuşi*) sau la mai mult ca perfect (tu *făcuseşi*, el *făcuse*).

EXERCIŢII

1. După modelul dat pentru verbul *a vedea*, completează coloanele libere cu formele verbale indicate. Subliniază sufixul gerunziului şi pronumele reflexive legate prin liniuţă.

Infinitivul	Perfectul simplu, pers. a II-a sing.	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv *-şi*
a vedea	tu văzuşi	văz*îndu-şi*
a face	.....	.....
a începe	.....	.....
a umple	.....	.....
a pricepe	.....	.....
a trece	.....	.....
	Mai mult ca perfectul, pers. a III-a singular	**Gerunziul urmat de pronumele reflexiv *-se***
a vedea	el văzuse	văz*îndu-se*
a preface	.....	.....
a cere	.....	.....
a obţine	.....	.....
a petrece	.....	.....
a reface	.....	.....

2. Completează locurile libere cu gerunziul verbelor indicate urmat de pronumele reflexiv *-se* sau *-şi*, după cum cere înţelesul fiecărui text.

[1] *a ridica*; [2] *a aduna*.

a) Ceaţa [1].....ca o oaste cuprinsă de panică, se mişcă într-o parte şi-n alta, [2]..... deasupra Bahluiului. — Al. Ivan Ghilia, *Cîntece de drumeţie*.

Scanned with OKEN Scanner

[1] *a îmbulzi;* [2] *a strivi;* [3] *a zvîrcoli;* [4] *a văita.*

b) Țăranii fugeau mîncînd pămîntul, [1]....., [2]....., urlînd. Pe cîmp rămîneau doar cîteva zeci de trupuri, unele [3]..... și [4]....., altele înțepenite cum le-a găsit moartea. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

a ridica.

c) Ceahlăul ..... falnic fruntea printre grinduri, ne privește încă din negurile depărtării. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

[1] *a face;* [2] *a opri.*

d) Vine încet, cu pași mărunți, cu ghiozdanul la subțioară, [1]..... vînt cu pălăria și [2]..... din cînd în cînd ca să admire florile. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Un om.*

3. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate.

a) Ion însă, împiedicat cu picioarele în mînicile contășului, *căzuse* alivanta la pămînt, *zvîrcolindu-se* ca șerpele și *blăstămindu-ne* cum îi venea la gură. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) A doua zi, Bathori, *încredințîndu-se* că nu mai are nimic de temut, *purcezînd* din locul unde *petrecuse* noaptea, ceva mai nainte își așează tabăra... Loviturile artileriei, în puține ceasuri, fac o spărtură în ziduri, care *socotindu-se* îndestul de largă, îndată se alese de tot cortul cîte doi soldați și, *formîndu-se* astfel o ceată bună, i se porunci a da asalt... Această ceată era alcătuită și din călărești, care *lăsîndu-și* caii, se repeziră cu inimă deasupra zidurilor. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

c) De pe la nămiezi, pînă-n scăpătatul soarelui, ne poartă Bistrița tot pe lîngă el; pleacă ea uneori...; și iar se răzgîndește, și vine mai aproape... *rotindu-se* în loc, *scuturîndu-și* platoșa-i strălucitoare, aci *suspinînd* din adînc, aci *privindu-l* lung, *dînd* freamăt pădurilor cu glasu-i de valuri. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

VII. Gerunziul este urmat uneori de *două pronume personale neaccentuate* sau de *un pronume personal și altul reflexiv*, ori *unul reflexiv și altul personal:*

aducîndu-mi-l,	*aducîndu*-mi-o,	*aducîndu*-mi-i,	*aducîndu*-mi-le;
aducîndu-ți-l,	*aducîndu*-ți-o,	*aducîndu*-ți-i,	*aducîndu*-ți-le;
aducîndu-i-l,	*aducîndu*-i-o,	*aducîndu*-i-i,	*aducîndu*-i-le;
aducîndu-ni-l,	*aducîndu*-ne-o	*aducîndu*-ni-i,	*aducîndu*-ni-le;
aducîndu-vi-l,	*aducîndu*-v-o,	*aducîndu*-vi-i,	*aducîndu*-vi-le;
aducîndu-li-l,	*aducîndu*-le-o,	*aducîndu*-li-i,	*aducîndu*-li-le;
aducîndu-mi-se,	*aducîndu*-ți-se,	*aducîndu*-i-se,	*aducîndu*-ni-se;
aducîndu-vi-se,	*aducîndu*-li-se;		
aducîndu-și-l,	*aducîndu*-și-o,	*aducîndu*-și-i,	*aducîndu*-și-le.

Fii atent mai ales la următoarele construcții:

aducîndu-i-i = aducînd *lui (ei) pe ei;*
aducîndu-ne-o, *aducîndu*-v-o, *aducîndu*-le-o.

Observă că *numai înaintea pronumelui* o *se folosesc formele* ne-, v, le-, *pe cînd înaintea celorlalte pronume avem formele* ni-, vi-, li-. Deci **nu este corect să scriem:** aducîndu-ni-o, aducîndu-vi-o, aducîndu-li-o.

EXERCIȚII

1. După modelul de mai sus, scrie gerunziul verbului *a face* urmat de două pronume personale, apoi de un pronume personal și unul reflexiv.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbului *a da* urmat de pronumele personale de persoana I, a II-a și a III-a plural + pronumele „o".

3. Subliniază verbele la gerunziu urmate de unul sau de două pronume neaccentuate și fă analiza morfologică a verbelor și a pronumelor legate prin liniuță de verbele la gerunziu.

Scanned with OKEN Scanner

a) Noi însă... mai puindu-i * în alte nopți cîteva poște și făcîndu-i-se talpele numai o rană, a fost nevoit să-și ieie tălpășița la Humulești, lehămetindu-se de popie și lăsînd toate merindele sale în stăpînirea noastră. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) — Da, mă rog, poftiți; iaca, se grăbi să zică călugărul, scoțînd traista din gît și punîndu-mi-o dinainte. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

c) Bătrînul Dăvideanu i-a apucat mîna dreaptă strîngîndu-i-o și arătîndu-i cu fruntea către rănit, care deschisese iar pleoapele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

4. Fă o narațiune în care să folosești patru-cinci verbe la gerunziu urmate de două pronume personale neaccentuate sau de un pronume personal și un pronume reflexiv.

Funcțiunea sintactică a verbelor la gerunziu

Gerunziul are de obicei funcțiunea de **atribut verbal** sau **complement circumstanțial de mod, de timp, de cauză:**

Haina-i **măturînd** pămîntul Și-o tîrăște-abia, abia. — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*	*atribut verbal: care* haină? — *măturînd* (care mătură).
Să trăim de-acum în pace, **iubindu**-ne ca niște frați. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*	*compl. circ. de mod: cum* să trăim? — *iubindu*-ne.
Ascultîndu-l, *mă gîndeam* că tot legenda asta mi-a mai povestit-o un cioban. — A. Vlahuță, *România pitorească.*	*compl. circ. de timp: cînd* mă gîndeam? — *ascultîndu-l* (în timp ce-l ascultam).
Și fiul craiului... **neîndrăznind** a mai merge înainte, *se întoarnă* rușinat. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	*compl. circ. de cauză: din ce cauză* se întoarnă? — *neîndrăznind* (pentru că nu îndrăznea).

Verbul la gerunziu acordat în gen, număr și caz cu substantivul determinat are **valoare adjectivală** *și funcțiunea sintactică de* **atribut adjectival:** În Valea Prahovei, de departe se zăresc coșurile *fumegînd*e ale rafinăriilor. — Geo Bogza, *Pagini contemporane.*

EXERCIȚIU

Subliniază verbele la gerunziu și fă analiza lor sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Cu tîmplele vîjîind răzbi în ruptura de mal, în lătratul ascuțit și întărîtat al cînelui. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) Cîmpia cenușie plutea de-a lungul trenului; departe, linia orizontului aducea cu un șarpe înaintînd în ondulări largi, leneșe. — T. Popovici, *Setea.*

c) Vîntul jalnic bate-n geamuri
Cu o mînă tremurîndă. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

---

* *Puind* este formă populară a gerunziului. Forma literară este *punînd.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Străjeri li-s brazii uriaşi
Cu fumegîndele lor scuturi. — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

e) Ici apa se scufundă bolborosind, ca suptă de gura unei viitori, colo se umflă, se burdușește și urlă, făcînd clăbuci. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

f) — Apoi mai rămîneți sănătoși, zisei încălecînd și cîrmind calul spre drum. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

g) Vara doina mi-o ascult — Împlîndu-și cofeile
Pe cărarea spre izvor — Mi-o cîntă femeile.
Ce le-am dat-o tuturor,

— M. Eminescu, *Revedere.*

h) În adevăr, ostașii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „ „Să ne deie pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!" — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*

i) Și nimic nu mai rămase din acel păr, decît praf și cenușă; iară frate-său încremeni de mirare, neștiind ce sînt toate aceste. — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

Verbele active pronominale

Unele verbe se conjugă la **diateza activă** *însoțite de pronumele neaccentuate în dativ sau acuzativ (reflexive propriu-zise sau personale folosite ca reflexive) la aceeași persoană și la același număr cu autorul acțiunii (subiectul):*

eu mă *îmbrac*	**eu îmi** *aduc*	**eu mi-***aduc*
tu te *îmbraci*	**tu îți** *aduci*	**tu ți-***aduci*
el se *îmbracă*	**el își** *aduce*	**el și-***aduce*
noi ne *îmbrăcăm*	**noi ne** *aducem*	**noi ne-***aducem*
voi vă *îmbrăcați*	**voi vă** *aduceți*	**voi v-***aduceți*
ei se *îmbracă*	**ei își** *aduc*	**ei și-***aduc*

La modul imperativ *pronumele reflexive stau de obicei după verb.*
*îmbracă-***te**, *îmbrăcați-***vă**, *adu-***ți**, *aduceți-***vă**.
Pronumele pot sta și înaintea verbului, mai ales cînd acesta urmează după alt verb la imperativ:
Du-te / de **te** *îmbracă*; Duceți-vă / de **vă** *îmbrăcați*;
Du-te / de-**ți** *adu* o carte; Duceți-vă / de **vă** *aduceți* cărțile.
La modul gerunziu *pronumele reflexive stau numai după verb:*
*îmbrăcîndu-***mă**, *îmbrăcîndu-***te**, *îmbrăcîndu-***se**, *îmbrăcîndu-***ne** etc.;
*aducîndu-***mi**, *aducîndu-***ți**, *aducîndu-***și**, *aducîndu-***ne** etc.
Pronumele în **acuzativ** care însoțește verbul are funcțiunea sintactică de **complement direct:** **mă** *îmbrac (pe mine însumi);* **te** *îmbraci (pe tine însuți);* **se** *îmbracă (pe sine însuși* sau *pe el însuși)* etc.
Pronumele în **dativ** are funcțiunea de **complement indirect** cînd răspunde la întrebarea **cui?** — **îmi** *aduc (mie însumi);* **îți** *aduci (ție însuți);* **își** *aduce (sieși* sau *lui însuși)* etc.
Pronumele în **dativ cu sens posesiv** are funcțiunea de **atribut pronominal:** **îmi** iau *cartea* **(mea)**; **îți** iei *cartea* **(ta)**; **își** ia *cartea* **(sa)** etc.
Avînd funcțiune sintactică proprie, *în analiza gramaticală aceste pronume trebuie considerate separat de verbele pe care le însoțesc.*

Scanned with OKEN Scanner

Conjugarea verbelor active însoțite de pronume reflexive care au funcțiune sintactică se numește **conjugarea activă pronominală,** *iar verbele care au o astfel de conjugare se numesc* **verbe active pronominale.**

EXERCIȚII

1. Conjugă verbul *a împodobi* ca verb activ pronominal, cu pronumele neaccentuate în acuzativ, apoi în dativ, la perfectul simplu, perfectul compus, condițional-optativ prezent, imperativ și gerunziu.

2. Subliniază cu o linie verbele active pronominale și cu două linii pronumele neaccentuate care le însoțesc. Dacă pronumele neaccentuate sînt repetate în unele texte prin formele lor accentuate sau dacă sensul de dativ posesiv este precizat printr-un adjectiv posesiv sau prin pronumele personal în genitiv, subliniază și aceste părți de vorbire, care te ajută să stabilești funcțiunea sintactică a pronumelor neaccentuate. Analizează verbele și pronumele neaccentuate care le însoțesc.

Model de analiză

a) *Îmbracă*-**te** iute în pielea cea de urs...

b) După aceea începe *a*-**și** *arunca* țărnă după cap ca buhaiul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) Și acolo **și**-*a legat* calul d-un stejar bătrîn. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica.*

	Analiza morfologică	Funcțiunea sintactică	Verificarea funcțiunii sintactice a pronumelui
îmbracă(-te)	verb activ pronominal, conj. I, imperativ, pers. a II-a sing.;	predicat verbal;	
-te	pron. personal neaccentuat cu valoare de pron. reflexiv, pers. a II-a sing.;	compl. direct;	îmbracă-*te pe tine;*
a(-și) arunca	verb activ pronominal, conj. I., infinitiv;	compl. direct;	
-și	pron. reflexiv neaccentuat, pers. III-a sing., D.;	compl. indirect;	a-*și* arunca *sieși (lui);*
(și-)a legat	verb activ pronominal, conj. I, indicativ, perf. compus, pers. a III-a sing.;	predicat verbal;	
și	pron. reflexiv neaccentuat, pers. a III-a sing., D. cu sens posesiv.	atribut pronominal.	*și*-a legat calul *său (lui).*

Textele de analizat

a) Unu-i Ochilă pe fața pămîntului, / care vede toate și pe toți, altfel / de cum vede lumea cealaltă, / numai pe sine nu se vede / cît e de frumușel. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Și totul se prăbuși. Nu se mai văzu decît pe ea însăși în fundul bărcii, fără Condrat. Se strigă pe sine. Nu se vedea nimic, / nu mai era nimic. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

c) Harap Alb, văzîndu-se pus în încurcală, nu mai știa/ce să facă, / ca să nu greșească tocmai acum. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Atunci voinicul luă fierul / pentru care muncise un an / și se puse a-și făuri o sabie și un buzdugan. — P. Ispirescu, *George cel viteaz.*

e) Mă-ntorc pe dealuri desculț, zgîriat, prăfuit, — dar țanțoș, pășind soldățește, în tactul unui marș / pe care mi-l trîmbițez singur. Sînt fericit / cît nu mă-ncape lumea. — A. Vlahuță, *File rupte.*

f) Bine, dragul tatei, alege-ți un cal din herghelie, / ie-ți bani, / cît ți-or trebui... / și mergi cu bine, fătul meu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

g) Și tinerii, sub ochii satului, își ascultă cîntecele lor, venite de la străbunii / care au trăit pe aici... / și își joacă horele lor așa / cum le-au jucat părinții, bunicii și străbunicii / cînd pe fețele lor, atunci tinere, soarele, [care acum le luminează țărîna,] și-a aruncat strălucirea. — Z. Stancu, *Desculț.*

h) — Se prea poate; / da' eu [cînd eram ca dînsa,] mă învîrteam într-un călcîi...

Fu de ajuns mamei lanei. Își iubea fata ca lumina ochilor. Trase necăjit un vlăstar de dud... / și, dregîndu-și glasul, zise cam înțepat:

— De, cumetrița mea, fitecine își spală rufele în albia ei, / și d-a fi floare, / d-a fi cărbune, / pe umerii lui își poartă cămașa. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele.*

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb activ pronominal însoțit de pronumele *se*, *ne*, *vă* cu funcțiunea de complement direct. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb activ pronominal însoțit de pronumele *mi-*, *ți-*, *și-* cu funcțiunea de complement indirect. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.

4. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb pronominal însoțit de pronumele *îmi*, *îți*, *își* cu funcțiunea de atribut pronominal și al căror sens de dativ posesiv să fie precizat printr-un adjectiv posesiv.

DIATEZA REFLEXIVĂ

I. *La diateza reflexivă verbele se conjugă ca și la diateza activă, cu deosebirea că ele sînt* **însoțite întotdeauna de pronumele reflexive în acuzativ sau dativ:**

eu **mă** *gîndesc*	**îmi** *amintesc*	**mi-***amintesc*
tu **te** *gîndești*	**îți** *amintești*	**ți-***amintești*
el **se** *gîndește*	**își** *amintește*	**și-***amintește*
noi **ne** *gîndim*	**ne** *amintim*	**ne-***amintim*
voi **vă** *gîndiți*	**vă** *amintiți*	**v-***amintiți*
ei **se** *gîndesc*	**își** *amintesc*	**și-***amintesc*

Conjugarea verbului la diateza reflexivă se deosebește de conjugarea activă pronominală prin faptul că *pronumele care însoțesc verbul la diateza reflexivă* **nu au funcțiune sintactică.** *Rolul lor este numai de* **semn al diatezei reflexive.** *Neavînd funcțiune sintactică, aceste pronume* **nu pot fi repetate prin formele accentuate,** *ca la conjugarea activă pronominală.* Nu se poate spune: „eu mă gîndesc pe mine, tu te gîndești pe tine, el se gîndește pe sine“ etc.

Imposibilitatea de a repeta pronumele prin formele lor accentuate îți poate servi ca **mijloc de control,** *pentru a deosebi verbele reflexive de verbele active pronominale.*

În analiza gramaticală, *pronumele care însoțesc verbul la diateza reflexivă se iau împreună cu verbul, iar din punct de vedere sintactic, ele* **intră în componența predicatului.**

EXERCIȚII

1. Conjugă verbele reflexive *a se teme* și *a-și închipui* la perfectul compus, la condițional-optativul prezent și la imperativ.

2. Scrie gerunziul acelorași verbe urmat de pronumele reflexive la toate persoanele, la singular și plural.

3. Subliniază cu o linie verbele la diateza reflexivă şi cu două linii verbele active pronominale. Explică oral după ce te-ai condus pentru a face deosebirea dintre verbele reflexive şi verbele active pronominale.

a) — Acu nu vă supăraţi, conaşule, / şi iertaţi-ne, / că noi sîntem proşti / şi nu ştim bine rînduielile. Ne-om duce şi la cuconiţa... / şi ne-om ruga, / c-ar fi păcat / să ne ia alţii pămînturile / pe care le muncim tot noi din moşi-strămoşi. Că sîntem nevoiaşi / de te miri / cum mai răsuflăm / dacă n-avem pămînt destul... — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Ciutura se mai legăna, scîrţîind din lanţul ruginit şi ros. Şi iar porneau urmele, pînă la o răscruce, / unde s-au învălmăşit cu altele... / şi eu îmi închipuiam cosaşii pămîn, tii, mergînd tăcuţi pe sub fulgerele coaselor, şi copiii abia ţinîndu-se de ei. — E. Camilar-*La coasă*.

c) ...cu ochii mari, sălbateci, se priveşte în oglindă,
Subţiindu-şi gura mică şi chemîndu-se pe nume
Şi fiindu-şi şie dragă / cum nu-i este nime-n lume.
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

d) (Zînele) începură cu binele a se ruga de el / ca să-şi taie părul / să li-l dea lor. Atunci... se rugară / ca încailea (cel puţin) să le arate părul, / să se bucure şi ele de vederea lui. Atunci băiatul îşi răsfiră părul, / încălecă / şi zbură cu bidiviul lui.

Zînele se uitară cu jind la dînsul / şi, nemaiavînd ce face, se întoarseră acasă. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*.

II. *Verbele reflexive pot fi* personale sau impersonale.

A. Verbe reflexive personale

Cele mai multe **verbe reflexive personale** arată:

— *acţiuni ce se îndeplinesc cu mintea:* **a se gîndi, a se dumeri, a se lămuri, a-şi închipui, a-şi aminti** etc.;

— *acţiuni care exprimă stări sufleteşti sau o anumită atitudine a subiectului:* **a se bucura, a se înveseli, a se mira, a se ruşina, a se căi, a se teme, a se făli, a se mîndri, a se ruga** etc.;

— *acţiuni care exprimă relaţiile dintre oameni:* **a se împrieteni, a se învrăjbi, a se întovărăşi** etc.;

— *acţiuni care exprimă deplasarea obiectului în spaţiu:* **a se duce, a se plimba, a se apropia, a se depărta, a se sui** etc.

Sînt şi alte verbe reflexive personale care nu intră în categoriile de mai sus: **a se deştepta, a se uita, a se trezi, a se scula, a se aşeza** etc.

La diateza reflexivă pot fi şi verbele care intră în alcătuirea unei locuţiuni verbale: **a se ţine mare, a-şi aduce aminte, a-şi bate joc, a-şi pune de gînd, a-şi lua seama** etc.

Multe din verbele şi locuţiunile verbale folosite în majoritatea cazurilor ca reflexive au şi o conjugare activă: **a se gîndi — a gîndi; a-şi aminti — a aminti; a se ruga — a ruga; a se speria — a speria; a-şi aduce aminte — a aduce aminte** (cuiva); **a-şi bate capul — a bate capul** (cuiva) ete.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie verbele şi locuţiunile verbale la diateza reflexivă şi cu două linii verbele şi locuţiunile verbale la diateza activă precedate de pronumele personale neaccentuate în acuzativ sau dativ. Dacă pronumele sînt repetate prin formele lor accentuate, subliniază-le şi pe acestea. Notează deasupra pronumelor personale funcţiunea lor sintactică folosind iniţialele C.D. (complement direct) şi C.I. (complement indirect).

a) Îmi aduc aminte ce zarvă a fost, cînd într-un rînd, s-a zvonit că pe domnu'nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Siret. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

Scanned with OKEN Scanner

b) Lăsai pe Niculăeș al lui Onișor singur în liniștea țărmului și pornii în josul apei, spre locuri care și mie îmi aduceau aminte de anii cei de demult. — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

c) Ne bucuram că tu n-o să cunoști
Încrîncenate-n jocul morții oști. — M. Beniuc, *Viitor.*

d) Ce zici, tovarășe Filip, încă una!
— Da, încă una. Dar ce ne bucură pe noi? Ce ne bucură dacă s-ar scoate nu una pe zi, ci o sută de mii? Burțile muncitorilor rămîn tot flămînde. Alții se satură. — Al. Sahia, *Uzina vie*

e) — De moarte nu mă sperii eu dacă nu m-am speriat de viața pe care am îndurat-o... Cantacuzin și-a ieșit din fire. S-a apropiat. L-a împușcat pe Ițupăr. Pe urmă, după ce omul s-a prăbușit, a descărcat cîteva gloanțe în trupul lui, care încă era cald. — Z. Stancu, *Desculț.*

f) — M-a luat repede să mă sperie. Asta m-a îndîrjit. Am poftit-o să stea jos. N-a vrut să stea. — Z. Stancu, *Desculț.*

g) Mă rog la spicul grîului,
Mă rog la unda rîului...
Mă rog la toate cîte sînt
Să fie bine pe pămînt. — M. Beniuc, *Mă rog...*

h) Dar cînd auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea... Însă ce era să faci, cînd te roagă mama? Dar în ziua aceea în care mă rugase ea, era un senin pe ceriu și așa de frumos și de cald afară... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

i) — Stăpînu-tău, ca stăpînu-tău; ce ț-a face el, asta-i deosebit de bașca, zise împăratul, uitîndu-se chiorîș la dînșii... Însă pe mine căutați să nu mă smintiți: fata și ochii din cap, căci atîta vi-i leacul; v-ați dus pe copcă, cu toată șmichiria voastră. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

j) — M-am uitat pe hartă și am văzut că mai avem de cucerit doar o palmă de loc... și gata!...

Cuvintele acestea, spuse așa, deodată, simplu și firesc, ne-au mers la inimă. Fără să-și dea seama, poate, Sîngeorzan a făcut să ne vibreze sufletele. Într-adevăr, ne aflam undeva aproape de marginea țării. — D. Vicol, *Pe drumul victoriei.*

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele și locuțiunile verbale *a ruga, a aminti, a aduce aminte, a lua seama* la diateza reflexivă și alte propoziții cu aceleași verbe și locuțiuni verbale la diateza activă precedate de pronumele personale neaccentuate în acuzativ sau dativ, la persoana I sau a II-a singular sau plural. Subliniază cu o linie verbele și locuțiunile verbale la diateza reflexivă și cu două linii pe cele la diateza activă. Analizează funcțiunea sintactică a pronumelor care precedă verbele la diateza activă.

B. Verbe reflexive impersonale

1. **Verbele reflexive impersonale** *se construiesc numai cu pronumele reflexiv în acuzativ:* **se cuvine, se cade, se întîmplă, se pare, se poate, se înserează, se înnoptează, se zice, se spune, se aude, se vede, se știe** etc.

Propozițiile cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv impersonal pot avea uneori subiect, dar **subiectul nu este autorul acțiunii.** Subiectul acestor propoziții răspunde întotdeauna la întrebarea *ce?:*

Am ajuns într-o înfundătură de munți, unde *se auzea* răsunînd **glasul** unui pîrăuaș. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	*Ce* se auzea? — *glasul.*
Multe *se ziceau* pe seama fetei împăratului Roș. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	*Ce* se ziceau? — *multe.*

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin verbe reflexive personale și subiectele lor. Dacă subiectul este subînțeles, scrie-l deasupra predicatului. Subliniază cu două linii predicatele exprimate prin verbe reflexive impersonale și subiectele propozițiilor respective (dacă propozițiile au subiect).

Scanned with OKEN Scanner

a) Se scutură din salcimi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe prispă. Se gîndește. La ce se gîndește? La nimic. Înnumără florile care cad. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

b) În oraș și prin împrejurimi, toamna se adîncea, se înrăia și se ticăloșea tot mai mult și mă așteptam ca tîrgul să cadă chiar în somnul de veci. Însă se întîmplă ceva cu totul neprevăzut. Într-o zi aflăm din ziarele din București că aproape în întreaga țară agitațiile politice se întețiseră. Multe se spuneau... Între altele, se vorbea și de o grevă a tuturor muncitorilor din București. — Z. Stancu, *Pădurea nebună.*

c) Pantelimon își aduse aminte că, de dragul lui Petrică, a uitat de Domnica. Din urmă se auzea iar cîntecul lăutarilor, semn că hora reîncepuse. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

d) Se auziră ropote dese, ca o fugă cadențată.

Din spatele fabricii apărură soldații. — Al. Sahia, *Uzina vie.*

2. *Fii atent la acordul verbelor reflexive impersonale, cînd subiectul este la persoana a III-a plural:*

Se aude *un strigăt;* **Se aud** *strigăte.*

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin următoarele verbe reflexive impersonale: *a se auzi, a se povesti, a se vedea, a se zări.* Subiectele propozițiilor să fie exprimate prin substantive care denumesc lucruri, la numărul singular, apoi la plural.

DIATEZA PASIVĂ

I. Diateza pasivă arată că *subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva.** Autorul acțiunii poate fi exprimat sau nu. Cînd este exprimat, el este redat printr-un complement construit cu prepoziția *de* sau *de către* și care răspunde la întrebarea *de cine?:*

(Eu) **sînt trimes** aici *de stăpînul* meu Dămian. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

↑ *subiectul gramatical* (cine suferă acțiunea)

↑ *complement (de cine* sînt trimes?) (autorul acțiunii)

Pavilionul portului **a fost rupt** în mii de bucăți. — Al. Sahia, *Revolta din port.*

↑ *subiectul gramatical* (cine suferă acțiunea)

În a doua propoziție complementul (autorul acțiunii) nu este exprimat.

Diateza pasivă se formează cu verbul auxiliar **a fi** *și cu* **participiul verbului de conjugat,** *acordat în gen și număr cu subiectul gramatical.* Modul, timpul, persoana și numărul verbului la diateza pasivă sînt indicate de verbul *a fi:*

eu *sînt lăudat(ă)*	noi *sîntem lăudați(e)*
tu *ești lăudat(ă)*	voi *sînteți lăudați(e)*
el *este lăudat*	ei *sînt lăudați*
ea *este lăudată*	ele *sînt lăudate*

* Denumirea diatezei pasive vine de la adjectivul *pasiv* (care *nu acționează, inactiv*). Denumirea se referă la *subiectul gramatical*, care nu face acțiunea, ci *este* **pasiv** *(inactiv).*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă şi cu două linii subiectul gramatical (cine suferă acţiunea). Subliniază cu o linie întreruptă cuvîntul care indică autorul acţiunii, dacă este exprimat în propoziţiile respective.

a) Drumurile sînt păzite de soldaţi, / dar nopţile sînt întunecoase, / cîmpurile moi / şi oamenii, încălţaţi cu opinci potlogite, calcă uşor ca pisicile. — Z. Stancu, *Desculţ*.

b) În ziua hotărîtă [să i se ia capul,] măria-sa a fost adus pe podina cetăţuii / şi s-a uitat la lume fără supărare şi fără frică.
A strigat măria-sa de sus către norodul îmbulzit cîtă frunză şi iarbă:
— Să ştiţi, oameni buni, / că pieirea mea e poruncită de turci. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Într-una din adunările noastre la Ştefan Golescu, Heliade ne-a citit o invocaţie adresată lui Dumnezeu, poporului şi puterilor străine..., / care anevoie ar fi fost înţeleasă chiar de clasele cele culte. Acea scriere o propunea ca proclamaţie şi manifest al şefilor revoluţiunii. Atunci i s-a spus / că proclamaţia către popor era deja redactată de noi toţi înainte de venirea sa între noi. — I. Ghica, *Nicu Bălcescu*.

d) — Jupîn Hudici a fost lovit pe cale, / cînd se întorcea acasă. A fost furată jupîniţa Marusca. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

2. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă şi cu două linii verbele la timpurile compuse ale diatezei active formate cu auxiliarul *a fi*. Fă analiza morfologică a verbelor.

a) Tătarul puse cornul la gură şi dădu şi el semn lui Pehlivan. După un sfert de ceas îl găsiră... Se bucură numaidecît că a fost găsit de stăpînul lui. Înştiinţare că ar fi aflat ceva despre bourul cel bătrîn nu putu da. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

b) Într-o bună dimineaţă Porojan a fost dat pe mîna unui brutar ca să înveţe a plămădi pîini, colaci, cozonaci etc., şi eu am fost trimis la pensionul d-lui Cuénim ca să învăţ tot ce se învăţa pe atunci. — V. Alecsandri, *Porojan*.

c) Ce-i pasă bietei turme în veci nenorocită,
Să ştie de ce mînă va fi măcelărită
Şi dacă are unul sau mulţi apăsători? — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.

d) De nu m-ar fi oprit văcarul satului, aş fi nimerit desigur şi cîte un graure din cei care zboară printre vitele din cireadă. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înţeles că jălea într-o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălaie a lui Făt-Frumos. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*.

II. *Diateza pasivă poate fi exprimată şi prin verbe construite cu pronumele reflexiv în acuzativ:*

S-au deschis porţile *(Au fost deschise* porţile).

Subiectul gramatical *porţile* suferă acţiunea exprimată de verbul *s-au deschis*. **Mijlocul de verificare** pentru diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ *este posibilitatea de a înlocui această construcţie prin pasivul format cu verbul* **a fi**: **s-au deschis = au fost deschise.**

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ, apoi scoate-le din texte şi fă verificarea diatezei pasive. Subliniază cu două linii verbele la diateza pasivă construită cu verbul *a fi*.

a) Astfel, la un ceas după miezul nopţii, au ajuns. S-au tras zăvoarele, s-au deschis porţi, căruţa şi călăreţii au intrat; porţile s-au închis şi au sunat zăvoarele iar... făcliile şi candelele s-au tras de la ferestrele dinspre ogradă. Uncheşul Petrea Gînj se mira de asemenea casă fermecată... Cînd, deodată, s-a deschis o uşă chiar lîngă tîmpla lui şi stăpînul a ieşit ca o umbră. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Scanned with OKEN Scanner

b) Înainte chiar de luna lui martie 1848, Nicu Bălcescu a fost însărcinat de comitet a redacta proclamaţia revoluţionară; şi s-a ordonat îndată o adunare de mai mulţi amici la Nicolae Golescu, unde s-a citit acea proclamaţiune, astfel cum a apărut în Bucureşti şi la Izlaz în ziua izbucnirii revoluţiunii. — I. Ghica, *Nicu Bălcescu.*

c) O voce puternică predomină; desigur glasul lui Mihail:
— Nimeni nu părăseşte şoseaua. Apăraţi copiii, să nu fie izbiţi copiii!
Elisabeta şi cei doi blonzi au fost tîrîţi dincolo de şanţul drumului, la adăpost. Alături de ei s-a aşezat şi sicriul. — Al. Sahia, *Revolta din port.*

2. Subliniază cu o linie verbele pasive construite cu pronumele reflexiv *se* şi cu două linii, verbele reflexive impersonale. Scoate din texte verbele la pasivul reflexiv împreună cu subiectele propoziţiilor respective şi înlocuieşte pasivul reflexiv prin pasivul construit cu verbul *a fi*.

a) S-a făcut drum de fier...;/ s-au astupat uliţi/ care erau, / s-au desfundat altele/ care nu erau...;/ s-au clădit case frumoase în stil modern...;/ şcoala [care era] s-a mărit,.../ şi s-au înfiinţat încă altele două. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Până Trăsnea Sfîntul.*

b) Acum se aud mii şi mii de veşti. Se povestesc mii şi mii de întîmplări una mai grozavă decît alta. — Z. Stancu, *Desculţ.*

c) S-a întrunit comitetul uzinei/ şi greva a fost declarată. În cîteva minute motoarele au fost oprite/ şi în toată clădirea nu se aud decît glasurile oamenilor/ care părăsesc lucrul, grăbiţi. — Al. Sahia, *Uzina vie.*

3. Fă o naraţiune în care să foloseşti diferite verbe la diateza pasivă construite cu pronumele *se* şi următoarele verbe reflexive impersonale: *a se întîmpla, a se spune, a se auzi, a se zări, a se părea.*

Funcţiunea sintactică a verbelor la diateza pasivă

Verbele la diateza pasivă (la moduri personale) *au funcţiunea de* **predicat verbal,** *indiferent de felul în care este construit pasivul* (cu pronumele reflexiv *se* sau cu verbul *a fi*). *Să nu confunzi predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă, construită cu auxiliarul „a fi", cu predicatul nominal format din verbul copulativ „a fi" şi participiul cu valoare adjectivală.*

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă şi cu două linii, predicatele nominale exprimate printr-un participiu cu valoare adjectivală şi verbul copulativ *a fi.*

a) Zăpada era bătută şi ei alunecau straşnic. Uneori se ţineau strînşi unul de altul. Alteori răsucirea era aşa de repezită, că şirul se rupea, şi mai ales cei din coadă erau zvîrliţi departe de-a berbeleacul în zăpadă. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

b) Într-acele plaiuri, în care el găsise mai întîi mulţumirea, acum totul era ofilit. El cercă să ridice de la pămînt arcul şi săgeţile, ghioaga şi praştia, dar armele erau ruginite, puterile-i erau slăbite, ochiul vedea tulbure la ţintă. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) La Gheboşi, fu deşteptat de un spectacol feeric. În bătaia splendidă a lunii, întinderi mari de peisaj alcătuiau un smîrc ingenios. Smîrcul era compus dintr-o infinitate de mici bazinuri perfect circulare. Broaştele orăcăiau de aproape şi de departe... şi cîntecul lor fu înregistrat de Adam Celăreanu ca un concert delicios. — G. Călinescu, *Necunoscut.*

Scanned with OKEN Scanner

d) — Ești tu încredințat de asta, meștere Drăghici?
— Nu sînt încredințat, numai mă tem. Mai sînt și altele amestecate, de care grăiesc unii și alții. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) Sultan Soliman a poruncit să fie ridicat din cortul său leșul palid și să fie lepădat spre marginea taberii, ca să se îndestuleze de vederea lui oștile. — M. Sadoveanu, *Roxelana.*

Verbe unipersonale și impersonale

I. *Verbele care arată fenomene ale naturii (a ploua, a tuna, a fulgera, a ninge, a trăsni) sînt* **unipersonale,** *avînd numai persoana a III-a, și* **impersonale,** *pentru că acțiunea nu este făcută de o anumită persoană.*

EXERCIȚIU

Subliniază verbele unipersonale și impersonale care arată fenomene ale naturii și fă analiza lor morfologică.

a) Colea pe la cină începu a ploua, de gîndeai că o să piară lumea; fulgera și bubuia de se clătinau oalele-n cui. — Din vol. *Din folclorul nostru.*

b) A trăsnit undeva, despicîndu-se cerul pe partea bolții cam spre răsărit. — Al. Sahia, *Ploaia din iunie.*

c) — Paștele prea e în vară...
— Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguiește?
— Ei, fulguiește, fulguiește... tu nu vezi că nu ține? — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

d) Afară plouă, ninge! afară-i vijelie,
Și crivățul aleargă pe cîmpul înnegrit. — V. Alecsandri, *Serile la Mircești.*

II. Fii atent la ortografia verbului **a ploua,** *a cărui rădăcină este terminată în „-u": a plou/a.* La toate modurile și timpurile, trebuie observată scrierea corectă a rădăcinii verbului: *a ploua, plouă, ploua, a plouat, plouase, va ploua, să plouă, ar ploua, ar fi plouat, plouînd.* **Este greșit** *să scriem:* ploa, plooa, plooat, ploat, ploînd.

EXERCIȚII

1. Completează locurile libere cu verbul a *ploua* la timpurile și modurile indicate înaintea fiecărui text.

indicativul prezent

a) După zece zile de puhoi, lumea așteaptă zilele Dochiei, cînd ninge,..... și strălucește soarele de cîte nouă ori într-o zi. — M. Sadoveanu, *Nopțile de Sînziene.*

[1] *participiu;* [2] și [3] *indicativul prezent.*

b) În faptul zilei, streșinile plîng.
Pădurea stă [1]..... ca o curcă.
Natura calcă cu piciorul stîng:
Pe-aici cînd [2]..... — [3]..... nu se-ncurcă! —
G. Topîrceanu, *Plouă...* .

[1] *indicativul prezent;* [2] *condițional-optativul prezent, precedat de pronumele* „i"-.

c) Bunica n-are corăbii, dar parcă i s-au înecat corăbiile, șlepurile, dubasurile. [1] ..... ori ninge în arie, în sat, în cîmp. Parcă i-ar ninge și [2] ....bunicii în cerul gurii. — Z. Stancu, *Desculț.*

[1] *mai mult ca perfectul cu aspect negativ.*

d) De douăzeci și una de zile [1] ..... în partea cîmpului, gospodarii nu mai puteau cosi otava. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbul *a ploua* la infinitiv, perfectul compus, conjunctivul perfect, participiu și gerunziu.

Scanned with OKEN Scanner

III. Verbele **a fulgera, a tuna, a ninge, a ploua, a trăsni** pot fi folosite *cu sens figurat*, singure sau în diferite expresii, pentru a exprima *acțiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor*. În acest caz ele *nu mai sînt impersonale, ci* **personale:**

— *a fulgera* — a luci, a scînteia, a sclipi (ca un fulger);

— *a tuna și a fulgera* — se spune despre o persoană furioasă, care face scandal, trîntește și răbufnește;

— *parcă tot îi ninge și-i plouă* — se spune despre o persoană mereu nemulțumită și posomorîtă;

— *a trăsni* — a lovi pe cineva ca un trăsnet.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie verbele impersonale care arată fenomene ale naturii, folosite cu înțelesul lor propriu, și cu două linii, pe cele folosite cu sens figurat, ca verbe personale, singure sau în diferite expresii. Arată care este sensul verbelor sau al expresiilor respective.

a) Odată însă, ... iată că se ivește pe neașteptate, un nour negru ca cărbunele, din care începu a fulgera și a tuna de clocoteau munții. — Din vol. *Din folclorul nostru.*

b) Tot fulgeră de dincolo de moarte,
Însîngerata spadă-a lui Mihai. — P. Cerna, *Către pace.*

c) C-un răcnet de mînie a tras de la chimirul lui mare-armaș jungherul din teaca de fildeș și l-a fulgerat sub coasta stîngă a bătrînului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) El duce regelui răspuns
Din tabără.....
.....
Pe Fulger mort! Pe-un mal străin
L-a fulgerat un braț hain! — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*

e) La nea Nicolae veselie, la alții obide... Că cine a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, la unii tună și fulgeră, iar pe alții îi îmbuibă cu norocul ca pe curcani cu nuc. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*

f) (El) astăzi aprobă influența morală în alegeri, influență în contra căreia a tunat și fulgerat cînd era practicată de alții. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

g) — Lasă dumneata asta; știu c-a plouat; am văzut c-a plouat. Dar ploaia stă, că nu-i potopul lui Noia. Și dacă a stat ploaia, socotim că se poate pune la cale prigoana împotriva sălbătăciunilor. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

h) Dar apa, cum năvăli,... smulse și dumică roata morii și morarul rămase și plouat și fiert, ca vai de el. — B. Șt. Delavrancea, *Moș Crăciun.*

2. Fă o narațiune în care să folosești verbele *a tuna, a fulgera, a ninge, a ploua*, singure sau în diferite expresii, exprimînd acțiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor.

Verbul „a trebui"

I. *Verbul* **a trebui** *este* **unipersonal,** *avînd forme numai pentru persoana a III-a, și* **impersonal** *cu sensul* **e necesar, se cuvine, se cade.**

Verbul *a trebui* păstrează în conjugare, la toate modurile și timpurile, vocala „-i": *trebuie, trebuia, a trebuit* etc.

EXERCIȚIU

Alcătuiește cîte două propoziții sau fraze în care să se afle verbul *a trebui* la indicativ prezent și la imperfect.

Scanned with OKEN Scanner

II. *La indicativ prezent forma* **trebuie** *se folosește atît la singular, cît și la plural*, deci indiferent de numărul la care se află substantivul sau pronumele cu funcțiune de subiect:

Ne *trebuie* **un om** priceput; Ne *trebuie* **oameni** pricepuți; **El** *trebuie* să știe; **Ei** *trebuie* să știe.

Nu sînt recomandabile formele „trebuiește", „trebuiesc". Numai la *conjunctivul prezent* și la *viitorul popular format cu conjunctivul* se folosește forma *trebuiască:* **să trebuiască; o(are) să trebuiască.**

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a trebui* la indicativ și conjunctiv prezent și cu subiectele exprimate prin substantivele: *flori, apă, unelte, muncitori.*

Verbe reflexive unipersonale și impersonale

Tot *unipersonale prin formă* și *impersonale prin conținut* sînt și următoarele verbe reflexive, care arată fenomene ale naturii: *se luminează* (de ziuă), *se înserează, se înnoptează, se înnegurează, se întunecă.*

Fii atent la ortografia verbelor „*se* **înnoptează**, *se* **înnorează**, *se* **înnegurează**", care se scriu *cu doi „n":* primul face parte din prefixul „**în**", iar al doilea reprezintă litera cu care încep substantivele **noapte**, **nor**, **negură**, de la care s-au format verbele respective.

EXERCIȚII

1. Construiește cîte o propoziție dezvoltată cu predicatul exprimat prin verbele: *a se* **înnopta**, *a se* **înnora**, *a se* **înnegura**.
2. Fă o compunere în care să folosești verbe impersonale active și reflexive care arată fenomene ale naturii.

Expresii verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut

Expresiile verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut *sînt formate din verbul* **a fi** *și un adverb:* **e bine, e lesne, e așa (așa-i), e greu, e sigur, e posibil, e imposibil** etc.

Propozițiile cu predicate nominale exprimate prin expresii verbale unipersonale au subiectul exprimat, de obicei, printr-un verb la infinitiv sau la supin: *E lesne* **a trece** rîul; *E lesne* **de trecut** rîul. Subiectele lor răspund la întrebarea **ce?: Ce** *e lesne?* — **a trece, de trecut.**

EXERCIȚII

1. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin expresiile verbale *e bine, e greu, e imposibil* la indicativul prezent și la condițional-optativul prezent și cu subiecte exprimate prin verbe la infinitiv și la supin.
2. Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin expresii verbale unipersonale și cu două linii, subiectele propozițiilor în care se află expresii verbale unipersonale.

a) E ușor a scrie versuri
Cînd nimic nu ai a spune,
Înșirînd cuvinte goale
Ce din coadă au să sune. — M. Eminescu, *Criticilor mei.*

Scanned with OKEN Scanner

b) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului de a împlini. — *Folclor.*

c) Pentru niște sărăcuți ca noi e greu de făcut trebi de aceste, dar la o împărăție... nu se mai bagă în seamă. — I. Creangă *Povestea lui Harap Alb.*

d) — Mai bine de cei care au murit. Nu mai duc nici o grijă.
— De murit e ușor. De trăit e mai greu..., dar trebuie să trăim. — Z. Stancu, *Desculț.*

ROLUL STILISTIC AL VERBULUI

I. În narațiunile care evocă fapte din trecutul istoric sau din viața autorului ori a unui personaj, scriitorii folosesc de multe ori *prezentul în locul trecutului*, pentru ca narațiunea să prindă mai multă viață, să fie mai dinamică, mai impresionantă și pentru a-l face astfel pe cititor să vadă și să trăiască faptele ca și cum s-ar desfășura în fața ochilor săi.

Prezentul folosit pentru povestirea faptelor din trecut se numește **prezentul istoric.**

EXERCIȚII

1. Analizează textele următoare astfel: observă dacă acțiunea se petrece în momentul cînd scriitorul povestește faptele sau în trecut; subliniază verbele la prezentul istoric; înlocuiește-le (mintal) cu trecutul (perfectul compus) și arată ce ar fi pierdut narațiunea dacă în locul prezentului s-ar fi folosit trecutul.

a) El (Mihai Viteazul) hotărăște atunci a se jertfi ca altă dată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale... Smulge o secure ostășească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă ce-l amenință mai de aproape, doboară pe toți cei ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi zboară capul, izbește și pe alte capete de vrăjmași și, făcînd minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără a fi rănit. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

b) Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună,
Cutreieră cîmpul tăind de pe cai,
El vine spre pașă: e groază și vai,
Că vine furtună. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*

c) Cît pe ce să puie mîna pe mine! Și eu fuga și ea fuga, și eu fuga și ea fuga, pînă ce dăm toată cînepa palancă la pămînt... Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa nu știu cum se încîlcește prin cînepă, ori se împiedică și cade jos. Eu atunci iute mă răsucesc într-un picior, fac vreo două sărituri mai potrivite, mă azvîrl peste gard de parcă nici nu l-am atins, și-mi pierd urma, ducîndu-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călărețiî împlu cîmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pămînt,
Lănci scînteie lungi în soare, arcuri se întind în vînt
Și ca nourii de-aramă și ca ropotul de grindeni
Orizonu-ntunecîndu-l vin săgeți de pretutindeni,
Vîjîind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie.
— M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

2. Caută în *Scrisoarea III* de M. Eminescu, în *Amintiri din copilărie* de I. Creangă sau în alte opere de evocare a trecutului două fragmente în care este folosit prezentul istoric.

3. Fă o compunere în care să povestești amintiri din viața ta folosind prezentul istoric.

II. Prin folosirea **verbelor onomatopeice**, scriitorul urmărește să transmită cititorului o imagine artistică mai completă a aspectului de viață prezentat și să-l facă nu numai să vadă, ci să și audă cele ce se petrec.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚIU

Subliniază verbele onomatopeice din textele următoare și arată ce a realizat scriitorul prin folosirea lor.

a) Dar cînd ajung
La cotituri,
Un chiot lung
Din mii de guri
Dărîmă stînci.

Haiducii mei doinesc
Toți trei;
Și clocotesc
Și hohotesc
Păduri adînci.

— St. O. Iosif, *Doina.*

b) Vînători și căruțași, mîrțoage și dulăi, culcați toți la pămînt, dorm ca duși, la tîrlă!... „Singure, stelele nopții se uită de pe cer la dînșii; ei aud cu urechea toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scîrțîind, fluierînd, șuierînd și toate acele mii de glasuri se-nalță cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie auzul lor aromit". — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgîne trec rupîndu-și large uliți. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

d) Porumbiștile, holdele de grîu și de ovăz, cînepiștile, grădinile, casele, pădurile, toate zumzeau, șușoteau, fîșîiau, înțelegîndu-se între ele și bucurîndu-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare și roditoare. — L. Rebreanu, *Ion.*

III. Personificarea se realizează de cele mai multe ori cu ajutorul verbului, atribuind unui lucru sau unui animal acțiuni pe care nu le pot face decît persoanele.

Se scuturau frunzele toamnei, și *semincerii* cei bătrîni de sute de ani oftau aspru și se pregăteau pentru o nouă iarnă. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie verbele cu ajutorul cărora se realizează o personificare și cu două linii, substantivele care denumesc obiectele personificate.

a) De ce dar, n-ar plînge florile sau nu s-ar bucura și ele cu lacrimi de rouă și de ce codrii nu s-ar tîngui cu glasuri de vînt? Și de ce încă, n-ar geme rîurile cu eterne suspinuri de ape?... Și era în ceruri atîta strălucire, pe pămînt atîta liniște sfîntă! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Dar ce zgomot se aude înaintea noastră?... Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, sugrumat între două stînci uriașe ce vor să-i ție calea... Voinicul, frumosul rîu se smulge din brațele monștrilor și pleacă hăulind devale. Iată-l tolănit într-un larg boschet de plute... Și-n tăcerea adîncă a codrului, biruitorul doarme, — o ațipire de-o clipă, sub grija bătăliilor viitoare.

Din cînd în cînd îi vin ajutoare; pîraie repezi, desfundate din văgăuni întunecoase, gonesc curmăturile munților și-l caută, îl strigă de departe și Jiul le aude, le cheamă și le soarbe lacom în undele lui. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) Iată lacul. Luna plină
Poleindu-l, îl străbate;
El aprins de-a ei lumină
Simte-a lui singurătate.

Tremurînd cu unde-n spume,
Între trestie le farmă
Și visînd o-ntreagă lume
Tot nu poate să adoarmă.

— M. Eminescu, *Lasă-ți lumea....*

2) Fă o descriere în care să folosești verbe onomatopeice și verbe cu ajutorul cărora să realizezi personificarea unor obiecte.

Scanned with OKEN Scanner

IV. **Repetiția verbului** poate fi folosită cu scop stilistic, scriitorul urmărind prin aceasta să-l facă pe cititor să-și imagineze timpul îndelungat al desfășurării acțiunii, intensitatea sau repeziciunea ei ori impresia puternică pe care o produce o anumită acțiune:

Se tot *duc*, *se duc* mereu, (timpul îndelungat al desfășurării
Trec în umbră, pier în vale, acțiunii)
Iară cornul plin de jale (impresia puternică pe care o
Sună dulce, *sună* greu. — produce sunetul cornului)
M. Eminescu, *Povestea teiului*.

EXERCIȚII

1. Subliniază verbele care se repetă și arată în ce scop au folosit scriitorii respectivi repetiția verbului.

a) Să-l fi văzut măria-voastră...! Lac de apă. Și suie, suie pînă ce ajunse pe creastă. Acolo întinse ocheanul, și cătă, cătă pîn'se opri. Făcu cu mîna. Scoase coiful... Veni și Roșu...

Împăratul căzu cu fruntea în țărînă. Irina îl ridică, cu mîinile ei, și plînseră, plînseră, amestecîndu-și lacrimile. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată*....

b) — Da. Ș-a pornit înainte, cătră sfînta Duminică. Ș-a mers, ș-a mers... Ș-a mers înainte... Ș-a mers... — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos Măzărean*.

c) Mircea însuși mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

2. Compune o narațiune în care, prin repetiția unor verbe, să redai durata, intensitatea, repeziciunea acțiunii sau să insiști asupra unei acțiuni care te-a impresionat.

*
* *

În afară de procedeele stilistice menționate, verbul mai poate fi folosit și pentru *realizarea* **prozei rimate.** Proza rimată este folosită mai ales în basme și ea rezultă din juxtapunerea unui șir de propoziții în care verbele, la același timp și la aceeași persoană, sînt plasate de obicei la sfîrșitul propoziției. De exemplu:

— De asta și eu *mă anin*/ și *mă închin* la cinstita fața voastră, ca la un codru verde, cu un poloboc cu vin și cu unul de pelin/ zise Gerilă. Și hai/ de-acum *să dormim*/ mai acuș *să ne trezim*,/ într-un gînd *să ne unim*,/ pe Harap Alb *să-l slujim*/ și tot prieteni *să fim*,/ căci cu vrajbă și urgie raiul *n-o să dobîndim*. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

EXERCIȚII

1. Subliniază în textele următoare verbele cu ajutorul cărora se realizează proza rimată. Dacă verbele respective au și un anumit rol stilistic, analizează și acest rol.

a) Pe cînd ea căta la dînsul/ și zîmbea, / lui i se năluceа / pare / că cîmpul înflorise / și cerul se luminase, / iar [cînd ea deschise gura / ca să-i vorbească,] pentru dînsul munții răsunară, / apele se turburară, / brazii se scuturară, / codrii se treziră, / frunzele șoptiră, / stelele sclipiră / și în loc se opriră. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Dar toată suflarea și făptura de primprejur îi țineau hangul; / vîntul gemea ca un nebun, / copacii din pădure se văicăreau, / pietrele țipau, / vreascurile țiuiau, / și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger. Iară veverițele, gămozdite una peste alta în scorburi

Scanned with OKEN Scanner

de copaci, suflau în unghii / și plîngeau în pumni, blăstămîndu-și ceasul / în care s-au născut. Mă rog, / foc de ger era, / ce să vă spun mai mult. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Fă o narațiune în care să folosești fraze cu proză rimată.

VERBUL

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Mihai-vodă ieși din București cu opt mii de ostași și merse de înfipse tabără în drumul Giurgiului, la satul Măgureni... Acolo el adună lîngă sine pe capetele armatei și împreună cercară sfat cum să apere mai bine țara. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

b) Greierul, cîntăreț neobosit al zilelor de vară, amuțise istovit; veverița pusese frîu neobositei sale zburdălnicii. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

c) Cincizeci de ani de cînd împăratul purta război c-un vecin al lui. Murise vecinul și lăsase de moștenire fiilor și nepoților ura și vrajba de sînge. Cincizeci de ani, și numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrînit,... — împărat, ce-n viața lui nu rîsese niciodată, care nu zîmbea nici la cîntecul nevinovat al copilului... — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

d) — Faceți sat și închideți iaz. Și să fiți ai Moldovei, care vă dă pîne și milă. Aici sînt scrise hotarele în veci. Să meargă slujitorii mei să le însemne. Și eu însumi, la hotarul din fund, voi bate cu toiag pe coconul nostru ca să-și aducă aminte mai tîrziu de hotărîrea domniei mele. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) Păstorul care-și părăsește turma e mai rău ca acela care o conduce greșit, căci turma singură se risipește, pe cînd cu păstori, buni sau răi, tot nu se pierde. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

f) Creangă fu declarat la „Junimea" admirabil „scriitor poporal", caracterizare ce-l urmărește toată viața, iar Maiorescu de la București va consfinți că scrierile lui„ sînt o adevărată îmbogățire a literaturii noastre." — G. Călinescu, *Ion Creangă.*

g) Ascultau în tăcere. Din cînd în cînd se auzeau pocnete de pușcă și glasul vînătorului strigînd: „apporte!" Mai tîrziu căruța s-a depărtat înspre vînător pe drumeagul lăstarului; încet-încet pocnetele și strigătele s-au pierdut, s-au stins, și în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decît cîntecul greierilor, iar cînd s-a înnoptat și răsărea luna dinspre Cornățel, au auzit deslușit glasul mamei lor chemîndu-i din capul mirиștei: „Pitpalac! Pitpalac!" — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

h) Într-o zi fierbinte din luna lui cuptor, harapnicul lui Șerampei buzatul a prins a pocni din pistol în capul satului; cînii au început a lătra în toate părțile, cei patru cai negri încordați, cu stele-n frunte, vîneau bulziș, mîncînd pămîntul și sunîndu-și clopotele de argint. — M. Sadoveanu, *Răzăcirea lui cuconu Toderaș.*

i) Ce-a fost, ce-ar fi putut să fie s-a isprăvit, mămucă... Pînă în două săptămîni, ori mă adormi cu farmecele tale, ori mă arunc în Olt. Nu-mi mai da nici un sfat, nu te mai gîndi la nici o mîntuire, căci nu mai e niciuna. Oleana se cunună de duminică într-o săptămînă. Sîmbătă, în ajun, să tragi peste mine un stînjen de pămînt...

— Mămucă, mămucă,... te-am văzut în rădvanul de nuntă, la picioarele Olenei, gătită de mireasă, cîntîndu-i din vioară, și apoi pe tine și pe ea, îmbrățișați și morți în fundul Oltului, și pe blestemata de mine m-am văzut cu un stol de corbi pe cap... — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

j) Mie mi-e drag românul și știu a prețui bunătățile cu care l-a înzestrat natura. Mi-e drag să-l ascult și să-l privesc, căci e simplu și frumos la înfățișarea lui, vesel și poetic în graiul său. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

k) — Tu ești mare acum, băiatule... Tu trebuie să înțelegi că fac tot ce se poate face... Dar e greu... cînd ești singură... și crești cinci copii și cauți să-i ții în școli... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

Scanned with OKEN Scanner

PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE

ADVERBUL

I. Adverbul* este o *parte de vorbire neflexibilă:*

Așa începură nopțile de pîndă... **Cîteodată** îl auzea (pe lup) **aievea**, urlînd, dar nu putea deslușî **bine** în care parte. — I. Agîrbiceanu, *Lupul.*

Adverbul *însoțește un verb, un adjectiv* sau *un alt adverb* și *exprimă:*

— *caracteristica unei acțiuni sau stări:* *Merge* **repede.** *Stă* **bine.**

— *caracteristica unei însușiri:* Are o privire **destul** de *ageră.*

— *împrejurarea în care se petrece o acțiune:* *Va veni* **aici** **mîine.**

locul acțiunii — *timpul* acțiunii

EXERCIȚIU

Subliniază adverbele. Scoate-le din texte împreună cu verbul, adjectivul sau adverbul determinat și arată ce exprimă adverbele.

a) Lovea diapazonul de colțul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă și, încruntînd puțin din sprîncene, dădea ușor tonul: laaa!... Atunci izbucneau glasurile tinere într-o revărsare caldă. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

b) El alergă ca ieșit din simțiri dincolo, la stejarul bătrîn, unde știa c-a vărsat o parte din comoară...

Trebuia s-o dezgroape, ca să se încredințeze iute, iute, iute.

Deodată se opri...; era de necrezut, dar cazanul se afla aici: îl lăsase acolo și acum îl găsi aici. — I. Slavici, *Comoara.*

c) Streinul veni și el afară. Acum se văzu că în șerpar mai avea și un fluier subțire, destul de mic. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) — Nu vă mișcați, le șoptește prepelița și se strecoară binișor mai departe. Cîinele pășește încet după ea. Se apropie și vînătorul. Uite-l: piciorul lui e acum așa de aproape de ei. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*

e) „Tare-i ursuz astăzi", se gîndi Itic, agitîndu-și alene arma pe umăr. — L. Rebreanu, *Itic Ștrul, dezertor...* .

FELURILE ADVERBELOR

A. Felurile adverbelor după formă

După forma lor, adverbele sînt:

a) **simple:** *abia, așa, bine, destul, azi, mîine, aici, acolo* etc.;

b) **compuse:** *azi-noapte, mîine-seară, ieri-dimineață* etc.

* Cuvîntul *adverb* vine din limba latină: *adverbium* (adverb), cuvînt format din prepoziția *ad* (pe lîngă) și *verbum* (verb). Deci *adverb* înseamnă partea de vorbire care stă *pe lîngă verb.* I s-a dat această denumire pentru că adverbul însoțește de cele mai multe ori un verb.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adverbele simple și cu două linii adverbele compuse. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care domnu' ne dăruia de gustare cîte două la începutul fiecărei vacanțe. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

b) Maneo, Maneo, fiară rea,
vitejia ți-e fuga,
că, de m-ai junghiat hoțește,
mi-ai fugit și mișelește. — *Toma Alimoș.*

c) — Ei, stăpîne, cred că n-ai ce mai zice. Ca mîine-poimîne mi se împlinesc anii și rămîi făr' de mine. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

d) Mirosea tare a fîn copt, și soarele ardea viu... Erau de azi-noapte pe cîmp și nădăjduiau să ajungă la stîna știută de moș Gună. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle adverbele compuse *azi-dimineață*, *ieri-noapte* și *mîine-seară*. (Observă că elementele componente se scriu legate prin liniuță.)

B. Felurile adverbelor după înțeles

I. După înțelesul lor, adverbele pot fi:

— **adverbe de loc**: *aici*, *acolo*, *departe*, *aproape*, *împrejur*, *unde* etc.;

— **adverbe de timp**: *acum*, *atunci*, *astăzi*, *ieri*, *tîrziu*, *devreme*, *odată*, *întotdeauna*, *cînd* etc.;

— **adverbe de mod**: *abia*, *așa*, *alene*, *bine*, *cruciș*, *cum*, *degrabă*, *românește*, *vitejește* etc.

EXERCIȚII

1. Subliniază adverbele, indică prin săgeată cuvîntul determinat și analizează-le arătînd felul lor după înțeles.

a) Sus bat tobele,
Jos cad negurile. *(Ploaia)*

b) În zilele de lucru, bunica-i în casă, bunica-i afară, bunica-i pretutindeni. Ce-a făcut ieri și alaltăieri face și azi, va face și mîne, și poimîne, pînă ce vor afla-o odată, în vreun ungher, că nu mai suflă. — I Agîrbiceanu, *Bunica.*

c) Dar domnu' nu s-a dus nicăieri: a rămas acolo pe pămîntul nostru; și în pămîntul nostru l-au și îngropat. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

d) Oh! pădure tînără!... Unde sînt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia... Unde sînt părinții voștri? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia. — B.Șt. Delavrancea, *Apus de soare.*

e) La stînă nu vrea să rămîie; se uită așa, chiorîș, la păcurari. Se teme de ei.. L-am luat cu mine... Unu-i nepotul moșului! — I. Agîrbiceanu, *Mistrețul.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle următoarele adverbe: *departe*, *devreme*, *degrabă*, *întotdeauna*, *numaidecît*, *oriunde*, *oricînd*. Indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează adverbele arătînd felul lor după înțeles.

II. *Adverbele de mod au sensuri foarte variate, putînd exprima:*

— **modul propriu-zis** al acțiunii, stării sau însușirii: *încet*, *repede*, *bine*, *astfel*, *așa* etc.;

— **cantitatea**: *atît*, *cam*, *mult*, *destul*, *prea*, *cît* etc.;

— **comparația**: *ca*, *cît*, *decît*, *cum*, *precum*, *asemenea* etc.;

— **afirmația**: *da*, *desigur*, *firește* etc.;

— **negația**: *nu*, *ba*, *nici*, *nicidecum* etc.;

— **probabilitatea**: *poate*, *pesemne*, *probabil* etc.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod propriu-zise și cu două linii celelalte adverbe de mod. Arată ce exprimă ele.

a) — Ei, oameni buni, cred că acum ați priceput!
— Priceput, cucoane, cît se poate de bine, răspunseră mai toți...
— Ba eu tot nu, cucoane, răspunse moș Ion Roată. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

b) Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cît îmi aduc aminte, și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Răducanu veni și el la mama Iana. Iana se uită cruciș la dînsul, se posomorî și-i zise:
— Măăă! da' strașnică alviță! Ne scoatem măselele într-însa...
Ce e drept, alvița era cam sfărîmată, cam negricioasă și nu prea se vedea să aibă nucă. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

d) Și s-a mîngîiat moș Bodrîngă, gîndindu-se că precum tunau nourii cerului, așa tuna și gura fără măsele a babei lui, odată. — M. Sadoveanu, *În amintirea lui Creangă*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle adverbele de mod: *așa*, *abia*, *degrabă*, *degeaba*, *alene*. (Fii atent la ortografia lor.)

ADVERBE PROVENITE DIN ALTE PĂRȚI DE VORBIRE

I. Așa cum s-a arătat la adjectiv și la modul participiu, *adjectivele și verbele la participiu pot fi folosite ca adverbe:*

Adjective și participii	*Adverbe*
cîntec **frumos** (sau **urît**),	*cîntă* **frumos** (sau **urît**);
răspuns **deslușit**;	*răspunse* **deslușit**;
răspuns **nedeslușit**.	*răspunse* **nedeslușit** (din participiu negativ cu prefixul „*ne-*“).

EXERCIȚII

1. Scoate pe două coloane părțile de vorbire subliniate din textele următoare: 1) *adverbele împreună cu verbele determinate;* 2) *adjectivele sau participiile cu valoare adjectivală împreună cu substantivele determinate.*

a) Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mînă,
Iar în urma ei se-ntinde *falnic* armia română.
.....; fulger *lung incremenit*
Mărginește munții negri în întregul asfințit...

— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

b) Și deodată peste codrii de argint
vine în zbor zmeul *falnic*...

— M. Eminescu, *Călin Nebunul*.

c) — Te privesc *lung*, Doamne, că ai încărunțit.
Mircea-voievod a zîmbit *amar*. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Atunci vă veți întoarce la vremile-*aurite*...
Plăcerile *egale egal* vor fi-mpărțite. — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

Scanned with OKEN Scanner

e) Şi trenul se apropie mîncînd pămîntul...
Apoi repede intră în gară şi se opri brusc. Conductorul sări jos cel dintîi şi urlă *hodorogit:*
— Năsăud... o minutăăă! — L. Rebreanu, *Proştii.*

f) — Care-i? a întrebat un glas rău, *hodorogit*, şi atunci l-am văzut în toată mînia pe moşul Iovu. — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

g) O ploaie rece şi subţire cădea *neîntrerupt* şi-n văi şi pe dealuri plutea o ceaţă lăptoasă. — M. Sadoveanu, *Luarea Griviţei.*

h) — Destul! strigă Lăpuşneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român *verde!* — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*

i) — Şi dacă mai aveţi ceva de zis, nu vă sfiiţi, spuneţi *verde*, *moldoveneşte*, ca la nişte fraţi ce vă sîntem. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

2. Construieşte cîte două propoziţii în care cuvintele *greu*, *tare*, *amar* să fie folosite ca adverbe şi ca adjective. Subliniază-le şi indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate.

II. *Substantivele care denumesc anotimpurile, zilele sau părţi ale zilei* (dimineaţa, seara, noaptea), *la forma articulată, se folosesc ca adverbe. Numele zilelor apar ca adverbe şi la forma nearticulată.* Tot la forma nearticulată, se folosesc ca adverbe şi substantivele: *zile*, *săptămîni*, *luni*, *ani*, *secole.* Deosebirea dintre aceste adverbe şi substantivele din care provin constă numai în faptul că atunci *cînd au rol de adverb determină un verb* şi răspund la întrebarea *cînd?:*

Substantive	*Adverbe*
Toamna este un anotimp frumos.	**Toamna** *se numără* bobocii.
Lunea este prima zi a săptămînii.	**Lunea (luni)** *reîncepem* munca.
Dimineaţa a fost răcoroasă.	**Dimineaţa** *se lasă* ceaţă.

EXERCIŢII

1. Scoate cuvintele subliniate pe două coloane: 1) *adverbele de timp provenite din substantive împreună cu verbele determinate;* 2) *substantivele care denumesc anotimpuri, zile, părţi ale zilei, unităţi de timp (zile, săptămîni* etc.*).*

a) Toate acestea i le aducea aminte mirosul de fîn, în care pluteau *vara* şi copilăria. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

b) În nopţile de *toamnă*, cu ploi repezi şi pătrunzătoare, în nopţile de *iarnă*, cu viforniţe năprasnice, el nu stătea în cuşca lui. — Em. Gîrleanu, *Grivei.*

c) Toată *ziua*-n drum mă uit
Şi-aştept *ziua* ca să uit.
Va veni ori nu mai vine? — T. Arghezi, *Aşteptare.*

d) Privighetoarea pe vremea aceea era cea mai leneşă pasăre: dormea *ziua* şi *noaptea*. — Em. Gîrleanu, *În fel de fel de feţe...*

e) Cu asta se hrănesc mai mult humuleştenii... cai, porci, oi...; ştergare de burangic alese şi alte lucruri, ce le duceau *lunea* în tîrg de vînzare sau *joia* pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste mînă tîrgul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) — Lasă, măi Ştefane şi Smărănducă,... *marţi*... am să iau nepotul cu mine şi am să-l duc la Broşteni cu Dumitru al meu... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) Privea în sus şi nu-şi credea ochilor: *zile*, *săptămîni*, *luni* avea de umblat. — Em. Gîrleanu, *Gîndăcelul.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care cuvintele *lunea (luni)*, *miercurea (miercuri)*, *vinerea (vineri)*, *duminica (duminică)*, *primăvara*, *dimineaţa* să aibă valoare de adverbe. Indică prin săgeată verbele determinate.

Scanned with OKEN Scanner

III. *Pronumele relativ-interogativ „ce" are valoare de adverb cînd determină un verb, un adjectiv sau un adverb. Adverbul* ce *are sensul* cît. Să nu confunzi acest adverb cu pronumele sau adjectivul pronominal relativ-interogativ *ce.*

— Zmeoaica suflă ce *suflă*... — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*	*adverb* = suflă *cît* suflă;
— Ce *vesel* ţi-a ieşit poporu-n cale!	*adverb* = *cît* de vesel;
Şi ce *credinţă* trist-o să-i rămînă. — A. Vlahuţă, *1907.*	*adjectiv pronominal interogativ-relativ;*
— Ce *repede* trece vremea!	*adverb* = *cît* de repede.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie cuvîntul *ce* cu valoare adverbială şi cu două linii pronumele sau adjectivele pronominale relative-interogative. Indică prin săgeată cuvintele determinate de *ce* adverbial şi de adjectivele pronominale relative-interogative.

a) Ce pictor ar fi fost Delavrancea — îmi spunea marele Grigorescu. Ai băgat de seamă ce expresiv e în desen, cum prinde mişcarea, caracterul şi ce vie şi colorată e linia la el? — A. Vlahuţă despre B. Şt. Delavrancea.

b) Cu cîtă strălucire, ce adînc şi albastru se dezvelea cerul! Şi ce minune!... Şi ce întunecime... sub frunzişoara lui. Ce căutase dînsul acolo? — Em. Gîrleanu, *Gindăcelul.*

c) — Porunceşte mai degrabă, împărate, căci poate să se supere împăratul ce m-a trimis, de atîta zăbavă. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

d) Suirăm ce suirăm, şi împăratul... zise: „Stai!" şi noi stăturăm. — B. Şt. Delavrancea, *Stăpînea odată...* .

2. Construieşte trei propoziţii în care să se afle cuvîntul *ce* cu valoare adverbială şi o propoziţie în care să se afle adjectivul pronominal relativ-interogativ *ce.* Indică prin săgeată cuvintele determinate.

ORTOGRAFIA UNOR ADVERBE

I. *Adverbele de mod formate din substantive sau verbe cu sufixul* **-iş** *se scriu fără* **-i** *la sfîrşit:* **cruciş**, **pieptiş**, **tîrîş** (din *tîrîi* + sufixul *-iş)* etc., spre deosebire de adverbele *iarăşi* şi *totuşi*, care se scriu cu **-i** la sfîrşit, pentru că sînt formate din *iară* + **şi**, *tot*(u) + **şi**.

EXERCIŢII

1. Subliniază adverbele terminate în *-iş* sau *-şi.* Scoate-le din texte şi arată din ce sînt formate. Subliniază şi celelalte adverbe şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) În sfîrşit începu a mătăhăi prin casă cruciş şi curmeziş, ţinîndu-se cu mîinile de fălci şi suflînd din greu. — L. Rebreanu, *Dintele.*

b) Ţiganul se sculă de gios plin de sînge şi se puse pieptiş dinaintea boierului nemilostiv... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn şi a unei parale.*

c) De pe curmătura Arşiţei se deschide iarăşi privelişte largă spre munţi. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

d) Atunci a ieşit ca matroz pe coverta vaporului... la privelişteа malurilor Dunării. Totuşi, ce iluzie să crezi că viaţa de matroz se petrece molcom, dulce... — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle adverbele: *făţiş*, *chiorîş*, *tîrîş*, *iarăşi*, *totuşi.* Explică ortografia lor.

Scanned with OKEN Scanner

II. Fii atent la ortografia adverbului *numai* (un singur cuvînt) şi a adverbelor *nu mai* (două cuvinte). Pentru a nu greşi, foloseşte următoarele **mijloace de control:**

— *Adverbele* **nu** *şi* **mai** *se află întotdeauna înaintea unui verb la mod personal cu aspect negativ, iar adverbul* **mai** *se intercalează între adverbul de negaţie* **nu** *şi verb:* „*nu* **mai** *merge*“. Fiind un cuvînt de sine stătător, adverbul *mai* din astfel de construcţii poate fi scos: *nu merge.*

— Adverbul **numai** poate sta înaintea oricărei părţi de vorbire, avînd de obicei sensul adverbului *doar* sau un sens foarte apropiat de al acestui adverb: au venit *numai* (doar) *trei.*

Rareori adverbul *numai* se află înaintea unui verb la mod personal, dar cu aspect pozitiv, avînd, şi în acest caz, sensul adverbului *doar:* nu face nici o treabă, *numai* (doar) vorbeşte într-una.

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu adverbul *numai* sau cu adverbele *nu mai.* Explică ortografia lor.

a) Mi-au lăsat..... un ciot de viaţă (...). Tiţa, noaptea nu pot dormi, fac..... socoteli şi planuri. Am acum douăzeci şi trei de ani. Aş vrea să mai trăiesc..... alţi zece şi voi răsturna putregaiul lor cum întoarce un fier de plug cîmpul înţelenit de mărăcin ş. — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

b) — Cîntă-le de acum, Ioane: „Cei fără prihană, aliluia!“ Şi..... tînji atîta după dînşii.

— Ia..... clămpăni şi tu din gură măi, răspunse Ion, plin de năduh. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) — Acuş s-or aduce şi bucatele, şi vinul, şi..... de-aţi avea pîntece unde să le puneţi. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) ..... temniţi ne-au zidit, Dar pe moşi şi pe nepoţi,
..... lanţuri au gătit, Şi pe iad, pe dracii toţi,
.....cuie-au făurit, ... vrem să fim iloţi,
Cruci de schingiuire; Nu vrem umilire. — G. Coşbuc, *In opressores*.*

2. Construieşte trei propoziţii în care să se afle adverbul *numai* şi trei propoziţii în care să se afle adverbul de negaţie *nu*, urmat de adverbul *mai*.

III. Adverbele de loc **încotro, dincotro, oriîncotro** se scriu într-un singur cuvînt. **Este greşit** *să legăm pe* **o** *prin liniuţă*, pentru că el nu este articol nehotărît, ci face parte din corpul cuvîntului. Nu este acelaşi lucru cu *într-***o**, unde avem *prepoziţia* **întru** + *articolul nehotărît* **o.**

EXERCIŢIU

Compune un dialog cu propoziţii interogative urmate de răspunsul la întrebare, folosind adverbele de loc *încotro* şi *dincotro* atît în propoziţiile interogative, cît şi în cele care dau răspunsul la întrebare.

IV. Următoarele adverbe *se scriu într-un singur cuvînt:* **dinafară, dinăuntru, dincoace, dincolo, dinainte, dinapoi, dindărăt, dinadins.**

EXERCIŢIU

Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle adverbele: *dinainte, dinapoi, dinăuntru* şi *dinadins.*

* In opressores = Împotriva asupritorilor.

Scanned with OKEN Scanner

V. Tot într-un singur cuvînt se scriu și adverbele: **deasupra, dedesubt, degeaba, degrabă, desigur, deopotrivă, devreme.**

EXERCIȚIU

Construiește cîte două propoziții în care să se afle adverbele: *dedesubt, degrabă, devreme, deopotrivă, desigur.*

VI. *Adverbele în componența cărora intră substantivul* **dată** *se scriu într-un singur cuvînt:* **odată** (odinioară, cîndva), **altădată** (odinioară), **cîteodată, deodată, îndată, totodată, niciodată.**

EXERCIȚIU

Fă o narațiune în care să folosești adverbele în componența cărora intră substantivul *dată.*

VII. *Adverbele în componența cărora intră substantivul* **ori** *se scriu într-un singur cuvînt:* **oricum, orișicum, oricît, orișicît, oricînd, orișicînd, oriunde, orișiunde, oriîncotro, oridincotro.**

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție în care să se afle adverbele: *oriunde, orișiunde, oricînd, orișicînd, oricît.*

Locuțiuni adverbiale

Caracteristica unei acțiuni, stări sau însușiri ori împrejurarea în care se desfășoară acțiunea se exprimă și prin grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul unui adverb (locuțiuni adverbiale).

Locuțiunile adverbiale pot fi formate:

— *dintr-un substantiv, adjectiv substantivat, participiu* (de obicei negativ), *numeral* sau *adverb cu una sau mai multe prepoziții:* **după-amiază, după-prînz, în silă, în grabă, în veci, cu de-a sila, din nou, pe de rost, de-a pururea, pe negîndite, pe neașteptate** etc.;

— *dintr-un substantiv, pronume* sau *adverb repetat cu una sau două prepoziții:* **zi cu zi, clipă cu clipă, rînd pe rînd, din vreme în vreme, din ce în ce** etc.;

— *din cuvinte rimate:* **harcea-parcea, talmeș-balmeș, tîrîș-grăpiș.**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie locuțiunile adverbiale și cu două linii adverbele. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

a) Priveliști fermecătoare... se deschid de pretutindeni — și fug, alunecă fantastic... De pe plută, din goană, ochii noștri beau cu nesaț frumusețile acestea care curg și nu se mai sfîrșesc. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Și cît de drag îi era bunicii riulețul ăsta! Pe malul lui înflorit venea la praznice în sat, cîntînd cu el alături, oprindu-se din vreme în vreme să-și mai tocmească în oglinda lui năframa. — I. Agîrbiceanu, *Bunica.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Asta era patima lui Cuhulea: să privească, să se uite cu de-amănuntul și îndelung la cîte ceva — patima omului care trăiește singur și are răgaz să vadă și să gîndească. — Em. Gîrleanu, *Furnica*.

d) Și-au ațintit urechile cu luare-aminte...
Doi copii au cutezat să intre în poiana bulboanei. Au păşit cu băgare de seamă spre foc. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Pun chezășie munca modestă și cinstită
Pe care milioane de oameni, zi de zi,
O duc cu încordare, în fierbere grăbită. — N. Labiș, *Munca*.

f) Cînd auzeau obuzele vuind, se aruncau de-a valma la pămînt și se tîrau în tăcere pe zăpada terciuită... — A. Mihale, *Fuga*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din substantivele *silă*, *tăcere*, *șoaptă*, *noroc*, *pace*, *bucurie*, precedate de o prepoziție. Subliniază locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată verbele determinate.

ORTOGRAFIA UNOR LOCUȚIUNI ADVERBIALE

I. Locuțiunile adverbiale **într-adevăr, într-adins, într-una, într-un rînd** etc. se scriu cu liniuță de unire pentru că primul element al locuțiunii este prepoziția *întru*, care a pierdut vocala *-u* înaintea unui cuvînt ce începe cu o vocală.

Cînd locuțiunea adverbială formată cu prepoziția *într*(u) urmează după un cuvînt care se termină în vocală, prepoziția poate pierde și vocala inițială *-î:* Muncește-*ntr*-una. În acest caz despărțirea cuvîntului în silabe, la capăt de rînd, nu se poate face decît în felul următor:

.....mun-	.....munceș-	.....muncește-ntr-u-
ceștę-ntr-una.	te-ntr-una.	na.

O astfel de despărțire este dictată de faptul că în rostirea cuvintelor *muncește-ntr-una*, gruparea sunetelor în silabe nu mai urmează unitatea cuvintelor: mun-ceș-te-n-tr-u-na.

o silabă *o silabă*

EXERCIȚII

1. Subliniază locuțiunile adverbiale în componența cărora intră prepoziția *într*(u) și explică ortografia lor.

a) Numai zumzetul de-albine,
Fără-ncepere și-adaos,
Curge-ntr-una, parcă vine
Din adîncul firii pline
De repaos. — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

b) Gîndul că Iosub, în sufletul lui, se temea totuși într-adevăr de mine, mă scutea cumva să mă mai tem eu de el. — V. Em. Galan, *La răzeși*.

c) Vîntul curgea acum din crivăț, cu zvonuri încă depărtate care se tot apropiau. Într-un răstimp s-a făcut liniște... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din cuvintele: *una*, *un timp*, *o clipă*, *un răstimp*, *un veac*, *o dimineață* precedate de prepoziția *întru*. Explică ortografia lor.

II. Prepoziția compusă *de-a* din locuțiunile adverbiale se scrie cu liniuță de unire: **de-a** *curmezișul*, **de-a** *dreptul*, **de-a** *surda* etc.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază locuţiunile adverbiale şi explică oral ortografia celor construite cu prepoziţii legate prin liniuţă.

a) Strecuraţi prin plumbi şi săbii, dorobanţii drum deschid.
Inimoşi s-azvîrl prin şanţuri şi de-a valma sar pe zid. — G. Coşbuc, *Dorobanţul.*

b) — Du-i răspuns, Ivane, că poruncesc să moară de acum înainte, trei ani de zile, de-a rîndul, numai oameni tineri... — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

c) De-a pururea aproape vei fi de sînul meu...
Mereu va plînge apa, noi vom dormi mereu. — M. Eminescu, *O, mamă...* .

2. Construieşte cinci propoziţii în care să se afle locuţiuni adverbiale formate cu prepoziţia compusă *de-a*.

GRADELE DE COMPARAŢIE ALE ADVERBELOR

I. *Adverbele de mod propriu-zise, precum şi unele adverbe de loc şi de timp au grade de comparaţie, care se exprimă prin aceleaşi construcţii tipice, prin care se exprimă şi gradele de comparaţie ale adjectivului:*

adverb de mod: **bine, mai bine; mai puţin bine; la fel, tot aşa (atît) de bine; cel mai bine; foarte bine;**

adverb de loc: **aproape; mai aproape; mai puţin aproape** etc.;

adverb de timp: **tîrziu; mai tîrziu; mai puţin tîrziu** etc.

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie adverbele care pot avea grade de comparaţie şi analizează-le arătînd felul lor şi gradul de comparaţie. Subliniază cu două linii adverbele care nu pot avea grade de comparaţie.

a) Sosi primăvara; pomul înflori mai frumos şi legă mai mult decît altădată. — P. Ispirescu, *Prislea cel voinic...* .

b) Începu deci din nou şi mai băbeşte să explice oamenilor că a venit pentru împăciuire, căci, pacea cea mai rea tot e mai bună ca bătălia cea mai vitejească. Ba a adus şi pe domnul Iuga în mijlocul lor, tocmai ca să se ajungă mai repede şi mai sigur la o pace frumoasă. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) Zăpada sfărîmicioasă stăpînea tot cuprinsul... Cerul era însă mohorît şi nepăsător şi se cobora foarte jos, parcă s-ar fi pus să strivească pămîntul. În văzduh rătăcea o tristeţe grea care pătrundea în suflete mai adînc decît frigul atotstăpînitor. — L. Rebreanu, *Iţic Ştrul, dezertor...* .

d) Îngînat de glas de ape
Cînt-un corn cu-nduioşare
Tot mai tare şi mai tare,
Mai aproape, mai aproape. — M. Eminescu, *Povestea teiului.*

e) — Demult, m-asculţi, scatiule? începe măcăleandrul, de mult tare, la-nceput, pe cînd oamenii erau puţini de tot, şi poamele şi mai puţine, veveriţa a dat, într-o bună zi, peste un pom ciudat, cu roada rotundă, tare, dar cu miezul dulce şi gustos. — Em. Gîrleanu, *Cioc! Cioc! Cioc!*

II. *Superlativul absolut al adverbelor poate fi redat prin unele mijloace mai expresive.* Mijloacele sînt aceleaşi, ca şi pentru gradul superlativ al adjectivelor. (Vezi *Gradele de comparaţie ale adjectivului, Superlativul absolut*, punctul II.)

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază adverbele şi locuţiunile adverbiale al căror superlativ absolut este redat prin diferite mijloace expresive. Explică ce mijloace s-au folosit în acest scop.

a) Fagi şi paltini cît lumea de bătrîni, cu trunchiurile albe şi goale, îşi împreunau sus de tot frunzişurile lor şi alcătuiau o boltă de umbră şi verdeaţă. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) — Frăţioare, scînci femeia — nu mai sînt ai tăi nici unul. Nu mai sînt de muuult. — V. Em. Galan, *La răzeşi.*

c) Dar cum o apucă, îndată o şi lăsă la loc: fărămitura era udă de sîngele pasării. „Brrr! va să zică ăsta e omul!“ gîndi furnica; şi repede-repede-repede o luă pe cizmă în jos. — Em. Gîrleanu, *Călătoare.*

d) Aici la han, în drum, la răspîntie trebuie un băiat iute, spirt. Să umble ca sfîrleaza. Omul vine, bea, pleacă repede. Vorba românului: călătorului îi şade bine cu drumul. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Călătorului îi şade bine cu drumul.*

2. Fă o naraţiune sau o descriere în care să foloseşti adverbe la gradul superlativ absolut redat prin cît mai variate mijloace expresive.

SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE A ADVERBULUI

I. *Unele adverbe de mod sînt folosite şi ca adjective:*

Curge **repede.**	*adverb*
Este o *apă* **repede.** Sînt *ape* **repezi.**	*adjectiv*

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie adverbele şi cu două linii adjectivele provenite din adverbe. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

a) — Ei, omule! răspunse boierul bărbos; astă-noapte eram tulburat tare. Eu îs om cu mînie repede...

Pregătiţi căruţa! strigă el...; aşezaţi blană moale să nu mă zdruncine tare... Trecem Nistrul cît om putea mai repede, ş-acolo pun eu mîna pe hoţ. — M. Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor.*

b) Căta la noi aşa de blînd,
Senină şi tăcută. — St. O. Iosif, *Bunica.*

c) De-aşa vremi se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii;
Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii şi irozii.... — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

d) Bunica ştie cuvintele, dar n-o mai ajută glasul... Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închisă, de ţi se pare că... glasul vine adus de un vînt încet şi slab. — I. Agîrbiceanu, *Bunica Iova.*

II. Adverbele *bine*, *rău*, *greu* au **valoare de substantiv** cînd sînt articulate enclitic sau însoţite de articolul nehotărît, de o prepoziţie, de un adjectiv ori de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv: ***bine*****le**, ***rău*****l**, ***greu*****l**, **un** *bine*, **un** *rău*, **marele** *bine*, **acest** *bine* etc.

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie adverbele *bine*, *rău*, *greu* şi cu două linii substantivele provenite din aceste adverbe.

a) Numai iaca îşi ia inima în dinţi,... şi se hotărăşte să ia un copil de suflet. El socoti cu mintea lui că aşa ar fi mai bine. — P. Ispirescu, *Copilul cel isteţ.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Pentru nota „rău" nu dădeai nimic; pentru „binișor", pîine, brînză, măsline; pentru „bine" făceai... plăcinta pe din două;... pentru „foarte bine", ceva gologani. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

c) Și-acum ar vrea un neam călău
S-arunce jug în gîtul tău!
E rău destul că ne-am născut,
Mai vrem și-al doilea rău?

— G. Coșbuc, *Decebal către popor*.

d) Și, sîmbătă sara, pînă gătește cina, baba se gîndește... cît i-a fi de greu moșneagului, după ce va muri ea. — I. Agîrbiceanu, *O patimă*.

e) Ea lupte-se cum biet o știi,
C-așa ne dete soartea,
Că și noi ne-am luptat pe-aci
Cu greul și cu moartea.

— G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.

f) Ce bine-mi poți tu da?
Dă pașa semn. — „Să-l dezbrăcați
Și binele în vergi i-l dați!"

— G. Coșbuc, *El-Zorab*.

FUNCȚIUNEA SINTACTICĂ A ADVERBULUI

I. Cea mai obișnuită funcțiune sintactică a adverbului este aceea de **complement circumstanțial de loc, de timp** sau **de mod**, după înțelesul pe care îl are adverbul, raportat la cuvîntul determinat:

Îndată Jder *dădu drumul* lui Pehlivan, care-și *scurmă* drum **pe dedesubt**.	*compl. circumstanțial de timp;* *compl. circumstanțial de loc;*
Veneau **cu anevoie** și ceilalți după el. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.	*compl. circumstanțial de mod.*

EXERCIȚII

1. Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale. Indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează funcțiunea sintactică a adverbelor și a locuțiunilor adverbiale.

a) De acolo se vedea luminiș de drum la stînga. Însă Onofrei coti spre dreapta și începu a sui pieptiș...

Undeva foarte departe, sub rîpa dreaptă a muntelui, scînteia o pînză de apă în cădere. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

b) Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și pe lîngă ișți doi ochi mai am unul la ceafă, care șade pururea deschis și cu care văd și noaptea, și ziua tot ce se face prin casă. — I. Creangă, *Soacra cu trei nurori*.

c) Și l-a bătut vodă cu mîna pe umeri, zicîndu-i: „Moșule, să știi că de azi înainte ești omul meu și la domnie ți-i deschisă ușa orișicînd". — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Cum ieși din văgăuna Arșițenilor și mai merse puțin încolo, pămîntul parcă se schimba: încetul cu încetul, cîmpul se îmbrăca, imașurile începeau să-și desfacă lăvicerele pînă departe, încolo, spre Cotruți. Și mergînd așa, gîndurile bătrînului se adunau și se risipeau, parcă se luptau între ele. — Em. Gîrleanu, *Nucul lui Odobac*.

Scanned with OKEN Scanner

e) Natura de jur împrejur,
Pe sus e o boltă de-azur,
Pe jos e un verde covor
Țesut cu mii tinere flori. — M. Eminescu, *Frumoasă-i.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: *degrabă, devreme, dinainte, de-a curmezișul, de-a rostogolul* și *într-una*. Analizează felul lor după înțeles și funcțiunea sintactică.

II. Adverbele și locuțiunile adverbiale pot avea și funcțiunea sintactică de **atribut adverbial.** Adverbul cu funcțiune de atribut se leagă de substantivul (pronumele) determinat printr-o prepoziție:

Cine se lovește cu capul de pragul de *sus*, vede și pe cel de jos. — *Proverb.*

EXERCIȚIU

Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată cuvintele determinate. Analizează felul adverbelor după înțeles și funcțiunea lor sintactică.

a) Lucrul de azi nu-l lăsa pe mîine.
b) Seamănă porumbi din vreme și de foame nu te teme.
c) În odaia de-alături doarme ostenit biruitorul, temutul Ștefan, gloria Moldovei. — A. Vlahuță, *România pitorească.*
d) În lumea de mîine, moșule Iolampie și frate Grigore Ionici, toți oamenii care asudă, vor fi deopotrivă... — E. Camilar, *Negura.*
e) Cînd Eminescu a plecat la București, Creangă rămase trist și desperecheat, cu singura mîngîiere a întoarcerilor din cînd în cînd ale lui Eminescu. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*
f) În răstimpuri se pornește o boare domoală, care trece în grabă, după ce-a înfiorat frunzele perilor din grădină. Dealurile înalte își lasă încet-încet vălul ușor de umbră, care lunecă tot mai mult la vale. — I. Agîrbiceanu, *Dascălul Vintilă.*

III. *Adverbele de mod din expresiile verbale impersonale formate cu verbul „a fi" au funcțiunea de* **nume predicativ: e bine, e rău, e drept, e sigur, e probabil, așa e** etc.

Alte adverbe de mod, folosite fără verbul copulativ „a fi", îndeplinesc singure funcțiunea de predicat, de aceea se numesc **adverbe predicative.**

Cele mai obișnuite adverbe și locuțiuni adverbiale predicative sînt: **firește, negreșit, pesemne, poate, probabil, sigur, desigur, cu siguranță, fără îndoială.** Adverbele predicative sînt urmate de obicei de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncția **că: Desigur/** *că* a știut. **Firește/** *că* a știut.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adverbele cu funcțiune de nume predicativ și cu două linii adverbele predicative. Desparte în propoziții frazele în care se află adverbe predicative.

a) — Așteaptă, prietene Simioane, așteaptă. Știu că ți-e greu să aștepți, însă ca să ai ceva pentru totdeauna, trebuie întîi să rumegi în tine, să te mușți singur. — Al. Sahia, *Revolta din port.*
b) — Așa e țăranul pretutindeni, mă rog. Și la noi, în Transilvania, tot după pămînt se zbate... Și e bine că e așa. Cît timp țăranul va iubi cu atîta patimă pămîntul, e sigur că nimeni nu i-l va putea smulge... — L. Rebreanu, *Răscoala.*
c) — Așa-i, zise dascălul, mîngîindu-se cu speranța că într-un an Huțu tot n-are să învețe ungurește... — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

d) La aceste vorbe, ţăranii ceilalţi au început a strînge din umere, a se uita lung unul la altul şi a zice:

— Ia, poate că şi Roată al nostru să aibă dreptate!... — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

e) Probabil că un sentiment de răzbunare pentru ostilitatea categorică a fiarelor l-a făcut pe om vînător. — T. Arghezi, *Pagini din trecut.*

f) Pesemne c-aista-i Flămînzilă, foametea, sac fără fund, de nu-l mai poate sătura nici pămîntul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Construieşte trei fraze cu predicatul primei propoziţii exprimat printr-o expresie verbală impersonală, formată dintr-un adverb şi verbul copulativ *a fi*, şi alte trei fraze cu predicatul primei propoziţii exprimat printr-un adverb predicativ. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii.

IV. *Unele adverbe de loc, de timp şi de mod* (unde, încotro, cînd, cum etc.) *sînt folosite ca* **adverbe relative.** În acest caz, ele au *valoare de conjuncţii*, pentru că, asemenea conjuncţiilor, fac legătura între propoziţiile subordonate şi regentele lor:

Dedesubtul Brăcinelului, era o poiană/ **unde** baciul aduna fînul cosit de pe culmi. — G. Galaction, *La vulturi!...*

N-auzi nici trîmbiţele-n văi,/
Nu vezi/ **cum** sar grăbiţi ai tăi.

— G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger.*

Uneori adverbele relative îşi păstrează şi funcţiunea de complement circumstanţial în propoziţia pe care o introduc. Funcţiunea lor sintactică apare clar cînd propoziţiile introduse prin adverbele *unde*, *încotro*, *cînd*, *cum* sînt provenite din propoziţii interogative sau cînd adverbul se referă la un substantiv din propoziţia regentă:

Spune-mi/ **de unde** *vii*/ şi **încotro** *te duci;* Mă mir/ **cum** *a ajuns* pînă aici;

Dedesubtul Brăcinelului, era o poiană/ **unde** (în poiană) baciul *aduna* fînul.

În unele fraze, cuvintele **cînd, unde, cum** *nu au funcţiune sintactică:* „El se afla în cea mai mare nedumerire/, **cînd** într-o zi întîlneşte pe un frate iubit...“ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

EXERCIŢIU

Desparte frazele în propoziţii şi subliniază adverbele cu valoare de conjuncţii. Dacă unele adverbe au funcţiune sintactică în propoziţiile pe care le introduc, indică prin săgeată verbele determinate.

a) — Drept să-ţi spun, moşule, aş putea să-ţi spun de unde vin, dar unde mă duc, mai bine ai putea să ştii dumneata. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) Dincolo de codru, la Siret, se aflau nişte fînaţuri fericite, în bătelişteа soarelui, de unde s-ar putea rădica pînă la trei sute de oca de ceară verzie. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

c) În răgazurile aşteptării, ... ea îşi afla mîngîierea învăţînd cu mare taină pe Triptolem, copilul ei de suflet, cum să sădească, cum să crească şi cum să îngrijească rodurile folositoare ale pămîntului. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

d) Turcii încep să se creadă biruitori, cînd deodată se trezesc izbiţi în faţă de oastea învăpăiată a lui Mihai. — A. Vlahuţă, *Romînia pitorească.*

e) — Baba era ea (vrăjitoarea). Și de unde mai aveam trei zile să scap de blestem, am fost silit să port încă trei ani știrvul porcului. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

f) Trecusem pe la hanul lui Mînjoală de atîtea ori încă de copil, de pe cînd trăia răposatul taică-meu. — I.L. Caragiale, *La hanul lui Mînjoală.*

VALOAREA STILISTICĂ A ADVERBULUI

Unele adverbe de mod cum sînt cele provenite din adjective (sună *dulce*), din participii (vorbește *așezat*), din substantive (merge *alene*), precum și cele formate cu ajutorul sufixelor de la diferite părți de vorbire (vulture*ște*, șoime*ște*, amar*nic*, piept*iș* etc.) sînt folosite de obicei cu valoarea stilistică de **epitet al verbului.** Ele au rolul de a reda mai expresiv felul de desfășurare a acțiunii:

Muscelele abureau un fum ce *se-nălța* **alene**, clătinat de adiere. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*

Cu ochii de sînge, cu barba vîlvoi,
El *zboară* **șoimește**. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*

În locul adverbelor *alene* și *șoimește*, s-ar fi putut folosi alte adverbe — se-nalță *încet;* zboară *foarte repede* —, dar acestea nu ne ajută să ne închipuim nici încetineala cu care se înalță aburii, nici repeziciunea cu care fuge pașa Hassan. Epitetul *șoimește* are la bază o comparație: zboară *șoimește* = zboară *ca un șoim.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod cu valoare stilistică de epitet al verbului și arată din ce părți de vorbire sînt provenite.

a) Pe lespezile calde, șopîrle aurii culcate la soare clipesc somnoros din ochi, ascultînd șuietul adormitor al apei... — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Așa, cîteodată numai, cînd pădurile mari... murmurau tainic, în liniștea înserării, ofta fără să știe de ce... — I. Agîrbiceanu, *Costea Pădurarul.*

c) Scotea haine novăcești — Și-ncăleca voinicește
De punea călugărești... — Și purcedea vulturește.
Novac și corbul.

d) Cu zîmbet gingaș pe guriță, cu ochi galeși și pătrunzători, venea mîndra, pășind ușor și legănat prin iarba moale și deasă a pajiștei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Într-o zi, cînd ningea mai vrăjmaș, Vasile Baciu ieși din casă, hotărît să sfîrșească cu Ion. — L. Rebreanu, *Ion.*

f) Atunci au ieșit în țară oameni răi, care ridicau în cîngi și-n furci pe săriman! Vai nouă!...

Bătrînul oftă greu și privi neguros spre oștean. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești adverbe cu valoare stilistică de epitet al verbului. Adverbele să fie provenite din adjective și participii sau formate de la substantive prin derivare cu ajutorul sufixelor — *ește* și *nic.*

ADVERBUL

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Departe, pe țărm străin,
Departe, departe foarte,
Peste fruntea lui Bălcescu
Bat viforniță de moarte. — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

b) Deasupra se boltea un cer alburiu de singurătate. Mergeau încet pe un drum de țărînă... Un stol de stănci și graur pluti alene pe vînt, apoi se lăsă într-o vîlcea.

— Hm! curtea-i la doi pași... Azi e sîmbătă, boierul trebuie să fie acasă. Sîmbăta vine mai devreme de la cîmp. — M. Sadoveanu, *Bordeienii*.

c) Primăvara n-avea mai nici un farmec pentru el...

Dar vara, și mai ales toamna..., cînd se coceau nucile și strugurii, Costea era mai mult prin grădinile oamenilor și prin vii, decît la vite. — I. Agîrbiceanu, *Omul cu viață scurtă*.

d) Duțu se răpezi cel dintîi spre unul dintre vagoane, cînd trenul intră în gară: tot era mai bine-n vagon, unde nu mai putea să-l vadă toată lumea și unde putea să-și ascundă mai bine buzunările pline. Aici însă oamenii îl vedeau mai de aproape;... conductorul s-a uitat... foarte lung și mirat. — I. Slavici, *Comoara*.

e) Am pregătit într-adins locuri adînci și cuiburi. Am așteptat mereu primăvara... Singure vrăbiile, care zboară puțin, s-au vîrît printre grinzi și țigle... Le-am lăsat locuri și lor, să intre de-a gata în dosul bîrnelor din acoperiș. N-au așteptat să fie rugate, și pretutindeni chenarele casei sînt pline de ele. — T. Arghezi, *Acasă, la noi*.

f) Acu, nu de multă vreme, îl întîlnesc într-una din zile în sala cea mare a Tribunalului.

Era îngrijat, cu căciula-n mînă. Privea... cam spăriat. Barba-i era nerasă de mult, pletele nepieptănate. Pornise în grabă de undeva de la munca cîmpului, după ce trecuse pe-acasă...

Mă apropiai de el.

— Ce mai faci, moș Ifrime?

Tresări și se uită la mine pieziș. Apoi zîmbi blînd. Mă cunoscuse. — M. Sadoveanu, *Pe drumuri încurcate*.

g) Ieșirăm afară din vuietul morii. Omul își acoperi încet, cu grijă, pletele cărunte. Umbla cu greutate și zîmbea necontenit. În fața soarelui clipi de cîteva ori.

— Iaca și sfîntul soare, zise el: sfîntul soare ni-i prietin, el totdeauna ne vrea binele... — M. Sadoveanu, *Ion Rusu Ungureanu*.

PREPOZIȚIA

I. Prepoziția* este o *parte de vorbire neflexibilă*.

Suliți de aur tremură pe pînza lată a rîului. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Prepoziția nu are un înțeles de sine stătător, de aceea nu poate avea nici funcțiune de parte de propoziție. Ea *are rolul de* **cuvînt ajutător** *sau* **instrument gramatical,** *întrebuințat pentru a face legătura între un atribut sau un complement și partea de vorbire pe care o determină:*

Suliți	de *aur*	*tremură*	pe *pînza* lată a rîului.
↑	↑	↑	↑
substantivul determinat	*atributul*	*verbul determinat*	*complementul*

Deși nu are un înțeles de sine stătător, prepoziția are o mare importanță în vorbire; ea face ca relația dintre aceleași cuvinte să exprime altceva, cînd se folosesc prepoziții diferite: Am pus pachetul **pe** *masă;* Am pus pachetul **sub** *masă;* Am pus pachetul **lîngă** *masă*.

---

* Termenul gramatical *prepoziție* vine din limba latină: *praepositio* (citește: prepoziție) = *prepoziție*. Cuvîntul *praepositio* este format din cuvintele **positio** = *punere, așezare* și **prae** = *înainte*. Prepoziția a fost numită astfel, pentru că ea este *pusă (așezată) înaintea* părții de propoziție pe care o introduce.

Scanned with OKEN Scanner

Substantivul, pronumele sau numeralul precedat de o prepoziție este de obicei în cazul **acuzativ.**

EXERCIȚIU

Subliniază prepozițiile împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate din texte aceste părți de propoziție împreună cu cuvintele determinate și indică funcțiunea lor sintactică prin inițialele: A. (atribut), C. (complement).

a) Lungi cărări de văpaie tremură pe trîmba de oțel a Bistriței. — A. Vlahuță, *Romînia pitorească.*

b) Trenul porni, zdruncinîndu-se, învăluit într-o ploaie de fluturei de jăratic. — Titus Popovici, *Setea.*

c) Mihai se uită pe bolta senină. O adevărată ploaie de stele venea din cer. Calea Robilor sclipea ca o pîrtie de zăpadă. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

d) Cîtva timp, cei doi rămaseră încremeniți uitîndu-se la salcîmul doborît... Duțulache ieșise din gaura lui făcută sub șira de paie și se uita peste grădină, parcă nedumerit și el. — M. Preda, *Morometii.*

II. *Prepoziția poate sta chiar înaintea părții de propoziție pe care o introduce sau poate fi despărțită de aceasta prin alte părți de propoziție:* Am mers **pe** *potecă;* Am mers **pe** aceeași *potecă.*

EXERCIȚIU

Subliniază prepozițiile și părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate-le din texte, procedînd ca la exercițiile de mai înainte.

a) Moromete plecase cu Tudor Bălosu pe același drum ca și întîia oară, ieșiseră din regiunea de șes... și după ce făcuseră un popas la oborul din Pitești o luaseră pe șoseaua care ducea spre creierul munților. — Marin Preda, *Morometii.*

b) Un perete lung de iederă se înfățișa ochiului, pierzîndu-se într-un șir de plopi... O curte imensă, înconjurată de garduri vii, se încheia în două porți de lemn. O îndoită alee de tei ducea la scară. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*

c) S-a trezit în cîmpiile întinse, acoperite de ierburi dese, culcate de vînturi, ale Ungariei... S-a ținut cîtăva vreme de mama lui, o iapă oarbă ce sta răzlețită de ceilalți cai. — Em. Gîrleanu, *Calul.*

III. *Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta imediat după cuvîntul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte cuvinte:*

Sosind la *Șiria,* **cetele trec de-a curmezișul prin** *sat.* — I. Slavici, *Pădureanca.*

EXERCIȚII

1. Subliniază prepozițiile și atributele sau complementele pe care le introduc și scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate, procedînd ca la exercițiile anterioare.

a) Unde intră soarele pe fereastră, doctorul iese pe ușă.

b) Vîntul dinspre Dunăre a adus nori și norii au adus ploaie grasă de primăvară. — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Într-o dimineață, flamura s-a scuturat în văzduh, apoi a coborît repede sub streașina turnului, semn că Mircea-voievod a părăsit cetatea de scaun. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) Turmele își dăngăneau clopotele pe coasta de la miazăzi; se apropiau de strungă. Cirezile veneau prin praful alb al drumului uscat, fript de secetă. — I. Agîrbiceanu, *Nepotul.*

Scanned with OKEN Scanner

e) Și Irinuca avea o cocioabă veche de bîrne cu ferestile cît palma, acoperită cu scînduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte, pe malul stîng al Bistriței. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește patru propoziții în care atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție să fie despărțit de cuvîntul determinat prin alte cuvinte. Indică prin săgeată cuvîntul determinat.

IV. *Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia:* Meșteșugul este brățară de *aur*; După *război* mulți viteji s-arată.

EXERCIȚII

1. Scoate din texte părțile de propoziție introduse prin prepoziții împreună cu cuvintele determinate și indică funcțiunea lor sintactică, procedînd ca la exercițiile anterioare.

a) Același refren răsună și dimineața și seara, sperie ca acum un stol de corbi ce se ridică și bate din aripi, se împrăștie în cercuri mari și apoi amuțește și nimeni nu știe ce spune.

Dar ele (clopotele) spun de o veche durere, și în sunetul lor, pentru mine, învie o tristă legendă. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*.

b) În odaie era călduț și bine, lobde întregi de lemn ardeau cu flăcări lungi în sobă. — M. Sadoveanu, *Rătăcirea lui cuconu Toderaș*.

c) Printre case mărunte și uliți întortocheate alaiul mergea foarte încet. Acum la fiecare răspîntie se adăogeau alți privitori. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor*.

d) Pe malul apei se-mpletesc
Cărări ce duc la moară —
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine-ntr-o căscioară.

— G. Coșbuc, *Mama*.

e) La moara cea neagră din ponor, așezată după modă străină pe căpătîie și zimți de fier, mă aștepta domnul Iohan pentru vînătoarea de noapte. — M. Sadoveanu, *Vidra*.

2. Construiește trei propoziții în care complementul introdus printr-o prepoziție să se afle înaintea cuvîntului determinat.

Felul prepozițiilor

Prepozițiile sînt de două feluri: **simple** — *a*, *către*, *contra*, *cu*, *de*; **compuse** — *de la*, *de pe la*, *de lîngă* etc.

Prepozițiile compuse *de a*, *fără a*, *pentru a*, *spre a* se folosesc înaintea unui verb la infinitiv: (plăcerea) **de a** *citi*, **fără a** *greși*; **pentru a** *reuși*; **spre a** *ajunge*.

Unele prepoziții apar cu elementele componente contopite într-un singur cuvînt: *despre*, *dinspre*, *înspre*.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie prepozițiile simple și cu două linii prepozițiile compuse împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Notează deasupra acestora funcțiunea sintactică prin inițialele A. (atribut) și C. (complement).

a) Mi s-a părut că ajung tîrziu la o cetate de piatră. Luna era ascunsă după munți; în lumina zăpezii, o căsuță abia se deslușea. Un lătrat iute începu să sune după o ușă:

parcă era căţeaua din poveste, cu dinţii de fier şi cu măselele de oţel. Ochii căsuţei se aprinseră şi ieşi în prag portarul cetăţii. — M. Sadoveanu, *Drum la moş Anania*.

b) Dimineaţă ieşim din Turnu-Severin, pe şoseaua care o ia pe sub munţii Mehedinţilor şi ieşim la Tîrgu-Jiu. Valea răsună toată de zuruitul zurgălăilor şi de tropotul uscat al cailor. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

c) Trecu prin întuneric, pe lîngă ţintirim. Căsuţa singură a babei Maranda trimetea fire de lumină spre vale printr-un geam cît palma. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Ghica Grigorie, care-şi iubea ţara, a luat sarcina de-a stîrpi jafurile boierilor şi ale ciocoilor, care la Caragea ajunsese(ră) cam fără frîu. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

e) Vei privi prin zări senine
Stelele, sclipind mărunte,
Cum încet, de peste munte,
Ies de printre brazi.

Noaptea-ntreag-o să-şi murmure
Apele povestea lor,
Şi ieşind de prin pădure,
Căprioarele pe creste
Vor căta prin văi de este
Pace la izvor.

— G. Coşbuc, *Pace*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care prepoziţiile compuse *de la, de pe, de pe la, de pe lîngă* să introducă atribute. Indică prin săgeată substantivele determinate.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle complemente introduse prin prepoziţiile compuse: *de la, de pe, de printre, de pe la, de pe lîngă*.

4. Construieşte trei propoziţii în care să se afle atribute exprimate prin verbe la modul infinitiv precedate de prepoziţia compusă *de a*.

5. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle complemente exprimate prin verbe la infinitiv precedate de prepoziţiile compuse: *fără a, pentru a, spre a*. Între prepoziţia *a* şi verb să se afle pronumele personale neaccentuate *-l* sau *-i*.

Prepoziţii provenite din adverbe

Unele prepoziţii sînt provenite din adverbe folosite cu formă articulată sau nearticulată: **deasupra** *pămîntului;* **împrejurul** *grădinii;* **împotriva** *lui (ei, lor);* **înaintea** *noastră*.

Cînd au *formă articulată*, aceste prepoziţii se construiesc cu *substantive* sau *pronume în genitiv* ori cu *pronume posesive*, ca în exemplele de mai sus.

Cînd au *formă nearticulată*, ele se construiesc cu *pronume personale neaccentuate, în dativ:* **împotrivă-***mi;* **înainte-***ţi*, **înainte-***i*.

EXERCIŢII

1. Analizează cuvintele subliniate din textele următoare arătînd dacă au valoare de adverbe sau de prepoziţii. Dacă au valoare de prepoziţii, subliniază părţile de propoziţie pe care le introduc.

a) Răstoarnă albinele frumuşel din pălărie în buştihan, îi pune *deasupra* nişte căptălani, ca să nu răzbată soarele şi ploaia înlăuntru, şi apoi îşi caută de drum. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

b) Întinse aripile, lovi de cîteva ori aerul şi se lăsă, uşor ca un fulg, *deasupra* unei garoafe bătute, creaţă şi îmbălsămată. — Em. Gîrleanu, *Hoinar*.

c) Sus, *deasupra* noastră, îşi tremură frunzuliţa cîţiva mesteceni subţiri. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

d) Astfel zise lin pădurea
Bolţi *asupră*-mi clătinînd. — M. Eminescu, *O rămîi*... .

e) *Împrejur*, ulmii cîntau o doină duioasă. — Al. Macedonski, *Pădurea ulmilor*.

Scanned with OKEN Scanner

f) După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigat *împrejurul* focului; și *deasupra* ninsoare, *dedesubt* udeală; pe o parte înghețai, pe una te frigeai, ca la vremea și locul acela. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) Ochilă atunci se ia și el după Harap Alb și pornesc tuscinci *înainte*. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

h) El își opri calul *înaintea* cireșului...

Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stîlp *înaintea* ei. — I. Slavici, *Moara cu noroc*.

i) Căci măria-sa Ștefan de la Moldova lupta *împotriva* robiei și cotropirii, și la războaiele sale îl sprijinea întreg norodul. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente introduse prin prepozițiile: *dinaintea*, *dedesubtul*, *împrejurul*, *deasupra*.

Locuțiuni prepoziționale

Legătura dintre atribut sau complement și cuvîntul determinat se face și prin *locuțiuni prepoziționale* (grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul de prepoziții):

Un munte învălit se-nalță stog **în fața** *noastră*. Bistrița se-ncovoaie frumos pe sub codru, încovrigîndu-se **în jurul** *lui* ca un șarpe ce vrea să-și muște coada. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Locuțiunile prepoziționale *în fața*, *în jurul* introduc complementele: *în fața* **noastră**, *în jurul* **lui**.

Locuțiunile prepoziționale **sînt formate din una sau două prepoziții și o altă parte de vorbire:**

— *un substantiv articulat sau nearticulat: în* **fața**, *în* **spatele**, *în* **urma**, *din* **pricina**, **față** *de*, *în* **loc** *de* și altele;

— *un adverb articulat sau nearticulat: în* **afara**, *pe* **dinaintea**, **alături** *de*, **afară** *de* și altele.

Locuțiunile prepoziționale în alcătuirea cărora intră un substantiv sau un adverb articulat se construiesc cu genitivul sau cu pronumele posesive: în fața **casei**, *în afara* **drumului**, *în urma* **lui**, *din pricina* **voastră**.

EXERCIȚII

1. Analizează cuvintele subliniate arătînd dacă sînt adverbe, locuțiuni adverbiale sau locuțiuni prepoziționale. Subliniază părțile de propoziție introduse prin locuțiuni prepoziționale.

a) Atunci *în față* se ridică deodată casa, locuința stăpînului grădinii...

Întîi zboară pe vîrful unei gherghine;... *pe urmă*, pe iedera *dimprejurul* balconului. — Em. Gîrleanu, *Cît un fir de neghină*.

b) Eu nu m-aplec, nu-mi frîng mijlocul

În fața vechii nedreptăți. — M. Banuș, *Veghe*.

c) Zîmbea Decebal către viteji lui soldați, amintindu-și cum într-o clipă grea au retezat coamele pădurilor *din fața* Sarmisegetuzei! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Astfel, miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut *alături* și armonizînd *împreună*. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*.

e) Și *din pricina* lui Pepelea de moș Bodrîngă, Pavăl nu mai putea dovedi din cîrpit; ba și el, uneori, sărindu-și din minți, își rupea ciubotele ferfeniță jucînd *împreună cu* noi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Scanned with OKEN Scanner

f) Bogdan-voievod nu putea suferi nedreptatea. Știa că *dedesubtul* frumoaselor privelişti de toamnă, poporul moldovean gemea sub laba nemilostivă. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

g) Vine şi se duce mereu pe acelaşi drum. S-a deprins: o ia mai întîi *de-a curmezişul* cîmpului, apoi *de-a lungul* unei prăpăstii grozav de adînci. — Em. Gîrleanu, *Părăsită*.

h) Popa Gheorghe se mai opri o dată *deasupra* rîpii... şi cînd înţelese că Găman ajunsese *aproape de* casă, sări şi el pîrleazul şi intră în grădină. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să foloseşti locuţiuni prepoziţionale formate din următoarele adverbe şi locuţiuni adverbiale: *alături, afară, de-a curmezişul, pe dinainte, în jur*.

Folosirea unor prepoziţii

I. *Să nu confunzi prepoziţia compusă* **de pe** *cu prepoziţia simplă* **după.**

Pentru a evita folosirea greşită a prepoziţiei **de pe**, în locul prepoziţiei **după**, sau invers, ţine seamă de următoarele:

Prepoziţia **după** *introduce:*

— *un complement circumstanţial de loc care răspunde la întrebarea* **unde?:**

S-a ascuns **după** *casă* (**unde** s-a ascuns? — **după** *casă*);

— *diferite alte complemente:* Se cunoaşte **după** *port;* A plecat **după** *cumpărături;*

— *un atribut care exprimă relaţia de rudenie:* Îi este văr **după** *mamă*.

Prepoziţia **de pe** *introduce:*

— *un complement circumstanţial de loc care răspunde la întrebarea* **de unde?:**

Le-am cules **de pe** *luncă* (**de unde** le-am cules? — **de pe** *luncă*);

— *un atribut care arată locul:* Am cules recolta **de pe** *luncă (care* recoltă? — *de pe luncă).*

Aceste două tipuri de construcţii în care se foloseşte prepoziţia compusă **de pe** *îţi pot servi ca* **mijloc de control.**

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu prepoziţia compusă *de pe* sau cu prepoziţia simplă *după*. Explică oral de ce ai folosit o prepoziţie sau alta.

a) Joiţa Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare privind, ca dusă ..... lume, la roşeaţa amurgului. — B. Şt. Delavrancea, *Sultănica*.

b) Nu da vrabia din mînă pe cioara ..... gard. — *Folclor*.

c) — Doamne, cumnăţică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luîndu-se ..... gurile cele rele! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Slabă, galbenă, cu pielea ..... faţă aşa de subţire, că-i numărai vinele albăstrii urzite în curmezişul tîmplelor. — B. Şt. Delavrancea, *Sultănica*.

e) Răposatul Măciucă era oltean ca şi mine şi puţintel cam rudă ..... mamă. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

f) Cînd intră cuconu Tache, se sculară toţi în sus, dar el luă pe cluceru de mînă şi-l trase în odaia d-alături; ..... vreo cinci minute auzii că mă cheamă, mă luai îndată ..... glas şi intrai în iatacul boierului. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

2. Construieşte două propoziţii în care prepoziţia compusă *de pe* să introducă un complement şi alte două propoziţii în care să introducă un atribut.

Scanned with OKEN Scanner

II. *Prepoziția compusă* **de după** *introduce:*

— *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea* **de unde?:**

L-a adus **de după** *șură;*

— *un atribut care arată locul:* casa **de după** *colț.*

EXERCIȚIU

Construiește cîte trei propoziții în care prepoziția compusă *de după* să introducă complemente circumstanțiale de loc și atribute care arată locul.

III. *Prepoziția* **drept** *se folosește înaintea unui substantiv, pronume sau numeral la acuzativ:*

— Are numai două carboave la sufletul său; și **drept** *cercare*, hai fă-te tu cerșitor la capătul ist de pod, și eu la celălalt, și să vezi cum are să ne deie amîndouă carboavele de pomană, bietul om! — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

— L-a luat **drept** *martor.*

Prepoziția *drept* corespunde ca sens adverbului *ca* folosit cu valoare de prepoziție (**ca** *cercare*, **ca** *martor)*. Ea ne ajută să evităm cacofonia*, atunci cînd cuvîntul următor începe cu sunetele **c** sau **ce, ci.** În prima construcție, prin folosirea prepoziției *drept* (cercare), s-a evitat cacofonia.

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție în care prepoziția *drept* să preceadă următoarele substantive: *caiet, coleg, colibă, cetățean, cioban.*

ORTOGRAFIA UNOR PREPOZIȚII

I. *Prepoziția* **cu** *pierde uneori vocala* **-u**, *cînd se află înaintea articolului nehotărît sau a numeralului* **un, o: c-***un* (nu: cu-n), **c-***o.*

EXERCIȚIU

Construiește cîte trei propoziții în care prepoziția *cu*, redusă la „c-", să se afle înaintea cuvintelor *un, o.*

II. *Prepoziția* **după** *se pronunță și se scrie corect cu* **-ă** (nu cu -e), *iar prepozițiile* **de** *și* **pe** *se pronunță și se scriu corect cu* **-e** (nu cu -ă).

EXERCIȚIU

Construiește cîte patru propoziții în care să se afle complemente introduse prin prepozițiile *după* și *pe* și patru propoziții în care să se afle atribute introduse prin prepoziția *de.*

---

* *Cacofonie* înseamnă o întîlnire de sunete care impresionează neplăcut auzul. Cuvîntul vine din limba greacă: *kakos* = rău și *phone* = sunet.

III. *Prepoziţiile* **despre, dinspre, înspre** *se scriu într-un singur cuvînt, pentru că elementele lor componente s-au contopit.*

EXERCIŢIU

Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle complemente sau atribute introduse prin prepoziţiile: *despre, dinspre, înspre.*

IV. *Prepoziţiile* **dintru, întru, printru** *pierd vocala* **-u** *cînd se află înaintea articolului nehotărît* **un, o,** *înaintea pronumelor şi adjectivelor demonstrative sau a altor cuvinte care încep cu vocala* **a-** *sau* **î-:**
dintr-*un*, **dintr-***o*, **într-***un*, **într-***o*, **printr-***un*, **printr-***o*, **dintr-***acest(a)*, **într-***acest(a)*, **printr-***acest(a)*, **dintr-***acelaşi*, **dintr-***însul*, **într-***adevăr* etc.

EXERCIŢII

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate şi explică ortografia lor.
a) *Într-acel* minut, Mihai alerga prin tabăra turcească, căutînd pe Sinan. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*
b) Din podeţ încolo, şi *într-o* parte şi *într-alta*, coridorul era încununat cu grilaj şi numai *printr-un* gîrlici puteai să intri în el. — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*
c) Atunci sîngele se aprinse *într-însul* şi turbarea îi cuprinse sufletul. — Al. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău.*
d) *Într-adevăr*, Dumbravă vornicul descălecă în faţa şatrei domneşti. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*
2. Construieşte cîte două propoziţii în care prepoziţiile *dintru, întru* şi *printru* să preceadă articolul nehotărît *un, o.*
3. Construieşte cîte o propoziţie în care prepoziţiile *dintru, întru* şi *printru* să preceadă cuvintele: *acest(a), aceeaşi, acelaşi, alt* şi *însul (insa).*

V. *Prepoziţiile* **dintre, între** şi **printre** *se scriu într-un singur cuvînt.* Este greşit să scriem pe *-e* legat cu liniuţă, pentru că aceste prepoziţii nu sînt formate din *dintru, întru, printru*, iar vocala *e* face parte din corpul cuvîntului. Dacă scriem „dintr-e (într-e, printr-e) pomi“, *-e nu are nici un sens, el nu reprezintă un cuvînt.*

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu articolul nehotărît *un, o* sau cu vocala *-e*, în care se termină prepoziţiile *dintre, între, printre.* Explică oral ortografia.
a) După omături mari şi îngheţuri de cremene, deodată, într.... zi, printr.... împrejurare cu totul misterioasă, soarele a rămas stăpînitor în senin c-o lucire imensă. — M. Sadoveanu, *Evocări.*
b) Şi ne încurcăm printr.... ciritei de brad şi caii lunecau şi se duceau de-a rostogolul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*
c) Şi din neguri, dintr... codri, tremurînd s-arată luna. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*
d) Stătui o vreme într... poieniţă, unde într.... rînd trecuse ea într.... mine şi soare, care tocmai asfinţea. Îmi căutai un loc cunoscut, într.... tufişuri şi aşteptai să asfinţească soarele pe ţancuri într..... roş de sînge, după care rămase o pîclă trandafirie, apoi o umbră viorie. Într.... linişte deplină, stam singur şi mă împresura tăcerea adîncurilor, ca o mare! — M. Sadoveanu, *Neagra Şarului.*
e) Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc într.... popoare; al sufletului moldovenesc într.... români; al sufletului ţărănesc într.... moldoveni; al sufletului omului de munte într.... ţăranii moldoveni. — G. Ibrăileanu, *Studii literare.*
2. Construieşte cîte două propoziţii în care să se afle complemente introduse prin prepoziţiile *dintre, între, printre.*

Scanned with OKEN Scanner

VI. *Fii atent la ortografia prepoziției* **la**. Să nu o confunzi cu grupul de cuvinte *l-a*. Prepoziția *la* precedă de obicei un complement, iar grupul de cuvinte *l-a* reprezintă pronumele personal *l-* (pe el) și verbul auxiliar al perfectului compus, la persoana a treia singular: *l-a* **văzut**.

EXERCIȚIU

Completează locurile libere cu prepoziția *la* sau cu cuvintele *l-a*. Subliniază complementele introduse prin prepoziția *la* și verbele la perfectul compus precedate de pronumele *l-*.

a) Și cînd a fost.... București acum șase ani, gazda i-a spus că n-a mai văzut băiat așa silitor, iar profesorul că are mare îndeminare.... disecție. .....ascultat băiatul și i-a priceput sfatul pe care i ..... dat întotdeauna: „ferește-te, fătul meu, de prieteni răi, că sindrofia rea strică firea bună"...

Așa se gîndește conu Nae; iar cînd ridică ochii, acolo, ...zece pași înaintea lui, vine încet cabrioleta urcînd .....mal. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată*.

b) Cînd s-a văzut scăpat, fuga speriat..... prepeliță să-i spuie ce-a pățit. Ea .....luat, ...mîngîiat și i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă asculți? — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

c) Safta s-a rugat cu metanie boierului să-l ia de.... fierărie și să-l dea .....lăutărie. Boierul i-a făcut Saftei pe voie și .....dat pe Mură starostelui lăutarilor. Aci era de Mură. În trei ani..... întrecut pe staroste. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

PREPOZIȚIA

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Într-o parte, zidul îmbrăcat în codri se știrbea, ca să lase printre lespezii zdrobiți și printre fagii cosiți la rădăcină, undele oțelite ale Iablanicioarei. Izvorul ei era în munte, sub o stîncă. Alte pîraie țîșneau mai jos de printre pietre, și întreiau puterile pîrîului. Pe lîngă el, cobora chinuită, singura cărare mai lesnicioasă celor cîteva case de oameni, întemeiate în acest cuib de vulturi! — G. Galaction, *La vulturi*!.... .

b) Deasupra noastră Ceahlăul iese din neguri, soarele pune hlamizi de argint pe umerii stîncilor. Cărarea urcă în cotituri prin beznă de codru, brazi lungi doborîți de bătrînețe zac pe pat de cetină, acoperiți de mușchi. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Ca să ajungi la cea mai nouă (fabrică), aflată pe o rîpă, deasupra unui mal înalt de argilă, ascuns de porumb, trebuie să faci o linie ferată îngustă, pe sub cîțiva stîlpi electrici de înaltă tensiune, strălucind în dogoarea verii. — E. Barbu, *Pe-un picior de plai*... .

d) Balta era oglindă lucie; dincolo de baltă, pe coastă, începea o pădure... Cerul deasupra era verde ca balta înghețată; pădurea fumurie. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Un stol de turturele a întîrziat. Grăbite s-au strîns... Întîi o iau pe-aproape de pămînt, peste luncă, deasupra rariștilor... Apoi fac un ocol mare, de jur împrejurul pădurii, în vreme ce o rază de soare împunge pînza norilor și tivește pe cer o dungă de lumină. — Em. Gîrleanu, *Nedespărțite*!...

f) Intrau ca o furtună, străpungeau ulița de la un capăt la altul și se făceau nevăzuți în largul cîmpului, spre malurile rîpoase ale Siretului. — Em. Gîrleanu, *Trei vedenii*.

CONJUNCȚIA

Conjuncția*, ca și prepoziția, *este un* **cuvînt ajutător**, *un* **instrument gramatical**. *Ea face legătura:*

* Denumirea acestei părți de vorbire vine de la substantivul latin *conjunctio*, care înseamnă *legătură*.

a) **între două părți de propoziție de același fel** (două subiecte, două nume predicative, două atribute sau două complemente):

subiecte — atribute

Paraschiv, *Nilă* și *Achim* nu erau de firea lor niște copii tăcuți, *mai* ori *lipsiți* de veselie. — M. Preda, *Morometii*.

b) **între două propoziții:**

Deodată ridică ochii/ și mă privi. Apoi își coborî încet pleoapele.../ și nu-mi răspunse. Voia totuși/ să-mi arate.../ că-mi era recunoscător. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Spre deosebire de celelalte conjuncții care fac legătura între două propoziții și care nu au decît acest rol de cuvinte de legătură, *conjuncția* **să** *are un rol dublu: este* **semn al modului conjunctiv** *și, în același timp,* **face și legătura între două propoziții.**

Conjuncțiile mai des folosite sînt: **și, nici, dar, iar, însă, ci, sau, ori, deci, că, să, ca să, dacă, de, căci, fiindcă, deoarece, deși, încît.**

Legătura dintre două propoziții se poate face și prin pronume relative-interogative *(care, cine, ce, cît)* sau prin adverbe relative cu valoare de conjuncții *(unde, cînd, cum* etc.).

EXERCIȚII

1. Subliniază conjuncțiile din textele următoare. Notează deasupra părților de propoziție pe care le leagă felul lor: S. (subiect); N.P. (nume predicativ); A. (atribut); C. (complement). Pentru conjuncțiile care leagă două părți secundare de propoziție, arată printr-o schemă raportul dintre părțile de propoziție legate prin conjuncție și cuvîntul determinat. De exemplu:

flori — va veni

de vișin *și* de cireș — la noapte *sau* mîine dimineață

a) Doinele, poveștile, muzica și poezia sînt arhivele popoarelor. Cu ele se poate reconstitui oricînd trecutul îndepărtat. — Al. Russo, *Poezia poporală*.

b) Și trenul se prăvălea peste văi și cîmpuri ca o furtună. Orașele ori satele se făceau nevăzute cît clipea din ochi. — Al. Macedonski, *Nicu Dereanu*.

c) De cîte ori, în mijlocul arborilor muți și neclintiți, nu ne-am simțit ca în tovărășia unor vechi și buni prieteni guralivi!... Din nenumăratele generațiuni de foi putrede și îngrămădite de vremuri..., cine n-a văzut cum își ridică fruntea, rar și sfios, o floare albastră sau roșie...? — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

d) Potecile cu nisip mărunt șerpuiau printre chioșcuri și ronduri de flori, printre grupuri de copaci speciali și peluze tunse în fiece săptămînă. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

2. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile care leagă două propoziții și cu două linii pe cele care leagă părți de propoziție. Pentru părțile secundare de propoziție legate prin conjuncții, procedează ca la exercițiul anterior.

a) Bătrînul a intervenit și băiatul nu l-a făcut de rușine, a fost elev strălucit și a luat diplomă cu distincție. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții împlu cîmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn.
— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

c) Muntele se învălui o lună întreagă în neguri și în ploi putrede; potecile se prefăcură în șuvoaie, iar din satele de pe vale nu se mai auzi nimic... Cerul se însănătoși și se scutură de înfășurările lui albe și cenușii; munții fumegară o vreme bună. — G. Galaction, *La vulturi!...*

d) Apoi rămase hotărît că e o pasăre; nu-i nici lup, nici balaur, nici vreo altă dihanie, hultanul e pasăre. Să se ştie! — M. Sadoveanu, *Hultanul*.

e) Chiru îl înfăşură în blană şi-l legă cu frînghia pe deasupra. Apoi îl luară pe sus, să-l puie în sanie. Aşteptînd, ei putură vedea cu toţii, peste gard, că sătenii nu se risipiseră, ci aşteptau. Atunci Tănase porunci celor două slugi să-şi aducă puştile. — D. Zamfirescu, *Tănase Scatiu*.

Locuţiuni conjuncţionale

Legătura dintre două propoziţii se poate face şi prin **locuţiuni conjuncţionale** (grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul de conjuncţii).

Între cuvintele din care este formată o locuţiune conjuncţională se află întotdeauna o conjuncţie sau o altă parte de vorbire care poate avea funcţiune de conjuncţie (un adverb relativ sau un pronume relativ).

Locuţiunile conjuncţionale mai des folosite sînt: **pentru că, pentru ca să, fără (ca) să, pînă să, cu toate că, măcar că, măcar să, măcar de, chiar dacă, aşa încît, de parcă, din cauză că, din pricină că, în loc să, în timp ce, în vreme ce, *(ori)* de cîte ori, după ce, pînă ce, îndată ce, acolo unde, atunci cînd, aşa cum, de cînd, pe cînd, de unde, pînă unde, pe unde, după cum, ca şi cînd, ca şi cum, de parcă** etc.

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Subliniază cu o linie locuţiunile conjuncţionale şi cu două linii conjuncţiile. Analizează felul conjuncţiilor şi al locuţiunilor conjuncţionale după funcţiunea lor (coordonatoare sau subordonatoare).

a) Alături trompetul îşi umfla mereu obrajii ca nişte foi automate, legănînd uşor trîmbiţa, în vreme ce calul lui îşi rodea zăbalele cu clăbuci de spumă cenuşie. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Satul Celei e foarte aproape de Corabia, aşa încît Constantin putea să vie acasă ori de cîte ori voia. — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

c) După ce prînzii cam în silă, o pornii în sus pe marginea apei... Mă dusei departe pe marginea unui lan de orz, pînă ce pierdui din auz zgomotele lăutarilor de la birt. — D. Zamfirescu, *Spre mare*.

d) Cît îi mic, prinde muşte cu ceaslovul şi toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cîrlani şi să-mi deie ajutor la trebi, după cît îi ajută puterea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Cu strîmbătatea treci gîrla cîteodată, dar în rîu te îneci cu siguranţă, pe cînd cu dreptatea treci şi marea. Aşa să ştiţi, măi oameni! Şi v-o spun şi pentru că-s bătrîn, şi pentru că am păţit multe în viaţă şi m-am izbit de multe. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

f) Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim,
Măcar că se află oameni care nu pricep de loc;
Cum a putut să vorbească un sălbatic dobitoc,
Şi care vin să te-ntrebe dacă e adevărat
Că în vremea veche cîinii au vorbit aşa curat. — Gr. Alexandrescu, *Epistolă Mareşalului Logofăt I. Văcărescu*.

g) Oamenii mergeau întins la deal, fără şovăire, aproape bucuroşi că se sfîrşise truda aşteptării pe loc... Cînd se apropiară de coasta dealului, se repeziră cu toţii înainte, fără ordin, ca şi cum un sentiment comun i-ar fi îndemnat să se arunce asupra apărărilor turceşti. — D. Zamfirescu, *În război*.

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţii legate prin locuţiunile conjuncţionale: *pentru că, pentru ca să, îndată ce, după cum, ca şi cînd, ori de cîte ori*. Observă ortografia lor.

Scanned with OKEN Scanner

3. Fă o narațiune în care să folosești cît mai variate conjuncții și locuțiuni conjuncționale. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale.

Clasificarea conjuncțiilor după forma lor

După forma lor, conjuncțiile sînt de două feluri:
— **simple**: *și, nici, dar, iar, însă, ci, ba, deci, că, să, fie, căci, de* etc.;
— **compuse**: *ca să, ci și, cum să* etc.

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile simple și cu două linii conjuncțiile compuse. Notează cu inițiale părțile de propoziție legate prin conjuncții și arată legătura dintre ele astfel: Am găsit cărți rare *și* reviste...
C. | | C.

a) Moromete n-a înțeles cum s-ar putea cîștiga o mie de lei într-un drum la munte, dar n-a avut nimic contra îngrășării cailor. Au vîndut porumb, au cumpărat ovăz și prin iarnă părul cailor strălucea ca mătasea. — M. Preda, *Moromeții*.

b) Nu numai din orașele noastre, ci și de dincolo de hotar, de prin văgăunile ungurești și secuiești, s-a pornit negustorimea cea de aur iubitoare și îndrăzneață. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

c) Într-o zi m-am dus la tipografie să-l iau, ca să mîncăm împreună. L-am găsit făcînd corecturi. Era palid și foarte obosit la față.
— Uf, nu mai pot, nu mai pot, aș vrea să mă duc undeva la țară, să mă odihnesc vreo două săptămîni. — A. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu*.

d) Cum că domnul Rățon îndată s-a gătit
Să o ia la picior nu e de-ndoit. — Gr. Alexandrescu, *Șoarecele și pisica*.

2. Construiește cîte două propoziții în care conjuncțiile simple *nici* și *dar* să facă legătura între două atribute. Fă schema raporturilor dintre atribute și dintre acestea și substantivele determinate.

3. Construiește cîte o frază în care să se afle propoziții legate prin următoarele conjuncții: *deci, căci, fiindcă, ca să, ci și*. Desparte frazele în propoziții și analizează conjuncțiile arătînd felul lor după formă.

Felurile conjuncțiilor după funcțiunea lor

După funcțiunea pe care o îndeplinesc, conjuncțiile sînt de două feluri:
A. **conjuncții coordonatoare**; B. **conjuncții subordonatoare.**

A.I. Conjuncțiile coordonatoare *fac legătura între două părți de propoziție sau între două propoziții care stau pe același plan, adică nu depind una de alta.*

În tăcerea nemărginită *a nopții* și *a munților*, un clinchet de talangă se aude uneori. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

în tăcerea
↗ ↖
(a) nopții și *a munților*

Conjuncția *și* leagă două atribute aflate pe același plan, pentru că *ele determină același substantiv* (tăcerea).

— Multe știu, /dar nu știu toate. — G. Coșbuc, *La oglindă*.

Conjuncția *dar* leagă două propoziții care stau pe același plan: amîndouă sînt principale, deci nu depind una de alta.

Scanned with OKEN Scanner

3. Fă o narațiune în care să folosești cît mai variate conjuncții și locuțiuni conjuncționale. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale.

Clasificarea conjuncțiilor după forma lor

După forma lor, conjuncțiile sînt de două feluri:
— **simple:** *și, nici, dar, iar, însă, ci, ba, deci, că, să, fie, căci, de* etc.;
— **compuse:** *ca să, ci și, cum că* etc.

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile simple și cu două linii conjuncțiile compuse. Notează cu inițiale părțile de propoziție legate prin conjuncții și arată legătura dintre ele astfel: Am găsit cărți rare *și* reviste...
C. | C.

a) Moromete n-a înțeles cum s-ar putea cîștiga o mie de lei într-un drum la munte, dar n-a avut nimic contra îngrășării cailor. Au vîndut porumb, au cumpărat ovăz și prin iarnă părul cailor strălucea ca mătasea. — M. Preda, *Moromeții*.

b) Nu numai din orașele noastre, ci și de dincolo de hotar, de prin văgăunile ungurești și secuiești, s-a pornit negustorimea cea de aur iubitoare și îndrăzneață. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

c) Într-o zi m-am dus la tipografie să-l iau, ca să mîncăm împreună. L-am găsit făcînd corecturi. Era palid și foarte obosit la față.
— Uf, nu mai pot, nu mai pot, aș vrea să mă duc undeva la țară, să mă odihnesc vreo două săptămîni. — A. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu*.

d) Cum că domnul Rățon îndată s-a gătit
Să o ia la picior nu e de-ndoit. — Gr. Alexandrescu, *Șoarecele și pisica*.

2. Construiește cîte două propoziții în care conjuncțiile simple *nici* și *dar* să facă legătura între două atribute. Fă schema raporturilor dintre atribute și dintre acestea și substantivele determinate.

3. Construiește cîte o frază în care să se afle propoziții legate prin următoarele conjuncții: *deci, căci, fiindcă, ca să, ci și*. Desparte frazele în propoziții și analizează conjuncțiile arătînd felul lor după formă.

Felurile conjuncțiilor după funcțiunea lor

După funcțiunea pe care o îndeplinesc, conjuncțiile sînt de două feluri: A. **conjuncții coordonatoare;** B. **conjuncții subordonatoare.**

A.I. Conjuncțiile coordonatoare *fac legătura între două părți de propoziție sau între două propoziții care stau pe același plan, adică nu depind una de alta.*

În tăcerea nemărginită *a nopții* și *a munților*, un clinchet de talangă se aude uneori. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

în tăcerea
(a) *nopții* și *a munților*

Conjuncția *și* leagă două atribute aflate pe același plan, pentru că *ele determină același substantiv* (tăcerea).

— Multe știu, dar nu știu toate. — G. Coșbuc, *La oglindă*.

Conjuncția *dar* leagă două propoziții care stau pe același plan: amîndouă sînt principale, deci nu depind una de alta.

— Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș/ de unde știi/ și cum îi ști tu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

să aduci

de unde știi și *cum îi ști tu*

Conjuncția *și* leagă două propoziții secundare care stau pe același plan, pentru că *determină același verb* (să aduci); deci *ele nu depind una de alta.*

Raportul dintre două părți de propoziție sau două propoziții, exprimat prin conjuncții coordonatoare, se numește **raport de coordonare,** iar părțile de propoziție sau propozițiile sînt **coordonate.**

Două părți secundare de propoziție sau două propoziții sînt coordonate **numai dacă determină același cuvînt.**

Principalele conjuncții sau locuțiuni conjuncționale coordonatoare sînt: **și, nici, precum și, sau, ori, fie, dar, iar, însă, ci, așadar, deci, prin urmare.**

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Subliniază conjuncțiile coordonatoare. Pentru părțile secundare de propoziție și pentru propozițiile secundare legate prin conjuncții coordonatoare, fă scheme de indicare a raporturilor, după modelul schemelor din explicațiile de mai sus.

a) Vîntul nu mai sufla și glasul răgușit al ierburilor aspre și sălbatice amuțise. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Moș Dănilă era pe prispă ori în casă, veghea mulsul caprelor ori omătul, vorbea cu ciobanii ori cu ceaslovul bisericesc. — G. Galaction, *La vulturi!...*

c) Turcimea-nvrăjbită se rupe deoalta
Și cade-n mocirlă un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*

d) Maiestuos își înalță fruntea, în ziua aceasta primăvăratică și îndulcită de soare, bătrînul cedru din Grădina Plantelor și freamătă căutînd în zări neagra dungă a cocorilor ce vin din țara lui. — D. Anghel, *Cedrul.*

e) El nu văzuse lupi, dar noaptea trecută auzise în partea asta de sat un urlet aspru, răgușit, sălbatec. — I. Agîrbiceanu, *Lupul.*

f) Pînă atunci împăratul porunci să-i omenească pe amîndoi ca pe niște musafiri mari și să-i găzduiască în palaturile împărătești. — P. Ispirescu, *Ciobănașul cel isteț.*

g) Pe urmă învățătorul, încălzindu-se, îi spuse că oamenii vor pămînt și că nu mai pot trăi din ceea ce prisosește boierilor. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

II. *Fii atent la stabilirea raportului de coordonare dintre părțile de propoziție, pentru că între acestea se pot intercala uneori alte cuvinte.* De exemplu:

Munții din față și toată *valea* sînt în ceață.

Hotărît este prietenul tău și *neînduplecat.*

EXERCIȚII

1. După modelul de mai sus, subliniază conjuncțiile coordonatoare și părțile de propoziție coordonate și indică legătura dintre părțile de propoziție.

a) Valea răsună toată de zuruitul zurgălăilor și de tropotul uscat al cailor. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Vine-o babă-ncet pe stradă
În cojocul rupt al ei
Și încins cu șiori de tei. — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

c) Lung e drumul și bătut
Din Siret și pînă-n Prut. — *Cîntecul răzeșului.*

d) Gol a rămas turnul și văduv de clopot în bisericuța de pe dealul Tătărașilor. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară.*

2. Construiește cinci propoziții în care între părțile de propoziție legate prin conjuncții coordonatoare să fie intercalate alte cuvinte.

III. *Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare sînt de patru feluri:*

copulative: **și, nici, precum și;**	Leagă două părți de propoziție sau două propoziții: — prezentate de vorbitor ca *asociate:* *Brazi* **și** *păltinași* I-am avut nuntași. — *Miorița.*
disjunctive: **sau, ori, fie;**	— prezentate de vorbitor ca *opuse și excluzîndu-se una pe alta:* **Ori** *e albă,* **ori** *e neagră.*
adversative: **dar, iar, însă, ci;**	— prezentate de vorbitor ca *opuse una alteia, fără a se exclude:* *Are bunăvoință,* **/dar** *este nepriceput.*
conclusive: **deci, prin urmare, așadar, în concluzie**	— *A doua propoziție* din cele două coordonate *exprimă o urmare (o concluzie) care rezultă din acțiunea, starea sau însușirea exprimată în prima propoziție:* *Cunoaște bine drumul,* **/ deci** *nu se poate rătăci.*

Conjuncția **fie** se folosește înaintea ambilor termeni coordonați: **fie** *iarnă,* **fie** *vară.*

Conjuncțiile **și, nici, sau, ori** pot fi folosite numai între termenii coordonați sau înaintea ambilor termeni: *azi* **și** *mîine; și azi, și mîine;* nu *azi,* **nici** *mîine;* **nici** *azi,* **nici** *mîine; azi* **sau** *mîine;* **sau** *azi,* **sau** *mîine; azi* **ori** *mîine;* **ori** *azi,* **ori** *mîine.*

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Subliniază conjuncțiile coordonatoare și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

Tușa era o femeie de vreo cincizeci de ani[1] **/și** nu avea *nici* copii, *nici* bărbat[2]. — M. Preda, *Moromeții.*

Conjuncțiile	Ce leagă	Cum sînt prezentate părțile de propoziție sau propozițiile coordonate și felul conjuncției
și	prop. 1 și 2;	— prezentate ca asociate; conj. coordonatoare copulativă.
nici..., nici	două complemente: *copii, bărbat.*	— prezentate ca asociate; conj. coordonatoare copulativă.

Textele de analizat

a) Ba am fost cu acest soț al meu la Roșcani și la Cahul și am văzut cu ochii toate cîte s-au petrecut. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoacă*.

b) Noi nu mai sîntem nici prieteni, nici dușmani, nu ne mai declarăm război, nici nu ne mai împăcăm, ci sîntem doi oameni străini, pe care i-au despărțit vremile și întîmplările. — D. Anghel, *Revista nocturnă*.

c) Mai glumeau ei după aceea cîne-cînește, dar lui Mogorogea nu-i ieșea de la inimă afrontul ce i-l făcuse Pavăl. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Hassan, de mirare, e negru-pămînt;
Nu știe de-i vis, ori aieve-i. — G. Coșbuc, *Paşa Hassan*.

e) O, vin'! odorul meu nespus
Și lumea ta o lasă;
Eu sînt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă. — M. Eminescu, *Luceafărul*.

f) Strămoșii românilor n-au rătăcit în căutarea unei patrii, ci, din cele mai vechi timpuri, de la Dunăre, de la Marea Neagră și din Carpați au privit răsăritul soarelui. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

g) Iar pe domnia sa Alexandru îl mai văzuse; măria-sa îi dăduse și-un pitac; deci îl socotea prietin al său. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

h) Acolo, în spațiul acela mic, de dimineață și pînă seara, fie pe ploaie, fie pe viscol, e o neîncetată mișcare... — D. Anghel, *Cifre*.

IV. Cuvintele **și, iar, nici, ba** pot avea *valoare de conjuncție* sau *de adverb*:

Valoare de conjuncție	**Valoare de adverb**
— Am adus *cărți* **și** *reviste*.	— Cum m-a văzut, m-a **și** întrebat *(imediat, îndată* m-a întrebat). — Pe aici urcușul e **și** mai greu, (e *mult* mai greu). — Se sperie **și** de umbra lui *(chiar* de umbra lui).
— Unul coboară,/**iar** altul urcă.	— S-a oprit **iăr** *(iarăși, din nou)*.
— Nu e **nici** *drum*,/**nici** *potecă*.	— Nu știe **nici** atît. **Nici** nu m-a întrebat. *Nici* întărește negația exprimată prin adverbul *nu* sau poate avea sens apropiat de al adverbului *măcar*, pe care îl precedă de cele mai multe ori: Nu știe *măcar* atît; Nu știe *nici măcar* atît.
— Au vorbit **ba** *una*, **ba** *alta*.	— E adevărat? — **Ba** (nu). | — Nu e adevărat? — **Ba** da. *Ba* are sensul *nu* cînd este folosit singur, iar cînd precedă adverbele *nu* sau *da* are rolul de a întări negația sau afirmația: *ba* **nu**; *bă* **da**.

Scanned with OKEN Scanner

În construcțiile din prima coloană, cuvintele **și, iar, nici, ba** sînt *conjuncții*, pentru că fac legătura între două părți de propoziție sau între două propoziții. Ele *nu au sens lexical de sine stătător*.

În construcțiile din coloana a doua, cuvintele **și, iar, nici, ba** au *valoare de adverbe* și — ca orice adverb — *au sens lexical de sine stătător*. În rostire ele se deosebesc de conjuncțiile cu aceeași formă prin faptul că *sînt accentuate:* „m-a *și* întrebat; s-a oprit *iar;* nu știe *nici* atît".

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie cuvintele *și, iar, nici, ba* cu valoare de conjuncții și cu două linii cuvintele cu aceeași formă, dar cu valoare de adverbe. Pune accentul pe adverbe și, după modelul din tabelul de mai sus, indică legătura dintre părțile de propoziție sau dintre propozițiile coordonate cu ajutorul conjuncțiilor *și, iar, nici, ba*. Arată care este sensul adverbelor *și, iar, nici, ba*.

a) Cîteva ochiuri negre de pămînt s-au și ivit în curtea lui, și mascurul a și început să rîme, scormonind tina puțin înghețată. — I. Agîrbiceanu, *Adieri*.

b) A descusut și galbenii de pe conci și i-a prefăcut în argint, în mărunță aramă. — Z. Stancu, *Desculț*.

c) Boii nu trag nici mai tare, nici mai încet. Pășesc liniștiți, înțelepțește, și în ochii lor cuminți și negri parcă se răsfrînge și mai tare fața neagră a pămîntului scormonit de plug. — Em. Gîrleanu, *Tovarășii*.

d) — Iaca așa se poate înșela omul cînd nici n-a gîndit, dacă nu știe a judeca bine. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Nici nu mă auzi. Se uita iarăși la cai: o interesau mai mult decît o interesam eu. — V. Em. Galan, *La răzeși*.

f) Slăbite, de-atîta căldură
Și leneșe apele curg,
Iar pacea naturii te fură. — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

g) Trece în casă de la vatră pe laviță, apoi merge iar la vatră. Mai strînge tăciunii de pe vatră. Ia chiar în palmă jarul împrăștiat... și-l aruncă în sobă. — I. Agîrbiceanu, *Bunica Iova*.

h) Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestic
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic. — M. Eminescu, *Scrisoarea II*.

i) — Auzi, măi leneșule: te prinzi să moi posmagii singur, ori ba?
— Ba, răspunse leneșul. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

2. Fă o narațiune în care să folosești cuvintele *și, iar, nici, ba* cu rol de conjuncții, apoi cu valoare de adverbe. Desparte frazele în propoziții. Arată care sînt părțile de propoziție sau propozițiile legate prin conjuncțiile respective și ce sens au adverbele *și, iar, nici, ba*.

B. Conjuncții subordonatoare

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare fac legătura între două propoziții, din care una este dependentă de cealaltă, adică între o propoziție secundară (subordonată) și propoziția pe care o determină.

Propoziția subordonată poate sta după propoziția pe care o determină sau înaintea acesteia.

— Vede oricine/ **că** *este un om priceput*.
— **Că** *este un om priceput*/, vede oricine.

Conjuncția subordonatoare *că* leagă propoziția subordonată *că este un om priceput* de propoziția pe care o determină: *Ce vede?* — *că este un om priceput*. Indiferent de locul pe care îl ocupă față de cealaltă propoziție, *conjuncția sub-*

ordonatoare însoțește propoziția subordonată, pentru că rolul ei este de a introduce în frază o propoziție subordonată.

Cele mai obișnuite conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare sînt următoarele: **că, să, ca să (ca... să), dacă, de, căci, deoarece, fiindcă, pentru că, pentru ca să, (pentru ca... să), fără să, cum, după cum, precum, deși, măcar că, măcar să, măcar de, încît, cînd, de cînd, pînă cînd, unde, de unde, pînă unde etc.**

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile subordonatoare și cu două linii pe cele coordonatoare care fac legătura între două propoziții. După modelul dat mai jos, numerotează propozițiile fiecărei fraze și fă o schemă prin care să arăți ce raporturi de coordonare sau de subordonare stabilesc conjuncțiile.

Model de analiză

Plouase binișor azi-noapte, [1] / dar în cursul zilei a fost puțin soare, [2] / *încît* pămîntul s-a zbicit. [3] / — L. Rebreanu, *Răscoala*,

1 ——— 2 raport de coordonare

↑

3 raport de subordonare

Textele de analizat

a) Cotoșmanul făcu un culcuș stăpînului său acolo, numai din fulgi de păsări, de se cufunda în puf cînd se culca. — P. Ispirescu, *Cotoșmanu năzdrăvan*.

b) Nici nu se cuvenea să-l supere, fiindcă dascălul Clăiță era un om neobosit... Însă în cele din urmă tot trebuia să meargă la el, ca să-i mulțumească pentru învățătura lui Huțu. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

c) A fost atîta chiu și cînt
Cum nu s-a pomenit cuvînt!
Și soarele mirat sta-n loc,
Că l-a ajuns și-acest noroc,
Să vadă el atîta joc
Pe-acest pămînt! — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

d) — Nu-l vezi că-i o tigoare de băiet, colbăit și leneș, de n-are pereche... Cum îl scoli, cere de mîncare. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Pînă să înhame caii trecu un ceas. Conu Alecu se duse de vreo zece ori să ma vadă copilul. — D. Zamfirescu, *Conu Alecu Zăgănescu*.

f) Pe sub fagi se odihnea o turmă, iar un cioban sta drept în mijlocu-i. Și ai fi zis că-i spune cu dinadins, din cavalul ciobănesc, ...(o) poveste, agonisită din ziua aceea de pe plai. Dar această frumusețe ținu numai o clipă și se tulbură amar, căci cîinii ciobănești, izbiți de neașteptata arătare a străinilor, se năpustiră în ei. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*.

PUNCTUAȚIA CERUTĂ DE CONJUNCȚIILE COORDONATOARE

I. *Părțile de propoziție sau propozițiile legate prin conjuncțiile* **și, sau, ori,** *folosite numai între elementele coordonate, nu se despart prin virgulă.*

— Am fost la pădure / și am cules *ghiocei* și *viorele*.

— Vom culege *ghiocei* sau (ori) *viorele*.

II. Părţile de propoziţie sau propoziţiile legate prin conjuncţii coordonatoare *se despart prin virgulă în următoarele situaţii:*

a) cînd sînt legate prin conjuncţiile sau locuţiunile conjuncţionale: *nici, dar, iar, însă, ci, ci şi, deci, prin urmare, aşadar, în concluzie;*

b) cînd sînt legate prin conjuncţia *şi*, repetată înaintea tuturor părţilor de propoziţie coordonate dintr-o enumerare:

— Am cules *ghiocei*, **şi** *viorele*, **şi** *brebenei*, **şi** *toporaşi.*

c) cînd conjuncţia se află atît între părţile de propoziţie sau propoziţiile coordonate, cît şi înaintea primului element al coordonării:

şi *ghiocei*, **şi** *viorele;*
nici *tînăr*, **nici** *bătrîn;*
sau *tu*, **sau** *el;*
ori *azi*, **ori** *mîine;*
fie *vreme bună*, **fie** *vreme rea;*
ba *ici*, **ba** *colo;*
cînd *pregătit*, **cînd** *nepregătit.*

Şi *eu lucrez*, **şi** *eu mă străduiesc.*
Nici *nu bea*, **nici** *nu mănîncă.*
Sau *ştie*, **sau** *nu ştie.*
Ori *pleci*, **ori** *rămîi.*
Fie *că vine*, **fie** *că nu vine...*
Ba *rîde*, **ba** *plînge.*
Cînd *plouă*, **cînd** *ninge.*

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Subliniază conjuncţiile coordonatoare atît pe cele care leagă propoziţii, cît şi pe cele care leagă părţi de propoziţie. Pune virgulă acolo unde trebuie şi explică de ce ai pus sau n-ai pus virgulă înaintea conjuncţiilor respective.

a) Dar cum să uit pe mama şi pe tata? Cum să uit pe fraţii şi surorile mele? Cum să uit neamurile noastre şi megieşii noştri şi satul? Cum să uit plopul şi duzii şi salcîmii şi corcoduşii? Cum să uit chipurile şi faptele oamenilor? Nu. Nimic n-am uitat. — Z. Stancu, *Desculţ.*

b) Şi-aş putea să stau la taină
Şi cu munţii şi cu şesul;
Le cunosc şi grai şi haină,
Rostul, dorul, înţelesul.

— M. Beniuc, *Doina Bistriţei.*

c) Şi-au pornit la drum şi-au mers zi de vară prin arşiţa lui cuptor. — Em. Gîrleanu, *Voinicul.*

d) Dar nici peştii nici stuful nu par să fie adevăraţii stăpîni ai Deltei ci păsările de apă, în număr de milioane. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

e) Pică o sămînţă dintr-un pom ori dintr-o floare; singură încolţeşte, prinde rădăcini şi trăieşte. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Scrisorile lui Mişu Gerescu.*

f) Însă cînd ajunge-acolo
Stă la gînduri şi se miră;
Ori crescuse el pe cale
Ori ciobanii se chirciră!

— St. O. Iosif, *Pintea.*

g) Acum, pentru prima oară, ne aflăm în faţa unei prăpăstii fără fund. Nu mai e vorba de distrugerea unui oraş sau a unei ţări ci s-ar putea ca printr-un gest criminal să fie năruite cărămizile din care e zidită lumea. — Geo Bogza, *În faţa atomului.*

h) Ciobanul, aiurit de zbieretele celor din vale, porni spre ei dar fără multă convingere şi înjurîndu-şi ciinii mai mult aşa din gură. Ba de ciomege ba de glasul stăpînului ciinii se domoliră şi... se traseră în deal la oi. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

i) Cînd punea mama laptele la prins, eu, fie post fie cişlegi, de pe a doua zi şi începeam a linchi groşciorul de pe deasupra oalelor. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Scanned with OKEN Scanner

j) — Şi să ştii de la mine că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtuşag, fie lucru de purtat fie de-a mîncării fie ori de ce-a fi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

k) Era o vreme de moină. Cînd ningea cînd curgeau ape. Cînd se îmbulzeau norii din miazăzi cînd se arăta soarele în senin puţine ceasuri în acele zile de dechemvrie. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

l) Hora zbura în cerc larg, se întindea ca un şarpe, atingea cu sfichiuiri alintătoare, cînd pe femeile de pe margine cînd pe bărbaţii din bătătura circiumii. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

2. Construieşte cîte două propoziţii sau fraze în care părţile de propoziţie sau propoziţiile coordonate să fie legate prin conjuncţiile: *dar, iar, însă, deci, ci, aşadar*. Explică punctuaţia folosită.

3. Construieşte cîte o propoziţie sau frază în care conjuncţiile coordonatoare *şi, sau, ori, nici, ba, fie* să se afle şi înaintea primului element din coordonare. Explică punctuaţia folosită.

ORTOGRAFIA UNOR CONJUNCŢII

I. *Conjuncţiile* **aşadar, deoarece, deşi, fiindcă, încît, întrucît** *se scriu într-un singur cuvînt, pentru că elementele lor componente s-au contopit.*

Conjuncţia *fiindcă* se scrie cu doi *-i*, pentru că este formată din gerunziul verbului „a fi" — *fiind*, căruia i s-a alăturat conjuncţia *că*.

EXERCIŢII

1. Construieşte cîte două fraze în care să se afle propoziţii legate prin conjuncţiile: *deoarece, întrucît, aşadar, deşi, încît*. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază conjuncţiile.

2. Construieşte trei fraze formate din două propoziţii legate prin conjuncţia *fiindcă*.

II. *Să nu confunzi (în scris) conjuncţia* **sau** *cu grupul de cuvinte* **s-au** *care reprezintă pronumele reflexiv* **se**, *redus la* **s-**, *urmat de verbul auxiliar al perfectului compus la persoana a treia plural* (***s-au dus***). **Mijloacele de control** pentru evitarea greşelilor sînt următoarele:

— sensul conjuncţiei *sau* (ori);

— observarea cu atenţie a perfectului compus.

EXERCIŢII

1. Completează locurile libere cu conjuncţia *sau* ori cu grupul de cuvinte *s-au*. Subliniază verbele la perfectul compus pe care le vei folosi.

vesel.....trist; cald.....rece; fete.....băieţi; dimineaţa.....seara; uitat.....părăsit; terminat.....neterminat; Rezervele.....terminat; cosit.....secerat; Grînele.....secerat; apropiat.....depărtat; Acum.....depărtat; veşted.....ofilit; Florile.....ofilit.

2. Scrie deasupra conjuncţiilor subliniate conjuncţia cu care pot fi înlocuite.

a) *Ori* vorbeşte cum ţi-e portul, *ori* te poartă cum ţi-e vorba.

b) — Hai, dă răspuns cucoanei, *ori* aşa, *ori* aşa, că n-are vreme de stat la vorbă cu noi. — I. Creangă, *Povestea unui om leneş*.

c) De obicei, patruzeci-cincizeci de care, înjugate *ori* desjugate, îl înconjurau. — Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.

d) Lăutarii, numai doi (îi plătea cîrciumarul care făcea economie zicînd că *ori* doi, *ori* trei, acelaşi lucru, dar să cînte bine şi mereu) se frămîntau mai abitir ca jucătorii. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

3. Explică ortografia cuvintelor subliniate prin analiză morfologică şi prin sensul conjuncţiei *sau*.

Scanned with OKEN Scanner

a) Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, *sau* la Cornăţele, în miezul lui, ca să găseşti cîte o mică dumbravă de vechi tufani. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Moşnegii *s-au* ciondănit cît *s-au* mai ciondănit şi... despre ziuă au adormit. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

III. *Pentru a nu confunda (în scris) conjuncţia* **iar** *cu grupul de cuvinte* **i-ar**, *ţine seama de următoarele:*

— grupul de cuvinte **i-ar** apare întotdeauna urmat imediat de *un verb (i-ar* **aduce**), pentru că el reprezintă pronumele personal **i** *(lui, îi, pe ei)* şi forma persoanei a treia a verbului auxiliar cu care se construieşte modul condiţional-optativ.

— Conjuncţia **iar** poate fi urmată de *orice parte de vorbire* cu care începe propoziţia pe care o introduce (..., *iar* **noi...**; ..., *iar* **acolo...**; ..., *iar* **co-drul...** etc.) sau de *un verb la infinitiv cu prepoziţia* **a** *(Iar* **a tăcea** şi lăşii ştiu! — G. Coşbuc, *Decebal către popor)* ori la *supin, deci tot un* **verb precedat de prepoziţie** (Întîi să terminăm, *iar* **de vorbit**, vom vorbi mai pe urmă).

EXERCIŢIU

Construieşte trei fraze cu propoziţii legate prin conjuncţia *iar* şi trei propoziţii cu predicatul exprimat printr-un verb la modul condiţional-optativ, persoana a III-a singular sau plural, precedat de pronumele personal *i-*.

CONJUNCŢIA

Texte pentru lecţiile de recapitulare

a) Şi munţii, şi norii îşi ţin respiraţia. Un minut trece şi cad primii stropi, grei, ca de plumb, ai ploii. Ei vin asupra munţilor şi peste piatra arsă de fulgere a stîncilor, cu o repeziciune egală. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

b) Feciorii de boieri şi de împăraţi se sculară tîrziu, se mai zbenguiră şi apoi plecară; îl ajunseră din urmă şi îl şi întrecură. — P. Ispirescu, *Ciobănaşul cel isteţ*.

c) Arar, soarele scăpătînd o înşela, aruncînd o rază de sînge pe un nufăr, dar raza pierea şi nufărul se legăna galben la faţă ca şi dînsa. — D. Anghel, *Jertfa*.

d) — Eu zic aşa că-s bune rînduielile domniilor-voastre şi întocmai la fel sînt ale noastre, ale moşnenilor din Ţara Românească; deci să ne înfrăţim. Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o preţuim. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Intrînd cinevaşi într-acele locuri, ...nu va vedea nici biserică, nici gard împrejurul casei, nici car, nici bou, nici vacă, nici oaie, nici pătul cu semănăturile omului pentru hrana familiei lui. — Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*.

f) De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către Tine,
Nu din gură, ci din carte,
Că ne eşti aşa departe. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

g) — Lasă, domnule; nu e nimica, că ai căzut pe spate şi te-ai răzimat în coate. Rău era dacă cădeai pe brînci, că puteai nasul să ţi-l frîngi. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

h) — Ori stăpînii domniilor voastre, ori fraţii noştri craii ar putea spune... şi mi se pare că au spus că ajutorul... folositor pentru creştinătatea întreagă ar fi în rîndul întîi folositor intereselor mele şi de aceea îl cer. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

i) Iar instrucţie, iar tir, iar manevre, iar sculare, iar culcare, iar curăţenie, iar inspecţie... Căprarul bate fără răutate, pe drept şi pe nedrept, fiindcă-i căprar şi se teme de pedeapsă... Toţi se mişcă pentru ca să îndeplinească reglementele, ca să ia solda. — M. Sadoveanu, *Amintirile căprarului Gheorghiţă*.

Scanned with OKEN Scanner

INTERJECȚIA

I. Interjecția este *o parte de vorbire neflexibilă cu intonație exclamativă:* **Ah! Vai!** etc.. Ea exprimă de obicei:

— *o stare sufletească;*	**Ah**, mamă, tu! Ce slabă ești! — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*
— *un îndemn;*	— **Haide**, fată, la ogor!
— *o adresare; sau*	— Ba, mamă, ochii mă dor! — *Folclor.*
— *imită sunetele ori zgomotele.*	— **Ia** ascultați, măi, zise Gerilă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.* **Țac, țac**, prin copac, **Fîș, fîș**, prin păiș. (Coasa)

EXERCIȚII

1. Subliniază interjecțiile din textele următoare și arată ce exprimă ele.

a) Oh! libertate, nimic nu e mai scump ca tine. — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi.*

b) Pietrele și bolovanii zburau spre soldat și cădeau în jurul lui. Copiii porniră la atac: — Uraaa!... Uraaa!... — D.R. Popescu, din vol. *Somnul pămîntului.*

c) Și cît era de hotărît și de vînjos drumețul, nu-și putu opri un oftat: — Uf! că mult mai am de suit, Doamne!... Em. Gîrleanu, *Gîndăcelul.*

d) Tîrziu cucoșul trîmbiță prelung: cucurigu! și găinile începură a ieși în soare. — M. Sadoveanu, *Hultanul.*

e) ...surugiii plesneau din bice... și roatele sfîrîiau din nou balanga-langa-langa-langa. — Al. Macedonski, *Pe drum de poștă.*

f) N-o să aluneci cu el, mă? a întrebat jupînul.
— De! jupîne; știu eu?...
— Haide! s-a răstit jupînul... Leneșule!
Dar cînd să apuce pe o ulicioară mai neumblată, tocmai trecea o birjă... Băiatul s-a ferit repede-n lături și odată, bîldîbîc! și zdronc! Cănuță într-o parte cît colo și sarcina din spinare într-alta. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

2. Fă o narațiune cu părți de dialog în care să folosești interjecții cît mai variate prin ceea ce exprimă ele.
Arată ce exprimă fiecare interjecție.

II. *Interjecțiile care reproduc diferite sunete, zgomote sau strigătul animalelor sînt* **cuvinte imitative** *sau* **onomatopee.**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie interjecțiile exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee) și cu două linii, celelalte interjecții. Explică ce imită interjecțiile onomatopee și ce exprimă celelalte interjecții.

a) Dang! Bing! Bang!
Bang! Dang! Bing!
Sună clopotul.
Sunetul aleargă, trece pe lîngă noi și peste noi. Se pierde în depărtare. — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Și cum ospăta el, buf! cade fără de sine în groapa cu jăratec. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

c) Uneori făcea — fi, fi, fi, tiha! chiau! chiau! clings!... iar cînd izbucnea într-o cascadă de triluri, zău dacă nu-ți venea s-o aplauzi ca pe-o primadonă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea.*

d) Să nu rîdeți de mine că mă pui jos în rîu și fac prin apă: coac, oacaca, coac. — T. Arghezi, *Pomul cu păpuși.*

e) Cele patru vieţuitoare se traseră mai la o parte, în sfat...
Şi şu-şu-şu, şu-şu-şu, se sfătuiră! — Em. Gîrleanu, *După asemănarea lor!*

2. Fă o descriere sau o naraţiune în care să foloseşti interjecţii exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee).

III. *Interjecţiile de adresare* **măi, mă, fă (fa), bre au în vorbire acelaşi rol ca şi vocativul,** *adică sînt folosite pentru a striga pe cineva, spre a-l face atent la comunicarea pe care vrem să i-o facem. Ele se pot folosi singure sau însoţite de un substantiv la cazul vocativ:*

— **Măi,** nu cumva să vă împingă mititelul să intraţi înaintea mea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Dan zice: „**Măi,** *Ursane!* acolo e de noi!“ — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

Sînt şi interjecţii de adresare care nu au rolul de a striga pe cineva, ci sînt folosite în scopul de a atrage atenţia cuiva asupra unui lucru sau a unui fapt: **ia, iacă, iată, uite, ian:**

— **Ia!** parc-am auzit poarta scîrţiind.
— **Iată,** copii, şcoala. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*
— **Iaca** ce-mi scrie frate-meu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*
— **Uite** o corabie!

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie interjecţiile de adresare şi cu două linii celelalte interjecţii. Arată care din interjecţiile de adresare au acelaşi rol ca şi vocativul.

a) — Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieşit cu oile la păscut?...
— Dar eşti vrednic tu, bre Niculăeş, să porţi un cîrd de oi? — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

b) Las'că prind pe-Osman, măi frate,
Şi-am să-mbrac cămaşa lui! — G. Coşbuc, *Cîntecul redutei.*

c) Catrino, ia, fa, secerile astea! strigă el supărat aruncînd secerile. — M. Preda, *Moromeţii.*

d) Salut, o miliarde
de inimi fîlfîinde ce răspundeţi!
— Hei, fraţi ai noştri! Sîntem lîngă voi! — E. Jebeleanu, *Surîsul Hiroshimei.*

e) — Iaca şi dealul Bălaurului, jupîneşică! Ia aici a căzut odată un balaur grozav de mare, care vărsa jăratic pe gură...
— Valeu! şi unde-i balaurul, moş Nichifor? — I. Creangă, *Moş Nichifor Coţcariul.*

f) — Uite cocostîrcii... zise el deodată cu un glas, parcă ar fi vorbit tot tovarăşelor lui. — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

IV. *Interjecţiile care exprimă* **un îndemn** *sau* **o poruncă** *adresată unei persoane sau unui animal* **au un sens apropiat de al imperativului.** Cele mai obişnuite interjecţii din această categorie sînt: **hai! haide! na! ho! nani! marş! hăis! cea! hi! bîr!**

Ca şi verbele la imperativ, aceste interjecţii *sînt însoţite de obicei de un substantiv la vocativ, care denumeşte persoana sau animalul căruia i se adresează îndemnul sau porunca, ori de o interjecţie cu acelaşi rol, ca şi vocativul:*

— **Hai,** *fata* mea, nu fi aşa mîhnită! — M. Beniuc, *Fără răgaz.*
— ...**Hi,** *căluţii* tatei, să ne întoarcem cît mai degrabă acasă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*
— **Hai,** *măi,* mai repede!

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie interjecțiile care au sens apropiat de al imperativului și cu două linii, pe cele de adresare care au același rol ca și vocativul.

a) — Suie-te-n căruță că se face prînzul!
— Hai, mă! Hai, mă! dii! strigă tatăl înfuriat, învîrtind biciul pe deasupra cailor. — M. Preda, *Morometii*.

b) Nani, nani, puiul mamei,
Vino somn, de mi-l adoarme. — *Folclor*.

c) „Na, morișcă, na, na, na!"
Moara tot hodorogea
Și prin apă tot fugea.
Mînați, măi!
— Hăi, hăi! — *Plugușorul*.

d) — Hăis, Joiane, tată!
Grumazul lui Duman prinde să lucească de sudoare; jugul îl frige...
— Hai, Dumane, hai! — Em. Gîrleanu, *Tovarășii*.

e) — Ptru! ciii!... Sai binișor pe ici pe crucea căruței. Ho... pa! Ia acum te văd și eu că ești voinică... — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.

FUNCȚIUNEA SINTACTICĂ A INTERJECȚIEI

I. *În mod obișnuit, interjecțiile nu au funcțiune de părți de propoziție. Sînt totuși construcții în care unele interjecții au funcțiune sintactică.*

A. *Cea mai obișnuită funcțiune sintactică a interjecției este aceea de* **predicat**: **Hai** cu mine! (*Mergi* cu mine!).

Funcțiunea de predicat a interjecțiilor este strîns legată de sensul lor. *Pot avea funcțiune de predicat:*

a) *interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă*, adică acele interjecții al căror sens se apropie de al imperativului: **hai!, ho!, na!, nani!** etc.;

b) *interjecțiile de adresare* **iată, iacă, uite**: **Uite** (**iată**) un fluture! Aceste interjecții exprimă din partea vorbitorului îndemnul pe care îl adresează cuiva pentru a privi un obiect sau pentru a asculta o comunicare.

c) *interjecțiile — cuvinte onomatopee — care imită zgomotul făcut de o acțiune în timpul executării ei:* Și **zvrrr!** cu o piatră *(zvîrli)*; Și **tranc!** capacul *(trînti)* etc.;

d) *interjecțiile care redau repeziciunea unei acțiuni* (**hați!, țuști!** etc.): El atunci **țuști!** lîngă mine *(sări repede)*.

Interjecțiile menționate la punctele c și d pot fi urmate de un verb ce exprimă acțiunea la care se referă și interjecția: Și *tranc!* **trînti** capacul; El atunci *țuști!* **sări** lîngă mine. În acest caz *interjecția nu mai are funcțiune de predicat, ci servește numai pentru a imita zgomotul sau pentru a arăta repeziciunea acțiunii.*

EXERCIȚIU

Subliniază interjecțiile cu funcțiune de predicat și scrie în dreptul fiecărui text cu ce verb ar putea fi înlocuite.

a) Gînd în gînd cu luptătorii
Înfrățirii și dreptății
Haide înainte!
— D. Th. Neculuță, *Înainte*.

b) — Aho! car nebun, aho! Cînd te-oi încărca zdravăn cu saci de la moară,... atunci să mergi așa. — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac.*

c) Și într-o ramă, iată o canava iubită, răbdător cusută în fir de mătase... — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii.*

d) — Ia mai strigă, Vasile, cînii..., zise boierul, întorcînd capul spre pădurar.
— Na, na, Frișca, naa! — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*

e) Nani, cîrlanii mei, nani,
Cenușa ne-o spulberă anii,
Sămînța ne-o seamănă anii,
Nani, cîrlanii mei, nani. — M. Banuș, *Cîntec de leagăn.*

f) Atunci mezinul se vîră iute în horn... Asemene cel mijlociu, țuști! iute sub un cheișin... Însă cel mare se dă după ușă... În sfîrșit trage zăvorul... Cînd ia!... ce să vadă? Ș-apoi mai are cînd vedea?... Căci lupului... îi sfîrtia gîtlejul de flămînd ce era. Și nici una, nici două, haț, pe ied de gît. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

g) Pupăza zbrr! pe o dugheană... Eu atunci haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) Băgă cheia în broasca ușii și, întorcînd-o nițel, scîrț! ușa se deschise. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

B. *Interjecțiile cu funcțiune de predicat se comportă ca un verb, putînd avea diferite complemente:*

— *Hai* **mai aproape!**	complement circumstanțial;
— *Na*-**ți cartea!**	complement direct;
— Pupăza *zbrr!* **pe o dugheană...**	complement circumstanțial.

Prezența în propoziție a unui complement care determină o interjecție este o dovadă sigură că acea interjecție are funcțiunea sintactică de predicat.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie interjecțiile cu funcțiune de predicat și cu două linii complementele care determină interjecțiile respective.

a) Și zvrrr! cu pravila cea mare după călugări. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) —Dacă-i așa, hai și tu cu noi — zise Harap Alb — că doar n-am a te duce în spinare. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) Eu, grăbit, țîști dincolo într-un picior... alunec și hîldîbîc în șanț. Trandafirii mei se umplură de mocirlă. — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult.*

d) Și cînd răcnește odată cît ce poate, eu zvrrr! chibriturile din mînă și țuști! la spatele lui Zaharia, și-ncepem a horăi, de parcă dormeam cine știe de cînd. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) — Na-ți, mă, banii! zise dracul trimes; și să te cărăbănești de aici, că de nu e rău de tine! — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac.*

f) Neghiniță înțelese, și țîști în urechea stîngă, și iar, șopa, șopa. Împăratul rise cu hohote. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*

2. Construiește patru propoziții în care predicatul exprimat printr-o interjecție să aibă unul sau mai multe complemente.

Scanned with OKEN Scanner

II. *Interjecțiile pot avea și alte funcțiuni sintactice, în afară de aceea de predicat:*

De-abia se mai aude de departe: **Cioc! cioc! cioc!** — Em. Gîrleanu, *Cioc! Cioc! Cioc!*	*subiect (ce* se aude?)
E **vai** de el!	*nume predicativ* (= e rău)
La a patra măsură, șeful strigă *chemarea:* **hăp-șa!** — M. Preda, *Moromeții.*	*atribut (care* chemare?)
Eu *auz* „**hi, hăi, hi, hăi**“ și nu văz pe nimeni. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*	*complement direct (ce* auz?)
Și odată *pornesc* ei, **teleap, teleap, teleap.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*	*complement circumstanțial de mod (cum* pornesc?)

În legătură cu aceste funcțiuni ale interjecțiilor, observă următoarele:

— interjecțiile *cu funcțiune de subiect* apar în propoziții cu predicatul exprimat prin *verbul reflexiv impersonal* **a se auzi**, iar cele *cu funcțiune de complement direct* determină un *verb la diateza activă:* **a auzi, a zice** etc.;

— *cu funcțiunea de nume predicativ se folosește de obicei interjecția* **vai**, *singură sau împreună cu cuvintele* **amar, groază** (*E* **vai** *și* **amar**; *E* **groază** *și* **vai**), construcțiile fiind mai expresive cînd verbul copulativ nu este exprimat: Atunci, **vai** *și* **amar** de voi!

Folosirea interjecțiilor cu funcțiune de părți de propoziție sau ca însoțitoare ale predicatului verbal are de obicei *valoare stilistică.* Interjecțiile sînt mult mai expresive decît o altă parte de vorbire (verb sau substantiv) care ar putea fi folosită în locul interjecțiilor respective, după cum se poate vedea din comparația construcțiilor următoare: *Țuști!* lîngă pom; *Sări* lîngă pom; Se auzea *sfîrr, sfîrr;* Se auzea *sfîrîitul.*

EXERCIȚII

1. Subliniază interjecțiile cu funcțiune de părți de propoziție și analizează aceste funcțiuni. Dacă interjecțiile au funcțiune de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat.

a) Sărim și noi / și turcii sar /
Și-i moarte-n șanț, / e vai și-amar. — G. Coșbuc, *Coloana de atac.*

b) Deocamdată îl lasă; / dar au să vie în puține zile cu spor de săbii de la Vadu-Rașcului / și atuncea vai și amar de stînă și de vite, / și vai de sat, / dacă n-or găsi / ce caută. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Și calul, țîști! sare de trei stînjeni. Și toată oastea strigă: uraaa! Și dincolo s-aude uraaa, / de se clătinau munții. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...* .

d) Pitache scoate o rublă, / o dă băiatului / și-l zorește / să-i aducă restul, / cînd se aude alături în livada de pruni: lip-lip! lip-lip! Vine Manolache Ciolănescu pe poteca de după pruni, cu papucii lipăind. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul.*

e) S-a trezit ciocîrlia în chemarea prepeliței: „Pit-palac!“ — Em. Gîrleanu, *Mai sus!*

f) De cîte ori auzeam „jart“, / auzeam și „aoleo“! — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

g) De inima căruței atîrnau păcornița cu feleștiocul și posteuca, / care se izbeau una de alta / și făceau: tronca, tranca, tronca, tranca! — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul.*

Scanned with OKEN Scanner

h) Pe urmă au venit păsările să se culce. Întîi cotofenele s-au abătut pe vîrfurile copacilor, strigîndu-se: „caracara-ca! caracara-ca!" Mai tîrziu au fluierat mierlele. Pe urmă altă pasăre a îngînat încet adormind: „Țic! țic! țic!" — I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*.

i) Se auziră srigătele de astă dată răzlețite, hăp! hăp! — M. Preda, *Moromeții*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle interjecții cu funcțiune de subiect, atribut, complement direct și complement circumstanțial de mod. Pentru cele cu funcțiune de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

PUNCTUAȚIA INTERJECȚIEI

I. Interjecțiile au o intonație exclamativă, care poate fi mai înaltă sau mai puțin înaltă, de aceea *după interjecție se pune* **semnul exclamării** *sau* **virgulă**, potrivit cu intonația ei. *De obicei, se pune* **semnul exclamării** *după interjecțiile care exprimă stări sufletești puternice: entuziasmul, spaima, uimirea, o durere mare* etc.:

Ura! măreț se-nalță-n vînt
Stindardul României! — V. Alecsandri, *Peneș Curcanul.*

EXERCIȚIU

Construiește cinci propoziții în care să se afle interjecții ce exprimă stări sufletești. Explică de ce ai pus semnul exclamării sau virgulă după interjecții.

II. **Interjecțiile de adresare** *care îndeplinesc același rol ca și vocativul, dacă nu sînt însoțite de un substantiv la vocativ se despart prin virgulă de cuvintele învecinate, ca și substantivele la vocativ:*

— **Măi,** vino mai repede!
— Vino, **măi,** mai repede!
— Vino mai repede, **măi!**

Cînd sînt însoțite de un substantiv la vocativ, singur sau cu atributele lui, aceste interjecții au aceeași intonație ca și vocativul și întregul grup de cuvinte urmează regula de punctuație a vocativului:

— **Măi fraților,** vedeți-vă de treabă!
— Liniștiți-vă, **măi oameni buni,** odată!
— **Liniștiți-vă odată, măi oameni buni!**

EXERCIȚII

1. Subliniază interjecțiile de adresare care au același rol ca și vocativul. Dacă sînt urmate de substantive la vocativ, subliniază-le împreună cu aceste substantive. Pune virgulă acolo unde trebuie.

a) — Ia ascultați măi! Da de cînd ați pus voi stăpînire pe mine? — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) — Măi fraților spune care ai furat mă să nu ne omoare pe toți fără vină!
Se jurară care de care că el nu. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

c) — Măi Zaharie nu mai ai tu vreo poștă de cele pe undeva?
— Nu bre răspunse Zaharia și mai încet. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) — Ia șezi!... Dă-i un scaun măi babă nu te mai zăpăci degeaba, că n-a venit la pețit! — L. Rebreanu, *Răscoala.*

e) — Ură tu măi Chiriece — zic eu lui Goian — și noi măi Zaharie să prufnim din gură; iar știalalți să strige: hăi, hăi! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) Un zdrahon nalt și spătos, și face semne spre noi cu o coadă mare parc-ar purta în mînă o ulcică.

Scanned with OKEN Scanner

— Staţi bre oameni buni! Staţi, că altfel mă supăr, şi-i bucluc! — M. Sadoveanu, *Din Moldova*.

g) Dimineaţa, cînd ieşea în cerdac, striga cam pe nas, dar destul de tare:
— Bălaaane mă; vin la tata! — Em. Gîrleanu, *Nadişanca*.

2. Compune un dialog în care să foloseşti cel puţin patru interjecţii de adresare cu acelaşi rol ca şi vocativul, însoţite şi neînsoţite de un substantiv la vocativ. Explică punctuaţia folosită.

III. *După interjecţiile care exprimă* **un îndemn** *sau o* **poruncă** *(cu sens apropiat de al imperativului) nu se pune nici un semn de punctuaţie dacă sînt urmate de un complement care le determină:*

— **Hai** *cu mine!* **Na-ţi** *cartea!*

În celelalte cazuri se despart prin virgulă sau prin semnul exclamării, în funcţie de intonaţia lor:

— **Hai!** porneşte odată!	*poruncă* (intonaţie mai înaltă);
— **Hai,** că ne apucă noaptea.	*îndemn* (intonaţie mai puţin înaltă).

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie interjecţiile cu sens apropiat de al imperativului şi cu două linii, pe cele care au acelaşi rol ca şi vocativul. Pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie.

a) Măi bădiţă Moldovene, Că m-oi face mînioasă,
Hai la maica de mă cere, Dar veni-voi bucuroasă!
— *Strigătură*.

b) Mă uitai la dînsul, la pachet şi-i poruncii cu glasul năbuşit:
— Hai du-te!
Iar sergentul îl luă prietenește de umăr:
— Hai măi camarade; haide du-te acasă. — Em. Gîrleanu, *Contrabandistul*.

c) — Haide luaţi-l de-l daţi norodului, şi-i spuneţi că acest fel plăteşte Alexandru-vodă celor ce prădă ţara. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*.

d) — Plăteşti?
Doboş se lăsă bine pe umeri, înţepenindu-se în glezne:
— Atunci, na strigă Sorbu, şi cu vorba îi trimise celuilalt şi o palmă.— Em. Gîrleanu, *Secretul*.

—2. Construieşte trei propoziţii cu predicatele exprimate prin interjecţiile *hai* şi *na* urmate de un substantiv la cazul vocativ sau de o interjecţie de adresare şi trei propoziţii în care aceleaşi interjecţii să fie urmate de complemente. Explică punctuaţia folosită.

IV. *Interjecţia de adresare* **ia** *urmată imediat de un verb la imperativ sau la conjunctiv are aceeaşi intonaţie ca şi verbul, deci nu se desparte de acesta prin nici un semn de punctuaţie:* — **Ia** *citeşte* şi tu! — **Ia** *să văd* şi eu.

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie interjecţiile şi cu două linii substantivele la cazul vocativ. Pune virgulă acolo unde trebuie.

a) — Ia să-mi facă Nică Oşlobanu încredinţarea, zise părintele Duhu. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Deodată auzim glas. Ne strigă cineva. Au mare nevoie de noi!
— Mă oameni buni măi! ia staţi oleacă!...
Ne oprim. Ptru stăi Rusca!
Un gospodar vine repede spre noi şi tot face semn cu mîna stîngă.

Scanned with OKEN Scanner

— Ia îngăduiţi oleacă oameni buni!
După ce află omul că ne ducem să pușcăm hulpea, ne întinde cofăelul.
— Ia luaţi de ici oameni buni oleacă de must nou... — M. Sadoveanu, *Din Moldova.*

V. *Cînd se repetă interjecţii de acelaşi fel, ele se despart prin virgulă sau prin liniuţă, iar după ultima interjecţie se pune semnul exclamării sau virgulă, în funcţie de intonaţia ei:*
He, he! Ha-ha-ha! He, he, aşa e.

EXERCIŢIU

Subliniază interjecţiile şi substantivele la cazul vocativ şi pune semnele de punctuaţie care lipsesc.

a) — Na na na măria ta! parcă asta grijă am eu? Ia mai bine rugaţi-vă cu toată inima sfîntului hărasc Nicolai..., doar v-a ajuta să vă vedeţi popi odată! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Îşi făcuse fîntînă în curte numai să se poată spăla dimineaţa, ca la armată.
Se spală tremurînd şi oftînd:
— Of of of mamă cine mă puse?! — D.R. Popescu, Din vol. *Somnul pămîntului.*

c) — Hei hei călătorule... ai să-ţi rupi ciochinele umblînd... Hai nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) Doctorul Sivu nu-şi putu stăpîni exclamaţia de mulţumire:
— Ha ha haa — M. Sadoveanu, *Înşelări.*

PĂRŢILE DE VORBIRE

Texte pentru lecţiile de recapitulare*

I. *Substantivul şi alte părţi de vorbire folosite cu valoare de substantiv. Pronumele. Articolul şi prepoziţia, instrumente gramaticale pentru exprimarea cazurilor. Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) O umbrelă călătoare de graure se lasă peste *viile* scunde / şi într-o clipă se ridică iar deasupra *cîmpiei* cenuşii. Zidul ros de vreme *al cetăţii* se vede de departe. — E. Barbu, *Pe-un picior de plai...* .

b) Într-o vineri, trosc, pleosc, intră în curte opt *cai* cu doi *surugii*, precedaţi de un ceauş călare. Cît te ştergi la ochi, / înşirase *caii*, cîte doi-doi la trăsură; / într-o clipă eram la capul podului de-afară, bariera Moşilor de astăzi; /chiuiau şi plesneau *surugiii* pe uliţele Bucureştiului, / de ridicau lumea în picioare... — I. Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri.*

c) — Opriţi-vă, oameni buni şi patrioţilor! Asta e apa Ozanei. (Este) Ozana cea „limpede-curgătoare" a lui Ion Creangă. Dacă te-ai bucurat în viaţa ta o clipă de paginile acestui minunat artist, / dacă „Amintirile din copilărie" ţi-au înflorit sufletul, / atunci coteşte la stînga în mahalaua cea nouă a tîrgului... / şi caută casa / unde a trăit Smaranda Creangă... Această ageră fată de la Pipirig a făcut neamului şi veacului cel mai uimitor dar, în fiinţa unui incomparabil artist. — M. Sadoveanu, *Istorisiri de vînătoare.*

d) Lupta pentru apărarea vechilor lui *bucurii* se sfîrşea. Din Moromete, cunoscut de ceilalţi, rămîne doar capul lui de humă arsă, făcut de Din Vasilescu, / şi care acum privea neturburat de pe poliţa *fierăriei* lui Iocan. — M. Preda, *Moromeţii.*

e) *Într-o* seară, toamna tîrziu, seninul era presărat cu flori de argint... Din coasta Cornului, [ca şi cînd ar fi fost atinşi de săgeată,] *uliii* se boceau jalnic: „Chiau, chiau, chiau!" — I. Agîrbiceanu, *Hoţul.*

---

* Textele date aici au fost grupate pe diferite probleme care se referă la legătura dintre anumite părţi de vorbire în ceea ce priveşte schimbul de valori gramaticale, categoriile gramaticale comune unor părţi de vorbire sau ortografia. Profesorul va găsi însă la unele puncte cazuri interesante pentru o problemă dată sub alt punct, cazuri asupra cărora este bine să se oprească, dar fără a pierde din vedere tema lecţiei de recapitulare.

Scanned with OKEN Scanner

f) Tu, Razonte, n-ai de unde ști / cine-s oamenii... Deseori, însă, cel rău rîde / și cel bun plînge. Rîsul a devenit avuție a răilor. De mine s-au ținut relele acestui pămînt, ca scaiul de oaie. — E. Camilar. *Clopote în amurg.*

g) *Unii* dintre prizonieri se gîndiră poate la spăimîntătorul sfîrșit, acolo, în largul cîmpului...

Apoi (Mănciuc) dădu porunca de plecare. Dar prinșii se sculară anevoie, / și doi rămaseră jos, / ca și cum înghețaseră acolo. — Em. Gîrleanu, *Prizonierul.*

h) — Vreți voi pămînt, / dar vreau și eu. Și mai drept ar fi / s-o cumpăr eu moșia,/ că a noastră a fost... Tu, Lupule, trebuie / să-ți aduci aminte, / că ai muncit în tinerețe la noi... Așa e cinstit, măi băieți! Boierul să cumpere de la voi, / nu (să cumpărați) voi de la boieri! — L. Rebreanu, *Răscoala.*

i) Anton cerceta lăstărișul. E drept / că-i împiedica pe *ai noștri* / să-și dea seama de *pozițiile* lor, / dar și pe ei, pe nemți, putea / *să-i* împiedice în aceeași măsură. — M. Preda, *Îndrăzneala.*

j) Copilul a necăjit-o, / *i-a* întors pe dos căsuța, strîngînd *după* dînsul o liotă întreagă de alți nebunatici. *L-a* ținut însă / tocmai că să arate / că ei au nevoie de ea,/ nu (are nevoie) ea de ei. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

k) Aici ne odihnim pe mușuroaiele de iarbă din preajma șipotului, / a cărui apă te taie la dinți, / atîta-i de rece. În fața noastră se deschide o adîncă spintecătură. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

l) Pînă la mijlocul lui iunie *m-am* luptat singur cu ciorile. Iosub *s-a* apucat / să acopere [— cu *ce-i* cădea la îndemînă —] încă un colț *al temeliilor.* — V. Em. Galan, *La răzeși.*

II. *Adjective propriu-zise și alte părți de vorbire cu valoare de adjectiv: numerale, pronume, verbe la moduri nepersonale (participiu și gerunziu acordat). Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) Fulgi uriași deasupra țării cad, /
Pe bărăgane vînturile țipă.
Somn *neclintit* de iarbă și de brad
Învăluiește munții sub aripă.
În clinchete *zglobii* din dunga văii
Răsună zurgălăii *argintii.*

— N. Labiș, *Zurgălăul.*

b) În zadar le caut
Visurile mele,
Strălucită salbă,
Salbă de mărgele...
Minunată și pierdută salbă de mărgele.
— O. Goga, *Cîntece.*

c) Dimineața era măreață... Geana de foc a unui soare curat începuse a se aprinde după piscurile înalte ale munților rîpoși; / neguri fumegînde pluteau în văzduhul adînc al văilor. Nicăieri, poate, mai mult decît aici, nu e dat cuiva / să vadă aievea hotarele dintre viață și moarte. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) În fruntea lor mergeau călări... Mihnea și feciorul său, Mircea Ciobanul; / tatăl, om matur și vîrtos, avea scrise pe fața *sa* păroasă și posomorîtă și-n ochii *săi* arzoi și-ncruntați, strășnicia caracterului său...

— Fătul meu!... Fă inimă vitează. Mîna mea *s-a* muiat..., / nu mai poate rădica buzduganul ăsta, vechiul meu tovarăș...; / ia-l acuma tu în mîinile tale / și proașcă să faci cu dînsul în dușmanii *noștri.* — Al. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău.*

e) Cînd a spus Samoilă vorba asta, / Onofrei a și pălit pe *cel* dintăi călăreț... Din pălitură, l-a dat jos de pe cal. Cînd a pălit și Samoilă, / *s-a* întîmplat *același* lucru cu *al* doilea călăreț cazac. Amîndoi frații au ridicat parii asupra celui de-al treilea. Acesta a ocolit în lături, strigînd către *săi.* — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

f) O babă și un moș au vîndut patru rațe, un rățoi și două gîște, de azi-dimineață,/ și de-atunci, șezînd pe două pietre, lîngă biserică, fac socoteala / și tot nu le iese. Baba zice / că nu e plătită o gîscă, / iar moșul (zice) / că au dat în cinste și gîsca, și rățoiul...

Și zăpada cade mereu... Și sînt nînși, albi amîndoi, / de cînd tot stau acolo. — I. Agîrbiceanu, *Zi de tîrg.*

g) Privelîștea e monotonă. *Aceeași* cîmpie, pleșuvă, pustie, cu pămîntul răscolit de brazde / printre care firicelele de grîu de toamnă, abia răsărite, păreau niște plăpînzi fulgi verzui pe un trup înfrigurat. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

Scanned with OKEN Scanner

h) Ea nu-și alina setea decît cu apa căzută din cer; / pentru aceea își zgîriase ea în o stîncă cu *inseși* unghiile sale, o mică cisternă...

Din fundul negru al acestei scobituri, străbătea o *rază* de lumină printr-un fel de răsuflătoare săpată de *însăși* mîna naturii, pentru premenirea aerului. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

III. *Adjectivul și adverbul. Gradele de comparație. Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) „Minunat om!" / șopteau unii altora. „Meșter cîntăreț!" / se mirau alții...

Și au trecut ani, ani după ani, / cum trece tinerețea, săraca! Meșterul cînta mai minunat, / ...suia piscuri și mai înalte... — Em. Gîrleanu, *Făgăduința*.

b) Pe lacul luciu din grădina cu florile *neclintite*..., pe lacul adormit [că pare o uriașă lespede de cristal / ce acoperă o altă grădină fermecată,] lebăda trece *ca* o închipuire..., albă ca zăpada, cu aripile ca două scoici de argint, cu gîtul lăsat între ele, subțire, ondulat ca toarta unei amfore... Sus, în haosul albastru, luceafărul sclipește tainic, strălucitor, purtînd parcă în văpaia lui viața lumilor veșnic călătoare în necuprinsul firii... Iar pasărea se apropie de scînteia picurată din cer / și plutește ușor împrejurul ei, mai întîi în cercuri largi, apoi în rotiri tot mai strînse, tot mai strînse... — Em. Gîrleanu, *Singurătecii*.

c) Cu mers lin de șopîrlă..., (Grigoriță) se apropie smerit de divanul prea cuviosiei sale...

Stratonic bătu din palme... / și băiețașul cel de doisprezece ani răsări ca din pămînt, / așa de lin și de nesimțit deschisese el ușa / și intrase înlăuntru. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

d) (Literatura populară) are un farmec *nemaiauzit* și un înțeles tot atît de adînc. Ea este strigătul de durere... al celei mai de seamă părți dintre noi, / în ea se oglindesc atîtea veacuri de suferință, precum și dorul de o viață mai bună și mai fericită. — G. Ibrăileanu, *Geniu necunoscut*.

e) Acolo mi-am strîns grîul, fiind mai aproape de Prut și mai lesne de încărcat, / îmi zise prietenul / și apoi tăcu din nou.

Roșu, soarele acum se oprise pe marginea orizontului, conturînd tot mai bine hambarul / spre care zoreau păsările. Împurpurat de lumină, ca într-o apoteoză, ciudata clădire își preciza tot mai mult contururile. — D. Anghel, *Vasul fantomă*.

f) — Spune, / te rog, / dacă, sub cerul de primăvară, [care plutește peste fericitele văi ale Cașmirului dumitale asiatic,] ai văzut un răsărit de soare sau o priveliște mai măreață decît pe valea Negrei Broștenilor noștri?... Și aurul idealizat al razelor de soare poleiește acolo mai fermecător decît aice crestetele lor neguroase? Oare e acolo mai molatic și mai cu măiestrie țesut din ceață și lumină vălul străveziu și imens aruncat peste adîncuri? — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

g) Cît vulturul ești falnic / și cît albina (ești) harnic, /
Cît toamna *cea* mănoasă (ești) îmbelșugat și darnic! — V. Alecsandri, *Despot-vodă*.

h) Spre porumb acum s-abate... /
Un scaiete zăpăcit
Îl întreabă: / — Ce e, frate?
— Sînt teribil de grăbit!... — G. Topîrceanu, *Un iepure*.

i) Acolo e cuibul zmeilor / și sînt două fete de-mpărat într-un palat..., frumoase-frumoase, albe-albe... și ușoare-ușoare, / de să le ducă vîntul. — I. Agîrbiceanu, *Căprarul*.

IV. *Verbul și pronumele neaccentuate. Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) — D-apoi, eu *v-am auzit* / cum vă plîngeți, oameni buni, / și tare *m-am* mirat / că *n-ați* știut treaba asta... Și pe la noi *s-au* tot străduit oamenii / să cumpere pămînturi de la boieri... Uite... / așa am umblat și noi... / și *ne-am* zbătut / și tot ca dumneavoastră am ieșit. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Irinel *sfîrșise* pensionul. La 20 iunie *își adusese* tot de la școală....

Cum o *văzui*, / *sării* în sus. Ea se *învîrti* repede într-un picior. Rochia păru o imensă rochiță-a-rîndunicii. După ce se *învîrti*, rîzînd și bătînd în palme, / *îmi* făcu o reverență *întinzîndu-și* ușurel rochia de amîndouă laturile. — B. Șt. Delavrancea, *Irinel*.

c) Băutura *l-a* prăpădit pe Pitache Cojescu,... / unde ajungea el pînă acuma, / să-și fi văzut el de treburi cumsecade / și să-și fi păstrat banii / care *i-au* trecut prin mînă?... Că de noroc nu se poate plînge; / pe *ce-a* pus mîna / *i-a* mers. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*.

d) *Iau* tot [*ce-i* suferință,] tot / *ce-i* muncă, /
și le prefac în bucurie
și într-o nouă speranță. — E. Jebeleanu, *Surîsul Hiroshimei.*

e) — *Apucați* înainte, Ghiță și tu Alexa; / *dați* pinteni cailor, / *tăceți*, / nu *întrebați* și *apucați* de-a dreptul / pe unde *știți*. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) — *Alege-ți* unul din caii iști frumoși... / pe care ar *fi* / *ți-l* dau.
— Nu, / pe-acesta-l voi, / zise Făt-Frumos.
Baba *scrîșni* din dinți ca apucată...
— Hai, / *ia-ți-l*, / zise-n sfîrșit. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

g) Leonte Orbișor era indignat / și *răcni:*
— Să-ți fie rușine / să pui tu mîna pe boi, / că doar tu ai / și nu-ți fac trebuință, / iar eu nu mi-am putut *agonisi* niciodată / și n-am cu ce *munci*. D-aia *fii* bun / și lasă boii...
Adică asta-i dreptate, / să *ia* / *ce-i* mai bun / tot care are? — L. Rebreanu, *Răscoala.*

h) Și în minte nu mi-a venit decît cuțitul legat cu lanțug / care face țîc! și clap! Acela mi-ar fi trebuit mie / ca să fiu fericit ...Cuțitul acela putea / să fie *al* meu din simpla dorință de *a-l* avea. — M. Sadoveanu, *Primele amintiri.*

i) Eram obosiți și flămînzi. Pîrăul din vale părea / că ne întreabă / dacă nu *ni-i* sete; / noi însă am fi fost bucuroși / să ne fi întrebat / dacă nu *ni-i* foame. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

j) — La adevăr nu se poate ajunge ușor, / *șopti* George.
— Știu. Dar *trebuie*... Îl *conduse* pînă la ușă / și, [în timp *ce-i* strîngea mîna,] *spuse*, atît de *neașteptat* și de adevărat, / că George *tresări* uimit:
— Poate / că primirea mea *v-a* decepționat puțin... Deschise ușa / și *aplecîndu-se* la urechea lui, *spuse:* / Marile lucruri încep totdeauna simplu... Și e bine așa. — T. Popovici, *Setea.*

k) Mihail Sadoveanu, geniul *creat* din energia generațiilor, a atins o culme... poate multă vreme inaccesibilă. Energia de bilioane de ani a Naturii *creează* din timp în timp minuni adevărate, / piscuri de munți *iau* înfățișări de sfincși, / rîușoare subpămîntene deschid guri de rai în cremene și piatră, *creînd* drumuri către tărîmuri cu stalactite, lucind ca-n basmele Himalaiei...
A încerca [să *descrii* / ceea ce a descris odată pana lui Sadoveanu] ar însemna poate, război hărăzit pierderii...
— Iată / cît *vi-i* de frumos pămîntul! / spune inima rapsodului. *Iubiți-l* / și *pliviți-l* necontenit, ca pe o grădină! — E. Camilar, *Zimbrul.*

l) Cînd răsare soarele / avem să ne aducem aminte de ei, / și avem *să-i* jelim de asemeni / cînd soarele asfințește. Și [cînd ne vom *trezi* la bătaia miezului nopții,] avem să-i simțim în jurul nostru / și ne vom afla nemîngîiați de pieirea lor. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

V. *Analiza stilistică a textelor* **a, b, c, g** *de la punctul II,* **b** *și* **f** *de la punctul III și a textelor următoare.*

a) Paseri cîntau în livadă, vitele mugeau blînd în ogradă. Era o lumină mare în toate părțile și prin văzduhul curat treceau paseri în zbor grăbit. Un corn se acoperi într-o zi cu flori de aur și albine nenumărate îl cercetau cu zumzet dulce...
În livada întinsă intrase o pace adîncă și arborii stăteau în soare ca într-un strai de spumă de argint. — M. Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea.*

b) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni.
Pe fața apei sclipesc, ici, sfărîmături de oglinzi, colo, plăci de oțel; comori de galbeni între trestii. În nuferi, ca-n niște potire plutitoare, curg raze de aur. Un colb de argint dă strălucire stufărișului. Peste tot liniște nesfîrșită de rai. — Em. Gîrleanu, *Mărinimie.*

c) Sub cerul sur și peticit de nouri adoarme satul în umbra tihnită ce s-așterne pe vale. Ca niște uriași, culcați pe brînci, stau în neclintire, de jur împrejur, dealuri nesfîrșite ce-și lungesc coama netedă, ca un volan negru, pe cenușiul spălăcit al bolții fără lumini. În zarea asfințitului străjuiesc codrii arămii, și din văzduh se lasă o liniște grea, posomorită și rece ca o pîclă de toamnă. — A. Vlahuță, *Cassian.*

SINTAXA

SINTAXA PROPOZIȚIEI

Propoziția este *o comunicare cu un singur predicat.*
Și abia plecă bătrînul... — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*
Propozițiile pot apărea de sine stătătoare sau îmbinate în fraze.
Propozițiile de sine stătătoare se numesc *propoziții independente.*

Codrii aburesc ca după ploaie.
— A. Vlahuță, *România pitorească.*
Dascălul Chiosea nu era om rău,/dar se necăjea/ cînd vedea/ că nu se silesc copiii la învățătură.
— I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

— *propoziție independentă;*
— *patru propoziții îmbinate într-o frază*

CLASIFICAREA PROPOZIȚIILOR

A. **Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării**

I. *După scopul comunicării*, propozițiile sînt de două feluri:

— **propoziții enunțiative,** prin care se comunică o constatare despre un obiect sau fenomen:

Coborau pîlcurile ciobanilor la drumul mare (E. Camilar, *Povestiri eroice);*

— **propoziții interogative,** prin care se formulează o întrebare:

— *Ce poftești de la mine, Făt-Frumos?* (P. Ispirescu, *Aleodor împărat).*

Propozițiile interogative au o intonație deosebită de a propozițiilor enunțiative. Această intonație se notează în scris prin *semnul întrebării* (?).

EXERCIȚII

1. Analizează propozițiile următoare arătînd felul lor după scopul comunicării.

a) Copoii săriră îndată chelălăind din cotlonul lor. Baba le aruncă două dăraburi de mămăligă rece. Încovrigați și cu cozile subpuse, Lipa și Cața începură a înfulica hulpav.

— Ce zici, măi Boghene? întreabă bătrînul.

Boghean, mărunt și sprinten, nu zicea nimic. Dar moș Calistru îl simțea bucuros grozav...

— O luăm de-a dreptul prin valea Moișei, măi Dăvidel? — M. Sadoveanu, *Pe Deleleu.*

b) — Darie, ce armă vei făuri tu pentru această bătălie?
— Nu știu... O să văd... — Z. Stancu, *Desculț*.
c) — Dar cum te tocmești tu?
— Eu mă tocmesc pe trei ani o dată...
— ... Și ce mi-i cere tu pentru trei ani?
— ... Ia să-mi dai de mîncare și de purtat... — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.
d) — Moș Ioane, vezi colo în ogradă la mine bolovanul cel mare?
— Îl vedem, cucoane. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

2. Compune un dialog despre o carte citită, despre un film sau despre o expoziție pe care ai vizitat-o. Scrie în dreptul fiecărei propoziții felul ei (interogativă sau enunțiativă).

II. *După ceea ce exprimă modurile cu care sînt construite, propozițiile enunțiative pot fi:*

	Ce exprimă	Modurile cu care se construiesc
a) **enunțiative propriu-zise:** Oamenii *au ieșit (vor ieși)* la muncă.	o acțiune sau o stare prezentată ca reală;	*indicativul;*
b) **enunțiative optative:** *Aș merge* și eu cu tine. *Să fi avut* un frate!	dorința de a se realiza o acțiune sau o stare;	*optativul* sau *conjunctivul;*
c) **enunțiative imperative:** *Grăbește-te!* *Să te grăbești!*	o poruncă, un îndemn, un sfat sau o rugăminte.	*imperativul* sau *conjunctivul* cu valoare de imperativ.

EXERCIȚII

1. Analizează propozițiile enunțiative din textele următoare arătînd felul lor după ceea ce exprimă modurile cu care sînt construite.
a) Păzește-te de cărbunele acoperit. — *Folclor*.
b) Privește, / de la miazăzi, la miazănoapte, popoarele își ridică capul... / lumea veche se prăvălește, / și pe ale ei dărîmături slobozenia se înalță!... Deșteaptă-te! — Al. Russo, *Cîntarea României*.
c) Cîntau un cîntec simplu ca pămîntul...
Eu i-aș fi strîns la piept pe-acești flăcăi /
Și le-aș fi spus întreaga mea mîhnire.
— N. Labiș, *Întîlnire cu tractoriștii*.
d) De ce m-ați dus de lîngă voi, /
De ce m-ați dus de-acasă?
Să fi rămas fecior de plug, /
Să fi rămas la coasă.
— O. Goga, *Bătrîni*.
e) Nu lăsa lucrul de azi pe mîine. — *Folclor*.
f) Închinare-aș / și n-am cui!
închinare-aș murgului, /
dar mi-i murgul cam nebun
și de fugă numai bun. — *Toma Alimoș*.

2. Construiește cîte o propoziție enunțiativă optativă cu verbul predicativ la modul optativ și la conjunctivul perfect.

3. Construiește cîte o propoziție enunțiativă imperativă cu verbul predicativ la modul imperativ și la conjunctivul prezent cu valoare de imperativ.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziții exclamative

Propozițiile enunțiative și cele interogative, pe lîngă scopul de a comunica o constatare sau de a cere o informație, *pot exprima și o stare sufletească de admirație, plăcere, mulțumire sau nemulțumire, surprindere, indignare, regret, disperare sau o dorință, un îndemn* etc.

În acest caz propozițiile au o intonație exclamativă și se numesc **propoziții exclamative.**

— *Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale!*
A. Vlahuță, *1907.*

— *Ce e cu băiatul ăsta?!* se miră tatăl...
M. Preda, *Morometii*

enunțiativă exclamativă;

interogativă exclamativă.

Cele mai multe propoziții *enunțiative exclamative* se construiesc cu pronumele relativ *ce* cu valoare adjectivală sau adverbială ori cu adverbele de mod *cît* sau *cum:*

Ce *mîndră sărbătoare se-nfiripă!* — St. O. Iosif, *Haiducul.*
Cît *de frumoasă te-ai gătit,*
Naturo, tu! — G. Coșbuc, *Vara.*
Cum *șuieră cumplita vijelie!* — A. Vlahuță, *1907.*

Propozițiile enunțiative exclamative pot apărea însă și sub forma construcțiilor obișnuite ale propozițiilor enunțiative:

Vin copiii!

În unele propoziții exclamative predicatul sau verbul copulativ nu este exprimat:

Ce ochi verzi și buclucași! Cît de mlădioasă și de isteață! — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

În prima propoziție a fost omis predicatul *are*, iar în a doua, verbul copulativ *este.*

După propoziția enunțiativă exclamativă se pune de obicei semnul exclamării și, mai rar, puncte de suspensie (...):

Eram liber! Ce fericit e omul liber... — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi.*

După propoziția interogativă exclamativă se pune semnul întrebării urmat de semnul exclamării (?!).

Cum să mori la douăzeci de ani, de foame, ca un șobolan?! — Fr. Munteanu, *O felie de pîine.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie propozițiile enunțiative exclamative și cu două linii propozițiile interogative exclamative. Scrie în dreptul propozițiilor exclamative cu predicatul sau verbul copulativ neexprimat verbul care a fost omis. Explică punctuația folosită.

a) Ce minunat e vîntul!
Îți mîngîie obrajii! Cîteodată parcă ți-i sărută... — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Frumos e cerul! Ochii mei plutesc
Pe liniștita-i pînză străvezie.

— N. Labiș, *O zi.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Sosit era bătrînul Grui
Cu Sanda și Rusanda lui.
.....
Și alții, doamne! Drag alint
De trupuri prinse-n mărgărint!
Ce fete dragi! Dar ce comori
Pe rochii lungi țesute-n flori!

— G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*

d) Cîte nu-s de scris pe lume! Cîte drame mișcătoare
Nu se pierd nepovestite, în năprasnica vîltoare
A torentelor vieții!

— A. Vlahuță, *Unde ni sînt visătorii?...*

e) — Acuma ce-ai rămas cu capul între urechi?! se miră Moromete, călcînd încet printre crăcile salcîmului. Desfă caii și bagă-i în grajd... — M. Preda, *Morometii.*

f) Caii se smuciră în ham; căruța sălta pe șosea în galopul cailor.
— Pace! Pace! Se face pace! striga acum și omul cu butoi în căruță, pierind la o cotitură a șoselei. — Șt. Bănulescu, *Masa cu oglinzi.*

g) — Da ce vînt te-a adus și cum ai putut răzbate prin aceste locuri, femeie hăi?! — I. Creangă, *Povestea porcului.*

2. Fă o narațiune cu părți de dialog în care să se afle propoziții enunțiative și interogative, exclamative și neexclamative.
Între propozițiile exclamative, să se afle și propoziții cu predicatul sau verbul copulativ neexprimat. Explică punctuația folosită.

B. Clasificarea propozițiilor după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului

I. După aspectul pozitiv (afirmativ) sau negativ al predicatului, propozițiile se împart în **propoziții pozitive*** sau **afirmative** și **propoziții negative.****

Semnul distinctiv al propoziției negative este adverbul **nu** *care precedă verbul predicativ sau verbul copulativ:*

De aici *se văd* munții.	**propoziție pozitivă (afirmativă);**
De aici **nu** *se văd* munții.	**propoziție negativă;**
Munții *sînt împăduriți.*	**propoziție pozitivă (afirmativă);**
Munții **nu** *sînt împăduriți.*	**propoziție negativă.**

În unele propoziții, *negația este întărită prin adverbul* **nici**, *așezat înaintea adverbului* **nu**:

Dacă n-ar fi,/ **nici nu** *s-ar povesti.*

Adverbul *nu* care indică aspectul negativ al predicatului, precum și adverbul *nici* care întărește negația *se iau împreună cu predicatul.*

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele propozițiilor din textele următoare și analizează felul propozițiilor după scopul comunicării și după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

---

* Denumirea de „propoziție *pozitivă*" vine de la adjectivul latin *positivus* (care exprimă o afirmație).

** Denumirea de „propoziție *negativă*" vine de la adjectivul latin *negativus*, care are la bază verbul *negare* (a spune *nu*).

Scanned with OKEN Scanner

a) Pînă la optzeci de ani nu i s-a întîmplat nimic serios hagiului. Nu l-a durut un dinte măcar. I-au căzut toţi de bătrîneţe, pierzîndu-i pe unii în coajă, pe alţii în miez de pîine. — B. Şt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

b) — Mîncaţi, / beţi / şi vă veseliţi, / dar de fata împăratului Roş nici nu gîndiţi! — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) Aruncîndu-se porumbelul în văzduh, acesta ocoli pe deasupra lumii / şi veni / de se puse drept pe capul băiatului celui mare. Fiii de împăraţi şi de boieri... începură a striga / că nu se poate, / e o greşeală, / nu e bun de împărat..., / şi cerură / ca să se facă o a doua încercare. — P. Ispirescu, *Cei trei fraţi împăraţi.*

d) Şofron, pădurean şi el, ştia / să vorbească cu pădurenii, / tocmai de aceea însă în curînd simţi / că anevoie se va înţelege cu dînşii.

Nici nu voiau pădurenii / să steie de vorbă cu dînsul. Cei mai mulţi ziceau / că nu rămîn pe aici, / că trec în Banat, / unde ziua se plăteşte mai bine. — I. Slavici, *Pădureanca.*

II. *Adverbul* **nu** *poate nega şi alte părţi de propoziţie (subiectul, numele predicativ, un atribut sau un complement).*

De obicei, cînd se neagă o parte de propoziţie (alta decît predicatul), în propoziţia respectivă se află două părţi de propoziţie de acelaşi fel, din care se neagă una. Cele două părţi de propoziţie sînt legate de cele mai multe ori prin conjuncţia **ci**:

	Partea de propoziţie negată
Nu eu, *ci puterea* milosteniei... te ajută, Harap Alb. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	*subiectul;*
Era mîhnit, amărît,/ că parcă ducea în braţe **nu pelerina,** *ci un stîrv.* — E. Camilar, *Negura.*	*complementul.*

Aceste propoziţii **nu sînt negative,** *pentru că nu este negat predicatul,* ci o altă parte de propoziţie.

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele propoziţiilor în care se află adverbul *nu.* Dacă acest adverb neagă altă parte de propoziţe decît predicatul, subliniază-l împreună cu partea de propoziţie pe care o neagă. Analizează propoziţiile în care se află adverbul *nu,* arătînd felul lor după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

Arată felul celorlalte părţi de propoziţie negate.

a) Nu vă lăudaţi ştiinţa; asta nu pot s-o ascult!
Nu acela-i om cuminte, care tot mereu vorbeşte
Despre-nţelepciunea-i multă...
Nu filozofia-l face pe om înţelept sub soare,
Ci mintea cea sănătoasă, cîştigată cu sudoare,
De-aceea nicicînd plugarul nu-l luaţi în rîs de sus:
În oala acoperită nu ştie nimeni ce-i pus!

— G. Coşbuc, *Filozofii şi plugarii.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Dantul, muzica, pădurea,
Pe acestea le-ndrăgii,
Nu chiliile pustii...
— M. Eminescu, *Povestea teiului.*

c) — Oare nu trebuia mai multă stăruință, în ajutorarea acestui om, care are nu numai defecte, ci și calități? — E. Barbu, *Munca de jos.*

2) Construiește două propoziții negative și două propoziții pozitive în care să fie negat subiectul sau complementul direct.

C. Clasificarea propozițiilor după structura (alcătuirea) lor

I. *După structura (alcătuirea) lor, propozițiile pot fi* **simple** *sau* **dezvoltate.**

Propoziția simplă *este alcătuită numai din părți principale (ambele părți principale sau numai una din ele):*

Propoziții simple	*Din ce sînt alcătuite*
— *Gheorghe vine?*	din **subiect** și **predicat**;
— *Vine.*	numai din **predicat** (subiectul subînțeles);
— *Cine a venit?*	din **subiect** și **predicat**;
— *Un prieten.*	numai din **subiect** (predicatul subînțeles);
Plouă.	numai din **predicat** (nu poate avea subiect).

Propoziția dezvoltată *este alcătuită din părți principale și una sau mai multe părți secundare (atribute sau complemente):*

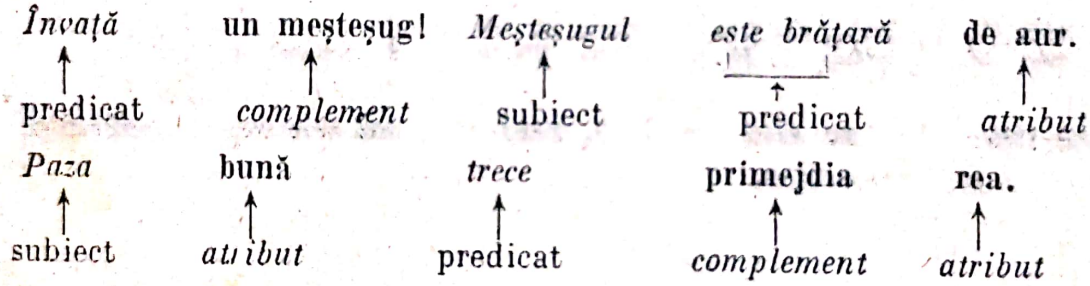

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii.
Dacă subiectul este subînțeles, scrie-l deasupra textului, în stînga predicatului (eu, tu, el etc.).
Analizează felul propozițiilor după structura lor.
a) Ard grajdurile. Ard vitele. Arde casa boierului...
Au pierit logofeții. Au pierit pîndarii. Parc-au intrat în pămînt... — Z. Stancu, *Desculț.*
b) Mihnea încalecă, / calul său tropotă, /
Fuge ca vîntul. — D. Bolintineanu, *Mihnea și baba.*
c) Luceau stele. Porni o adiere de vînt. Auzi în prăpastie un scîncet de dihanie. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*
d) Iempărul e tipul nevoiașului din lumea arborilor... Muntele e de piatră / și piatra e vitregă. — I. Simionescu, *Flora României.*
e) La bătrînețe găitănăria nu mai mergea. Desfăcu prăvălia. Vîndu tot. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

f) Bag degetul arătător în gură. Fluier... Răsună pustietatea. Fuge iepurele. Se ascunde. Mă pîndește. — Z. Stancu, *Desculț*.

2. Construiește cinci propoziții dezvoltate, alcătuite din predicat verbal și un complement.

3. Compune un dialog în care răspunsul la întrebări să fie exprimat prin propoziții simple alcătuite numai din predicat sau numai din subiect și prin propoziții dezvoltate alcătuite din subiect și un atribut sau predicat și un complement.

II. *Fii atent la următoarele tipuri de propoziții simple:*

a) **propoziții simple** *în care se află un substantiv la cazul vocativ sau o interjecție:*

Eu am înțeles, **mamă.**
Sînt buni strugurii, **bre?** — Z. Stancu, *Desculț*.

b) **propoziții simple** *care au subiect multiplu sau nume predicativ multiplu:*

Vîntul *și* **ploaia** *au încetat.*	*subiect multiplu;*
Bătălia a fost **lungă** *și* **grea.**	*nume predicativ multiplu.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii.

Analizează felul propozițiilor după structura lor, după scopul comunicării, după intonația exclamativă sau neexclamativă și după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

a) — ...să iertați dumneavoastră, cucoane, / încă tot n-am înțeles, / răspunse moș Roată. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

b) — Se laudă ăștia, domnule colonel... Răscoala am stîrnit-o noi toți. — Z. Stancu, *Desculț*.

c) — Cine ești tu? Apropie-te!
— Aceasta-i căpetenia, măria ta! a strigat Orheianu. Și tatăl tău s-a apropiat. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.

d) — Ură tu, măi Chiriece, / zic eu lui Goian... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) — Împărăția și cetățile s-au risipit. Acuma pe acolo-i pustie. Nu-i nici apă, nici pom... Nu se mai cunoaște nimica. — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos Măzăreanu*.

f) Apa e lină, adîncă, tăcută. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

g) — Sînteți leneși, măi, leneși și nepricepuți... / a rostit boier Gherasie Colarez. — Z. Stancu, *Desculț*.

h) — Nu-s nici harabagiu, nici țăran, nici negustor; eu-s răzeș! — V. Em. Galan, *La răzeși*.

2. Construiește:
— trei propoziții simple în care să se afle un substantiv la cazul vocativ;
— trei propoziții simple cu subiect multiplu și trei cu nume predicativ multiplu.
Subliniază predicatele și subiectele.

CLASIFICAREA PROPOZIȚIILOR

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Omul varsă un ștergar de mălai în copăița femeii.
— Scutură ștergarul!
— L-am scuturat. — B. Șt. Delavrancea, *Norocul dracului*.

b) Petre Rădoi nu muncește. Muncesc oamenii pentru el... Vite n-are. Fetele îl îngrijesc. — Z. Stancu, *Desculț*.

c) — Stai, mă! nu te apuca de năzbîtii. Iazul, lacul și pădurea sînt ale noastre. — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*.

d) Femeile tăbărîră pe mama fetei.
— Stana-i tînără și proastă, / dar dumneata ești femeie cuminte. Cum poți / să-ți dai fata în gura lupului? — I. Agîrbiceanu, *Floarea soarelui*.

Scanned with OKEN Scanner

e) Mama repetă noua poveste cu școala / și Moromete se înveseli:
— Așa-i, mă Niculaie? D-aia ești tu trist?... lasă / că te facem noi popă, nu învățător. — M. Preda, *Morometii*.

f) — Da de unde ești tu, măi țică? Și ce cauți pe aici, spaima ciorilor?!
— ...Ia sînt eu și un băiet sărman... — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

g) — Eu aș pleca numaidecît / și aș intra pe moșia lui popa ăsta...
— Hm! făcu Anton clătinînd din cap... Deodată se opri pe loc / și întrebă sumbru: / Mă Mihoc, o veni vreodată dreptatea pe lumea asta?! — M. Preda, *Îndrăzneala*.

h) — Ascultă, Vărău! A sunat ceasul de judecată și hotărîre! Leana-Boculeana să treacă în partea / cui i-i drag! Vrea acest lucru Leana-Boculeana, / sau nu vrea?
— Leana-Boculeana nu vrea! a răspuns Vărău.
— De unde știi, hîdule? l-a întrebat Iochim. — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

Noțiuni generale

I. *Părțile de vorbire îndeplinesc în propoziție diferite funcțiuni:* **subiect, predicat, atribut, complement.** Funcțiunea pe care o îndeplinește un cuvînt în propoziție se numește **funcțiune sintactică.**

Cuvintele care îndeplinesc funcțiuni sintactice sînt **părți de propoziție.**

Părțile de propoziție sînt de două feluri:

— **părți principale:** *subiectul* și *predicatul;*

— **părți secundare:** *atributul* și *complementul.*

Pot fi părți de propoziție numai cuvintele care au un înțeles de sine stătător: **substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul** *și* **unele interjecții.**

Celelalte cuvinte care nu au înțeles de sine stătător *(articolul, prepoziția, conjuncția)* servesc ca **instrumente gramaticale,** *pentru a face legătura între părțile de propoziție.*

În analiza propoziției, *articolul, prepoziția, adverbele de negație „nu" sau „nici" care neagă predicatul sau altă parte de propoziție, precum și cuvintele cu ajutorul cărora se exprimă gradele de comparație intră în componența părților de propoziție pe care le însoțesc.*

Mila mamei și a *tatei* mi-ar fi ucis **cel** *din urmă* pic **de** *mîndrie.* — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

Nu *cunosc* cîntec **mai** *frumos.* — N. Jianu, *Drumul spre cer.*

Avusese într-adevăr ceva la plămîni, dar **nu** *din asta* murise. — V. Em. Galan, *La răzeși.*

La voi **nici nu** *se gîndește.* **Nu** *se gîndește* **nici** *la voi.*

EXERCIȚIU

Subliniază părțile de propoziție însoțite de diferite cuvinte ajutătoare (prepoziție, articol, adverbe de negație, adverbe care ajută la exprimarea gradelor de comparație).

a) Am văzut atunci în ochii maiorului cel dintîi bob de lacrimă. — D. Vicol, *Ultima brazdă.*

b) Un pîrău curgea pe sub un pod de piatră sfărîmînd soarele oglindit în el. — M. Sadoveanu, *Ceas al tinereții.*

c) Cei doi împărați s-au hotărît / să căsătorească pe Roșu al lui Bujor cu Floarea lui Crin. — I.L. Caragiale, *Poveste.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Ionuț Jder era foarte lăudat pentru îmblînzirea sălbătăciunilor. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Mă învîrteam amețit împrejurul cailor / și aș fi fost într-al nouălea cer de bucurie / dacă nu m-ar fi ros gîndul / că Anița fugise poate de plictiseala mea, nu de frica lui Prisac. — V. Em. Galan, *La răzeși*.

f) Ce chinuri a îndurat Manlache / pînă să ajungă la Tîrgul-Ocnei, / nici el n-ar fi știut / să spună. Rana nu se tămăduia / și nici nu avea / cum să se tămăduiască. Doctoriile lui moș Petrache făceau destulă minune / că o țineau pe loc. — V.I. Popa, *Velerim și Veler Doamne*.

II. Uneori două sau mai multe cuvinte, deși au înțeles de sine stătător, se îmbină între ele formînd o **parte de propoziție dezvoltată.**

Părțile de propoziție dezvoltate pot fi exprimate prin:

— **cuvinte compuse:** *drum-de-fier*, *ciuboțica-cucului*, *Strîmbă-Lemne*, *galben-portocaliu*, *social-politic* etc.;

— **locuțiuni verbale sau adverbiale:** *a-și aducc aminte*, *a o lua la fugă*, *cu toate acestea*, *din cînd în cînd* etc.;

— **unele îmbinări de cuvinte:** *acum cîțiva (doi) ani*, *de azi înainte*, *în acest timp* etc.;

— **cuvinte care exprimă al doilea termen al unei comparații, împreună cu adverbele de comparație care le precedă:** ca (și) *tine*, cît *un munte*, (mai mare) decît *tine* etc.;

— **cuvinte cu sens lexical precedate de adverbele „numai", „doar": numai** *acolo*, **numai** *copiii*, **doar** *pe cîmp* etc.

Mijlocul de control pentru recunoașterea părților de propoziție dezvoltate constă în faptul că suprimarea unui cuvînt are ca urmare fie pierderea sensului pe care l-a avut îmbinarea de cuvinte, fie schimbarea conținutului comunicării. Astfel, în propoziția „Am terminat școala *acum cîțiva ani*", din partea de propoziție subliniată nu putem înlătura nici unul din cele trei cuvinte. Nu putem spune: „Am terminat școala *acum ani*", „*acum cîțiva*" sau „*cîțiva ani*". De asemenea, dacă din părțile de propoziție dezvoltate în care intră adverbul *numai* sau *doar*, scoatem adverbul, conținutul comunicării se schimbă: propoziția „Au venit **numai (doar)** femeile" spune altceva decît „Au venit *femeile*".

EXERCIȚII

1. Subliniază părțile de propoziție dezvoltate. Dacă ele sînt părți secundare, indică prin săgeată cuvîntul determinat.

Explică de ce le consideri părți de propoziție dezvoltate.

a) În văzduh, o rață-sălbatică zboară, furișîndu-se, măcăind speriată, ca alungată de un glonț... — Em. Gîrleanu, *Tovarășii*.

b) Ce numiri potrivite le-a dat poporul! Pe una a botezat-o coada-vulpii. Spicul din vîrf, des ca un pămătuf galben, e roșcat și cu lungi firișoare, întocmai ca o coadă mică de vulpe. — I. Simionescu, *Flora României*.

c) De două sute de ani,... Tîrgoviștea era mereu scaunul țării.

De puțină vreme numai, creșterea Bucureștilor și importanța lui comercială făcuse pe domni a lua obicei a petrece o parte din iarnă în acest oraș. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*.

d) Frunza își simți puterile slăbite; / cu greu putea / să ție piept vîntului... — Em. Gîrleanu, *Frunza*.

e) Ceva mai încolo, la zece minute cu piciorul, sînt binefăcătoarele izvoare — vestitele ape minerale de la Căciulata. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

f) Mergeau cu băgare de seamă, călcînd numai în urmele înghețate și adînci ale vreunei patrule de ieri. Mergeau suflînd din ce în ce mai greu. — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*.

2. Construiește cinci propoziții în care să se afle părți de propoziție dezvoltate, exprimate prin substantive sau adjective compuse, prin locuțiuni verbale sau prin diferite îmbinări de cuvinte.

Subliniază-le și, dacă sînt părți secundare, indică prin săgeată cuvîntul determinat.

RAPORTURILE DINTRE PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

Între părțile de propoziție există două feluri de raporturi:
— *de subordonare* sau *de determinare;*
— *de coordonare.*

Raportul de subordonare (determinare)

Părțile secundare ale propoziției (atributul și complementul) sînt în **raport de subordonare** *față de cuvîntul pe care îl determină.*

Cuvîntul determinat de un atribut sau de un complement poate avea funcțiunea de parte principală sau parte secundară:

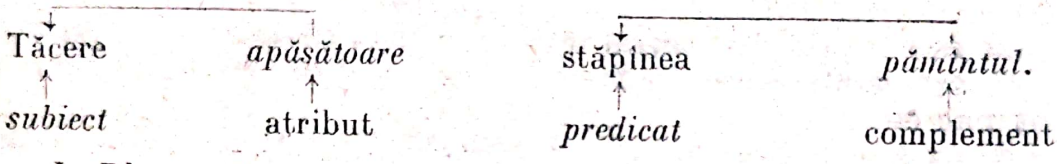

— L. Blaga, *Pămîntul.*

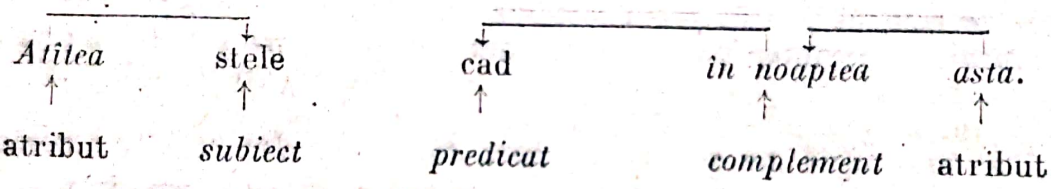

— L. Blaga, *Noi și pămîntul.*

Raporturile dintre părțile de propoziție se pot arăta printr-o schemă a propoziției în care părțile principale se așază pe același plan, orizontal, iar părțile secundare (subordonate) se așază sub cuvintele determinate:

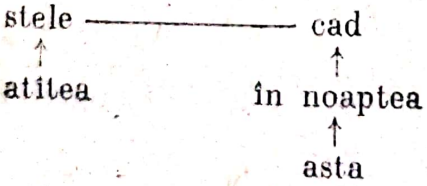

EXERCIȚIU

Subliniază părțile secundare (subordonate) din propozițiile următoare și notează deasupra lor funcțiunea sintactică folosind inițialele A. (atribut), C. (complement). Indică prin săgeată cuvîntul determinat. După modelul dat mai sus, alcătuiește schema propozițiilor.

a) Vorba dulce mult aduce. — *Proverb.*
b) Vîntul clătina pilcurile de arbori. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*
c) Riul luciu se-ncovoaie sub copaci ca un balaur. — V. Alecsandri, *Malul Siretului.*
d) O rădăcină cioturoasă pîlpîia pe foc sub ceaun. — D. Zamfirescu, *Viața la țară.*
e) O horă de măguri dezvelite prind Bistrița la mijloc. — A. Vlahuță, *Romînia pitorească.*

Scanned with OKEN Scanner

f) Matei se uită pe bolta senină. O adevărată ploaie de stele venea din cer. — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

g) De pe coșurile caselor se ridicau suluri de fum ca niște copaci. — B. Șt. Delavrancea *Văduvele*.

h) Șuier aține, în plaiuri depărtate, poteca arnăuților cu fes roșu și cu iatagan adus. — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

Raportul de coordonare

Raportul de coordonare *este cel existent* **între părți de propoziție de același fel:** *între subiecte, între nume predicative, între atribute sau între complemente.*

Raportul de coordonare se poate exprima prin următoarele mijloace:

— **prin juxtapunere*** sau **alăturare:**

Lupul, mielul, leul, mînzul, cîine, șoarece, pisoi
Stau în fabulă de sfadă, ca la teatru, cîte doi.

— T. Arghezi, *Fabula fabulelor*.

| *subiecte coordonate prin* **juxtapunere**

— **prin conjuncții coordonatoare** (și, nici, dar, însă etc.):

Drumul este *scurt*, **dar** *greu*.

Răsare luna *liniștit*
Și *tremurînd* din apă.

— M. Eminescu, *Luceafărul*.

| — *nume predicative coordonate prin conjuncția* **dar**;
| — *complemente coordonate prin conjuncția* **și**.

În alcătuirea schemei propoziției părțile de propoziție coordonate se așază pe aceeași linie orizontală:

Răsare ———— luna
↗ ↖
liniștit **și** *tremurînd*

Raportul de coordonare poate fi: **copulativ, disjunctiv, adversativ** sau **conclusiv,** după felul conjuncțiilor coordonatoare care fac legătura între părțile de propoziție.

Părțile de propoziție coordonate prin juxtapunere se despart întotdeauna prin virgulă. Cele coordonate prin conjuncții se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație date la conjuncțiile coordonatoare (pagina 276).

EXERCIȚII

1. Subliniază părțile de propoziție coordonate prin juxtapunere sau prin conjuncții. Pune virgulă acolo unde trebuie.

Scoate din texte părțile de propoziție coordonate și analizează-le arătînd funcțiunea lor sintactică și felul coordonării (prin juxtapunere sau prin coordonare copulativă, adversativă, disjunctivă).

a) Arcul și săgețile ghioaga și praștia stau aruncate la pămînt... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

---

* *Juxtapunere* înseamnă *punere alături* (lîngă, imediat după). Cuvîntul vine de la verbul latin *ponere (a pune, a așeza)* și adverbul *juxta (lîngă, aproape, imediat după)*.

Scanned with OKEN Scanner

b) Baba Mărgărinta nu era chiar o babă... Era o femeie tînără încă voinică rumână și sprîncenată. — M. Sadoveanu, *La Mestecănei.*

c) Apoi mai scoase dintr-un gherghir niște straie vechi un arc niște săgeți un paloș și un buzdugan... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) — Și nu-ți aduci aminte nici de tată nici de mamă nici de frați? îl întrebă cucoana Catincuța. — M. Sadoveanu, *Neculai și prietenul său.*

e) Hanurile poștelor erau pustii sau arse. Diligențele opreau la case țărănești ori la focurile de sub streșinile codrilor. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

f) Calistrat Bogza și tovarășul său puteau fi găsiți la casele lor ori în valea din dreapta ori în valea din stînga. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

g) Zîmbetul îi era întristat însă plăcut. Nu părea / să fie în întîia tinerețe, / totuși era subțire în boi și mlădioasă ca o copilă. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

2. Alcătuiește schema propozițiilor din textul e) (exercițiul nr. 1).

PĂRȚILE PRINCIPALE ALE PROPOZIȚIEI

PREDICATUL

1. Predicatul este *partea principală* de care depinde existența unei propoziții. *El îi atribuie subiectului* **o acțiune, o stare, o caracteristică** *sau* **o însușire.**

Predicatul arată de obicei *ce face*, *ce este* sau *cum este* subiectul:

	Ce îi atribuie subiectului	Ce arată predicatul
Ea **mergea** căpșuni s-adune, Fragi **s-adune** — Eu **ședeam** pe prag la noi. — G. Coșbuc, *Subțirica din vecini.*	*o acțiune;* *o stare;*	*ce face* subiectul;
Rada-i **nălucire** vie. — G. Coșbuc, *Rada.*	*o caracteristică;*	*ce este* subiectul;
Inima lui **era... generoasă.** — G. Galaction, *Viteazul Jap.*	*o însușire;*	*cum este* subiectul.

În analiza unei propoziții, *este bine să începem cu sublinierea predicatului, apoi vom pune întrebarea pentru a afla subiectul.*

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie predicatele și cu două linii subiectele.

a) Acolo stă mama cîteodată singurică... Altă dată se adună în jurul ei și alte bătrîne din sat. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri.*

b) În cetățuia ta de ape
Dorm cîntecele noastre toate /
Și fierbe tăinuita jale
A visurilor sfărîmate.
Tu împletești în curcubeie
Comoara lacrimilor noastre, /
Și cel mai scump nisip tu-l duci
În vadul Dunării albastre.

— O. Goga, *Oltul.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Repede-repede toată pajiștea e numai flori...
Curcubeul e palid față de brațul de flori culese.
Pajiștile de munte sînt bogate mai ales în gențiane.
Corola tuturor este ca o cupă cu gura în sus. — I. Simionescu, *Flora României.*

d) Tăria pentru faptele de mai tîrziu, Mircea voivod a avut-o și în geniul de strateg... — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

e) Flăcăi din basme urcă înalte trepte
Pentru a culege cosinzenei flori.
Steagul Partidului îl înalță flăcăul
Sub nourii ursuzi și vuitori. — N. Labiș, *Drapelul.*

f) Istoria ne-am pus-o ctitorie
Din Jiu la apa înecatei Molde, /
Ca steaua să lucească purpurie
Peste uzini și nesfîrșite holde. — V. Tulbure, *Cetatea.*

II. Predicatul poate fi exprimat:

— *printr-un verb cu înțeles de sine stătător, la un mod personal:* **merge, să citească, ar vrea** etc.;

— *prin diferite părți de vorbire (substantiv, adjectiv, pronume* etc.) *și un verb care nu are înțeles de sine stătător:* **este frumos, este de argint, este a noastră** etc.

Predicatul exprimat printr-un verb cu înțeles de sine stătător se numește **predicat verbal.**

Predicatul verbal

I. Predicatul verbal *îi atribuie subiectului* **o acțiune** *sau* **o stare** *și poate fi exprimat:*

— *printr-*un **verb predicativ, la un mod personal:**

Bunicul stă pe prispă. **Înnumără** florile/ care **cad.**— B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*

— *printr-*o **locuțiune verbală:**

Numai **adu-ți aminte** de povețele mele. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

— *printr-*o **interjecție** *cu sens apropiat de al imperativului* — **hai, na, nani** etc.; printr-o *interjecție care poate fi folosită în locul unui verb* — **zvîrr!** *(zvîrli),* **haț!** *(înhață),* **țușt!** *(săți)* etc.; printr-*o interjecție de adresare* — **iacă, iată, uite.**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele verbale și cu două linii subiectele. Arată prin ce sînt exprimate predicatele și la ce mod sînt verbele predicative.

a) Sinan, din malul Rusciucului, privea această chinuire a armatei sale fără a-i da nici un ajutor. Garnizoana castelului începu a vărsa o ploaie de gloanțe și ghiulele asupra românilor. Dar aceștia, fără a se spăimînta de această furtună, iuțiră și mai mult focurile lor...; / ...îngrozitorul Mihai îmbărbăta pe ai săi... Prin artileria sa, el izbuti în sfîrșit a rupe podul prin mijloc în două. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

b) Soarele aprinde curcubeie în norul de pulbere..., împrăștiind în aer o răcoare dulce, / — pădurea răsună ca de o fanfară. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) S-ar întoarce el Ion, de la poartă, / dacă nu i-ar turui în cap vorbele astea ca o darabană. Rari, împrăștiați de vînt, ca niște flori albe scuturate din văzduh, cad primii fulgi de zăpadă. Tot satul parcă doarme. — A. Vlahuță, *Socoteala.*

d) Chiparoșii au umbrit tăceri de morminte; / în platani rid turturele deasupra furcilor / unde putrezeau, mîncate de viermi, căpățîni de osîndiți. Marea freamătă delicat

la poalele colinei...: / dar în clădirile împăraților războiului nimeni n-a ascultat decît tăcerea. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.

e) Scuturate din crengi,... muiate de ploi, foile își vor statornici covorul lor, mereu,/ precum mereu tot alte flori vor răsări / ca să fie culese de alte mîini, / pînă va intra recele și nepăsătorul fier al plugului în dumbravă. — D. Anghel, *Flori albastre*.

2. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

Analizează predicatele arătînd: felul lor, prin ce sînt exprimate (verbe, locuțiuni verbale sau interjecții) și modul la care se află verbele predicative. Pentru predicatele exprimate prin locuțiuni verbale sau prin interjecții, arată cu ce verbe ar putea fi înlocuite. *

a) Și tot mergînd pe gînduri și tot plănuind, și-aduse aminte de știucă. Scoase solzul, se uită și se gîndi la stăpîna lui. — P. Ispirescu, *Aleodor împărat*.

b) Duduia Lizuca bagă de seamă că toate jivinele, gîngăniile și paserile stăteau ca de marmoră în lumină, ascultînd. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

c) „Dragii mei, pilde bune v-am dat și eu și mama voastră...", dar cuvîntarea i se topește în lacrimile ce-i dau năvală din ochi. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moartea lui Castor*.

d) Într-o oală mare pune mama pe vatră boabe la fiert. Fierb încet boabele de porumb. De trei ori le schimbi apa pînă dau în floare. — Z. Stancu, *Desculț*.

e) Iată și poporul car cu boi venind legănat și domol, cu siguranța că tot va ajunge odată și el, oricît de repede or merge ceilalți. — D. Anghel, *Alaiul vechiturilor*.

f) Pe drumul de drumeți sărac
Mai vezi fugind cîte-o vecină
Să ceară cu-mprumut jăratec;
Grăbit, dă roate, singuratec,
Tăcutul liliac. — G. Coșbuc, *Pastel*.

g) Porniserăm din văi adînci
Și ne tîram acum pe brînci
Să nu ne prind-Osman de veste
Că năzuim la deal spre creste. — G. Coșbuc, *Coloana de atac*.

h) Ploaia nu izbucni dintr-o dată. Întîi o auzirăm deasupra pădurii căzînd pe frunze, cu un tropot mărunt. Pe urmă se întinse deasupra cîmpului, pisînd iarba...
— Hai în pădure! strigară oamenii din față... — E. Barbu, *Pe ploaie*.

i) Și bunica spunea, spunea înainte, și fusul sfîr, sfîr, pe la urechi, ca un bondar, ca acele cîntece din buruienile în care adormisem de atîtea ori. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica*.

j) Nani, nani, puiul mamei,
Vie somnul prunculuí
De pe frunza nucului,
De la puiul cucului. — I. Agîrbiceanu, *Floarea soarelui*.

k) — Na, voinice, calul meu
Să mi-l duci la tată-meu. — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

3. Compune o narațiune în care să folosești predicate exprimate prin locuțiuni verbale și prin cît mai felurite interjecții. Subliniază predicatele și subiectele propozițiilor.

II. *Predicatul verbal poate fi exprimat printr-*un **verb la diateza activă, reflexivă sau pasivă:**

Vîntul **scormone** șindrilele acoperișului...	*Diateza* activă
Femeia **se așază** lîngă foc.	reflexivă
Orașul **a fost cuprins** pe neașteptate de cazaci. — Z. Stancu, *Desculț*.	pasivă
Se mai aduseră din nou străchini cu friptură de miel la masă. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.	pasivul reflexiv (fură aduse)

* Fii atent la locuțiunile verbale, pentru că uneori, între cuvintele din care sînt alcătuite se intercalează alte părți de propoziție.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele verbale și cu două linii subiectele. Dacă subiectul este subînțeles, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat. Analizează predicatele arătînd diateza și modul verbelor predicative.

a) — Ia lasă-i și tu, măi nevastă, / că se bucură de venirea mea, / zicea tata, dîndu-ne huța... Numai de-ar fi sănătoși, / să mănînce / și să se joace acum / cît îs mititei... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) A strigat măria-sa de sus către norodul îmbulzit cîtă frunză și iarbă: — Să știți, oameni buni, / că pieirea mea e poruncită de turci... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Într-acest timp, văzurăm venind spre noi pe uscat și călare un ofițer turc în fuga mare a calului. Acesta, ajungînd, ne spuse / că este trimis de guvernatorul de la Ada-Kaleh / ca să ne întoarcă pe toți la insulă, adăugînd / că a venit ordin / să ne elibereze. — D. Bolintineanu, *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria*.

d) Pe toată valea Motrului și a Jiului, prin toate satele Olteniei, auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor", / ca și cum ieri ar fi trecut pe acolo... — A. Vlahuță, *România pitorească*.

e) Bărbații să nu cuteze a umbla în altă parte decît la tabăra știută, / care le-a fost poruncită de dregători ori de căpitanii răzășilor. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

f) Cînepa se cultivă pentru fuior. Tăiată de la rădăcină, se duce la topit, într-o apă limpede, / în care stă patru-cinci zile... După ce se fac piramizi, răsfirate la bază / ca să se usuce, / cînepa este bătută întîi, spre a se despărți fuiorul de lemn, / apoi este melițată, cu un cuțit lung de lemn, / ce se vîră într-un șanț / în care se pune planta, mereu mutată cu mîna stîngă, / pe cînd cu cea dreaptă, gospodina ridică / și lasă în jos cuțitul. — I. Simionescu, *Flora României*.

2. Construiește două propoziții cu predicate verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă, la modul conjunctiv prezent și la condițional-optativ prezent și alte două propoziții cu aceleași verbe, la diateza activă, modul conjunctiv perfect și condițional-optativ perfect. Subliniază predicatele și subiectele.

III. *Fii atent la pronumele neaccentuate care precedă verbul predicativ sau urmează imediat după el* (legate de acesta prin liniuță de unire): **mă** *gîndesc*, **te** *gîndești*, *gîndește*-**te**, **își** *pregătește* etc.

Ține seama că pronumele neaccentuat se înglobează în predicat numai dacă verbul predicativ este la diateza reflexivă, deoarece, în acest caz, pronumele nu are funcțiune sintactică proprie, ci are rolul de semn al diatezei reflexive.

Pentru deosebirea dintre verbele reflexive și verbele active pronominale, repetă: *dativul posesiv* (pag. 107), *verbele active pronominale* (pag. 231—232) și *diateza reflexivă* (pag. 233).

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza reflexivă și pe cele exprimate prin verbe la diateza activă precedate sau urmate de pronume neaccentuate în dativ sau acuzativ.

Explică oral (motivînd cu mijloacele de control folosite) de ce în unele cazuri ai luat pronumele neaccentuat împreună cu predicatul, iar în altele, nu.

a) Tric se gudură pe lîngă mine, / mă bate cu coada / și mă întreabă cu o privire mai elocventă decît vorba: / „mergem, / nu e așa? / mergem?" — I. Al. Brătescu-Voinești, *Bietul Tric*.

b) Dar timpul trecu. Se uită la mine cu ochii holbați, / rîse de tembelismul / în care mă văzu / și-și căută de rostul lui. Pădurea chinuită și vrăjită de la marginea tîrgului se ofili, / se îngălbeni. Cîmpul învineți / și se goli. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

c) Mă îmbrăcai; / mă spălai cu apă rece; / mă încălțai cu niște pantofi noi; / și mama mă pieptănă / și mă sărută pe frunte, / așa că o pricepui... / „să nu mă dai de rușine". — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

d) Şi odată se duce Ivan răpede... / şi se aruncă / de-şi face el singur o drăguţă de raclă, / să poată şedea şi împăratul într-însa...

Şi aşa, văzind Ivan [că nu mai moare,] zise în sine: / „Oare nu cumva de acum mi-oi da cu paru-n cap de răul vidmei? Ba zău, / nici nu gîndesc. Deie-şi ea, / dacă vrea.“ — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

e) Pe sine însuşi nu se vedea Neacşu în fiică-sa; / el îşi simţea sufletul trecut în trupul ei cel tînăr şi plin de viaţă. — I. Slavici, *Pădureanca*.

f) ...dar fericit şi mîndru ca-n ziua aceea nu m-am simţit niciodată. După ce-mi aşezai cărţile şi caietele-n bancă, / înaintai binişor capul / şi-mi numărai supuşii: / erau opt. Mă mai uitai o dată bine: / da, în celălalt capăt al băncii,... era chiar el — smolitul şi micul Mogîldea. — A. Vlahuţă, *Mogîldea*.

g) — Mai mult decît viaţa n-ai / ce să-mi iei... De moarte nu mă sperii eu, / dacă nu m-am speriat de viaţa / pe care am dus-o... — Z. Stancu, *Desculţ*.

2. Construieşte cîte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a ruga* şi *a speria* la diateza activă, precedate de pronumele *te* şi *vă*, şi alte propoziţii cu aceleaşi verbe la diateza reflexivă, perfectul compus, persoana a II-a singular şi plural. Subliniază predicatele şi subiectele.

IV. *Singurele pronume personale care se înglobează în predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza activă sînt pronumele cu valoare neutră* **o** şi **îi (i)**. Aceste pronume sînt folosite în expresii sau în locuţiuni verbale:

— Hai *s-o luăm* pe poteca aceasta. Şi *am luat-o la fugă*.

— Femeia îi *da cu vorba* înainte.

EXERCIŢIU

Subliniază cu o linie predicatele verbale care cuprind pronumele cu valoare neutră *o* sau *îi (i)* şi cu o linie punctată, celelalte predicate verbale.

a) — Grăbiţi-vă / să nu vi se întîmple ceva...

Dar Nicolaie n-o mai auzi. Ieşise repede din ogradă / şi o apucase cu paşi voinicești pe uliţa / ce se întindea ca un brîu albineţ printre casele pitite în noaptea de păcură. — L. Rebreanu, *Proştii*.

b) După un mic sfat între noi doi, în răspîntii, [în loc s-o luăm la deal...,] ne-am hotărît / să urcăm pe strada Brezoianu / să ieşim la Mihai-vodă / şi d-acolo s-o apucăm spre Filaret. Ne imputam unul altuia lipsa de patriotism şi de energie; / ne făceam răspunzători de starea nenorocită şi umilită a ţării. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

c) — Zi-i ceva, baciule, / rogu-te, / zi-i ceva... d-al nostru..., ca la deal.

Şi începu / să cînte din caval. Era o doină apăsătoare, cu tărăgănări pline de amar... Miai ghici / că tovarăşul îl ghicise bine... — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) — ...pe urmă dă-i cu bere, / dă-i cu vin, / dă-i cu vin, / dă-i cu bere... A făcut cinste d. Nae... — I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*.

V. *Predicatul verbal care arată* **existenţa subiectului** *poate fi exprimat prin următoarele verbe:* **a exista, a se afla, a se găsi, a fi** (cu sensul *a exista* sau *a se afla, a se găsi*):

La mine în sat **există** gară. — Al. Sahia, *Uzina vie*.

Acolo **se află** o cetate.

Acel Mustafa **se găsea** în Ţarigrad. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

Sînt locuri în sală (există, se află, se găsesc).

Dintre aceste verbe, **a fi** *cere multă atenţie, pentru că el poate intra şi în alcătuirea predicatului nominal.* Pentru a nu confunda funcţiunea predicativă a verbului *a fi* cu funcţiunea copulativă, foloseşte ca **mijloc de control** înlocuirea lui cu unul din verbele *a exista, a se afla, a se găsi*. De exemplu:

— **Este** vreun comunist aici, în Vadu? *(există, se află)*. — V. Em. Galan, *La răzeşi*.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* cu sensul *a exista, a se afla* şi cu două linii subiectele.

a) Satul e la horă. Şi hora e pe uliţa din dos la Tudosia, văduva lui Maxim Oprea. — L. Rebreanu, *Ion*.

b) La noi sînt codri verzi de brad
Şi cîmpuri de mătasă. — O. Goga, *Noi*.

c) Cumnată-mea Candachia socoate / că nu-i pe lumea asta viteaz mai falnic decît bădiţa Cristea... — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

d) A fost odată, / a fost, / că [de n-ar fi] nici s-ar povesti...
Dar oameni răi erau şi pe acele vremuri, / şi de necazuri nici împăraţii nu sînt scutiţi. Ş-odată, ca niciodată, i-au furat soarele, luna şi stelele. — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe...*.

e) Undeva foarte departe, scînteia o pînză de apă în cădere: / acolo era o duruitoare...
— Acolo-i Izvorul Alb, / dădu lămurire Onofrei Căliman.
Erau acolo nişte singurătăţi / pe care, dintru începutul zidirii, oamenii nu le călcaseră. Muntele îşi risipea necontenit rîpile, / şi costişele erau... lipsite de păşune. Înspre Izvorul Alb locul era aşa de prăpăstios... Dinspre schit locul era iarăşi tare... — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

f) În mijlocul crengilor este o floare singuratică. Celelalte se află în vîrful rămurelelor. Interesantă este şi alcătuirea florii... Nectarul cu trei stigmate e scos afară / şi aşteaptă / să-i aducă insecta polenul de pe alte flori... Insectele mijlocitoare sînt musculiţele. — I. Simionescu, *Flora României*.

2. Construieşte patru propoziţii cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* cu sensul *a exista, a se afla*.

3. Subliniază predicatele şi subiectele propoziţiilor următoare. Scrie propoziţiile cu predicate care exprimă existenţa înlocuind aceste predicate cu verbul *a fi*. Arată ce fel de predicat ai obţinut prin această înlocuire.

a) Pe vîrful unui deal nalt şi plin de tihărăi, se află vestita Cetatea Neamţului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Vorba ceea: / lac să fie, / că broaşte se află. — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe...*.

c) Există un farmec al apelor / şi în ceasul acesta înţeleg / de ce nu există aşezare omenească / care să nu fie oglindită de fundul unui rîu. — E. Barbu, *Pe-un picior de plai...*.

d) — Doamne, du-te / şi ne lasă, / au zis. Oşteni ca noi se mai găsesc; / voievod ca măria-ta, ba. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

VI. *Verbul predicativ* **a fi** *poate avea şi alte sensuri:* **a se întîmpla, a trece** (cînd e vorba de trecerea timpului), **a se duce** şi altele.

Sînt zece ani de atunci. (au trecut)
Am fost pînă la o colegă. (m-am dus)
De-**o fi**/ să vină... (s-o întîmpla)

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* şi arată care este sensul verbului predicativ.

a) Cîţi ani or fi de atunci? Stai!... Sînt zece ani... Ba nu, sînt paisprezece ani de atunci. N-am mai schimbat cu ea o singură vorbă. — Z. Stancu, *Desculţ*.

b) Sînt ani la mijloc / şi încă mulţi vor trece
Din ceasul sfînt / în care ne-ntîlnirăm.
— M. Eminescu, *Sonete*.

c) Sînt poate milioane de ani de-atunci — o, Soare!
De cînd tu cel de astăzi urci bolţile de-azur;
Erai de-abia o pată prin neguri călătoare...
— D. Anghel, *Cîntecul greierului*.

Scanned with OKEN Scanner

d) Să fie un ceas de la plecare, / cînd ajung la capul podului de peste Ialomița. Aici e răspîntie de trei drumuri; / și la răspîntie, drept în fața podului e hanul, vestitul han al lui Manolache Ciolănescu. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul.*

e) — Of, domnule căpitan, taci din gură, / că zău, dau cu pușca în pămînt / și cad aci jos / și aci mor...
— Ce este, băiatule, / ești bolnav, flăcăule? — M. Preda, *Îndrăzneala.*

f) Catrina sări în sus înfricoșată. Era chiar Ilinca la căpătîiul ei / și în clipa următoare auzi țipete undeva în noapte, parcă la spatele casei.
— Ce este?
— Arde casa lui Bălosu. — M. Preda, *Morometii.*

g) — Ați fost / de v-ați plimbat, coconașul maichii?
— Da.
— Ați fost departe?
— Am fost pe la Brașov, pe la Sibiu / și ne-am întors pe Valea Oltului. — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății.*

2. Construiește cîte o propoziție în care verbul *a fi* cu funcțiunea de predicat verbal să aibă următoarele sensuri: *a exista* (a se afla), *a se întîmpla*, *a se duce*, *a trece* (un timp oarecare). Subliniază predicatele și arată în dreptul fiecărei propoziții care este sensul verbului *a fi*.

Predicatul verbal neexprimat

În unele propoziții predicatul verbal nu este exprimat. El se subînțelege cînd este cunoscut din propoziția anterioară:

Grădinile *nu aveau* așa minune;/ codrii, nici ei (predicatul subînțeles — *nu aveau*). — D. Anghel, *Jertfa.*

Propozițiile cu predicatul subînțeles apar de multe ori în dialog, cînd propoziția prin care se dă răspuns la întrebare are același predicat ca și propoziția interogativă:
— Cu cine *ai venit*?
— Cu un prieten (predicatul subînțeles: *am venit* cu un prieten).

Alteori, predicatul poate fi dedus din ceea ce exprimă verbul precedent sau un adverb aflat în propoziția respectivă:
— *Căutai.* Nimic (predicatul: *nu găsii* nimic).
— *Repede* la motoare! Predicatul poate fi dedus datorită prezenței adverbului *repede*: *Alergați* repede la motoare.

EXERCIȚII

1. Subliniază propozițiile cu predicatul neexprimat și scrie-le completate cu predicatul. Subliniază cu două linii predicatul din propoziția anterioară sau celelalte părți de vorbire care te-au ajutat să precizezi predicatul neexprimat.

a) — Dormi Mură?
— Ca Oltul și ca stelele, mămucă. — G. Galaction, *Copca Rădoanului.*

b) — Auzi tu, soro! Spun / că a murit Iova lui Ariton.
— Vipera? — I. Agîrbiceanu, *Floarea soarelui.*

c) A treia zi — nu se luminase de ziuă — mă sculai. Repede la platou. Ascultai. Nimic.
Oltul venise mare. Ca un popor revoltat. — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi.*

d) Întîi sta Luca Arbore. Mai departe, El, cu altă mie / și în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi... Ne pomenirăm cu patru inși c-un ștergar alb în vîrful suliții. — B. Șt. Delavrancea, *Apus de soare.*

Scanned with OKEN Scanner

e) Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă, /
Un papuc e sub o grindă, / iară altul după ușă.

— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

2. Compune o narațiune cu părți de dialog în care să folosești propoziții cu predicat verbal subînțeles. Subliniază aceste propoziții și analizează felul lor după scopul comunicării și după structura propoziției.

Predicatul nominal

Predicatul nominal *este alcătuit dintr-***unul sau mai multe nume predicative** *și* **un verb copulativ la un mod personal:**

Folclorul *este* **un izvor** pururea reîntineritor. — M. Eminescu.

verb copulativ — un nume predicativ

Fetele lui Danciu *sînt* **înalte, blonde, străvezii.** — Z. Stancu, *Desculț*.

verb copulativ — mai multe nume predicative (nume predicativ multiplu)

Verbul copulativ cel mai mult folosit este *a fi. Ca verb copulativ*, **a fi** *nu are singur înțeles. Partea care spune ceva despre subiect este* **numele predicativ.**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale și cu două linii subiectele. Fii atent la numele predicativ multiplu.

a) Și tu erai mîndră atunci, o, țară nemîngîiată... / numele tău era vestit... Al. Russo, *Cîntarea României*.

b) Poeziile poporale sînt comori neprețuite. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

c) Și drumul tot era covor
De flori de mai. — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

d) Tu ești Ștefan Domn cel mare /
Care-n lume seamăn n-are, /
Și eu sînt Șoiman Burcel,
Puișor de voinicel! — V. Alecsandri, *Movila lui Burcel*.

e) Știința nu e o zădărnicie ca toate zădărniciile... Știința e scopul / pe care-l urmărește firea întreagă de la începutul începutului. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină*.

f) Eu sînt marea și izvorul / și sînt bun, /
Eu sînt marea și izvorul / și sînt drept /.

— L. Blaga, *Pustnicul*.

Scanned with OKEN Scanner

g) Fata babei era slută, leneșă, țîfnoasă și rea la inimă... Fata moșneagului era însă frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

2. Construiește cîte o propoziție cu nume predicativ multiplu. Verbul copulativ *a fi* să aibă formele *-i, -s, is*.

NUMELE PREDICATIV

Părțile de vorbire prin care poate fi exprimat

I. Numele predicativ *poate fi exprimat prin orice parte de vorbire cu înțeles de sine stătător:*

— *adjectiv;*	Cerul *este* **senin.**
— *participiu cu valoare adjectivală;*	Salcîmul *este* **înflorit.**
— *substantiv sau pronume la nominativ;*	Prietena mea *este* **Ileana.** Prietena mea *ești* **tu.**
— *substantiv sau pronume la genitiv;*	Cartea *este* **a Mariei (a ei).**
— *substantiv sau pronume la acuzativ;*	Darul acesta *e* **pentru mama (pentru ea).**
— *numeral;*	Noi *sîntem* **doi.** Acesta *este* **al treilea.**
— *verb la infinitiv;*	Datoria lui *este* **de a-l ajuta.**
— *verb la supin;*	Fapta ta *este* **de lăudat.**
— *adverb;*	Grîul *este* **așa,** ca de o palmă.
— *interjecție.*	*E* **vai** de el!

Predicatul nominal este mai greu de găsit decît predicatul verbal, din cauza numelui predicativ, exprimat prin diferite părți de vorbire, și a verbului *a fi*, care poate avea în unele propoziții și funcțiunea de predicat verbal. De aceea, oricît de ușor ți s-ar părea textul de analizat, *nu te grăbi să subliniezi de la început verbul* **a fi** *împreună cu cuvîntul imediat următor.*

Pentru a nu face greșeli, observă **ordinea operațiilor de analiză** indicată mai jos.

a) În curte este un copil.

1. *Se subliniază numai verbul* **a fi**, pentru că deocamdată nu știm dacă are rolul de verb copulativ sau este predicat verbal (există, se află):

În curte *este* un copil.

2. *Se pune întrebarea pentru a afla subiectul:* **Cine este? — un copil** (subiectul).

3. *Ce se spune despre subiectul* **un copil?** — **este** (se află). Deci verbul **este** are funcțiunea de **predicat verbal,** deoarece are înțeles de sine stătător.

Dacă te-ai fi grăbit să subliniezi de la început ca predicat *este un copil*, ai fi făcut greșeala de a lua subiectul ca nume predicativ.

b) Copiii sînt fericiți.

1. *Se subliniază numai verbul* **a fi:**

Copiii *sînt* fericiți.

Scanned with OKEN Scanner

2. *Se pune întrebarea pentru a afla subiectul:* **Cine sînt? — copiii** (subiectul).

3. *Ce se spune despre subiectul* **copiii?** — Despre subiectul *copiii* nu se spune că există sau se află, ci că **sînt fericiți.**

Deci propoziția are **predicat nominal.** *Abia acum vom sublinia numele predicativ, după ce ne-am convins că verbul* **sînt** *nu poate spune singur ceva despre subiect.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale și pe cele verbale exprimate prin verbul *a fi* și cu două linii subiectele.

Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, alături de predicat. Arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative.

a) Aerul e rouă, / stă pe flori.
Pietrele-s albastre, / au priviri.

— Em. Giurgiuca, *Omul pămîntului.*

c) Înapoia mea răsare
acoperit de grîu și de porumb
soarele.

Razele lui
sînt de grîu și de porumb, /
Le aud revărsîndu-se-napoia mea
pe cîmpia arată.

— N. Stănescu, *Al pămîntului.*

c) Războiu-i pentru trîntori, / iar lupta-i pentru noi.
Războiul te mînjește, / dar lupta-i datorie.

— T. Arghezi, *Cîntare omului.*

d) Nu era joc, / nu era clacă în sat, / la care să nu se ducă fata babei... Ș-apoi [cînd venea moșneagul...,] gura babei umbla / cum umblă meliță: / că fata lui nu ascultă, / că-i ușernică, / că-i soi rău. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

e) El e poet! E cel dintîi / care se minunează de frumusețile firii... — Em. Gîrleanu, *Cucoșul.*

f) Și dacă urechile îmi sînt lungi, / alte animale au coade lungi, boturi lungi, coarne,/ și cu toate acestea, ele nu sînt așa de rîs ca mine. — P. Ispirescu, *Lupul pîrcălab.*

g) La marginea dinspre miazănoapte a orașului, pe malul iazului, e o grădină frumoasă/ în care sînt patru clădiri mari... Chiar pe marginea malului e o movilă / pe care [cînd te sui,] ai înaintea ochilor o minune de tablou. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Nicușor.*

2. Subliniază cu o linie predicatele nominale și cu două linii subiectele. Analizează predicatele nominale arătînd modul și timpul verbului copulativ și prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative. Pentru numele predicative exprimate prin adjective sau locuțiuni adjectivale, arată și gradele de comparație.

a) Și [după ce cercetează bine cu ochii / dacă pîlcul acela de flori albastre e mai bogat,/ dacă floarea aceea galbenă e tot atît de înăltuță și luminoasă ca ieri,] doctorul deschide ziarele. — L. Demetrius, *Moartea fericitului.*

b) Lumea întreagă era atunci a noastră! Cerul era atît de limpede și de albastru! — V. Alecsandri, *O primblare la munți.*

c) — ...și nu s-a putut spune nici o clipă / că sabia sa a fost mai puțin harnică decît a feciorului său. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Înaintea noastră, dunga vînătă a drumului merge una cu Jiul, / ca şi cum ar vrea / să-i arate / că braţele omeneşti sînt tot atît de puternice ca şi undele lui nebiruite. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

e) Şi-şi aminteau liniştiţi... atîtea lucruri trecute, / de pe cînd erau ei în floare. — I. Agîrbiceanu, *Cula Mereuţă*.

f) Ce te uiţi tu, / că sînt goi?
Aşa-i turcu-n vitejie, /
Zvîrle haina / ca să fie
Sprinten-foc, / cînd e-n război. — G. Coşbuc, *Cîntecul redutei*.

g) — Du-te omule, / şi fii mai cu inimă, / nu te mai lăsa / să te îmbolmăjască cu vorba. — A. Vlahuţă, *Socoteala*.

II. *Pentru a nu confunda predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă cu predicatul nominal alcătuit din verbul copulativ* a fi *şi participiul cu valoare adjectivală, observă următoarele:*

— *Participiul cu funcţiune de nume predicativ* îi atribuie subiectului o caracteristică: Coperta *este* **ruptă** (nu este în bună stare).

— *Verbul la diateza pasivă* exprimă o acţiune pe care o suferă subiectul: Coperta *a fost ruptă* dinadins. De cele mai multe ori, diateza pasivă a verbului poate fi recunoscută foarte uşor datorită prezenţei în text a complementului care indică *cine este autorul acţiunii:* Coperta *a fost ruptă* **de mine**.

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale şi cu o linie întreruptă predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă. Explică oral după ce te-ai condus pentru a deosebi predicatele nominale alcătuite din verbul copulativ *a fi* şi participiu de predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă.

a) Alese o gherghină, / dar era prea îngheţată şi fără de mireasmă. — D. Anghel, *Jertfa*.

b) ...armele erau ruginite, / puterile îi erau slăbite, / ochiul vedea turbure la ţintă. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Se bucură numaidecît / că a fost găsit de stăpînul său. Înştiinţare [că ar fi aflat ceva despre bourul cel bătrîn] nu putu da...
Bourul cel alb fusese văzut de toţi vînătorii, / însă acuma nimene nu mai ştia nimic despre el. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

d) Şi apoi pe vremile acele, mai toate ţările erau bîntuite de războaie grozave, / drumurile pe ape şi pe uscat erau... foarte încurcate, / şi de aceea nu se putea călători aşa de uşor... ca în ziua de azi. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

e) Deocamdată brişca fu pregătită... Călăreanu şi Nicu Elefterescu porniră spre moşia prinţului Vlad Mircea Negrescu, / care era înrudit cu cele mai însemnate familii boiereşti. — G. Călinescu, *Necunoscut*.

2. Fă o descriere în care să se afle propoziţii cu predicate nominale alcătuite din verbul copulativ *a fi* şi nume predicative exprimate prin participiu cu valoare adjectivală, la diferite grade de comparaţie. Subliniază predicatele şi subiectele.

Scanned with OKEN Scanner

Locul numelui predicativ în propoziție

I. *Numele predicativ stă de obicei după verbul copulativ și imediat după acesta:*

Tot drumul *este* **un vîrtej** spăimîntător. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

Numele predicativ poate sta însă și înaintea verbului copulativ: **Ce frumos** *este* cîmpul!

De multe ori *între numele predicativ și verbul copulativ se intercalează alte părți de propoziție:*

Tot drumul *este* **un** înspăimîntător **vîrtej.**

Flori ale pămîntului *erau* țăranii... — Z. Stancu, *Desculț.*

Deci *numele predicativ nu trebuie căutat numai după verbul copulativ, ci și înaintea acestuia, și nu numai lîngă verbul copulativ.*

Oriunde s-ar afla așezat numele predicativ și oricîte părți de propoziție ar fi intercalate între el și verbul copulativ, găsirea lui se face fără greutate, dacă ții seama de ordinea operațiilor de analiză recomandate la pagina 310.

EXERCIȚII

1. Află predicatul și subiectul propozițiilor de mai jos, prin analiza desfășurată în următoarele operații:

1. *Sublinierea verbului la mod personal:...*
2. *Aflarea subiectului:* Cine...? ...
3. *Ce se spune despre subiectul...?* ...
4. *Sublinierea numelui predicativ.*

Textele de analizat

a) Și ce doftor minunat e natura! — I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima.*

b) Nu-s eu fată ca oricare. — G. Coșbuc, *La oglindă.*

c) Urît mi-a fost urîtul. — *Folclor.*

2. Subliniază cu o linie predicatele nominale și cu două linii subiectele. Dacă subiectul nu este exprimat, notează-l deasupra textului, alături de predicat *(eu, tu, el* etc.).

a) Ți-aduci aminte, bradule și frate?
Erai în munți o maiestate. — T. Arghezi, *Molift ul.*

b) — Ba eu zic într-alt fel. Să fie omul voios / pînă trăiește... De aceea-mi place mie de român... De-aceea sînt înflorite fețele copiilor noștri / și fetele sînt rumene. — I. Agîrbiceanu, *A patra.*

c) E aspră truda-ntoarcerii în grîu, /
Să fii tu însuți soarele / ce-l crește... /
— H. Grămescu, *Pasărea de lut.*

d) Pămîntu-ntreg e numai lan de grîu
și cîntec de lăcuste. — L. Blaga, *Vara.*

e) Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vîntul în tulburarea sa. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

f) De fete mari e lunca plină, /
Iar vîntul, răsfățat copil,
S-apropie tiptil-tiptil. — G. Coșbuc, *Vîntul.*

g) Frunză verde de cireș,
Lung e drumul pîn' la Iești, /
Lung e drumul și bătut
Din Siret și pînă-n Prut. — *Cîntecul răzeșului.*

h) Și tot mai de rîs e povestea —/
Iar iepurii, din verdea săcară,
Scot veseli urechile-afară, /
Șireții, fac haz. — G. Coșbuc, *În miezul verii.*

2. Construiește trei propoziții cu predicat nominal al cărui nume predicativ să fie așezat după verbul copulativ și alte trei propoziții cu numele predicativ așezat înaintea ver-

Scanned with OKEN Scanner

bului copulativ. În toate propozițiile, între numele predicativ și verbul copulativ să fie intercalate alte părți de propoziție. Subliniază predicatele și subiectele.

II. *În propozițiile interogative numele predicativ, exprimat de obicei prin pronume interogative sau adverbe interogative, stă înaintea verbului predicativ:*

Cine *este* omul acesta? — Al cui *ești* tu?
Voi cîți *sînteți?* — Cum *a fost* recolta?

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele nominale și subiectele. Arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative.

a) Cine este acela / care a cutezat / să calce hotarele mele? — P. Ispirescu, *Prislea cel voinic...*

b) Ce-i patria? — E Dunărea albastră, /
E Bărăganul, Munții Apuseni, /
E lupta de milenii, lupta noastră,
Români și neromâni, dar pămînteni. — M. Beniuc, *Patria.*

c) — Ale cui sînt aste turme, prietenilor?
Ciobanii răspunseră:
— Ei, doamne! ale cui să fie? Ale lui Mătăhuz-împărat sînt... — P. Ispirescu, *Cotoșmanu năzdrăvan.*

d) Iată un pîrleaz între două sălcii și o fereastră luminată. A cui să fie fața aceea de la fereastră / care tot ascultă întunericul? — E. Camilar, *Negura.*

2. Compune un dialog în care propozițiile interogative să aibă predicate nominale cu numele predicativ exprimat prin pronume interogative la nominativ și la genitiv și prin adverbul interogativ *cum.* Subliniază predicatele și subiectele.

ALTE VERBE COPULATIVE

În afară de verbul copulativ **a fi**, *mai pot fi folosite cu funcțiune copulativă și alte verbe:* **a rămîne, a însemna, a deveni, a se face, a ajunge, a ieși, a părea** și altele.

Spre deosebire de verbul copulativ *a fi*, aceste verbe nu sînt cu totul lipsite de înțeles. Prin ceea ce exprimă, ele prezintă într-un anumit fel însușirea (caracteristica) subiectului.

— Verbul copulativ **a rămîne** este folosit mai ales pentru a arăta că subiectul a rămas sau va rămîne cu însușirea (caracteristica) pe care o are sau a avut-o mai înainte:

Ci tu **rămîi** *în floare* ca luna lui april. — M. Eminescu, *Despărțire.*

Propoziția cu predicat nominal construit cu verbul copulativ *a rămîne* apare adesea după o propoziție cu predicat construit cu verbul copulativ *a fi*, ambele predicate avînd același nume predicativ:

Nechibzuit a fost / și nechibzuit a rămas.

— Verbul copulativ **a însemna** are de obicei sensul *e tot una cu...* sau *e același lucru cu...* Prin acest sens, verbul *a însemna* exprimă o echivalență între numele predicativ și subiect:

Asta **înseamnă** *nechibzuință.* Asta *e tot una (același lucru) cu* nechibzuința.

Verificarea funcțiunii copulative a verbului *a însemna* se poate face prin *înlocuirea lui cu verbul* **a fi**: Asta **este** *nechibzuință.*

— Verbele copulative **a deveni, a se face, a ajunge, a ieși** au sensul de devenire și prezintă însușirea (caracteristica) exprimată de numele predi-

Scanned with OKEN Scanner

cativ ca rezultat al unei schimbări pe care a suferit-o sau o va suferi subiectul:

Au devenit *ruginii* cîmpurile. — Z. Stancu, *Desculț.*

Predicatul nominal construit cu verbul copulativ **a deveni** este cel mai ușor de recunoscut, pentru că acest verb se folosește numai ca verb copulativ. Verbele **a se face, a ajunge, a ieși** pot avea funcțiunea de predicat verbal sau de verb copulativ.

Verificarea funcțiunii lor copulative *se face prin înlocuirea cu verbul* **a deveni:**

Acu magheranul... **s-a făcut** *frumos* (**a devenit** *frumos*). — I. Al. Brătescu-Voinești, *Magheranul.*

Acuma Ghioagă **a ajuns** *căprar* (**a devenit** *căprar*). — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

Dac-ar fi / **să iasă** toți *învățați*... (**să devină** *învățați*). — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Verbul copulativ **a părea** exprimă impresia pe care i-o face vorbitorului însușirea (caracteristica) subiectului. Deci el *prezintă însușirea ca aparentă:*

Acolo, lîngă izvoară, iarba **pare** *de omăt*... — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

Iarba nu este de omăt, ci **pare (face impresia)** *că este de omăt.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale alcătuite cu diferite verbe copulative, precum și predicatele verbale exprimate prin verbele *a fi, a se face, a ajunge, a ieși, a însemna, a rămîne.*

Subliniază cu două linii subiectele. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului.

a) Baciul ne îndemna / să rămînem în stînă. Toate stăruințele lui însă rămaseră zadarnice. Ne duse deci la o șandrama, / din care nu mai rămăseseră decît vreo patru scînduri deasupra... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Turcul..., în vestita răsculare a ienicerilor contra lui sultan Selim III, ajunsese tare și mare, / devenise acel fioros vizir Mustafa Bairactaru, spaima ienicerilor. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

c) Băiatul se făcea mai isteț și mai iscusit. Nu mai trecu mult / și iată / că împăratul ajunse la marginea groapei. Cînd fu la ceasul morții, / el luă copilul pe genunchi / și-i zise:

— Sînt în clipa de a-mi da obștescul sfîrșit. Eu văz / că tu ai să ajungi om mare... — P. Ispirescu, *Aleodor-împărat.*

d) Aud mereu: / războiul se face cu bani. Cu ai cui bani? Cu banii oamenilor. — Z. Stancu, *Desculț.*

e) Un om fusese-o frunză / și numai om cu om
Au izbutit / să crească / și să se facă pom.
— T. Arghezi, *Cîntare omului.*

f) Dumitru ieșise din școala militară printre cei dintîi / și avu astfel dreptul / să-și aleagă arma...

Frate-său, [care ieșise ofițer cu vreo trei ani în urmă,] ceru să fie trecut în regimentul al X-lea de dorobanți. — D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie.*

g) Din tren, în lumina brutală a dimineții, locurile păreau necunoscute: / ...gospodăriile mărunte ale mahalalei păreau mormane de cărbuni aprinși. — T. Popovici, *Setea.*

h) Așa am fost de-a pururi / și-același am rămas. — D. Anghel, *Cîntecul greierului.*

i) Camaradul Frimu pare, între muncitorii lui din partid și din sindicate, un bunic înconjurat de o puzderie de copii și de nepoți. — N. D. Cocea, *I. C. Frimu.*

j) A duce electricitatea la țară înseamnă a crea în jurul milioanelor de oameni o zonă puternică de protecție... — Geo Bogza, *Porțile măreției.*

k) Domnul Vucea împărțea comoara / la care jinduiam cu toții. Însemna / ce da fiecăruia / și trebuia / să-i aducem banii. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

Scanned with OKEN Scanner

l) Inimă din inima poporului român, Eminescu va întineri mereu, cu fiecare clipă și cu fiecare om. Va îmbătrîni timpul. Prezentul va deveni trecut. Trecutul va fi cîndva antichitate. Dar Eminescu va fi mereu tînăr ca viitorul. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

2. Construiește propoziții cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a deveni*, *a se face*, *a ajunge*, *a ieși*, *a părea*, *a însemna*, *a rămîne* și cu predicate verbale exprimate prin verbele *a se face*, *a ajunge*, *a ieși*, *a însemna*, *a rămîne*. Subliniază cu o linie predicatele nominale și cu două linii predicatele verbale.

Predicatul nominal cu verbul copulativ neexprimat

În unele propoziții verbul copulativ **a fi** *nu este exprimat, el putînd fi ușor dedus din text sau subînțeles, dacă a fost exprimat în propoziția anterioară:*

— Vorba lungă, *sărăcia* omului (este *sărăcia*).
— Ușa, *descuiată* (era *descuiată*).
— *Care* sînt averile unui voinic?... *Puterile* lui! (sînt *puterile* lui).
— V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

În propozițiile cu verbul copulativ neexprimat se pune de obicei virgulă înaintea numelui predicativ sau linie de pauză:

Vorba lungă, *sărăcia* omului. Ușa — *descuiată*.

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele nominale cu verbul copulativ neexprimat și încercuiește virgula sau linia de pauză care marchează lipsa verbului copulativ. Scrie apoi propozițiile respective cu verbul copulativ exprimat.

a) Din vorbă în vorbă, copiii se făcură stăpîni pe obrajii bunicului.
— Partea asta e a mea.
— Și partea asta, a mea.
— Mustața asta este a mea.
— Și asta, a mea! — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

b) Ce-i patria? — Durerea mea de-acum /
Că ninge greu în plină primăvară... — M. Beniuc, *Patria*.

c) ...urla prin aerul cernit mama pădurilor cea nebună. Ochii ei — două nopți turburi, / gura ei — un hău căscat, / dinții ei — șiruri de pietre de mori. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*.

d) Vioara lui despica inima! / aci horă, / aci doină, / aci zbeg de nuntă, / aci arșiță și patimă, / aci rugăciune, / aci urgie. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

2. Fă o descriere sau o narațiune cu părți de dialog în care să folosești predicate nominale cu verbul copulativ neexprimat. Subliniază numele predicative și încercuiește virgula sau linia de pauză care marchează lipsa verbului copulativ.

Punctuația numelui predicativ

I. *Numele predicativ așezat lîngă verbul copulativ nu se desparte niciodată prin virgulă de verbul copulativ, deoarece amîndouă cuvintele formează o singură parte de propoziție:* „Copacii *sînt* **înalți**".

II. *Cînd între verbul copulativ și numele predicativ se intercalează unele adverbe sau locuțiuni adverbiale fără funcțiune sintactică în propoziția respectivă* — **desigur, firește, bineînțeles, așadar, în concluzie, în realitate** etc. — *aceste adverbe se pun între virgule sau între două linii de pauză* (— ... —).

Virgulele sau liniile de pauză au rolul de a separa sau a închide ca între paranteze cuvintele fără legătură sintactică în propoziția în care se află:

Scanned with OKEN Scanner

— La început apa *a fost*, **firește**, *mai limpede*.
— Cărțile *sînt* — **bineînțeles** — noi.

EXERCIȚIU

După modelul exemplelor de mai sus, construiește cîte o propoziție în care între verbul copulativ și numele predicativ să fie intercalate cuvintele: *desigur*, *bineînțeles*, *firește*, *fără îndoială*, *în realitate*. Subliniază predicatele nominale. În unele propoziții să folosești virgulele, iar în altele, liniile de pauză.

III. *Cînd propoziția are două sau mai multe nume predicative, acestea pot fi juxtapuse și în acest caz se despart prin virgulă sau sînt coordonate cu diferite conjuncții, putînd fi despărțite sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație ale părților de propoziție coordonate:*

— Florile *sînt* **albe, proaspete, parfumate.**	— *juxtapuse;*
— Florile *sînt* **proaspete și parfumate.**	— *coordonate*
— Florile *sînt* **proaspete, dar neparfumate.**	*prin conjuncții.*

Dacă cuvîntul prin care este exprimat numele predicativ are un atribut sau un complement, virgula se pune după părțile secundare care determină numele predicativ: Apa *este* **rece** ca gheața, **limpede** ca cristalul.

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele nominale cu nume predicativ multiplu și pune virgulă acolo unde trebuie. Înainte de a face exercițiile, repetă regulile de punctuație de la pagina 276.

a) Domnu' nu era nici vesel nici trist nici bătrîn... — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

b) ...dacă n-a vrut / să învețe carte..., / atunci ce-o să se facă el? S-ajungă vagabond ori pungaș? — I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

c) Ai fost și scut și paloș sprinten, /
Să aperi focul vetrei noastre. — M. Beniuc, *Partidul*.

d) Precum sămînța-n pare de trandafiri —
Ni-i dragostea mai multă mai bogată
Mai plină de lumini ca altădată.
— M. Beniuc, *Suspinele de altădată cîntă*....

e) „Femeile-s mai viclene, / cugetă el apucînd hățurile; / ele-s mai iscusite la vorbă; / iar bărbații îs mai proști însă mai tari de virtute". — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) Înalț zmeul peste tot cu prietenul meu Marin Iepure, / care e mai mărunt decît mine dar mai îndesat mai puternic mai vînjos mai vînos. — Z. Stancu, *Desculț*.

g) La a zecea zi, unde se scutură odată calul, / și se făcu frumos gras ca un pepene și sprinten ca o căprioară. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe*....

2. Construiește cîte o propoziție cu două sau mai multe nume predicative coordonate prin conjuncțiile *și*, *nici*, *sau*, *ori*, folosite numai între numele predicative, și alte propoziții în care conjuncția coordonatoare să se afle și înaintea primului nume predicativ. Explică punctuația folosită.

3. Construiește cîte o propoziție cu două sau mai multe nume predicative exprimate prin substantive și coordonate prin conjuncțiile *și*, *nici*. Substantivele cu funcțiune de nume predicativ să fie urmate de unul sau două atribute. Explică punctuația folosită.

Valoarea stilistică a numelui predicativ

Cuvîntul prin care este exprimat numele predicativ poate fi folosit cu sens figurat, avînd de obicei valoarea de **epitet** sau **comparație**.

Numele predicativ cu valoare de **epitet** este exprimat, mai ales, printr-un *adjectiv* sau prin *participiu cu valoare adjectivală:*

Scanned with OKEN Scanner

Văzduhu-*i* **aspru, greu și argintat.** — N. Labiș, *Frămîntarea intimă.*

Numele predicativ cu valoare de **comparație** poate fi exprimat printr-un substantiv fără prepoziție sau precedat de adverbul de comparație *ca:*

Grădina *e*-**o poemă** dulce și, vezi tu, vîntul...

E **ca o mînă** adormită pe-o coardă rupt-a unei lire. — D. Anghel, *Melancolie.*

Un trandafir în văi *părea*... — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele nominale. Analizează numele predicative cu valoare stilistică arătînd *prin ce părți de vorbire sînt exprimate* și *ce valoare stilistică au.*

a) Ah, amintirile-s ca fulgii rămași uitați în cuiburi goale! — D. Anghel, *În grădină.*

b) Mușcelele dorm sub zăpadă de trei palme. Pădurile în depărtare, cu tulpini fumurii, par cercelate cu flori de zarzări și de corcoduși... Cerul e ca leșia. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*

c) Dar ce zgomot se aude înaintea noastră? Par urletele unei vijelii năprasnice... Este Jiul, puternicul Jiu... Voinicul, frumosul rîu se smulge din brațele monștrilor... Apa lui, limpede și potolită, pare o oglindă culcată-n ramă de verdeață. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Și cum, jos, lebăda sidefează fața apei, sus, luceafărul luminează întinsul tăriei. Numai ei doi sînt pîlpîirile nopții acesteia, în care lumea pare adîncită într-un somn de moarte. Amîndoi rătăcesc singuri,... deopotrivă de reci, deși unul, bulgăre de ghiață, celălalt, pară de foc. — Em. Gîrleanu, *Singuratecii.*

e) Un cuptor e roșul soare,
Și cărbune sub picioare
E nisipul. — G. Coșbuc, *În miezul verii.*

2. Fă o descriere în care să se afle propoziții cu predicate nominale alcătuite din verbele copulative *a fi* și a *părea* și nume predicative exprimate prin adjective sau participii cu valoare stilistică de epitet și prin substantive cu valoare stilistică de comparație. Subliniază predicatele nominale și analizează-le arătînd prin ce sînt exprimate și ce valoare stilistică au.

Predicate exprimate prin adverbe predicative

Predicatul poate fi exprimat și prin **adverbe predicative** sau **locuțiuni adverbiale predicative:** *poate*, *firește*, *pesemne*, *probabil*, *sigur*, *desigur*, *cu siguranță*, *fără îndoială*, *de bună seamă* etc.

Adverbele predicative **probabil** *și* **sigur** *au funcțiunea de* **nume predicativ** *și pot fi folosite singure sau cu verbul copulativ* **a fi:**

Probabil/ că știe. **E probabil**/ că știe.
Sigur/ că a înțeles. **E sigur**/ că a înțeles.

Celelalte adverbe și locuțiuni adverbiale predicative formează o categorie de predicate ce nu se încadrează în rîndul predicatelor verbale sau nominale.

Adverbele și locuțiunile adverbiale predicative sînt urmate de cele mai multe ori de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncțiile *că* sau *să:*

Firește/ **că** se pricepe.
Poate/ **să** fi fost pe la ora trei.

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Analizează predicatele arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Pesemne c-aista-i Flămînzilă, foametea, sac fără fund, ...de nu-l mai poate sătura nici pămîntul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Să nu uit să vă spun că pe vremea aceea au venit și mulți negustori turci... Firește că nu lipseau nici sîrbii, nici bulgarii... — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei.*

c) Un cîrd de puișori de rață au ieșit la plimbare. Cloșca nu se vede, dar probabil că stă pînditoare în desiș. — M. Sadoveanu, *Gîrla lui Ivan Maiorul.*

d) Gavrilă era un om atît de puțin ciudat și de socotit, încît pesemne că a avut gîndurile lui bine cumpănite. — T. Popovici, *Setea.*

e) Dacă aș fi trăit mai îndelung lîngă aspra-mi bunică de la Cîrloman, poate că aș fi văzut și în ochii ei mari și duri un sîmbure de lumină, poate că aș fi ajuns să aud, o clipă măcar, cum glasul ei devine catifelat. — Z. Stancu, *Desculț.*

f) Negreșit că vor fi fost prețioase obiecte ale artei indigene acele vase și acel corn al unei fiare din codrii României... — Al. Odobescu, *Artele din România în periodul preistoric.*

PREDICATUL

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) După excursiunea mea în Anglia..., am văzut/cîtă dreptate avea răposatul meu bunic/, care mă trimitea la „minge" și la „săniuș",/ și-mi zicea ridicînd arătătorul mîinii drepte: / „Fă-te tare, gîndăcelule,/ ca să te poți apăra de cîini... Fii înțelept și îndrăzneț ca fiarele codrului..." — M. Sadoveanu, *Dintr-o călătorie.*

b) Acum nu se mai află picior de lup în ostrov. Au fost în vechime. Multe au fost în vechime,/ care nu mai sînt astăzi. Dar albinele au rămas. Scorburile sînt pline ochi cu faguri de miere. Cînd era pace,/ spre toamnă treceau românii din Lacrima, călări pe butuci, pe furiș,/ și o adunau. — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Sînt inimă-n inima neamului meu/
Și-i cînt și iubirea și ura./
. . . . . .
Izvor ești și ținta a totul/ ce cînt. — G. Coșbuc, *Poetul.*

d) Roșu, strop cu strop, se făcea trandafirul,/ petală cu petală se împurpura,/ și de ce se făcea el (grădinarul) mai galben la față,/ de ce mai purpuriu și mai frumos se făcea trandafirul. Și [cînd n-a mai rămas o foaie albă în el,/ ci s-a făcut ca o rană deschisă,] el și-a legat rana lui de la deget/ și alergînd într-un suflet pe sub ramuri, merse/ și îngenunche lîngă colacul de piatră al havuzului,/ unde stătea fata privind mîhnită în fundul apelor... — D. Anghel, *Jertfa.*

e) Și Stoicea... se pierde cu ceata vînătorilor.../ și ajunge pe înnoptate la curtea boierească... Și ajunge el, Stoicea, văcarul din Alăutești, sluga cea mai de aproape, omul de toată încrederea și vechilul peste toți vechilii moșiilor boierului Rovin, numai în cîțiva ani. Dar norocul îi fuse mai prieten/ decît ar fi îndrăznit/ să viseze,/ căci domnița Tecla se îndrăgi de Stoicea pe viață și pe moarte. — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

f) ...cînd ne-am făcut mari,/ am aflat/ cum a fost/ și ce a fost/ și ce a ajuns nenea Antonache.../ și multă vreme mă întrebam nedumerit/ pentru ce îi striga mama adeseori cu lacrimile în ochi:/ „Antonache! Antonache! dacă aș ști/ că ar fi/ să-ți semene vreun copil,/ l-aș omorî de-acum cu mîinile mele..." — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

g) Zările se îmbrăcară în munți de nouri. Fulgerele trecătoare de lumină și de albastru sînt năprasnic bătute de vifor de zăpadă. Un cocostîrc singuratic, sub cerul tulbure, pare o solie a depărtărilor în timp. — M. Sadoveanu, *Primăvară nouă.*

Scanned with OKEN Scanner

h) Ziua următoare, deșteptîndu-se din somn, Ghiță era neliniștit. Își aducea aminte cele petrecute peste noapte,/ dar și le gîndea,/ ca și cînd le-ar fi visat,/ iar [cînd își dădea seama/ că ele în adevăr s-au petrecut,] îi era rușine/ de cele ce făcuse/ și se temea/ că mai curînd ori mai tîrziu se va da de gol/ și nu numai va strica toată treaba,/ dar își va băga totodată și capul în primejdie. — I. Slavici, *Moara cu noroc*.

i) — Slovele acelea ziceau/că: [cine va mînca capul găinii] va ajunge împărat.

— Eu împărat?!/ zise cel mare,/ care mîncase capul.

— Cel ce va mînca inima găinii,/ de cîte ori se va culca,/ se va pune la capul lui o pungă cu bănet,/ unde o va găsi/ cînd se va scula.

— Mie să mi se întîmple asta?/ întrebă cel mic,/ care mîncase inima.

— Tie,/ îi răspunse fratele cel mijlociu. Iar [cel ce va mînca pipota,] se va face năzdrăvan. — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

j) Cînd întîlnea vreun drumeț,.../ dacă drumețul nu-l întreba,/ el îi spunea/ fără să fie întrebat:

— Mă duc și eu la oraș,/ fiindcă am un fecior la școlile cele mari. Are să iasă dascăl. Eu sînt Budulea, cimpoierul de la Cocorăști...

Dară [după ce se întorcea acasă,] Budulea se făcea trist. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

SUBIECTUL

I. Subiectul este o *parte principală a propoziției. El arată*, de obicei, **cine face acțiunea** *exprimată de predicatul verbal* sau **cine are însușirea (caracteristica)** *exprimată de numele predicativ*.

Rîul *curgea* sub perdele de aburi.	**Cine** *face acțiunea*
— M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.	**curgea? — rîul.**
— Bunică, **harmăsarul** *era alb*.	**Cine** *are însușirea* **alb?**
— M. Sadoveanu, *Făt-Frumos Măzărean*.	**— harmăsarul.**

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie predicatele și cu două linii subiectele.

a) Fluieră mierlele. Cucul își cîntă singur numele. Adie vîntul / și pădurea vuiește... — Z. Stancu, *Desculț*.

b) În liniștea livezii, în teiul din fața ferestrei, un grangur fluieră batjocoritor. — M. Sadoveanu, *Dimineți de iulie*.

c) La Florii, mîțișorii sălciilor se deschiseră / și în jurul lor începură a bîzîi albinele. Grădinile erau încă întunecoase, / numai sălciile revărsau în toate părțile plete verzi-gălbii. — M. Sadoveanu, *Primăvara*.

d) O, scumpa mea patrie română!... Tu erai neînduplecată, / pentru că noi eram neînduplecați. — Z. Stancu, *Flacăra patriotismului*.

e) Căzuse toamna cu ploi puhave... Orașul mărunt și rar... cădea în adormire. Zilele erau scurte, mohorîte, umede. — Z. Stancu, *Desculț*.

II. *Găsirea subiectului cere multă atenție cînd predicatul este exprimat:*
— *prin* **verbul predicativ „a fi“;**
— *prin* **pasivul reflexiv** *sau printr-un* **verb reflexiv impersonal.**

Subiectul propoziției cu predicatul verbal exprimat prin verbul „a fi"

În propozițiile cu predicatul exprimat prin verbul **a fi** *cu sensul* **a exista, a se afla** *subiectul stă de cele mai multe ori după predicat, de aceea el poate fi ușor confundat cu numele predicativ:* În parc *este* **un lac.**

Verificarea funcțiunii de predicat verbal *a verbului* **a fi** *și deci* **de subiect a cuvîntului următor** se face prin înlocuirea verbului *a fi* cu verbul *a exista* sau *a se afla:* În parc *se află* **un lac.**

În unele propoziții cu predicatul verbal exprimat prin verbul **a fi** *subiectul poate fi ușor recunoscut după ceea ce denumește substantivul prin care este exprimat:*

— *anotimpuri:* E **iarnă**; E **primăvară** etc.;
— *părți ale zilei:* E **dimineață**; E **seară** etc.;
— *fenomene atmosferice:* E **frig**; E **ger**; E **ceață** etc.;
— *senzații sau stări sufletești:* Mi-e **frig**; Mi-e **sete**; Mi-e **dor**; Mi-e **milă**; Mi-e **teamă**; Mi-e **rușine** etc.

În construcțiile de acest fel, deși verbul *a fi* arată existența unui anotimp, a unui fenomen atmosferic, a unei senzații sau stări sufletești, totuși el *nu poate fi înlocuit cu verbele „a exista", „a se afla".*

Ultimul tip de propoziții se caracterizează prin aceea că verbul *a fi* este precedat de un pronume personal la dativ: **mi-***e* sete; **ți-***e* sete; **îi (i-)** *e* sete etc.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* și predicatele nominale. Subliniază cu două linii subiectele.

a) De-aici încolo nu mai e cărare... Cerul e senin / și în tot cuprinsul e o tăcere ca-n vis. / ...ne uităm în sus la stanele albe de pe vîrful Ceahlăului; / ele-s călăuza noastră. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) E primăvară în jurul nostru, / și pe ramurile brazilor și ale fagilor se aprindea apa în lumini felurite. — M. Sadoveanu, *Strop de rouă*.

c) Era o iarnă tare și bogată în zăpadă. Pîrâul era înghețat și troienit. — M. Sadoveanu, *Moș Crăciun*.

d) Mi-e dor de munți... de Caraimanul
Pe veci acoperit de nor.
Mi-e dor de freamăt lin de brazi,
De murmur tainic de izvor... — St. O. Iosif, *Mi-e dor*.

e) ...și-mi era mai mare mila de dînsa, / dar și de pîntecele meu cel stocit de apă încă îmi era milă. Vorba ceea: Milă mi-i de tine, / dar de mine mi se rupe inima... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Descrie un tablou de iarnă în care să folosești propoziții cu predicate verbale exprimate prin verbul *a fi* și cu subiectele: *iarnă, dimineață, vînt, ger, frig, ceață*. Subliniază predicatele și subiectele.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a fi*, precedat de pronumele personal în dativ, la diferite persoane, și cu subiectele: *dor, milă, teamă, groază, rușine*. Subliniază predicatele și subiectele.

Subiectul propozițiilor cu predicatul exprimat prin pasivul reflexiv sau printr-un verb reflexiv impersonal

Subiectul propozițiilor cu predicatul exprimat prin pasivul reflexiv sau printr-un verb reflexiv impersonal răspunde la întrebarea **ce?** *și stă de obicei după predicat:*

S-au deschis **porțile.**	**Ce** *s-au deschis?* — **porțile.**
Se văd **urme** *de pași.*	**Ce** *se văd?* — **urme.**
Se aude **murmurul** *izvorului.*	**Ce** *se aude?* — **murmurul.**

Scanned with OKEN Scanner

Dacă nu ești atent la diateza verbului, s-ar putea să confunzi subiectul cu complementul direct care răspunde la întrebarea **ce?**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele și cu două linii subiectele.

Scoate din texte predicatele exprimate prin pasivul reflexiv sau prin verbe reflexive impersonale, precum și subiectele, în felul următor:

Predicatul	*Prin ce este exprimat*	*Întrebarea pentru a afla subiectul*	*Subiectul*
s-au deschis	verb pasiv reflexiv;	*Ce* s-au deschis?	— porțile
se văd	verb reflexiv impersonal	*Ce* se văd?	— urme

a) În liniștea dimineții se auzea ca-n vis vuietul înăbușit și slab al morilor. — M. Sadoveanu, *Dimineți de iulie.*

b) La răsărit se văd, peste șiruri de dealuri verzi, înălțimile Vulcanului... Din desișul ramurilor se cerne întuneric. Treptat aerul se răcorește... Fulgere dese, orbitoare, spintecă cerul, / și tunete prelungi se aud bubuind în depărtare. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

c) În locul [unde se făcea podul,] era în mijlocul rîului un ostrov lat... Ostrovul fu ocupat mai întîi / și se așezară acolo corturi. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

d) Cînd vreun străin îi vorbea înspăimîntat despre secetă, / (Iosub) zîmbea subțire și semeț,/ de parcă i se lăudau pe drept niscai deosebite merite ale lui. — V. Em. Galan, *La răzeși.*

e) Îți amintești ce-a fost? Cum s-a deschis
Ca smuls de vînt, din ceața-aceea trist,
Un geam, spre libertate și spre vis?

— M. Banuș, *Prima carte comunistă.*

2. Construiește trei propoziții cu predicatele exprimate prin verbele *a auzi*, *a vedea*, *a simți*, folosite ca reflexive impersonale, și două propoziții cu predicatele exprimate prin pasivul reflexiv al verbelor *a crea* și *a ființa*. Subliniază predicatele și subiectele.

Părțile de vorbire prin care se exprimă subiectul

I. *Cele mai multe propoziții au subiectul exprimat printr-un* **substantiv** *sau* **pronume la cazul nominativ:**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele și cu două linii subiectele. Analizează subiectele arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate și la ce caz se află.

a) Dar vremea trecea cu amăgele / și eu creșteam pe nesimțite, / și tot alte gînduri îmi zburau prin cap, / și alte plăceri mi se deșteptau în suflet, / ... și dorul meu era acum nemărginit... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Vin turcii! O, strigătul acesta a făcut / să se înfioare fătul în pîntecele mamei / și să se cernească lumina soarelui, în multe din zilele părinților noștri. Vin turcii! Această veste zbură ca pasărea... Codrii Teleormanului vuiră tainic. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

c) Zdrobită-n praf murea arama, /
Și codrul chiotea, viteazul; /
Iar tu frățîne, mare meșter,
Biruitor frîngeai zăgazul. — O. Goga, *Oltul.*

Scanned with OKEN Scanner

d) — Măi Huţule! ia scrie-mi tu mie pe hîrtie: cimpoi, vioară şi fluier.
După ce Huţu scrise cuvintele, / Budulea privi lung la ele, lung şi nedumerit, / pentru că cimpoiul nu semăna de loc a cimpoi... — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

2. Subliniază predicatele şi subiectele. Notează deasupra predicatelor felul lor: V. (verbal) şi N. (nominal). Analizează subiectele arătînd prin ce sînt exprimate—substantive simple sau compuse, locuţiuni substantivale, pronume, felul pronumelui şi cazul la care se află substantivul sau pronumele.

a) Ion-vodă .avea o credinţă şi o socotinţă: / că ţara-i mai tare decît oştile năimite. Acestea se împrăştie ca pulberile; / ţara rămîne statornică. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) — He, he! Să fie sănătos dumnealui..., / d-apoi chiteşti dumneata / că nu ne cunoaştem noi cu Ştefan a Petrei? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) — Oameni buni, ascultaţi acum chemarea cea mare / pe care v-o face Adunarea Obştească a întregului norod, ridicat în frunte cu comandantul nostru cel mare, Tudor din Vladimireşti. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

d) Bogza... trecu femeii baltagul, prin latura mesei.
Femeia îşi chemă flăcăul...
— Gheorghiţă, ia vezi şi tu. Pare-mi-se / că tot aşa-i ş-al tău. Numai că al tău abia a ieşit din foc şi de sub ciocan. Acestalalt e mai vechi / şi ştie mai multe. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

e) .....Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viaţa lui toată? — M. Eminescu, *Sara pe deal.*

f) Ce e greu peste bordei? (Birul).

g) Cîntă cineva în zori de zi
deodată cu zorile. Cine o fi?
Cîntă cineva în văzduh. — L. Blaga, *Ciocîrlia.*

h) ...unii spuneau / că împăratul Roş... nu se mai satură de a vărsa sînge omenesc; / alţii spuneau / că fata lui este o farmazoană cumplită / şi că din pricina ei se fac atîtea jertfe. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

i) Luarea-aminte îmi era atrasă de un om simpatic / care... mi se părea nefericit în colţul lui de umbră. — M. Sadoveanu, *Rază de soare.*

j) La geamul sufletului tău
Se-ngrămădesc părerile de rău. — T. Arghezi, *Marile tăceri.*

k) Aducerile-aminte-s odăi fără zăvoare. — D. Anghel, *Aducerile-aminte.*

II. Subiectul poate fi exprimat şi printr-un **adjectiv** *sau* **numeral cu valoare de substantiv** sau prin **orice alt cuvînt folosit cu valoare de substantiv:**

Leneşul mai mult aleargă.
Cel mic e mai înţelept.
Cei doi sînt nedespărţiţi. **Al doilea** a reuşit.
Departe este un adverb.

Aceste subiecte sînt provenite din atribute: omul *leneş;* copilul *cel mic;* *cei doi* prieteni; concurentul *al doilea*; cuvîntul *departe.* Propoziţiile au fost simplificate şi, prin înlăturarea subiectelor *omul*, *copilul*, *prieteni*, *concurentul*, *cuvîntul*, fostele atribute au rămas să îndeplinească ele funcţiunea de subiect. Morfologic, cuvintele respective au căpătat valoare de substantiv.

EXERCIŢII

1. Subliniază subiectele propoziţiilor următoare. Simplifică apoi propoziţiile înlăturînd substantivele cu funcţiune de subiect şi punînd în funcţiunea de subiect atributele subliniate. Arată prin ce sînt exprimate subiectele propoziţiilor obţinute în urma acestei simplificări.

a) Răzăşul *cel cărunt...* s-a apropiat cuprinzînd mîna / pe care i-o întindea Potcoavă. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Atunci fiul *cel mijlociu* păzi şi el. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

c) *Patru* oameni pompară, prin rotaţie, zile şi nopţi la pompe de mînă. — Tr. Coşovei, *Codlea*.

d) *Cei paisprezece* pescari aprinseră un foc mare în cinstea hatmanului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Subliniază predicatele şi subiectele propoziţiilor următoare şi arată prin ce părţi de vorbire sînt exprimate subiectele.

a) Slobozenia însuteşte puterea... / numai cei mişei ţin cu apăsătorii... — Al. Russo, *Cîntarea României*.

b) În afară de unchieş şi de Alexandru, fratele mezin, se mai aflau cinci tovarăşi oşteni... Patru — doi cîte doi, veneau în urma lui Nicoară... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Porneau prisăcarii...
Trimişii urcau la stînile platourilor. Îi întîmpina marea alarmă a cornurilor. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Setilă se ia atunci după Harap Alb / şi pornesc tuspatru înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

e) Aşa trecu azi, / aşa trecu mîni (mîine), / aşa trecură mai mulţi ani după olaltă... — Din vol. *Din folclorul nostru*.

f) Da, ni-i tristă soarta şi de nimeni plînsă.
Însă... Să trăiască salvatorul „însă"!
— G. Topîrceanu, *Răspunsul micilor funcţionari*.

g) Eram de părere / că vocativul se aşază între două virgule / şi *îmi* nu se scrie *î-mi*. — M. Sadoveanu, *Evocări*.

h) Ghiţă mai ales avea... „pitorescul mîncării"... Un gogîlţ înăduşit şi la răstimpuri deopotrivă de scurte era singura înştiinţare / că strîmtorile gîtului au fost biruite. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care cuvintele *voinic*, *mare*, *albastru*, *doi* şi *al treilea* să aibă valoare de substantiv şi funcţiune de subiect.

III. *Unele propoziţii au subiectul exprimat printr-***un verb la infinitiv** *sau* **la supin.** Infinitivul şi supinul sînt singurele forme verbale care pot avea funcţiunea de subiect, deoarece aceste moduri exprimă *numele acţiunii*.

Subiectul exprimat printr-un verb la infinitiv sau la supin răspunde la întrebarea **ce?:**

A străbate pînă acolo e greu.	**Ce** *e greu?* **a străbate.**
E greu **de străbătut** pînă acolo.	**Ce** *e greu?* **de străbătut.**

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi subiectele şi arată prin ce părţi de vorbire sînt exprimate subiectele.

a) Copiii nu-nţeleg ce vor:
A plînge-i cumînţia lor. — G. Coşbuc, *Lupta vieţii*.

b) — Bine este a cunoaşte scrisorile..., / căci astfel s-a putut dovedi viclenia paharnicului, a vornicului şi a stolnicului. Bine este a purta cap — însă înţelept. Iar limbile pămîntului bine este a le cunoaşte. — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*.

c) A scoate cărbuni din fundul pămîntului înseamnă a scoate cărămizile din pereţii acestei case. — Geo Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului*.

d) Rămîne numai de văzut / cine se duce / să aducă un grăunte de foc. — M. Sadoveanu, *Stigletele*.

e) — Degeaba batjocoreşti, don' primar, / că astea nu sînt de batjocorit. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

f) A crea e a renaşte mereu, / e a supravieţui zilei de ieri şi a păşi pe ziua de mîine. — D. Anghel, *Reflecţiile unui respins*.

2. Construieşte cîte trei propoziţii cu subiectul exprimat prin verbe la infinitiv şi la supin. Subliniază predicatele şi subiectele.

Scanned with OKEN Scanner

Subiectul în alt caz decît nominativul

Subiectul este exprimat uneori prin substantive *sau* pronume **în cazul genitiv sau acuzativ:**

Ai **casei** plecaseră.

Ai **lor** plecaseră. Ne-am dus **cu toţii** la ţară.

Aceste subiecte sînt provenite din atribute ale unor substantive sau pronume cu funcţiune de subiect: *Locatarii* **casei** plecaseră; *Copiii* **lor** plecaseră; Ne-am dus *noi cu toţii*. Propoziţiile au fost simplificate prin înlăturarea subiectului, iar fostul atribut a preluat funcţiunea de subiect.

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi subiectele. Analizează subiectele arătînd prin ce părţi de vorbire sînt exprimate şi în ce caz se află.

a) Vin oaspeţi, / şi cînele latră; /
Le ies înainte grăbiţi
Ai casei pe pragul de piatră. — G. Coşbuc, *Crăciunul în tabără.*

b) — Daaaa?! Numai banii lui Prisac îs scumpi! Numai ai lui au putere! Numai ai lui au preţ!... — V. Em. Galan, *La răzeşi.*

c) „Ai noştri or fi crezut / că ne-am prăpădit cu toţii!“ / m-am gîndit eu, îndurerat. — A. Mihale, *Casa de piatră.*

d) Ai lui Ionici locuiau pe hotar, cale de-o poştă pînă acolo. — I. Agîrbiceanu, *Popa Vasile.*

e) — Să ne ducem cu toţii! / strigă un om mic, cu o căciulă uriaşă dată pe ceafă. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

2. Construieşte cîte două propoziţii cu subiectele exprimate prin substantive şi pronume în cazul genitiv şi prin pronumele în acuzativ *cu toţii*. Subliniază predicatele şi subiectele.

Subiectul multiplu

O propoziţie poate avea mai multe subiecte, adică **subiect multiplu.** Subiectele pot urma unul după altul sau pot fi despărţite prin alte părţi de propoziţie, de obicei, prin atribute ale substantivelor prin care sînt exprimate subiectele:

— **Alunii, cornii, ulmii** şi **mestecenii** înfloriseră... Prin frunze vechi, **viorele** ca cerul şi **toporaşi** violeţi, şi galbena **ciuboţică a cucului,** şi **mierea-ursului** — răzbătuseră. — M. Sadoveanu, *Primăvara.*

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi subiectele. Fii atent la subiectul multiplu. Analizează prin ce părţi de vorbire sînt exprimate subiectele.

a) Văzduh şi port, pescari şi vameşi
au aţipit în spaţiul cald. — L. Blaga, *Plajă.*

b) După un răstimp..., înaintau iar spre lună munţi mişcători ori balauri şi zgripţori cu mai multe capete şi forme necontenit schimbătoare. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*

c) Bine-ai venit din nou la noi,
Surată primăvară, /
Să mai răsune prin zăvoi
Teleanca turmelor de oi
Şi cucul pierde-vară. — D. Zamfirescu, *Primăvara.*

Scanned with OKEN Scanner

d) În dreapta mînăstirii se ridicau dealuri cu păduri, grădini, vii, sătucene cu căsuțe albe presărate prin dungile văilor. — M. Eminescu, *Cezara*.

e) Ar trebui să se zguduie lumea din temelii, / iar asta n-o doresc nici eu, nici nimeni... — L. Rebreanu, *Răscoala*.

2. Fă o descriere de natură în care să folosești și propoziții cu subiect multiplu. Subliniază predicatele și subiectele.

Propoziții cu subiectul neexprimat

În limba română propozițiile apar deseori cu subiectul neexprimat. Subiectul neexprimat poate fi **inclus** (cuprins) *în forma personală a verbului predicativ* sau poate fi **subînțeles** *dacă a fost exprimat în propozițiile de mai înainte.*

Subiectul inclus în forma personală a verbului

I. Formele verbului la persoana I și a II-a singular și plural indică precis subiectul. În propozițiile **Plec** *la munte*, **Plecăm** *la munte*, **Pleci** *la munte*, **Plecați** *la munte*, știm din formele verbului că subiectul este **eu** sau **noi**, **tu** sau **voi**, de aceea nu se simte nevoia exprimării subiectului, el fiind **inclus** *în forma verbului*. Subiectul la persoana I sau a II-a se exprimă însă cînd vorbitorul vrea să-l scoată în evidență sau să pună în antiteză două subiecte: **Voi** credeați în scrisul vostru,/ **noi** nu credem în nimic! — M. Eminescu, *Epigonii*.

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și subiectele. Dacă subiectul la persoana I sau a II-a este inclus, scrie-l deasupra predicatului. Explică în ce scop au fost exprimate în unele propoziții subiectele verbelor la persoana I sau a II-a.

a) Pe lîngă plopii fără soț
Adesea am trecut; /
Mă cunoșteau vecinii toți — /
Tu nu m-ai cunoscut. — M. Eminescu, *Pe lîngă plopii fără soț....*

b) M-am învălit bine în cojoc / și m-am întors pe spate. L-am ascultat pe Oance, privind la stele și depănînd de colo pînă colo, pe cuiele lor, firul poveștii lui. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

c) Sînt măr de lîngă drum și fără gard, /
La mine-n ramuri poame roșii ard. — M. Beniuc, *Mărul de lîngă drum*.

d) Străin la vorbă și la port
Lucești fără de viață, /
Căci eu sînt vie, / tu ești mort, /
Și ochiul tău mă-nghiață. — M. Eminescu, *Luceafărul*.

e) Acolo dormi și tu, arhanghel bătrîn,
Tu, Ștefane, sfînt voievode, /
Ce-ai scris strălucirea norodului tău
Cu sînge dușman de noroade. — O. Goga, *De la noi*.

f) E-al omenirii viitor în joc, /
Și viitorul cere bunăoară /
Noi, oțelarii, să topim oțel, /
Nu să-l topească arma nucleară. — N. Labiș, *Geografia timpului*.

II. *Fii atent la propozițiile enunțiative imperative și la cele interogative cu subiectul inclus. De cele mai multe ori, în aceste propoziții se află un substantiv la vocativ care denumește persoana chemată să îndeplinească acțiunea sau să răspundă la întrebare. Să nu confunzi aceste vocative cu subiectul propoziției:*

— Adu, *Mario*, cărțile.	Subiectul *inclus:* **tu**.
— Ai auzit, *Mario*?	Subiectul *inclus:* **tu**.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și subiectele. Dacă subiectul este inclus, scrie-l în paranteză deasupra predicatului.

a) — „Stai, pașă! Să piară azi unul din noi". — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

b) De ce-ți ștergi ochii cu cămașa — /
Ori plîngi, vecine Niculaie?... — O. Goga, *Casa noastră*.

c) „Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază, /
Pătrunde-n casă și în gînd /
Și viața-mi luminează!" — M. Eminescu, *Luceafărul*.

d) — Îngăduiți, oameni buni, / ... să chem și pe acești gospodari din valea Moldovei / să cinstească din ulciorul meu. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Compune un dialog în care să folosești propoziții interogative și imperative cu subiectul inclus. În propoziții să se afle un substantiv la vocativ, la numărul singular sau plural. Subliniază predicatele și scrie deasupra lor subiectul inclus.

Subiectul subînțeles

Subiectul la persoana a III-a singular sau plural poate fi subînțeles, deci nu se mai exprimă *cînd este cunoscut din propozițiile anterioare:*

În vaduri **ape** repezi curg / Și vuiet dau în cale. — G. Coșbuc, *Mama*.	Subiectul subînțeles: *ele* (apele).

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și subiectele. Dacă subiectul este subînțeles sau inclus, scrie-l deasupra predicatului. Explică oral care subiecte sînt subînțelese și care sînt incluse.

a) Iar bătrîna, corogită, rezemîndu-se în coate, se tîra ca o rîmă prin lanul fierbinte, / prindea mănunchiuri / și le tăia cu secera sclipitoare. — M. Sadoveanu, *Mergînd spre Hîrlău*.

b) — Stăpîne, știi / că eu nu-ți voiesc răul: / ascultă-mă / că n-ai să greșești.
Ipate, auzind așa, se dă după Chirică / și se întoarnă ei sara acasă, / tot cum s-au dus. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

c) În straturi florile-s trudite; / un crin din cînd în cînd se-ndoaie /
Și lung privește-n sus / să vadă: / nu se purcede-un nor de ploaie?
— D. Anghel, *Amiaza*.

d) Cucoșul s-a apropiat, / s-a uitat cu un ochi la cărăbuș / și a trecut mîndru înainte. „Am scăpat!" / gîndi cu bucurie cărăbușul, / și se întoarse / să privească după cucoș. — Em. Gîrleanu, *Sărăcuțul*.

Propoziții fără subiect

Există **propoziții care nu pot avea subiect.** Aceste propoziții *au predicatul exprimat prin verbe impersonale la diateza activă sau reflexivă care arată fenomene ale naturii*, deci *verbe care nu au un autor al acțiunii:* **plouă, ninge, tună, se înnorează, se înserează, se înnoptează** etc.

De asemenea, *nu au subiect unele propoziții cu predicate nominale exprimate prin expresii impersonale:* **e bine, e rău, e greu, e vai** (*e vai de el* = *e rău* de el).

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și subiectele. Analizează predicatele propozițiilor care nu pot avea subiect arătînd felul predicatului și prin ce este exprimat.

Scanned with OKEN Scanner

a) Plouă mărunt peste zăpada puțină, înghețată. Postalii mamei sînt grei, / lunecă. — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Înnoptează. La licărirea unui opaiț tustrei stau jos, în jurul unei mese mici, rotunde, cu picioarele scurte... Vîntul duduie în horn. Afară fulguiește mereu. — A. Vlahuță, *Socoteala.*

c) Zăpada măruntă și răsucită izbea în geamuri / și se prăbușea pe coșuri ca niște suluri. Ziua, la amiaza mare, se întunecase.

Și cînd vuietul mai conteni, / se așeză p-o ninsoare cît foloștina de mare...

Se moinase / și zăpada cădea mai mare și mai deasă / și creștea, / creștea, mai sus de prispe, mai sus de laviță. — B. Șt. Delavrancea, *Moș Crăciun.*

d) Cad bombele-n pămînt / și scurmă /
Și altele mai vin pe urmă; /
Ca grindina și plumbii cad, /
Se-ntunecă / și-i vai ca-n iad! — G. Coșbuc, *Coloana de atac.*

2. Descrie un tablou de iarnă în care să folosești propoziții fără subiect, cu predicatele exprimate prin următoarele verbe și expresii verbale impersonale: *a se înnora, a se întuneca, a se înserа, a se înnopta, a ninge, a fulgui, e bine, e rău, e vai.*

Subliniază predicatele propozițiilor care nu pot avea subiect.

Locul subiectului în propoziție

Subiectul stă de obicei înaintea predicatului. El poate sta însă și după predicat:

De unde *vine* această **mireasmă** de fîn cosit?

Fii atent la propozițiile în care înaintea predicatului sau între predicat și subiect se află un complement direct:

Șindrila	o *zboară*	mereu	vîntul.	— Z. Stancu, *Desculț.*
↑	↑		↑	
compl. direct	predicat		*subiect*	
Aducea	avere	mare	moara.	— Z. Stancu, *Desculț.*
↑	↑		↑	
predicat	*compl. direct*		*subiect*	

Pentru a nu face greșeala de a lua complementul direct drept subiect, *nu te grăbi să subliniezi subiectul pînă nu pui întrebarea:* **cine face acțiunea?**

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele, pune întrebarea *cine face acțiunea?*, apoi subliniază cu două linii subiectele. Dacă subiectul este subînțeles sau inclus în forma personală a verbului, scrie-l deasupra predicatului.

a) Mocnește copacul. Martie sună.
Albinele-n faguri adună /
și-amestecă învierea,
ceara și mierea. — Lucian Blaga, *Trezire.*

b) Privighetorile vor amuți / și vor începe / să chiuie, ca niște mici clopote de argint atîrnate sus, în văzduh, ciocîrliile. — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie,
Ea le scoate peste ape, /
Le întinde pe cîmpie.
.....
Dîndu-și trestia-ntr-o parte,
Stă copila lin plecată, /
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fermecată.
— M. Eminescu, *Crăiasa din povești.*

d) Oblonitu-mi-a fereastra
Gerul cu-a lui flori de ghiață... — A. Vlahuță, *La vatra rece.*

e) Aici sîntem în pragul Moldovei. O dungă neagră așterne Milcovul peste trecutul patriei noastre. Numele lui recheamă atîtea amintiri dureroase... — A. Vlahuță, *România pitorească.*

Scanned with OKEN Scanner

f) Casa veche o locuiește însă bunica familiei...
„Casa Ianculuí", transformată în muzeu, păstrează încă, atîrnat în grindă, leagănul lui Avram, din nuiele de alun împletite. — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

Punctuația subiectului

I. *Subiectul singur sau însoțit de atributul (atributele) lui nu se desparte de predicat prin virgulă:*

Se ridicase **soarele... Ciocîrlia** *de Bărăgan plutea* în undele aerului... — D. Zamfirescu, *Subprefectul*.

II. *Dacă între subiect și predicat se intercalează unele adverbe sau locuțiuni adverbiale nelegate sintactic de propoziția în care se află* — **desigur, firește, bineînțeles, prin urmare** etc. — *acestea se pun între virgule sau între două linii de pauză:*

Eu, *bineînțeles*, **voi îngriji de flori.**
Mama — *firește* — **era îngrijorată.**

III. *Subiectul multiplu, fiind format din părți de propoziție coordonate, urmează regula de punctuație a părților de propoziție coordonate.*

EXERCIȚII

1. Construiește trei propoziții în care între subiect și predicat să se afle unul sau două atribute și alte trei propoziții cu adverbele *desigur, firește* și *bineînțeles* intercalate între subiect și predicat. Explică oral punctuația folosită.

2. Subliniază predicatele și subiectele. În propozițiile cu subiect multiplu, pune virgulă acolo unde trebuie.

a) Drumurile cărările casele copacii toate par mai vesele și mai frumoase, gătite ca de sărbătoare, în lumina dulce a acestei dimineți senine de vară. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Salcîmii și corcodușii sălciile și plopii au fost sfîrtecați și retezați de obuze. — Z. Stancu, *Desculț*.

c) Întinde brațul.., Și din pălărie,
Ca prin minune-ncep acum / să iasă
Un porumbel un iepure de casă
Cutii panglici o-ntreagă florărie. — G. Topîrceanu, *Scamatorul*.

d) Nu pumnul ci ochii oamenilor mă sperie; / prin ei, ca prin niște lunete, văd / ce se petrece în adîncimea unei tăceri viclene. — B. Șt. Delavrancea, *Irinel*.

e) Și marmura și piatra și aurul sînt supuse legilor risipirii. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

f) Iar în urmă, bărbați și femei au născocit tot felul de dansuri, / în care intră și mlădierea plopului din cîmpie și clocotul apelor de munte. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

g) Nici Miron nici Neculce nici Ureche în cronicile lor nu pomenesc de comerțul veneților și al genovezilor cu țările noastre. — Al. Russo, *Poezia populară*.

h) O rază de soare o suflare de vînt un clătinat de frunze o picătură de rouă un fir de iarbă mîngîiat de vînturi ușoare un fluture... au, în sufletul meu, un răsunet de poezie mai dulce, mai curată și mai nevinovată decît toată literatura poetică la un loc. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

3. Construiește cîte o propoziție cu subiect multiplu în care conjuncțiile *și, nici, ori, sau* să se afle atît între subiecte, cît și înaintea primului subiect. Explică oral punctuația folosită.

Scanned with OKEN Scanner

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Răsunau dealurile și văile și apele rîului / pe unde trecea mîndra ceată de voinici. Dar [cînd sosiră la înfurcătura Bîscei, / acolo unde se așterne o poieniță verde umbrită de plopi,] feciorul de împărat deodată își opri armăsarul în loc / și în gura mare strigă așa către soții săi: / „Măi frați! vedeți colo, drept în sus muchea naltă și pleșuvă a Penteleului; / acolo am să mă duc tot în fuga calului...“ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Unul din cei doi călăreți ostroveni era Dominte Gîrbovu, / care fusese cîntăreț în biserică la Scheia. Al doilea era un om posomorît și tăcut, unul Mitrea Bogza, fost cioban. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) — Hai și noi, măi băieți, / să dăm ajutor la drum, / să nu zică Vodă, / cînd a trece pe aici, / că satul nostru e mai leneș decît alte sate.

Și ne luăm noi de la școală, / și ne ducem cu toții. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Copitele murgului nu se mai aud, / numai glasul de jale al stăpînului se învăluie, în noaptea adîncă, cu suspinele vîntului / ce-adie coama calului. Din cînd în cînd doina se potolește / și se aude un nechezat prelung... Apoi răsună iarăși, cu putere, cu patimă:

— De te-ai face, Murăș, vale, /

Să trecem apele tale... — I. Agîrbiceanu, *Dan Jitarul*.

e) Iar Soliman-Beg s-a așezat pe covor cu picioarele sub dînsul... A poruncit și el: / Să vie ciorbagiii și sacagiii ienicerilor! Au venit mai-marii ienicerilor. Zice Soliman-Beg: / Să mergem / să batem Moldova! — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

f) Cei din urmă, văzîndu-se împinși spre pod, o iau la fugă. Sinan se repede / să-i întoarcă... Românii lovesc orbește. Piepturi și capete trosnesc sfărîmate sub copitele cailor. Mulțimea, nebună de groază, își caută scăparea-n fugă. Fricoșii tîrăsc pe eroi... Toți poruncesc / și nimeni n-ascultă. Unii mor striviți de îmbulzeală, / alții s-azvîrle-n mocirlă. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

g) — Nu-i era frică / să umble singur prin lume?

— Nu-i era frică, / îi răspunse cu hotărîre Nuculăeș. Măzărean era viteaz. — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos Măzărean*.

h) — Hai, mă, / luați-vă bolnavii în spinare / și dați-i jos de pe vas...

...Era mai ușor de dat decît de îndeplinit o asemenea poruncă. Un om mort e mai greu, [dacă îl ici la spinare,] decît unul viu. Iar un bolnav e tot atît de greu ca un mort. — Z. Stancu, *Desculț*.

i) Era toamnă de-a binelea, / ruginiseră pădurile / și burnița, / dar în cîrciuma hanului... nu era nimeni. (Miai) se temuse întotdeauna să fie singur, față-n față, cu amîndoi feciorii lui Nedelcu odată. Erau de felul lor înceți, dar voinici ca niște boi. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

j) Încet-încet, s-așează amîndoi pe podmol....

Aici, pe podmol, e bine, / că-i răcoare, / da-n curte soarele arde tot mai tare. — I. Agîrbiceanu, *Doi bătrîni*.

ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL

Propoziții cu un singur subiect

I. *Predicatul verbal și verbul copulativ se acordă cu subiectul în persoană și număr.*

O clipă **rîul doarme**. — A. Vlahuță, *România pitorească*.
Dorm și **florile**-n grădină. — M. Eminescu, *Somnoroase păsărele*.
Verzi **sînt dealurile** tale. — Al. Russo, *Cîntarea României*.

EXERCIȚII

1. Construiește cîte o propoziție cu predicat verbal exprimat prin verbele:
— *a ști, a descrie, a pregăti, a conduce, a culege, a propune, a lua, a crea*, la indicativul prezent, persoana a III-a plural;

Scanned with OKEN Scanner

— *a lua*, *a crea*, *a înnoi*, la perfectul compus și la condițional-optativ prezent, persoana a III-a plural.

2. Construiește patru propoziții cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a fi*, *a deveni*, *a se face*, *a ajunge*, la indicativ prezent, persoana a III-a plural.

II. *Fii atent la acordul predicatului exprimat prin* **pasivul reflexiv** *sau prin* **verbe reflexive impersonale.**

Predicatul se acordă cu subiectul, deși acesta nu este autorul acțiunii:

Se construiesc **hidrocentrale.**	*S-au construit* **hidrocentrale.**
Se zăresc **lumini.**	*S-au zărit* **lumini.**

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a se auzi*, *a se vedea*, *a se povesti*, *a se descrie* și *a se închide*, la indicativul prezent, imperfect și perfectul compus, persoana a III-a plural. Subliniază predicatele și subiectele.

III. *Propozițiile cu subiectul exprimat prin substantivele cu sens colectiv —* **stol, roi, turmă, herghelie, cireadă, detașament** etc. *— au predicatul la singular sau la plural, după cum substantivul cu funcțiune de subiect se află la singular sau la plural:*

Stolul a *zburat.*	**Stolurile au** *zburat.*
Stolul de vrăbii **a** *zburat.*	**Stolurile** de vrăbii **au** *zburat.*

În propoziția „**Stolul** *de vrăbii* **a** *zburat*“ **este greșit să punem predicatul la plural,** pentru că acordul lui se face cu subiectul *stolul*, care este la numărul singular, nu cu atributul *de vrăbii*.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele și cu două linii subiectele. Explică de ce au fost puse verbele predicative la numărul singular, și nu la plural.

a) Un stol de ciori trecu, filfîind pripit din aripi, pe deasupra noastră. — A. Vlahuță, *Patimă*.

b) O cireadă de vite ieși la poalele colinei. — M. Sadoveanu, *Toma*.

c) Un roi de albinițe luminoase, alb-albăstrii, zboară pe deasupra carelor. — A. Mihale, *Fuga*.

d) Detașamentul de pionieri ține adunare astăzi.

2. Construiește cîte o propoziție cu subiectul exprimat prin următoarele substantive cu sens colectiv: *turmă*, *stol*, *roi*, *ceată*, *detașament*. Subiectele să fie urmate de atributele: *de oi*, *de rîndunele*, *de albine*, *de copii*, *de pionieri*. Subliniază predicatele și subiectele.

IV. Substantivele cu sens colectiv **mulțime, sumedenie, grămadă** apar deseori urmate de un atribut exprimat printr-un substantiv la numărul plural, în acuzativ cu prepoziția *de:* **Au** *venit* **o mulțime (o sumedenie, o grămadă)** *de copii*. În acest caz substantivele menționate exprimă ideea de număr mare *(foarte mulți* copii); de aceea predicatul se pune la numărul plural *(au venit)*, deși din punct de vedere gramatical, subiectul *(o mulțime, o sumedenie, o grămadă)* este la numărul singular. Este același lucru ca în propoziția „**Au** *venit* **o sută** de copii“, în care predicatul a fost pus la plural, deși cuvîntul cu funcțiune de subiect *(o sută)* are formă de singular.

Scanned with OKEN Scanner

Substantivul colectiv *grămadă* poate fi privit de vorbitor și ca un tot, mai ales cînd el se referă la diferite lucruri: „Cu cît *se vinde* o grămadă de mere?“ În acest caz predicatul se pune la singular, pentru că este vorba de o (una) *grămadă*, spre deosebire de predicatul din propoziția „*S*-au *stricat* o grămadă *de mere (foarte multe* mere).

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție cu subiectul exprimat prin substantivele *o mulțime, o grămadă, o sumedenie* cu sensul de număr mare, urmate de atribute exprimate prin substantive la numărul plural, în cazul acuzativ, precedate de propoziția *de*.

Subliniază predicatele și subiectele și explică acordul predicatului cu subiectul.

V. *Verbele* **a durea, a plăcea, a conveni, a se cuveni, a ajunge** (cu înțelesul **a fi de ajuns**), *precedate de un pronume personal la acuzativ sau dativ, au la persoana a III-a plural următoarele forme corect acordate cu subiectul:*

Mă **dor** *ochii;* Îmi **plac** *poeziile;* Îmi **convin** *propunerile* tale; Ție ți **se cuvin** *laudele* acestea; Îmi **ajung** *cărțile* acestea.

EXERCIȚIU

Construiește cîte două propoziții cu subiectul exprimat printr-un substantiv la plural și cu predicatul exprimat prin verbele *a durea, a plăcea, a conveni, a se cuveni, a ajunge* (cu sensul *a fi de ajuns*) precedate de pronume personale în dativ sau acuzativ. Subliniază predicatele și subiectele.

Propoziții cu subiect multiplu

În propozițiile cu subiect multiplu exprimat numai prin substantive predicatul verbal și verbul copulativ se pun la persoana a III-a plural, pentru că acțiunea sau însușirea este atribuită mai multor subiecte:

Soarele și luna mi-**au** *ținut* cununa. — *Miorița.*

Dragi îmi **erau tata și mama, frații și surorile și băieții** satului. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

EXERCIȚIU

Completează locurile libere cu predicatele verbale și cu verbele copulative indicate mai jos, acordîndu-le cu subiectul multiplu. Subliniază subiectul multiplu.

a) *a scoate* — imperfect;
a așeza — imperfect;
a fi — imperfect;
b) *a apărea* — perfectul compus;
c) *a apea* — imperfect;
d) *a aduce* — indicativ prezent;
e) *a fi* — imperfect.

a) Culai și Gheorghieș ..... din trăistuțe bulzii de mămăligă cu brînză / și-i ....., la rînd / ca să se prăjească în preajma gătejelor aprinse. Ospățul era scurt. Mai lungi ..... / poveștile și amintirile de la clăcile și șezătorile iernii trecute. — M. Sadoveanu, *Dai vecini ai mei.*

b) ..... în aceste sate lumina electrică, cinematograful, aparatul de radio, sondele, mașinile grele, șoseaua luminoasă, tractoarele mari, — Tr. Coșovei, *Oltenia de azi.*

c) Soarele și vîntul de primăvară, ... ceva arzător. — M. Sadoveanu, *Primăvara.*

d) Admirația ori înduioșarea pentru suferințele altora ..... omului lepădarea de sine, dezrobirea minții de cele prea pămînteşti. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină*.

e) Gropile, tranșeele și șanțurile de legătură, adăposturile ofițerilor și ale comandamentelor..... ascunse în pămînt. — A. Mihale, *Fuga*.

CAZURI SPECIALE DE ACORD AL PREDICATULUI CU SUBIECTUL MULTIPLU

A. Acordul predicatului verbal și al verbului copulativ

I. *Cînd unul din subiecte este la persoana I, predicatul verbal și verbul copulativ se pun la persoana I plural:*

Eu și *sora* mea **am venit** la timp.
Eu și *tu* **gîndim** la fel.
Noi și *voi* **gîndim** la fel.
Eu și *Mihai* **sîntem** *prieteni* buni.

EXERCIȚII

1. Construiește patru propoziții cu predicate verbale și cu subiect multiplu. Unul din subiecte să fie la persoana I singular sau plural. Subliniază cu creion roșu predicatul și subiectul cu care se acordă în persoană.

2. Construiește patru propoziții cu predicate nominale și cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoana I singular sau plural. Subliniază cu creion roșu verbul copulativ și subiectul cu care se acordă în persoană.

II. *Cînd subiectele sînt la persoana a II-a și a III-a, predicatul verbal și verbul copulativ se pun la persoana a II-a plural:*

Și tu, și *el* **lucrați** la fel.
Și voi, și *ei* **lucrați** la fel.
Și tu, și *el* **îmi sînteți** *prieteni.*

EXERCIȚII

1. Construiește patru propoziții cu predicate verbale și cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoana a II-a singular sau plural, iar altul la persoana a III-a. Subliniază cu creion roșu predicatul și subiectul cu care se acordă în persoană.

2. Construiește patru propoziții cu predicate nominale și cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoana a II-a singular, iar al doilea la persoana a III-a singular sau plural. Subliniază cu creion roșu verbul copulativ și subiectul cu care se acordă în persoană.

B. Acordul numelui predicativ cu subiectul multiplu

I. *Cînd subiectul multiplu este exprimat prin substantive care arată nume de ființe de genuri diferite sau prin pronume de genuri diferite, numele predicativ se pune la masculin plural:*

Gheorghe și *Maria sînt* **elevi.**
El și *Maria sînt* **frați.**
Și mielul, și *oaia sînt* **albi.**

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Construiește patru propoziții cu predicate nominale și cu subiect multiplu exprimat prin substantive proprii, nume de persoane de genuri diferite. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.

2. Construiește patru propoziții cu predicate verbale și cu subiect multiplu exprimat prin substantive comune, nume de ființe de genuri diferite. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se face acordul în gen.

II. *Cînd subiectul multiplu este exprimat prin substantive, nume de lucruri de genuri diferite, dintre care unul la masculin singular, numele predicativ se pune la feminin plural:*

Sacul și **traista** *sînt* **pline.**
Sacul și **traistele** *sînt* **pline.**
Sacul și **butoiul** *sînt* **pline.**
Sacul și **butoaiele** *sînt* **pline.**

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv și cu subiect multiplu exprimat prin următoarele substantive: *peretele* și *poarta; peretele* și *porțile; peretele* și *balconul; peretele* și *balcoanele; peretele* și *prispa; muntele* și *valea; muntele* și *căile*. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.

III. *Cînd subiectul multiplu este exprimat printr-un substantiv masculin la plural și un substantiv neutru la singular, numele predicativ se pune la masculin plural:*

Munții și *dealul sînt* **împăduriți.**

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv și cu subiect multiplu exprimat prin următoarele substantive: *stîlpii* și *gardul; pereții* și *gardul; pereții* și *acoperișul; pereții* și *balconul; munții* și *podișul*. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.

IV. *Cînd subiectul multiplu este exprimat printr-un substantiv masculin la plural și un substantiv feminin la singular sau plural ori un substantiv neutru la plural, numele predicativ se acordă în gen cu subiectul cel mai apropiat:*

Sacii și **traista (traistele)** *sînt* **pline.**
Traista (traistele) și **sacii** *sînt* **plini.**
Munții și **dealurile** *sînt* **împădurite.**
Dealurile și **munții** *sînt* **împăduriți.**

EXERCIȚII

1. Construiește cîte o propoziție cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv și cu subiect multiplu exprimat prin substantive de genuri diferite, toate la numărul plural. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.

2. Construiește cîte o propoziție cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv și cu subiect multiplu, din care unul să fie exprimat printr-un substantiv masculin la plural, iar celălalt, printr-un substantiv feminin la singular, apoi la plural. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.

Scanned with OKEN Scanner

PĂRȚILE SECUNDARE ALE PROPOZIȚIEI

ATRIBUTUL

I. *Atributul determină un substantiv sau un inlocuitor al acestuia:*

În *zilele* **calde...**, *noi* **copiii** ne duceam la scăldat. — M. Sadoveanu, *Orbul.*

...erau trei „monitori generali": *doi* **de învățătură** și *unul* **de ordine.** — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

Atributul răspunde la una din întrebările: **care?, ce fel de?, al (a, ai, ale) cui?, cît (cîtă)?, cîți (cîte)?** puse pe lîngă cuvîntul determinat:

În *zilele* **calde** ne duceam la scăldat.	**Care** *zile?* — *calde.*
Peste apă era *un pod* **de lemn.**	**Ce fel** *de pod?* — *de lemn.*
Apa **rîului** era caldă.	**A cui** *apă?* — *a rîului.*
Acolo se întîlnesc **două** *rîuri.*	**Cîte** *rîuri?* — *două.*

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie predicatele, cu două linii subiectele și cu o linie întreruptă atributele. Notează atributele cu litera *A* și numerotează-le, începînd cu A1 în fiecare propoziție. Scrie propozițiile coborînd atributele sub cuvintele determinate.

Model de lucru

A1 A2

Fumuri a l b a s t r e *se despleteau* peste ramuri s i n g u r a t i c e. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

Fumuri se despleteau peste ramuri

A1 *albastre* A2 *singuratice*

Textele de analizat

a) La chemarea cornurilor, pîlcuri noi veneau într-un pas hotărît. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) A doua zi, Boțoghină porni spre spitalul din Udup. Înainte de plecare el scoase din brîu un teanc de hîrtii, / alese două de cîte o mie / și i le întinse femeii. — M. Preda, *Moromeții.*

c) De tropotele jucătorilor se hurduca pămîntul. Zecile de perechi bat someșana cu atîta pasiune, / că potcoavele flăcăilor scapără scîntei... — L. Rebreanu, *Ion.*

d) Dar și noi, cei mai mici, aveam partea noastră.

În timpul verii,... domnul Vucea asuda mult. / ...scotea cămașa / și trimitea pe unul mai mic / să i-o usuce la soare. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

II. *Substantivul cu funcțiune de atribut poate fi determinat la rîndul lui de un atribut, așa încît în unele propoziții avem o înlănțuire de atribute:*

A1 A2 A3

Mireasma *pomilor din livezile satului* îmbălsămează aerul.

Scanned with OKEN Scanner

Mireasma îmbălsămează aerul.

A1 *pomilor*

A2 *din livezile*

A3 *satului*

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele, subiectele şi atributele.
Notează atributele cu litera A, numerotează-le şi fă schema raporturilor sintactice.

a) În văzduh mocnea răsuflarea pămîntului reavăn şi mireasma de frunză tînără. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

b) Marea de arbori fremătători s-a zărit într-o noapte, ca un zid de cetate neagră. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Apropiindu-se de lumina licuriciului, cunoscu că se află lîngă o scorbură de răchită bătrînă. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

d) Cel mai tînăr era Marin..., / care muncea cu ziua pe locul unuia cu pămînt mai mult... Al treilea, Lisandru, făcuse front ca şi Rebegea. — E. Barbu, *Pe ploaie*.

2. Construieşte trei propoziţii cu două sau mai multe atribute înlănţuite, ca în textele de la exerciţiul nr. 1.

III. *Un substantiv poate avea două sau mai multe atribute, aşezate toate după substantivul determinat, sau unele după substantiv, iar altele înaintea acestuia:*

A1 A2 A3

a) Căzuse peste ţară iarnă **grea, aspră, crîncenă.** — Z. Stancu, *Desculţ*.

Căzuse peste ţară iarnă

A1 *grea* A2 *aspră* A3 *crîncenă*

b) Albia **pîrîului** este o **lungă** scară **de lespezi late şi netede.**

Albia este o scară

A1 *pîrîului* A2 *lungă* A3 *de lespezi*

A4 *late* A5 *netede*

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele, subiectele şi atributele. Notează şi numerotează atributele şi fă schema raporturilor sintactice coborînd numai atributele sub cuvintele determinate.

a) Aduceau călăreţii... prin nămeţii înalţi, turci bărboşi, mustăcioşi, prăpădiţi, zgribuliţi. — Z. Stancu, *Desculţ*.

b) Din palele fînului cosit se înalţă către soare tămîia cîmpului. — D. Zamfirescu, *Subprefectul*.

c) Urma vîntului tăia brazde adînci şi mişcătoare în iarba rară şi sălbatică. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

d) La vîrful ramurilor e o tipsie de flori trandafirii... Măciuca de flori e vizitată de numeroase insecte zburătoare. — I. Simionescu, *Flora Romîniei*.

Scanned with OKEN Scanner

e) De la cele patru porți ale cetății, un drum pornea pe valea Dîmboviței. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

f) S-a ridicat deodată din prăpastia întunecoasă, umedă, a munților falnici. — Em. Gîrleanu, *Vulturul*.

2. Construiește trei propoziții în care un substantiv să aibă un atribut așezat înaintea substantivului și două atribute așezate după substantivul determinat.

Fă sublinierile și notările obișnuite și alcătuiește schema raporturilor sintactice.

IV. *Un atribut poate determina două sau mai multe substantive:*

A

Grădinarul cercetează *caișii*, *vișinii* și *cireșii* **altoiți**.

Grădinarul cercetează caișii, vișinii și cireșii

A. *altoiți*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele, subiectele și atributele. Notează și numerotează atributele și fă schema raporturilor sintactice.

a) Cum să uit chipurile și faptele oamenilor? — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Azi, după lupte și suferințe de veacuri, o altă Brăilă, liberă, mîndră și strălucitoare se ridică pe vechile-i ruine. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Cînd voiți / să știți / cum se rîde de ambițioșii de rînd..., / citiți Satirele și Fabulele lui Alexandrescu. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

d) Gîndiți-vă / că în cumpăna bărbăției voastre atîrnă destinele țării, mîndria și viitorul neamului nostru. — A. Vlahuță, *Romdnia pitorească*.

2. Construiește trei propoziții în care unul și același atribut să determine două sau mai multe substantive. Fă schema raporturilor sintactice.

Clasificarea atributului

După partea de vorbire prin care este exprimat, atributul poate fi: *adjectival*, *substantival*, *pronominal*, *verbal*, *adverbial*, *interjecțional*.

Atributul adjectival

Atributul adjectival se exprimă prin **adjective propriu-zise** (casă *înaltă*) sau prin alte **părți de vorbire cu valoare de adjectiv**: *verbe la participiu* (pomi *înfloriți*) sau la *gerunziu* (coșuri *fumegînde*); *numerale* (*doi* copii; locul *al treilea*); *adjective pronominale* (casa *noastră*; *această* cîmpie; *celălalt* drum; *care(ce)* floare; *cîți* elevi; *fiecare* om; *nici un* om etc.).

Atributul adjectival se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz: **frumoasa** *cîmpie; al* **bătrînului** *copac.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele, subiectele și atributele.

Scoate din texte atributele adjectivale împreună cu substantivele determinate și analizează atributele arătînd *felul lor* și *prin ce sînt exprimate* (adjectiv propriu-zis, participiu, gerunziu sau numeral cu valoare adjectivală, adjectiv pronominal, genul, numărul și cazul).

Scanned with OKEN Scanner

a) Pe lespezile calde, șopîrle aurii, culcate la soare, clipesc somnoros din ochi, ascultînd șuietul adormitor al apei. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Și-n aceeași vreme, într-o scăpărare orbitoare, cele dintîi raze ale soarelui se topiră în ochii celor doi îndrăgostiți. — Em. Gîrleanu, *Cucoșul*.

c) Seca Lenca nu ne dădea luminare, / ci trebuia / să ne cumpărăm noi din banii noștri. Pentru ca să nu fie nici o supărare, / avea fiecare lumînarea sa / și [dacă astăzi învățăm la luminarea mea,] mîine luam pe a ta și așa mai departe. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Într-o după-amiază ajunserăm la una din cele mai primejdioase galerii, trecînd prin cotloane strîmbe, inundate și strangulate de depozite calcaroase, așezate în cuprinsul cîtorva veacuri. — N. Jianu, *Drumul spre cer*.

e) Cînd citim în vechea carte a istoriei străbune
Virtuți mari, ilustre fapte ale nației române, /
Care inimă stă rece? Care suflet nemișcat?
— Gr. Alexandrescu, *Unirea principatelor*.

f) „Amintirile" și „Poveștile" lui Creangă sînt însăși limba vie a poporului ridicată la un înalt potențial artistic. — M. Sadoveanu, *Despre marele povestitor Ion Creangă*.

g) Orice om cu minte strînge bani albi pentru zile negre. — I. Agîrbiceanu, *Lada*.

h) Dimineața era măreață, / neguri fumegînde pluteau în văzduhul adînc al văilor. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

2. Construiește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele *argintiu* și *zglobiu* să determine substantive masculine la numărul plural, în cazul nominativ sau acuzativ.

În două propoziții atributele să fie așezate după substantivul determinat, iar în alte două, înaintea substantivului.

3. Construiește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele *albăstrie*, *fumurie* și *pustie* să determine substantive feminine la numărul singular, în cazul genitiv. Atributele să fie așezate înaintea substantivului determinat.

4. Construiește cîte două propoziții în care atributele exprimate prin adjectivele pronominale *aceia*, *aceea*, *aceiași* și *aceeași* să determine substantive masculine sau feminine la nominativ sau acuzativ.

5. Construiește cîte două propoziții în care atributele exprimate prin adjective pronominale de întărire să determine următoarele substantive și pronume: *mama*, *tata*, *Maria*, *eu* (Maria), *tu* (Maria), *noi* (Maria și Ileana), *ele*. Subliniază partea componentă a adjectivului pronominal de întărire prin care ai făcut acordul atributului (în gen și număr) cu substantivul sau pronumele determinat.

6. Construiește cîte două propoziții în care să se afle atribute exprimate prin adjectivele pronominale *noștri* și *voștri*.

7. Construiește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele compuse *galben-portocaliu*, *alb-argintiu*, *social-politic* să determine substantive feminine la singular și plural. Subliniază elementul component al adjectivului prin care ai făcut acordul în gen și număr cu substantivul determinat.

Atributul substantival

Atributul substantival se exprimă prin **substantive** *la* **genitiv, acuzativ** *sau* **nominativ.**

Atributul substantival este de trei feluri:

atribut genitival, atribut prepoziţional, apoziţie.

Atributul substantival genitival

1. **Atributul substantival genitival** *poate fi precedat sau nu de articolul posesiv* **al, a, ai, ale** *sau de articolul hotărît* **lui**: o carte a *colegului* meu; cartea **lui** *Mihai*; un coleg **al lui** *Mihai*.

Scanned with OKEN Scanner

Locul obișnuit al atributului substantival genitival este după substantivul determinat. *El poate sta imediat după substantivul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte atribute:*

— *crestele* **munților**; *creste* **ale munților**;

— pe aceste *creste* înalte **ale munților**;

— *prietenul* bun și neprețuit **al lui Mihai**.

Uneori în operele literare și mai ales în poezie, atributul genitival apare înaintea substantivului determinat:

Și-ale valurilor mîndre *generații* spumegate... — Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia*.

Atributul genitival răspunde la *întrebarea* **al (a, ai, ale) cui?**, pusă pe lîngă substantivul determinat: **ale cui** *creste?* — **ale munților**.

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele, subiectele și atributele adjectivale și pe cele substantivale genitivale. Scoate atributele din texte împreună cu substantivele determinate și analizează atributele astfel:

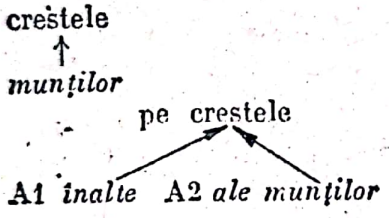

Felul atributelor	*Prin ce sînt exprimate*
substantival genitival;	subst. la genitiv fără articol posesiv;
A1 adjectival;	adj. propriu-zis, feminin, plural, acuzativ;
A2 substantival genitival.	subst. la genitiv precedat de art. posesiv *ale*.

Textele de analizat

a) Aici soarbe Trotușul, din dreapta undele Oituzului și ale Cașinului, din stînga șivoiul zbuciumat al Tazlăului... — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Mă gîndesc cîteodată că bronzul clopotelor cuprinde istoria omenirii. Stau în amurg și ascult dangătele rare, solemne, ale clopotului... și parcă se deschid pagini mărețe în inima mea și-n vreme. — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

c) Luna trecuse de pe crestele Parîngului peste pădurile întunecate... Marile umbre ale munților se mișcau mereu alunecînd pe întinderea zăpezilor albe. Alte umbre mici, tremurătoare, efemere, arătau existența omului și a dramei lui... Flăcările proiectau umbra lui Onisia pînă la brîu. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

d) În trecătoarea aceea printre ape și prin lunca nestatornică a rîului, era partea cea mai primejdioasă a drumului. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

II. *Substantivul cu funcțiune de atribut genitival poate fi determinat la rîndul lui de unul sau mai multe atribute genitivale, adjectivale sau de alt fel:*

Se vedeau deslușit focurile *taberii oștenilor*. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.

Veneam din regiunile fericite **ale** *frumoasei noastre* văi. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

Observă că în propoziția a doua, atributele *frumoasei* și *noastre* s-au intercalat între articolul posesiv *ale* și atributul genitival *văi*. Avem deci un atribut genitival *ale văi(i)* și două atribute adjectivale care determină substantivul la genitiv. *Să nu faci greșeala de a lua articolul* **ale** *cu adjectivul* **frumoasei**, *pentru că vei încurca toată analiza.*

Schema raporturilor sintactice este următoarea:

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele, subiectele și atributele adjectivale și pe cele substantivale genitivale. Notează atributele, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice.

a) Un pîlc de cavaleri cu zale și coif au trecut în pas domol către acea tabără a cocoșului împărăției. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.

b) Cînd s-a arătat din adîncul imensității cerului luna plină, / firea a prins a cînta mai tare. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

c) Și dintr-o dată în tăcerea acelei curți, a acelor cîmpuri și livezi și a soarelui copleșitor, s-a auzit o chemare. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Cine... n-a petrecut ceasuri de mulțămire auzind pîcîlirile lui Păcală și Tîndală, poveștile lui Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne și ale lui Statu-Palmă-Barba-Cot...? — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

2. Construiește:

— două propoziții în care un substantiv cu funcțiune de atribut genitival să fie determinat de două atribute genitivale;

— două propoziții în care un substantiv cu funcțiune de atribut genitival să fie determinat de un atribut adjectival, așezat între articolul posesiv și substantivul la genitiv.

Subliniază atributele și indică prin săgeată substantivele determinate.

III. *Articolul posesiv care precedă atributul genitival se acordă în gen și număr cu substantivul pe care îl determină atributul:*

Plecările acestea repetate **ale** *copilului* i-au dat de gîndit.

feminin plural — feminin plural — masculin singular

EXERCIȚIU

Construiește:

— două propoziții cu atribute genitivale exprimate prin substantive masculine la singular sau plural care să determine un substantiv feminin;

— două propoziții cu atribute genitivale exprimate prin substantive feminine la singular sau plural care să determine un substantiv masculin.

În toate propozițiile atributele genitivale să fie despărțite de substantivele determinate prin mai multe cuvinte.

Subliniază cu o linie atributele genitivale și cu două linii articolul posesiv și substantivul cu care l-ai acordat.

Scanned with OKEN Scanner

Atributul substantival prepoziţional

I. *Atributul substantival prepoziţional este exprimat de cele mai multe ori printr-*un substantiv la acuzativ precedat de diferite prepoziţii — de, către, spre, cu, fără (de), în, pentru — *ori de adverbele de comparaţie* ca *sau* cît *cu valoare de prepoziţie:*

livadă de *pruni;* drumul spre *sat;* o apă ca *oglinda;* un om cît *un brad* etc.

Prepoziţia sau adverbul de comparaţie se ia împreună cu atributul substantival.

Fii atent la cazurile în care între prepoziţie şi substantivul cu funcţiune de atribut substantival prepoziţional sînt intercalate alte cuvinte: lanurile de pe întinsele şi mănoasele cîmpii.

EXERCIŢII

1. Subliniază atributele adjectivale, substantivale genitivale şi pe cele substantivale prepoziţionale. Scoate-le din texte împreună cu substantivele pe care le determină. Analizează felul atributelor şi părţile de vorbire prin care sînt exprimate, folosind modelul de lucru dat la exerciţiul de la pagina 339.

a) I se deslușiră în urechi zvonuri de pîraie depărtate. Tîrziu, prin lumina de lună, trecură pe deasupra brazilor paseri străine. — M. Sadoveanu, *Baltagul,*

b) Şi drumul tot era covor
De flori de mai. — G. Coşbuc, *Nunta Zamfirei.*

c) Sub şirul lung de mîndri tei
Şedeau doi tineri singuri. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

d) După ce trecu peste un grăunte de piatră cît un munte, / se trezi la rădăcina crinului. — Em. Gîrleanu, *Gîndăcelul.*

e) — „O rămîi, rămîi la mine, tu cu viers duios de foc,
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc.“
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

f) Ancheta ţinu vreo două ceasuri. Între timp sosiră şi cei cincisprezece din Vaideei, escortaţi de doi jandarmi. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

g) Iar pe brîiele de piatră se aştern dungi de flori ca şi florile de pe prichiciul cu oale cu flori / ce se pun la ferestre. — I. Simionescu, *Flora României.*

2. Alcătuieşte schema raporturilor sintactice din propoziţiile aflate în textele c), f) şi g) de la exerciţiul nr. 1, coborînd numai atributele sub cuvintele determinate.

3. Construieşte trei propoziţii cu atribute substantivale prepoziţionale. Între prepoziţie şi substantivul prin care este exprimat atributul, să fie intercalate două-trei cuvinte. Subliniază atributele substantivale prepoziţionale.

II. *Atributul substantival prepoziţional se poate exprima şi printr-*un substantiv la genitiv precedat de o prepoziţie sau o locuţiune prepoziţională: o privire asupra *rezultatelor;* lupta contra *tiraniei;* lupta împotriva *nedreptăţii;* locul din faţa *casei.*

Aceste atribute prepoziţionale, exprimate prin substantive la cazul genitiv, se deosebesc de atributele substantivale genitivale prin faptul că substantivele la genitiv sînt precedate de o prepoziţie sau o locuţiune prepoziţională.

EXERCIŢII

1. Subliniază atributele substantivale prepoziţionale exprimate prin substantive la acuzativ sau genitiv şi atributele substantivale genitivale. Analizează-le arătînd felul lor şi cazul la care se află substantivele prin care sînt exprimate (acuzativ sau genitiv cu prepoziţie ori genitiv fără prepoziţie).

Scanned with OKEN Scanner

a) Zîmbea Decebal către viteji lui soldaţi, amintindu-şi / cum într-o clipă grea a retezat coamele pădurilor din faţa Sarmisegetuzei. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Alăturea, în umbra depărtării, stătea nemişcată şi gînditoare, parcă, vestita cetate a Neamţului, cetatea lui Ştefan, martoră nepieritoare a gloriei noastre trecute. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

c) Frunzişoarele din jurul florilor au un neastîmpăr ca şi oamenii. Se mişcă necontenit, / cît le permite strînsa legătură cu ramura... Unele sînt tivite cu dungi de drojdie de vin roşu pe margini. — I. Simionescu, *Flora Romîniei.*

d) Văzînd eu o vreme ca asta, am sparlit-o la baltă cu gînd rău asupra mamei... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Diacul Radu îşi isprăvea istorisirea despre întîlnirea de la hanul lui Gorăscu Haramin, cu acel bărbat ciudat şi spînatic... Slujitorul acela al mazîlului din Dăvideni ducea la episcopia de Roman blestem împotriva Irimiei... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construieşte:

— cîte o propoziţie cu atribute substantivale prepoziţionale exprimate prin substantive la genitiv precedate de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale: *împotriva, contra din faţa, din stînga, din dreptul, de deasupra;*

— două propoziţii cu atribute substantivale genitivale.

Subliniază atributele şi analizează felul lor.

III. *Uneori, cînd un substantiv are două sau mai multe atribute substantivale prepoziţionale,* **prepoziţia este pusă numai înaintea primului atribut, iar înaintea celorlalte atribute prepoziţionale** *ea se subînţelege:*

— stofă ţesută cu fire **de** *aur* şi *argint* (şi **de** *argint*).

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele, subiectele şi atributele.

Notează atributele cu *A* şi numerotează-le. Analizează felul atributelor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Textul proclamaţiei poartă în întregime pecetea gîndirii acestui luptător pentru libertatea şi independenţa naţiunii sale. — S. Dragomir, *Avram Iancu.*

b) Saluta cu strigăte de entuziasm muntele cu plete şi barbă de negură, cu mantie de aur şi purpură. — M. Sadoveanu, *Bulboana lui Vălinaş.*

c) Era un monah cu toiag alb, cu glugă şi mantie sură, cu picioarele desculţe şi sîngerate... — M. Sadoveanu, *Măria-sa puiul pădurii.*

d) Deodată se deschide uşa / şi văd intrînd un tînăr slab, palid, cu ochii vii şi visători..., cu părul negru, lung, cu fruntea înaltă şi inteligentă. — G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu.*

2. Construieşte patru propoziţii în care să se afle două sau mai multe atribute prepoziţionale ale aceluiaşi substantiv, din care numai primul să fie precedat de una din prepoziţiile *de, pentru, cu, împotriva.*

APOZIŢIA

I. *Apoziţia este atributul substantival pus în cazul nominativ, indiferent de cazul cuvîntului determinat, sau în acelaşi caz cu acesta:*

Ion Bughea, **ciobanul**, venea nepăsător...

nominativ nominativ

...aducea un caş *pentru cumătru*-său **popa Eftimie.**

acuzativ nominativ nominativ

— Em. Gîrleanu, *Bolnavii.*

Scanned with OKEN Scanner

...un grec ce ţinea pe fata *unui* fost *domn* **Alexandru Bogdan...**

genitiv — nominativ

— N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Ca orice atribut, apoziţia *determină un substantiv*, ca în exemplele de mai sus, *un pronume* sau *altă parte de vorbire cu valoare de substantiv:*

Îl cunoşteam bine *pe el*, **pe Iacob Onisia.** — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

Fraţi... am avut *trei:* **Dimitrie, Vasile** şi **Andrei...** — M. Sadoveanu, *Evocări.*

Uneori apoziţia este precedată de un adverb explicativ — **adică** *sau* **anume:** Fratele lui, **adică** *Ion;* fratele lui, **anume** *Ion.*

Majoritatea apoziţiilor exprimă o identitate a obiectului denumit prin apoziţie cu acela indicat prin cuvîntul determinat:

Iacob Onisia şi **el, Ion** şi **fratele** se referă la una şi aceeaşi persoană.

EXERCIŢIU

Subliniază apoziţiile din textele următoare şi indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează deasupra substantivelor cu funcţiune de apoziţie şi deasupra cuvintelor determinate cazurile la care se află (N., A., G., D).

a) ... zări pe sprînceana dealului, înălţîndu-se trufaşă dinaintea lui, cetăţuia Neamţu. — C. Negruzzi, *Sobieski şi românii.*

b) M-am dus de Sf. Ion / să fac o vizită doamnei Maria Popescu... — I.L. Caragiale, *D-l Goe.*

c) Descălecai la flăcăraia trosnitoare a brazilor / şi domnul Sterie arendaşul ne ieşi înainte cu plin. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) Era pentru noi, corăbierii, ca o zi de sărbătoare, / cînd puteam / să gustăm un prînz liniştit, întinşi la umbră, pe iarba verde. — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*

e) A fost de văzut o dată şi de neuitat toată viaţa, scena mesei de familie, / la care au plîns toţi, / cînd, după îndemnul lui Ioniţă feciorul,... Paraschiva lăutarul a început / să cînte...; / a plîns şi el, Pană Trăsnea, strîngînd în mîinile lui slabe şi lungi mîna Elizei. — I. Al. Brătescu-Voinesti, *Pană Trăsnea Sfîntul.*

f) Pînă atunci, noi pădurarii,... împresurăm locurile... Îl rugăm şi pe logofătul Iorgu / să ne deie atunci pe Vidra domniei-sale cu cei patru. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

II. *Apoziţia este de două feluri:* **simplă** şi **dezvoltată.**

Apoziţia simplă *se exprimă printr-un substantiv propriu sau comun şi, mai rar, printr-un pronume:*

Coana **Luţa...** ieşi de două ori să scuture lăvicerele. — M. Sadoveanu, *O zi ca altele.*

Tata era pescar, în veci sărac, noi, **copiii,** eram mulţi. — G. Galaction, *Soleima.*

Apoziţia dezvoltată *se exprimă printr-o îmbinare de cuvinte formată dintr-un substantiv şi unul sau mai multe atribute:*

Sergentul nostru, **pui de zmeu,**

Scanned with OKEN Scanner

Ne zise-aste cuvinte... — V. Alecsandri, *Peneș Curcanul.*

Îndată apoi porunci... ca să prinză... pe Radu, **feciorul vornicului Socol,...** — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

În analiza sintactică a propoziției întreaga îmbinare de cuvinte care formează o apoziție dezvoltată se consideră ca un tot, ca o singură parte de propoziție: **apoziție dezvoltată.** Părțile din care este alcătuită sînt însă analizabile.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie apozițiile și cu două linii cuvintele determinate. Analizează apozițiile arătînd felul lor (simple sau dezvoltate).

a) Cel mai mare de ani, Pătru,... înainta cu greu sprijinîndu-se într-o cîrjă. Fratele său Alexandru îl însoțea. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*

b) Cînd deodată un erete,
Poliţai din naştere,
Peste baltă şi boschete
Vine-n recunoaştere. — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă.*

c) ...nesfîrșitul cîmp al Bărăganului a văzut... și pe Mircea cel Mare, biruitorul de la Rovine, alungînd de pe hotarele României oastea sfărîmată a trufașului sultan Baiazid-Fulgerul. De aici pornește marele braț al Dunării — Canalul Borcea — / care trece prin fața orașului Călărași. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Frigul, scriitor pe geamuri,
Cu zăpezile se joacă. — D. Zamfirescu, *Ianuarie.*

e) E mare sărbătoare-n toată ţara...
Şi noi, copiii-ntregului popor,
Ne bucurăm acum de primăvara /
Socialismului biruitor. — *Salutul pionierilor.*

f) Un țigan, gîdele obișnuit al locului, veni cu o sabie / și tăie capul lui Alexandru Kendi. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

2. Compune o narațiune în care să folosești apoziții simple și dezvoltate. Subliniază apozițiile și indică prin săgeată cuvîntul determinat de fiecare apoziție.

III. *Un substantiv, pronume sau altă parte de vorbire cu valoare de substantiv poate avea două sau mai multe apoziții simple sau dezvoltate:*

D-apoi cu moș Chiorpec **ciubotarul, megieșul nostru,** ce năcaz aveam! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie cuvintele determinate de apoziții și cu două linii apozițiile. Notează-le cu litera *A* și numerotează-le.

a) Înăuntru colibei erau o mulțime de lucruri de-ale casei: ceaoane, căușuri, tivgi cu sare, / care toate aveau un aer de jucărie. — D. Zamfirescu, *Spre Coteşti.*

b) Şi cu această rînduială am rămas noi acum numai trei la Pavăl ciubotariul: eu, Gîtlan, vărul-meu Ioan... şi moș Bodrîngă pe deasupra. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) În altă zi ne trezim / că vine iar părintele la școală cu moș Fotea, cojocarul satului, / care ne aduce dar de școală nouă un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos...

Bădița Vasile a zîmbit atunci, iar noi școlarii am rămas cu ochii holbați unii la alții. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Pentru dînsul, toate zburătoarele, mîndri păunași, sălbăticoși cocori, bufniți cobitoare, șoimi dîrji, găinușe moțate, dumbrăvence cu aripi verzi, pupeze cu creste bălțate, graurі pestriți, sitari..., picau ca fermecate / cînd ieșea el la vînătoare. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

Scanned with OKEN Scanner

e) El, Sobieski, fala leşilor, eroul creştinătăţii, mîntuitorul Vienei, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor.... — C. Negruzzi, *Sobieski şi românii.*

2. Construieşte trei propoziţii în care un substantiv, un pronume sau un numeral cu valoare de substantiv să aibă mai multe apoziţii simple şi dezvoltate.

IV. *Apoziţia simplă poate exprima ceva necesar pentru cunoaşterea obiectului denumit de substantivul determinat sau ceva suplimentar, ca o precizare sau o explicaţie pe care vorbitorul consideră că e bine să o dea.*

Compară, în acest sens, următoarele apoziţii simple:

...iar aceşti trei ofiţeri sînt hatmanii **Iablonovski** şi **Potoţki**, iar cel din mijlocul lor însuşi Sobieski.

...El, **Sobieski**, fala leşilor...

Apoziţiile *Iablonovski* şi *Potoţki* sînt necesare pentru cunoaşterea obiectului denumit prin substantivul *hatmanii*, deoarece despre persoanele respective nu s-a vorbit mai înainte, pe cînd apoziţia *Sobieski* apare numai ca o precizare ce ar putea lipsi.

În vorbire apoziţiile simple care apar ca o precizare sau ca o explicaţie suplimentară se **izolează** *de restul propoziţiei printr-o* **pauză**, *care, în scris, se notează prin* **virgulă.**

Tot **izolate** *prin pauză de restul propoziţiei sînt şi* **apoziţiile dezvoltate**, *care se despart întotdeauna prin virgulă:*

El, Sobieski, **fala leşilor, eroul creştinătăţii, mîntuitorul Vienei,** să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor.

Uneori, în locul virgulelor care izolează apoziţia se folosesc două linii de pauză:

De aici porneşte marele braţ al Dunării — **Canalul Borcea** — care trece prin faţa oraşului Călăraşi. — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

Virgulele sau cele două linii de pauză îndeplinesc rolul unei paranteze; e ca şi cum am pune între paranteze unele cuvinte pe care le-am dat ca o explicaţie suplimentară.

Apoziţia simplă sau dezvoltată cu caracter explicativ (suplimentar) urmează aceeaşi regulă de punctuaţie ca şi vocativul aşezat în interiorul propoziţiei sau la sfîrşitul ei, adică se desparte prin virgule de restul propoziţiei.

Apoziţiile care urmează **după nume proprii** *sau* **după pronume personale** *sînt de obicei* **izolate**, *pentru că atunci cînd se foloseşte numele propriu sau pronumele personal ascultătorul ştie despre cine este vorba.*

EXERCIŢIU

Construieşte cîte o propoziţie în care o apoziţie simplă să determine următoarele substantive sau pronume: *oraşul, fluviul, tovarăşa, Gheorghe, el, noi.*

Subliniază apoziţiile şi explică oral punctuaţia folosită.

Atributul pronominal

Atributul pronominal se exprimă prin **pronume personale, reflexive, posesive, demonstrative, relative-interogative, nehotărîte şi negative.**

După mijloacele de exprimare, atributul pronominal poate fi:

— **atribut pronominal genitival:** casa **lui**; casa **acestuia**; copiii **dumneavoastră**; părerea **fiecăruia** etc.;

Scanned with OKEN Scanner

— atribut pronominal cu prepoziție (prepozițional): flori pentru tine; dorul de ea; lauda de sine; frați cu noi; oameni ca noi; oameni de-ai noștri; lupta împotriva noastră; locul din fața ta etc;

— atribut pronominal în dativ, exprimat de obicei prin *dativul posesiv*: *mîna*-mi (-ți,-i); luîndu-mi (-ți, -și) *calul;* îmi luai *calul;* îți luași *calul;* își luă *calul.*

Atributul pronominal genitival sau prepozițional stă de obicei după substantivul determinat. Uneori, în operele literare și mai ales în poezie, întîlnim și atribute pronominale așezate înaintea substantivului determinat:

Iar colo bătrînul dascăl cu-a lui *haină* roasă-n coate... — M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie atributele pronominale și cu două linii atributele adjectivale exprimate prin adjective pronominale. Indică prin săgeată substantivele determinate.
Analizează atributele pronominale arătînd felul pronumelor prin care sînt exprimate și în ce caz se află.

a) Și inima lui crește, / și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.
— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

b) Lauda de sine nu miroase a bine. — *Proverb.*

c) Oșteni ca noi se mai găsesc; voievod ca măria-ta, ba. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Pădurile își văluresc în jur
Albastrele lor unde călătoare. — N. Labiș, *Frămîntarea intimă.*

e) — Iată / se întorc la mai-marele nostru cei doi tovarăși ai noștri / care au făcut la chilia domniei-sale strajă. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) Nu te mai necăji, maiorule, / că sînt frați de-ai noștri, / sînt români, / nu sînt nici turci, nici tătari. — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

g) Dar aceste suferințe începură să pălească, în locul lor ivindu-se două senzații precise... Îi fu foame. Îi fu frig. Din ce în ce mai mult... fu pradă acestor chinuri atroce. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

h) Acest sunet, acest nume valurile îl primesc;
Unul altuia îl spune; Dunărea se-nștiințează, /
Și-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.
— Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia.*

i) Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
— M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

j) Mîndru e ciulinul, mai ales cînd se găsește în tovărășia altora, făcînd adevărate păduri spinoase, ca lîngă gara Ciulnița. — I. Simionescu, *Flora României.*

2. Completează locurile libere cu atributele pronominale *lui, ei, lor.* Acolo unde poate fi folosit în locul acestor atribute pronominale atributul adjectival *sale*, scrie-l între paranteze, după atributul pronominal.

a) Scriitorul a înfățișat în operele..... figuri de constructori ai socialismului.
b) Fetița pune în jocurile ..... multă imaginație.
c) Fratele meu mi-a povestit ceva din isprăvile.....
d) Scriitorii au înfățișat în operele..... figuri de constructori ai socialismului.
e) Fetițele pun în jocurile..... multă imaginație.
f) Ion și Maria mi-au povestit ceva din isprăvile.....

Verifică tema observînd al cui loc îl țin pronumele folosite sau adjectivul posesiv *sale.*

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle atribute pronominale exprimate prin următoarele pronume demonstrative la genitiv singular: *acela, aceea, celălalt, cealaltă.*
Substantivele determinate să fie de genul feminin, în cazul nominativ sau acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

Atributul verbal

Atributul verbal se exprimă prin:

— **verb la infinitiv:** dorința **de a citi;**
— **verb la supin:** problema **de rezolvat;**
— **verb la gerunziu** (neacordat cu substantivul determinat): corbii **croncănind;** aripile **fîlfîind.**

Atributul verbal exprimat printr-un verb la infinitiv sau la supin este precedat de prepoziția *de* și, mai rar, de prepoziția *pentru*.

EXERCIȚII

1. Subliniază atributele verbale și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează atributele verbale arătînd prin ce moduri sînt exprimate.

a) În 1846, s-a mai înființat o altă societate cu scop d-a ajuta și a încuraja la studii pe tinerii fără mijloace bănești. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

b) Fîntîna era adîncă / și nu avea nici roată, nici cumpănă, / ci numai o scară de coborît pînă la apă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) Cînd văzu argintarul cloșca cloncănind și puii piuind, cu totul și cu totul de aur.../ înțelese că trebuie să fie lucru măiestru. — P. Ispirescu, *Prîslea cel voinic....*

d) Haina-i măturînd pămîntul
Și-o tîrăște-abia, abia. — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

e) De-oi mai scăpa și din asta cu viață, / apoi tot mai am zile de trăit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

f) Satisfacția aceasta de a te comporta ca om sănătos, de a munci ca om sănătos... n-o cunoșteau ceilalți... Cine mai avusese ca el deplina bucurie de a învinge moartea în fiecare zi, de a o amîna în fiecare zi? — L. Demetrius, *Moartea fericitului.*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle atribute verbale exprimate prin verbe la infinitiv, supin și gerunziu.

3. Construiește patru propoziții cu atribute verbale exprimate prin verbe la infinitiv, avînd intercalate între verb și prepoziția *a* a infinitivului unul din pronumele personale *-l, -i, -ți.*

Subliniază atributele verbale.

Atributul adverbial

Atributul adverbial se exprimă prin **adverbe** *sau* **locuțiuni adverbiale** *precedate de obicei de prepoziția* **de** *sau* **din:**

Deodată mitralierele **de sus** au pornit toate. — E. Camilar, *Negura.*

Boierii călări au alergat la sania **din față**... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

EXERCIȚII

1. Subliniază atributele adverbiale și indică prin săgeată substantivele determinate.

a) Din mesteacănul de-afară.
Flori îngălbenite curg. — O. Goga, *Amurg.*

b) Așa erau, Darie, nepoate, iernile de odinioară. — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Numai așa vom prețui victoria zilei de mîine asupra zilei de ieri, a luminii asupra beznelor... — Cezar Petrescu, *Oameni de cultură înaintați....*

Scanned with OKEN Scanner

d) Prin cîteva răsuflători piezișe, tăiate în pămîntul de deasupra, cădea cu greu lumina/ și răbufnea cîteodată vîntul de afară... — A. Mihale, *Fuga*.

e) Într-o seară ca cea de astăzi, el șezu / să se odihnească pe unul din pietroaiele măcinate de pe dealul Ulmușorului... Acolo se adăposteau odinioară, în vremea de demult, fiarele cele aripate. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

2. Compune o narațiune în care să folosești atribute adverbiale. Subliniază-le și arată prin ce sînt exprimate (adverbe sau locuțiuni adverbiale).

Atributul interjecțional

Atributul interjecțional *determină un substantiv și se exprimă de obicei prin interjecții care imită sunete sau zgomote ori redau diferite strigăte:*

Din lăstar i-a răspuns un glas stins **„piu! piu!“**

Auzeam... strigăte de chemare: **„hăp-hăăp! hăp-hăăp!“** — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

EXERCIȚII

1. Subliniază atributele interjecționale și indică prin săgeată substantivele determinate.

a) ...nu se auzea decît cîntecul greierilor: fiiiir-fiiiir, fiiiir-fiiiir, aceleași două note lungi și tremurate, ici, colo, pretutindeni... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Taină*.

b) În ceasurile dîntîi se-ncruntă în vis, / dă ordin... și-i scapă năbușit cîte un geamăt „uiu-iuuuu!“ Apoi doarme dus... — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată*....

c) M-au trezit glasurile scutarilor din fundul depărtat al pădurii: „hăă-ăp! ...hăăp! ...ăp... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.

d) ...se putea distinge în melodia năprasnică a acestui răpăit o notă mai groasă, mai susținută și mai statornică: ta-ta-ta-ta-ta-ta... și mai rară parcă... — M. Preda, *Îndrăzneala*.

2. Construiește patru propoziții în care să se afle atribute interjecționale, despărțite de substantivul determinat prin alte părți de vorbire. Subliniază atributele interjecționale și indică prin săgeată substantivele determinate.

Punctuația atributului

I. *Atributele așezate lîngă substantivul determinat nu se despart de acesta prin virgulă dacă ele sînt* **necesare pentru a identifica sau pentru a califica obiectul denumit prin substantivul determinat:**

Și seara cade grabnic, ca în *luna* **lui noiembrie**, din *cerul* **de oțel**... peste *Dunărea* **întărîtată**. — G. Galaction, *De la noi, la Cladova*.

Atributul *lui noiembrie* **identifică obiectul** (care anume lună), iar atributele *de oțel* și *întărîtată* **califică obiectele** denumite prin substantivele *cerul* și *Dunărea*. Aceste atribute apar ca necesare. Fără ele, textul n-ar avea sens (Și seara cade grabnic, ca în luna din cerul peste Dunărea...). În vorbire nu se face pauză între atribute și substantivele determinate, iar **în scris sînt neizolate prin virgulă.**

Uneori atributul, singur sau urmat de determinările lui, apare ca un adaos care ar putea fi lăsat la o parte:

Scanned with OKEN Scanner

Tăcută, *nevasta* lui se trezi la celălalt capăt al prispei... — M. Preda, *Moromeții*.

...am pierdut multe cartușe... *Trei*, cele mai de pe urmă, le-am tras pe înserat... — A. Mihale, *Casa de piatră*.

Ne-am urcat pe o scară de *lespezi*, întretăiate *de răzoare*, printre oleandri în floare. — G. Galaction, *Soleima*.

În vorbire aceste atribute sînt **izolate** prin pauza care se face între atribut și cuvîntul determinat, iar **în scris se izolează prin virgulă.**

Atributele care determină *un substantiv propriu* sau *un pronume personal* sînt de obicei *izolate: Ana*, **sora mea,...**; *noi*, **copiii,...**

EXERCIȚIU

Construiește trei propoziții în care să se afle atribute *neizolate* (necesare pentru a identifica sau califica obiectul denumit prin substantivul determinat) și trei propoziții cu atribute *izolate*. În două din aceste propoziții, atributele izolate să fie exprimate prin verbe la participiu urmate de un complement al lor. Explică punctuația folosită.

II. *Două sau mai multe atribute de același fel care determină același substantiv se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor generale de punctuație a părților de propoziție coordonate.*

EXERCIȚIU

Construiește:
— cîte o propoziție în care un substantiv să aibă două sau mai multe atribute de același fel, juxtapuse;
— cîte o propoziție în care un substantiv, un pronume personal sau un numeral cu valoare substantivală să aibă două sau mai multe atribute de același fel, legate prin conjuncțiile: *dar, însă, ci; nici..., nici; ori..., ori*.
Explică oral punctuația folosită.

III. *Două sau mai multe atribute ale aceluiași substantiv, dacă nu sînt de același fel, nu se despart prin virgulă:*

— *o poartă* **înaltă de stejar**; *culmile* **împădurite ale munților.**

EXERCIȚIU

Construiește cîte două propoziții în care un substantiv să aibă:
— un atribut adjectival și unul substantival genitival;
— un atribut genitival și unul prepozițional;
— un atribut pronominal în genitiv și un atribut verbal exprimat prin infinitiv.

Valoarea stilistică a atributului

I. Atributul adjectival exprimat printr-un adjectiv propriu-zis sau prin participiu cu valoare adjectivală poate fi folosit numai cu scopul de a face mai bine cunoscut obiectul denumit de substantivul determinat:

Scanned with OKEN Scanner

Trupul acesta **mărunt**... d-abia purta *capul* său **mare, pleșuv** și **cărunt**, cu *obrajii* **spîni** și **slabi**. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

Alteori atributul adjectival exprimă o anumită apreciere a vorbitorului:

...avea *un glas* **profund, muzical, umbrit** într-*o surdină* **dulce, misterioasă**... — A. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu*.

Aceste atribute adjectivale au *valoare stilistică de* **epitet**.

II. *Cu valoare de epitet pot fi folosite și atributele prepoziționale:*

Soarele aprinde tot mai tare văzduhul, și căldura joacă în *unde* **de argint**... — I. Agîrbiceanu, *Căprarul*.

III. *Atributele substantivale prepoziționale precedate de adverbele de comparație* **ca** *sau* **cît** *au de cele mai multe ori valoare stilistică de* **comparație**:

Din fundul acestei văi s-aude... *un vuiet*, **ca un ropot** de ploaie, — e Lotrul, vijeliosul Lotru. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

EXERCIȚII

1. Subliniază atribute adjectivale și pe cele prepoziționale cu valoare stilistică de epitet sau comparație. Notează deasupra fiecăruia valoarea stilistică folosind inițialele *E.* (epitet), *C.* (comparație).

a) Care-i? a întrebat un glas rău, hodorogit, și atunci l-am văzut în toată mînia pe moșul Iovu, înalt, cu plete lungi, albe, revărsîndu-i-se pe sub pălăria ca hribul. — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

b) Cerul avea uneori albastrul acela strălucitor, de faianță; alteori zarea, printre copacii din vîrful colinei, căpăta o adîncime străvezie, limpede, de safir, care-ți umplea sufletul de fericire, de tinerețe. — L. Demetrius, *Moartea fericitului*.

c) Pe sub părețele din dreapta, un izvor lunecă încet, cu sclipiri argintii, răsfrîngîndu-și apa limpede ca o pînză de lumină pe lespezi netede de alabastru. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Pe un deal răsare luna ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

e) Cînd privesc zilele de-aur a scripturilor române,
Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine
Și în jur parcă-mi colindă dulci și mîndre primăveri. — M. Eminescu, *Epigonii*.

2. Fă o descriere de natură în care să folosești epitete exprimate prin atribute adjectivale sau prepoziționale și comparații exprimate prin atribute substantivale precedate de adverbele de comparație *ca* sau *cît*. Subliniază epitetele și comparațiile și notează-le cu inițialele *E.* sau *C.*

ATRIBUTUL

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Soarele lunii lui Cuptor a anului 1578 era în toiul arșiței, pe o vreme de secetă, / cînd începe în Moldova secerișul holdelor.

La hanul lui Gorașcu Haramin, răspîntene de drumuri spre Suceava, Iași, Piatra și Roman, se adunaseră cîțiva călători de departe, căutînd ocrotire de zăduf sub umbra nucilor. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Ochii rotunzi și mari îi erau plini de o totală uimire, / dar în același timp, luceau în ei două scîntei de inteligență provocatoare. Țîșneau pe galerii ca două veveriță negre, bucuroase de alunele / pe care le-au găsit / să le ronțăie!

Deasupra capetelor obosite și moțăinde ale celor doi mineri se auzea un bîzîit neîntrerupt. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

Scanned with OKEN Scanner

c) O suflare de vînt răzleață și molatică, furișîndu-se din ascunzătoarea-i răcoroasă de frunziș întunecos, se abătu fără de veste peste întinderea înflorită din fața mea; / iar sub mîngîierea-i ușoară și trecătoare, florile își plecară spre pămînt fruntea lor drăgălașă. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

d) Domnița sta între bătrînei; / și cei patru cu bărbi cărunte îndărăt. Își ridicară odată cu toții capetele / și priviră țintă la fetița cu ochii lucind ca niște nestimate. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

e) Și acum, după atîția ani, văzînd pe tînărul acesta [că-și răsfoiește întîiul lui volum,] parcă mă văd pe mine / și-mi aduc aminte / cîtă bucurie și cîte speranțe pusesem în cele cîteva foi legate la un loc. — D. Anghel, *Întîiul volum.*

f) L-au însoțit pe Nicoară Potcoavă, în această călătorie scurtă, și tovarășii de odinioară, mai împutinați și mai întristați decît în anul '76. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) Toți cîți trecuseră pe aici, ... își zgîriaseră numele lor în scoarța netedă a fagilor. Cu drept sau fără drept, găseam vinovați, în gîndul meu, pe toți acești zgîrietori de copaci, / care avuseseră deșertăciunea... de a-și eterniza numele în pustiu. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

h) Boierul n-avea decît o fată, pe domnița Olena, frumoasă ca seara și mai frumoasă decît ea, / căci seara are numai un luceafăr, / pe cînd ochii Olenei erau ca doi luceferi. — G. Galaction, *Copca Rădvanului.*

COMPLEMENTUL

Complementul este *o parte secundară a propoziției.* El determină **un verb** (la mod personal sau nepersonal), **un adjectiv, un adverb** sau **o interjecție** cu funcțiune de predicat.

Complementul care determină un verb

	Modul verbului
Să *sărim* **în luntrea** mică,	personal (conjunctiv);
Îngînați **de glas** de ape... — M. Eminescu, *Lacul.*	nepersonal (participiu);
Apoi, *sărutînd* **mîna** tatălui său, se despărțiră. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*	nepersonal (gerunziu);
...și încep *a cărăbăni* **la cireșe** în sîn. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	nepersonal (infinitiv);
Paraschiv terminase *de rînit* **în grajdul** cailor. — M. Preda, *Moromeții.*	nepersonal (supin).

Complementul care determină un adjectiv

Cele mai multe complemente care determină un adjectiv *sînt precedate de o prepoziție sau de un adverb de comparație (cît, ca, decît):*

Așa era mama... *plină* **de minunății.** — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Înalt **cît casa,** *verde* **ca mătasa.**

O căciulă *mai voinică* **decît el...**

Complementul care determină un adverb

Complementul adverbului *se exprimă de obicei prin* adverbele **așa, cam, destul** *(de)*, **prea** sau prin **substantive** ori **pronume precedate de un adverb de comparație** *(cît, ca, decît)*:

Vine **destul de** *rar* pe la noi.

Merge **prea** *repede*. Merge **cam** *repede*.

Zboară *mai repede* **decît (ca) gîndul.**

Complementul care determină o interjecție

Hai **și noi la craiul,** dragă... — M. Eminescu, *Povestea codrului.*

Na-**ți salba** cu florile... — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

Pupăza *zbrr!* **pe o dugheană...** — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Cînd faci analiza sintactică a unei propoziții, cercetează cu atenție fiecare verb, adjectiv, adverb sau interjecție pentru a vedea dacă au vreun complement.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate din texte complementele împreună cu cuvintele determinate și analizează-le într-un tabel cu următoarele coloane: 1) *prin ce este exprimat cuvîntul determinat;* 2) *prin ce este exprimat complementul.* Pentru verbele determinate, vei arăta numai modul, iar pentru cuvîntul prin care este exprimat complementul, vei arăta felul părții de vorbire și dacă este precedată de o prepoziție sau de un adverb de comparație.

a) Cînd au ieșit la cîmpie, / Nicoară a ascultat zvonul zărilor, / a privit cu ochii pierduți în depărtare năgara / care-și înflorea spicul de mătasă albă. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Tuțuienii, veniți din Ardeal, ... sînt vestiți pentru teascurile de făcut oloi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Hai în codrul cu verdeață, /
Und-izvoare plîng în vale. — M. Eminescu, *Floare albastră.*

d) George cel voinic sări de acolo... / și mai iute decît gîndul, fu lîngă vînătorul cel nenorocit. — P. Ispirescu, *George cel viteaz.*

e) Cînd fu destul de mare, / puse / să-i facă un buzdugan de fier, / îl aruncă în sus / de despică bolta cerului, / îl prinse pe degetul cel mic / și buzduganul se rupse în două. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

f) — ...Să nu cumva să faceți pozna / să deschideți, / că-i vai de noi! Asta nu-i mămuca. Eu o cunosc după glas: / glasul ei nu-i așa de gros și răgușit, / ci-i mai subțire și mai frumos!

Auzind acestea, lupul se duse la un fierar / și puse / să-i ascută limba și dinții pentru a-și subția glasul... — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

g) Na-ți calul cu armele /
Și-mi lasă tu zilele. — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

2. Construiește cîte o propoziție cu complemente care să determine: *un verb la mod personal; un verb la mod nepersonal; un adjectiv; un adverb; o interjecție cu funcțiune de predicat.* Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

Scanned with OKEN Scanner

Felurile complementelor

Complementele se împart în două grupe mari:

— **complemente circumstanțiale***, care arată de obicei *împrejurările în care se petrece acțiunea exprimată prin verbul determinat:*

Se ducea cu tată-său **în munte**... și *lucra* **toată săptămîna**. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Împrejurare care arată *locul*. *Împrejurare* care arată *timpul*.

— **complemente necircumstanțiale**, care arată *obiectul asupra căruia se exercită acțiunea sau obiectul căruia i se atribuie ceva:*

A oferit **florile** **mamei** sale.

Obiectul asupra căruia se exercită acțiunea verbului *a oferit*.

Obiectul căruia i se atribuie ceva (florile) prin acțiunea verbului *a oferit*.

COMPLEMENTELE NECIRCUMSTANȚIALE

Complementul direct

I. Complementul direct *determină* **un verb** *sau* **o interjecție** *cu funcțiune de predicat*. El *arată* **obiectul asupra căruia se exercită direct o acțiune.**

	Întrebările la care răspunde
...**îl** *cunoșteam* bine **pe domnul** Vucea. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.	**Pe cine** cunoșteam? — **pe domnul**; **îl** (pe el).
În sfîrșit *trage* **zăvorul**...	**Ce** trage? — **zăvorul**.
Și ...*haț!* **pe ied** de gît. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.	**Pe cine** haț (înhață)? — **pe ied**.

Acțiunile *cunoșteam*, *trage* și *haț!* (înhață) se exercită direct asupra obiectelor denumite prin substantivele *domnul*, *zăvorul* și *ied*.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele directe și indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Cînd ... văzu pe Florița apărînd în fața lui, aducînd o cratiță acoperită cu un ștergar curat..., / se făcu alb ca varul / și puse tocul jos, / fiindcă altfel l-ar fi scăpat / și ar fi pătat listele. — T. Popovici, *Setea*.

b) Și [cînd răcnește o dată / cît ce poate,]... eu zvîrrr! chibriturile din mînă, / țuști! la spatele lui Zaharia... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

* Denumirea de „complement *circumstanțial*" vine de la cuvîntul *circumstanță*, care înseamnă *împrejurare*.

c) — Jaca și codrul Grumăzeștilor, grija negustorilor și spaima ciocoilor. — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.

d) Mihai atunci se așază... la capul podului, spre a întîmpina pe Sinan, / trimite pre căpitanul Cocea cu 200 de unguri ... / ca să ia pe vrăjmaș pe la spate, / și Albert Kiraly așeză cele două tunuri... într-o bună poziție / și sta gata a trăsni pe dușman... — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*.

e) — Dar pînă atunci na-ți o palmă, / ca să ții minte / ce ți-am spus. Băgat-ai în cap vorbele mele? — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

f) Partidul ne-a chemat pe noi toți, / care laolaltă alcătuim poporul, / să fim făuritori conștienți ai propriei noastre istorii. — Z. Stancu, *Flacăra patriotismului*.

2. Construiește cîte două propoziții cu complemente directe care să determine: *un verb la mod personal; un verb la infinitiv; o interjecție cu funcțiune de predicat*. Subliniază complementele directe și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. Complementul direct se exprimă:

a) *printr-un* **substantiv, pronume** *sau* **altă parte de vorbire cu valoare de substantiv, în cazul acuzativ fără prepoziție sau precedat de prepoziția „pe“:**

Întreabă **pe băieți,**/ vorbește și el;/ *spune* **lucruri** / care și **pe el îl** *mișcă*/ și-l *ajung* la inimă. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

Apoi... **îi** mai *sărută* de cîteva ori **pe amîndoi.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

În graiul popular întîlnim și complemente directe precedate de prepoziția **la**. Această prepoziție exprimă ideea de cantitate mare:

Și încep *a cărăbăni* **la cireșe** în sîn. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) *printr-***un verb la un mod nepersonal** *(infinitiv, gerunziu* sau *supin):*

Și *încep* **a mînca** cu toții la pîne goală... Și mănîncă ei.../ pînă ce *gătesc* **de mîncat** toate cele cinci pîini. — I. Creangă, *Cinci pîini*.

Cînd *am auzit* **strigînd,**/ am alergat acolo.

c) *printr-***o interjecție:**

De cîte ori *auzeam* **„jart“,**/ *auzeam* și **„aoleo!“** — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele directe. Scoate-le din texte împreună cu cuvîntul determinat de fiecare și analizează-le arătînd: întrebările la care răspund, prin ce părți de vorbire sînt exprimate, cazul substantivului sau al pronumelui, felul pronumelui și modul verbului cu funcțiune de complement direct.

a) Țugulea ... aduse buzduganul său / și lovi pe zmeu..., / apoi îi tăie capul, / îi luă armele... / și plecă înaintea zmeului celui mijlociu. — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușei*.

b) ... cînd îi văzură pe cei doi față în față, / rămaseră nemișcați, neîndrăznind / să scoată o vorbă. Venirea lor îl îndîrji de moarte pe Ezechil. — T. Popovici, *Setea*.

c) Frate-său cel mai mare vru / să ia un strugure. Țugulea îl opri. Apoi descălecă,/ scoase paloșul / și începu a tăia la vițe. — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușei*.

Scanned with OKEN Scanner

d) Mamă, bate-mă, / spînzură-mă, / fă / ce ştii cu mine, / dar dă-mi ceva de mîncare, / că mor de foame. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Şi-a umplut pipa, / a scăpărat aprinzînd tutunul, afumîndu-i atît pe cei bucuroşi, cît şi pe cei mînioşi / şi s-a ploconit către adunare. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) După ce croi un hat nou / şi sfîrşi de arat cîteva brazde..., / flăcăul respiră adînc şi uşurat. — L. Rebreanu, *Ion.*

g) Biata fata unchiaşului torcea, / ţesea..., / fără să zică nici pîs, / dară baba... pîra la unchiaş pe fiica lui / şi o tot ocăra. — P. Ispirescu, *Fata moşului cea cuminte.*

h) Într-o iarnă, crivăţul ..., umflîndu-se în pene, zicea:

— Vu, vu, vu! Păziţi-vă, / că vă îngheţ. — P. Ispirescu, *Crivăţul şi petecul de cojoc.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle un complement direct exprimat prin *substantiv, pronume personal, numeral cu valoare de substantiv, verb la infinitiv, interjecţie.* Subliniază complementele directe şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

III. *Complementul direct exprimat prin* **pronume reflexive** *sau prin* **pronume personale folosite ca reflexive** *(mă* îmbrac, *te* îmbraci, *se* îmbracă, *mă* întreb, *te* întrebi etc.) *arată că acţiunea făcută de subiect se răsfrînge tot asupra subiectului:* **mă** *îmbrac* (pe mine), **se** *îmbracă* (pe sine) etc.

Verificarea funcţiunii de complement direct a pronumelor respective se poate face prin *posibilitatea de a repeta pronumele la forma lui accentuată*, aşa cum s-a arătat mai înainte.

EXERCIŢII

1. Subliniază complementele directe exprimate prin pronume personale sau reflexive şi indică prin săgeată verbele determinate. Scoate din texte complementele directe exprimate prin pronume reflexive sau personale folosite ca reflexive şi verifică funcţiunea de complement direct prin mijlocul de verificare dat.

a) — O să fie un ierbar! Nici n-o să-l mai cunoşti / cînd o să ţi-l mai arăt...

— O, eu îl recunosc... ştiu / de unde le-am culeş (florile), / şi [cînd le văd în ierbar,] mă văd în ziua / cînd le-am adunat... Îmi amintesc totul, / cînd le privesc. Parcă mă uit la mine, / parcă mă găsesc pe mine. — D. R. Popescu, *Mări sub puştiuri.*

b) Acest iaz [în care moara se privea de veacuri,] nu era un iaz ca orişicare; / pentru că pe faţa lui nu se izvodea niciodată nici o undă. — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

c) Nu se auzeau împuşcături... Însă urmele luptelor se vedeau la tot pasul. — Z. Stancu, *Desculţ.*

2. Construieşte cîte o propoziţie în care pronumele *mă, te, se, ne, vă* cu funcţiune de complement direct să fie la aceeaşi persoană ca şi subiectul. Subliniază complementele, indică prin săgeată verbul determinat şi verifică funcţiunea de complement direct, ca la exerciţiul anterior.

IV. Pentru a nu confunda complementul direct care răspunde la întrebarea *ce?* cu subiectul care răspunde la aceeaşi întrebare, ţine seama de următoarele:

— **complementul direct,** arătînd obiectul asupra căruia se exercită o acţiune, *determină* **un verb la diateza activă** *şi numai* **un verb personal** *care exprimă* **o acţiune:**

— **subiectul** arată *cine face acţiunea*, iar **complementul direct** arată *obiectul care suferă acţiunea*:

Apele	au rupt	**zăgazul.**
↑	↑	↑
subiect	predicat	*complement direct*
(cine face acţiunea)	(verb *personal* la *diateza activă;* exprimă *o acţiune)*	(obiectul care suferă acţiunea)

EXERCIȚII

1. Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele și complementele directe. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra predicatului (eu, tu, el etc.). Indică prin săgeată verbele determinate de complementele directe.

a) În oglinda sură a Siretului își plecau crestele sălcii vechi, / în care huruiau, vara, turturele. Și sub poalele codrului umblau cîrduri de căprioare. Se afla și-o poiană veche ... / unde făceau obișnuit sobor vînătorii, toamna. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Oltule, Olteţule!
Seca-ţi-ar pîraiele /
Să crească dudaiele, /
Să trec cu picioarele.
— Schimbă-ţi, / schimbă-ţi apele, /
Slăbeşte-ţi vîrtejele, /
Să-ţi văd pietricelele.

— V. Alecsandri, *Poezii populare*.

c) Se bucură tata. Are de cîștigat un leu, un leu rotund de argint. Înhamă caii la sanie ... Auzim / cum pornește sania, / clopoțeii îi auzim. — Z. Stancu, *Desculț*.

d) O fierbe ciuda pe urîta, /
Că-s mai frumoasă decît ea. — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

e) Codrule, bătrînule,
Mișcă-ți tu poienele, /
Și-ți ridică genele, /
De privește pînă-n zare.
.....
Codrule, bătrînule,
Scutură-ți tu pletele /
Să s-adune cetele:
Cetele haiducilor,
Spaimele răscrucilor,

— St. O. Iosif, *Cîntec vechi*.

2. Construiește:
— două propoziții cu complemente directe care răspund la întrebarea *ce?*;
— două propoziții cu subiecte care răspund la întrebarea *ce?* și cu predicate exprimate prin verbe reflexive impersonale.

Subliniază predicatele, subiectele și complementele directe. Indică prin săgeată verbele determinate de complementele directe.

V. *Uneori între prepoziția* **pe** *și substantivul cu funcțiune de complement direct se intercalează unul sau mai multe atribute adjectivale ale substantivului respectiv:*

A1 A2 C
Îl admira **pe** *harnicul* și *priceputul* **meșter.**

Ai grijă ca în astfel de construcții, să nu iei prepoziția cu atributul care urmează după ea. *Prepoziția este a substantivului, nu a adjectivului.*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele directe. Dacă între prepoziția *pe* și complement sînt intercalate atribute, notează-le cu litera *A*.

a) Și s-a pregătit meșterul / să primească pe luminata cumpărătoare, / și cuptoarele nu mai prididiră luna aceea / să topească / și să închege cel mai curat și luminos cleștar de oglindă. — Em. Gîrleanu, *Meșterul de oglinzi*.

b) Și-apoi să fi văzut pe neobositul părinte, / care umbla prin sat din casă în casă... / și sfătuia pe oameni / să-și deie copiii la învățătură. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Cîteva zile dup-aceea, crudul Ieremia osîndi pe toți prinșii la moarte. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*.

d) Pe acest Roman-Barbă-Roșă la o nevoie, îl răscumpărase de la pedeapsă măria-sa Nicoară. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește trei propoziții cu complemente directe exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pe* și cu unul sau mai multe atribute adjectivale intercalate între prepoziție și substantivul cu funcțiune de complement direct. Subliniază complementele directe.

Scanned with OKEN Scanner

VI. *Un verb poate avea* **două sau mai multe complemente directe,** *așezate unele după altele sau despărțite prin alte părți de propoziție:*

P C1 C2 C3

a) Cravașele șuieră. Izbesc **obrazuri, cefe, spinări.** — Z. Stancu, *Desculț.*

S P C1 A1 C2 A2

b) Zăpada încărca **crengile** de copaci și **acoperișurile** caselor. — M. Eminescu, *La aniversară.*

Schemele raporturilor sintactice se pot face astfel:

a)

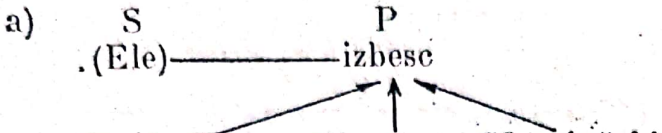

b)

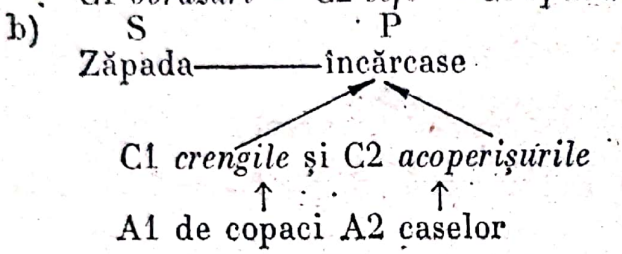

Schemele simplificate

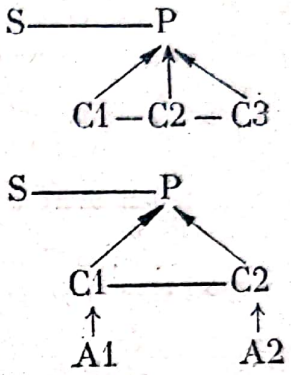

EXERCIȚII

1. Subliniază părțile principale și părțile secundare din propozițiile următoare, astfel: predicatul cu o linie; subiectul cu două linii; atributele cu o linie întreruptă și complementele cu o linie în zigzag. Notează predicatele cu *P*, subiectele cu *S*, apoi complementele directe cu *C* și atributele cu *A* și numerotează-le. Fă schema raporturilor sintactice coborînd complementele directe și atributele sub cuvintele determinate.

a) — Măi, Huțule, ia scrie-mi tu mie pe hîrtie: cimpoi, vioară și fluier. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

b) Nu voi mormînt bogat,
Cîntare și flamuri, /
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri. — M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat.*

c) Războiul cere carne și sînge / și oamenii dau războiului carnea lor și sîngele lor. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Primăvară, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă. — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

e) În fiecare pîine, mîna omului plămădește tainele pămîntului, secretele soarelui și lacrimile cerului. — Tudor Mușatescu, *10.*

2. Construiește două propoziții cu mai multe complemente directe ale aceluiași verb, exprimate prin substantive, și alte două propoziții în care substantivele cu funcțiune de complement direct să fie determinate de unul sau mai multe atribute.

Fă schema raporturilor sintactice.

Locul complementului direct

I. *Locul obișnuit al complementului direct este după cuvîntul determinat. El poate sta însă și înaintea cuvîntului determinat:*

Ba eu **oaste** *n-oi lua,*/

Că țara **m**-*a blăstema:*/

Cine *aduce* oaste-*n* țară /
Sub blăstemul țării piară! — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

EXERCIȚII

1. Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele și complementele directe. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului. Indică prin săgeată cuvintele determinate de complementele directe. Analizează complementele directe arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Tu de asta nu uita: / Armele să-ți oțelești, /
Vamă dreaptă să plătești, / Hainele să-ți primenești.
— *Novac și Corbul.*

b) Hîrtia o adusese poșta, o dată cu ziarul. Moromete nici măcar n-o citise, / își aruncase doar ochii pe plic, / văzuse titulatura băncii / și-l lăsase pe Niculaie / să-l deschidă. El răsfoia ziarul. — M. Preda, *Morometii.*

c) Ba și-n ciur le-adusei apa, /
Ca să fiu în rost, /
Lemne le-am tăiat cu sapa. — G. Coșbuc, *Nunta în codru.*

d) Și pe cîți n-a ajutat dumnealui după puterile dumnealui, cu bani / pe care nu i-a mai văzut. — I. Al. Brătescu-Voinești, *„Un reghiment de antilerie".*

e) Ce spun stelele cerului / cînd clipesc din ochii lor rotunzi, noaptea?... — Z. Stancu, *Desculț.*

2. Construiește:
— două propoziții în care complementul direct, exprimat printr-un substantiv fără prepoziție, să fie așezat la începutul propoziției;
— patru propoziții interogative în care complementul direct să fie exprimat prin pronumele *care, cine, ce, cîți (cîte).*
Subliniază complementele directe și indică prin săgeată verbele determinate.

II. Cînd verbul determinat este la *infinitiv* sau la *conjunctiv*, *complementul direct exprimat printr-un pronume personal neaccentuat se intercalează între prepoziția infinitivului sau conjuncția „să" și verb. Complementul exprimat prin pronumele „-l" sau „-i" se leagă de prepoziția „a" sau de conjuncția „să" prin liniuță:*

pentru *a-l lămuri;* pentru *a-i lămuri;* pentru *a vă lămuri; să-l lămurești; să-i lămurești; să vă lămurească.*

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie verbele la modul infinitiv sau conjunctiv și cu două linii complementele directe care le determină. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) Înainte de a-l lăsa singur pe măria-sa, slujitorul cel oacheș a scos cu grijă o straiță... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Oștenii vechi știu / cum să-i hrănească pe drum, / a răspuns bătrînul fără a-l privi. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Și aș ruga pe luminarea-sa, / că [dacă are de gînd a ne ospăta,] apoi să ne îndeasscă mai mult cu udeala. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) Mihai nu putea a se înțelege cu creditorii, lipsindu-i mijloacele de a-i plăti. Vru a pune stavilă la răpirile lor, / dar nu izbuti decît a-i întărîta mai mult și a-i revolta asupră-i. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

2. Construiește cîte două propoziții în care complementele directe, exprimate prin pronumele *-i, -l, ne, vă, le,* să determine un verb la infinitiv și alte propoziții în care aceleași complemente să determine un verb la conjunctiv. Subliniază complementele directe.

Scanned with OKEN Scanner

III. *În limba română, de foarte multe ori, un verb are* **două complemente directe care se referă la același obiect.** *Unul din aceste complemente este exprimat printr-un pronume personal sau reflexiv neaccentuat, iar celălalt printr-un substantiv precedat de prepoziția* **pe** *sau prin forma accentuată a pronumelui.*

Cele două complemente care se referă la același obiect stau, de obicei, unul înaintea verbului determinat și altul după verb. Ele pot sta însă și amîndouă după verb sau înaintea verbului:

L-*am văzut* **pe Gheorghe. L-***a văzut* **și pe el.**

*N-am văzut-***o de mult pe Maria. Pe ea o** *văd* mai rar.

Să nu faci greșeala *de a lua complementele exprimate prin pronume neaccentuate împreună cu verbul determinat.*

EXERCIȚIU

Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele, atributele și complementele directe. Notează și numerotează atributele și complementele și fă schema raporturilor sintactice din propozițiile în care se află complemente directe.

a) Și așa încetul cu încetul, ... a început / să-l uite pe Dinu... Poate or fi muncit-o și pe ea vreodată... gînduri mai luminoase. — I. Agîrbiceanu, *Fefeleaga*.

b) Maiorul Drăgușin a zîmbit. L-a învăluit pe Sîngeorzan cu o privire plină de dragoste. Îl iubeam cu toții pe sergent. Avea o minte ageră, ascuțită și un curaj ... — D. Vicol, *Ultima brazdă*.

c) — Eu cunosc pe vinovați... Vinovat e un moșneag neînțelept / care a crezut zvonuri și vești... Și acel moșneag se blăstămase pe sine însuși / ca să n-aibă tihnă și pace / pînă n-a lua cu sabia țeasta acelui cîne vînzător. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Dotat cu un talent mare, el și-a iubit țara, / s-a respectat pe sine / și a lăsat în memoria noastră operele spiritului și ale inimii sale. — I. Ghica, *Amintiri despre Gr. Alexandrescu*.

Punctuația complementului direct

I. *Complementul direct nu se desparte prin virgulă de cuvîntul determinat:*

Am adus **cărțile.** *Am adus* toate **cărțile. Cărțile le-***am adus* eu.

II. *Complementele directe care determină același verb se despart sau nu se despart între ele prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație ale părților de propoziție coordonate.*

EXERCIȚIU

Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești complemente directe ale aceluiași verb juxtapuse sau coordonate prin conjuncțiile *și, sau, ori, nici, fie*. Conjuncțiile să fie puse și înaintea primului complement. Explică oral punctuația folosită.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul indirect

I. Complementul indirect *determină* un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție. *El arată obiectul căruia i se atribuie acțiunea, însușirea sau caracteristica exprimată prin cuvîntul determinat.*

	Cuvîntul determinat	Ce i se atribuie obiectului
Ne uităm la munții	*verb;*	o acțiune;
îmbrăcați în codri.	*participiu* cu valoare adjectivală;	o însușire;
Pomii sînt *plini* de flori.	*adjectiv;*	o însușire;
Pădurea este *mai departe* de sat.	*adverb;*	o caracteristică.
Vai de zilele noastre cele pustii! — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*	*interjecție* cu funcțiune de predicat.	

De multe ori, din acțiunea verbului determinat rezultă *un folos* sau *o pagubă* pentru obiectul indicat de complementul indirect:

	Ce rezultă
I-*am adus* băiețelului o minge.	— *un folos* pentru obiectul *băiețelul:* i s-a adus un obiect *(o minge);*
Am luat mingea de la Ion.	— *o pagubă* pentru obiectul *Ion:* i s-a luat un obiect *(mingea).*

Complementul indirect răspunde la diferite întrebări care depind de cazul substantivului sau al pronumelui prin care este exprimat:

	Cazul	*Întrebările*
I-*am adus* băiețelului o minge.	dativ;	Cui am adus? — *băiețelului.*
Ne uităm la munți.	acuzativ;	La ce ne uităm? — *la munți.*
Vorbeam despre tine.	acuzativ.	Despre cine vorbeam? — *despre tine.*

Observă că atunci cînd complementul indirect este exprimat printr-un substantiv sau pronume la acuzativ cu prepoziție, întrebarea începe cu prepoziția respectivă: la *ce?* despre *cine?*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate complementele indirecte din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le după modelul următor:

Model de analiză

	Prin ce este exprimat		Întrebările
	complementul indirect	cuvîntul determinat	
am dat *Mariei;*	substantiv în dativ;	verb;	*Cui* am dat?
vorbește *cu el;*	pronume personal în acuzativ cu prepoziția *cu;*	verb;	*Cu cine* vorbește?
e plină *de rod;*	substantiv în acuzativ cu prepoziția *de.*	adjectiv.	*De ce* e plină?

Textele de analizat

a) Moș Vasile își șterge fruntea de sudoare. Toată figura lui e luminată de mulțumirea omului / care a luptat cu moartea / și a biruit-o. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) S-a sculat bietul Ali de pe jos, / s-a scuturat de colb, / apoi, uitîndu-se la binefăcătorul lui, i-a mulțumit îngînînd cuvinte de adîncă recunoștință. Pe urmă, a mulțumit Ali și lui Mahomet. — Em. Gîrleanu, *Recunoștința.*

c) — Ascultă, prietine Agapie, / deocamdată aud vorbe, / și eu sînt deprins cu faptele. Am înțeles de la căpitanul Petrea... / că vadul Lipșei nu-i departe de tîrgul Moghilăului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Mircea și Stoica urmau prin păduri calea lor cea rătăcită, plini de groază ... / și fugeau înainte speriindu-se de vîntul dimineții / ce mătura uscăturile. — Al. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău.*

e) — Na, / na și ție!

Îmi întorsei capul. Aruncase cîinelui o bucățică de carne. — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente indirecte care determină: *un verb; un adjectiv; un adverb; o interjecție.* Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Cele mai multe complemente indirecte sînt exprimate prin* **substantive, pronume** *sau* **alte părți de vorbire cu valoare de substantiv,** *la cazul* **dativ** *fără prepoziție sau la* **acuzativ** *cu diferite prepoziții:* **cu, de, despre, între, la, de la, pentru** etc.:

Le-am dat **fratelui** tău.	*substantiv* în dativ;
Le-am dat **lui Ion.**	*substantiv* în dativ;
Vorbeam **despre excursie.**	*substantiv* în acuzativ cu prepoziție;
Le-am pregătit **pentru tine.**	*pronume* în acuzativ cu prepoziție;
Sătulul nu crede **celui flămînd.**	*adjectiv cu valoare de substantiv,* în dativ;
M-am adresat **celor doi.**	*numeral cu valoare de substantiv,* în dativ.

Complementul indirect se exprimă și prin *substantive* sau *pronume* **în genitiv** *cu prepozițiile* **asupra, contra, împotriva:**

S-a aruncat **asupra dușmanului** (sau **asupra lui**).

A luptat **contra** (**împotriva**) **nedreptății.**

Scanned with OKEN Scanner

Aceste complemente exprimă de obicei atitudinea subiectului față de obiectul indicat prin complementul indirect. Ele răspund la întrebările: **asupra cui?, contra (împotriva) cui?.**

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează complementele cu litera *C* și numerotează-le. Scoate din texte complementele indirecte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebările la care răspund; prin ce părți de vorbire sînt exprimate și cazul la care se află.*

a) Acolo, jos, ei erau cu picioarele pe pămînt / și se puteau bate cu lupii. De ei era bine... Numai el spînzura între cer și pămînt, înconjurat de valurile de frig / care îl mușcă fără milă. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

b) Mi-e dragă una / și-i a mea.
Decît să mă dezbar de ea, /
Mai bine aprind tot satul. — G. Coșbuc, *Numai una.*

c) Și neștiind [ce să facă,] zise lui Ipate cu binișorul: /
— Om bun, na-ți banii... / și lasă-mă în pace. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

d) — Avem nevoie de oșteni buni, cinstite comise Manole.
— Măria ta, [răspunse Jder bătrînul,] acești feciori ai noștri nu s-au născut pentru altceva.
— Ai rostit vorbe plăcute pentru urechile noastre, cinstite comise. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) Mai tîrziu, după întîmplarea cu Darius, s-a stropșit asupra Daciei alt cotropitor îngîmfat, Lisimachos al Macedoniei. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

f) Măria-sa mai poruncește negustorilor / să coboare obloanele / și să-și scoată marfa. Nimănui nu-i va lipsi un capăt de ață. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) Clipa însă de reculegere trece ca o clipă / și maiorul ... se repede asupra inamicului. — I.L. Caragiale, *Vizită...,*

h) Fulgerele adunat-au contra fulgerului / care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pămînt și mare. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

2. Construiește cîte o propoziție cu complemente indirecte exprimate prin substantivele *copil, fiu* și *fiică*, la numărul plural, în cazul dativ fără prepoziție și în cazul acuzativ cu prepoziție. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle un complement indirect exprimat prin substantivele *familie, civilizație, declarație*, la numărul singular, în cazul genitiv precedat de una din prepozițiile *asupra, contra, împotriva*. Subliniază complementele indirecte.

III. *Complementul indirect se exprimă și printr-***un verb la un mod nepersonal:**

E dornic **de a citi.** — verb la *infinitiv;*

S-a săturat **de umblat** prin lume. — verb la *supin.*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Analizează complementele indirecte arătînd la ce întrebări răspund și prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Dar [cînd auzeam eu de legănat copilul,] nu știu / cum îmi venea, / căci tocmai pe mine căzuse păcatul / să fiu mai mare între frați. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Băiatului îi era frică, / dar îi era și rușine de a-i fi frică. Așa chemă pe cîine într-un gînd bun: /
— Azor!

Scanned with OKEN Scanner

Acesta, foarte mulţumit de a-şi găsi stăpînul, deschise gura / şi gîfîi mai departe, lăsîndu-se să-l netezească băiatul pe cap.

Relaţiile de prietenie dintre cîine şi băiat deveniră şi mai puternice / cînd băiatul, aducîndu-şi aminte de curea, o legă de gîtul lui Azor. — D. Zamfirescu, *Spre Coteşti*.

c) — Ivane, [cînd te-i sătura de umblat prin lume,] atunci să vii / să slujeşti şi la poarta mea, / că nu ţi-a fi rău. — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

d) — Ia să-l învăţ eu a-şi mai bate altă dată joc de om...

Şi [cum dormea sărmanul cu faţa în sus,] îi pune cărbunele pe pieptul gol, zicînd: / — Na! Satură-te de făcut şagă cu mine, cîrpaciule! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construieşte cîte două propoziţii cu complemente indirecte exprimate prin verbe la infinitiv şi la supin. Subliniază complementele indirecte şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

IV. *Uneori între substantivul cu funcţiune de complement indirect şi prepoziţia care îl precedă se intercalează unul sau mai multe atribute. Fii atent să nu iei prepoziţia cu atributul care urmează după ea:*

A1 A2 C

Mă interesez de *această importantă* **lucrare.**

Mă interesez

↑

C *de lucrare(a)*

↗ ↖

A1 aceasta A2 importantă

EXERCIŢII

1. Subliniază în mod diferit complementele indirecte exprimate prin substantive în acuzativ cu prepoziţie şi atributele. Notează-le şi numerotează-le, apoi fă schema raporturilor sintactice numai pentru propoziţiile în care se află complemente indirecte.

a) Toţi zmeii din lume
Se-nchină l-al meu nume. — V. Alecsandri, *Făt-Logofăt*.

b) Garoafele din glastră...
Vorbesc de-o fată blondă cu faţa diafană, /
Vorbesc de-o prea frumoasă şi mîndră castelană. — D. Anghel, *Cîntec*.

c) Cînd sosi ziua mezatului, / piaţa ocîrmuirii înfăţişa un tablou vrednic de cele mai cumplite vremi ale barbariei. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn şi a unei parale*.

d) Ne luăm rămas bun de la mîndreţile ţinutului Prahova / şi căutăm spre răsărit... la munţii cei plini de comori. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

2. Construieşte trei propoziţii în care să se afle două sau mai multe atribute intercalate între substantivul cu funcţiune de complement indirect şi prepoziţia care îl însoţeşte. Subliniază în mod diferit complementele indirecte şi atributele şi fă schema raporturilor sintactice.

V. *Un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecţie poate avea* **două sau mai multe complemente indirecte:**

C1 C2 C3

Nu mă mai gîndeam nici **la Iosub**, nici **la Maria**, nici **la străin**... — V. Em. Galan, *La răzeşi*.

Nu mă gîndeam

↖ ↑ ↗

C1 *la Iosub* C2 *la Maria* C3 *la străin*.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori, cînd un verb are mai multe complemente indirecte exprimate prin substantive cu prepoziție, dacă este vorba de aceeași prepoziție, ea nu se mai repetă înaintea fiecărui complement:

C1 C2

Oamenii au împodobit malurile Dunării... *cu sate* și *orașe* (și *cu* orașe). — Z. Stancu, *Desculț*.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele indirecte, notează-le cu litera *C* și numerotează-le. Scoate din texte complementele indirecte ale aceluiași verb împreună cu verbul determinat și fă schema raporturilor sintactice după modelul de mai sus.

a) Adu-ți aminte de viață,
De parcul cu roșii troiene.
Se începea cu un murmur,
Cu joc, cu semne. — M. Banuș, *Legămînt*.

b) Am mers, / am însetat, / m-am închinat
La șipot, la izvor și la fîntînă ... — N. Labiș, *Regenerarea*.

c) Ați împletit atîta jale
În doina voastră / care plînge, /
Doar holdele cu spice grele
Răsar din lacrimi și din sînge. — O. Goga, *Graiul pînii*.

d) În văile lui se auzeau scormonind sălbăticiunile, / dar în colibă păstorii vorbeau despre socialism, despre îngrășăminte chimice, halate și eprubete. — Geo Bogza, *Fabrică și munte*.

e) Îmi umplu buzunarele cu maci ..., cu sîngele-voinicului și albăstrele. — Al. Sahia, *Pe cîmpia de sînge a Mărășeștilor*.

2. Construiește cîte două propoziții cu mai multe complemente indirecte ale aceluiași verb. Subliniază complementele indirecte și fă schema raporturilor sintactice.

Locul complementului indirect

I. *Locul obișnuit al complementului indirect este după cuvîntul determinat, dar el poate sta și înaintea acestuia:*

Unii își trăiesc viața, alții o *închină* **unui vis**. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Dunării *fac* turcii vad. — St. O. Iosif, *Gruia*.

Complementul indirect poate sta chiar lîngă cuvîntul determinat, ca în exemplele de mai sus, sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de propoziție:

Ne apropiem tot mai mult **de țința** călătoriei noastre.

De partea aceasta a grădinii *mă ocup* eu.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Cu un ceas înaintea amiezii, domnul s-a ridicat din tron / și a zis către jupînii juzi surîzînd lînced: /
— Destul. Ajunge fiecărei zile răutatea ei. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) În urmă-mi popoarele cîntă
Cîntări de la mine-nvățate. — G. Coșbuc, *Povestea cîntării.*

c) Spune-mi / cum pot de rimă, de muză-a mă desface, /
Și eu, drept răsplătire, o satiră ți-oi face.
— Gr. Alexandrescu, *Epistolă — Domnului maior Voinescu II.*

d) Pentru dînsul nu exista lucru / care să nu fie bun de nimic... Mă uitam la el / cum clătina din cap / și mormăia: „hm! ... de !" / la orice socotea el / că e un act de risipă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moș Niță Hîrleț.*

e) De lupi, urși, mistreți și căprioare erau plini codrii. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*

f) Se desfăta în palaturile cele aurite..., / se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curățenia aerului, ca un fericit. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe....*

g) Am apărat pe sărmanii lumii / și am ridicat sabia împotriva nedrepților diregători ai țării acesteia. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente indirecte așezate după cuvîntul determinat și înaintea acestuia, alături de cuvîntul determinat sau despărțit de acesta prin alte părți de propoziție.

Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Cînd complementul indirect exprimat printr-un pronume personal sau reflexiv în dativ determină un verb la infinitiv sau la conjunctiv, el se intercalează între prepoziția infinitivului sau conjuncția* **să** *și verb:*

pentru *a*-**mi** *aduce;* pentru *a*-**ți** *aduce;* pentru *a*-**i** *aduce;* pentru *a*-**și** *aduce;* *să*-**mi** *aducă; să*-**i** *aducă; să*-**și** *aducă;* pentru *a* **ne** *aduce;* ca *să* **ne** *aducă.*

EXERCIȚIU

Construiește cîte o propoziție în care complementele indirecte exprimate prin pronumele *-mi, -ți, -i, și* să determine un verb la infinitiv și alte propoziții în care aceleași complemente să determine un verb la conjunctiv. Subliniază complementele indirecte.

III. *În limba română un verb poate avea două complemente indirecte care se referă la același obiect. În acest caz unul din complemente este exprimat printr-un pronume personal neaccentuat la dativ:*

Îi *dă* zestre **Petruții** șase boi. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

Vouă **vă** *pune* lege, pedepse vă măsoară... — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

EXERCIȚII

1. Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele și complementele indirecte. Notează și numerotează complementele indirecte și fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care se află două sau mai multe complemente indirecte.

a) Frumos și-a dat căciula pe ceafă / și s-a uitat în sus, / iar mie mi s-a părut / că văd în el... toată mîndria neamului românesc. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

b) Străinilor voi nu le-ați spus /
Că doine ca a noastre nu-s? — G. Coșbuc, *Vestitorii primăverii.*

c) Stînd de vorbă cu Iacob Filosof, am aflat / că negustătorii de la Crim i-au adus lui știri / care se potrivesc cu ale mele. Eu le am de la mărginenii Bugeacului, de la fugarii de la Oceacov. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Răzeşii din Vadu s-au întors acasă, / unde totuşi nu lui Zamfir îi dădură dreptate, ci lui Iosub: / Ce-i prea mult, / i-a strigat atunci Iosub lui cumnatu-său, / nici porcului nu-i priește! — V. Em. Galan, *La răzeşi*.

Punctuaţia complementului indirect

I. *Complementul indirect nu se desparte prin virgulă de cuvîntul determinat:*

Şi, purtat de biruinţă, *să mă-mpiedec* **de-un moşneag?** — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

II. *Complementele indirecte care determină acelaşi cuvînt, dacă arată obiecte diferite, se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuaţie ale părţilor de propoziţie coordonate.*

EXERCIŢIU

Construieşte cîte două propoziţii cu mai multe complemente indirecte ale aceluiaşi verb:
— nelegate prin conjuncţii;
— legate prin conjuncţiile *şi, sau, ori*, folosite numai între complemente;
— legate prin conjuncţiile *şi, nici, sau, ori, fie*, folosite şi înaintea primului complement.
Explică oral punctuaţia folosită.

Complementul de agent

I. Complementul de agent* *determină* **un verb la diateză pasivă** *şi arată* **de cine este făcută acţiunea** *exprimată de verbul determinat.*

Această strîmtoare *fu aleasă* **de Mihai-vodă...** — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Eforturile *depuse* **de către căpitănie...** n-au mai avut nici un rezultat. — Al. Sahia, *Revolta din port.*

Complementul de agent răspunde la întrebarea **de cine?** sau **de către cine?**: *de cine* fu aleasă? — *de Mihai-vodă; de către cine* (au fost) *depuse?* — *de către căpitănie.*

Complementul de agent *se exprimă printr-*un **substantiv în acuzativ precedat de prepoziţia de** sau **de către** (ca în exemplele de mai sus), printr-**un pronume** *sau prin* **orice parte de vorbire folosită cu valoare de substantiv**, *precedată de una din prepoziţiile menţionate.*

Ruinele şi pivniţa se cutremurau de exploziile bombelor *trase* **de ai noştri.** — A. Mihale, *Casa de piatră.*

* Denumirea „complement *de agent*“ vine din limba latină: *agens — agentis = care face, îndeplineşte.*

Scanned with OKEN Scanner

A fost lăudat **de amîndoi.** *A fost lăudat* **de cei pricepuți.**

Într-o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb la diateza pasivă, *subiectul gramatical* arată *cine suferă acțiunea*, iar **complementul de agent** arată *cine este* **autorul acțiunii.** De aceea, despre *complementul de agent* se spune că este și **subiect logic:**

Florile au fost culese **de Ileana.**

subiect gramatical *complement de agent* și *subiect logic.*

Dacă trecem verbul de la diateza pasivă la diateza activă, *complementul de agent (subiectul logic) devine subiect gramatical:*

Ileana *a culeș* florile.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele de agent și indică prin săgeată verbele determinate. Scoate din texte complementele de agent împreună cu verbele determinate și analizează-le într-un tabel cu următoarele coloane: 1) *la ce mod este verbul determinat;* 2) *prin ce părți de vorbire sînt exprimate complementele de agent.*

a) Cum stam așa, / luarea-aminte îmi fu chemată de-o zarvă de strigăte / ce se apropiau crescînd. — M. Sadoveanu, *Puhoierii.*

b) Aseară, după ce au adormit, / m-am dus cu Mărioara în odaia lor / și le-am pus în ghetele, așezate de ei cu mare grijă pe fereastră, lucrurile trimise de dumneata. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

c) Aceste scrisori n-ajunseră pînă la Ali, fiind prinse de către ai noștri. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

d) După ceasul al cincilea, au fîlfîit perdelele ceții / și au prins a fi mînate de un vînt din răsărit. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

e) Și totuși prilejul nu-i adusese încă față-n față, / să se măsoare. Astăzi însă clipa dorită de amîndoi sosise pe neașteptate. — Em. Gîrleanu, *Luptătorii.*

f) Petrea-Bacalu era pe atunci numele de modă al otelurilor din Moldova... Acest nume fusese ilustrat de bogatul Petre-Bacalu din Iași... — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

2. Subliniază cu o linie complementele de agent și cu două linii complementele indirecte construite cu prepoziția *de.* Indică prin săgeată verbele determinate.

a) Pe stînga, Ceahlăul se înălța în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mîna fermecată a vreunui vrăjitor din povești. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Rătăcit de ceilalți, Miu s-a aruncat pe calul de cetlău, retezînd-o d-a curmezișul holdelor. — B. Șt. Delavrancea, *Răsmiriția.*

c) Bădicul Melentea are o casă de bîrne înnegrită de vreme și mîncată de cari, sus, la marginea pădurii. — I. Agîrbiceanu, *Melentea.*

d) Convins ca voi el este-n nălțimea-i solitară
Lipsită de iubire, / cum că principiul rău,
Nedreptul și minciuna al lumii duce frîu,
— M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

II. Prepoziția compusă *de către* se folosește de obicei înaintea complementelor de agent exprimate prin substantive ce denumesc *persoane, instituții* sau *țări:*

În Țara Românească primele cărți au fost tipărite *de către (de) tipograful* Macarie.

Propunerile au fost făcute *de către (de) Republica Socialistă România.*

EXERCIȚIU

Construiește cîte două propoziții în care complementul de agent să fie exprimat prin substantive ce denumesc persoane, instituții, țări și două propoziții cu complemente de agent, nume de lucruri.

III. Complementul de agent *poate sta lîngă verbul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de propoziție:*

Propunerea lui *fu primită* cu bucurie **de toți.**

EXERCIȚII

1. Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă și complementele de agent. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) A doua zi, Felix fu trezit din somn de grindina repede a unui pian / care răsuna prin apropiere. — G. Călinescu, *Enigma Otiliei.*

b) Sinan, văzînd aceasta, ia ofensiva / și trece podul. Dar deodată se vede oprit în față de Mihai ca de un zid de piatră tare, în dos izbit cu o furie înfocată de căpitanul Cocea. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

c) Fiul craiului cel mai mic... iese afară în grădină / și începe a plînge în inima sa, lovit fiind de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) Eu am fost azi-dimineață pe la Valea-Vacii / și am văzut la marginea pădurii într-un tufiș, lînă de oaie mîncată acum, proaspăt, de lupi. — I. Agîrbiceanu, *Cula Mereuț.*

e) El (Răzvan) fu din simplu soldat ridicat la cele mai înalte trepte ostășești de craiul Poloniei. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

2. Construiește trei propoziții în care complementul de agent să fie despărțit de verbul determinat prin alte părți de propoziție. Subliniază complementele de agent și indică prin săgeată verbele determinate.

IV. *Verbul la diateza pasivă poate avea două sau mai multe complemente de agent:*

C1 C2 C3

Este apreciat **de profesori, de colegi și de prieteni.**

EXERCIȚIU

Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă și complementele de agent. Notează complementele cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice.

a) Dezlegat de la stîlp, Iosub fu luat în seamă de ostaș și de doctori: / îl pansară și luară îndată calea spre Bogza. — V. Em. Galan, *La răzeși.*

b) Iar deasupra Condrenilor ... se află vestita Cetatea Neamțului, ... locuită vara de vitele fugărite de streche și străjuită de ceucele și vindereii / care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Ajungînd acolo Floarea-împărăteasa și cu Ler Voievod, au fost întîmpinați de Albu-împărat, de împărăteasa lui, de copii și de o ceată întreagă de fruntași. — I.L. Caragiale, *Poveste.*

d) Tot în acele zile, alte trei mii de turci trec Dunărea, / dar fură îndată întîmpinați de către locuitorii țărani adunați și de către păzitorii marginilor / și fură învinși. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Scanned with OKEN Scanner

Punctuația complementului de agent

Complementul de agent *nu se desparte prin virgulă de verbul determinat.*

EXERCIȚIU

Construiește trei propoziții în care să se afle mai multe complemente de agent ale aceluiași verb. Complementele să fie legate prin conjuncțiile *și, sau, ori, fie*, folosite și înaintea primului complement. Subliniază complementele și explică punctuația lor.

COMPLEMENTELE NECIRCUMSTANȚIALE

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Jap se năpusti orbește în conmeseni. Trînti pe unul, / puse pe fugă pe al doilea / și se încăieră temeinic cu al treilea. Dar cei luați fără de veste își veniră în fire / și săriră cu toții asupra lui Jap. — G. Galaction, *Viteazul Jap.*

b) Cu atîta gingășie se rugară copiii, / încît bucătăresei i se făcu milă de dînșii; / le dete cîte un codru de pîine, / celui mare îi dete capul găinii, / celui mijlociu pipota, / și celui mai mic inima, socotind / că acestea sînt lucruri de nimic. — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați.*

c) — ... Hai, / nu mai sta la îndoială / și dă-mi-le, / căci atunci are să fie bine și de stăpînu-meu, și de stăpînă-ta, și de mine, și de tine...

Turturica parcă n-ar fi voit, / dar calul ... se răpede / și-i ie apa și smicelele cu hapca, / și apoi fuge cu dînsele la fata împăratului / și i le dă ... Atunci lui Harap Alb i s-a umplut inima de bucurie. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) Din zorii zilei pînă-n noapte, bătrînul ... nu stă o clipă; / ici are de plivit o buruană, / dincolo are de tuns o ramură, / într-o altă parte de semănat ori de răsădit o floare. — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății.*

e) Cine n-a auzit de acest războinic?... Încă din tinerețe și-a pus capul pentru frații săi, pentru noi toți... Fiind și frate al lui Ion-vodă, Domnia de astăzi a Moldovei se teme de el / și ațîță pe turci împotriva lui. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

f) Văzîndu-se astfel trădat de unii din boierii săi, părăsit de oștile ajutătoare, Mihai se temu d-a nu cădea în vreo cursă a vrăjmașului sau a fi zdrobit de puterile lui cele numeroase. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

g) Erau la mijloc bani, / poate chiar foarte mulți bani, / pe care putea / să-i cîștige ușor, / fără ca să-i facă vreo nedreptate cuiva în lumea aceasta.

Foarte mulți, / foarte ușor! / și acest „foarte" creștea-n închipuirea ei..., / încît se vedea în cele din urmă scăpată de toate nevoile, putînd / să dispună ea însăși de sine. — I. Slavici, *Comoara.*

h) Și cum ajunge la fîntînă, / cum începe a bea lacom la apă și a-și linge buzele de dulceața și bunătatea ei. Și mai stă din băut / și iar începe a mormăi; / și iar mai bea ..., / pînă ce de la o vreme încep a-i slăbi puterile... / și adoarme mort, / de puteai / să tai lemne pe dînsul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

COMPLEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE

Complementele circumstanțiale arată în general împrejurările în care se petrece o acțiune: **locul, timpul, modul, cauza, scopul, condiția** etc.

După împrejurările pe care le arată, complementele circumstanțiale sînt de mai multe feluri: *complemente circumstanțiale* **de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, condiționale, concesive** și altele.

Complementul circumstanțial de loc

I. Complementul circumstanțial de loc *determină* un verb *sau* o interjecție *cu funcțiune de predicat. El arată* locul *unde se petrece acțiunea*, punctul de plecare, direcția *sau* limita acțiunii.

	Ce arată complementele	Întrebările la care răspund
Îmi *petrec* vacanța la țară.	locul unde se petrece acțiunea;	Unde petrec? — *la țară.*
Am mers prin pădure.		Pe unde am mers? — *prin pădure.*
Am plecat din sat în zori.	punctul de plecare al acțiunii;	De unde am plecat? — *din sat.*
Ne ducem spre Brașov.	direcția acțiunii;	Încotro ne ducem? — *spre Brașov.*
Hai spre casă.		Încotro hai? — *spre casă.*
Am sosit acasă.	limita acțiunii.	Unde am sosit? — *acasă.*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc. Scoate-le din texte împreună cu verbele sau interjecțiile determinate și arată la ce întrebări răspund.

a) Ies din scorburi jderii și mițele sălbatice / și se călăuzesc pe cărările misterioase ... Lupoaicele își scot din vetrele de mușchi puii ... — M. Sadoveanu, *Demonul tinereții.*

b) După ce s-au urcat în turnurile de strajă oșteni pietroși, / Mircea s-a grăbit spre Argeș. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) Stau acum pe-o buturugă /
Și mă uit prin văi.
Nu-i mai mult decît de-o fugă
Pînă-n deal; / și parcă-i oaste, /
Cum se văd în șir pe coaste
Sutele de căi .— G. Coșbuc, *Chindia.*

d) Și [cînd să pună mîna pe dînsa,] zbrr! ... pe vîrful unui munte / și se ascunde după o stîncă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) — Hai în pădure! strigară oamenii din față, trei vecini, privind marginile cerului și muntele ... — E. Barbu, *Pe ploaie.*

f) Capra țîști! în dreapta, / țîști! în stînga, / se depărta mereu. — P. Ispirescu, *George cel viteaz.*

2. Fă o descriere în care să folosești complemente circumstanțiale de loc. Complementele să determine verbe sau interjecții și să arate *locul acțiunii, punctul de plecare, direcția* sau *limita acțiunii*. Subliniază complementele circumstanțiale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

Scanned with OKEN Scanner

II. *Complementele circumstanțiale de loc se exprimă:*

a) *prin* **substantive, pronume** *sau* **alte părți de vorbire cu valoare de substantiv** *precedate de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:*

M-am ***așezat*** **pe o piatră** cu fața la oraș și	*substantiv cu prepoziție;*
l-am privit pînă *s-au* ***aprins*** **deasupra lui** stelele. — Z. Stancu, *Desculț.*	*pronume cu prepoziție;*
Țăranii *s-au* ***strîns*** **în jurul mașinilor.** — Tr. Coșovei, *Oltenia de azi.*	*substantiv cu locuțiune prepozițională;*
Ajunserăm **pînă la cei doi.**	*numeral cu valoare de substantiv* precedat de o prepoziție compusă.

b) *printr-*un **adverb** *cu prepoziție sau fără prepoziție ori printr-*o **locuțiune adverbială:**

Cînd *deschisei* ochii, soarele *era* **sus.**	*adverbe fără prepoziție;*
Soarele s-a înfipt în creștetul cerului și **de acolo** *dogorește.* — Em. Gîrleanu, *Tovarășii.*	*adverb cu prepoziție;*
De jur împrejur *sînt* numai livezi.	*locuțiune adverbială.*

c) *printr-*un **verb la supin:**

Ba și **pe la scăldat** *am tras o raită...* — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

După cum se vede din exemplele de mai sus, *complementul circumstanțial de loc poate sta după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia.*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc și indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate din texte complementele circumstanțiale împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *la ce întrebări răspund* și *prin ce părți de vorbire sînt exprimate.*

a) Tresărind scînteie lacul /
Și se leagănă sub soare; /
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul / să mă fure /
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul. — M. Eminescu, *Freamăt de codru.*

b) Numai rareori își ridică ochii ... / și se uită împrejur nedumerit... În creieri îi vuiește un gînd chinuitor / și necontenit bolborosește:
— Am să mor în bătălie .... — L. Rebreanu, *Hora morții.*

c) Stăteam într-un cotlon, foarte departe de lume... Doi sori luceau alături: / unul deasupra noastră, / altul în balta limpede. Așteptam neclintiți lîngă adîncul iazului, / fără să vorbim. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor.*

d) După vreo două ore de muncă, ajunseră în preajma Stănileștilor.
De departe se vedea satul, așezat pe povîrnișul unei coline. — D. Zamfirescu, *În război.*

e) Vulpea stă lîngă vizuină / și nu se-ndură / să meargă la vînat ... Iar iepurele a zbughit-o la jucat. — Em. Gîrleanu, *Fricosul.*

Scanned with OKEN Scanner

f) Satul se-ntinde la poalele celui din urmă șir de dealuri, / și mai sus coasta e acoperită cu tîrși, / pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor, / iar într-un vîrf ieșit înspre cîmpie, se ridică zidurile părăsite ale Vilagășului, o cetate veche, / de unde ochiul străbate toată cîmpia. — I. Slavici, *Pădureanca*.

2. Construiește cîte o propoziție cu complemente circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepozițiile *dintre*, *între*, *printre*, *înspre* și *întru* (într-o, într-un). Subliniază complementele circumstanțiale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construiește cîte două propoziții în care să se afle complemente circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepozițiile *de pe* și *după* *. Subliniază complementele, apoi scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și arată la ce întrebări răspund.

4. Fă descrierea interiorului unei case folosind complemente circumstanțiale de loc exprimate prin adverbe, prin locuțiuni adverbiale și prin substantive precedate de locuțiunile prepoziționale *în fața*, *în spatele*, *de-a lungul*, *de jur împrejurul*.

Subliniază complementele circumstanțiale de loc și indică prin săgeată cuvintele determinate.

III. *Să nu confunzi complementul circumstanțial de loc exprimat printr-un substantiv cu prepoziția* **pe** *cu complementul direct precedat de aceeași prepoziție:*

Crezînd că deasupra apei e o floare,
se lăsă **pe** **rîtul** trandafiriu. — Em. Gîrleanu, *Musafirul.*

Greuceanu *strînse* o dată **pe** **zmeu**... — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

Unde se lăsă? — *pe rîtul.*

Pe cine strînse? — *pe zmeu.*

Complementul *pe rîtul* arată *locul* unde se lăsă, nu obiectul care suferă acțiunea, iar complementul direct *pe zmeu* arată *obiectul care suferă acțiunea.*

Ține minte: complementul direct precedat de prepoziția **pe** *nu răspunde niciodată la întrebarea* **pe ce?**.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie complementele circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pe* și cu două linii, complementele directe precedate de aceeași prepoziție.

a) Pe tata și pe frate-meu Ion ... i-au legat de prăjini / și i-au dus la tîrg la Turnu. I-au suit pe șlepuri. În mijlocul Dunării, pe apă, i-au ținut luni și luni. — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Greuceanu, auzind, ieși pe pod / și strigă: /
— Vino, zmeule viteaz, / în săbii să ne tăiem...
Aduse zmeul pe Greuceanu / și-l băgă în pămînt pînă la genunchi. Aduse și Greuceanu pe zmeu / și-l băgă în pămînt pînă în gît. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

c) Albe lacrimi cad pe flori
Și pe frunze, / cînd scobori
Plînsă către văi privirea. — G. Coșbuc, *Seara*.

2. Construiește trei propoziții cu complemente circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pe* și trei propoziții cu complemente directe exprimate prin substantive precedate de aceeași prepoziție. Analizează complementele arătînd felul lor și întrebările la care răspund.

---

* Prepoziția *de pe* se folosește înaintea complementului circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea *de unde?*, iar prepoziția *după*, înaintea complementului care răspunde la întrebarea *unde?*.

Scanned with OKEN Scanner

IV. *Unele atribute exprimate prin adverbe sau substantive cu prepoziții arată* **locul** *sau* **direcția** *obiectului denumit prin substantivul determinat:*

izvorul **din pădure**; *drumul* **spre sat**.

Cînd substantivul determinat de atribut este provenit dintr-un verb, atributul lui poate arăta **punctul de plecare, direcția** sau **limita** *acțiunii denumite de substantivul respectiv: plecarea* **din Iași**; *plecarea* **spre Iași**; *sosirea* **la Iași**.

Să nu confunzi aceste atribute cu complementele circumstanțiale de loc.

EXERCIȚII

1. Scoate din textele următoare părțile de propoziție subliniate împreună cu cuvintele pe care le determină și analizează-le arătînd: *întrebările la care răspund* și *felul părților de propoziție*.

Model de analiză

	Întrebările	Felul părților de propoziție
izvorul *din pădure;*	*Care* izvor?	atribut substantival prepozițional;
plecarea *din Iași;*	*Care* plecare?	atribut substantival prepozițional;
am plecat *din Iași.*	*De unde* am plecat?	complement circumstanțial de loc.

Textele de analizat

a) Și iar porneam *înainte, spre asfințit,* / și urmele *dinaintea noastră* erau tot mai depărtate unele de altele. — E. Camilar, *La coasă.*

b) Omul *de sus, de pe sîrmă,* nu mai avea putere / să înainteze...

O pasăre trecu în zbor *peste linia* funicularului / și poate / că omul *de acolo* a mai văzut-o, zicîndu-și ultimul gînd: / „O, dacă aș fi avut aripi!“ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

c) Într-o seară l-au oprit străji cu coif, scuturi și lănci la pătrunderea *în codru*...

Hotărîrea Domnului s-a împrăștiat *în popor* ca lumina. Și a început exodul *spre pustiu*... / și *pretutindeni* era veselie și cîntare, ca-ntr-un drum *spre glia* făgăduinței. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

d) *Pe coastele* astea, [cît e frigul de mare,] tot înăduști! Și nu făcuse decît jumătate din drumul *pînă la Pietroșani.* Pe urmă, *pînă la Petrila,* mai avea încă trei kilometri. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

2. Construiește:

— cîte o propoziție în care cuvintele *de acolo, de la Sinaia, de pe culme* să aibă funcțiunea de complement circumstanțial de loc;

— cîte o propoziție în care aceleași cuvinte să aibă funcțiunea de atribut.

Subliniază complementele circumstanțiale și atributele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

V. *Un verb poate avea* **două sau mai multe complemente circumstanțiale de loc** *așezate după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia:*

C1 C2 C3

a) *Mă culc* **mai departe, în bătătură, sub duzi.** — Z. Stancu, *Desculț.*

C1 C2 C3

b) **Undeva, în urmă, în zare,** *se vedeau* dealurile ondulate. — Z. Stancu, *Desculț.*

C1 C2

c) **Pe stînga,** Ceahlăul *se înalță* **în aer** ca un fantastic castel. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

a)

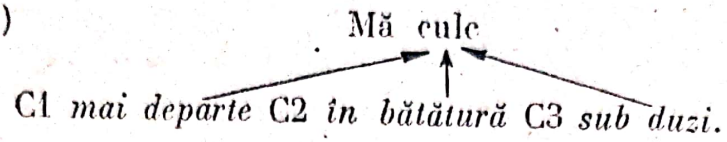

b)

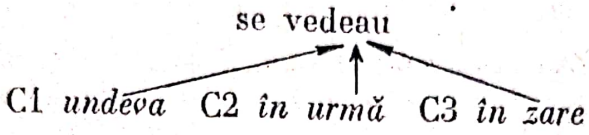

c)

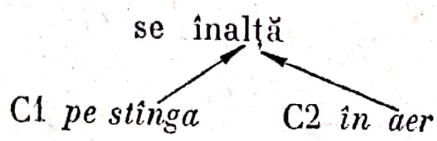

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc din textele următoare, notează-le cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru verbele care au mai multe complemente.

a) Natanail sări pîrleazul grădinii / și-o apucă pe cărare la deal, spre Pocrov, printre flori / care abia atunci se deschideau primei clipe de viață și morții apropiate. — M. Sadoveanu, *Demonul tinereții.*

b) În grădini, în cîmpi, pe dealuri, prin poiene și prin vii,
Ard movili buruienoase, scoțînd fumuri cenușii.

— V. Alecsandri, *Dimineața.*

c) Dar doctorul Pavel Ștefănescu nu poate ajunge pînă acolo. El stă aici, în odăița asta, / și ziua și-o petrece la capătul culoarului, în laborator, în fața microscopului. — L. Demetrius, *Moartea fericitului.*

d) Sihla neagră se-nfioară.
Speriat, dintr-un hățiș,
Pui sfios de căprioară
A ieșit la luminiș.

— G. Topîrceanu, *Balada munților.*

e) Spre răsărit, către valea Siretului, zarea avea ceva trandafiriu. Înspre apus, către munții cei mari, dincolo de păduri de fag și brad, înălbăstreau pîcle. De undeva, din pădure, din Piatra Corbului se vedea în Pătru-vodă și Ceahlău. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești propoziții cu mai multe complemente circumstanțiale de loc ale aceluiași verb, așezate unele după verbul determinat, iar altele înaintea acestuia. Subliniază complementele circumstanțiale, notează-le cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de timp

I. Complementul circumstanțial de timp *determină* **un verb** *și arată* **timpul cînd se petrece acțiunea** sau **durata acțiunii.**

Dînsa *puse* **în fiecare zi** o vorbă bună pentru Rănică... — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică Vulpoiul.*	*Întrebările la care răspunde* **Cînd** puse? — *în fiecare zi.*
Cînta voios sub crengi un șipot,/ *cînta* **din zori și pînă-n seară.** — D. Anghel, *Șipotul.*	**De cînd** cînta? — *din zori.* **Pînă cînd** cînta? — *pînă-n seară.*
Doar n-am *a trăi* **cît lumea...** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	**Cît timp** a trăi? — *cît lumea.*

Ca și celelalte complemente, *complementul circumstanțial de timp poate sta după verbul determinat sau înaintea acestuia:*

Au trecut **de-atunci** mulți ani. **De atunci** *au trecut* mulți ani.

EXERCIȚIU

Subliniază complementele circumstanțiale de timp și indică prin săgeată verbele determinate.

a) E singur,/ și-amintește acum duios/ și cîntă,/
Căci azi se simte tare / și nu-l mai înspăimîntă
Cumplitele furtune/ ce odat-îl cercetară.
— D. Anghel, *Stejarul și vîscul.*

b) ... dacă și acuma va glumi,/ ... dacă deci nici de astă dată Moromete nu va sta cinstit de vorbă,/ niciodată nu-i va mai da bună ziua,/ așa cum se întîmplase pînă acum/ și niciodată n-o să-i mai treacă cu vederea glumele ...,/ care totdeauna l-au zgîndărit. — M. Preda, *Morometii.*

c) Fata într-ascuns îi făcu merinde, / și-nspre sară,... își simți ca prin minune capul treaz. Spre miezul nopții se-ntoarse acasă. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

d) Cînd mă deșteptai,/ soarele pășise de mult peste meridiană ... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

II. *Complementul circumstanțial de timp poate fi exprimat:*

a) *prin* **substantive** *cu sau fără prepoziție,* **singure sau însoțite de adjective ori numerale:**

Au mers așa **luni** în șir.	*substantiv fără prepoziție;*
Unsprezece luni *a stat* Bozan în spital. — Al. Sahia. *Uzina vie.*	*substantiv însoțit de numeral;*
Cine nu vrea să plămădească/ *cerne* **toată ziua.**	*substantiv însoțit de un adjectiv pronominal;*
De copil, Alexandrescu *cunoștea* poeții greci...; **la vîrsta de șaptesprezece ani,** *citise* pe toți clasicii francezi. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*	*substantiv cu prepoziție;* *două substantive și un numeral;*

Scanned with OKEN Scanner

b) *prin* **adverbe sau locuțiuni adverbiale:**

A fost **odată** un vînător...	*adverb fără prepoziție;*
Și, doamne, *frumos era* **pe atunci**...	*adverb cu prepoziție;*
și copiii și copilele megieșilor *erau* **de-a pururea** în petrecere cu noi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	*locuțiune adverbială;*
Stau, săracii, *ș-ascultă* **noaptea** / cum le urlă lupii la ferestre. — A. Vlahuță, *România pitorească.*	*substantiv cu valoare de adverb;*

c) *prin verbe la* **gerunziu** *și la* **infinitiv** *precedate de prepoziția* **pînă** *sau de locuțiunea prepozițională* **înainte de:**

Fiul craiului **încălecînd**, îl *netezește* pe coamă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	*verb la gerunziu;*
A doua zi *plecăm* **pînă a nu răsări** soarele. — A. Vlahuță, *România pitorească.*	*verb la infinitiv* cu prepoziția *pînă;*
Dușmanii *poposesc* **înainte de a azvîrli** pod peste fluviu. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*	*verb la infinitiv* cu locuțiunea prepozițională *înainte de.*

Fii atent la complementele circumstanțiale de timp exprimate prin substantive însoțite de adjective sau numerale: adjectivul sau numeralul se ia împreună cu substantivul, deci formează **o parte de propoziție dezvoltată: unsprezece luni; toată ziua; la vîrsta de șaptesprezece ani** etc.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de timp. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebările la care răspund* și *prin ce sînt exprimate.*

a) — Lasă șaua,/ sai pe mine/
Și de coamă ține-te bine,/
Ca să arăt la bătrînețe/
Ce-am putut la tinerețe. — *Toma Alimoș.*

b) Și de acolo drumeața pornind chiar în acea zi, a mers iarăși un an de zile, prin niște pustietăți și mai grozave. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

c) De ce trebuie/ să dormim ziua/ și să intrăm în Cetate la Suceava noaptea? — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

d) Ichim șovăi îndelung, înainte de a spune/ ceea ce avea de gînd. Tată-său, Nedelcu, aruncase cîndva o vorbă ...:/ „Mă, uite/ un om ca Miai ne-ar trebui nouă ... Că e iute spirt/ cînd vrea". — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

e) Grăind astfel unul, iar celălalt ascultînd, a lucit deasupra ogoarelor și livezilor acelui cuprins soarele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Scanned with OKEN Scanner

f) Azi-dimineață, neavînd treabă, mă scobor la gîrlă. Lăsasem în ajun undița acolo într-un tufiș. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*.

g) Pe ulița pustie sună cînd și cînd, pe pietrișul colțurat al trotuarului, călcîile vreunui trecător grăbit. — Em. Gîrleanu, *Comoara*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente circumstanțiale de timp exprimate:

— prin substantive cu valoare de adverb, care denumesc anotimpurile, zilele săptămînii sau părți ale zilei;

— prin adverbele compuse *azi-dimineață*, *ieri-seară* și prin locuțiunile adverbiale *astă-noapte*, *după-amiază*, *după-masă*.

Subliniază complementele circumstanțiale de timp și indică verbele determinate.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente circumstanțiale de timp exprimate prin verbe la infinitiv precedate de locuțiunea prepozițională *înainte de*. Între prepoziția infinitivului (a) și verb să fie intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate *-l*, *-i*, *-ți*. Subliniază în mod diferit complementele circumstanțiale de timp și complementele intercalate.

4. Construiește trei propoziții cu complemente circumstanțiale de timp exprimate prin locuțiuni adverbiale alcătuite cu prepoziția compusă *de-a*. Subliniază complementele și indică verbele determinate.

III. *Un verb poate avea* **două sau mai multe complemente circumstanțiale de timp:**

a) Și sfîrșitul tău *veni-va*
C1 C2 C3
Azi ori **mîne**, ori **mai apoi**!
— G. Coșbuc, *Pentru libertate*.
C1 C2

b) **Odată, la un sfîntul Vasile,** *ne prindem* noi vreo cîțiva băieți să ne ducem cu plugul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

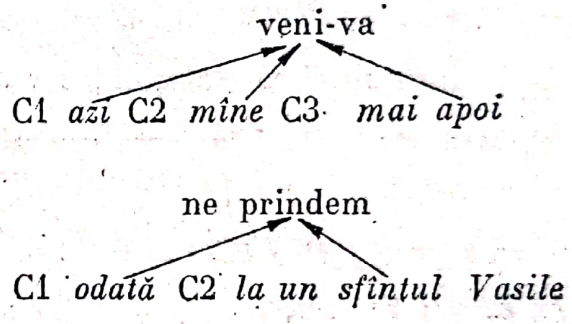

EXERCIȚII

1. Subliniază în mod diferit complementele circumstanțiale de timp și de loc. Notează-le cu litera *C* și numerotează-le în ordinea în care sînt, indiferent de felul lor. Analizează-le arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate. Fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care un verb are două sau mai multe complemente circumstanțiale de timp sau de timp și de loc.

a) — Ia lasă-mă ..., măi omule. Că doar nu samăn eu grîu de ieri, de alaltăieri/, să nu fi mai avut a face cu secerători. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

b) Odată, vara, pe-aproape de Moși, mă furișez din casă/ și mă duc, ziua miaza-mare, la moș Vasile, .../ să fur niște cireșe. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Noi, în toți anii, vara, în lunile de vacanță, ne mutam la vie .../ Moș Niță, ... zece luni pe an, era la vie stăpîn. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moș Niță Hîrleț*.

d) Căci în clipa aceea, în fața lor, ... pentru întîia oară înțelegeam/ ce mare lucru e pentru cineva/ să aibă părinți cinstiți, buni și uniți. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moartea lui Castor*.

e) Noaptea pe la cîntători, pînă a nu se revărsa bine de zori, el era purces la vînătoare/ și mai adesea seara îl apuca prin păduri. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

2. Compune o narațiune în care să folosești propoziții cu mai multe complemente circumstanțiale de timp și de loc ale aceluiași verb. Subliniază complementele și fă schema raporturilor sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de mod

I. Complementul circumstanțial de mod *arată cum se desfășoară acțiunea verbului determinat* sau *cum se înfățișează însușirea (caracteristica) exprimată de adjectivul sau adverbul determinat.*

	Cuvîntul determinat	Întrebările la care răspunde complementul de mod
— Fată, *a vorbit* ea **cu supărare...** — M. Sadoveanu, *Baltagul.*	verb;	**Cum** a vorbit? — *cu supărare.*
Ai lucrat **destul.**	verb;	**Cît** ai lucrat? — *destul.*
Turculeț venea în urmă, cu pălăria lui *cea mare* **cît o roată...** — Em. Gîrleanu, *Ochiul lui Turculeț.*	adjectiv;	**Cît de** mare? — *cît o roată.*
Atunci calul zboară *lin* **ca vîntul.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	adverb.	**Cît de** lin? — *ca vîntul.*

Complementul circumstanțial de mod stă de obicei după cuvîntul determinat.

El poate sta însă și înaintea acestuia: Zboară **lin.** **Cît de lin** *zboară!*

Cînd complementul de mod stă înaintea adjectivului sau adverbului determinat, el se leagă de acesta prin prepoziția **de**: ...cu pălăria *cît o roată* **de** mare. Zboară *ca vîntul* **de** lin.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *prin ce sînt exprimate cuvintele determinate; la ce întrebări răspund complementele circumstanțiale de mod.*

a) Grăind așa, pășea mărunt,/ și opincile-i nerase de porc fîșîiau prin bătătura uscată. — M. Sadoveanu, *Bordeienii.*

b) Nori, atîrnați ca niște perdele de cer, își tîrau capetele pe pămînt, împrăștiindu-se ... într-o bură de ploaie măruntă și deasă ce înghimpa ca peria. — Em. Gîrleanu, *Sentinela.*

c) Cîntau un cîntec simplu ca pămîntul.
Sub raza lunii, brazdele arate
Se legănau în valuri platinate.
— N. Labiș, *Întîlnire cu tractoriștii.*

d) — Mugește căpriorul în Rîpa Hoțului ...,/ îmi zise el încet/ și-mi zîmbi așa de blînd... — M. Sadoveanu, *Focul.*

e) Apa curgea lin printre zăvoaie ...;/ un tătar venea ducînd de căpăstru un cal înșăuat pentru stăpînul lui. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor.*

f) Ei nu vor mai ieși cu drag/
Să-ntindă mînile din prag,/
Să-i iau cu mine-n șea pe rînd! — G. Coșbuc, *El-Zorab.*

2. Construiește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod care să determine un verb, un adjectiv, un adverb. Complementele să fie așezate după cuvîntul determinat.

Scanned with OKEN Scanner

3. Construiește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod care să determine un adjectiv sau un adverb. Complementele să fie așezate înaintea cuvîntului determinat.

II. *Un verb, un adjectiv sau un adverb poate avea* **două sau mai multe complemente circumstanțiale de mod,** *așezate după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia:*

Mergea **încet, cu grijă, privind în dreapta și în stînga.**

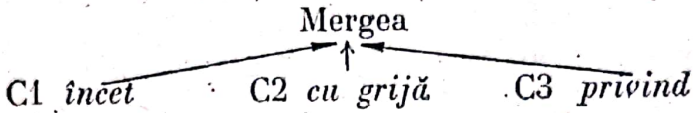

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod. Notează-le, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care sînt mai multe complemente circumstanțiale de mod ce determină același cuvînt.

a) Atunci se întoarce în cancelarie trîntind ușa .../ Și punînd mîna pe condei scrie bățos și apăsat: 12 862 ... idem ... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Blana lui Isaia.*

b) Tot plouă,/ și la cina întinsă pe măsuța scundă cu trei picioare, — omul, mirosind a ploaie ș-a paie umede, le mărturisi îngrijorările lui. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*

c) Și încet, încet, din glumă, din joacă, azi a făcut un scăunel,/ mîine o morișcă de speriat ciorile... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună.*

d) Eu zac în umbra unor maci,
fără dorinți, fără mustrări, fără căinți
și fără-ndemnuri, numai trup
și numai lut. — L. Blaga, *În lan.*

e) Lucrînd în grabă și cu luare-aminte, îndată a descoperit locul pătruns de fier în coastă, puțin deasupra deșertului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe complemente circumstanțiale de mod și de timp ale aceluiași verb. Analizează felul lor și prin ce părți de vorbire sînt exprimate. Fă schema raporturilor sintactice.

III. Complementul circumstanțial de mod este de două feluri:
—*complement* **circumstanțial de mod propriu-zis;**
—*complement* **circumstanțial de mod comparativ.**

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis arată *cum se desfășoară o acțiune* sau *cum se înfățișează o însușire (calitate) fără a face comparație cu alte acțiuni sau însușiri.*

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis se poate exprima:

a) *prin* **adverbe** *sau* **locuțiuni adverbiale:**

Visul său se-nfiripează și *se-ntinde* **vulturește.** — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

— La ghișeu lumea *se rărise* **de-a binelea.** — L. Rebreanu, *Proștii.*

b) *prin* **numerale:**

Grupul *se împărți* **în două.**

c) *prin* **substantive cu prepoziții:**

Scorpia *se rugă* cu lacrimi ca să o ierte. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

d) *prin* **verbe la infinitiv precedate de prepoziții** *sau* **la gerunziu:**

...se întoarce la ai săi... fără a fi rănit. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Ninsoarea *cădea* fîșîind printre ramurile copacilor... — Em. Gîrleanu, *Punga.*

e) *prin* **interjecții:**

Și aud un glas *făcînd:* „hm!“ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Taină.*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod propriu-zis. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebarea la care răspund* și *prin ce părți de vorbire sînt exprimate.*

a) Ciobanul intră cu sfială. Abia călca/ ca să nu strice velințele. Se puse binișor în pat,/ ca să nu mototolească albiturile. — P. Ispirescu, *Ciobănașul cel isteț.*

b) Zîmbii,/ căci în juru-mi mirosea a primăvară,/ și îndemnai calul. — M. Sadoveanu, *Strop de rouă.*

c) ... numai cînd trăgea bine cu urechea,/ îi venea din depărtare la auz chiotul ghionoaiei și miorlăitul cucuvăilor/ care se chemau jalnic una pe alta prin mijlocul beznei;/ apoi îi trecea repede pe dinaintea ochilor cîte o umbră neagră de lăstun rătăcit ... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) În dosul șurii era o livadă mărișoară, presărată cu pomi, tăiată în două de o cărare ... — L. Rebreanu, *Ion.*

e) Uneori făcea — fi, fi, fi, tiha! tiha! tiha! chiau! chiau! chiau! clings! — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea.*

f) Harap Alb se puse de strajă chiar la ușa ei,/ iară ceilalți se înșirară tot cîte unul-unul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

g) Iubește toți eroii/ ce-au căzut
Făcînd din piept vieții noastre scut. — M. Beniuc, *Iubește țara ta.*

h) — Ia auzi, mămico,/ ce frumos cîntă privighetorile, — și colo și colo. Ai auzit/ cum a făcut aia? Clings! Clings! — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății.*

i) Cerul încărunți de nouri,/ vîntul începu a geme rece... Șerpi roșii rupeau trăsnind poala neagră a norilor ...,/ tunetul cînta adînc ca un proroc al pierzării. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

j) Conu Dumitrache scoase din buzunar o punguliță roșie,/ de care atîrna un capăt de os,/ și începu/ să sune dintr-însa întocmai ca prepelițele: pit-palac, pit-palac. — D. Zamfirescu, *Spre Cotești.*

2. Construiește trei propoziții cu complemente circumstanțiale de mod exprimate prin adverbe formate cu sufixul „-iș“ și cîte o propoziție cu complementele exprimate prin adverbele și locuțiunile adverbiale: *degrabă, într-una, de-a valma.*

3. Construiește cîte o propoziție cu complemente circumstanțiale de mod exprimate prin infinitivul verbelor *a dezamăgi, a privi* și *a dezbina* precedat de prepoziția *fără.* Între prepoziția infinitivului *(a)* și verb să fie intercalat un complement direct exprimat prin pronumele neaccentuate *-l* și *-i* sau un atribut pronominal exprimat prin pronumele *-ți, -și* la dativul posesiv.

Subliniază cu o linie complementele circumstanțiale de mod și cu două linii complementele sau atributele intercalate și indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate de acestea.

4. Construiește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod exprimate prin verbe la gerunziu și prin interjecții.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de mod comparativ

Complementul circumstanțial de mod comparativ se deosebește de complementul de mod propriu-zis prin ceea ce arată și prin felul cum se construiește:

Complementul de mod comparativ *arată cum se desfășoară o acțiune sau cum se înfățișează o însușire, în comparație cu o altă acțiune sau însușire:*

Lacul *strălucea* **ca oglinda.**

Acțiunea *strălucea* atribuită obiectului *lacul* este comparată cu acțiunea obiectului *oglinda*. Se subînțelege: strălucea *cum strălucește* oglinda.

Pomul este *înalt* **cît casa.**

Însușirea *înalt* atribuită obiectului *pomul* este comparată cu însușirea obiectului *casa*. Se subînțelege: este înalt *cît este de înaltă* casa.

— Complementul de mod comparativ se construiește cu adverbele de comparație **ca (și), cît (și), decît**: Strălucea **ca** *oglinda;* Era înalt **cît** *casa;* E mai înțelept **decît** *mine*.

Complementul de mod comparativ așezat înaintea adjectivului sau a adverbului determinat se leagă de acesta prin prepoziția **de**: Am să zbor *ca vîntul* **de** lin; Era *cît casa* **de** înalt.

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie complementele de mod comparativ și cu două linii complementele de mod propriu-zis. Notează-le cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care se află mai multe complemente circumstanțiale de mod ce determină același cuvînt.

a) Și mergînd mai departe, iacă părul grijit de dînsa era încărcat de pere galbene ca ceara ... și dulci ca mierea. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

b) Pe sus se desfac... rariști de mesteacăni albi ca făcliile...

Stînci mari, fioroase își scot gîturile din întunericul codrilor/ și s-apleacă în jos, ca niște cămile/ ce vor să bea apă. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) O baltă neclintită, lucie ca un argint nou, se descoperi deodată într-o văiugă .../ și pe urmă se deslușì ... un fînaț,/ în care țîrîiau neîntrerupt și stăruitor mii de cosași ... — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor*.

d) Convoiul porni încet, trăgănat, lungindu-se din ce în ce din pricina mersului tot mai îngreuiat al oamenilor. — Em. Gîrleanu, *Prizonierii*.

e) Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vîntul în tulburarea sa. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Încetul cu încetul îi veni inima la loc/ și îndrăzni:/ deschise ochișorii mai mult, mai tare,/ îi deschise în sfîrșit bine-bine/ și privi în sus. — Em. Gîrleanu, *Gîndăcelul*.

2. Fă un portret sau o descriere a unui tablou de natură în care să folosești propoziții cu complemente de mod comparativ. Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

IV. *Să nu confunzi numele predicativ care arată* **cum este subiectul** *cu complementul circumstanțial de mod. Fii atent în special la predicatele nominale construite cu verbele copulative* **a părea, a ajunge, a se face.**

EXERCIȚII

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale, cu două linii subiectele și cu o linie întreruptă complementele circumstanțiale de mod. Indică prin săgeată cuvintele determi-

Scanned with OKEN Scanner

nate de complementele de mod și analizează felul complementelor (de mod propriu-zis sau de mod comparativ).

a) Fetele împăratului... au zis spînului cu binișorul:
— Vere, nu faci bine/ ceea ce faci. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) S-a făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr...
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

c) Cu cît urca mai sus paserea în tremur,/ cu atît i se mlădia mai dulce cîntecul:/ zborul i se făcu subțire,/ pînă urcă drept în sus. — M. Sadoveanu, *Ciocîrlia.*

d) La a zecea zi, unde se scutură odată calul,/ și se făcu frumos, gras ca un pepene și sprinten ca o căprioară. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

e) Iscusința lui George ajunsese de poveste... El într-o jumătate de an lucra ca o calfă veche. — P. Ispirescu, *George cel viteaz.*

f) Și porni bidiviul mai iute ca vîntul. În urma împăratului barba, despicată în două, îi fîlfîia ca două steaguri albe... Codrii îi păreau ca niște ape turburi fugind la miazăzi. — B. Șt. Delavrancea, *Poveste.*

2. Fă portretul unei bătrîne, folosind în descriere propoziții cu complemente circumstanțiale de mod care răspund la întrebarea *cum?* și cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a fi*, *a părea*, *a se face*, *a ajunge*. Numele predicative să arate *cum este subiectul*. Subliniază predicatele, subiectele și complementele circumstanțiale de mod. Indică prin săgeată cuvintele determinate de aceste complemente.

VALOAREA STILISTICĂ A COMPLEMENTULUI CIRCUMSTANȚIAL DE MOD

I. *Complementul circumstanțial de mod propriu-zis poate avea valoare stilistică de* **epitet al verbului.**

Deosebirea dintre epitetul exprimat printr-un atribut și cel exprimat printr-un complement circumstanțial de mod constă în faptul că *epitetul exprimat prin atribut* **califică obiectul denumit de un substantiv,** *pe cînd cel exprimat printr-un complement circumstanțial de mod* **califică acțiunea verbului determinat:**

Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult *zice* **cu drag;**
Fluieraș de os,
Mult *zice* **duios**
Fluieraș de soc,
Mult *zice* **cu foc.**
— *Miorița.*

II. *Complementul de mod comparativ are de cele mai multe ori valoare stilistică de* **comparație.**

Comparația poate fi exprimată *numai prin complementul de mod sau prin complementul de mod și atributele substantivului prin care este exprimat complementul:*

Un salcîm privi spre munte
Mîndru **ca o flamură.**
— G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă.*

Iese luna din brădet
Și se-nalță încet-încet
Gînditoare **ca o frunte**
De poet.
G. Coșbuc, *Noapte de vară.*

III. **Repetiția** *complementului circumstanțial de mod este folosită deseori în scop stilistic.*

Se repetă de obicei complementele circumstanțiale exprimate prin adverbe. *Repetiția poate exprima ideea de superlativ sau o gradare a felului cum se desfășoară acțiunea:*

Scanned with OKEN Scanner

„Brrr! va să zică ăsta e omul!“ gîndi furnica; și **repede-repede-repede** *o luă* pe cizmă în jos (superlativ — foarte repede). — Em. Gîrleanu, *Călătoare!...*

Cele trei note *sunară* din nou, **încet**, tot **mai încet**. — D. Anghel, *Sonata lunii*.

În al doilea exemplu gradarea este realizată *prin repetarea adverbului la alt grad de comparație*.

Gradarea se poate exprima și *prin diminutive ale adverbului:*

Și mă simțeam ușor, ca un fulg plutind pe o apă/ care *curge* **încet, încetinel, încetișor**. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica*.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod din textele următoare și analizează-le arătînd *felul lor* (de mod propriu-zis sau de mod comparativ) și *valoarea stilistică*.

Acolo unde, prin repetiția complementului de mod, se realizează o gradare a desfășurării acțiunii, arată prin ce mijloace gramaticale s-a realizat gradarea.

a) Peste vîrfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună
Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemîngîiet
Îndulcind cu dor de moarte.
— M. Eminescu, *Peste vîrfuri*.

b) De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte: cu barba în furculiță și favorițe frumoase, cu pletele creț și negre ca pana corbului, cu fruntea lată și senină, cu sprîncenele tufoase, cu ochii mari, negri ca murele și scînteietori ca fulgerul; cu obrajii rumeni ca doi bujori, nalt de stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Doamna Neaga rămăsese în văduvie numai cu un fecior pe care-l iubea ca lumina ochilor. Era drăgălaș — bată-l fericea — puiul de împărat! Mîndru ca strălucitul soarelui la amiazi, blînd ca razele line și mîngîioase ale lunii, sprinten ca luceafărul sclipitor al dimineții și înțelept ca și întreaga tăria cerurilor. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca mușuroaie de cîrtițe uriașe, movilele. De la movila Neacșului... pînă la movila Vulturului..., ele stau semănate în prelargul cîmpiei, ca sentinele mute și gîrbovite sub ale lor bătrîneți. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Ciripitu-i de strună subțirică tot venea însă pe pămînt ca o rouă de sunete fine. Dar nu mult în urmă,... ciocîrlia venea domol spre pămînt, ca într-o beție. Se lăsa încet-încet; apoi deodată, brusc, își strînse aripile și căzu fulgerată la pămînt, ca o bucată de plumb. — M. Sadoveanu, *Ciocîrlia*.

f) În soare spicele își țin la sîn grăunțele
ca niște prunci ce sug.
Iar timpul își întinde leneș clipele
și ațipește între flori de mac. — L. Blaga, *Vară*.

g) Iar boierii ce ședeau la masă în haine aurite,... erau frumoși ca zilele tinereții și voioși ca horele. Dar mai ales unul dintre ei, cu fruntea-ntr-un cerc de aur, bătut cu diamante,... era frumos ca luna unei nopți de vară. Dar mai mîndru era Făt-Frumos. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*.

2. Fă o descriere de natură sau un portret în care să folosești complemente circumstanțiale de mod cu valoare stilistică de epitet și de comparație. Subliniază-le și analizează-le din punct de vedere gramatical și stilistic.

Complementul circumstanțial de cauză

I. Complementul circumstanțial de cauză *determină* un verb *sau* un adjectiv *și arată* cauza unei acțiuni, a unei stări *sau* însușiri:

	Ce exprimă complementul	Întrebarea la care răspunde
De ciudă *plîng* eu numai, mamă... — G. Coșbuc, *Dușmancele.*	cauza unei acțiuni;	**Din ce cauză** plîng? — *de ciudă.*
Din pricina amenințării turcești *era* în suflete uimire, trufie și îndîrjire. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*	cauza unei stări;	**Din ce cauză** era? — *din pricina amenințării.*
Numai iaca se trezește înaintea lui cu o babă *gîrbovă* **de bătrînețe.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	cauza unei însușiri	**Din ce cauză** (era) gîrbovă? — *de bătrînețe.*

Complementul circumstanțial de cauză *arată un fapt care s-a petrecut sau se va petrece înaintea celui arătat prin cuvîntul determinat.* **Ordinea în care se petrec faptele** (indiferent de locul complementului circumstanțial în propoziție) este următoarea:

1. **cauza**: *amenințarea* (turcească); 2. **efectul**: *era* (în suflete uimire...);
1. **cauza**: *de bătrînețe;* 2. **efectul**: *gîrbovă.*

Ca și celelalte complemente, *complementul circumstanțial de cauză poate fi așezat după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia.*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de cauză și notează deasupra lor cu cifrele 1 și 2 ordinea în care se petrec faptele exprimate prin complementul circumstanțial și prin cuvîntul determinat. Scoate din texte complementele circumstanțiale de cauză împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *prin ce părți de vorbire sînt exprimate cuvintele determinate și la ce întrebare răspund complementele circumstanțiale de cauză.*

a) Și cînd ne-a văzut bunica,/ de bucurie a și tras un bocit. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Și-apoi ține-te, băiete, la glume,/ de să-ți cadă fălcile de rîs. — I. Agîrbiceanu, *Dan Jitaru.*

c) Freamătă codrii de vuietul apelor. Vuiește valea de zgomotul morilor și al herăstraielor. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Hassan, de mirare, e negru-pămînt. — G. Coșbuc, *Pașa-Hassan.*

e) Din pricina dogoarei, mlaștinile sînt uscate peste tot. Și bietul viețuitor se topea;/ amețit de căldură, o luă într-un noroc înainte,/ încotro l-o duce soarta ... Cînd a ajuns/ și-a dat de baltă,/ se repezi, de bucurie, gonind păsările,/ care zburară înfricoșate. — Em. Gîrleanu, *Musafirul.*

f) Maiorul Tănăsescu nu mai auzea nimic,/ atît era de enervat ... din pricina prefectului/ care ... l-a pus și pe el în situația de a tolera ... chiar loviturile țăranilor. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

Scanned with OKEN Scanner

2. Construiește două propoziții în care complementele circumstanțiale de cauză să determine un verb și alte două propoziții în care să determine un adjectiv cu funcțiune de nume predicativ. Subliniază complementele de cauză și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. Complementele circumstanțiale de cauză pot fi exprimate:

a) *prin* **substantive** *sau* **pronume** *precedate de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:*

Ochii ni *se măriseră* **de uimire.** — Z. Stancu, *Desculț.*

Numai **din pricina voastră** *am răcit* casa... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) *prin* **adjective** *sau* **participii** *precedate de prepoziția* **de:**

Lupului îi scăpărau ochii/ și-i *sfîrîia* gîtlejul **de flămînd...** — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

Cînd mama *nu* mai *putea* **de obosită,**/ noi băieții tocmai atunci rădicam casa în slavă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) *prin* **verbe la gerunziu:**

Fata împăratului *se mira*... **văzînd** frumusețile cîmpului. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

Gerunziul verbelor copulative nu poate exprima singur un complement circumstanțial, deoarece verbul copulativ este numai un instrument gramatical:

Dar turturica, **fiind mai ușoară,** *ajunge* mai înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

EXERCIȚIU

Subliniază complementele circumstanțiale de cauză. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Cînta la umbră deasă de salcîm... Răsuna dealul de glasul ei limpede. — Z. Stancu, *Desculț.*

b) Iată-mă culcat în pridvorul luminat ca ziua de luna plină, neputînd închide ochii, din pricina cîntecului pițpalacilor ... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moartea lui Castor.*

c) Și împăratul Verde, cetind cartea, sare de bucurie/ că i-a venit nepotul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) Moș Niță cu un ochi plîngea de părere de rău/ că plecăm noi stăpînii,/ iar cu altul rîdea de mulțumire/ că pleacă slugile/ și rămîne iar stăpîn, numai cu Duța și cu Leu, cîinii lui ... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moș Niță Hîrleț.*

e) Ducem vitele pe luncă la păscut. S-au uscat smîrcurile. Sîngeră boturile vitelor căutînd rădăcini. — Z. Stancu, *Desculț.*

f) Iar Trăsnea, fiind mai chilos și mai tare de cap, rabdă el/ cît rabdă ... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

III. *Un verb sau un adjectiv poate avea două sau mai multe complemente circumstanțiale de cauză:*

— Nu-s Iosub! am spus, aproape *plîngînd* **de rușine și de ciudă.** — V. Em. Galan, *La răzeși.*

C1 | C2

plîngînd

C1 *de rușine* C2 *de ciudă*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de cauză. Notează-le cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care două sau mai multe complemente circumstanțiale de cauză determină același cuvînt.

a) Așa mai pățì într-o noapte;/ și a doua zi, de ciudă și de mînie, se porni de pe dealul Balaurului în jos ... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) De frica zapciului — Uitai drumul satului
Și de groaza birului, — Și coarnele plugului.
— *Birul*.

c) În vreme ce căprioru se scutură/ și fuge năuc de spaimă și durere,/ pasărea cade moartă, cu ghearele strînse, cu ochii deschiși. — Em. Gîrleanu, *Vulturul*.

d) Auzind zmeul aceasta, se făcu foc și pară de mînie,/ se turbură de necaz/ și nu mai vedea înaintea ochilor. Apoi, după ce înțelese/ că are a face tocmai cu răpitorul iubitei sale,/ își pierdu cumpătul de supărare și amărăciune. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana*.

e) Din ce spuneam eu,/ se înțelegea/ că la Vadu-Vechi oamenii — de nevoie, din prostie, împinși de foamete și înnebuniți de-o „comoară“ ... — s-au unit în jurul lui Iosub Prisăcarul. — V. Em. Galan, *La răzeși*.

2. Compune o scrisoare în care să motivezi prin propoziții cu complemente circumstanțiale de cauză de ce n-ai putut răspunde la o invitație ce ți s-a făcut. Motivarea să fie exprimată prin mai multe complemente circumstanțiale de cauză care să determine același verb. Subliniază complementele circumstanțiale de cauză și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial de scop

I. Complementul circumstanțial de scop *determină* **un verb** *și arată* **scopul acțiunii exprimate prin verbul determinat:**

	Întrebarea la care răspunde
...și nu se dumirea/ ce *să facă* **spre a scăpa** de rușine. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.	**Cu ce scop** să facă? — *spre a scăpa*.
Voi căuta un alt făgaș **pentru a-mi împlini** rostul pe lume. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.	**Cu ce scop** voi căuta? — *pentru a împlini*.

Complementul circumstanțial de scop poate sta după verbul determinat (ca în exemplele de mai sus) *sau înaintea acestuia:*

Pentru a-mi împlini rostul, *voi căuta* un alt făgaș.

EXERCIȚIU

Subliniază complementele circumstanțiale de scop și indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Oameni, femei, copii, bătrîni erau împinși înainte ca niște turme de vite proaste spre a fi vînduți în tîrg. — N. Bălcescu, *Romînii supt Mihai-voievod Viteazul*.

b) Spre a merge la Almaș pe drumul mare, ar fi trebuit/ să suim dealul Balaurului ... De la o vreme cotirăm de la Dărmănești, la stînga spre Gîrcina, pentru a tăia peste dealuri, pe drumul de picior. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

c) În inimile lor răutatea crescuse mereu;/ iar, spre a îmbuna pe zei, el închipuise un soi nou de înjunghieri și de sacrificii,/ care mohorîse pămîntul cu sînge. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.

Scanned with OKEN Scanner

d) I-a dat poruncă/ ca să-i deschidă toate tronurile cu haine spre a-şi alege fiul său pe acelea/ care îi vor plăcea. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrineţe ...*

II. *Să nu confunzi complementul circumstanţial de scop cu complementul circumstanţial de cauză. Ţine seama de următorul lucru: amîndouă aceste complemente exprimă o motivare a acţiunii verbului determinat, dar ordinea acţiunilor este diferită. Indiferent de locul complementului circumstanţial faţă de verbul determinat,* **acţiunile se petrec în ordinea următoare:**

1. **complementul circumstanţial de cauză**; 2. *cuvîntul determinat;*

1. *verbul determinat;* 2. **complementul circumstanţial de scop:**

De bucurie, *se zăpăcise.*	compl. *circumstanţial de cauză;*
Se zăpăcise **de bucurie.**	
Se *pregăteşte* **pentru a pleca** la munte.	compl. *circumstanţial de scop.*
Pentru a pleca la munte, se *pregăteşte.*	

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie complementele circumstanţiale de scop şi cu două linii complementele circumstanţiale de cauză. Indică prin săgeată cuvintele determinate. După modelul de mai sus, analizează felul complementelor circumstanţiale şi arată ordinea în care se petrec acţiunile.

a) Ajungînd într-o cetate, porunci/ de-i făcu trei perechi de opinci de fier şi un toiag de oţel,/ se gătì de drum/ şi porni în călătorie, spre a-şi găsi bărbatul. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

b) Vorba ceea:/ Milă mi-i de tine,/ dar de mine mi se rupe inima de milă ... Şi, nemaiputînd suferi foamea, începe a mîrîi ugilit printre gard ... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Orologiul sună de 12 ori în limba sa metalică, spre a da lumii... sama/ că se scursese şi a 12-a oră a miezului nopţii. — M. Eminescu, *Geniu pustiu.*

d) Ştii/ că are haz şi asta! Voi să vă lăfăiţi/ şi să huzuriţi de căldură,/ iar eu să crăp de frig. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Spre a fi sigur d-a nu fi izbit în spate de români, el trimise un grup de oaste/ de cuprinse cetatea Brăilei. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

f) La curte se făcuse mare pregătire pentru ospăţul acesta. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*

g) Sinan, temîndu-se de sosirea lor, fugise în grabă, lăsînd în Bucureşti multe bagaje, muniţii, robi. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

2. Construieşte două propoziţii cu complemente circumstanţiale de scop şi două propoziţii cu complemente circumstanţiale de cauză. Indică cuvintele determinate şi ordinea acţiunilor.

III. Complementul circumstanţial de scop poate fi exprimat:

a) *prin* **substantive cu prepoziţii:**

La curte *se făcuse* mare pregătire **pentru ospăţul** acesta.

Datoria noastră este / să avem în vedere oricînd o invazie posibilă/ şi *să* ne *pregătim* **de rezistenţă.** — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

Scanned with OKEN Scanner

b) *prin* **verbe la infinitiv** *precedate de prepozițiile* „**pentru**“ *sau* „**spre**“, *ori* **la supin** *cu diferite prepoziții:*

Și, **spre a ajunge** înapoi la sălciile bătrîne, *muncea* o zi și o noapte, trăgînd barca împotriva apelor. — E. Camilar, *Mitru.*

...lupul puse/ *să*-i *ascută* limba și dinții **pentru a-și subția** glasul... — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

Cînd *punea* mama laptele **la prins**, / eu ... de pe a doua zi și începeam a linchi grosciorul de pe deasupra oalelor. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de scop. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Pe cînd eram matroz,/ se întîmpla adesea/ ca să călătorim pentru negoțul nostru prin țări foarte îndepărtate. — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*

b) D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, ... după cules răchițică ..., cine umbla? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Noi pentru viitor ne pregătim,/
Și-l populăm pe solul fericirii. — N. Labiș, *Viitorul.*

d) După cîteva mișcări comune tuturor animalelor [care se pregătesc pentru somn,] găsirăm echilibrul trebuitor pentru a dormi. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) Tocmai atunci veneau după apă, voioase și cu ulcioarele pe creștet, fetele lui Keleu. — I. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

f) N-aveam dinții Sgripțuroaicei din poveste/ și, prin urmare, nu puteam sfredeli stînca răsărită în calea mea, spre a trece mai departe. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

2. Construiește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de scop exprimate prin substantive precedate de prepoziții și prin verbe la supin. Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construiește patru propoziții cu complemente circumstanțiale de scop exprimate prin verbe la infinitiv. Între prepoziția infinitivului *(a)* și verbul la infinitiv să se afle intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate *-i, -l, -ți, -și.* Subliniază în mod deosebit complementele circumstanțiale de scop și pe cele directe sau indirecte și indică prin săgeată verbele determinate de fiecare complement.

IV. *Un verb poate avea* **două sau mai multe complemente circumstanțiale de scop:**

C1 C2
Stăturăm deci, la umbra unui mesteacăn, **spre a ne odihni** și **a ne sătura** ochii. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Stăturăm
C1 *spre a ne odihni* C2 *spre a sătura*

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale de scop. Notează-le cu litera *C*, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice.

a) Vru/ să-l piardă cu orice chip/ și, neîndrăznind a-l prigoni pe față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l aduce la București, sau a-l ucide prin taină. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Piatra din mijloc îi slujea drept vatră,/ pe care aprindea din cînd în cînd cîte puţin foc spre a-şi frige cîţiva bureţi sau pentru a-şi dezmorţi trupul biciuit de vînturile iernii. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

c) De ce nu voi/ pentru nume, pentru glorie să scriu? — M. Eminescu, *Scrisoarea II*.

2. Construieşte cîte o propoziţie cu două complemente circumstanţiale de scop ale aceluiaşi verb, exprimate prin substantivele: *apărarea* şi *dezrobirea; refacerea* şi *îmbunătăţirea; reînnoirea* şi *înfrumuseţarea*. Subliniază complementele circumstanţiale de scop şi fă schema raporturilor sintactice.

3. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle două sau mai multe complemente circumstanţiale de scop ale aceluiaşi verb exprimate prin verbe la infinitiv. Între prepoziţia infinitivului *(a)* şi verbul la infinitiv să fie intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate: *-i, -l, -ţi, -şi*. Subliniază în mod diferit complementele circumstanţiale de scop şi pe cele directe sau indirecte, apoi fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanţial condiţional

I. Complementul circumstanţial condiţional *determină un verb sau un adjectiv şi arată condiţia de care depinde realizarea acţiunii sau a însuşirii exprimate de verbul sau adjectivul determinat:*

În caz de nevoie v-*aş anunţa*.

Eu, **în locul lui**, *aş fi mai prudent*.

Cu ce condiţie aş anunţa? — *în caz de nevoie*.
Cu ce condiţie aş fi mai prudent? — (dacă aş fi) *în locul lui*.

Verbul determinat de complementul condiţional se află la un mod sau timp care *arată o acţiune nerealizată*, acţiunea urmînd să se realizeze dacă se îndeplineşte condiţia exprimată prin complement. Verbul poate fi la *condiţional, conjunctiv, imperativ, viitor, imperfectul indicativului* cu valoare de condiţional perfect — *În caz de nevoie* vă **anunţam** (cu sensul *aş fi anunţat)* sau la *prezentul indicativului* cu valoare de viitor — *În caz de nevoie* vă **anunţ** (cu sensul *voi anunţa)*.

Complementul condiţional se exprimă:

a) prin *substantivele* **caz, condiţie, ipoteză, eventualitate** *precedate de prepoziţia* **în** sau prin *orice alt substantiv la acuzativ precedat de locuţiunea prepoziţională* **în caz de**:

În cazul acesta *vom aştepta*.

În ipoteza (eventualitatea) unui insucces *aş încerca* din nou.

În caz de nevoie *vom veni* şi noi.

Complementul condiţional exprimat prin substantivul *condiţie* se construieşte cu prepoziţia **în** sau **cu**:

În (sau **cu**) **condiţiile** acestea *primesc*.

Scanned with OKEN Scanner

Complementele condiționale exprimate prin substantivele **caz, condiție, ipoteză, eventualitate** *sînt urmate întotdeauna de un atribut:* **în cazul** *acesta;* **în ipoteza** *unui insucces* etc.

b) prin **substantive** sau **pronume** *la genitiv precedate de locuțiunea prepozițională* **în locul:**

Eu, în locul lui Mihai (în locul dumitale), *aș primi.*

Sensul construcțiilor de acest fel este: „dacă aș fi *în locul lui Mihai (în locul dumitale)*".

c) prin *adverbele* **altfel și altminteri:**

Ia-ți un ajutor. Altfel (altminteri) *nu vei termina* la timp.

Aceste adverbe exprimă *contrariul celor spuse în propoziția anterioară*, adică „dacă *nu*-ți *iei* un ajutor".

d) **printr-un verb la gerunziu:**

Stăruind îl *vei îndupleca* (dacă stăruiești).

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale condiționale, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele arătînd prin ce sînt exprimate.

a) Deschisei plicul / și citii:/ „Domnule, în caz de mobilizare, vă rugăm a vă prezenta în termen de 48 ore la biroul .../ unde sînteți repartizat. — Cezar Petrescu, *Întunecare.*

b) Mihai-vodă se temu/ că neprimind alianța lui Sigismund, l-ar putea sili pe acesta a se arunca în brațele turcilor ... Alianța Transilvaniei, în acest caz, îi este dar (deci) neapărată. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

c) Nu vreau / să știu nimic!/ continuă Tănăsescu cu pumnii strînși. Imediat să părăsești primăria,/ altfel te arestez. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

d) În locul spătarului Ghica, eu nu-ți trăgeam palme,/ cum a făcut el ... Eu viram sabia în dumneata ... — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complemente condiționale exprimate prin substantivele *caz, condiție, ipoteză, eventualitate* și prin substantive precedate de locuțiunile prepoziționale *în caz, în locul.* Subliniază complementele condiționale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Un verb sau un adjectiv poate avea* **două sau mai multe complemente condiționale:**

C1 C2
În caz de nevoie *sau* **de urgență** vă *vom ajuta* și noi.

C1 C2
Ascultîndu-l *și* **înțelegîndu-l** *ai fi mai iertător.*

Există și construcții în care un complement condițional exprimă *condiția a două acțiuni*, deci *determină două verbe cu funcțiune de predicat în propoziții diferite:*

Eu, în locul tău, l-*aș fi sfătuit* **și** l-*aș fi încurajat.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele condiționale, analizează-le arătînd prin ce sînt exprimate și fă schema raporturilor sintactice.

a) Nu te-am știut/ că-mi ești de aceștia... Dar trăind și nemurind, te-oi sluji eu, măi badeo! — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Altul, în locul lui, ar fi murit/ și ar fi înviat de bucurie. Ungureanu a pus însă banii în desagă/ și și-a văzut de drum. — Din vol. *Din folclorul nostru.*

2. Construiește patru propoziții cu două sau mai multe complemente condiționale care să determine același verb. Subliniază complementele arătînd prin ce sînt exprimate și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial concesiv

I. Complementul circumstanțial concesiv *determină un verb sau un adjectiv și arată o împrejurare care ar fi putut împiedica realizarea acțiunii exprimate de verbul determinat sau existența însușirii exprimate de adjectivul determinat:*

Cu toată osteneala, grierul le *cîntă* în cinstea lor un imn al dimineții. — Em. Gîrleanu, *Cîntărețul.*

În ciuda mîhnirii din sufletul lui, *părea vesel.*

Osteneala ar fi putut împiedica realizarea acțiunii *cîntă*, **dar n-a împiedicat-o, ci i-a făcut o concesie, a permis realizarea ei**; *mîhnirea* ar fi putut împiedica existența însușirii *vesel*, dar **n-o împiedică, ci permite existența acestei însușiri.**

După cum se vede, *raportul concesiv se caracterizează printr-***o opoziție între acțiunea sau însușirea exprimată de cuvîntul determinat și cele exprimate de complementul concesiv,** *sensul construcțiilor fiind:* Era ostenit, *dar* le cîntă; Era mîhnit, *dar* părea vesel.

Opoziția poate fi numai față de complementul concesiv, ca în exemplele de mai sus, sau față de acest complement împreună cu atributul (atributele) lui: **Cu toată vremea** *nefavorabilă*, am urcat.

Complementul concesiv *stă de obicei înaintea cuvîntului determinat*, ca în exemplele de mai sus; el *poate sta însă și după cuvîntul determinat: Am urcat*, **cu toată vremea** nefavorabilă.

EXERCIȚIU

Subliniază complementele concesive și indică prin săgeată cuvintele determinate. Dacă opoziția celor spuse prin cuvîntul determinat se referă și la atributele substantivului cu funcțiune de complement concesiv, încercuiește atributele respective.

a) Din cauza aceasta, cu toată sărăcia, Humă nu muncea la nimeni cu ziua. — M. Preda, *Îndrăzneala.*

b) Plîngea/ și în ciuda mîniei, ochii ei rămîneau mari și curați. — M. Preda, *Morometii.*

c) Într-acea noapte, armata noastră, cu toată osteneala bătăliei, nu se odihni de loc. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

d) Bietul meu tovarăș! El niciodată nu și-a putut da seamă/ ce căuta pe Hălăuca,/ eu însă, cu toată strășnicia împrejurărilor, făceam haz, / în vreme ce el bombănea mereu. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Scanned with OKEN Scanner

II. Complementul concesiv poate fi exprimat:

a) printr-un **substantiv la acuzativ** *precedat de locuțiunea prepoziționálă* **cu tot (cu toată, cu toți, cu toate):**

Cu toată osteneala, greierul le *cîntă*.

Cu toate greutățile drumului, *a ajuns* la timp.

b) prin *locuțiunea adverbială* **cu toate acestea (astea)**, formată din pronumele demonstrativ cu valoare neutră *acestea (astea)* și locuțiunea prepozițională *cu toate:*

Sînt obosit. **Cu toate acestea (astea)**, voi mai lucra cîteva ore.

Specificul acestui complement concesiv constă în faptul că pronumele demonstrativ *acestea (astea)* se referă la cele spuse mai înainte; el rezumă propoziția anterioară: *cu toate acestea (cu toate că sînt obosit).*

c) printr-**un substantiv** *sau* **înlocuitorul acestuia la genitiv** *precedat de locuțiunile prepoziționale* **în ciuda, în pofida** *sau de prepozițiile* **împotriva, în contra (contra):**

În ciuda* **(în pofida) lor**, tot *voi pleca.*

Împotriva (în contra) hotărîrii luate, *voi* mai *aștepta.*

d) printr-**un verb la gerunziu** *singur sau precedat de adverbul* **chiar**, adverb care intră în componența complementului concesiv, el avînd rolul de a întări opoziția dintre cuvîntul determinat și complementul concesiv:

Lucrînd (chiar lucrînd) ziua și noaptea, *n-aș termina* în timpul stabilit.

e) printr-**un verb la infinitiv** *precedat de prepoziția* **fără**:

Fără a-l privi în ochi, *i-am ghicit* gîndurile.

Verbele copulative la gerunziu sau la infinitiv **nu pot exprima singure complementul concesiv,** *deoarece ele nu sînt decît* **verbe de legătură:**

Chiar mai mare fiind, tot *trebuie* să-i porți de grijă.

Fără a fi prea isteț, *se descurcă* destul de bine.

Prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale cu care se construiește complementul concesiv au rolul de a preciza atît opoziția dintre ceea ce exprimă cuvîntul determinat și ceea ce exprimă complementul concesiv, cît și concesia. Această opoziție și concesie este uneori întărită și prin *adverbul corelativ* **totuși** sau **tot** (cu sensul *totuși*), care însoțește cuvîntul determinat: *Cu toată osteneala*, **totuși (tot)** le *cîntă* (sau: le *cîntă* **totuși**).

Complementele concesive construite cu locuțiunile prepoziționale *cu tot (cu toată, cu toți, cu toate)*, *în ciuda*, *în pofida* sînt ușor de recunoscut după aceste **locuțiuni prepoziționale specifice complementului concesiv.** *Mai multă atenție cer complementele concesive construite cu prepozițiile* **împotriva** *și* **în contra,** *precum și cele exprimate prin verbe la* **gerunziu** *sau la* **infinitiv,** deoarece există și alte complemente cu aceleași mijloace de exprimare: A luptat *împotriva asupritorilor* (complement indirect); *Ascultînd* cu atenție, vei înțelege (complement condițional); Mă privi *fără a clipi* (complement de mod) etc.

Pentru a evita confuzia *observă opoziția dintre acțiunea sau însușirea exprimată de cuvîntul determinat și ceea ce exprimă complementul concesiv.*

---

* *Locuțiunea prepozițională* **în ciuda** nu trebuie confundată cu partea componentă din *locuțiunea verbală* **a face în ciudă**: I-*am făcut în ciudă* prietenului meu. Observă că în locuțiunea prepozițională *în ciuda* substantivul este articulat enclitic și că locuțiunea este urmată de un substantiv sau pronume la genitiv, pe cînd în locuțiunea verbală *a face în ciudă* substantivul este nearticulat, iar locuțiunea verbală este urmată de un substantiv sau pronume la dativ: **cui** *am făcut în ciudă? — prietenului (lui).*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele concesive, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele arătînd prin ce sînt exprimate. Analizează și celelalte complemente exprimate prin substantive la genitiv precedate de prepozițiile *împotriva* și *în contra* sau *contra*, prin verbe la gerunziu și la infinitiv.

a) În ciuda supărării, văzînd pe țărani rîzînd, plutonierul răcni aproape vesel;
— Stai, Pantelimoane! ... De ce fugi? — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Nică era sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popii,/ căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă,/ pentru că nu-mi da pace/ să prind muște. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Fiindcă Budulea era cel mai mare în școală/ și fiindcă, cu toate astea, el era Budulea Taichii,/ băieții rîdeau totdeauna/ cînd îl vedeau ... — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Pentru Ștefan ... nebuniile copiilor sînt o petrecere. Îi ia în brațe,/ îi sărută/ și le dă ghes, în pofida mamei,/ să-și facă de cap. Acest fel de a face în ciudă nevestei... este și el o desfătare dată bărbatului. — G. Călinescu, *Ion Creangă*.

e) El o privește/ și i se pare/ că acest chip, fără a fi frumos, are un farmec deosebit... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Două lacrimi*.

f) Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

g) Mai fericiți au fost sclavii de odinioară,/ care erau hrăniți în schimbul robiei,/ pe cînd țăranii noștri, robotind mai rău ca robii, nu ajung/ să-și cîștige nici măcar mîncarea omenească. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

h) Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

i) — Ai auzit ceva despre răscoală, părinte? ... Cică rumânii din Moldova s-ar fi ridicat împotriva boierilor ...
— Am auzit, taică ... Nu e bine / cînd oamenii ridică parul contra stăpînirii. — Z. Stancu, *Desculț*.

2. Construiește patru propoziții în care să se afle cîte un complement concesiv exprimat printr-un substantiv precedat de prepozițiile *împotriva* și *în contra;* printr-un verb la gerunziu; printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziția *fără*.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle: un complement indirect exprimat printr-un substantiv la genitiv cu prepozițiile *împotriva* și *în contra;* un complement condițional exprimat printr-un verb la gerunziu; un complement de mod exprimat printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziția *fără*. Subliniază complementele și analizează-le arătînd felul lor și prin ce sînt exprimate.

III. *Un verb sau un adjectiv poate avea* **două sau mai multe complemente concesive.** În acest caz prepoziția sau locuțiunea prepozițională cu care se construiește complementul concesiv poate fi folosită înaintea fiecărui complement sau numai înaintea primului complement, iar înaintea celorlalte se subînțelege:

C1 | C2 | ↓
Cu toată stăruința *și* cu toate făgăduielile, *nu* l-*am convins*.

C1 | C2 | ↓
În ciuda ploii *și* a greutăților drumului, oamenii *erau veseli*.

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele concesive, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele concesive arătînd prin ce sînt exprimate. Fă schema raporturilor sintactice.

a) Cu tot ciomagul lui Iordache și cu tot ajutorul tovarășilor, cîinii îl înghesuiră lîngă leoacă. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*.

b) Fetele atunci au luat altă vorbă,/ dar din inima lor nu se șterse purtarea necuviincioasă a spînului, cu toate îndreptările și înrudirea lui. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

c) Cu toată iarna grea și împotrivirea viscolului, oastea Moldovei a executat o mișcare demnă de cele mai vestite oști ale lumii. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

Scanned with OKEN Scanner

d) Pînă azi-dimineață, în ciuda tuturor întîmplărilor și a zvonurilor, a fost convins în adîncul său/ că oamenii lui vor sta liniștiți... — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) Cu tot dorul și nerăbdarea mea de a mă vedea acasă, trebuia/ să poposesc o noapte,/ că înserа ... — A. Vlahuță, *De la țară*.

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe complemente concesive care să determine același verb. Subliniază complementele și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația complementelor circumstanțiale

I. Complementele circumstanțiale *așezate după cuvîntul determinat nu se despart de acesta prin virgulă:*

Dealurile *se ridicau* ca niște ziduri întunecoase în fața lui. — I. Slavici, *Pădureanca*.

II. Complementele circumstanțiale, *singure sau împreună cu determinările lor, se pun între virgule cînd sînt așezate între subiect și predicat, dar numai cînd subiectul se află înaintea predicatului:*

Pitică, de frica ploii, *se ascunse* sub o frunză. — Din vol. *Din folclorul nostru*.

subiect — *compl. circ. de cauză* — *predicat*

EXERCIȚII

1. Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele și complementele circumstanțiale așezate după cuvîntul determinat sau între subiect și predicat. Notează părțile de propoziție subliniate cu literele: *P* (predicat), *S* (subiect), *C* (complement circumstanțial). Explică oral punctuația complementelor circumstanțiale.

a) Rîul cel mare, în șes, curgea sub perdele de aburi. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

b) Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă,/ ies răpede/ și nu mă mai încurc primprejurul școalei/, ci o iau la sănătoasa spre casă ... Și pînă să mă ajungă ei/, eu, de frică, am izbutit/ de m-am îngropat în țărînă la rădăcina unui păpușoi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Cînele zvîcni înainte/ și prepeliță sări în aer/ și porni fîlfîind în zbor la înălțimea omului. Vînătorul înălță brațul,/ și pasărea de pradă, fîlfîind repede și mărunt din aripi, pluti o clipă,/ apoi porni ca o săgeată într-un zbor drept și șuierător. Ajunse prepeliță,/ o rupse din zbor cu cîngile/ și se întoarse lin la vînător. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești*.

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești propoziții cu diferite complemente circumstanțiale, unele așezate după cuvîntul determinat, iar altele între subiect și predicat. Subliniază complementele circumstanțiale. Analizează felul lor și explică oral punctuația folosită.

III. *Complementele circumstanțiale așezate la începutul propoziției, singure sau împreună cu determinările lor, nu se despart prin virgulă dacă ele arată o împrejurare esențială (necesară) pentru înțelegerea comunicării. Dacă împrejurarea nu arată ceva esențial, complementele circumstanțiale se despart prin virgulă:*

Din sus de sat locurile sînt sădite cu vii,/ și mai sus coasta e acoperită cu tîrși/; pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor. — I. Slavici, *Pădureanca*.

Pe mușchiul gros, ...căprioara stă jos, lîngă iedul ei. — Em. Gîrleanu, *Căprioara*.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul concesiv, singur sau împreună cu determinările lui, se desparte prin virgulă, indiferent de locul pe care îl ocupă în propoziție, deoarece între el și cuvîntul determinat este o diferență de intonație care subliniază opoziția și concesia și pentru că el nu exprimă o împrejurare esențială pentru înțelegerea comunicării:

Cu toată osteneala, grierul le *cîntă* un imn al dimineții.

Armata noastră, **cu toată osteneala bătăliei,** *nu se odihni*...

...și le *dă ghes*, **în pofida mamei.**

EXERCIȚII

1. Subliniază complementele circumstanțiale din textele următoare. Analizează-le arătînd felul lor și explică oral punctuația.

a) În vremi de restriște și jale
Strămoșii vegheau pe ogor.
Pămîntul, din munți pînă-n vale,
E plin de mormintele lor. — O. Cazimir, *Cîntec pentru patrie.*

b) Cu toate astea, nu după mult timp, împăratul băgă de seamă/ că fata sa cea mai mică din ce în ce slăbea. — P. Ispirescu, *Porcul fermecat.*

c) Seara, vameșul ne ospătează cu păstrăvi proaspeți și cu ierunci. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Pe cerdacul lung din față, stăpîna casei nu mai trebăluia. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

e) Cu tot scepticismul în privința trăiniciei noii slujbe, Eminescu se așeză la lucru... — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*

2. Construiește patru propoziții cu complemente circumstanțiale de loc și de timp așezate la începutul propoziției. În primele două propoziții complementele să exprime ceva necesar pentru înțelegerea comunicării, iar în celelalte două complementele circumstanțiale să arate o împrejurare care nu este absolut necesară pentru înțelegerea comunicării. Subliniază complementele circumstanțiale și explică oral punctuația lor.

3. Construiește patru propoziții în care complementul concesiv să ocupe diferite locuri în propoziție. În două din aceste propoziții substantivul cu funcțiune de complement concesiv să aibă unul sau mai multe atribute. Explică punctuația folosită.

4. Compune o narațiune sau o descriere în care să folosești propoziții cu mai multe complemente circumstanțiale ale aceluiași verb. În unele propoziții complementele circumstanțiale să fie coordonate prin juxtapunere, iar în altele prin conjuncțiile *și, sau, ori* folosite numai între complementele coordonate, precum și prin conjuncțiile *nici, fie, ba* aflate și înaintea primului complement. Explică punctuația folosită.

IV. Unele complemente circumstanțiale sînt exprimate prin *verbe la gerunziu* sau *la participiu*, în jurul cărora sînt grupate alte părți de propoziție cu care formează construcții, uneori destul de dezvoltate, numite **construcții gerunziale** sau **participiale.**

Construcțiile gerunziale și cele participiale așezate la începutul propoziției se despart prin virgulă:

Văzîndu-l acum intrat pe portiță, ea își curmă lucrul. — I. Slavici, *Pădureanca.*

Crescut la cîmpie, Iorgovan n-ar fi crezut niciodată că sînt cu putință atîtea frumuseți îngrămădite la un loc. — I. Slavici, *Pădureanca.*

EXERCIȚII

1. Subliniază construcțiile gerunziale sau participiale cu funcțiune de complemente circumstanțiale, analizează felul complementelor circumstanțiale și explică oral punctuația lor.

Scanned with OKEN Scanner

a) Ascultîndu-l, mă gîndeam că tot legenda asta mi-a povestit-o un cioban de pe muntele Ceahlău. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Ajuns calfă la găitănărie, vorbea frumos și cu patimă în mijlocul tovarășilor săi. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose*.

c) În mahalaua Tătărașilor toți îl cunoșteau pe Ion Cuhulea. Născut și crescut acolo, trăind cincizeci de ani în șir numai pe locul acela, nici nu putea fi altfel. — Em. Gîrleanu, *Furnica*.

d) Și-auzind din depărtare
Vocea lui tiranică,
Toți ciulinii pe cărare
Fug cuprinși de panică. — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*.

2. Compune o narațiune în care să folosești construcții gerunziale și participiale așezate la începutul propozițiilor. Subliniază-le și explică oral punctuația folosită.

ANALIZA SINTACTICĂ A PROPOZIȚIEI

ÎNDRUMĂRI

Ordinea operațiilor de analiză

1. *Sublinierea predicatului* cu o linie și notarea lui cu litera *P*. În cazul predicatului nominal cu nume predicativ multiplu se vor nota cu literele *N P* toate numele predicative și se vor numerota. De exemplu:

NP 1 NP 2
Unul din ei *era cărunt*, *cam zbîrlit*. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. *Găsirea subiectului*, *sublinierea lui* cu două linii și notarea cu litera *S*. În cazul subiectului multiplu se va proceda ca și la numele predicativ multiplu. Dacă subiectul nu este exprimat, se va scrie deasupra textului, în dreptul predicatului.

3. *Sublinierea atributelor* cu o linie întreruptă, notarea lor cu litera *A* și numerotarea, în cadrul fiecărei propoziții.

4. *Sublinierea complementelor* cu o linie în zigzag, notarea lor cu litera *C* și numerotarea ca și la atribut.

5. *Analiza felului părților de propoziție*, potrivit clasificării lor, și analiza părților de vorbire prin care sînt exprimate (dacă ți se cere și acest lucru).

6. *Întocmirea schemei raporturilor sintactice.*

În întocmirea schemei, dacă propoziția este alcătuită din mai puține părți de propoziție, schema se poate face scriind atributele sau complementele sub cuvintele determinate. Dacă propoziția are un număr mai mare de părți de propoziție, schema se poate simplifica folosind numai literele și cifrele prin care au fost notate. De exemplu:

S A1 P C1 C2 A2 C3
Păianjeni *de smarald* **au țesut** *de pe o insulă pînă la malul opus un pod*
A3 A4
de pînză diamantică. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*.

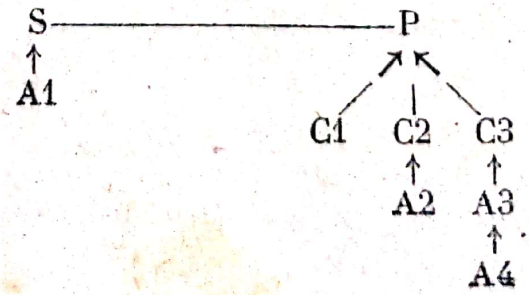

Scanned with OKEN Scanner

Părţile de propoziţie coordonate se leagă între ele astfel:

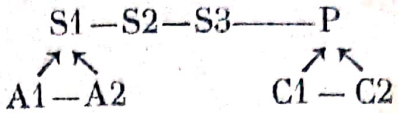

TEXTELE DE ANALIZAT

a) Din coşurile înalte ale fabricilor gîlgîie rotocoale negre de fum/ şi se risipesc molatic în zarea nesfîrşită. Dunărea liniştită, largă, are aspectul unui lac frumos, poleit de razele soarelui. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

b) Un om înalt, subţire şi drept, s-a ridicat din umbra unei sălcii. Era îmbrăcat în nişte straie vechi, dar destul de curate... Avea o faţă cu trăsături fine/ şi ochii îi erau vii şi inteligenţi. Părul şi barba îi erau albe ca zăpada. — M. Sadoveanu, *Pribegii*.

c) De aici, din şosea, se desprindea un drum îngust, dar foarte bine pietruit, drept, pierzîndu-se într-o pădurice de salcîmi,/ din care răsărea un acoperiş roşu ţuguiat. Privirile lui George şi ale lui Mitru se întîlniră,/ dar nici unul nu scoase un cuvînt:/ era conacul baronului Papp. — T. Pôpovici, *Setea*.

d) Între natură şi poporul român este o străveche şi legendară dragoste. La adăpostul munţilor înalţi, al văilor adînci şi al perdelelor codrilor neguroşi, s-a împotrivit cumplitelor năvăliri/ şi a dobîndit biruinţele existenţei noastre naţionale ... Natură, haiduc, cavalerism şi cîntec fioros din frunză de fag sînt noţiuni/ care în trecutul nostru se leagă între ele ca belciugele unui lanţ. — B. Şt. Delavrancea, *Estetica poeziei populare*.

e) Bătrînul ofta de bucurie şi de fericire. „Iată/ ce mari frumuseţi sînt între oameni! Întrec orice flori/ ce cresc din pămînt în lumina şi căldura soarelui“,/ medita pensionarul ceasuri întregi, în aşternutul patului, seara. — I. Agîrbiceanu, *Floarea soarelui*.

f) Părechea s-a oprit în toate pridvoarele,/ a examinat fiecare ungher/ şi locul ales a fost vizitat de mai multe ori, cîteva zile în şir, pe lumină, pe umbră, pe linişte şi pe vînt. Dimineaţa, la ora răsăritului se întorc/ să se documenteze...

Două zile nu s-a mai arătat nimic... Prietenii plecaseră în căutarea altor materiale noi,/ pe care le-au descoperit la mare depărtare. Întoarcerile lor se făcură rare/ şi soţii veneau/ şi plecau odată... Pe fundul cuibului concav se aşternuse o saltea de fire de păr de cal albe, întocmite împletit. — T. Arghezi, *Buna-Vestire*.

g) Pentru ei (pentru robi), sfîrşitul violent... însemna dezlegarea de suferinţă, prăbuşirea sufletului în somn şi odihnă, mîntuirea. Nici o altă nădejde nu mai era posibilă/ şi este de crezut/ că pentru ei fericirea avea chipul morţii. — N. Jianu, *Drumul spre cer*.

h) Miron Iuga le recomandă sînge rece şi energie,/ deşi îşi dădea seama/ că recomandaţia lui e vorbă în vînt. Oamenii aceştia sînt morţi de frică de acuma. Îi convocase, în realitate,/ ca să se controleze pe sine însuşi. El credea/ că zvonurile despre intenţiile de răzvrătire ale ţăranilor lui sînt exagerări de ale celor fricoşi. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

i) El nu se mai gîndise de mult nici la Virgil, nici la Dan. Şi iată/ că Virgil Probotă, cu toate necazurile şi sărăcia lui, de departe, dintr-un bordei de campanie, se arăta mai omeneşte îndurerat de soarta prietenului în pierzare. — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

j) Mult mai bine ar fi făcut el / de alegea din oastea sa cei mai buni ostaşi... / şi încredinţînd-o lui Mihai-vodă, l-ar fi trecut în Bulgaria. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*.

k) Altă casă mai mare şi mai cuprinsă era casa lui Păun Ozun, unul din ginerii lui Dănilă. Acesta era un român falnic, trup şi suflet de viteaz. Nu era nici el acasă,/ ci numai nevasta şi copiii,/ fiindcă plecase de astă-iarnă, cu o scrisoare tainică de la socru-său Dănilă către Tudor Vladimirescu. — G. Galaction, *La vulturi!...*

l) Acest tractat fu un act de răzbunare a aristocraţiei împotriva lui Mihai... Boierii şi călugării, spre a-şi asigura şi a-şi întinde privileghiurile lor, spre a umili pe Mihai, trădară drepturile naţiei. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*.

m) Amurgul începuse a se ridica din adîncuri... Şi, încet-încet, se stîngeau toate; şi tot mai rar se desprindeau din depărtări un lătrat de cîne, un sunet de talangă, un glas de bucium... Numai pîrâul, minat cu grăbire în calea lui fatală de o putere nevăzută, mai însemna în amorţirea universală, eterna mişcare a vieţii în vinele adormite ale lucrurilor. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

Scanned with OKEN Scanner

SINTAXA FRAZEI

NOȚIUNI GENERALE

1. Fraza este *o unitate sintactică de sine stătătoare, alcătuită din îmbinarea a două sau mai multe propoziții.*

În cele mai multe fraze numărul propozițiilor este egal cu numărul predicatelor exprimate:

Fiecare vietate **pîndește** altă vietate,[1]/ o **adulmecă**[2]/ o **prinde**,[3]/ o **înghite**.[4]/ — Z. Stancu, *Desculț*.

Hai și noi la craiul, dragă,[1]/
Și să fim din nou **copii**[2]./ — M. Eminescu, *Povestea codrului.*

În delimitarea propozițiilor unei fraze nu trebuie să ne conducem însă numai după numărul verbelor la mod personal și al interjecțiilor ori adverbelor predicative exprimate, deoarece *în unele fraze pot fi și propoziții cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat.* De aceea *trebuie să observăm numărul comunicărilor dintr-o frază care apar ca o unitate sintactică corespunzătoare unei propoziții:*

Ne-*a întrebat*[1]/ cînd[2]/ și de unde *am venit*.[3]/ (cînd *am venit*).
Pomii *erau smulși*,[1]/ florile, *călcate* în picioare.[2]/ (*erau călcate*).

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Dacă în unele fraze sînt propoziții cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat, scrie verbul predicativ sau verbul copulativ deasupra textului, la locul potrivit.

a) Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
Streșine vechi casele-n lună ridică,
Scîrțîie-n vînt cumpăna de la fîntînă,
Valea-i în fum, fluiere murmură-n stînă.
— M. Eminescu, *Sara pe deal.*

b) Și de-ntrebați atuncea voua ce vă rămîne?
Munca, din care dînșii se-mbată în plăceri.
— M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

c) Dar Stana n-o lua în seamă, își vedea de treburile ei, se învîrtea ușor ca o suveică, lucra, legăna copilul și cînta. — I. Agîrbiceanu, *Floarea soarelui.*

d) — Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Răcnete, vuiet de arme pătrund marea cea caldă,
Evul e un cadavru — Paris al lui mormînt.
— M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

f) Vino să vezi ce zinc este aici, este și argint, și galenă, poate și uraniu. — N. Jianu, *Drumul spre cer.*

II. *Propozițiile dintr-o frază pot fi* **principale** *sau* **secundare (subordonate).**

Propozițiile principale *sînt cele care nu depind de altă propoziție, spre deosebire de* **propozițiile secundare (subordonate)** *care depind de o altă propoziție:*

Și *se făcu* nuntă mîndră și frumoasă,[1]/ cum *n-a fost* alta pe fața pămîntului.[2]/ — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

Prima propoziție din această frază *este* **principală**, pentru că nu depinde de altă propoziție. Desprinsă din frază, poate exprima singură o comunicare.

Scanned with OKEN Scanner

A doua propoziție este **secundară (subordonată),** deoarece ea depinde de prima propoziție, în care se află cuvîntul pe care îl determină *(nuntă):* **ce fel de nuntă? — cum n-a fost alta pe fața pămîntului.** Această propoziție nu poate fi desprinsă din frază, pentru că este strîns legată de cuvîntul determinat, aflat în prima propoziție.

Între propoziția secundară și propoziția pe care o determină este un **raport de subordonare.**

Propoziția de care depinde o propoziție secundară se numește **propoziție regentă,*** *iar cuvîntul determinat de propoziția secundară este* **cuvîntul (termenul) regent.**

EXERCIȚIU

Subliniază cu o linie predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Subliniază cu două linii (în propozițiile regente) cuvintele determinate de propozițiile secundare și notează deasupra textului felul propozițiilor: P. (principală) și S. (secundară).

a) Fugeau cum fug razele lunii peste adîncile valuri ale mării, fugeau prin noaptea pustie și rece ca două visuri dragi. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

b) Poți opri vîntul, apa și gurile oamenilor? De aceea le-am lăsat și eu pe fete să rîdă, pînă li s-a duce gura la urechi ... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Capetele se întorceau pe rînd spre Petre Petre care se apropia zîmbind...

Petre nu biruia cu răspunsurile. Tot satul îl iubea fiindcă era bun și liniștit și săritor la nevoie. Pantelimon îi luase lădița, să i-o aducă el pînă acasă. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

d) Noi, copiii, ne jucam de-a valma la soare, însă în casele lipovenești era o umbră în care nu pătrundeam niciodată. — M. Sadoveanu, *Despre Dobrogea.*

III. *O propoziție secundară poate avea ca regentă o propoziție principală sau o propoziție secundară:*

Și acum *văd* eu[1]/ că *avea* mare dreptate mătușa,[2]/ căci pupăza *era ceasornicul* satului.[3]/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

1 propoziție principală, regentă a propoziției 2;
↑
2 propoziție secundară — *are ca regentă o propoziție principală;*
↑
3 propoziție secundară — *are ca regentă o propoziție secundară.*

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Numerotează propozițiile, fă schema raporturilor dintre propoziții și notează felul propozițiilor ca în modelul de mai sus.

a) Vino mîine la mine, să mergem la plimbare,
Ca să-ți fac cunoștință cu o privighetoare.
— Gr. Alexandrescu — *Mierla și bufnița.*

b) Auzit-ați de-un oltean,
De-un oltean, de-un craiovean
Ce nu-i pasă de sultan?
Auzit-ați de-un viteaz
Care veșnic șade treaz
Cît e țara la necaz?
— V. Alecsandri, *Poezii populare.*

c) Leul, de multă vreme ridicase oștire,
Să se bată cu craiul ce se numea Pardos.
— Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului.*

d) — Vrei dumneata să spui că nu-i adevărat ce-am spus? Nu-i adevărat c-ați luat un fecioraș crud la toate blăstămățiile cîte ați săvîrșit? — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

---

*) Denumirea de *propoziție regentă* vine de la cuvîntul francez *régent*, care înseamnă *conducător.* Deci propoziția regentă are în frază rolul de conducător, deoarece de ea depind propozițiile secundare.

Scanned with OKEN Scanner

IV. *O frază poate avea una sau mai multe propoziții principale:*

Pe drum Dragoș *găsea* cîte o vorbă bună pentru fiecare om[1]/ ce-l *întîlnea.*[2]/ — L. Rebreanu, *Răscoala.*

1 *propoziție principală*
↑
2 subordonată

Cîte ceva din sufletul lui *a rămas* în sufletul multora,[1]/ dar el *nu mai este*[2]/, și-*a împlinit* cu adevărat o muncă grea[3]/ de care *nu s-a plîns*[4]/... — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*

1—2—3 *propoziții principale*
↑
4 subordonată

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează-le, apoi fă schema raporturilor dintre propoziții și indică felul propozițiilor (principale sau subordonate).

a) Budulea cel bătrîn venea acum tot a doua săptămînă la oraș și le spunea drumeților că are un fecior, care e dascăl la doi copii de domn ... — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

b) În aceeași vreme o mîță pornește o obișnuită expediție în regiunile superioare și face să curgă printre rosturile bagdadiei sămînță de cînepă. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru.*

c) Cugetătorul și organizatorul (revoluției) a fost națiunea, iar Tell și Magheru au fost brațul care a executat voința ei. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

d) Adesea mă-ndoiesc, dar nu mă-ndoi,
Pierd o nădejde — îmi revine alta —
Las dalta cînd se cer arcușuri moi,
Prind dalta-n palme cînd se cere dalta.
— N. Labiș, *Regenerarea.*

2. Construiește trei fraze în care să se afle două sau mai multe propoziții principale și o propoziție subordonată. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții, fă schema raporturilor dintre propoziții și notează felul propozițiilor.

V. *Îmbinarea propozițiilor în frază se realizează prin* **raportul de coordonare** *sau prin* **raportul de subordonare.**

Raportul de coordonare *este cel existent între propoziții de același fel:*

a) *numai între* **propoziții principale:**

Am împresurat carele cu poveri ale căpitanului Scîrlat[1]/ și le-*am îngrămădit* vîrîndu-le la vale pînă într-o bulboană nouă[2]/ pe care o *cunoaștem* noi.[3]/ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

1—2
↑
3

b) *numai între* **propoziții secundare care determină același cuvînt din propoziția regentă:**

Mergi[1]/ de *vezi*[2]/ și de *învață.*[3]/ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

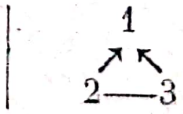

EXERCIȚIU

Construiește două fraze cu raport de coordonare numai între propoziții principale și două fraze cu raport de coordonare numai între propoziții secundare. Subliniază cu roșu cuvîntul determinat de propozițiile secundare coordonate. Fă schema raporturilor dintre propoziții.

Scanned with OKEN Scanner

Tipuri de frază

După raporturile existente între propozițiile unei fraze, putem avea următoarele **tipuri de fraze:**

a) frază formată numai prin coordonare:

Ușa *se deschise*[1]/ și drept în fața lui Dan *se ivi* un om înalt, ... cu fruntea mare,[2]/ iar pe creștet *avea* un fes mic.[3]/ — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis.*

1—2—3

b) frază formată numai prin subordonare:

Totuși Nicoară *hotărîse* în taina inimii lui[1]/ *să nu ocolească* locul[2]/ unde *trăise* biata sa mamă Calomfira.[3]/ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

1
↑
2
↑
3

c) frază formată prin coordonare și prin subordonare:

După aceea, Budulea *a venit* la mine[1]/ și m-*a rugat*[2]/ *să*-i *scriu* lui Huțu[3],/ pentru ca *să vie* acasă[4]/ — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

1—2
↑
3
↑
4

Acum, degrabă *să*-mi *aduci* pe fata împăratului Roș[1]/ de unde *știi*[2]/ și cum *îi ști* tu[3]/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

1
↗↖
2——3

Am dejugat vitele[1]/ și le-*am lăsat*[2]/ *să pască* fire de mătase și fire de soare[3]/ și *să bea* apă albastră din izvorul dintre stejari[4]/ — T. Arghezi, *Basmul.*

1——2
↗↖
3——4

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor dintre propoziții.

a) Glasul și înfățișarea învățătorului dovedeau sinceritate fără umbră. Titu Herdelea, ascultîndu-l, se minuna cum se poate să se tolereze niște stări atît de barbare. — I. Rebreanu, *Răscoala.*

b) — Du-te chiar acum la stăpînul moșiei și spune-i că te prinzi să-i dai în girezi tot grîul cît îl are semănat. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

c) Și m-am apucat să cînt și am cîntat din fluier pînă ce veni luceafărul colo, deasupra mea, spînzurat de-o frunză. — T. Arghezi, *Basmul.*

d) Au trecut de la meșterul de atunci vreo șase mii de ani și bucuriile lui au rămas vii, în sunetul ulciorului pe care l-am dezgropat acum și (pe care) l-am așezat între cristale. Aceluia, meseria scumpă i-a fost, și mîna lui mai trăiește, colea, lîngă mîna mea care i-o atinge pe a lui ... — T. Arghezi, *Ulciorul de lut.*

2. Construiește cîte o frază cu următoarele raporturi între propoziții:

1—2—3; 1; 1—2; 1—2—3
↑ ↗↖ ↗↖
2 3——4 4——5
↑
3

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

I. Raportul de coordonare între propoziții poate fi realizat:

a) **prin juxtapunere (alăturare):**

Nourii *curg*,[1]/ raze-a lor șiruri *despică*,[2]/
Streșine vechi casele-n lună *ridică*.[3]/
— M. Eminescu, *Sără pe deal.*

b) **prin conjuncții:**

Fulguia domol peste Argeș[1]/ și *bătea* într-o dungă clopotul cel prevestitor de furtuni.[2]/ — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) **prin îmbinarea juxtapunerii cu coordonarea:**

Dar încă în acea zi Ghiță *se duse* cu treabă la Arad,[1]/ *cumpără* două pistoale[2]/ și își *luă* o a doua slugă, pe Marți, un ungur înalt ca un brad.[3]/ — I. Slavici, *Moara cu noroc.*

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Fă schema raporturilor dintre propoziții și arată prin ce mijloace s-a realizat raportul de coordonare.

a) — Dar tu, Moțoace? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vîndut pre Despot, m-ai vîndut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*

b) Toți erau pentru oastea lui Tudor, dar fuseseră prea îngenuncheați în decurs de veacuri și se ridicau greu în capul oaselor. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

c) Sus paingul pe un frasin, urzind pînza-i diafană,
Cu-al său fir de-argint subțire face-o punte-aeriană,
Iar în leagăn de mătasă gangurul misterios
Cu privighetoarea dulce se îngîn-armonios.
— V. Alecsandri, *Lunca din Mircești.*

II. *Propozițiile coordonate* **pot urma una după alta,** *ca în exemplele de la punctul I, sau* **pot fi despărțite prin propoziții subordonate:**

Oamenii *vedeau*[1]/ că *se joacă* soarta lor,[2]/ **dar** *șoviau*.[3]/ — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor dintre propoziții. Explică oral prin ce mijloace s-a realizat coordonarea propozițiilor.

a) Chiar acum aș putea să te omor în legea cea bună, dar mi-i milă de tinerețele tale... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Tunurile Țării Românești erau gata să biruiască spre ele, dar înaintașii suiți în arbori au făcut semn tunarilor să mai rabde, pentru că la catargurile navelor fluturâ flamuri albe. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

c) Și a pornit, gîrbov, cîntărețul, cu nădejdea slabă în suflet. Și mergea cîțiva pași, și se oprea. Sufla din greu, gemea, și degeaba încerca să cînte. Și într-o bună zi, simți cîntărețul că trebuia să doarmă, dar să doarmă greu, cu tot dinadinsul. S-a oprit, și-a pus capul pe-o piatră și-a adormit... somnul pămîntului. — Em. Gîrleanu, *Făgăduința.*

2. Construiește cîte o frază cu următoarele raporturi de coordonare și de subordonare între propoziții: 1—3; 1—2—4; 1—3.

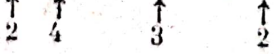

Desparte frazele în propoziții și explică oral prin ce mijloace ai realizat coordonarea între propoziții.

Felurile propozițiilor coordonate

I. Propozițiile coordonate pot fi:

Conjuncțiile și locațiunile conjuncționale coordonatoare

a) **copulative**, *cînd prin conținutul lor propozițiile sînt* **prezentate ca asociate**:

Acum s-au scuturat frunzele fără brumă[1]/ **și** stau așa, troiene, pe cărări.[2]/ **Nici** le umflă vîntul,[1]/ **nici** fug sunînd.[2]/ — M. Sadoveanu, *Neagra Șarului*.

și; nici; precum și; și..., și...; nici..., nici... .

b) **disjunctive**, *cînd prin conținutul lor propozițiile* **se exclud una pe alta** *(realizarea uneia exclude realizarea celeilalte)*:

De-o fi senin[1]/ **ori** de va fi furtună,[2]/
Noi steagul vieții nu-l tîrîm pe jos.[3]/
— M. Beniuc, *Din cenușia vîrstă*.

Să plec[1]/ **sau** să mai aștept?[2]/

sau; ori; sau..., sau...; ori..., ori... .

c) **adversative**, *cînd prin conținutul lor propozițiile* **se opun una alteia**, *fără a se exclude*:

Copacii nu erau groși,[1]/ **dar** erau deși,[2]/ **iar** de sub ei nu se zărea decît o adîncime albastră și verde.[3]/ — Al. Macedonski, *Pădurea ulmilor*.

S-au strecurat doar prin mijlocul lui mai cîteva ploi repezi și scurte,[1]/ **însă** de atunci n-a mai căzut o picătură de apă.[2]/ — Al. Sahia, *Ploaia din iunie*.

dar; iar; însă; ci.

Nu te uita la cojoc,[1]/
Ci te uită[2]/ cum mai joc.[3]/ — *Folclor*.

d) **conclusive**, *cînd propoziția arată* **o urmare, o concluzie** *a acțiunii, stării sau însușirii exprimate în prima propoziție*:

Ne-am odihnit destul,[1]/ **deci** putem pleca.[2]/

deci; așadar; prin urmare; de aceea; în concluzie și altele.

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Analizează felul propozițiilor coordonate.

a) Dumbrăvi și sihăstrii au cercetat, înșelătoare culori i-au chemat pretutindeni, dar zadarnice toate au fost, căci așa floare nu se găsea nicăieri. — D. Anghel, *Jertfa*.

b) Mirosuri vechi se ridicară și, deodată, în larma aceea un sunet cristalin căzu, și zgomotul se potoli o clipă ca prin farmec, și mîinile încremeniră, și pașii stătură locului ca lipiți de parchet. — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*.

Scanned with OKEN Scanner

c) Nici Dunărea nu e cel mai lung fluviu din lume, nici Carpaţii nu au piscuri care să rivalizeze cu ale Himalaiei, iar pe întinderea globului pămîntesc Marea Neagră abia poate fi băgată în seamă. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

d) Aşa-s gîrlele noastre pe aici... Mai tot anul le treci cu piciorul sau chiar seacă de tot, dar... cîteodată, cam primăvara, apoi se umple din mal în mal. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) Seca Lenea nu ne dădea luminare, ci trebuia să ne cumpărăm noi din banii noştri. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

f) Caii fluturau din cap, ciuleau urechile, schimbau trapul în galop ori îşi încetineau mersul pe nesimţite. — D. Anghel, *Vasul fantomă*.

g) Ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e portul. — *Proverb*.

h) Ţăranii între ei vorbesc... că ei nu vor mai sta fără pămînt, că ei asudă... muncindu-l..., deci al lor... să fie. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

II. Spre deosebire de celelalte conjuncţii coordonatoare, care sînt aşezate întotdeauna între propoziţiile coordonate, *conjuncţia adversativă* **însă** *şi conjuncţiile conclusive* **deci, aşadar** *etc. apar deseori în interiorul propoziţiei coordonate:*

Într-un timp, se zărea,[1]/ *acum* **însă** *nu-l mai văd.*[2]/
Am mers destul de repede,[1]/ *vom ajunge* **deci** *la timp.*[2]/

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Subliniază cu două linii conjuncţia adversativă *însă* şi conjuncţiile conclusive.

a) Pînă l-adînci bătrîneţe pe români îmbărbătaşi,
Însă, vai! n-a iertat soarta să-ncununi a ta dorinţă
Şi-al tău nume moştenire libertăţii să îl laşi.
— Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia*.

b) ... Cînd vă vorbeam astfel, eram legat, supus,
Acum însă sînt slobod şi vă vorbesc de sus.
— Gr. Alexandrescu, *Uliul şi găinile*.

c) Ignat se apropia de patruzeci de ani, era deci cu vreo şaptesprezece ani mai mare ca Ion ... — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) Jap asculta cu o obscură înduioşare şi se uita ţintă în ochii copilului. Dar acesta nu venea în fiecare duminică, ceasurile de auroră sufletească şi de voie bună erau prin urmare puţine pentru Jap. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

2. Construieşte cîte o frază în care conjuncţiile *însă, deci, aşadar* şi locuţiunile conjuncţionale *prin urmare* şi *în concluzie* să se afle între propoziţiile coordonate şi alte fraze cu conjuncţiile în interiorul propoziţiei coordonate. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii.

III. *Conjuncţia coordonatoare* **şi** *are uneori valoare de conjuncţie adversativă, cu sensul* **dar** *sau* **iar**:

De sute de ani aşteptăm dreptatea, domnule,/ *şi* (dar) nu mai vine./— L. Rebreanu, *Răscoala*.	Propoziţii *coordonate adversative*; prin conţinutul lor se opun una alteia.

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor dintre propoziţii. Subliniază cu două linii conjuncţia *şi* cu valoare adversativă.

a) Am oprit căruţa în mijlocul ariei şi m-am uitat întrebător la Iosub. — V. Em. Galan, *La răzeşi*.

Scanned with OKEN Scanner

b) Nici lene, nici prostie, nici răutate să nu fie la mijloc, și totuși sare omului țifna din senin, din iarbă verde. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

c) — „Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nțelegi tu oare
Cum că eu sînt nemuritor,
Și tu ești muritoare?“ — M. Eminescu, *Luceafărul*.

d) Printre crengi scînteie stele,
Farmec dînd cărării strîmte,
Și afară doar de ele
Nime-n lume nu ne simte. — M. Eminescu, *Lasă-ți lumea ...*

e) Femeia auzea vorbele, și nu le pricepea rostul. — L. Rebreanu, *Ion*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții coordonate adversative legate prin conjuncția *și* (dar).

Punctuația propozițiilor coordonate

I. *Se despart prin virgulă următoarele propoziții coordonate:*

a) *coordonatele* **juxtapuse**;

b) *coordonatele* **copulative** *legate prin conjuncția* **nici**;

c) *coordonatele* **copulative** *legate prin conjuncția* **și** *dacă ea este folosită și înaintea primei propoziții* (**și..., și...**) *sau prin locuțiunea conjuncțională* **precum și**;

d) *coordonatele* **disjunctive**, *cînd conjuncția este folosită și înaintea primei propoziții:* **sau ..., sau ...; ori..., ori...**;

e) *coordonatele* **adversative** *și cele* **conclusive**, *indiferent de conjuncțiile prin care sînt legate.*

EXERCIȚII

1. Explică oral punctuația propozițiilor coordonate din textele a-h, pag. 403—404 și din textele de la exercițiul I, pag. 404.

2. Construiește:
— cîte o frază cu propoziții coordonate legate prin conjuncțiile: *nici ; și ..., și ...; sau ..., sau ...; ori ..., ori ...*;
— cîte două fraze cu propoziții coordonate adversative și conclusive.
Subliniază conjuncțiile și explică oral punctuația.

PROPOZIȚIILE SUBORDONATE

Noțiuni generale

Propoziția subordonată determină un cuvînt din propoziția regentă și **îndeplinește, în formă de propoziție, funcțiunea unei părți de propoziție a regentei:**

	Întrebarea	*Funcțiunea*
Pe malul apei se-mpletesc cărări[1]/ **Ce duc la moară.**[2]/ — G. Coșbuc, *Mama*.	**Care cărări?** — *ce duc la moară.*	**atribut;**
El vede[1]/ **cum zboară flăcăii Sucevei.**[2]/ — G. Coșbuc, *Paşa Hassan*.	**Ce vede?** — *cum zboară flăcăii Sucevei.*	**complement.**

Cele mai multe propoziții subordonate corespund părților secundare ale propoziției (atribut, complement) și au denumiri corespunzătoare acestor părți de propoziție: **subordonate atributive, completive directe, completive indirecte, circumstanțiale de loc, de timp** etc.

În afară de aceste subordonate, *există și subordonate care corespund părților principale:* **subordonate subiective și subordonate predicative:**

	Întrebarea	*Funcțiunea*
Cine seamănă vînt,[1]**/ culege furtună.**[2]**/** — *Proverb.* **Fata Chivului e**[1]**/ cum arar se mai află sub soare.**[2]**/** — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*	**Cine culege?** — *cine seamănă vînt.* **Cum e fata?** — *cum arar se mai află sub soare.*	**subiect;** **nume predicativ.**

Propozițiile subordonate se împart în două grupe mari:
— **subordonate circumstanțiale:** *de loc, de timp, de mod* etc.;
— **subordonate necircumstanțiale:** *atributive, completive directe, completive indirecte, completive de agent, subiective* și *predicative.*

PROPOZIȚIILE NECIRCUMSTANȚIALE

Propoziția atributivă

I. Propoziția atributivă *îndeplinește funcțiunea de atribut al unui substantiv sau al înlocuitorului acestuia, aflat în propoziția regentă.*

	Cuvîntul determinat	Întrebarea
Turcii nu taie decît *capetele*[1]**/ care se pleacă.**[2]**/** — Camil Petrescu, *Bălcescu.*	*substantiv*	**Care** *capete?* — *care se pleacă.*
— Stăpîne, am făcut *o greșeală*[1]**/ care nu se mai întoarce.**[2]**/** — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit.*	*substantiv;*	**Ce fel** *de greșeală?* — *care nu se mai întoarce.*
Luați-o înainte *voi,*[1]**/ care cunoașteți drumul.**[2]**/**	*pronume;*	**Care** *voi?* — *care cunoașteți drumul.*
În frunte mergeau *cei doi*[1]**/ care cunoșteau drumul.**[2]**/**	*numeral* cu valoare substantivală.	**Care** *cei doi?* — *care cunoșteau drumul.*

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din fraze propozițiile atributive împreună cu cuvintele determinate (de exemplu: capetele/ care se pleacă) și arată prin ce sînt exprimate acestea și la ce întrebări răspund propozițiile atributive.

a) Șoseaua se încolăcește între Olt și dealurile care se ridică unele peste altele, pînă în înălțimi fumurii și albastre. — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Dar lumea izbucni într-o priveliște de basme, pe care nimeni n-ar fi putut s-o creadă aievea ... Cît vedeai cu ochii pămîntul era o mare de jeratic care sclipea neîncetat. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

c) Căruța nu mai avea decît trei cai, adică doi înainte și unul la oiște, pe care el era călare. — V. Alecsandri, *Balta Albă*.

d) — Văd că am plăcerea să gust acru și sărat, ca unul care, dimineața și seara, m-am chinuit numai cu dulce. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) — Eu ziceam către domnu subprefect că trebuie să mai fi fost cineva de față, care a văzut banii, ș-acela-i făptașul. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

II. *Propoziția atributivă poate fi introdusă:*

a) **prin pronume relative:**

Prin glasul meu, tot poporul protestează din toată ființa lui împotriva *oștirii* turcești/ **care** *ne-a cotropit pămîntul*. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) **prin adverbe relative:**

Feciorul de împărat căută a se urni din *scorbura*/ **unde** *stătuse pitulat*. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

La șase luni după *vînătoarea* din toamnă/ **cînd** *huhurezii cu ochi de om che-maseră furtuna*,/ au pornit dezghețurile *unei ierni* / **cum** *nu se mai pomenise din bătrîni*. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) **prin conjuncții:**

Maria Moromete trăia cu *o nădejde* a ei veche: / **să** *dea acel loc lui Paraschiv sau Nilă*... — M. Preda, *Moromeții*.

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și indică prin săgeată cuvintele determinate de propozițiile atributive. Arată prin ce părți de vorbire sînt introduse propozițiile atributive.

a) Frica îi sfîșia inima, dar în același timp îl sugruma și o furie mare împotriva comandantului care îl lăsa să fie măcelărit de banda răsculaților. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Tudor chema pe panduri, pe plăieși și pe toți cîți mai aveau o schinteie de bărbăție în piept: la viață și la arme! — G. Galaction, *La vulturi!* ...

c) Găsește acolo căruța tocmită, în care avea să încapă în voie, alături de dînsa, și o bună prietenă cum era cucoana Maria. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Pînă una alta, își căutară culcuș unde să mîie peste noapte. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*.

e) — Apoi, domnilor, era odată un ciubotar. Și ciubotarul acela a plănuit într-o zi să facă o pereche de ciubote cum n-au mai fost pe lume. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

f) Acu, nu de mult, tot pe aceeași cale și tot către acel locaș, mergea în tăcere și nebăgat în seamă dricul modest în care erau rămășițele pămîntești ale poetului Alexandrescu... Mi-am zis că pentru marele poet era momentul cînd răsărea ziua din care începea a trăi și a trăi etern în inima și în memoria românilor. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

g) Bulgarii din sat n-au primit cu bucurie vestea că ne batem cu bulgarii de dincolo de graniță. — Z. Stancu, *Desculț*.

III. *Propoziția regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții atributive,** *care determină același cuvînt (atributive coordonate). În acest caz pronumele relative, adverbele sau conjuncțiile introductive pot fi folosite înaintea tuturor*

atributivelor coordonate sau numai înaintea primei atributive, pentru că înaintea celorlalte elementul introductiv poate fi subînțeles:

Și tot acum treizeci-patruzeci de ani, s-au găsit și cîțiva cărturari,[1]/ **care** *s-au dus în Celei*[2]/ *și* (subînțeles: **care**) *au dat cu tîrnăcopul în masivul ruinelor...*[3]/ — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Dacă cuvîntul care introduce prima atributivă nu este repetat și înaintea celorlalte atributive coordonate, scrie-l în paranteză deasupra textului, la locul potrivit. Fă schema raporturilor sintactice și indică felul raportului de coordonare (copulativ, adversativ etc.).

a) Voi, turcilor, aveți un proverb, pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu haram ... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale.*

b) Moș Dănilă, fruntașul ciobanilor de pe Scripetele, era un om care trecuse prin multe suferințe și încercase multe vaduri de amărăciune. — G. Galaction, *La vulturi!* ...

c) Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, sugrumat între două stînci uriașe ce vor să-i ție calea. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

d) Astfel sosi timpul cînd bruma cade și vîntul scutură frunzele copacilor și rărește pădurile. — I. Slavici, *Moara cu noroc.*

e) Soarele, scăpătînd la apus, se uită îndărăt cu stăruință caldă la pădurițtea de mesteacăni, unde atîtea păsări ale primăverii se cheamă, se întreabă și-și răspund, se-ngînă și se-ntrec în fel de fel de glasuri. — I.L. Caragiale, *La conac.*

f) Ce-i patria? — E faptul că te bucuri
De tona de cărbune peste plan,
Ori te-ntristezi cînd nu-s pe viță struguri
Și-adăști să vină cu belșug alt an.
— M. Beniuc, *Patria.*

2. Construiește cîte două fraze în care să se afle două sau mai multe propoziții atributive coordonate, introduse prin pronumele relativ *care* la acuzativ și prin adverbele *unde* și *cum*. Într-una din fraze pronumele relativ sau adverbul să fie folosit înaintea tuturor atributivelor coordonate, iar în cealaltă, numai înaintea primei propoziții. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

IV. *Propoziția atributivă poate sta după regentă sau poate fi intercalată în propoziția regentă:*

Se află o priveliște încîntată / **cum nu e alta pe lume.** — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Vîntul[1] **[pe care-l lăsa în urmă**[2]] îndoia stejarii, frîngîndu-i ca pe niște nuiele.[1]/ — B. Șt. Delavrancea, *Poveste.*

Observă cum s-a făcut numerotarea propoziției regente întreruptă prin intercalarea atributivei și cum a fost încadrată între paranteze propoziția atributivă intercalată.

Uneori se intercalează în propoziția regentă și două sau mai multe atributive care urmează una după alta, dacă sînt coordonate, sau, dacă nu sînt coordonate, fiecare atributivă vine după cuvîntul determinat:

Forța vitală a acestor *pămînturi*[1] [— **cărora localnicii le spun „Baltă“**,[2]/ **și asupra cărora năvălesc țăranii cu plugurile** —[3]] e de cea mai pură esență cosmică.[1]/ — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

Există, sergentule, între aceste stele, *unele*[1] **[care dau lumină**[2]] și *altele*[1]/ **care o primesc.**[3]/ — A. Mihale, *Fuga.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Pentru pronumele relative care nu s-au mai repetat, procedează ca la exerciţiile anterioare. Fă schema raporturilor dintre propoziţii.

a) Un paltin uriaş care creştea din albia pîrîului înnegrea noaptea şi mai adînc deasupra pribegilor. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

b) Pacea ce-mi propune este o sclavie
Pînă cînd românul să se bată ştie!

— D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare şi solii.*

c) Frate-meu Ştefan nu cere păpuşi, îşi face singur jucării. O nuia pe care încalecă, pentru el înseamnă un armăsar care aruncă foc pe nări. Băţul în vîrful căruia a legat o zdreanţă culeasă din gunoi e steagul unui regiment. — Z. Stancu, *Desculţ.*

d) Noaptea, prin curţile care rămîn deschise, Jap, cu ai lui ori singur, începea cercetările. Şi i se întîmpla să găsească în cutia unde cad măturăturile bucătăriei indivizi cu o înfăţişare jalnică — G. Galaction, *Viteazul Jap.*

e) Placa înfierbîntată de soare, ce o poartă pe trunchi, cu inscripţia anului cînd a fost smuls din pămîntul ţării lui şi peste care se înclină curiozitatea trecătorilor, îl arde ca un stigmat ... — D. Anghel, *Cedrul.*

f) Iar Iuri Botgrozna şi feciorii Gîrbovului şi unul Strămurare, pe care dumneavoastră nu-l cunoaşteţi, iar eu îl cunosc, şi căpitanul Cozmuţă, şi vatamanul Agapie băteau în lănceri cu săbiile şi-i alungau. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construieşte:

— două fraze cu cîte o propoziţie atributivă intercalată în propoziţia regentă;

— două fraze cu cîte două propoziţii atributive intercalate în propoziţia regentă şi care să determine substantive diferite;

— două fraze cu cîte două propoziţii atributive coordonate, intercalate în propoziţia regentă.

Desparte frazele în propoziţii, subliniază propoziţiile atributive şi fă schema raporturilor dintre propoziţii.

Probleme specifice propoziţiilor atributive introduse prin pronumele relativ „care"

I. *Pronumele relativ* **care** *îndeplineşte un dublu rol: el serveşte ca* **instrument gramatical de legătură** *între propoziţia atributivă şi regenta ei şi, în acelaşi timp, are şi* **funcţiune sintactică în propoziţia atributivă:**

	Funcţiunea sintactică a pronumelui relativ
Trecură într-o odăiţă de alături,/ **care** pe vremuri *fusese sufragerie.* — D. Zamfirescu, *Spre Coteşti.*	*subiect;*
Acolo şezu jos lîngă o fîntînă/ **a cărei** *apă...* se scurgea într-un iaz limpede. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*	*atribut pronominal;*
Trăiască zimbrii tineri/ **pe care** *i-a visat*/,	*compl. direct;*
Trăiască munţii tandri / **în care** *a crezut.* — A. Păunescu, *Umbra lui Tudor la Padeş.*	*compl. indirect;*
Aleargă pe cîmpii nesfîrşite/**pe care** holdele *sînt culcate* ca nişte valuri. — L. Demetrius, *Moartea fericitului.*	*compl. circ. de loc.*

Scanned with OKEN Scanner

Funcțiunea sintactică pe care o are pronumele relativ în propoziția atributivă poate fi recunoscută ușor *înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține:* *

Trecură într-o odăiță de alături,/ **care** (*odăița*) pe vremuri *fusese sufragerie.*

Șezu jos lîngă o fîntînă/ **a cărei** *(a fîntînii) apă* se scurgea...

Trăiască zimbrii tineri/ **pe care** *(pe zimbri)* i-*a visat...*

Trăiască munții tandri/ **în care** *(în munți) a crezut.*

Aleargă pe cîmpii nesfîrșite/ **pe care** *(pe cîmpii)... sînt culcate....*

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază cu două linii pronumele relative și analizează funcțiunea sintactică pe care o au în propozițiile atributive.

a) Și Pitică scoase inelul ce-l luase atunci de pe degetul fetei și-l arătă împăratului și fetei, care-l cunoscu pe loc. — Din vol. *Din folclorul nostru.*

b) Era un soare viu, sub care scînteia a jilav pămîntul, cu petele de iarbă pe jumătate uscate. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

c) Luna pare o corabie imensă de hîrtie, pe care apele nopții în destrămare au aruncat-o pe un mal nisipos. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Plecat asupra veștedului covor, cu mîna tremurîndă, culeg ridicîndu-mi ochii din cînd în cînd spre o tovarășă ai cărei pași abia se aud printre foile moarte și care se pleacă și ea, ridicîndu-și din cînd în cînd ochii la fel cu florile ce le adună. — D. Anghel, *Flori albastre.*

II. *Pronumele relativ* **care** *se folosește cu această formă și fără prepoziție numai cînd are în propoziția atributivă funcțiunea de* **subiect.**

Cînd pronumele are funcțiunea de **complement direct,** *nu poate fi folosit decît precedat de prepoziția* **pe:**

Este un om/ **pe care** îl *cunosc* de mult.

Nu este corect *să spunem:* „Este un om/ care îl cunosc de mult".

Pentru a-ți controla exprimarea, *observă că atunci cînd pronumele relativ* **care** *este la acuzativ, cu funcțiunea de complement direct, în propoziția atributivă se află și un pronume personal în acuzativ, tot cu funcțiunea de complement direct și care ține locul aceluiași substantiv din regentă, ca și pronumele* **pe care:**

Este *un om/ pe care* îl cunosc de mult.

Același **mijloc de control,** adică *prezența în propoziția atributivă a unui pronume personal în același caz cu pronumele relativ* **care,** ne ajută și la *folosirea corectă a formei de* **dativ** *a pronumelui relativ:*

Este *un om / căruia* îi datorez mult.

* Această verificare se poate face și pentru celelalte pronume relative care introduc o propoziție atributivă:

Cartea/ *ce (cartea)* mi-ai recomandat... Pronumele *ce* are în această propoziție atributivă funcțiunea de *complement direct.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚIU

Construiește:

— trei fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relativ *care* la acuzativ, cu funcțiunea de complement direct în propoziția atributivă;

— trei fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relativ *care* la dativ, cu funcțiunea de complement indirect în propoziția atributivă.

Subliniază pronumele relative prin care sînt introduse propozițiile atributive și pronumele personale cu funcțiunea de complement direct sau indirect, după care te-ai orientat pentru a folosi corect formele *pe care* sau *căruia (căreia, cărora)*.

III. *Pronumele relativ* **care** *la genitiv, cînd se află la începutul propoziției atributive, este precedat întotdeauna de articolul posesiv* **al, a, ai, ale.**

Propozițiile introduse prin pronumele relativ **care** *la genitiv cer multă atenție în ce privește* **acordul pronumelui relativ și al articolului posesiv.**

Pronumele relativ se acordă în gen și număr cu substantivul din propoziția regentă al cărui loc îl ține, iar articolul posesiv se acordă în gen și număr cu un alt substantiv aflat în propoziția atributivă:

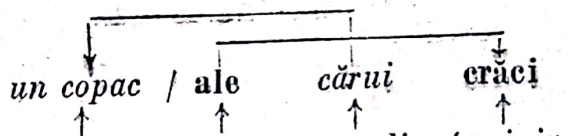

Tîra după el *un copac* / **ale** *cărui* **crăci** ridicau praf în urma lui.

masculin feminin masculin feminin

singular plural singular plural

— Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

Reține ca **formulă de control** *direcțiile acestui* **acord încrucișat:**

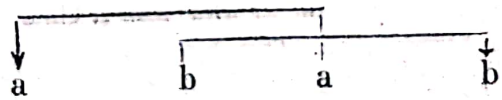

a b a b

un copac **ale** *cărui* **crăci**

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

După modelul de mai sus, scoate din texte cuvintele din propozițiile atributive și din regentele lor, cuvinte cu care se face acordul pronumelui *care* la genitiv și al articolului posesiv. Indică direcțiile acordului pronumelui relativ și al articolului posesiv.

a) Sînt în țara noastră, de o parte și de alta a Carpaților, două văi al căror rol a fost hotărîtor în evoluția societății omenești de pe aceste pămînturi. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

b) Lăudată fie memoria marelui poet a cărui pană a știut să învieze umbrele glorioase ale eroicului nostru trecut. — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu.*

c) Deasupra tuturor se ridică Bihorul și sub comanda lui întoro spre lumea din afară fețe tăcute și întunecate, asemenea unei falange ai cărei oșteni, spate în spate, ar face de jur împrejur un zid de platoșe și de suliți. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

d) În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine cîteva zile, de a căror plăcere îmi aduc adesș aminte. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*

e) Nicolae se avîntă pe scările unui vagon în ale cărui ferestre zărise capete de țărani. — L. Rebreanu, *Proștii.*

2. Construiește patru fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relativ *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, urmărind pentru fiecare frază indicațiile de mai jos:

Substantivul determinat de propoziția atributivă	*Substantivul din propoziția atributivă care urmează după pronumele relativ*
munte	culmi
casă	pridvor
flori	parfum
salcîmi	înălțime

Indică direcțiile acordului procedînd ca și la exercițiul nr. 1.

IV. *Pronumele relativ* **care** *la genitiv poate fi precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională (deasupra, dedesubtul, în jurul etc.) ori de un substantiv ce ține de propoziția atributivă.*

Și în aceste cazuri se cere atenție la **acordul pronumelui relativ cu substantivul al cărui loc îl ține:**

Din hotarul dobrogean își face Dunărea **pivotul** / *în jurul* **căruia** se întoarce ultima oară, pornind spre răsărit. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

O nouă **stîncă** se ivește în drum / de pe creștetul **căreia** își dă iarăși drumul în gol. — Geo Bogza, *Cartea Oltului.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Indică prin săgeată cuvintele din propozițiile regente cu care se acordă pronumele relativ în gen și număr.

a) În aceste locuri, oriîncotro te întorci, te întîmpină singurătatea, la hotarele căreia viața se pare că expiră. Omul împrumută aici mutismul de la arborii în mijlocul cărora trăiește. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) Din loc în loc, în curtea minei se află cîte o sobă sub cerul liber: un cilindru metalic, plin cu cărbuni aprinși, în jurul căruia stau grupuri de oameni din ale căror haine aburul se ridică în valuri — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

c) Dedesubt e prăpastia adîncă, în fundul căreia curge zglobie apa de munte limpede și iute. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

2. Construiește:

— două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relativ *care* la genitiv precedat de prepoziția *deasupra* și de locuțiunea prepozițională *în jurul*. Într-una din fraze substantivul determinat de propoziția atributivă să fie de genul masculin, la numărul plural, iar în cealaltă frază, de genul feminin, la numărul singular;

— două fraze cu propoziții atributive în care pronumele relativ *care* la genitiv să fie precedat de un substantiv ce ține tot de propoziția atributivă.

Indică prin săgeată cuvintele cu care se acordă pronumele relativ în gen și număr.

V. *Cînd în propoziția regentă după cuvîntul determinat de o atributivă urmează alte substantive sau pronume ori altă propoziție subordonată,* **este nevoie ca înaintea propoziției atributive să fie reluat (repetat) cuvîntul determinat,** *pentru a se preciza la care cuvînt se referă propoziția atributivă.* În acest caz, **înainte de a se repeta cuvîntul determinat, se pune virgulă:**

Și așa, au trecut anii și de cîteva ori s-au ivit **frunzele** din nou în păduri, **frunzele** / *care ning toamna și îngroapă.* — T. Arghezi, *Povestea prinților sași.*

Era **poteca** căutată de ea, **poteca** / *pe care o pierduse.*

Dacă nu se reia substantivul determinat, s-ar putea ca fraza să ducă la confuzii sau chiar la efecte comice. Iată, în această privință,

o frază prin care scriitorul I. L. Caragiale satirizează pe cei care nu știu să se exprime corect:

„...avem onoare a vă repeta cu insistență rugăciunea ce v-am făcut în privința lemnelor necesare **Școalei** de fete No. 1 din această **urbe, care** *se află în lipsă de căldură...*" — I.L. Caragiale, *Urgent*.

Cine se află în lipsă? *Școala* sau *urbea?*

Dacă s-ar fi reluat substantivul determinat *școala*, exprimarea ar fi fost clară: „...în privința lemnelor necesare **Școalei** No. 1 din această urbe, **școală** / *care se află...*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

Subliniază cu două linii substantivele determinate de propozițiile atributive și reluate înaintea subordonatei. Explică oral de ce a fost necesară reluarea substantivului determinat.

a) O liniște adîncă stăruia în toată nemărginirea stepei înzăpezite, o liniște pe ale cărei strune doar vîntul mai alerga. — A. Mihale, *Fuga*.

b) Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s-au întîmplat sub ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anecdote triste sau vesele, unde eu am jucat totdeauna rolul cel mai de căpetenie ... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale.*

c) O tăcere drăgălașă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare cîtime de simțire în sînul monetelor, tăcere scumpă și mult mai glăsuitoare decît însăși vorba ... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale.*

2. Construiește trei fraze cu propoziții atributive, fraze în care să fie necesară reluarea substantivului determinat.

VI. *Este bine să evităm frazele cu prea multe propoziții atributive introduse prin pronumele relativ* **care.** *Repetarea acestui pronume la intervale scurte poate deveni supărătoare:*

...am fost întîmpinat de doamna directoare Aglae Popescu împreună cu doamnele profesoare.../, *care* toate s-au plîns de starea de mizerie/ *în care* a ajuns școala din cauza lipsei de combustibil,/ *pe care* îl refuză onor. primăria locală,/ *pe care* în nenumărate rînduri am rugat-o prin adrese oficiale, *care* se văd la dosar,/ iar *care* n-au avut pînă în prezent nici un rezultat. — I.L. Caragiale, *Urgent*.

Autorul repetă intenționat pronumele *care*, pentru a satiriza felul de exprimare a unor pretinși intelectuali.

Pentru a evita această repetare a pronumelui **care,** putem *folosi pronumele* **ce**: „...*pe care* în nenumărate rînduri am rugat-o prin adrese oficiale/, *ce* se văd la dosar..."

EXERCIȚIU

Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești mai multe propoziții atributive, din care unele să fie introduse prin pronumele *ce*, pentru a evita repetiția supărătoare a pronumelui *care*.

Punctuația propoziției atributive

I. Propoziția atributivă, indiferent dacă este așezată după regentă sau este intercalată în propoziția regentă, *nu se desparte prin virgulă cînd ea exprimă ceva necesar pentru identificarea sau calificarea obiectului denumit prin substantivul determinat:*

Aici la Iablanicioara, l-a ajuns într-o zi *vestea*/ **că Alexandru Şuţu a murit.** — G. Galaction, *La vulturi!...*

Fabula[1] **[cu care-ncepem**[2]**]** ţine locul de prefaţă[1] / — T. Arghezi, *Fabula fabulelor.*

Se află *o priveliştе...* / **cum nu e alta pe lume.** — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Propoziţiile atributive din primele două texte aduc o precizare necesară pentru identificarea obiectelor denumite prin substantivele *vestea* şi *fabula* (care anume *veste* sau *fabulă*).

Propoziţia atributivă din al treilea text are rolul de a califica obiectul denumit de substantivul *priveliştе.*

Propoziţiile atributive **de identificare** *sau* **de calificare** se rostesc cu o intonaţie egală cu a propoziţiei regente, de aceea ele *nu se izolează de regentă prin pauză*, iar în scris **nu se despart prin virgulă.**

Propoziţiile atributive care determină un substantiv articulat precedat de o prepoziţie sau care sînt introduse prin conjuncţii sau prin pronumele în dativ **cui** *au întotdeauna rolul de a identifica obiectul denumit prin substantivul determinat, deci* **nu se despart prin virgulă.** Propoziţiile atributive de identificare pot fi introduse însă şi prin alte pronume relative (care, ce, cîţi, cîte) sau prin adverbe relative.

II. Propoziţia atributivă *care exprimă ceva suplimentar (un adaos ori o explicaţie pe care vorbitorul ţine să o dea) are în rostire o intonaţie mai joasă decît a propoziţiei regente, de aceea se izolează prin pauză, iar în scris* **se desparte prin virgulă.** *Dacă propoziţia atributivă este intercalată în regentă, ea se pune între virgule sau între două linii de pauză* (— ... —):

Să trecem puţin la munţii dinspre apus,/ **a căror origine este vulcanică.** — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

Vederea acestei lupte[1], **[care i se păruse cumplit de crîncenă**[2]**]**, atît îl mişcase,[1]/ încît a povestit-o şi altora.[3]/ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Niculăiţă Minciună.*

Propoziţiile atributive din aceste texte aduc o explicaţie suplimentară. Ele nu au rolul de a identifica obiectele *munţii* sau *lupta*, deoarece *aceste obiecte sînt identificate prin atributele „dinspre apus“* şi *„acestei“* (munţii *dinspre apus; acestei* lupte).

Propoziţii atributive izolate *sînt, în majoritatea cazurilor, şi cele care determină* **un nume propriu** *sau* **un pronume.**

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Subliniază în mod diferit propoziţiile atributive izolate şi pe cele neizolate prin virgulă. Explică punctuaţia acestor propoziţii, precum şi a propoziţiilor atributive coordonate. Notează deasupra propoziţiilor neizolate felul lor: I (de identificare), C (de calificare).

a) Deşi nu eram cu nimic vinovat, mă chinuia sentimentul că toată priceperea mea nu foloseşte şi nu va folosi la nimic, că nu voi putea schimba niciodată înfăţişarea acestor catacombe ... Cu un efort care mi se păru nesfîrşit, ieşirăm din strîmtoare şi intrarăm într-un întuneric dens şi călduţ, ale cărui limite nu se puteau bănui, şi avui dintr-o dată spaima că mă prăbuşesc. Lampa însoţitorului meu se clătina la o distanţă pe care n-o puteam aprecia. — N. Jianu, *Drumul spre cer.*

b) Avea pe sub cojoacele de vulpe cu care era îmbrăcat nişte albituri cum nu se făceau pe atunci la noi în ţară. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoşmanei.*

c) Tot gîndindu-se își aduse aminte a fi văzut, în codrul unde a crescut el, un fier gros înfipt în pămînt. — P. Ispirescu, *George cel viteaz*.

d) La răspîntia căilor singuratice, unde călătorul e minune și glasul omului (e) poveste, în fața unei cruci de iatagane ruginite, stă coliba Șuierenilor. — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

e) Doi căluți roibi și slabi, care stau slobozi în adăpostul lor, au cercat în cîteva rînduri, în ziua în care cercetam cu privirea această împărăție, să iasă afară și și-au scos boturile negre în lumină. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

f) De multe ori seara, „Jap — pe care plimbarea la șosea îl întrista cu deosebire — sărea în fereastră și de acolo, de sus, ... număra jos, în strada amurgită, pe frații vagabonzi. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

2. Fă rezumatul unei cărți citite folosind propoziții atributive care au rolul de a identifica sau de a califica obiectul denumit prin substantivul determinat; propoziții atributive izolate și propoziții atributive coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții. Subliniază propozițiile atributive și explică punctuația lor.

PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ DIRECTĂ

I. Propoziția completivă directă *determină* **un verb** *sau* **o interjecție** *cu funcțiune de predicat al propoziției regente* **și corespunde complementului direct.**

	Întrebările
Turcul *porunci.../* **să-i ție calul.** — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*.	**Ce** *porunci?* — *să-i ție calul.*
Pe cîți i-au găsit/ *i-au mînat* spre curtea primăriei. — Z. Stancu, *Desculț*.	**Pe cine** *au mînat?* — *pe cîți i-au găsit.*
Acesta îi ceru fata, *zicînd/* **că el este cel cu izbînda.** — P. Ispirescu, *Greuceanu*.	
— *Iaca/* **ce-mi scrie frate-meu.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.	

Interjecțiile determinate de obicei de o propoziție completivă directă sînt: **iată, iaca, uite.**

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază cu creionul roșu propozițiile completive directe și verbele sau interjecțiile determinate.

a) Acolo se întîlni cu zmeul ... rătăcind ca un bezmetic și neștiind cum să facă ca să aducă herghelia. Îi spuse că mă-sa crăpase de necaz, pentru că nu putuse să-i scape de la răpitor pe iubita lui. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana*.

b) Moșneagul începu să se miște pe laviță lui: la dînsul vine străina asta? Iată că numai doi-trei pași o mai despart de el. — I. Agîrbiceanu, *Vironica*.

c) Cînd veni vremea a merge la război, iată că se înfățișă la împărat și argatul, ginere-său, și ceru să-l ia și pe dînsul la război ... Împăratul și ginerii cei mari îl înfruntară, zicînd să-i lase în pace. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*.

d) — David al meu are de gînd să mă bage de vie în mormînt cu apucăturile lui, cum văd eu. Iaca ce rană-i pe dînșii, sărmanii băieți! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Scanned with OKEN Scanner

II. **Verbul determinat** de propoziția completivă directă **exprimă o acțiune** și este **un verb personal** care **nu poate fi precedat niciodată de un pronume reflexiv în acuzativ** *(mă, te, se* etc.*)*. Acest lucru trebuie observat cu cea mai mare atenție, deoarece *există și alte propoziții subordonate care răspund la întrebarea* **ce?**, dar care, spre deosebire de propoziția completivă directă, *determină verbe reflexive impersonale, reflexive cu înțeles pasiv* sau *verbe active unipersonale:*

	Verbul determinat	Întrebarea	Felul propoziției
Harap Alb vede el bine/ *unde merge treaba...*	*personal, diateza activă;*	**Ce** vede?	*completivă directă;*
Se vede/ *că mi s-a apropiat funia de pari.*	reflexiv impersonal;	**Ce** se vede?	altfel de subordonată;
...și-acum vrînd-nevrînd, **trebuie**/ *s-ascult...*	unipersonal.	**Ce** trebuie?	altfel de subordonată.
— I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*			

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile completive directe și toate celelalte subordonate care răspund la întrebarea *ce?*, împreună cu verbele determinate, și analizează-le după modelul de mai sus.

a) Cînd vei ajunge și tu odată mare și tare, ... vei crede celor asupriți și năcăjiți, pentru că știi acum ce e năcazul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) În gînd își zicea că nici o meserie nu-i mai frumoasă pe pămînt ca aceea de a deștepta mintea tinerelor vlăstare omenești. — L. Rebreanu, *Ion.*

c) Dar a găsit nimica toată, căci furnicile parcă intraseră în pămînt; s-au mistuit, de nu se știe ce s-au mai făcut. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) Te-am ruga, mări ruga,
Să-mi trimiți prin cineva
Ce-i mai mîndru-n valea ta. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

e) Dacă vede că-s o femeie sărmană și c-o casă de copii, apoi trebuie să-și bată joc de casa mea? — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

f) În cele din urmă premiantul tuși și începu să spună o poezie, dar nu izbuti să recite decît două-trei versuri ... — M. Preda, *Moromeții.*

g) — Oameni buni! Se vede că omul cel din car e bolnav, sărmanul, și-l duceți la vreo doftoroaie undeva, să se caute. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș.*

III. Propoziția completivă directă poate fi introdusă:

a) prin *conjuncțiile* **că, să, ca să, ca... să, dacă, de:**

Acum cred/ **că** *mă cunoști și de urît și de frumos...* — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Deocamdată ar putea/ **să** *intre mașinist la vreo moară.* — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

Sinan porunci.../ **ca să** *se adune lîngă dînsul o seamă de oști.* — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Scanned with OKEN Scanner

Te întreb/ **dacă** *dorești ceva.* — Al. Sahia, *Execuția din primăvară.*

Conjuncția *să*, fiind marcă a modului conjunctiv, însoțește verbul predicativ, așa încît ea poate apărea la începutul propoziției completive directe, ca în exemplele de mai înainte, sau în interiorul propoziției:

Eu aș vrea/ pe tine **să** te *trimit.*
N-ai vrea/ **ca** nime-n ușa ta **să** *bată.* — M. Eminescu, *Sonete I.*

b) printr-un *pronume sau adjectiv pronominal relativ-interogativ* — **care, cine, ce, cît, cel (cei) ce, ceea ce** — *sau nehotărît* — **oricare, oricine, orice, oricît** — *folosit singur sau precedat de o prepoziție:*

Rămîne-acum/ să știm/ **cine** *este mai tare.* — Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului.*

— Alege/ **ce**-*ai găsit tu mai frumos.* — A. Vlahuță, *Dan.*

Să blesteme/ **pe-oricine** *de mine-o avea milă.* — M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac.*

c) printr-un *adverb relativ, folosit singur sau precedat de o prepoziție:*

Noi n-am știut/ **cînd** *veniți.* — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Ilderim-Fulgerul vedea/ **cum** *îi piere floarea spahiilor.* — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază cu două linii părțile de vorbire prin care sînt introduse propozițiile completive directe și indică prin săgeată verbele determinate.

a) N-auzisem pînă atunci legenda celor două poieni și nu știam cine a fost Gratie și Palamon. — G. Galaction, *Gratie și Palamon.*

b) În bîrlogurile lor, mormăitorii urși au încetat să-și sugă unghiile. Ei știu că vine timpul florilor, al albinelor și al mierii. — Geo Bogza, *Primăvara în Carpați.*

c) Hagiul nu vrea să știe de crapă pietrele la gerul Bobotezei ... — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

d) Și eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult și parc-aștept
Ea din trestii să răsară. — M. Eminescu, *Lacul.*

e) Aș fi dorit ca bisericuța din Răzoare să-mi iasă înainte mai curînd. — G. Galaction, *Bisericuța din Răzoare.*

f) Mam'mare așază frumușel beretul lui Goe ... îl întreabă dacă-l mai doare nasul. — I. L. Caragiale, *D-l Goe ...*

g) Am jurat ca peste dînșii să trec falnic, fără păs. — M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

h) Ipate însă era mîhnit pentru pierderea lui Chirică, ... și nu știa unde l-ar găsi, ca să-i mulțumească pentru atîtea binefaceri. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*

i) Luă tramvaiul într-acolo și ajungînd în dreptul marilor ateliere se dădu jos și întrebă la una din porți cum să-l găsească pe Matache Ion. — M. Preda, *Îndrăzneala.*

2. Construiește cîte o frază cu propoziții completive directe introduse prin conjuncțiile *să, ca ... să;* prin adverbele relative *unde, cînd, cum;* prin pronumele relative *care, ce* și *cel ce* precedate de o prepoziție.

Desparte frazele în propoziții și subliniază cuvintele prin care sînt introduse propozițiile completive directe.

Scanned with OKEN Scanner

IV. *Propoziţiile completive directe nu se introduc niciodată prin conjuncţia* **căci. Este greşit** *să spunem:* „Am înţeles/ căci este vinovat". Construcţia corectă este: „Am înţeles/ că este vinovat.

EXERCIŢIU

Construieşte patru fraze cu propoziţii completive directe introduse prin conjuncţia *că*. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază propoziţiile completive directe.

V. *Propoziţia completivă directă stă de obicei după regenta ei. Ea poate sta însă şi înaintea regentei atunci cînd vorbitorul vrea să insiste asupra ei, să o scoată în evidenţă:*

Spuneţi-mi/ **ce-i dreptatea?** — M. Eminescu, *Împărat şi proletar.*
Ce ştii tu azi,/ eu am ştiut de ieri. — M. Eminescu, *Noi amîndoi avem acelaşi dascăl.*

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază propoziţiile completive directe. Indică prin săgeată verbele determinate de propoziţiile completive directe.

a) Vezi ce e omul! ... Ce nu crede întîi, crede mai pe urmă. — B. Şt. Delavrancea, *Neghiniţă.*

b) Cît scrie doftorul pe hîrtie nu plăteşti cu viaţa toată! Sînt sănătos, voinic, mai bine ca oricînd! ... — B. Şt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

c) „Românul vorbeşte româneşte" — zice Coşbuc — ceea ce are la inimă are şi în gură şi ce spune e limpede spus.

Limba lui e frumoasă şi ţine la ea. Cînd vorbeşte rău româneşte în înţeles gramatical — românul zice că vorbeşte „păsăreşte". — I. Slavici, *Amintiri.*

2. Construieşte trei fraze cu propoziţii completive directe aşezate înaintea regentei. Subliniază propoziţiile completive directe şi indică prin săgeată verbele determinate.

VI. *Propoziţiile completive directe care determină un verb la mod nepersonal, aflat înaintea predicatului regentei, se intercalează în propoziţia regentă:*

La ăst frumos cuvînt, Raton înduplecat,
Văzînd[1] **[că Dumnezeu de martor e luat**[2]**,]**
Îşi ceru iertăciune...[1]/ — Gr. Alexandrescu, *Şoarecele şi pisica.*

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziţii şi numerotează propoziţiile. Indică prin săgeată verbele sau locuţiunile verbale determinate de propoziţiile completive directe şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Şi văzînd spînul cît e de frumoasă fata împăratului Roş, odată se răpede s-o ia în braţe de pe cal. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Cucul, pasăre proastă, dar plină de mîndrie,
Socotind c-al său nume
Este vestit în lume,
Hotărî să mai facă vreo călătorie. — Gr. Alexandrescu, *Cucul.*

c) Cum ajunse la împăratul, se miră şi nu ştia ce să creadă ochilor săi, băgînd de seamă că se schimbase. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

d) Mi se rupea inima la gîndul acesta, dar, într-adevăr, văzînd cum îi dogoreau ochii, îmi spuneam că s-ar fi dus cu Prisac pînă şi-n fundul iadului ... — V. Em. Galan, *La răzeşi.*

2. Construiește două fraze cu propoziții completive directe care să determine un verb la gerunziu așezat înaintea predicatului propoziției regente și alte două fraze în care propozițiile completive directe să determine un verb la infinitiv așezat după predicatul regentei. Desparte frazele în propoziții și indică prin săgeată verbele determinate de propozițiile completive directe.

VII. *O propoziție regentă poate avea* **două sau mai multe subordonate completive directe** *care determină același verb, adică* **propoziții completive directe coordonate.** *Propozițiile pot fi coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții coordonatoare.*

Cînd propozițiile sînt legate prin conjuncții coordonatoare, **elementele introductive ale propozițiilor completive directe pot fi folosite înaintea tuturor propozițiilor sau numai înaintea primei propoziții.** *Înaintea celorlalte, elementul introductiv* **poate fi subînțeles:**

Într-o zi vru[1]/ să *glumească cu împăratul,*[2]/ să *mai facă vreo drăcie...*[3]/ — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță.*	coordonate *prin juxtapunere;*	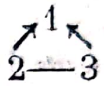
Bătrînul învățat mai spunea[1]/ că *pămîntul este grădina înflorită a universului*[2]/ și că *în această minunată grădină omul este cea mai frumoasă floare.*[3]/ — Z. Stancu, *Desculț.*	coordonate *prin conjuncția „și";*	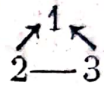
Mi-a spus[1]/ că *a înțeles*[2]/ și *nu mai are nevoie de altă explicație* (și *că* nu mai are nevoie...).	coordonate *prin conjuncția „și".*	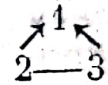

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Subliniază cu două linii cuvintele introductive ale propozițiilor completive directe. Dacă elementele introductive nu sînt repetate înaintea tuturor propozițiilor completive directe coordonate, scrie-le între paranteze, deasupra textului, după conjuncția coordonatoare. Fă schema raporturilor dintre propoziții. Explică oral punctuația propozițiilor coordonate.

a) — Îți poruncesc, Rusten, să iei cu tine destui oșteni ai mei cu credință, să treci cu ei chiar astăzi Boazul și să n-ai hodină pînă la Amasia. — M. Sadoveanu, *Roxelana.*

b) Pe vremea asta știi cînd pleci de acasă, dar nu știi niciodată cînd te întorci, nici dacă te mai întorci. Nouă ne-a spus primarul că o să ducem vitele astea pînă la Dunăre și că pe urmă o să ne întoarcem la casele noastre. — Z. Stancu, *Desculț.*

c) Văzînd el cum se stinge încetul cu încetul și cum nimic n-o mai poate abate din visarea ei, se ofilea și el, visînd cum ar putea să găsească floarea nevăzută ... — D. Anghel, *Jertfa.*

d) O sărmane! Ții tu minte cîte-n lume-ai auzit,
Ce-ți trecu pe dinainte, cîte singur ai vorbit?
— M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

e) Stau dus cu fruntea răzimată-n mînă
Și-ascult cum plînge doina cea bătrînă
Și cum se tînguiește și se-ngînă,
Pe urmă-ncet ... — St. O. Iosif, *Cîntec.*

f) Vede cum din ceruri luna lunecă şi se coboară
Şi s-apropie de dînsul preschimbată în fecioară.
— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

2. Construieşte cîte două fraze cu două sau mai multe propoziţii completive directe coordonate prin juxtapunere; coordonate prin conjuncţiile *nici* şi *dar* şi cu elementele introductive ale completivelor directe exprimate înaintea fiecărei propoziţii; coordonate prin conjuncţia *şi*, elementul introductiv fiind exprimat numai înaintea primei propoziţii completive directe. Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

Punctuaţia propoziţiei completive directe

I. *Propoziţia completivă directă aşezată după regentă sau intercalată în propoziţia regentă nu se desparte prin virgulă de regentă sau de verbul determinat:*

Cunosc/ **ce răutăţi v-au făcut fraţii mei...** — Gr. Alexandrescu, *Şoarecele şi pisica.*

Şi văzînd Spînul [**cît e de frumoasă fata împăratului Roş**] odată se răpede... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

II. *Propoziţia completivă directă aşezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă:*

Ce ştii tu azi,/ eu am ştiut de ieri.

EXERCIŢIU

Fă o descriere sau o naraţiune în care să foloseşti propoziţii completive directe aşezate după propoziţia regentă; intercalate în regentă; aşezate înaintea regentei; coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncţii. Subliniază propoziţiile respective şi explică punctuaţia folosită.

PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ

I. Propoziţia completivă indirectă *determină* **un verb, un adjectiv** *sau* **o interjecţie** *din propoziţia regentă şi* **corespunde complementului indirect.**

	Cuvîntul determinat	*Întrebarea*
Pe urmă, *povesteşte*/ **cui are vreme**/ să-l asculte... — I.L. Caragiale, *Ion.*	verb;	**Cui** *povesteşte?* — *cui are vreme.*
Odată *se trezeşte*/ **că-i smulge cineva perna de sub cap** ... I.Creangă, *Ivan Turbincă.*	verb;	**Cu ce** *se trezeşte?* — *că-i smulge cineva perna...*
Sînt *mîndru*/ **că eşti copilul meu.**	adjectiv;	**De ce** *sînt mîndru?* — *că eşti copilul meu.*
E vai/ **de cine nu ştie carte!**	interjecţie.	**De cine** *e vai?* — *de cine nu ştie carte.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Scoate din texte propoziţiile completive indirecte împreună cu cuvintele determinate şi — după modelul dat — arată prin ce sînt exprimate cuvintele determinate şi la ce întrebări răspund propoziţiile completive indirecte.

a) Încălecai p-o coadă de vulpe
Şi spusei cui vru s-asculte ...
— Al. Odobescu, *Jupîn Rănică Vulpoiul.*

b) Ca şi alţi oameni ai Deltei, bătrînul ştia să pregătească o ciorbă pescărească, pe care sînt sigur că n-ai uitat-o. — M. Sadoveanu, *Miraj.*

c) Cine a întîlnit vreodată în calea sa un popă mergînd în pas rar, răspunzînd îndesat sluga dumitale, cui nu-l trecea cu vederea? — I. Creangă, *Popa Duhu.*

d) Călăuzul nostru nu era mai puţin curios decît mine ca să afle cum se petrecuseră lucrurile ... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Mă pricep eu tare bine ce ar trebui să fac, ca să se curme odată cu toate aceste. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Construieşte cîte două fraze cu propoziţii completive indirecte care să determine un verb, un adjectiv şi o interjecţie şi care să răspundă la întrebări diferite. Subliniază cuvintele determinate şi propoziţiile completive indirecte şi arată la ce întrebări răspund.

II. Propoziţia completivă indirectă poate fi introdusă:

a) printr-un **pronume sau adjectiv pronominal relativ-interogativ sau nehotărît la cazul dativ sau la acuzativ precedat de o prepoziţie:**

Povestea/ **cui** *vrea*/ să-l asculte.
Povestea/ **oricui** *vrea*/ să-l asculte.
Mă ocup/ **cu ce** *îmi place mie.*

b) prin **conjuncţiile că, să, ca să, ca...să, dacă, de:**

Nu mă mir/ **că** *dincolo de hotar, spre răsărit, s-a ridicat norodul de jos.* — Z. Stancu, *Desculţ.*

Ne-ndoim/ **dac**-*aşa oameni întru adevăr au stat.* — Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia.*

c) printr-un **adverb relativ-interogativ:**

De pe podul înalt, aşternut la gura Lotrului, ne uităm/ **cum** *undele verzui ale acestui rîu învîrstează pînza lată a Oltului.* — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

Mă mir/ **pe unde** *le-o fi găsit.*

EXERCIŢIU

Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Scoate din texte propoziţiile completive indirecte împreună cu cuvintele determinate şi analizează-le arătînd prin ce sînt introduse şi la ce întrebări răspund.

a) Amicul meu ... prin munca sa şi-a cîştigat o avere însemnată, de care se bucură făcînd bine cui poate. — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*

b) Satul întreg era adunat la casa lui Busuioc şi nimeni nu se mai gîndea să alerge la focul ce ardea în marginea satului, mistuind moara şi grîul din saci ... — I. Slavici, *Pădureanca.*

c) Niciodată n-ar fi făcut ceva fără să ştie ce va ieşi din ceea ce făcea ... — M. Preda, *Îndrăzneala.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Şi găsim un mijloc cum nu se poate mai nimerit: noaptea, cînd vor dormi toţi, să punem poşte la talpe cui vom socoti noi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Îi vorbeam mult despre ceea ce va trebui să facem din mina aceasta. Eram încredinţat că într-un deceniu lumea aceasta primitivă va exploda într-o aşezare modernă. — N. Jianu, *Drumul spre cer.*

f) Au cercat stăpînitorii vremelnici de la Liov să încredinţeze lumea cum că Nicoară ar fi fost îngropat la biserica moldovenească... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

g) Ajuns în apropierea pădurii, el aşează cazanul pe iarbă şi se duse să se încredinţeze dacă nu cumva e cineva în adăpostul copacilor. — I. Slavici, *Comoara.*

III. *Foarte multe propoziţii completive indirecte determină verbe reflexive,* ca **a-şi aminti, a se gîndi, a se interesa** etc., *sau verbe reflexive care exprimă o stare sufletească:* **a se teme, a se bucura, a se ruşina** etc.

Întrebarea pusă pe lîngă verbele reflexive trebuie formulată cu o prepoziţie înaintea pronumelui interogativ: **de ce** *se bucură?* **despre ce** *îşi aminteşte?* **de cine (ce)** *se teme?* etc.

EXERCIŢIU

Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Scoate din texte propoziţiile completive indirecte împreună cu verbele determinate şi analizează-le arătînd diateza verbului şi întrebările la care răspund propoziţiile respective.

a) — Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Stau şi mă mir într-o privinţă, cum de-am mai găsit în mine puterea să rabd atîtea şi să îndeplinesc toate. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

c) Toată lumea era mulţumită de domnirea sa şi oamenii se făleau că le-a fost dat de sus ca să trăiască în zilele lui. — P. Ispirescu, *Aleodor împărat.*

d) Împăratul se veseli de frumuseţea florilor şi de mulţimea roadelor sale, dară cînd se gîndea că nici în anul acesta n-o să aibă parte de merele lui cele aurite, se căia că l-a lăsat netăiat. — P. Ispirescu, *Prislea cel voinic ...*

e) Te făleşti că înainte-ţi răsturnat-ai val-vîrtej
Oştile leite-n zale de-mpăraţi şi de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ţi s-a pus?
— M. Eminescu, *Scrisoarea III.*

IV. *Subordonata completivă indirectă stă de obicei după propoziţia regentă. Ea poate sta însă şi înaintea regentei, dacă vorbitorul vrea să scoată în evidenţă cele spuse prin conţinutul ei:*

Nu scapi/ **de ce ţi-e frică.**
De ce ţi-e frică,/ nu scapi.

Uneori propoziţia completivă indirectă, singură sau împreună cu subordonata ei, se intercalează în propoziţia regentă, pentru a fi cît mai aproape de verbul determinat:

A dat[1] [cui a vrut[2]] partea sa.[1]/
A spus[1] [cui a vrut[2]/ *să asculte*[3]] fel de fel de nimicuri[1]/.

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi desparte frazele în propoziţii. Subliniază propoziţiile completive indirecte şi indică prin săgeată verbele determinate.

a) Zîmbind, tu rănile-ţi ascunde,
Şi-n stele sufletu-ţi avîntă;
Cui te loveşte, nu-i răspunde ...
Tu eşti poet — deci cîntă. — A. Vlahuţă, *Tu eşti poet.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Din cele ce-i spusese bătrînul, Jiga nu-şi putea da seama prea bine unde se găseau; că ieşiseră din încercuire, nu se mai îndoia ... — A. Mihale, *Fuga*.

c) Niculăiţă şi-a făcut drum spre casa învăţătorului ... Întîi s-a sfiit să-i spună la ce venise ... Dar pe urmă, fiindu-i teamă că prea întîrzie ..., a îndrăznit să-l întrebe ...

— Şi mă gîndeam că poate ai dumneata vreo carte în care scrie că pisica face din gît ca vrăbiile ... — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Niculăiţă Minciună*.

d) A fost odată un vînător care povestea cui vrea să-l asculte o mulţime de întîmplări minunate ... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

2. Construieşte două fraze cu propoziţii completive indirecte aşezate înaintea regentei şi două fraze în care propoziţia completivă indirectă să fie intercalată în propoziţia regentă. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază propoziţiile completive indirecte.

V. *O propoziţie regentă poate avea două sau mai multe subordonate completive indirecte coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncţii coordonatoare:* **şi, nici, sau, ori, dar** etc.

Nu se mai sătura[1]/ *să privească*,[2]/ *să admire*[3]/ şi *să laude frumuseţea locurilor*.[4]/

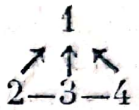

Spuneam[1]/ *cui mă întreba*[2]/ şi *chiar cui nu mă întreba*[3]/ că eu mă fac învăţător.[4]/

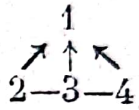

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziţii şi numerotează propoziţiile. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

Model de analiză

— Eu *vreau*[1]/ *să* mă *convingă*[2]/ că marfa îmi *convine*[3]/, că preţul *nu se* mai *poate* scădea.[4]/ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

1. propoziţie principală;
2. prop. completivă directă, subordonată faţă de prop. 1;
3. prop. completivă indirectă, subordonată faţă de prop. 2;
4. prop. completivă indirectă, coordonată prin juxtapunere cu prop. 3 şi subordonată faţă de prop. 2.

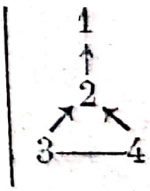

Textele de analizat

a) Dar cine-mi ajută mie să lucrez răzăşia, să samăn, să culeg? nu-mi ajută oare un prietin ce-l am? — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Temîndu-mă să n-o pierd, am ridicat cu stăruinţă problema muncii noastre de robi, am scris şi la Bucureşti, chiar i-am îndemnat pe mineri să se adune şi să ceară mijloace de protecţie, dar zbuciumul meu a fost zadarnic...

Nu-mi aduc aminte ce-am făcut, dacă am mai vorbit cu Floarea, dacă i-am mai căutat mijlocul frînt ... Nădejdea că viaţa ei va fi salvată nu mă părăsise şi eram încredinţat că nu i s-a întîmplat nimic grav şi că e doar ameţită de lovitură şi de spaimă. — N. Jianu, *Drumul spre cer*.

c) Despre cine sîntem, de unde venim şi unde ne ducem, să nu se afle nimic. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construieşte trei fraze cu propoziţii completive indirecte coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncţii. Desparte frazele în propoziţii şi fă analiza lor după modelul dat la exerciţiul 1. Explică punctuaţia propoziţiilor coordonate.

Scanned with OKEN Scanner

Punctuația propozițiilor completive indirecte

I. *Propoziția completivă indirectă așezată după regenta ei nu se desparte prin virgulă.*

II. *Propoziția completivă indirectă așezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă.*

Nu scapi/ **de ce ți-e frică.**
De ce ți-e frică,/ nu scapi.

EXERCIȚIU

Construiește:
— două fraze cu subordonate completive indirecte așezate înaintea propoziției regente;
— cîte o frază cu propoziții completive indirecte coordonate prin juxtapunere; prin conjuncțiile *și*, *sau*, *ori*, folosite numai între propozițiile coordonate; prin aceleași conjuncții, folosite și înaintea primei propoziții completive indirecte. Explică punctuația propozițiilor completive indirecte.

PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ

1. *Subiectul unei propoziții poate fi exprimat* **printr-o parte de vorbire** *sau* **printr-o propoziție:**

	Subiectul exprimat prin:
Leneșul mai mult aleargă. — *Proverb.*	*substantiv;*
Cine e leneș/ mai mult aleargă.	**propoziție — cine** *aleargă?* **— cine e leneș;** *verb la infinitiv;* **propoziție — ce** *e ușor?* **— să scrii versuri.**
E ușor **a scrie** versuri... — M. Eminescu, *Criticilor mei.* E ușor/ **să scrii versuri.**	
	Subiect exprimat prin:
Pentru niște sărăcuți ca noi e greu **de făcut** trebi de acestea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.* Pentru niște sărăcuți ca noi e greu/ **să facem trebi de acestea.**	*verb la supin;* **propoziție — ce** *e greu?* **— să facem trebi de acestea.**

EXERCIȚIU

Înlocuiește subiectele subliniate cu propoziții care să îndeplinească funcțiunea de subiect, apoi desparte frazele în propoziții.

a) *Sătulul* nu crede celui flămînd. — *Proverb.*

b) E lesne bogatului *a porunci*, / dar e greu săracului *de a îndeplini*.

c) Prin locurile iestea e cam greu *de călătorit*... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

d) Cineva a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?... e ușor *de constatat;* manivela semnalului nu se poate *trage* decît rupîndu-se ața înnodată și cu nodul plumbuit... Cine a tras manivela?... Nu se poate *ști* cine a tras manivela. — I. L. Caragiale, *D-l Goe*...

Scanned with OKEN Scanner

II. Propoziția care *îndeplinește funcțiunea de subiect al altei propoziții se numește* **propoziție subiectivă.**

Propoziția subiectivă, deși corespunde unei părți principale a propoziției, totuși ea *este o propoziție subordonată*, deoarece se introduce în frază, ca și celelalte subordonate, prin pronume interogative-relative sau nehotărîte, prin adverbe relative sau prin conjuncții.

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii, indiferent dacă sînt exprimate printr-o parte de vorbire sau printr-o propoziție. Desparte frazele în propoziții.

a) Popor român, nu greșește cine crede în tine. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

b) Cine întreabă nu greșește. — *Proverb.*

c) Cîți vor pace să se prindă,
Tot pămîntul să cuprindă. — *Hora păcii.*

d) Nu e basm născocit ceea ce spune mătușă-mea Uțupăr ... Ce e drept e drept, și nu pot să trec sub tăcere. Întîmplările adevărate mă atrag mai mult ... De aceea nu e de mirare că mă omor să le laud. — Z. Stancu, *Costandina.*

e) N-ar fi măreț ca în acest Caraiman un sculptor să sape fața nemuritoare a celui mai mare poet român, Mihai Eminescu? — E. Barbu, *Pe-un picior de plai ...*

2. Construiește patru fraze în care să se afle cîte o propoziție subiectivă. În două fraze regenta să aibă predicat verbal, iar în celelalte, predicat nominal. Desparte frazele în propoziții și subliniază cu două linii propozițiile subiective.

III. *După felul de exprimare a predicatului propoziției regente, subordonata subiectivă poate arăta* **obiectul care face acțiunea** *sau* **care are însușirea exprimată de predicatul regentei** *ori* **un fapt oarecare:**

	Predicatul regentei	Ce arată propoziția subiectivă
Cine seamănă vînt,/ **culege** furtună. — *Proverb.*	verb personal;	*cine face acțiunea* **culege**;
Cine-i mare,/ **îi și tare.** — V. Alecsandri, *Iașii în 1844.*	pred. nominal — arată însușirea unui obiect;	*cine are însușirea* **tare**;
Se vede/ *că nu cunoști locurile pe aici.* — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	verb impersonal;	*un fapt constatat de vorbitor;*
Să treacă pe deasupra casei.../ **e prea greu.** — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*	expresie verbală impersonală.	*un fapt apreciat de vorbitor că* **e prea greu.**

A. *Propozițiile subiective care arată* **cine face acțiunea** *sau* **cine are însușirea** *exprimată de predicatul regentei se introduc prin* **pronume interogative-relative** *sau* **nehotărîte** *în nominativ sau dativ și mai rar în acuzativ:*

Cine *știe carte,*/ are patru ochi. — *Proverb.*
Ce-a *fost verde*/ s-a uscat. — *Folclor.*

Scanned with OKEN Scanner

Cîți *au auzit*/ s-au mirat.
Oricine *îl vede*/ rămîne uimit.
Cui (oricui) *i-am spus*/ a fost de aceeași părere.

Elementul esențial *în aceste propoziții subiective este* **pronumele prin care sînt introduse,** *deoarece ele* **țin locul persoanei care face acțiunea** *sau care* **are însușirea** *exprimată de predicatul regentei.*

Verificarea funcțiunii de subiect a acestor propoziții se poate face *prin înlocuirea lor cu un subiect exprimat printr-un substantiv sau prin pronumele demonstrativ* **acela (aceea):**

Mi-au spus mie/ **cine l-au văzut**/ că Ion a luat-o. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	Mi-au spus mie **oamenii.**
Cine nu vede primejdia ismailitenilor,/ nu-i nici domn, nici crai. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*	**Acela** nu-i nici domn, nici crai.

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și subiectele. Notează propozițiile subiective cu litera *S* și desparte frazele în propoziții. Analizează predicatele regentelor și propozițiile subiective într-un tabel alcătuit după modelul de mai jos.

	Predicatul regentei	Ce arată propoziția subiectivă	Verificarea funcțiunii de subiect
Cine tace,/ **treabă face.**	verbal — verb personal;	**cine** *face acțiunea;*	**Acela** treabă face.
Cine-i mare,/ **îi și tare.**	nominal;	**cine** *are însușirea.*	**Acela îi și** tare.

Textele de analizat

a) Cine se scoală de dimineață, departe ajunge. — *Proverb.*
b) Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și bogată ca aceea, are voie din partea mea să se ducă ... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*
c) Nu-i frumos cine se ține,
Ci-i frumos cui îi stă bine. — *Folclor.*
d) Oricine trece în timpul neastîmpăratului April dincolo de barierele orașului vede cum berzele scriu cerul cu unghiurile stolurilor. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*
e) Foaie verde siminoc,
Dragu mi-i cu cine joc,
Că miroase-a busuioc! — *Folclor.*
f) Dar cui i-e frică de război
E liber de-a pleca-napoi,
Iar cine-i vînzător vîndut
Să iasă dintre noi! — G. Coșbuc, *Decebal către popor.*
g) Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți. — M. Eminescu, *Împărat și proletar.*

2. Construiește cîte o frază cu propoziție subiectivă introdusă prin pronumele *cine* și *oricine* la cazurile nominativ și dativ. În două fraze regentele să aibă predicat verbal, iar în celelalte, predicat nominal. Subliniază predicatele regentelor și propozițiile subiective.

B. *Propozițiile subiective care arată* **un fapt oarecare** *se introduc prin conjuncțiile* **că, să, ca să, ca... să, dacă, de;** *prin adverbe relative-interogative* **unde, cînd, cum;** *prin pronumele relative* **ce, ceea ce,** *cu valoare neutră:*

Se vede/ **că** *nu cunoști locurile pe aici.*

Scanned with OKEN Scanner

Nu-i rău, măi Ştefane,/ să ştie şi băietul tău oleacă de carte.
Bine ar fi/ ca *feţele bisericeşti să fie mai altfel.* — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*
Ar fi rău/ dacă (de) *ar fi aşa.*
Nu se ştie/ de unde *sare iepurele.*
Se ştie/ cînd *au plecat.*
E de mirare/ cum *au răzbătut pînă acolo.*
E important/ ce (ceea ce) *propui.*
Elementul esenţial *al acestor propoziţii subiective este* predicatul lor, *care exprimă* faptul *despre care este vorba.*

Predicatul regentei unei propoziţii subiective care exprimă un fapt *poate fi verbal sau nominal*, dar, indiferent de felul lui, *predicatul este întotdeauna* impersonal. El poate fi exprimat:

a) prin verbul **a trebui**, prin verbul **a fi** *folosit ca impersonal*, de obicei cu sensul **a se întîmpla**, şi prin **alte verbe folosite ca impersonale** *şi care apar uneori precedate de un pronume personal în dativ sau acuzativ:*
Trebuie/ *să ducem lucrurile la bun sfîrşit.*
Cînd este/ *să dai peste păcat...* — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*
Ne rămîne/ *să cercetăm cauzele.*
Îţi ajunge/ *cît ai lucrat astăzi.*
Ne doare/ *c-a fost scris aşa.* — G. Coşbuc, *Moartea lui Fulger.*

b) prin **verbe reflexive impersonale: se cuvine, se cade, se întîmplă, se poate, se vede, se spune, se aude, se crede** etc.:
Se cuvine/ *să-i recunoaştem meritele.*
Se crede/ *că aici s-a dat lupta.*

c) prin **verbe pasive folosite ca impersonale: este scris, este dat, este hotărît** etc.:
Dar ţi-a fost dat/ *să plîngi tu plînsul tuturora.* — A. Vlahuţă, *Lui Eminescu.*

d) prin **expresii verbale impersonale** *alcătuite din verbul* **a fi** şi un **adverb: e bine, e rău, e uşor, e greu, e drept, aşa-i, e cu putinţă, e posibil, e recomandabil** etc.:
E bine/ *să-l ajuţi şi pe el.*
Este drept/ *că aşa stau lucrurile.*
Adverbele care intră în componenţa expresiilor verbale pot sta după verbul *a fi* sau înaintea acestuia şi pot fi la diferite grade de comparaţie: *ar fi* bine, mai bine *ar fi, ar fi* tot aşa de bine, *ar fi* foarte bine.

e) prin **adverbe sau locuţiuni adverbiale predicative** care exprimă atitudinea vorbitorului (de siguranţă, nesiguranţă, presupunere etc.) faţă de cele spuse prin propoziţia subiectivă: **sigur, desigur, firește, fără îndoială, cu siguranţă, probabil, pesemne, poate** etc.:
Sigur/ *că este nevinovat.*
Probabil (poate)/ *că este nevinovat.*

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie predicatele şi cu două linii subiectele, indiferent dacă sînt exprimate prin părţi de vorbire sau prin propoziţii subiective. Dacă în unele propoziţii subiectul unui verb personal este subînţeles sau inclus, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat. Notează propoziţiile subiective cu litera *S* şi desparte frazele în propoziţii.

Scanned with OKEN Scanner

Scoate din texte propozițiile subiective împreună cu predicatele propozițiilor regente și analizează-le într-un tabel cu următoarele coloane: 1) *prin ce este exprimat predicatul regentei;* 2) *la ce întrebare răspunde propoziția subiectivă.*

a) Să le spunem lor
De ce se cuvine
Să aperi bine
Ce ți-e mai drag.
— M. Banuș, *Copiii ne-așteaptă.*

b) Ar fi fost mai bine să mîie la Dăești, dar e tot atît de bine și în Pădurea Cotoșmanei. E adevărat că din amurg începeau să se ridice printre stele niște matahale negre, dar nu era nici un semn de ploaie. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei.*

c) Ca să ajungi la dorința ta, trebuie să ceri de la tată-tău paloșul, arcul ... și hainele ce le purta el cînd era flăcău ... — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe ...*

d) Nu este sigur că toți vom ajunge acolo unde sîntem trimiși ... Nu se știe care dintre scîntei va aprinde țara ... — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

e) E o dimineață — parcă niciodată
Nu mi-a fost dat o alta să privesc.
— N. Labiș, *Frămîntarea intimă.*

f) Ce bine ar fi să se întoarcă el acasă; îi ajunge cît război a făcut ... — M. Preda *Îndrăzneala.*

g) — Și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi, pentru că ție ți-a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

h) Desigur că-i treceau prin minte cîntecele pe care eu le auzeam deslușit. — B. Șt. Delavrancea, *Irinel.*

i) E de mirare s-o asculți cum spune întîmplările de demult. Și mai de mirare este cum poate pătrunde gîndul omului și sorții lui de viață. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

j) Firește dar că recentele răscoale ale maselor țărănești... trebuia(u) să producă în Europa emoțiuni și uimire. — I.L. Caragiale, *1907 — din primăvară pînă-n toamnă.*

k) Alții, ca oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mînă, deși poate că-l bănuiau. — I. Slavici, *Moara cu noroc.*

l) Fără îndoială că aș fi preferat truda, nesomnul și nemulțămirea, ca să văd cu ochii mei poporul pe care prietenul meu mi-l arată ... ca pe cel dintăi din lume; dar e înțelept să te mulțămești cu ceea ce se poate. — M. Sadoveanu, *Dintr-o călătorie.*

2. Fă o narațiune în care să folosești propoziții subiective ale căror regente să aibă predicatul exprimat prin verbe impersonale, prin expresii verbale impersonale și prin adverbe predicative. Subliniază predicatele propozițiilor regente și propozițiile subiective, apoi desparte frazele în propoziții.

IV. *Pentru a nu confunda propoziția subiectivă care răspunde la întrebarea* **ce?** *cu propoziția completivă directă care răspunde la aceeași întrebare, este bine ca primele operații de analiză a unei fraze să se desfășoare în ordinea următoare:*

1) Sublinierea predicatelor; 2) găsirea, sublinierea, notarea cu litera *S* a subiectelor (exprimate prin părți de vorbire sau prin propoziții subiective) și adăugarea subiectelor neexprimate ale verbelor personale deasupra textului, în dreptul predicatului *(eu, tu, el* etc.); 3) despărțirea frazei în propoziții.

Procedînd în felul acesta, propozițiile subiective vor fi găsite și delimitate de la început și se va înlătura astfel confuzia cu subordonata completivă directă. Este necesar, de asemenea, ca ori de cîte ori pui întrebarea *ce?*, pentru a stabili felul subordonatei, să observi cu atenție prin ce este exprimat predicatul regentei (verb impersonal, expresie verbală impersonală sau verb tranzitiv la diateza activă).

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții și analizează felul tuturor propozițiilor.

a) Bine a zis cine a zis că surcica nu sare departe de trunchi. — Din vol. *Din folclorul nostru.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Ce-a fost verde s-a uscat,
Ce-a-nflorit s-a scuturat,
Ce-am iubit eu n-am uitat! — V. Alecsandri, *Poezii populare.*

c) Ei trebuie să înţeleagă o dată pentru totdeauna că forţa braţelor noastre întrece forţa tuturor motoarelor ... — Al. Sahia, *Uzina vie.*

d) Gîndul ei era mereu la cartea care ... numai ei îi spusese că o să i se întîmple ceea ce nu se mai auzise pînă atunci pe lume. — P. Ispirescu, *Porcul fermecat.*

e) Antonescu ştia ce o să ajungă copilul acesta: naturalist; ... e drept că avea un spirit de observaţie nemaipomenit. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *În lumea dreptăţii.*

V. *De multe ori, între propoziţia subiectivă şi regenta ei se intercalează una sau mai multe propoziţii subordonate:*

Cine nu vrea[1] [să asculte[2]] **să plece.**[3]

propoziţia subiectivă — *regenta subiectivei*

3 ↑ 1 ↑ 2

Cine nu vrea[1] [să asculte[2]/ ce spun eu[3]] **să plece**[4].

propoziţia subiectivă — *regenta subiectivei*

4 ↑ 1 ↑ 2 ↑ 3

EXERCIŢIU

Construieşte patru fraze în care propoziţia subiectivă, aşezată înaintea regentei, să fie despărţită de aceasta prin una sau două propoziţii subordonate.
Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

VI. *Cînd propoziţia regentă este coordonată cu o altă propoziţie sau este subordonată, propoziţia subiectivă se poate intercala între conjuncţia coordonatoare ori conjuncţia care introduce regenta şi propoziţia regentă:*

S-au spus multe,[1]/ *dar*[2] [**ceea ce era mai important**[3]] *a fost trecut cu vederea.*[2]/

1 — 2 ↑ 3

Şi ce dovadă vrei de adevărul zicătoarei[1]/ *că*[2] [**cine se adună**[3]] *se aseamănă?*[2]/ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Pană Trăsnea Sfîntul.*

1 ↑ 2 ↑ 3

EXERCIŢIU

Subliniază predicatele şi subiectele. Desparte frazele în propoziţii şi analizează felul propoziţiilor, apoi fă schema raporturilor sintactice.

a) Şi marmora, şi piatra, şi aurul sînt supuse legilor risipirii ..., dar ceea ce nu are moarte e fapta; ea trece din generaţie în generaţie, pînă urcă la aura legendei. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

b) Ce-a fost odată ca niciodată, o fi fost ca şi astăzi, şi ce este astăzi va fi odată ca niciodată. — B. Şt. Delavrancea, *Poveste.*

c) — Iiiii, să ştii, că ce credeam eu că-mi trece prin minte era numai în ureche! — B. Şt. Delavrancea, *Neghiniţă.*

Scanned with OKEN Scanner

VII. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții subiective.** *În acest caz cuvintele introductive ale propozițiilor subiective pot fi folosite înaintea fiecărei propoziții sau numai înaintea primei subiective, deoarece înaintea celorlalte se pot subînțelege:*

Să rămînă[1]/ **cine** *vrea*[2]/ **și cine** *poate*[3]./

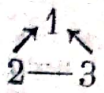

Este bine[1]/ **că** *te străduiești*[2]/ **și** (subînțeles: *că*) *nu te temi* de greutăți.[3]/

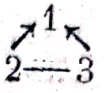

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Dacă elementul introductiv al unor propoziții subiective coordonate nu este exprimat, scrie-l în paranteză deasupra textului, după conjuncția coordonatoare care leagă propozițiile subiective. Fă schema raporturilor sintactice din frazele care au mai multe propoziții subiective.

a) Ce bine e să trăiești și să mori sătulă! — Em. Gîrleanu, *Musculița.*

b) De-ar fi să mi se-mpleticească pasul,
Să amurgesc pe drum, să-mi vie ceasul,
Atît aș vrea doar țării să-i mai strig:
Să nu dai libertatea pe nimic!
M. Beniuc, *Să nu dai libertatea pe nimic.*

c) Se știe că marele și nemuritorul suflet popular n-a acceptat și nu acceptă pătrunderea oricui în cerul legendei. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

d) Pesemne că dumneata ai luat biletul ăsta de mult și ai plecat din București. — I.L. Caragiale, *Două loțuri.*

e) Ar fi fost mult mai rău dacă prin fereastră s-ar fi văzut dosuri de case sau dacă n-ar fi avut magnetofonul ăsta nou și ar fi trebuit cu radioul acela vechi să găsească sau să nu găsească muzica de care avea nevoie. E bine că știe că pădurile, munții sînt aici, aproape, că aerul lor tare și parfumat intră cîteodată prin fereastra deschisă ... — L. Demetrius, *Moartea fericitului.*

2. Construiește trei fraze cu două sau mai multe propoziții subiective coordonate prin conjuncțiile: *nici ..., nici ...; sau ..., sau ...; și ..., și.* Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VIII. *O propoziție subiectivă poate avea* **două sau mai multe regente:**

Cine are bani[1]/ *bea*[2]/ **și** *mănîncă*[3]/...
— I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

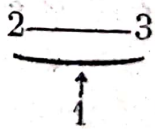

Cine bea și cine mănîncă? — **Cine are bani.**

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice. Notează pe schemă, în dreptul fiecărei propoziții, felul ei.

a) Cine a fost cumpănit, a agonisit și are cît îi trebuie, cine a lenevit și a fost bețiv, n-are. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Da, este firesc și drept să fim stăpîni cei ce muncim. — M. Banuș, *Despre pămînt.*

c) Cine-i vedea mersul, cine-i zărea chipul, cine-i auzea glasul, nu putea să o privească și să nu o îndrăgească ... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) Cine nu lucrează, cu lipsă vărează și cu ea iernează. — *Proverb.*

2. Construiește trei fraze cu propoziții subiective care să aibă două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

IX. *Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei poate fi* **reluată** *în regentă* **printr-un pronume demonstrativ.**

Propozițiile subiective care arată **cine face acțiunea** *sau* **cine are însușirea exprimată de predicatul regentei** *se reiau prin pronumele* **acela (aceea, aceia),** *iar cele care arată* **un fapt** *se reiau prin pronumele cu valoare neutră* **aceasta (asta).**

Propoziția subiectivă se reia prin pronumele demonstrativ de obicei atunci cînd propoziția este prea dezvoltată, dar, mai ales, cînd între subiectivă și regentă se intercalează o altă subordonată sau cînd fraza are mai multe propoziții subiective.

Și care dintre cai a veni la jăratic / **să mănînce,**/ **acela** *are să te ducă la împărăție.* — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Că ai fost acolo / *sau* **că n-ai fost,**/ **asta** *te privește pe tine.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și subiectele și notează propozițiile subiective. Dacă propozițiile subiective sînt reluate printr-un pronume demonstrativ, subliniază-l și pe acesta cu două linii și explică de ce a fost nevoie să fie reluate propozițiile respective.

a) Cine ți-a vîrît în cap și una ca asta, acela încă-i unul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Trimise deci oameni prin toate țările și răvașe prin orașe, ca să dea în știre tuturor că oricine se va găsi să scoată soarele și luna de la zmei, acela va lua pe fie-sa de nevastă și încă jumătate din împărăția lui, iară cine va umbla și nu va izbîndi nimic, acela să știe că i se va tăia capul. — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

c) Să-și puie cineva obrazul pentru unul ca tine și să te hrănească ca pe un trîntor, mare minune-i și asta! — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Construiește patru fraze cu propoziții subiective așezate înaintea regentei și urmate de alte subordonate. Reia propozițiile subiective printr-un pronume demonstrativ. Subliniază cu două linii propozițiile subiective și pronumele demonstrative prin care au fost reluate.

Punctuația propoziției subiective

I. *Propoziția subiectivă așezată după regentă nu se desparte prin virgulă:*

Nu-i frumos / **cine se ține,**

Ci-i frumos / **cui îi stă bine.** — *Folclor.*

II. *Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei se desparte prin virgulă atunci cînd, prin conținutul ei, exprimă ceva esențial, ca o condiție pentru realizarea acțiunii din regentă.*

Cine întreabă,/ *nu greșește.* — *Proverb.**

Care dintre voi se simte destoinic a împărăți..., /*are voie din partea mea* / **să se ducă...** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

* Toate propozițiile subiective din proverbe se despart prin virgulă pentru că proverbele, fiind rezultate din experiența de viață a poporului, propoziția subiectivă exprimă întotdeauna ceva necesar pentru realizarea acțiunii din regentă.

Cine a fost cumpănit, / *a agonisit...* — L. Rebreanu, *Răscoala.*

III. *Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei se desparte întotdeauna prin virgulă, dacă este reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ:*

Cine nu respectă pe alții,/ **acela** *nu merită*/ să fie respectat.

EXERCIȚIU

Construiește cîte două fraze cu propoziții subiective așezate: *după regentă; înaintea regentei*, subiectiva exprimînd ceva necesar pentru realizarea acțiunii din regentă; *înaintea regentei* și *reluate în regentă printr-un pronume demonstrativ.*

Subliniază propozițiile subiective și explică punctuația lor.

PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ

I. *În propoziție numele predicativ este exprimat printr-o parte de vorbire.* **În frază** *numele predicativ poate fi exprimat* **printr-o propoziție:**

	Prin ce este exprimat numele predicativ
Casa *e* **neschimbată.**	*participiu* cu valoare de adjectiv;
Casa *e* / **cum o știi.**	**propoziție;**
Era tare / și totuși trebuia/ *să pară* **slabă.** — M. Sadoveanu, *Roxelana.*	*adjectiv;*
Era tare/ și totuși trebuia/ *să pară*/ **că este slabă.**	**propoziție;**
Jupîn Rănică Vulpoiul... *ajunse* **om** de frunte. — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică Vulpoiul.*	*substantiv;*
Jupîn Rănică Vulpoiul *ajunse*/ **să fie om de frunte.**	**propoziție;**
A avea la îndemînă picioarele unui cal *înseamnă* **a merge** șezînd... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*	*verb la infinitiv;*
A avea la îndemînă picioarele unui cal *înseamnă* / **să mergi** șezînd.	**propoziție;**
Cea mai mare plăcere pentru noi *era* **de a călca** pămîntul țeapăn sub picioare. — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*	*verb la infinitiv;*
Cea mai mare plăcere pentru noi *era*/ **să călcăm pămîntul țeapăn sub picioare.**	**propoziție.**

Observă că atunci cînd numele predicativ este exprimat printr-o propoziție *verbul copulativ ține de propoziția regentă.*

EXERCIȚIU

Înlocuiește numele predicative subliniate cu propoziții care să îndeplinească funcțiunea de nume predicativ, apoi desparte în propoziții frazele pe care le-ai construit.

Scanned with OKEN Scanner

a) Eu știu că părul ți-i cărunt,
Dar mie-mi pare *nins* de floare.
— M. Beniuc, *Eu știu că părul ți-i cărunt.*

b) Negurile-n stîlpi se-ncheagă suind vîrful lor în soare —
Par *un codru* sur și vecinic...
— M. Eminescu, *Memento mori.*

c) Pădurile în depărtare, cu tulpini fumurii, par *cercelate* cu flori de zarzări și de corcoduși. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*

d) Dorința mea a fost totdeauna *de a cedea* pe acei care-și iubesc țara legați între dînșii printr-o comunitate de idei și de principii. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*

e) Cea mai scumpă recompensă pentru dumneata este de *a-ți cedea* numele legat de comoara poveștilor din țară... — V. Alecsandri, *Despre „Legende sau basmele românilor" de P. Ispirescu.*

II. *Propoziția care îndeplinește funcțiunea de nume predicativ al unei propoziții regente se numește* **propoziție predicativă.**

Propoziția predicativă poate fi înlocuită printr-o parte de vorbire cu funcțiune de nume predicativ. Această înlocuire poate fi folosită ca **mijloc de verificare** *pentru funcțiunea de nume predicativ a propoziției respective:*

Fata Chivului *e/* **cum arar se mai află sub soare.** — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*	*e* **foarte frumoasă;**
Cum sta (vulturul) nemișcat,... *părea/* **că-i colțul ascuțit al stîncii încremenite acolo de veacuri.** — Em. Gîrleanu, *Vulturul.*	*părea* **colțul...;**
Obiceiul lui *era/* **că citea cu glas tare/** ce-i plăcea. — I. Slavici, *Amintiri.*	*era* **de a citi...**

Frazele cu propoziții predicative cer multă atenție la despărțirea lor în propoziții, deoarece verbele folosite cu funcțiune copulativă pot fi și predicate verbale, dacă au înțeles de sine stătător. **Pentru a nu face greșeli,** cînd analizezi o frază *ține seama de următoarea ordine a operațiilor de analiză:*

1. sublinierea numai a verbelor la moduri personale, chiar dacă presupui că unele din ele ar fi copulative;

2. întrebarea pentru a afla subiectul, sublinierea subiectului sau a propoziției subiective și notarea cu litera *S;*

3. se cercetează dacă verbul presupus a fi copulativ spune singur ceva despre subiect sau este copulativ; în acest caz se caută și se subliniază numele predicativ, iar dacă acesta este exprimat printr-o propoziție predicativă, propoziția se delimitează imediat și se notează deasupra cu litera *P;*

4. delimitarea celorlalte propoziții din frază.

EXERCIȚII

1. Analizează frazele următoare ținînd seama de recomandările făcute. Scoate din texte propozițiile predicative împreună cu verbele copulative din propozițiile regente și verifică funcțiunea de propoziții predicative înlocuind aceste propoziții printr-o parte de vorbire cu funcțiune de nume predicativ.

a) Cînd îi omul în doi peri, să te ferești de dînsul, c-atunci e cum îi mai rău. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Cum poţi vorbi cu păcat? Fericirea mea e să fii tu liber. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

c) Multe bunuri are omul,
Dar virtutea cea mai mare
E să nu se ţie mîndru
Cu virtuţile ce are. — G. Coşbuc, *Puntea lui Rumi*.

d) „.....obiceiul lui
Era să nu şadă ziua niciodată;
Ăst somn nu prea-mi place şi o să i-o spui".
„Ba să-ţi cauţi treabă, că mănînci trînteală,
S-a schimbat boierul, nu e cum îl ştii".
— Gr. Alexandrescu, *Boul şi viţelul*.

e) Codru-i verde şi-nfrunzit,
Mie-mi pare că-i cernit,
Fiindcă am îmbătrînit. — *Folclor*.

f) Acum cred că mă cunoşti şi de slab şi de puternic, de aceea mă fac iar cum m-ai văzut în herghelie. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

g) A fost odată ..., pe vremea cînd chiar şi dobitoacele ajungeau să se facă domni şi boieri aci pe pămînt. — Al. Odobescu, *Jupîn Răniţă Vulpoiul*.

h) Constantin avea gata o luntre ascunsă în richiţi... Gîndul lui era să se lase mai mult în voia apei şi pe mijlocul ei... — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţie predicativă. Predicatele propoziţiilor regente să fie exprimate prin verbele copulative: *a fi*, *a rămîne*, *a însemna*, *a părea*, *a deveni*, *a se face* (a deveni), *a ajunge* (a deveni). Desparte frazele în propoziţii şi notează propoziţiile predicative cu litera *P*.

III. *Fii atent la verbele* **a fi, a părea** *şi* **a rămîne** *care pot fi folosite ca impersonale şi deci urmate de propoziţii subiective, precum şi la expresiile impersonale cu adverbul aşezat înaintea verbului* **a fi**. *Să nu confunzi propoziţiile subiective cu cele predicative.*

Aşa **a fost** / *să fie.*
De-**o fi**/ *să ajungi înaintea mea...*
Se pare/ *că e mulţumit.*
Nouă nu ne **rămîne**/ *decît să urmăm exemplul lor.*
Bine ar fi/ *să ajungem pînă-n seară.*

În toate aceste fraze avem *propoziţii subiective* care răspund la întrebarea *ce?*

Greşeala de a considera propoziţiile din aceste fraze ca propoziţii predicative poate fi evitată dacă *înainte de a despărţi fraza în propoziţii subliniezi nu numai predicatele, ci şi subiectele tuturor propoziţiilor.*

EXERCIŢII

1. Subliniază cu o linie verbele la moduri personale şi cu două linii subiectele. Notează propoziţiile subiective cu litera *S* şi pe cele predicative cu litera *P*, apoi desparte frazele în propoziţii. Analizează predicatele propoziţiilor regente ale subordonatelor predicative şi subiective arătînd prin ce sînt exprimate (verb copulativ, expresie verbală impersonală, verbul *a fi* impersonal etc.).

a) Antonache, Antonache, dacă aş şti că ar fi să-ţi semene vreun copil, l-aş omorî de-acum cu mîinile mele... — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Scrisorile lui Mişu Gerescu*.

Scanned with OKEN Scanner

b) Înțelegerea a fost să ne aștepte la drumul Păstrăvenilor. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Da, mult mai bine ar fi fost
Să fi rămas în sat la noi. — St. O. Iosif, *Adio*.

d) Dar mai cumplita lui vinovăție
E c-a simțit în sînge o frăție
Și-o solidaritate cu rebelii. — T. Arghezi, *1907*.

e) Și mergînd dus pe gînduri mi se păru că aud un glas argintiu. — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi*.

f) Ridicînd ochii și clipind, Vitoriei i se păru că brazii sînt mai negri decît de obicei. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

g) Arătînd cu mîna-n
Sus, Bălcescu pare
Că e chiar răscoala
Neîndurătoare. — E. Jebeleanu, *Bălcescu*.

h) Adunarea se desfăcu lăsînd loc de trecere unui om mititel, negricios, cu capul mare. Părea să fie o persoană a stăpînirii. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

i) Nouă nu ne mai rămîne decît să ne întindem lîngă ei. — E. Camilar, *Negura*.

2. Construiește cîte o frază cu propoziții subiective ale căror regente să aibă predicatele exprimate prin verbele *a fi*, *a părea* și *a rămîne* folosite ca impersonale și alte fraze cu propoziții predicative și cu predicatele regentelor exprimate prin verbele copulative *a fi*, *a părea* și *a rămîne*.

Notează propozițiile subiective cu litera *S* și pe cele predicative cu litera *P* și desparte frazele în propoziții.

IV. Propozițiile predicative pot fi introduse:

a) prin *pronume relative-interogative* — **care, cine, ce, cîți, cei (cei) ce, ceea ce** — *sau nehotărîte* — **oricare, oricine, orice, oricîți:**

Întrebarea *este/* **cine (care)** *a fost mai bine pregătit.*

Doar să te porți de acum tare bine,/ *să* mai *fiu/* **ceea ce** *am fost pentru tine.* — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Banul de negoț *este/* **al oricărui** *ar voi/* să te înșele. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

b) prin *adverbe de comparație sau locuțiuni conjuncționale de comparație*: **cum, ca și cum, după cum,** cît etc.:

Lumea-*i*/ **cum** *este.../* și ca dînsa sîntem noi. — M. Eminescu, *Epigonii.*

c) prin *conjuncțiile* **că, să, ca să, ca... să, dacă, de:**

Aici era... frumusețea de pe lume: Niște cărări sucite și cotite, de *păreau/* **că** *erau niște covoare așternute.* — P. Ispirescu, *Ciobănașul cel isteț.*

...singura-ți chemare sfîntă
*E/***să** *mă-nveselești pe mine.* — A. Vlahuță, *Tu ești poet.*

Slujba lui de căpetenie *fu/* **ca să** *facă în fiecare zi cîte douăsprezece mănunchiulețe de flori.* — P. Ispirescu, *George cel viteaz.*

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții și arată prin ce sînt introduse propozițiile predicative.

a) — Doamne, fă ca acest izvor să fie ce-a fost mai înainte. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Așa-s în clipa asta toate, dar mîine albii cavaleri,
Despodobiți de-atîtea grații, ce le-mprumută luciul lunii,
Vor deveni ce-au fost de-a pururi: caișii, zarzării și prunii,
Banalii pomi din fața casei, ce-i știu de-atîtea primăveri.
— D. Anghel, *Balul pomilor*.

c) Și mai pe urmă, a adăugat unchesul, uitîndu-se pe deasupra codrului, ... vremea fi-va cum va binevoi. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Înălțimea ta ești
Oricît de slab poftești.
— Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului*.

e) — Las' mamă, că lumea asta nu-i numai cît se vede cu ochii. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Băiatul cu care ucenicise George ajunsese să fie mîna dreaptă a împăratului... — P. Ispirescu, *George cel viteaz*.

g) Și au slujit așé din stăpîn în stăpîn, pînă au agiuns de era pașă — I. Neculce, *O samă de cuvinte*.

V. *Propoziția predicativă stă de obicei după verbul copulativ din regentă. Ea poate fi așezată și înaintea regentei, dacă vorbitorul vrea să scoată în evidență cele spuse prin propoziția predicativă:*

Desișurile și ponoarele păreau/ **că nu mai au sfîrșit.**

Cum e acesta / *e* și celălalt.

EXERCIȚIU

Construiește două fraze cu propoziții predicative așezate după regentă și alte două fraze cu propoziții predicative așezate înaintea regentei.

VI. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții predicative** *coordonate prin juxtapunere sau prin conjuncții:*

Convingerea noastră *este*[1]/ **că a înțeles**[2]/ *și* **că își va face datoria.**[3]/

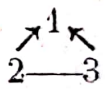

Și (motanul) cugetă:/ „Fericirea *e*[1]/ **să nu fii al nimănui**[2]/, **nimeni să nu fie al tău.**[3]/ **să trăiești singur: tu și cerul deasupra.**“[4]/

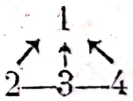

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și subiectele și notează propozițiile predicative cu litera *P*. Desparte frazele în propoziții, analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice. Explică punctuația propozițiilor predicative coordonate.

a) Cea mai mare fericire a copilului era să-l ducă Antonescu la gimnaziu la laborator ori să-i spuie... la ce slujesc păsările..., la ce slujesc florile. — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*.

b) Întrebarea era ce caută el acolo și de ce-l privește pe furiș, în asemenea chip, acest boier bătrîn. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

c) Ș-apoi lumea toată nu este cum o vezi, ci cum o știi că este... Soarele și luna ori fi cum le vedem? — B. Șt. Delavrancea, *Nu e „giaba“ cafea*.

Scanned with OKEN Scanner

d) Domnița Chiajna ... sta lîngă dînșii și-i suduia cu aspre cuvinte, arătîndu-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune luptători..., și să vînză cu al lor sînge cinstea tronului și a neamului lor. — Al. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău.*

e) Pace înseamnă
să nu-mi fie teamă,
Să nu mă pîndească
Mînă hoțească,
Să nu fie lupi
la cîrma de lumi. — Nina Cassian, *Muzica pentru pace.*

f) S-aude că boierii noștri și șleahticii s-au înțeles cu beii; și-această înțelegere este ca șleahticii s-asculte, iar păgînii să poruncească. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construiește patru fraze cu propoziții predicative coordonate prin conjuncțiile: *și..., și...; nici..., nici...; sau..., sau...; ori..., ori....* În propozițiile regente să se afle următoarele verbe copulative: *a fi*, *a părea*, *a deveni* și *a se face* (a deveni).

Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VII. *Propoziția predicativă poate avea* **două sau mai multe regente:**

A *fost*[1]/ și *este*[2]/ cum ai dorit tu.[3]/

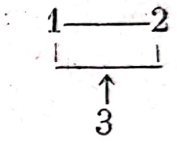

A *fost*,[1]/ *este*[2]/ și *va fi*[3]/ cum am propus[4]/ și cum am stabilit.[5]/

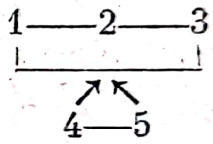

EXERCIȚIU

Construiește trei fraze în care să se afle propoziții predicative cu două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VIII. *Unele fraze sînt alcătuite dintr-o propoziție subiectivă, un verb copulativ și una sau mai multe propoziții predicative. În astfel de fraze verbul copulativ îndeplinește rolul de propoziție regentă atît a propoziției subiective, cît și a propoziției predicative:*

Ceea ce este important[1]/ — prop. subiectivă
este[2]/ — prop. regentă
că și-a făcut datoria.[3]/ — prop. predicativă

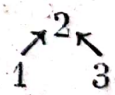

Dacă mergi spre dușman[1]/ — prop. subiectivă
înseamnă[2]/ — prop. regentă
că mergi în patrulare.[3]/ — prop. predicativă

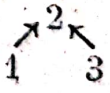

— L. Rebreanu, *Iți Ștrul, dezertor...*

Ceea ce este important[1]/ *este*[2]/ că ne-am făcut datoria[3]/ și că avem conștiința împăcată.[4]/

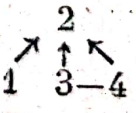

EXERCIȚIU

Subliniază predicatele și subiectele. Notează propozițiile subiective cu litera *S*, pe cele predicative cu litera *P* și desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Dar ce era mai ciudat era că el nu începea desenul ca toți ceilalți: fruntea, nasul, gura, bărbia. Aș! el o lua de-a-ndoasele: bărbia, nasul, fruntea... — Em. Gîrleanu, *O convorbire.*

b) Ce-mi înseninâ viața tristă
E c-am fost în era socialistă,
C-am văzut că omul totuși poate
Și e demn să aibă libertate. — M. Beniuc, *Nu fi tristă....*

c) Ceea ce vreau numai să spun, că o floare umilă pe care o arunc pe mormîntul tău încă deschis, e că ți-am iubit sufletul și opera de etern revoltat. — N.D. Cocea, *I.L. Caragiale.*

d) — Ce știu, tată, și mă făgăduiesc este că nu te-oi da de rușine. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

e) Dacă pe cartea chitanță lipește timbrul de 25 de bani din ziua aceea înseamnă că mașina nu ți-a prins degetele, că nu te-a tras dedesubt, că nu te-a omorît. — Geo Bogza, *Anii împotrivirii.*

IX. *Propoziția predicativă nu se desparte prin virgulă de regenta ei.*

PROPOZIȚIILE CIRCUMSTANȚIALE

Propoziția circumstanțială de loc

I. *Propoziția circumstanțială de loc arată locul unde se petrece acțiunea exprimată de un verb din regentă și corespunde complementului circumstanțial de loc.*

Această propoziție poate fi introdusă: *prin adverbele relative „unde“* și *„încotro“, precedate sau nu de prepoziții* — **unde, de unde, încotro, dincotro** etc. — sau *prin compusele adverbelor „unde“* și *„încotro“* — **oriunde, oridcunde, orișiunde, orîncotro, oridincotro** etc.:

Leagă calul/ **unde** *zice stăpînul.* — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Unde *pica nuca,*/ pica și din talpa iadului bucățica. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

Adînc străbate-n gloată fulgerătorul Voievod, lăsînd dîră de morți/ **pe unde** *trece.* — A. Vlahuță, *România pitorească.*

— Îi greu de tot, domnișorule,/ **încotro** *te întorci.* — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Am rătăcit/ și urme nu-s/**orîncotro** *m-aș duce.* — St. O. Iosif, *Patriarhale.*

Întrebările la care răspund propozițiile circumstanțiale de loc se formulează cu ajutorul adverbelor *unde, de unde, pe unde, pînă unde, încotro, dincotro:* **unde** *stă?;* **încotro** *merge?* etc.

După cum se vede din exemplele de mai sus, *propoziția circumstanțială de loc stă de obicei după regentă, dar ea poate sta și înaintea regentei* (fraza a doua).

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi subiectele şi desparte frazele în propoziţii.

Scoate din fraze propoziţiile circumstanţiale de loc împreună cu verbele determinate şi analizează-le arătînd *prin ce părţi de vorbire sînt introduse şi la ce întrebări răspund.*

a) Ei, ei ! pe bădiţa Vasile l-am pierdut, s-a dus unde i-a fost scris. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Sosesc de unde nu te-aştepţi,
Se duc pe unde nu se ştie,
Privesc cu milă către prunci
Şi către prispa ta pustie. — E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

c) Leagănă-mă, Dunăre bătrînă,
Du-mă, dus de dorul ce mă mînă
Pînă unde valul tău se bate, —
Du-mă-ncet cu mîinile la piept,
Adormit, oriunde vei socoate ... — St. O. Iosif, *Cîntec.*

d) Mă sculai în picioare... şi mă uitai spre unde-şi îndrepta Pisicuţa privirile. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

e) Pe unde n-a fost pînă acum nimic,
O lume nouă eu am să ridic.
— M. Beniuc, *Cu sanie fără clopoţei.*

f) Şi pe unde trecea, lumea din toate părţile îl înghesuia, pentru că piatra cea mare din capul cerbului strălucea, de se părea că Harap Alb soarele cu el îl ducea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Fă o descriere în care să foloseşti propoziţii circumstanţiale de loc aşezate după regentă şi înaintea regentei, introduse prin adverbe relative cu sau fără prepoziţii. Subliniază propoziţiile circumstanţiale de loc şi indică prin săgeată verbele determinate.

II. *Ca şi celelalte propoziţii subordonate, propoziţia circumstanţială de loc poate fi intercalată în propoziţia regentă:*

Pe dealuri[1], [**pe unde pămîntul nu dă rod,**[2]] *pe acolo au şi românii ceva ogoare ale lor.*[1]/ — Z. Stancu, *Desculţ.*

Am urcat şi eu destul[1]/ dar[2] [*pînă unde a urcat el*[3]] n-am putut ajunge.[2]/

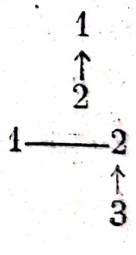

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi subiectele. Desparte frazele în propoziţii, analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) De altfel, pe aici, oriîncotro te întorci, numai moşii boiereşti ai să vezi. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Pretutindeni, unde dînsa, fugind uşurică, tăia văzduhul cu aripile ei, ... duşmana, cruda gaiţă, o urmărea cu chiote mari prin aer. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

c) Pe dealuri, unde te-ntorci,
cu ciocuri înfipte-n ogor sănătos
sînt pluguri, pluguri, nenumărate pluguri. — L. Blaga, *Pluguri.*

2. Construieşte patru fraze cu propoziţii circumstanţiale de loc intercalate în propoziţia regentă. Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

III. *Propozițiile circumstanțiale de loc introduse prin adverbul relativ* **unde** *au de multe ori în regentă adverbul corelativ* **acolo**:

Unde *este ața mai subțire,*[1]/ **acolo** se rupe.[2]/

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază în același fel adverbul relativ care introduce o propoziție circumstanțială de loc și adverbul corelativ din regentă.

a) Află însă că nu se vorbește de foame acolo unde n-ai ce mînca. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

b) — M-am supărat că văd pe unii ducîndu-se acolo de unde mă întorc eu. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) Dar cînd poposiră la înfurcitura Bîscei, acolo unde se așterne o poieniță verde umbrită de plopi, de stejari și de fagi, feciorul de împărat deodată își opri armăsarul în loc... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

d) Căci unde este poiana mai înflorită și cu frunzari acoperită, acolo e și cursa priponită. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

2. Construiește trei fraze cu propoziții circumstanțiale de loc în ale căror regente să se afle adverbul corelativ *acolo*. În două fraze propoziția circumstanțială de loc să fie așezată înaintea regentei. Desparte frazele în propoziții și subliniază în același fel adverbele relative care introduc propozițiile circumstanțiale de loc și adverbele corelative din regente.

IV. *Fii atent la propozițiile introduse prin adverbe relative de loc, deoarece aceste adverbe pot introduce și propoziții necircumstanțiale, de obicei atributive, completive directe sau completive indirecte. În aceste propoziții adverbele* **unde, de unde, încotro** *etc. au funcțiunea de complemente circumstanțiale de loc. Deci nu trebuie să te conduci după funcțiunea adverbului în propoziție, ci după funcțiunea propoziției subordonate.*

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și subiectele și desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice pentru frazele în care se află propoziții subordonate introduse prin adverbe relative de loc.

a) — Dar pămînturile oamenilor unde sînt?

Grigore Iuga tresări... Își reveni repede și răspunse:

— Apoi vezi, pămînturile oamenilor, asta e chestia țărănească! ... Pămînturile! Nu prea sînt și unde au fost s-au cam spulberat! ... — L. Rebreanu, *Răscoala.*

b) Mă duc unde mi-i voia... și întoarce-te repede de unde vii...

Grăbind spre han, Vitoria simțea cum o umplu gînduri și hotărîri nebiruite. Toate îi veneau fără îndoială de la locul unde îngenunchiase și unde ceruse cu durere izbăvire. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

c) Roțile nu știu că plînge
Dealul pe unde omul mînă;
Nu știu boii, că-n țărînă,
Pe-unde trec, e numai sînge.

Pe unde-a fost cumplire-odată
Doarme-acum întreaga fire,
Peste-un iad de zvîrcolire
Cade-o pace-ntunecată.

— G. Coșbuc, *Pe dealul Plevnei.*

d) Numaidecît să le mărturisească unde-s cheile și unde-i taina... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

e) Nu se mai pricepe fiul craiului acum încotro să apuce şi pe unde să meargă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

f) Apoi iar se pierde-n codrii cu trunchi groşi, cu frunza deasă,
Unde-n arborul din mijloc e vrăjita-mpărăteasă,
Unde-n sălcii mlădioase sînt copile de-mpărat.

— M. Eminescu, *Memento mori.*

2. Construieşte trei fraze cu propoziţii circumstanţiale de loc introduse prin adverbele relative *unde, de unde* şi *încotro* şi alte trei fraze cu propoziţii atributive, completive directe sau indirecte introduse prin aceleaşi adverbe. Analizează felul propoziţiilor.

V. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziţii circumstanţiale de loc,** *coordonate prin juxtapunere sau prin conjuncţii:*

Şi unde mişti[1]**,/ unde te duci**[2]**/,**
Morminte-s peste tot şi cruci.[3]*/* — M. Beniuc, *Ţara.*

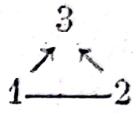

Alteori o propoziţie circumstanţială de loc poate avea **mai multe regente:**

Orîncotro te-i uita[1]*/ vezi colori felurite*[2]*.../*
şi tabloul cel mai fermecător farmecă vederea[3]*./*
— N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

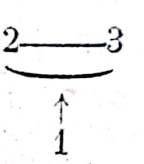

EXERCIŢII

1. Subliniază predicatele şi subiectele. Desparte frazele în propoziţii, analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice. Explică punctuaţia propoziţiilor coordonate.

a) Unde n-a fost semănată sămînţă de grîu, unde n-a fost semănată sămînţă de mei, ori de secară, ori de orz, ori de rapiţă, a răsărit iarbă. — Z. Stancu, *Desculţ.*

b) Pe unde crescuseră struguri, plugul a pătruns şi-a răsturnat brazdă lîngă brazdă. — Z. Stancu, *Desculţ.*

c) Colo unde stau Carpaţii cu de stînci înalte coaste,
Unde paltinii pe dealuri se înşir ca mîndră oaste,
Munţii ţeapăna lor frunte o suiau-n-albastre bolţi.

— M. Eminescu, *Memento mori.*

d) Pe unde trece ea, faţa pămîntului se usucă, satele se risipesc, tîrgurile cad năruite. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

e) Unde înfloreşte azi Celeiul, iar oile şi boii beau apă din sarcofage romane, fu odinioară o cetate, care se numea Malva sau Sicibida. Dincolo, peste Dunăre, unde e Ghighiul bulgăresc, şi drept în dreptul Celeiului, era cetatea romană Oescus. — G. Galaction, *Gloria Constantini.*

f) Ia uită-te, pămîntul ce-mbrăcat e...
Cresc flori pe unde calci şi rîde firea.

— A. Vlahuţă, *1907.*

2. Construieşte două fraze în care să se afle propoziţii circumstanţiale de loc coordonate şi alte două fraze în care o propoziţie circumstanţială de loc să determine două sau mai multe regente. Fă schema raporturilor sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

Punctuația propoziției circumstanțiale de loc

I. *Propoziția circumstanțială de loc așezată după regentă nu se desparte prin virgulă:*

Leagă calul / **unde zice stăpînul.**

II. *Propoziția circumstanțială de loc așezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă.*

În următoarele situații, ea se desparte întotdeauna prin virgulă:

a) *cînd subordonata, exprimînd o împrejurare absolut necesară (ca o condiție) pentru realizarea acțiunii din regentă, este scoasă în evidență printr-o intonație mai înaltă decît a regentei:*

De unde nu este foc,/ *nu iese fum. — Proverb.*

b) *cînd propoziția circumstanțială este reluată în regentă prin adverbul corelativ* **acolo:**

Unde e ața mai subțire/, **acolo** se rupe.

III. *Propoziția circumstanțială de loc intercalată în regentă și așezată înaintea predicatului regentei se pune de obicei între virgule:*

Pe dealuri, **[unde te-ntorci,]** *sînt pluguri...*

EXERCIȚIU

Fă o descriere în care să folosești propoziții circumstanțiale de loc cu topica variată, pentru a aplica regulile de punctuație de mai sus. Subliniază propozițiile circumstanțiale și explică de ce le-ai despărțit sau nu prin virgulă.

Propoziția circumstanțială de timp sau temporală

I. Propoziția circumstanțială de timp sau temporală *arată timpul în care se petrece acțiunea exprimată de un verb din regentă și corespunde complementului circumstanțial de timp.*

Această subordonată poate fi introdusă:

a) prin *adverbul relativ* **cînd,** *folosit singur sau cu prepoziții* — **cînd, de cînd, de pe cînd** etc. — *sau prin compuse ale adverbului* **cînd** — **oricînd, orișicînd** etc.:

Cînd *a amurgit de-a binelea*,/ Filip tot mai găsea ceva de notat. — V. Em. Galan, *Bărăgan.*

De cînd *era pe pămînt*/ își ducea rostul singur. — Em. Gîrleanu, *Furnica.*

Îl poți vedea/ **oricînd** *vrei.*

b) prin *locuțiunile conjuncționale de timp:* **în timp ce, în vreme ce, pînă ce, pînă să, după ce, îndată ce, (mai) înainte ca să, de cîte ori, ori de cîte ori** etc.:

Și-n timp ce *ei dormeau*,/... afară ploile vuiau. — E. Camilar, *Negura.*

Merse,/ merse,/ **pînă ce** *i se sparseră și opincile aceste.* — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

Și după ce *ne-a așezat bunicul în gazdă...*,/ s-a întors. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Încă înainte ca *Sultana* **să** *se mărite*,/ Miai începuse să ia din nou drumul satelor... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

Scanned with OKEN Scanner

c) prin *adverbele* **cum** (cu sensul *îndată ce)* și **cît** (cu sensul *cît timp*):

Cum *îl scoli,*/ cere de mîncare. **Cît** *îi mic,*/ prinde muște cu ceaslovul... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

După cum se vede din exemplele date, *propoziția circumstanțială de timp poate sta după regentă sau înaintea acesteia.*

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile temporale împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd *prin ce părți de vorbire sînt introduse* și *la ce întrebări răspund.*

a) Cînd a înnoptat, l-a dus la unul din „palate": o colibă de stuf, ascunsă în capătul unei limbi de pămînt ce înainta în lacul Tiuganului. — V. Em. Galan, *Bărăgan.*

b) Pe cînd era el tînăr, lumea-i părea îngustă
Pentru bine și largă, prea largă pentru rău.

— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

c) De cînd codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,
Își deschide-a lui adîncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea...

— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*

d) Să se gîndească... Dar cum să se gîndească, în vreme ce erau necontenit plesniți cu gîrbaciul... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

e) Îndată ce soarele scăpătă după culme, luna, alungată de pe tărîmul celălalt, ieși în răsărit la marginea dumbrăvii. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

f) După ce-l coborîră în locașul de vecinicie, îi înfipseră la căpătîi două iatagane legate cu sîrmă... — B. Șt. Delavrancea, *Șuier.*

g) Apusul pune zăbranic de ploaie cernit și numai cîteva ceasuri au mai rămas pînă ce fulgerul își va zvîrli săbiile țăndări din negura tăriilor în rîpile trăsnite. — T. Arghezi, *Dați-vă jos încet.*

h) De cîte ori putea, se ascundea ca să-i vînture în palmă, să-i facă fișicuri... — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

i) Și cum ospăta el, buf! cade fără sine în groapa cu jaratic, căci scăunețul de ceară s-a topit... — I. Creangă, *Capra cu trei iezi.*

j) De cum a dat în fapt de zori
Veneau, cu fete și feciori,
Trăsnind rădvanele de crai,
Pe netede poteci de plai. — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*

k) Eu n-am fost de față, dar știu. Mi-a spus Lipan cît am stat cu dînsul în rîpă. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

2. Povestește în scris subiectul unei balade populare sau un fragment dintr-un basm, folosind propoziții circumstanțiale de timp introduse prin cît mai variate adverbe relative sau locuțiuni conjuncționale. Subliniază cu o linie propozițiile temporale și cu două linii adverbele sau locuțiunile conjuncționale prin care sînt introduse.

II. *De multe ori adverbul care introduce propoziția temporală are în regentă un adverb corelativ.*

Adverbul **cînd** are corelativul **atunci:**

Cînd *nu gîndești,*/ **atunci** te trezești cu el.

Adverbul relativ **cum** (cu sensul *îndată ce)* are corelative variate, dar toate au sensul **îndată:**

Și cum *mă scol,*/ **îndată** mă și trimite mama cu demîncare în țarină... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Scanned with OKEN Scanner

Cum *ne-a văzut,*/ **pe loc** (îndată) ne-a sărit înainte... I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Şi cum *ajunge acolo,*/ Ipate se **şi** (îndată) prinde în joc. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

Şi cum *ajunge la fîntînă,*/ **cum** (îndată) începe a bea lacom la apă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Aceste adverbe corelative **au rolul de a arăta că acţiunea din regentă s-a petrecut imediat după aceea din temporală.** *În acelaşi timp, ele* **precizează sensul temporal al subordonatei.** *Această precizare făcută prin adverbele corelative îţi poate servi ca* **mijloc de control** *pentru funcţiunea temporală a propoziţiei introduse prin adverbul relativ* **cum.**

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază în mod diferit propoziţiile circumstanţiale de timp şi adverbele corelative din regentele lor.

a) Cînd apoi a căzut, istovită de oboseală, pe-o frunză, atunci întîiaşi dată a cunoscut greul. — Em. Gîrleanu, *Cît un fir de neghină.*

b) Şi cum iese Sfînta Duminică afară, odată şi porneşte desculţă prin rouă, de culege o poală de somnoroasă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) Şi cum a venit împăratul de la vînătoare..., hîrca i-a şi trimis laptele; şi cum l-a băut împăratul, pe loc a adormit ca mort. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

d) Îmbracă-te iute în pielea cea de urs, (pe) care o ai de la tată-tău şi cum îi ajunge în răscrucile drumului, ai să şi dai de grădina ursului. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Cum a intrat în horă, cum a pus ochii pe Leana-Boculeana, cum pune ochiul uliul pe puicuţa cea mai frumoasă. — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţii circumstanţiale de timp, în ale căror regente să se afle următoarele adverbe corelative: **atunci, îndată, odată, cum** (îndată), **şi** adverbial (îndată). Subliniază propoziţiile temporale şi adverbele corelative din regentele lor.

III. *Fii atent la propoziţiile introduse prin adverbul relativ* **cînd,** *pe care l-ai mai întîlnit şi la propoziţiile atribuitive, completive directe sau indirecte. Să nu confunzi aceste subordonate cu propoziţia temporală. Confuzia se face mai ales cu propoziţia atributivă introdusă prin* **cînd.** *Ţine seama că această atributivă determină de obicei substantive care arată* **timpul** *(vara, ziua, duminica* etc.), *cu condiţia ca aceste substantive* **să nu aibă valoare adverbială:**

L-am sădit *în seara*/ **cînd** *ai venit tu.*	*prop. atributivă;* **care** *seară?*
A plecat seara,/ **cînd** *apunea soarele.*	*prop. temporală;* **cînd** *a plecat?*
substantiv cu **valoare adverbială**	

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) — Ba nu, oameni buni, s-a trecut vremea aceea, pe cînd numai boierii făceau totul în ţara aceasta. — I. Creangă, *Moş Ion Roată şi Unirea.*

b) Cît sînt încă duşmani, trebuie să le stai împotrivă, pînă la acel ceas cînd va veni dreapta izbăvire. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

c) O clipă ţinu noaptea, cît ţin nopţile de vară, cînd întunericul e numai o strîngere de aripi a luminii. — Em. Gîrleanu, *Hoinar.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Aci nu se vede nici un copac care să-şi arunce umbră peste smîrcurile care prind deasupra sfoiag verde, toamna, cînd nu mai contenesc ploile. — Z. Stancu, *Desculţ*.

e) Iubita mea, eşti frumoasă duminica cînd te îmbraci în sculele găitănate cu fir... — B. Şt. Delavrancea, *Sentino*.

2. Construieşte cîte două fraze cu propoziţii circumstanţiale de timp şi cu propoziţii atributive introduse prin adverbul relativ *cînd*. Analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

IV. *Propoziţia circumstanţială de timp poate fi intercalată în regentă sau între regentă şi elementul introductiv al acesteia, dacă şi regenta este o propoziţie subordonată:*

Eu, fiind ascuns în cămară,[1] **[cum aud unele ca aceste,**[2]**]** *iute mă sui în pod.*[1]*/* — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

1
↑
2

De cu toamnă îşi iau de la noi făină pentru toată iarna,[1]*/ că,*[2] **[de cum se lasă zăpada,**[3]**]** *nu mai e chip de răzbătut.*[2]*/* — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

1
↑
2
↑
3

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Tot neamul Basarabilor, pînă să nu prinză de veste, trecuse Dunărea. — Al. Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău.*

b) — Ia, ce să fac? Secer. Vai de capul meu. De dimineaţă, de cînd s-a zărit geană de ziuă, am venit. — M. Sadoveanu, *Mergînd spre Hîrlău.*

c) Pupăza zbrr! pe o dugheană şi, după ce se mai odihneşte puţin, îşi ie drumul în zbor spre Humuleşti. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Casa a clădit-o unchеşul Petrea, de pe cînd el, Nicoară, era încă tinerel... Şi le poartă gospodăria două schivnice văduve..., care, după ce şi-au bocit bărbaţii de-al doilea şi de-al treilea, s-au aşezat pe lîngă oşteanul cel vechi, subt aripa şi subt ascultarea lui. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

2. Construieşte trei fraze cu propoziţii temporale intercalate în propoziţia regentă. Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

V. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziţii temporale:**

Aşa au petrecut ei mulţi ani,[1]*/* **pînă cînd domniţa a început a nu mai fi mică**[2] */ şi* (subînţeles: *pînă cînd)* **barba împăratului de pînă la brîu i-a trecut peste genunchi.**[3]*/*
— B. Şt. Delavrancea, *Poveste.*

1
↗ ↖
2—3

Dacă două sau mai multe acţiuni se petrec în acelaşi timp, propoziţia temporală poate avea două sau mai multe regente:

— Cîtu-i ziulica de mare[1]*/ toarcem,*[2]*/ coasem,*[3]*/ citim.*[4]*/* — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

2 — 3 — 4
↑
1

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Iar cînd alaiul s-a oprit
Și Paltin-crai a stărostit,
A prins să sune sunet viu
De treasc și trîmbiți și de chiu.

— G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*

b) În miezul nopții, trec din munte spre baltă clopotele tîrlei. Cînd au adormit copiii de mult, și plugarii, și boii, și de somn, au uitat să cînte cocoșii, oile călătoresc. — T. Arghezi, *Tîrla.*

c) E mult de atunci, Harietă, de cînd eram mici de tot și ne spuneau moșnegii povești. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*

d) Cînd te luptai, la vîntul produs de spada ta,
Nimic nu sta-n picioare, nimic nu rezista.

— V. Alecsandri, *Odă statuii lui Mihai Viteazul.*

e) Mărioara și Vlad se îndemnau și se împingeau unul pe altul pînă cînd intrau în roata pulverilor umede, ridicate din căderea șuvoiului, și, cînd se simțeau stropiți pe ochi, dădeau fuga înapoi, cu mare haz. — G. Galaction, *La vulturi!*

f) Cum îl văzu zmeul, îl cunoscu și păli. Se vede că știa el ce știa. Și cum sta el țanțoș și înfipt, zmeul pricepu că nu mai are loc de joc. — P. Ispirescu, *Ioviță, Făt-Frumos.*

g) Dar împăratul, cînd a venit în astă-sară de la vînat și cînd i s-a adus laptele, a zis la rîndul său: „Acest lapte nu se mai bea". — I. Creangă, *Povestea porcului.*

2. Construiește două fraze cu propoziții circumstanțiale de timp coordonate prin conjuncțiile *și..., și...; sau..., sau...;* două fraze cu propoziții circumstanțiale de timp care să aibă două sau mai multe regente.

Desparte frazele în propoziții, analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției circumstanțiale de timp

I. *Propoziția circumstanțială de timp așezată după regentă se desparte prin virgulă numai dacă regenta se termină cu un complement circumstanțial, singur sau cu determinările lui.*

Frumoasă e dracila în floare; mai frumoasă e *toamna*,/ **cînd în locul florii spînzură fructele lunguiețe ca niște cerculeți de mărgean.** — I. Simionescu, *Flora României.*

E ușor a scrie versuri/
Cînd nimic nu ai a spune.

— M. Eminescu, *Criticilor mei.*

La sfîrșitul regentei nu se află un complement circumstanțial.

II. *Propoziția circumstanțială de timp așezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă:*

Cînd a pășit la portiță,/ a dat glas ascuțit cățelușa. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

În următoarele situații, ea se desparte întotdeauna prin virgulă:

a) *cînd propoziția temporală, exprimînd o împrejurare absolut necesară (ca o condiție) pentru realizarea acțiunii din regentă, este scoasă în evidență printr-o intonație mai înaltă decît a regentei:*

Cînd pisica nu-i acasă,/ *joacă șoarecii pe masă.* — *Proverb.*

b) *cînd propoziția temporală are în regentă un adverb corelativ:*

Cînd te-i sătura de umblat prin lume,/ atunci *să vii/* **să slujești și la poarta mea.** — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*

Cum ajunge în grădină,/ odată *începe a smulge la sălăți într-ales.* — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Cum se culcă,/ cum (îndată) *adoarme.*

III. *Propoziția temporală intercalată în regentă, dacă este așezată înaintea predicatului regentei, se pune între virgule:*

Tot neamul Basarabilor, **[pînă să nu prinză de veste,]** *trecuse Dunărea.*

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții, subliniază propozițiile circumstanțiale de timp și explică de ce sînt sau nu sînt despărțite prin virgulă.

a) Popasul lor dura pînă ce straja zărea într-un punct cardinal o trîmbă de colb. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi,
Cît Dan veghea-n picioare la căpătîiul ei.
— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

c) O vreme localnicii trăiseră întru dezmierdare, pînă ce au venit asupra lor necazuri fierbinți... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

d) Cînd soarele se pleacă spre apus, cînd murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Cînd auzi calul, odată se scutură și el... — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe....*

f) Fiul craiului i-o dă, și spînul, cum o pune la gură, pe loc o și ia oțerîndu-se și varsă toată apa dintr-însa. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

g) Sărmana fată de împărat, cînd se văzu singură cuc, începu a plînge, de ți se rupea inima. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*

2. Fă o narațiune în care să folosești propoziții temporale așezate înaintea regentei, fără adverb corelativ, și cu adverb corelativ în regentă; așezate după regenta care se termină cu un complement circumstanțial; așezate după regenta care nu se termină cu un complement circumstanțial; intercalate în regentă și așezate înaintea predicatului regentei.

Subliniază propozițiile temporale și explică punctuația folosită.

Propoziția circumstanțială de mod

I. Propoziția circumstanțială de mod *îndeplinește funcțiunea de complement circumstanțial de mod al unui verb, adjectiv sau adverb din regentă.*

	Cuvîntul determinat	Întrebările la care răspunde subord. circumstanțială de mod
Fuge/ **cum fuge o rîndunică.** — V. Alecsandri, *Andrii Popa.*	verb;	Cum fuge? — *cum fuge o rîndunică.*
La trebi-s *hărnicuț/* **cît se poate.** — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*	adjectiv;	Cît *de hărnicuț?* — *cît se poate.*
Tu să-l porți și pe el *bine,/* **cum m-ai purtat și pe mine.** — *Toma Alimoș.*	adverb.	Cît *de bine?* — *cum m-ai purtat și pe mine.*

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚII

1. Subliniază predicatele și subiectele, apoi desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile circumstanțiale de mod împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd *ce părți de vorbire determină* și *la ce întrebări răspund*.

a) Pune-ți obrăzariul cum se pune, iară sabia să n-o slăbești din mînă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

b) Fe cînd însă pe sub șure și la vatra bordeiului ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fiecare-l taie capul, limbile se dezmorțesc. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Fata împăratului Roș nu se capătă așa lesne, cum crezi tu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

d) Caii aleargă cît le apucă picioarele; postașii chiuiesc cît le ține gura, pocnind necontenit din harapnice... — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

e) Mama Ilana era posomorîtă cum nu fusese de mult.

Avea ceva pe suflet ... și mișca buzele parcă ar fi spus ceva în mintea ei. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

f) Așa are să-ți vie la îndemînă după asta, de are să ți se pară că ești ușor cum îi pana. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

g) Și mă trezesc în cireșul femeii și încep a cărăbăni la cireșe în sîn, crude, coapte, cum se găseau. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. Propoziția circumstanțială de mod poate fi:

a) *propoziție circumstanțială* **de mod propriu-zisă**;

b) *propoziție circumstanțială* **de mod comparativă**.

Propoziția de mod comparativă *se deosebește de propoziția de mod propriu-zisă prin faptul că ea arată felul cum se desfășoară acțiunea din regentă sau cum este însușirea ori caracteristica exprimată de adjectivul sau adverbul determinat, în comparație cu altă acțiune, însușire ori caracteristică:*

Cum îți vei așterne,/ *așa vei dormi.*	— propoziție *de mod propriu-zisă;*
Are să ți se pară/ că *ești ușor*/ **cum îi pana.**	— propoziție *de mod comparativă.*

Cele mai multe propoziții circumstanțiale de mod, atît propriu-zise, cît și comparative, se introduc prin adverbele relative **cum, precum, cît** sau *prin locuțiunile conjuncționale:* **după cum, după cît, așa cum**:

Gura babei *umbla*/ **cum** *umblă melița*. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

Eu l-*am muncit*,/ **precum** *v-am arătat*. — M. Banuș, *Despre pămînt*.

A lucrat/ **cît** *a putut*.

Lucrurile *s-au petrecut*/ **după cum** *v-am spus*.

Lucrurile *s-au petrecut*/ **așa cum** *v-am spus*.

Unele adverbe sau locuțiuni conjuncționale introduc numai propoziții de mod propriu-zise [**fără (ca) să**], *iar altele numai propoziții de mod comparative* (**decît, ca și cum, ca și cînd, de parcă**):

Nu poți/*să mulțumești* pe toți/ **fără să** *jignești pe nimeni*. — I. Al. Brătescu-Voinești, „*Un reghiment de antilerie*.“

E mult *mai înalt*/ **decît** *am crezut*.

Deodată *a trecut* un porumbel sălbatic într-un zbor cotit,/ **ca și cum** *ar fi ocolit pe neașteptate o primejdie*. — M. Sadoveanu, *Aventură în lunca Dunării*.

Uneori, apele *tac*,/ **ca și cînd** *ar fi împietrit*... — E. Barbu, *Pe-un picior de plai*...

Furnicile *s-au mistuit*,/ **de parcă** *n-ar fi fost*/ de cînd lumea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază în mod diferit propoziţiile circumstanţiale de mod propriu-zise şi pe cele de mod comparative.

a) N-am să am hodină cum n-are pîrâul Tarcăului, pîn' ce l-oi găsi pe Nechifor Lipan. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) Cum măsori ţi se măsoară: este un proverb ştiut. — Gr. Alexandrescu; *Epistolă-Domnului Alexandru Donici*.

c) A privit cu sfială noua înfăţişare a celui care trebuia să plece fără să ştie de dragostea ei. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Calul se clatină încet la dreapta ori la stînga, după cum pune femeia piatra. — I. Agîrbiceanu, *Fefeleaga*.

e) Faţa lui e cruntă, aspră, de pămînt, e neagră cum e pămîntul. — Z. Stancu, *Desculţ*.

f) Omul e dator să lupte cît a putea cu valurile vieţii.— I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

g) Busuioc nu era acum dintre oamenii în curtea cărora poţi să intri fără ca să fii băgat în seamă de stăpînul casei. — I. Slavici, *Pădureanca*.

h) În partea cealaltă a trenului e Jiul: întinderea lichidă de pe care aburii se ridică neîncetat, ca şi cum apele ar fi fierbinţi. — Geo Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului*.

i) Mulţimea izbuti să se urnească de la primărie în jos, spre curtea Iuga, sporovăind..., parc-ar fi mers la nuntă. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

j) — Ia priveşte-i cum stau toţi trei şi se uită ţintă în ochii noştri, parcă au de gînd să ne zugrăvească. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construieşte: cîte o frază cu propoziţii de mod propriu-zise şi de mod comparative introduse prin adverbele *cum*, *precum* şi *cît*; cîte o frază cu propoziţii de mod comparative introduse prin locuţiunile conjuncţionale *ca şi cum*, *ca şi cînd* şi *de parcă*.

III. *Adverbul* **cum** *care introduce o propoziţie circumstanţială de mod are de multe ori în regentă adverbul corelativ* **aşa**:

Cum *îţi vei aşterne*,/ **aşa** vei dormi. — *Proverb*.

EXERCIŢIU

Desparte frazele în propoziţii şi subliniază în mod diferit propoziţiile circumstanţiale de mod şi adverbele corelative din regente.

a) Cum măsori, aşa ţi se va măsura. — *Proverb*.

b) — Haide să ne judecăm şi cum va zice judecata, aşa să rămîie. — I. Creangă, *Cinci pîni*.

c) Ş-odată şi sar în ogradă, mă înfăţoşez dinaintea mamei aşa chipos cum eram, îi apuc mîna cu sila, o sărut... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Cum se întorc toamna carele de la cîmp, domoale şi pline, aşa treceau în acele nopţi orele, încărcate de imensa frumuseţe a lunii. — Geo Bogza, *Porţile măreţiei*.

IV. *Fii atent la propoziţiile subordonate introduse prin adverbele relative* **cum** sau **cît**, *deoarece aceste adverbe nu introduc numai propoziţii de mod, ci şi propoziţii subiective, predicative, atributive, completive directe sau indirecte, temporale. Atenţie deosebită cer propoziţiile predicative care, atunci cînd sînt introduse prin adverbul* **cum**, *răspund la întrebarea* **cum?**, *ca şi propoziţiile circumstanţiale de mod.*

EXERCIŢIU

Subliniază predicatele şi subiectele. Notează cu litera *P* propoziţiile predicative şi cu litera *S* propoziţiile subiective, apoi desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

a) Dar şi noi încă o pîndeam
Cum se pîndeşte-o fiară
Şi tot chiteam şi ne gîndeam
Cum să ne cadă-n gheară. — V. Alecsandri, *Peneş Curcanul.*

b) Într-o dimineaţă, plecînd la pădure..., văzu într-un copac un cuib de pasăre cum nu mai văzuse el pînă atunci. — P. Ispirescu, *...Cei trei fraţi împăraţi.*

c) Cînd auzeam noi pe moş Luca pomenind cu drag de casă şi cînd mai vedeam cum rămîn satele şi locurile frumoase în urmă, supărarea noastră creştea la culme! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-acelaşi vad,
Se pare cum că-i altă toamnă,
Ci-n veci aceleaşi frunze cad.
— M. Eminescu, *Cu mine zilele-ţi adaogi....*

e) Ş-apoi lumea asta nu este cum o vezi, ci cum o ştii că este. Nu s-arată cum e? Soarele şi luna or fi cum le vedem?... — B. Şt. Delavrancea, *Nu e „giaba" cafea.*

V. *Propoziţia circumstanţială de mod poate fi intercalată în regentă:*

Şi ţăranii noştri, glumeţi,[1] **[cum sînt ei,**[2]**]** *ne tot şfichiuiau, în treacăt, care dincotro.*[1]/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii şi analizează felul propoziţiilor circumstanţiale de mod (propriu-zise sau comparative).

a) De jur împrejur, ca şi cum s-ar ţine de mînă, stau munţii cu piscuri înalte, peste care brădişul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

b) Fiul craiului cel mai mic, făcîndu-se atunci roş cum îi gotca, iese afară în grădină şi începe a plînge în inima sa... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

c) Rîuri gemene fecioare,
Vă primim de la izvoare...
Limpezi cum le-am cunoscut,
Şapte văi au străbătut.
— T. Arghezi, *Apele tăcute.*

d) Conu Alecu, înseninat la faţă, de parcă n-a fost de cînd lumea supărat, încalecă pe un scaun şi povesteşte. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Conu Alecu.*

2. Construieşte cîte două fraze cu propoziţii circumstanţiale de mod propriu-zise şi de mod comparative, intercalate în regentele lor. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază în mod diferit propoziţiile de mod propriu-zise şi pe cele de mod comparative.

VI. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziţii circumstanţiale de mod:**

Şi s-aşază toţi la masă,[1]/ **cum li-s anii,**[2]/**cum li-i rangul.**[3]/ — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

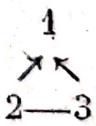

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Ş-acum, pentru a treia oară, feciorul de împărat iertă viaţa rîsului, precum iertase pe a vulturului, precum iertase pe a dihorului... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Privind strălimpezile-i unde,
Văd Arieşu-n fund devale
Cum lunecă şi cum s-ascunde,
Sclipind din mii şi mii de zale.

— E. Jebeleanu, *Bălcescu.*

c) — Să trăiţi, copii! Să rămîneţi sănătoşi şi să nu uitaţi a citi cartea cum e scrisă, cum v-am învăţat eu. — Z. Stancu, *Desculţ.*

d) Toţi aveau de spus cîte ceva, ca şi cînd ceilalţi n-ar fi ştiut nimic sau nici n-ar fi fost de faţă, şi toţi spuneau acelaşi lucru şi aproape cu aceleaşi cuvinte. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

e) Şi inima-mi bate mai aprig în piept
Şi fără să preget, şi fără s-aştept,
Semnez răspicat pentru pace.

— D. Deşliu, *În numele vieţii.*

2. Fă o scurtă descriere în care să foloseşti propoziţii circumstanţiale de mod propriu-zise şi comparative, coordonate juxtapuse şi coordonate prin conjuncţiile: *şi; nici ..., nici...; sau ..., sau....* Desparte în propoziţii numai frazele în care se află propoziţii circumstanţiale de mod şi fă schema raporturilor sintactice.

Punctuaţia propoziţiei circumstanţiale de mod

I. *Propoziţia circumstanţială de mod aşezată după regentă se desparte prin virgulă în următoarele cazuri:*

a) *cînd la sfîrşitul regentei se află un complement circumstanţial:*

Şi s-aşază toţi *la masă,*/ **cum li-s anii,/ cum li-i rangul.**

b) *cînd în regentă se află un complement circumstanţial de mod (indiferent de locul lui în propoziţie), iar propoziţia circumstanţială de mod apare ca o explicaţie suplimentară a complementului de mod din regentă:*

Ritmic *valurile cad,*
Cum se zbate-n dulce ropot
Apa-n vad. — G. Coşbuc, *Noapte de vară.*

II. *Propoziţia circumstanţială de mod aşezată înaintea regentei se desparte întotdeauna prin virgulă cînd în regentă se află adverbul corelativ* **aşa:**

Cum e bradul arătos,/ Aşa-i *badea de frumos.* — *Folclor.*

EXERCIŢIU

Construieşte:
— trei fraze cu propoziţii circumstanţiale de mod aşezate după propoziţia regentă, la sfîrşitul căreia se află un complement circumstanţial;
— trei fraze cu propoziţii circumstanţiale de mod aşezate după o regentă în care se află un complement de mod;
— trei fraze cu propoziţii circumstanţiale de mod introduse prin adverbul *cum*, aşezate înaintea regentei în care se află adverbul corelativ *aşa.*

Scanned with OKEN Scanner

Subliniază propoziţiile circumstanţiale de mod şi elementele din regente după care te-ai condus pentru a despărţi prin virgulă propoziţiile circumstanţiale de mod.

VALOAREA STILISTICĂ A PROPOZIŢIEI CIRCUMSTANŢIALE DE MOD

Propoziţiile circumstanţiale de mod comparative pot arăta o comparaţie oarecare fără valoare stilistică sau o comparaţie cu valoare stilistică:

Am mers tot aşa de repede/ **cum a mers şi el.**	*fără valoare stilistică;*
Fîntîna era plină pînă-n gură cu apă limpede/ **cum îi lacrima.** — I. Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului.*	*cu valoare stilistică de* **comparaţie.**

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază în mod diferit propoziţiile circumstanţiale de mod fără valoare stilistică sau cu valoare stilistică de comparaţie.

a) Gură fac ca roata morii;
Şi de-a valma se pornesc,
Cum prin gard se gîlcevesc
Vrăbii gureşe, cînd norii
Ploi vestesc.

— G. Coşbuc. *Iarna pe uliţă.*

b) Minţiţi, şi mugurii au ieşit pe ramuri şi cotoare, deasupra stupilor rînduiţi între pomi, ca şi cum albinele din toată prisaca s-ar fi mutat din alee pe creangă. — T. Arghezi, *Cocorii.*

c) El intră în casă... Fata Genarului plîngea. Dar cînd îl văzu, faţa ei se însenină, cum se-nsenină o undă de rază. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă.*

d) Şi era una la părinţi
Şi mîndră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinţi
Şi luna între stele.

— M. Eminescu, *Luceafărul.*

e) Şi vesel Mugur-împărat
Ca cel dintîi s-a ridicat
Şi, cu paharul plin în mîni,
Precum e felul din bătrîni
La orice chef între români,
El a-nchinat.
Şi-a zis: — „Cît mac e prin livezi,
Atîţia ani la miri urez!“

— G. Coşbuc, *Nunta Zamfirei.*

2. — Fă o descriere în care să foloseşti propoziţii circumstanţiale de mod comparative cu valoare stilistică de comparaţie.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția circumstanțială de cauză sau cauzală

I. Propoziția circumstanțială de cauză (cauzală) *arată cauza unei acțiuni sau a unei însușiri din propoziția regentă și corespunde complementului circumstanțial de cauză.*

Dar turturica, **fiind mai ușoară,** *ajunge* mai înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	complement circumstanțial de cauză;	**Din ce cauză** *ajunge* (mai repede)? — *fiind mai ușoară.*
— El *tace*/ — **pentru că-i e frică de cuvinte.** — L. Blaga, *De mînă cu marele orb.*	*propoziție cauzală;*	**Din ce cauză** *tace?* — *pentru că-i e frică de cuvinte.*
— *Nă*-ți împrumutul înapoi/, **căci noi nu avem trebuință de bani.** — I. Creangă, *Ivan Turbincă.*	*propoziție cauzală;*	**Din ce cauză** *na* (împrumutul)? — *căci noi nu avem trebuință...*
— Lasă, Martinică,/ *nu fi fricoasă,*/ **că „domnul" e bun...** — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*	*propoziție cauzală.*	**Din ce cauză** *nu fi fricoasă?* — *că domnul e bun.*

Acțiunea din propoziția cauzală se realizează înaintea celei din regentă, indiferent de locul pe care îl are subordonata față de regentă, iar acțiunea din regentă este **efectul** *acțiunii din propoziția cauzală:*

Fiindcă îl *cunosc* bine,/ ți-l *recomand* cu toată căldura.

1. cauza **2. efectul**

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile cauzale împreună cu cuvintele determinate și analizează: *prin ce sînt exprimate cuvintele determinate; ordinea acțiunilor; la ce întrebare răspund propozițiile cauzale.*

a) Copiii trebuie să țină la părinții lor și la dascălul lor, fiindcă el este un părinte sufletesc. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

b) Scoase și dete o pungă de bani grădinarului, pentru că-i făcuse o grădină, de nu se mai găsea ca asta la nici un împărat. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit.*

c) Eminescu și-a petrecut toate clipele vieții lui lucrînd, fiindcă nu se socotea îndeajuns de pregătit pentru ceea ce voia să facă. — I. Slavici, *Amintiri.*

d) Și amîndoi bătrînii aceștia erau albi ca iarna și posomorîți ca vremea cea rea, din pricină că nu aveau copii. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

e) — Bucuroasă-s că ai venit. Întristată-s că pleci. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi.*

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții cauzale care să determine: un verb; o interjecție cu funcțiune de predicat; un adjectiv. Subliniază propozițiile cauzale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Propozițiile cauzale pot fi introduse prin următoarele conjuncții sau locuțiuni conjuncționale:* **căci, deoarece, fiindcă, întrucît, pentru că, din cauză că,**

Scanned with OKEN Scanner

din pricină că, de vreme ce, că (cu sensul *pentru că*), dacă (cu sensul *pentru că*), cum (cu sensul *pentru că*):

Tare s-ar mai fi dus Leana-Boculeana după el,/ căci *îl sorbea cu ochii de drag*/ ce-i era. — E. Camilar, *Clopote în amurg.*

Cînd Budulea se uita la slovele încurcate,/ îl cuprindea un fel de ameţeală,/ fiindcă *era peste putinţă*/ să le descurce. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

Îi zice lumea moş/ de cînd era mic,/ pentru că *vorbea în tîlcuri.* — A. Vlahuţă, *România pitorească.*

Maică, mulţi te-au duşmănit,/
Că *(pentru că) eşti neam blagoslovit.* — T. Arghezi, *Mamă ţară.*

Vaca se va îmbarca pentru Malta,/ viţelul va rămîne pe loc în ţară,/ întrucît *nu are permis de export.* — J. Bart, *Fără permis de export.*

Şi noi stăruim în această lume,/ deoarece *avem de împlinit jurăminte.* — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Din pricină că *avea în mijlocul feţei un cartof de formă ciudată*,/ oamenii de la Malu-Surpat îl porecliseră Cristea-Trei-Nasuri. — M. Sadoveanu, *Mitrea Cocor.*

Şi trebuie/ să fie ceva neînţeles de mintea noastră,/ de vreme ce *a făcut lucruri peste puterea omenească!* — I. Creangă, *Povestea porcului.*

N-am încotro...,/ trebuie/ să te iau cu mine,/ dacă *(pentru că) zici*/ că ştii bine locurile pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Cum *(pentru că) acasă nu se ocupa nimeni de mine*,/ am rămas o vreme destul de îndelungată în sama monitorilor. — M. Sadoveanu, *Începuturi.*

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază conjuncţiile sau locuţiunile conjuncţionale prin care sînt introduse propoziţiile cauzale.

a) — Lipseşti din faţa mea, spînule! Doar n-am venit pentru tine, ş-am venit pentru Harap Alb, căci el este adevăratul nepot al împăratului Verde. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Întrucît străbatem acum aceste locuri cu gîrle, cu prăpăstii şi cu sate risipite, trebuie să-ţi mărturisesc că ele îmi aduc aminte despre Moldova de altădată, descrisă în *Vremuri de bejenie.* — E. Camilar, *Zimbrul.*

c) Acu parcă înţelegea că este cu putinţă ca unul să citească ceea ce au scris alţii, fiindcă toţi cărturarii scriu într-un fel. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

d) Neologismele i se păreau vorbe de puţină valoare..., pentru că înţelesul lor e oarecum sec ca al tuturor termenilor tehnici... — I. Slavici, *Amintiri.*

e) — Aşa, să-i împroaşte cu tunurile; nu-i vreo pagubă c-or muri cîteva sute de mojici, de vreme ce-au pierit atîţia boieri. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţii cauzale introduse prin următoarele conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale: *fiindcă, deoarece, pentru că, întrucît* *. Desparte frazele în propoziţii şi subliniază cuvintele prin care sînt introduse propoziţiile cauzale.

III. *Fii atent la conjuncţiile* că, dacă, cum, care *introduc atît propoziţii cauzale, cît şi alt fel de subordonate.* **Mijlocul de verificare** *pentru propoziţiile cauzale introduse prin conjuncţiile menţionate este posibilitatea de a le înlocui printr-o conjuncţie* sau locuţiune conjuncţională cauzală: fiindcă, pentru că.

---

* Observă ortografia acestor elemente introductive: părţile componente sînt contopite în conjuncţiile *fiindcă, deoarece* şi *întrucît*, pe cînd în locuţiunea conjuncţională *pentru că* elementele componente nu s-au contopit.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Dacă unele propoziţii cauzale sînt introduse prin conjuncţiile *că*, *dacă*, *cum*, scrie deasupra acestor conjuncţii locuţiunea conjuncţională cauzală *pentru că*. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Vom răbda, privind în faţa
Orişicui, şi-a orice chin,
Că noi ştim că-i multă viaţa
Şi în noi şi-n cei ce vin.

— G. Coşbuc, *Pentru libertate.*

b) — Nu te face, fata mea, pui de cuc în cuib de cioară, că nu-ţi este firea pentru acestea. — I. Slavici, *Pădureanca.*

c) Mai ţin minte că i-am dat o bucată de plăcintă, că l-am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cîmpoiul, şi că era băiat bun, căci nu s-a supărat... — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

d) Fetele împăratului însă priveau la verişor cum priveşte cînele la mîţă şi li era drag ca sarea-n ochi, pentru că le spunea inima ce om fără de lege este spînul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Şi cum luna se ascunsese într-un nor, rugă pe licurici să-i lumineze calea. — Em. Gîrleanu, *Cîntăreţul.*

f) Din partea mea dat să-ţi fie, dragul tatei; dar mi-i de-a mirarea de unde ai să-l iei, dacă nu are fiinţă pe lume. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

g) N-are rost să se supere pe viaţă. În general nu ştim dacă are rost să te superi pe ea, din pricină că nu e aşa cum am vrea noi... — T. Popovici, *Setea.*

2. Construieşte: cîte o frază cu propoziţii cauzale introduse prin conjuncţiile *că*, *dacă*, *cum;* cîte o frază cu propoziţii completive directe introduse prin conjuncţiile *că*, *dacă* şi prin adverbul relativ *cum.*

Analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

IV. *Propoziţia cauzală poate fi intercalată în regenta ei:*

Aşa-i[1]/ *că*[2] [dacă n-am ţinut samă de vorbele lui,[3]] *am ajuns slugă la dîrloagă...?*[2]/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	1 ↑ 2 subiectivă ↑ 3 cauzală

Alteori, în propoziţia cauzală se intercalează o propoziţie subordonată faţă de cauzală:

Starea...e vrednică de jale,[1]/ **Pentru că domnul lup, ministrul[2] [*ce ne-aţi dat*[3]]... de tot ne-a-mpuţinat[2]./** — Gr. Alexandrescu, *Elefantul.*	1 ↑ 2 cauzală ↑ 3 atributivă

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Într-o primăvară, o prepeliţă aproape moartă de oboseală — că venea de departe, tocmai din Africa — s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grîu, la marginea unui lăstar. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*

b) În lipsa părintelui şi a dascălului intram în ţintirim, ţineam ceaslovul deschis şi, cum erau filele cam unse, trăgeau muştele şi bondarii la ele... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Şi, doamne! tare mai erau doriţi să aibă măcar unul (un copil), căci cît era ziulica de mare, şedeau singuri-singurei cuc... — I. Creangă, *Povestea porcului.*

d) Această ştire era destul de veche şi Dănilă o spunea Agripinei încă o dată, la începutul lui mai, supărat şi mîhnit în inimă-i că veştile cele mari pe care le aştepta nu mai veneau de loc. — G. Galaction, *La vulturi!...*

e) Soldaţii se mişcă şi ei; umbrele se confundă cu trunchiurile arborilor, dar tunicile foşnesc la fiecare mişcare aspru, fiindcă de patru zile, de cînd se înmoaie prin noroaie şi iar se usucă pe dînşii, s-au întărit scoarţă... — Cezar Petrescu, *Întunecare.*

f) Calul, dacă simţi că fata se pierde cu firea, îi aduse aminte ce o învăţase să facă. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

2. Construieşte: două fraze în care propoziţia cauzală să fie intercalată în regenta ei; două fraze în care o subordonată atributivă a propoziţiei cauzale să fie intercalată în propoziţia cauzală.

Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

V. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziţii cauzale:**

Bună-i vestea noastră de azi,[1]/ **căci mai-marele nostru s-a odihnit bine**[2]/ şi (subînţeles: *căci)* **s-a trezit cu ochii înseninaţi, zîmbind unei flori şi unei copile**[3]./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

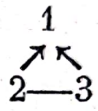

Doamne, ... ia pe domnul Vucea,[1]/ **că nu ne învaţă nimic,**[2]/ (subînţeles: *că)* **ne bate**[3]/ şi (subînţeles: *că)* **ne trimite cu coşniţa în piaţă!**[4]/— B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*

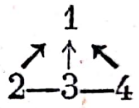

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Cît de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu!...
Aş vrea să plîng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei ş-o să mă-ngrop şi eu! — G. Coşbuc, *Vara.*

b) După ce Huţu scrise cuvintele, Budulea privi la ele lung şi nedumirit, pentru că cimpoiul nu semăna de loc a cimpoi şi vioara îi părea tocmai ca fluierul. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

c) Şi pentru că-n vîltoarea vremii noastre
Noi am avut un post şi am luptat,
Ne-am cîştigat şi dreptul demnităţii
Şi-al cugetării drept nemăsurat. — N. Labiş, *Viitorul.*

d) Mama-mi dăduse două pere, una pentru mine, alta pentru Huţu. Eu le-am păstrat pe amîndouă pentru dînsul; dar am plecat plîngînd de la şcoală şi plîngînd am sosit acasă, fiindcă el nu le ceruse de la mine, iară eu nu îndrăzneam să i le dau. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

e) Spre stratul unde ştia că-s trandafirii merse, căci forma aceasta i se arăta în minte, forma aceasta i-ar fi trebuit, trandafirul ar fi mers cu haina ei. — D. Anghel, *Jertfa.*

2. Construieşte două fraze cu propoziţii care determină aceeaşi regentă, coordonate prin conjuncţiile: *şi; sau; şi..., şi....* Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

VI. *O propoziție cauzală poate avea* **două sau mai multe regente** *dacă exprimă cauza a două sau mai multe acțiuni, stări sau însușiri:*

A terminat repede[1]*/ și a făcut treabă bună,*[2]*/* **pentru că este harnic și priceput.**[3]**/**

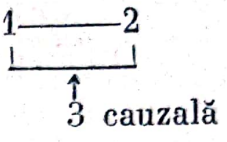

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Nu plîng că mi-e de Leana teamă;
De ciudă plîng eu numai, mamă.
Cuvintele ei nu le ieu
În samă,
Dar mi-e rușine și mi-e greu,
Că scoală satu-n capul meu. — G. Coșbuc, *Dușmancele.*

b) Oamenii se urăsc și se luptă între dînșii pentru că sînt nesățioși, și el (Eminescu) se simțea nenorocit pentru că era osîndit din fire să iee parte la durerile și la bucuriile altora. — I. Slavici, *Amintiri.*

2. Construiește trei fraze cu două sau mai multe propoziții cauzale care să determine aceeași regentă. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției cauzale

În general, propoziția cauzală se desparte de regentă prin virgulă, indiferent dacă este așezată după regentă sau înaintea regentei:

Stai,/ **că mai ai și cu mine oleacă de treabă.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Fiindcă era un om blînd,/ *toată lumea îl iubea.*

EXERCIȚIU

Fă o narațiune în care să folosești propoziții cauzale așezate după regentă și înaintea regentei. Subliniază propozițiile cauzale și explică punctuația lor.

Propoziția circumstanțială de scop sau finală*

I. Propoziția circumstanțială de scop sau finală *arată scopul în vederea căruia se îndeplinește acțiunea verbului determinat și corespunde complementului circumstanțial de scop.*

Mă *pregătesc* **pentru a pleca** la munte.	compl. circumstanțial de scop;	**În ce scop** *(mă) pregătesc?—pentru a pleca.*
Mă *pregătesc*/ **ca să plec la munte.**	*propoziție circumstanțială de scop.*	**În ce scop** *(mă) pregătesc? — ca să plec la munte.*

* Denumirea de propoziție *finală* vine din limba franceză: adjectivul *final* înseamnă „care arată scopul" și el este format de la substantivul *la fin*, cu sensul „scopul".

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția circumstanțială de scop exprimă, ca și propoziția cauzală, o motivare a acțiunii din regentă. Deosebirea constă în faptul că *propoziția cauzală motivează regenta printr-o acțiune reală, petrecută înaintea celei din regentă*, pe cînd *propoziția finală motivează regenta printr-o acțiune realizabilă, ce urmează să se îndeplinească după realizarea acțiunii din regentă.*

Pentru a nu confunda propoziția finală cu cea cauzală, observă următoarele:

a) Dat fiind faptul că acțiunea din regentă se îndeplinește în scopul realizării acțiunii din subordonata finală, **ordinea acțiunilor** (indiferent de locul propoziției finale față de regentă) *este următoarea:*

1. *acțiunea din regentă;* — *Mă duc/*
2. **acțiunea din prop. finală.** — **să-mi văd părinții.**

În fraza cu propoziție cauzală ordinea acțiunilor este:

1. **acțiunea din prop. cauzală;** — Pentru că **știu** drumul/
2. *acțiunea din regentă.* — *vă voi conduce* eu.

b) **Subordonata finală** *se construiește cu moduri care exprimă o* **acțiune nerealizată,** *dar* **realizabilă — conjunctivul** *și* **imperativul:**

Luptai / **să-nvingă** *visul de pace și dreptate.* — M. Banuș, *Donca.*

— Măi vericule, ți-ai pierdut cuiul,/ du-te/ *de ți-l* **caută.** — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

În vorbirea populară și familiară, uneori *subordonata finală se construiește și cu* **indicativul,** *ea exprimînd în acest caz un* **scop care s-a realizat,** *dar acțiunea din finală urmează tot după aceea din regentă:*

Pentru mine numai două merțe de orz și două de ovăz *a dat*[1] tata.../ *de* **am fost primit**[2] *în Folticeni.* — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

În ce scop *a dat? — ca să fiu primit* (și *am fost primit*).

Propoziția cauzală nu se construiește niciodată cu conjunctivul sau imperativul, *deoarece ea arată un fapt real.*

c) **Subordonata finală** *construită cu* **conjunctivul** *se introduce prin conjuncțiile* **să, ca să, ca...să** *sau prin locuțiunea conjuncțională* **pentru ca să, pentru ca...să,** *în alcătuirea căreia intră conjuncția* **să,** *marcă a modului conjunctiv. Cînd este construită cu* **imperativul** *sau cînd arată* **un scop realizat,** *subordonata finală se introduce prin conjuncția* **de.**

Îmbărbătător se-ntoarce Ștefan/**să-și** *reînchege oastea-i sfărîmată.* — A. Vlahuță, *România pitorească.*

De acolo plecai călare,/ **ca să** *merg la Bisoca.* — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

Ca *dintr-un bob* **să** *odrăslească mia,/*
Cu sîngele tău cald stropește glia! — A. Vlahuță, *Sămănătorul.*

Mama a trimis pe Barbură/**să** *aducă pe Huțu,/* **pentru ca să-***i dau cele două pere.* — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

Duceți-vă/**de** *muriți mai bine slobozi,/* decît să trăiți în robie și ocară. — Al. Russo, *Cîntarea României.*

Cum au ajuns țăranii în Iași,/boierii au pus mînă de la mînă/**de** *i-au ferchezuit frumos...* — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*

Subordonata cauzală *nu se introduce niciodată prin conjuncția* **să** *sau prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale în alcătuirea cărora să intre conjuncția* **să** *și nici prin conjuncția* **de.**

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Scoate din fraze propozițiile circumstanțiale de scop și pe cele cauzale împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd: *ordinea acțiunilor din regente și din subordonate* (ordinea se va nota cu cifrele 1 și 2, scrise deasupra predicatelor); *modurile cu care sînt construite propozițiile finale și felul acțiunii; prin ce sînt introduse subordonatele finale și cauzale; felul subordonatelor.*

Model de analiză

	MODURILE ȘI FELUL ACȚIUNII	INTRODUSE PRIN	FELUL SUBORDONATELOR
1 2 Plecai / *ca să merg la Bisoca.*	conjunctiv; acțiune realizabilă	conjuncția *ca să*	circumstanțială de scop

Textele de analizat

a) Ai născocit și luntrea, să umbli pe ghicite,
Și-n marea cu talaze și valuri răzvrătite.
— T. Arghezi, *Cîntare omului.*

b) Pentru ce salți, Dunăre bătrînă?... un biruitor îndrăzneț venit-a oare, ca în zilele strămoșilor, să calce cu amîndouă picioarele pe amîndouă malurile tale? — A. Russo, *Cîntarea României.*

c) Multe și de toate a încercat el în viața lui, ca să și-o poată cîrpi de azi pe mîine. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

d) Trec furnici ducînd în gură de făină marii saci
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

e) Iar cînd pămîntul s-o zvînta sub soare,
Vor trebui tractoare multe, noi,
Ca timpul scurs și fără înturnare
Să-l smulgă tractoriștii înapoi.
— N. Labiș, *Liliacul timpuriu.*

f) El nu cînta pentru că nu știa să cînte, nu făcea glume, pentru că nu știa să le nimerească. Treaba lui era să adune snopii și să-i aseze în cruci bine încheiate, ca vîntul să nu le răstoarne. Și de cîte ori lua cîte un snop în furcă și-l simțea că e greu, inima îi rîdea de bucurie, și, pentru ca bucuria să-i fie mai mare, lua cîte doi și trei snopi deodată. — I. Slavici, *Pădureanca.*

g) — Cînd te-am poftit aseară să cinezi cu mine, ți-am spus obiceiul meu... Mergi de-ți vezi și de treburile dumitale! — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

h) Pentru ca să poată vorbi însă acestui popor, trebuia să-și dea silința de a-i cunoaște limba, felul de a gîndi și a simți, întreaga fire specială, ca să se potrivească cu ea... — I. Slavici, *Amintiri.*

i) La poarta țarinei stătură. Stăpînul său se coborî, deschise poarta, căci jitarul lipsea, nu mai încălecă, îi aruncă dîrlogii peste oblîncul șăii, de-i încordă gîtul, și porni pe jos. — Em. Gîrleanu, *Giza.*

II. *Locuțiunea conjuncțională* **pentru ca să** *introduce numai propoziții finale. Conjuncțiile* **să, ca să,** *de pot introduce și alt fel de subordonate. De aceea, trebuie*

să fii atent la stabilirea raportului de scop: **acțiunea din regentă se îndeplinește în vederea realizării acțiunii din subordonata finală.**

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) — M-a trimes tătuca să le mai port!...
— Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi? — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit.*

b) Un ceas ținu lupta. Calul o potrivea cum să vină tot cam la o parte, ca să-i reteze vreun cap... — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

c) Nu putea Pupăză suferi ca oamenii să-i spună că nu i s-a făcut nedreptatea aceasta. În curînd... el se ridică și se depărtă spre sat, ca să le spună altor oameni mai cu inimă că l-a părăsit pe Busuioc. — I. Slavici, *Pădureanca.*

d) Englezul meu mă ascultă cu mare luare-aminte și făcu giurămînt ca să meargă la anul viitor în Asia și să se oprească la giumătate cale a Brusei, pentru ca să guste cafeaua vestită a lui Abdalah-Osman. — V. Alecsandri, *Călătorie în Africa.*

e) Eu propun atunci ca să facă parte din comisie și optsprezece clăcași..., iar ceea ce se va hotărî în această comisie să devie proiect de lege pentru constituantă. — Camil Petrescu, *Bălcescu.*

f) Trebuie să știi, iubita mea, că nu este lighioaie pe pămînt mai crudă decît un vînător prost. Țelul său este numai ca să ucidă pentru ca să se încreadă că-i pușcaș. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale.*

III. *Propoziția circumstanțială de scop poate fi intercalată în propoziția regentă:*
În zadar[1] **[ca s-o mai cate**[2]**,]** *tu trimiți în lume crainic.*[1]/ — M. Eminescu, *Călin (File din poveste).*

EXERCIȚIU

Construiește trei fraze cu propoziții circumstanțiale de scop intercalate în propoziția regentă. Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile circumstanțiale de scop.

IV. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții circumstanțiale de scop,** *coordonate prin juxtapunere sau prin conjuncții:*

Dă cinste-naltă acelora[1]/ ce *luptă*[2]/	1
Să fie-n lume pace ne-ntreruptă,[3] /	↑
Să fie munca slobodă sub soare,[4] /	2 prop. atributivă
Să fie bucurie și-nălțare.[5]/	↗↑↖
— M. Beniuc, *Iubește țara ta.*	3—4—5 prop. finale

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Și neamurile se dușmăniră și se pizmuiră între dînsele luptîndu-se mereu, ca să slăbească pe cele mai tari, ca să înghită pe cele mai slabe, spre folosul asupritorilor pămîntului. — A. Russo, *Cîntarea Romăniei.*

b) Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcînd lanul greu în brazde lungi și groase și oprindu-se din cînd în cînd, ca să-și scoată cutea din teacă și să tragă cu ea de-a lungul coasei, ce răsună departe sub bătaia pietrei. — I. Slavici, *Pădureanca.*

c) Să nu faceți gură cînd trecem pe lîngă moară, ca să nu iasă mosul în prag și să ne amenințe cu degetul lui lung cît o măciulie. — T. Arghezi, *Pomul cu păpuși.*

d) Al doilea principiu stabilit de dînşii era că nu scriem pentru ca să ne dăm pe faţă cugetările, ci pentru ca să le reproducem în mintea acelora la care ne adresăm... — I. Slavici, *Eminescu şi Caragiale*.

e) Averea să le aperi, mărirea ş-a lor bine,
Ei braţul tău înarmă ca să loveşti în tine.
— M. Eminescu, *Împărat şi proletar*.

2. Fă o naraţiune în care să foloseşti fraze cu propoziţii circumstanţiale de scop coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncţii. Desparte în propoziţii frazele în care se află propoziţii circumstanţiale de scop şi fă schema raporturilor sintactice.

Punctuaţia propoziţiei circumstanţiale de scop

I. *Propoziţia circumstanţială de scop aşezată după regentă se desparte prin virgulă, dacă la sfîrşitul regentei se află un complement circumstanţial:*

Multe şi de toate a încercat el *în viaţa lui*,/ **ca să şi-o poată cîrpi de azi pe mîine.** — I.L. Caragiale, *Cănuţă, om sucit*.

Din cîmp, de-acasă, de la plug,
Plecat-am *astă-vară*,/
Ca să scăpăm de turci, de jug,
Sărmana scumpă ţară. — V. Alecsandri, *Peneş Curcanul*.

II. *Propoziţia circumstanţială de scop aşezată înaintea regentei se desparte prin virgulă:*

Ca să nu rămînă repetent şi anul acesta,/mam'mare, mamiţica şi tanti Miţa au promis tînărului Goe/ să-l ducă în Bucureşti... — I.L. Caragiale, *D-l Goe*.

EXERCIŢIU

Construieşte cîte trei fraze cu propoziţii circumstanţiale de scop aşezate după regente care au la sfîrşit un complement circumstanţial; aşezate după regente care nu se termină printr-un complement circumstanţial; aşezate înaintea regentei.

Desparte frazele în propoziţii. Subliniază propoziţiile circumstanţiale de scop şi explică de ce le-ai despărţit sau nu prin virgulă.

Propoziţia circumstanţială condiţională

I. Propoziţia circumstanţială condiţională *arată o condiţie de a cărei îndeplinire depinde realizarea acţiunii sau a însuşirii exprimate de verbul sau de adjectivul determinat. Ea corespunde complementului circumstanţial condiţional.*

Numai uitîndu-se cineva la capul lui cel cît baniţa, *ar fi îngheţat* de frică. — P. Ispirescu, *Ileana Simziana*.	complement circumstanţial condiţional;	**Cu ce condiţie** *ar fi îngheţat? — numai uitîndu-se.*
Numai dacă s-ar fi uitat cineva la capul lui...,/ *ar fi îngheţat* de frică.	*propoziţii circumstanţiale condiţionale.*	**Cu ce condiţie** *ar fi îngheţat? — numai dacă s-ar fi uitat la capul lui...*
Aş fi bucuroasă/ **dacă ai veni.**		**Cu ce condiţie** *aş fi bucuroasă? — dacă ai veni.*

Scanned with OKEN Scanner

Raportul condiţional prezintă următoarele particularităţi:

a) **acţiunile** *din propoziţia condiţională şi din regentă sînt* **nerealizate,** *dar* **realizabile** (s-ar fi uitat; ar fi îngheţat);

b) *indiferent de locul propoziţiei condiţionale (după regentă sau înaintea regentei),* **ordinea acţiunilor** *este următoarea:*

1) *acţiunea din propoziţia condiţională (s-ar fi uitat);* 2) *acţiunea din regentă (ar fi îngheţat);*

c) *ordinea acţiunilor este legată de specificul raportului condiţional;* **acţiunea din regentă se va realiza numai dacă se realizează acţiunea din propoziţia condiţională.**

Cele mai multe propoziţii condiţionale *sînt introduse prin conjuncţiile* **dacă,** de (cu sensul **dacă**), să (cu sensul **dacă**) *şi, mai rar, prin locuţiunea conjuncţională* **în caz că:**

Şi piatra prinde muşchi,/ **dacă** *şede mult într-un loc.* — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*

De *(dacă) nu mi le-i da,*/ stăpînul meu Harap Alb este în primejdie. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Să *fi făcut eu şcoala lor,*/ aş fi ajuns departe! *(dacă aş fi făcut).* — M. Sadoveanu, *Mitrea Cocor.*

În caz că *(dacă) plouă,*/ amînăm excursia.

Dacă acţiunea din propoziţia condiţională şi din regenta ei se realizează, propoziţia condiţională devine propoziţie cauzală, păstrînd chiar conjuncţia *dacă:* **Dacă** *(pentru că) m-am pregătit*/, am reuşit.

Posibilitatea transformării propoziţiei condiţionale în propoziţie cauzală îţi poate servi ca **mijloc de verificare** *pentru funcţiunea condiţională a subordonatei, dacă ai uneori îndoieli cu privire la felul unei propoziţii.*

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Subliniază subordonatele circumstanţiale condiţionale şi cuvintele pe care le determină.

a) Fiii voştri vor ascunde a lor frunte în ţărînă,
Dacă voi acum veţi pierde marea cauză română.
— Gr. Alexandrescu, *Unirea Principatelor.*

d) Dar (revoluţia) poate fi primejduită, dacă nu ţinem ceea ce am făgăduit acestui popor. — Cezar Petrescu, *Bălcescu.*

c) — Ia să am eu o slugă aşa vrednică şi credincioasă ca Harap Alb, aş pune-o la masă cu mine, că mult preţuieşte omul acesta. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) De-ar şti omul ce-ar păţi,
Dinainte s-ar păzi. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Moartea să aibă coasă de aur, el şi-ar înfige amîndouă mîinile în tăişul ei. — B. Şt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

f) Ne-am cufundat în sărăcie, dacă n-avem pămînt. — L. Rebreanu, *Răscoala.*

g) Dar n-a fost el! ... Să-l văd venind,
Aş mai trăi o viaţă.
E dus şi voi muri dorind
Să-l văd o dată-n faţă. — G. Coşbuc, *Mama.*

h) Cu gura, mă-sa bate-o gloată,
Şi-i de otravă Leana toată —
Mi-ar pune capul sub picior,
Să poată. — G. Coşbuc, *Duşmancele.*

2. Construieşte cîte două fraze cu propoziţii condiţionale, cauzale şi completive directe introduse prin conjuncţia *dacă.*

Scanned with OKEN Scanner

II. *Propoziția condițională poate fi introdusă și prin adverbul cu valoare de conjuncție* **cînd**. *Aceste propoziții condiționale au întotdeauna și* **nuanță temporală**:

Cînd *m-aș potrivi eu babei la toate cele,*/ apoi aș lua cîmpii. — I. Creangă, *Povestea porcului.*

Unele propoziții condiționale pot avea *și nuanță cauzală cînd acțiunea din subordonata respectivă este reală:*

Nu vă fie frică, coniță,/ **dacă** *sînteți cu mine!* — L. Rebreanu, *Răscoala.*

Cu ce condiție să nu vă fie frică?
Din ce cauză să nu vă fie frică?
— dacă (și pentru că) sînteți cu mine.

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții și analizează propozițiile condiționale arătînd dacă sînt numai condiționale sau au și o altă nuanță circumstanțială (temporală sau cauzală).

a) Fata împăratului zări o cosiță de aur. Opri calul și-l întrebă dacă este bine să o ia... Calul îi răspunse: De o vei lua, te vei căi ... — P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*

b) Cînd ați ști voi cîte a pătimit sireaca, din pricina mea..., i-ați plînge de milă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Viața asta-i bun pierdut
Cînd n-o trăiești cum ai fi vrut!
— G. Coșbuc, *Decebal către popor.*

d) Sultănica e leită poleită răposatului... Cînd vrea ceva, vrea, nu se încurcă. De se mînie, nu mai vede înaintea ochilor. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica.*

e) Cînd aș ști că-mi vei fi de ajutor să sfîrșesc ce am pus de gînd, mai-mai că aș face așa precum zici tu. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

f) Și nu că mă laud, căci lauda-i față: prin somn, nu ceream de mîncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții; și cînd era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe acasă. ... cînd mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine ... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

h) Dacă aveți de oameni idee așa de proastă,
Las răspunderea toată asupra dumneavoastră.
— Gr. Alexandrescu, *Corbii și barza.*

III. *Cînd propoziția regentă este coordonată cu altă propoziție sau este subordonată, propoziția condițională se așază de multe ori între regentă și conjuncția coordonatoare sau conjuncția care introduce regenta:*

Nu te teme[1],/ știu eu năzdrăvenii de ale spînului[2]/ *și*[3] [**să fi vrut,**[4]] *de mult i-aș fi făcut pe obraz*[3]/... — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

A fost odată ca niciodată[1],/ *că*[2] [**de n-ar fi,**[3]] *nici nu s-ar povesti*[2]/.

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Întoarce-te înapoi ori, dacă ai de dus înainte, ie-ți în ajutor pe cineva. Chiar și eu m-aș tocmi la dumneata, dacă ți-a fi cu plăcere. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

b) Înserase, vremea era blîndă pentru miezul lui februarie și, dacă deasupra acoperișurilor n-ar fi clăbucit ici-colo fum și abur de mămăligă, așezarea ar fi părut părăsită. — V. Em. Galan, *Bărăgan.*

c) Hagiul adoarme mîhnit că dacă iarna va ține tot așa, n-o mai duce fără lemne. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi Tudose.*

d) Se certa și se aprindea tot mai tare ca un braț de spini uscați și bătrînul era sigur că dacă vipera ar avea cu cine se certa, ar fi ars scrum. — I. Agîrbiceanu, *Floarea soarelui.*

Scanned with OKEN Scanner

e) — Sînt gata a-ți da fata, dacă îmi vei săvîrși cu bine slujbele cu care am să te însărcinez; iară de nu, unde îți stau picioarele, îți va sta și capul... Îți dau soroc pînă mîine să te gîndești dacă te încumeți... — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușei.*

IV. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziții condiționale:**

Buiestrașu-i bun... **Dacă-i dau grăunțe la han**[1]/ **și-l odihnesc un ceas,**[2]/ *merge.*[3]/ — I.L. Caragiale, *La hanul lui Mînjoală.*

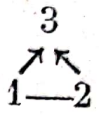

Propoziția condițională poate avea **două sau mai multe regente:**

Dacă mai întîrzii mult făptuind[1]/ cîte făptuiesc în folosul fraților mei sărmani obijduiți,[2]/ *apoi mi se va atîrna țeasta în prăjină...*[3]/ **și** *pe trupul meu se vor încăiera cînii.*[4]/ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

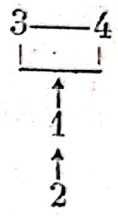

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții, analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) S-ar fi dus și calul și șaua, dacă unchiul și orzarii n-ar fi suflat în lumînări și n-ar fi mers să se odihnească. — I.L. Caragiale, *La conac.*

b) Dar dacă ești aievea așa cum te visăm
Și dacă după veacuri putem să te-ntrupăm
Prin lupte uriașe și jertfe de eroi,
Atuncea nu se plînge nici unul dintre noi.
— P. Cerna, *Către pace.*

c) E bună brazda îngustă și adîncă. Cîmpul dă mai mult rod dacă îl ari cu brazdă îngustă și adîncă. Dar asta n-o poți face decît dacă boii sînt voinici, dacă plugul e plug adevărat. Dacă plugul e de fier bleau, dacă boii sînt motoci, nu poți trage brazdă nici îngustă, nici adîncă. — Z. Stancu, *Desculț.*

d) Dacă vrei treaba să-ți iasă,
Nu grăi la lucru, nu grăi la masă. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Punctuația propoziției condiționale

I. *Propoziția condițională așezată după regentă se desparte prin virgulă, dacă la sfîrșitul regentei se află un complement circumstanțial:*

Ne-am fi întors înapoi *chiar atunci,*/ **dacă nu eram dați în seama lui moș Luca.** — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

II. *Propoziția condițională așezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă:*

Să-l văd venind,/
Aș mai trăi o viață! — G. Coșbuc, *Mama.*

EXERCIȚIU

Fă o scrisoare sau un raport în care să folosești propoziții condiționale așezate *după regente terminate printr-un complement circumstanțial; după regente care nu se termină cu un complement circumstanțial; înaintea regentelor.*

Explică de ce ai despărțit sau nu ai despărțit propozițiile condiționale prin virgulă.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția circumstanțială concesivă

I. Propoziția circumstanțială concesivă *arată o împrejurare care ar fi putut împiedica realizarea acțiunii sau existența însușirii exprimate de verbul sau de adjectivul determinat. Ea corespunde complementului concesiv.*

Cu toată stăruința noastră,/ *n-a primit* propunerea.	*complement concesiv;*
Cu toate că am stăruit,/ *n-a primit* propunerea.	*propoziție concesivă;*
Cîmpul *este frumos*,/ **deși n-a plouat de mult.**	*propoziție concesivă;*

Uneori, în propoziția concesivă, verbul *a fi* (predicativ, copulativ sau auxiliar al diatezei pasive) nu este exprimat:

Deși vară,/ e încă răcoare.

Deși mai mic,/ este mai înțelept decît tine.

Aceste construcții nu trebuie confundate cu complementul concesiv. Conjuncția subordonatoare (deși) arată că este vorba de o propoziție concesivă, nu de un complement concesiv.

Raportul dintre propoziția concesivă și regenta ei prezintă următoarele particularități:

a) *Împrejurarea exprimată prin propoziția concesivă ar fi putut împiedica realizarea acțiunii din regentă, dar nu o împiedică, ci îi face o* **concesie**, *permițînd realizarea acțiunii respective.* Faptul că *am stăruit* ar fi putut împiedica refuzul de a primi propunerea, dar nu l-a împiedicat.

b) *Propoziția regentă, exprimînd altă acțiune decît aceea la care ne-am fi așteptat, se află față de propoziția concesivă într-un* **raport asemănător cu cel adversativ exprimat cu ajutorul conjuncției „dar"**. *Fraza se poate transforma într-o frază cu propoziții adversative în care fosta propoziție concesivă ocupă primul loc:* **Am stăruit,/ dar n-a primit propunerea; N-a plouat de mult,/ dar cîmpul este frumos.**

c) *Ordinea firească a acțiunilor, indiferent de locul propoziției concesive față de regentă, este următoarea:*

1) **acțiunea din propoziția concesivă** *(am stăruit);* 2) **acțiunea din regentă** *(n-a primit).*

EXERCIȚII

Desparte frazele în propoziții. Subliniază propozițiile concesive și indică ordinea firească a acțiunilor din propozițiile concesive și regentele lor prin cifrele 1 și 2, scrise deasupra predicatelor. Verifică raportul concesiv dintre propoziții prin transformarea lui într-un raport de coordonare adversativă.

a) Cu toate că de cîteva zile se pornise o viforniță, oamenii stăteau pe picior de ple care. — Camil Petrescu, *Un om între oameni.*

b) Deși mulți au zis-o, eu tot o mai zic:
Slava strămoșească pe strămoși cinstește...
— Gr. Alexandrescu, *Pisica sălbatică și tigrul.*

c) El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrînul.
Deși cuprins de lanțuri, măreț intră românul!
— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*

d) Cu toate că mi-a arătat dușmănie, tot m-aș duce să-l văd odată. — M. Sadoveanu, *Mitrea Cocor.*

e) Deși vorbise aproape în șoaptă, glasul lui răsună aspru și poruncitor, zdruncinînd liniștea pădurii ca o bătaie grea de aripă. — L. Rebreanu, *Iți Știul, dezertor...*

Scanned with OKEN Scanner

II. Propoziția circumstanțială concesivă poate fi introdusă:

a) prin *conjuncții sau locuțiuni conjuncționale specifice propoziției concesive:* **deși, cu toate că, măcar că, măcar de, măcar să, chiar dacă, chiar de, chiar să și (chiar) dacă, și (chiar) de, și (chiar) să:**

Deși *știa*/ despre ce este vorba,/ domnu Toma se arătă mirat. — M. Sadoveanu, *Baltagul.*

Cu toate că *știa*,/ se arătă mirat.

— Dar eu nu te mai țin minte,/ **măcar că** *nu-i așa de mult de atunci.* — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

S-a dus la bunică-sa acasă/ și i-a spus/ că nu mai merge la școală,/ **măcar să-***l taie.* — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*

— Fie, mărite împărate; **chiar de-***aș ști*/ că voi pieri,/ tot nu mă voi lăsa... — P. Ispirescu, *Greuceanu.*

Tot vei învinge în luptă prin alții,/

Și dacă *o să pieri (chiar dacă* o să pieri). — E. Jebeleanu, *În satul lui Sahia.*

b) prin *conjuncțiile* **dacă, de, să**; prin *pronumele* și *adjectivele pronominale nehotărîte* **orice, oricare, oricîte** și prin *adverbele relative* **cît, oricît, oricum:**

Dacă *(deși) în multe privințe erau deosebiți unul de altul*,/ în altele se asemănau/ ceea ce îi făcea prieteni buni. — I. Slavici, *Eminescu și Caragiale.*

Asta n-aș face-o eu,/ **de-***ar mai fi el*/ pe cît este *(chiar dacă* ar mai fi...). — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Nu vrea să plece,/ **orice** *i-aș făgădui (chiar dacă* i-aș făgădui orice). — T. Arghezi, *Alba.*

Oricît *de multe și de mari ar fi fost deosebirile dintre noi*,/ erau cîteva lucruri/ care ne legau pentru toată viața *(chiar dacă* deosebirile ar fi fost oricît de multe și de mari). — I. Slavici, *Eminescu-omul.*

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Subliniază elementele introductive ale propozițiilor concesive și verifică funcțiunea lor de propoziții concesive prin transformarea concesivei și a regentei în propoziții coordonate adversative.

a) Adormitul strănută îndată și miji din ochi; deși nu era încă destulă lumină, văzu că se află în mijlocul unei odăi mari, împodobită cu vase de aur. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

b) Chiar dacă ochii i-au fost întunecați, dinlăuntru el vede departe peste ani și ani... — M. Davidoglu, *Cetatea de foc.*

c) Măcar că eram la jumătatea lui april, pădurea încă mărturisea suferința iernii. — M. Sadoveanu, *Vevereița.*

d) Dacă ar fi avut deci bogății mari, Eminescu ar fi cheltuit tot puțin pentru sine însuși... — I. Slavici, *Eminescu și Caragiale.*

e) Nu-și dă minerul cinstea pe rușine,
Să fie greul cît de greu. — D. Deșliu, *Minerii din Maramureș.*

f) Văzînd eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă, cu gînd rău asupra mamei, cît îmi era ea de mamă și de năcăjită. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

g) Oricît de tînără era Ileana, înțelese că taică-său citea în sufletul ei tot așa de bine ca-n cărțile lui. — I.L. Caragiale, *Păcat.*

III. *Propozițiile concesive au de cele mai multe ori în regentă adverbul corelativ* **totuși** *sau* **tot.** Adverbul corelativ are *rolul de a sublinia sensul concesiv al subordonatei:*

Oricît de tînără era Ileana,/ înțelese totuși/ că taică-său citea în sufletul ei...

Tot vei învinge în luptă prin alții,/

Și dacă o să pieri. — E. Jebeleanu, *În satul lui Sahia.*

Scanned with OKEN Scanner

În orice frază cu propoziții concesive, chiar dacă adverbul corelativ **totuși (tot)** *nu este exprimat, el poate fi introdus în regentă:*

Chiar dacă e ger,/ ies la tăiatul copacilor. — Z. Stancu, *Desculț.*

Chiar dacă e ger,/ **totuși (tot)** ies la tăiatul copacilor.

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază propozițiile concesive și adverbele corelative din regentele lor. Dacă în unele regente adverbul corelativ nu este exprimat, scrie frazele respective introducînd în propozițiile regente adverbul corelativ *totuși* sau *tot.*

a) De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie, cînd auzeai uneori pe Mihai scripcariul din Humulești cîntînd. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

b) Tot mai citesc măiastra-ți carte,
Deși ți-o știu pe dinafară. — A. Vlahuță, *Lui Eminescu.*

c) Deși copilandru, puse țara la cale ca și un om matur. — P. Ispirescu, *Aleodor împărat.*

d) Măcar că e așa de întunerec, deosebesc tare bine firele de mac de cele de năsip. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Construiește trei fraze cu propoziții concesive care să aibă în regente adverbul corelativ *totuși* sau *tot.* Subliniază propozițiile concesive și adverbele corelative.

IV. *Pentru a nu confunda propozițiile concesive introduse prin conjuncțiile* **dacă** sau **de** *cu propozițiile condiționale, ține seama de* **mijloacele de verificare ale raportului concesiv:**

1) posibilitatea transformării raportului concesiv în raport de coordonare adversativă, realizat cu ajutorul conjuncției *dar;*

2) sensul concesiv al conjuncțiilor *dacă* sau *de (deși* sau *chiar dacă);*

3) prezența în regentă a adverbului corelativ *totuși (tot)* sau posibilitatea de a introduce în regentă adverbul corelativ.

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie propozițiile concesive și cu două linii propozițiile condiționale introduse prin conjuncțiile *dacă* sau *de.* Pentru propozițiile concesive introduse prin conjuncțiile *dacă* sau *de,* fă dovada funcțiunii lor concesive folosind mijloacele de verificare menționate.

a) — Muierea asta a înnebunit. Dacă nu tace și dacă nu pleacă, am s-o omor...

— N-am să plec, zice Costandina... Dacă mă dați afară din casă, rămîn în arie. Și dacă mă dați afară și din arie, rămîn în uliță. Pînă nu-mi dați partea mea de pămînt, nu scăpați de mine. — Z. Stancu, *Costandina.*

b) Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*

c) De-ai întîlnit partidu-n cale,
Știi drumul, nu-l mai rătăcești. — E. Jebeleanu, *În satul lui Sahia.*

d) Poezia eminesciană e un univers plin de viață potopitoare. Oricît de istovit ar fi sufletul omenesc, tot tresare... dacă vine în atingere cu această vrajă a realității...

Prin legătura ei cu realitatea, deci cu adevărul, poezia eminesciană nu poate fi supusă niciodată uitării, chiar dacă uitarea ar fi mai puternică decît toate oștile. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

e) Nu spera cînd vezi mișeii
La izbîndă făcînd punte.
Te-or întrece nătărăii,
De ai fi cu stea în frunte. — M. Eminescu, *Glossă.*

Scanned with OKEN Scanner

V. *Ca și celelalte propoziții subordonate, propozițiile concesive pot fi intercalate în regentele lor sau pot fi coordonate:*

Pe coastele astea,[1] [**cît e frigul de mare,**[2]] *tot nădușești.*[1]/ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

Deși venise pe lumea aceasta într-un grajd boieresc[1]/ **și cu toate că sfărîma oase suculente,**[2]/ *Jap era lipsit de veselie.*[3]/ — G. Galaction, *Viteazul Jap.*

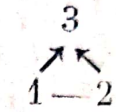

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Stăpînitorul acesta, deși avea destui slujbași pricepuți și strașnici, tot voia să cunoască el singur cum merg lucrurile în împărăția lui. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

b) Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci cînd m-a luat cu binișorul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Și cu toate că spre răsărit se-nroșea luna și creștea lumina peste picla ogoarelor, în pădure o umbră tainică și deasă se-ntindea izvorînd din văi și cotloane necunoscute. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

d) — Cucule, cucuțule,
Vara vii, vara te duci,
Mă mir iarna ce mănînci.
— De-aș mînca iarna pămînt,
Tot vin vara să vă cînt;
De-aș mînca frunze de fag,
De-aș bea apă din sfîrleag,
Tot cînt codrului cu drag.
— M. Eminescu, *Literatură populară.*

e) — Și nu-mi pare rău, căci, deși el nu rîde, nici zîmbește, cu mine e bun și blînd. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*

VI. *Propoziția concesivă poate sta lîngă regentă sau poate fi despărțită de regentă prin una sau mai multe subordonate:*

Chiar dacă aș fi vrut[1]/ să-l îndrumez[2]/ și să-l ajut,[3]/ *n-aș fi avut timp.*[4]/

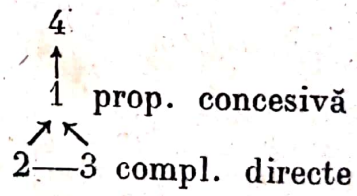

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Oricît de mult se silea dînsul ca să-i apuce înainte, iazma iadului prididea cu fuga, ... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

b) Chiar dacă ar fi izbutit să învețe să scîrțîie la vioară, tot n-ar fi făcut nimic, fiindcă n-avea de loc glas. — M. Preda, *Moromeții.*

c) Dacă se întîmpla să nu nimerească păsările cu săgeata, ele tot nu scăpau de dînsul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) De n-aveai tu ce să mănînci,
Avea în schimb măria-sa. — E. Jebeleanu, *În satul lui Sahia.*

2. Construiește trei fraze în care propoziția concesivă să fie despărțită de regentă prin două propoziții subordonate. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției concesive

Propoziția concesivă se desparte prin virgulă, indiferent de locul ei față de regentă (înainte sau *după regentă* ori *intercalată în regentă):*

Scanned with OKEN Scanner

Deşi vorbeşti pe înţeles,/
Eu nu te pot pricepe. — M. Eminescu, *Luceafărul.*

Dar eu nu te mai ţin minte,/ **măcar că nu-i aşa de mult de atunci.** — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

Pe coastele astea, [**cît e frigul de mare,**] tot nădușești. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*

EXERCIŢIU

Fă portretul unei persoane sau caracterizarea unui personaj dintr-o operă literară folosind în această compunere fraze cu propoziţii concesive aşezate după regentă, înaintea regentei şi intercalate în regentă. Prin frazele respective să arăţi că persoana (personajul) şi-a păstrat anumite însuşiri fizice sau morale, cu toate încercările prin care a trecut.

Explică punctuaţia propoziţiilor concesive.

Propoziţia circumstanţială consecutivă

I. Propoziţia circumstanţială consecutivă *arată urmarea unei acţiuni, însuşiri sau calităţi exprimate în regentă.*

	CE ARATĂ PROPOZIŢIA CONSECUTIVĂ	CONJUNCŢIILE SAU LOCUŢIUNILE CONJUNCŢIONALE
Noaptea era totuşi *aşa de oarbă,* / **încît la doi paşi lucrurile dispăreau.** — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*	urmare a însuşirii *aşa de oarbă;*	**încît**
Va face ea astfel / , **încît ava să-şi aducă aminte de bunătăţile casei noastre.** — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*	urmare a acţiunii *va face* (astfel);	**încît**
Drumurile erau *nespus de grele,* / **aşa încît caii începură a îngenunchia.** — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare.*	urmare a însuşirii *nespus de grele;*	**aşa încît**
Prisăcile sînt *atît de multe,* / **că ai putea alcătui uriaşe movili de faguri.** — Z. Stancu, *Florile pămîntului.*	urmare a cantităţii *atît de multe;*	**că** (cu sensul *încît*).
Ei erau *săraci,* / **de n-aveau după ce bea apă.** — P. Ispirescu, *Ţugulea, fiul unchiaşului şi al mătuşii.*	urmare a însuşirii *săraci;*	**de** (cu sensul *încît*).
Doar nu-i *frate cu mama,* / **să-l pun în capul cinstei.** — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*	urmare a calităţii *frate cu mama;*	**să** (*încît să*).

Exprimînd o urmare a celor spuse în regentă, *subordonata consecutivă stă întotdeauna după propoziţia regentă.*

Scanned with OKEN Scanner

Conjuncția **încît** *și locuțiunile conjuncționale în componența cărora intră această conjuncție introduc numai propoziții consecutive. Conjuncția* **încît** *poate servi* **ca mijloc de verificare** *a sensului consecutiv al celorlalte conjuncții.* (Vezi ultima coloană din tabelul de la pagina anterioară).

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții. Subliniază conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale prin care sînt introduse propozițiile consecutive. Verifică, cu ajutorul conjuncției **încît**, sensul consecutiv al celorlalte conjuncții.

a) Era așa de mare tăcerea serii, încît, o clipă, cei de la foc și-au auzit inimile bătînd. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

b) Dar în ziua aceea... era așa de frumos și de cald afară, că-ți venea să te scalzi pe uscat ca găinile. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

c) Aceste bătăi mărunte îmbărbătară, pînă la urmă, într-atît pe creștini, încît ei așteptau acum cu nerăbdare ocazia unei bătălii generale cu turcii. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

d) Și așa fugeam de tare pe prund, de săreau pietrele... cît mine de sus. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

e) Aria popasului era înconjurată cu tufari, cu păducei și cu gheorhinari țesuți între ei, de n-ar fi putut nici vulpea să răzbească. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei.*

f) Unde-o plesnește mama și unde crapă, zic eu în gîndul meu, că doar tot nu eram așa de prost pînă pe-acolo, să nu pricep atîta lucru. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

II. *De cele mai multe ori în regenta propoziției consecutive se află unul din adverbele corelative* **așa** *(de),* **atît** *(de),* **astfel,** *care arată că propoziția consecutivă este o urmare a unei acțiuni, însușiri sau cantități deosebite:*

Va face ea **astfel,**/ *încît ava să-și aducă aminte de bunătățile casei noastre.*

Cînd voia,/ **așa** se lățea **de** *tare,*/ *de cuprindea pămîntul în brațe.* — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Noaptea era **așa de** *oarbă,*/ *încît la doi pași lucrurile dispăreau.*

Prisăcile sînt **atît de** *multe,*/ *că ai putea alcătui uriașe movili de faguri.*

Alteori ideea de acțiune, însușire sau cantitate deosebită este exprimată în regentă prin alte mijloace: **un complement de mod, un atribut** etc.:

Pe loc cade jos/ și adoarme **mort,**/ *de puteai*/ să tai lemne pe dînsul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Măturam prin casă **ca o fată mare,**/ *de n-avea mama grijă,*/ cînd se ducea undeva. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Pămîntul apasă deasupra **cu mii de tone,**/ *încît nu e de glumit.* — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*

Există însă și cazuri cînd în regenta propoziției consecutive nu se află nici adverb corelativ, nici alt mijloc de exprimare a ideii de acțiune, însușire sau cantitate deosebită:

Și moșneagul, scos din minți, răcni,/ **de răsunau împrejurimile.** — Em. Gîrleanu, *Nucul lui Odobac.*

Ei erau săraci,/ **de n-aveau după ce bea apă.**

Scanned with OKEN Scanner

Adverbul corelativ nu este exprimat, dar el se subînțelege și ar putea fi adăugat în regente: *Răcni* **așa (astfel),**/ *de răsunau împrejurimile;* Ei erau **așa de** *săraci,*/ *de n-aveau după ce bea apă.*

EXERCIȚII

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile sau locuțiunile conjuncționale prin care sînt introduse propozițiile consecutive. Subliniază cu două linii verbele sau adjectivele determinate, împreună cu adverbele corelative sau celelalte cuvinte care arată că este vorba de o acțiune, însușire sau cantitate deosebită ce are ca rezultat acțiunea din consecutivă.

a) Așa-i de cumplit întunericul minților, încît gradații trupelor trimise în sate schingiuiesc pînă la moarte pe frații lor. — M. Sadoveanu, *Nada Florilor.*

b) E un cal ale cărui potcoave de uranium îi dau o putere atît de mare, încît feți-frumoșii zilei de mîine vor putea zbura pe el pînă pe fața de argint a lunii. — Geo Bogza, *Pagini contemporane.*

c) În sfîrșit, spînului îi mergea gura ca pupăza, de a amețit pe împăratul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

d) Atunci credinciosul împăratului dă foc casei celei de aramă pe dedesubt, cu 24 stînjini de lemne, de se face casa roșă cum e jăraticul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

e) Gerilă trîntește o brumă pe pereți de trei palme de groasă, de au început a clănțăni și ceilalți de frig, de sărea cămeșa de pe dînșii. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

f) În vremea electricității și a comunismului — pentru fiecare stea ivită pe cer, se vor aprinde pe pămînt mii de lumini, încît, noapte de noapte, pămîntul va fi sub privirile oamenilor mai frumos decît cerul. — Geo Bogza, *Pagini contemporane.*

g) Au și început a curge furnicile cu droaia, cîtă pulbere și spuză, cîtă frunză și iarbă, de nu se mai curmau viind. Și apoi, în zori de ziuă, cînd e somnul mai dulce, de doarme și pămîntul sub om, o mulțime de furnici de cele mărunțele au început a pișca din somn pe împăratul, de-l frigeau nu altăceva. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești propoziții consecutive ce arată o urmare a unei acțiuni sau însușiri deosebite, exprimate în regentă prin verbe și adjective însoțite de complemente de mod comparative.

III. *Dacă nu ești atent la ceea ce exprimă propoziția consecutivă, s-ar putea să confunzi această subordonată cu propoziția atributivă sau cu circumstanțiala de mod. Confuzia se poate face ușor cînd în regentă nu se află un adverb corelativ.*

Și făceam un tărăboi,/ **de se strînsese lumea ca la comedie împrejurul nostru...** — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Ei erau săraci,/ **de n-aveau după ce bea apă.**

Propoziția *de se strînsese lumea...* nu este atributivă, ci consecutivă, pentru că arată o urmare a faptului că *făceam un (astfel de) tărăboi.*

Propoziția *de n-aveau după ce bea apă*, deși ar putea răspunde la întrebarea *cît de săraci erau?*, nu este circumstanțială de mod, ci consecutivă, pentru că arată o urmare a faptului că *erau (așa de) săraci.*

Pentru evitarea confuziei, pe lîngă observarea faptului că propoziția consecutivă exprimă o urmare a celor spuse în regentă, folosește ca mijloc de verificare posibilitatea de a înlocui conjuncția introductivă prin conjuncția *încît* și de a introduce în regentă unul din adverbele corelative *așa (atît) de, astfel (de).*

EXERCIȚIU

Desparte frazele în propoziții și analizează felul propozițiilor subliniate ținînd seama de mijloacele de control pentru propozițiile consecutive.

a) Și deodată toată pădurea se puse în mișcare; urlau dobitoacele, *de ți se făcea părul măciucă pe cap.* — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe....*

b) Ce sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acum, *de nu stăm de scrisori, ce (ci) de griji și suspinuri.* — Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei.*

Scanned with OKEN Scanner

c) Şi pe unde trecea, lumea din toate părţile îl înghesuia, pentru că piatra cea mare din capul cerbului strălucea, *de se părea* că Harap Alb soarele cu el îl ducea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

IV. *De multe ori, cînd propoziţia consecutivă are o subordonată, aceasta se intercalează în propoziţia consecutivă, urmînd, de obicei, imediat după conjuncţia care introduce propoziţia consecutivă:*

Şi are pentru el atîta dragoste,[1]/ **încît**[2], [*dacă s-ar prăpădi Nicoară*,[3]] **ar cădea fulgerat şi el în aceeaşi clipă.**[2]/ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

1
↑
2
↑
3

EXERCIŢIU

Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) — Dumneata ai în fiece zi plăcerea să primeşti la masa şi în casa dumitale un om de treabă cu care stai frumos de vorbă, încît, unde s-o duce, să te pomenească. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan*.

b) Aşa îl urîse ele de tare acum, că, dacă ar fi fost în banii lor, s-ar fi lepădat de spîn ca de ucigă-l-crucea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

c) Şi atîta s-a opintit, că, pînă cînd gratia de sub tavan s-a înecat de tot în întuneric, a biruit nodurile streangului. — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina*.

V. *O regentă poate avea* **două sau mai multe propoziţii consecutive:**

Atîta spaimă vine de către ei,[1]/ **încît creştinii fug cu părul zbîrlit**[2]/ **şi dau cu capu-nainte în prăpastie.**[3]/ — M. Sadoveanu, *Nunta domniţei Ruxandra*.

1
↗ ↖
2——3

Propoziţia consecutivă poate avea **două sau mai multe regente:**

Atîta a alergat[1]/ **şi** *atîta s-a zbuciumat*,[2]/ **încît a căzut frînt de oboseală.**[3]/

1————2
|——————|
↑
3

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul tuturor propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

a) Întîmplarea asta mi-a pricinuit o bucurie aşa de mare, încît în fiecare zi pîndeam gîştele şi le aşteptam să vie la uşă, să ciocănească cu pliscurile şi să ceară intrare. — M. Sadoveanu, *La Mestecănei*.

b) Luna-i cădea drept în faţă, încît ochii ei albaştri străluceau mai tare şi clipeau loviţi ca de o rază de soare. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*.

c) Atît omăt s-a topit şi atîta s-au umflat Suceava şi Siretul împreunîndu-se în lunci, încît s-a întemeiat o vedere de la casa cneazului Iurg cum n-a mai fost într-un veac vechi şi cum nu va mai fi decît într-o mie de ani. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construieşte două fraze cu propoziţii consecutive coordonate cu ajutorul conjuncţiilor *iar, sau;* două fraze în care propoziţia consecutivă să determine două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziţii şi fă schema raporturilor sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

Punctuația propoziției consecutive

Propoziția consecutivă se desparte întotdeauna prin virgulă de regenta ei: Așa se lățea de tare,/ **de cuprindea pămîntul în brațe.**

EXERCIȚIU

Fă o narațiune în care să se afle 4-5 propoziții consecutive. Subliniază propozițiile consecutive și explică punctuația lor.

PERIOADA

Perioada este o frază amplă și armonioasă, ale cărei propoziții sînt așezate simetric.

Dar ce vesele sînt acele întruniri de una sau două ore[1]/ în care toți își povestesc[2]/ cîte izbînzi au făcut,[3]/ sau mai ales erau să facă,[4]/ cum i-a amăgit pasărea vicleană,[5]/ cum i-a purtat din loc în loc[6]/ și cum, în sfîrșit, s-a făcut nevăzută în zboru-i prelungit.[7]/ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

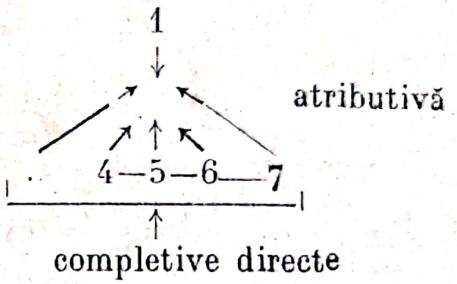

Văile și munții se uimeau auzindu-i cîntecele,[1]/ apele-și ridicau valurile mai sus,[2]/ ca să-l asculte,[3]/ izvoarele își turburau adîncul,[4]/ ca să-și azvîrle afară undele lor,[5]/ pentru ca fiecare din unde să-l audă.[6]/ — M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*.

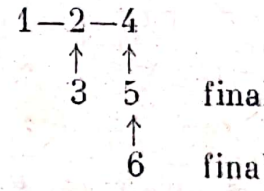

Și, doamne, frumos era pe atunci,[1]/ căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși,[2]/ și casa ni era îndestulată,[3]/ și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi[4]/ și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare,[5]/ de parcă toată lumea era a mea![6]/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

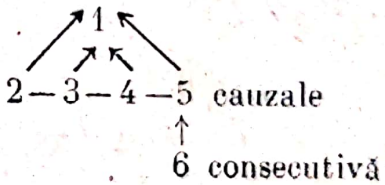

Atît omăt s-a topit[1]/ și atîta s-au umflat Suceava și Siretul împreunîndu-se în lunci,[2]/ încît s-a întemeiat o vedere de la casa cneazului Iurg[3]/ cum n-a mai fost într-un veac vechi[4]/ și cum nu va mai fi decît într-o mie de ani.[5]/ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

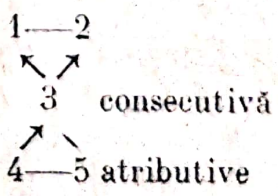

Deosebirea dintre perioadă și fraza obișnuită este de natură stilistică și constă în ritmul și muzicalitatea pe care i-o dă perioadei așezarea simetrică a propozițiilor de același fel.

Scanned with OKEN Scanner

EXERCIŢII

1. Desparte frazele în propoziţii. Analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice. Arată dacă frazele analizate sînt fraze obişnuite sau perioade.

a) Am multă sperare în acest neam a cărui adîncă cuminţenie e tipărită într-o mulţime de proverbe, unele mai înţelepte decît altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în poveştile sale poetice şi strălucite ca însuşi acele orientale; al cărui spirit satiric se vădeşte în nenumăratele anecdote asupra tuturor naţiilor cu care s-a aflat el în relaţie; a cărui inimă bună şi darnică se arată în obiceiul ospeţiei pe care l-a păstrat cu sfinţenie de la strămoşii săi; al cărui geniu, în sfîrşit, luceşte atît de viu în poeziile sale, alcătuite în onorul faptelor măreţe. — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*

b) Valurile rîd şi mînă întunecoase lumea lor albastră, pînă cînd deodată rîul, împiedicat de stînci şi munţi, s-adună între codri ca marea oglindă a mării şi se limpezeşte sub sori, de poţi număra în fundu-i toate argintăriile lui. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis.*

c) Cînd vuia în sobă tăciunile aprins, care se zice că face a vînt şi vreme rea, sau cînd ţiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo în vatra focului şi-l buchisa cu cleştele, să se mai potolească duşmanul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) Într-acele plaiuri în care el găsise mai întîi mulţumirea, vînînd şi prinzînd cu nepăsare păsări de pre cer şi fiare de pre pămînt, în acele dumbrăvi unde apoi îşi aflase fericirea la sînul drăgălaşei fecioare, acum totul era vestejit, totul era ofilit, totul se îmbrăcase într-un giulgiu de ger şi de întristare. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*

e) Şi s-au găsit feciori de crai care au luat armele şi au încălecat, şi au venit cu oşteni, să cuprindă pădurile şi să găsească pe zînă. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*

f) Cînd îşi încingea talia cu betelie de aur şi pornea uşor ca o umbră, la toţi ai curţii li se făcea frică ca nu cumva vîntul să-i ofilească lumina feţii ori ca mijlocul să se frîngă, sau ca picioruşele, în conduri de argint, să nu-i scape în crăpăturile pămîntului. — B. Şt. Delavrancea, *Poveste.*

g) Şi-apoi munţii Văraticului sînt aşa de înalţi, pădurile atît de umbroase, văile atît de tăinuite şi de adînci, rîurile atît de limpezi, fînele atît de dese, de înalte şi de înflorite, aerul atît de îmbălsămat, încît sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiat de o dulce melancolie şi ochiul călătorului se opreşte visător, cînd pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, cînd pe potirul rumân al unei flori ce se leagănă molatic sub mîngîierea dulce a vîntului, cînd pe unda care trece de ceea parte şi-şi urmează drumul înainte, scăldîndu-se în raze de soare. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*

2. Fă o descriere de natură sau un portret în care să foloseşti atît fraze obişnuite, cît şi perioade. Desparte perioadele în propoziţii, analizează felul propoziţiilor şi fă schema raporturilor sintactice.

RECAPITULARE

Îndrumări pentru analiza frazei

Pentru analiza frazei, se recomandă următoarea *ordine a operaţiilor de analiză:*

1. *Sublinierea la început numai a verbelor la mod personal*, chiar dacă unele verbe ar putea fi copulative.

2. *Sublinierea subiectelor tuturor propoziţiilor.* Dacă unele propoziţii au subiectul exprimat printr-o propoziţie subiectivă, aceasta se va delimita imediat şi se va nota deasupra cu litera *S.*

3. *Se va cerceta dacă verbele care pot avea şi funcţiune copulativă, şi funcţiune predicativă (a fi, a se face, a ajunge, a ieşi* etc.*) pot spune singure ceva despre subiect.* Dacă verbul nu este suficient pentru a exprima predicatul propoziţiei, se vor căuta şi sublinia cuvintele sau propoziţiile cu funcţiune de nume predicativ. Cînd numele predicativ este exprimat printr-o propoziţie predicativă, aceasta se delimitează îndată ce a fost identificată şi se notează deasupra cu litera *P.*

4. *Delimitarea celorlalte propoziţii din frază şi numerotarea tuturor propoziţiilor în ordinea în care se află în frază.*

5. *Analiza felului propoziţiilor şi indicarea raportului de coordonare sau de subordonare dintre propoziţii.*

Scanned with OKEN Scanner

6. *Alcătuirea schemei raporturilor sintactice.*

La delimitarea propozițiilor, trebuie să ții seama de următoarele *situații pe care le poate prezenta înlănțuirea propozițiilor în raporturile de coordonare și de subordonare:*

1. *Unele fraze încep cu o conjuncție coordonatoare, urmată imediat de o conjuncție subordonatoare sau de alt element introductiv al propozițiilor subordonate (pronume relativ, pronume sau adjectiv pronominal nehotărît, adverb relativ).* Conjuncția coordonatoare cu care începe fraza arată că fraza respectivă este coordonată cu fraza dinaintea ei. În același timp, ea anunță o propoziție principală care este însă întreruptă de una sau mai multe propoziții subordonate. Deci elementul introductiv al propoziției subordonate trebuie despărțit de conjuncția coordonatoare. Despărțirea se va face printr-o paranteză care se va închide după propoziția subordonată sau după șirul de propoziții care s-au intercalat în propoziția principală. De exemplu:

Dar[1] [*pe cînd* sta lîngă o cotigă[2] / *și* tremura din laba-i invalidă,[3]] **o chelălăială colectivă, specială, îi dădu de veste**[1] / *că* **hingherii sînt aci**[4] / *și că* **fraţii o iau la sănătoasa.**[5] / — G. Galaction, *Viteazul Jap.*

În toate cazurile de intercalare a propozițiilor subordonate în altă propoziție, paranteza deschisă înaintea primei subordonate se va închide după propoziția care nu mai este urmată de o conjuncție sau de alt element introductiv al subordonatelor, ca în exemplul de mai sus. Face excepție conjuncția *să*, înaintea căreia seria subordonatelor intercalate se încheie dacă verbul la modul conjunctiv este predicatul propoziției în care s-au intercalat subordonatele:

Dar[1] [*dacă* vei vedea[2] / *că* nu poate termina[3]] **să-i dai ajutor.**[1] /

2. *Intercalarea unei propoziții subordonate în altă subordonată se poate face imediat după elementul introductiv al primei subordonate, așa încît apar unul după altul două elemente introductive ale propozițiilor subordonate.* În acest caz ele trebuie despărțite, deoarece **o propoziție subordonată nu poate avea decît un singur element introductiv:**

A fost odată ca niciodată,[1] / **că**[2], [**dacă n-ar fi**,[3]] nu s-ar povesti[2]./

3. Uneori *o propoziție poate fi întreruptă prin două sau mai multe intercalări de propoziții subordonate.* În astfel de fraze este bine ca după delimitarea propozițiilor să se sublinieze în mod deosebit propoziția în care s-au făcut mai multe intercalări, pentru a fi mai bine observată:

Deosebitele gînduri[1] [*ce* **au întovărășit fiecare mișcare,**[2]] **tăinuitele amintiri**[1] [*ce* s-au trezit la fiecare picătură albastră culeasă,[3]] **mutele fioruri**[1] [*ce* ne-au străbătut,[4]] **tremurătoarele mișcări**[1] [*ce* le-a resimțit mîna fiecăruia,[5]] **iată-le adunate la un loc, făcînd un singur buchet de umbră.**[1] / — D. Anghel, *Flori albastre.*

Model de analiză

Și de-amiază[1] [cînd *a veni* cerbul aici la izvor[2] / *să beie* apă[3] / **și** *s-a culca*[4] / *s-a adormi* cu ochii deschiși,[5] / *cum* i-*i* feliușagul,[6]] **tu**[1], [îndată ce li-*i auzi* horăind,[7]] **să ieși încetișor**[1] / și *să potrivești* așa,[8] / ca *să*-i *zbori* capul dintr-o singură lovitură.[9] / — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb.*

Felul propozițiilor

1 și 8 — propoziții principale, coordonate copulative;
2, 4 și 5 — propoziții temporale coordonate între ele și subordonate față de propoziția 1;
3 — propoziție finală, subordonată față de propoziția 2;
6 — propoziție circumstanțială de mod, subordonată față de propoziția 5;
7 — propoziție temporală, subordonată față de propoziția 1;
9 — propoziție consecutivă cu nuanță finală (arată și urmarea și scopul acțiunii *să potrivești*), subordonată față de propoziția 8.

Schema raporturilor dintre propoziții

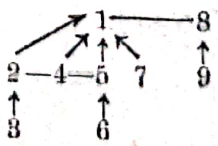

Scanned with OKEN Scanner

Textele de analizat

a) Dăm iar în șoseaua ce trece prin dumbrava de stejari și ne oprim pe prundul Ozanei, sub malul rîpos, înalt, pe fruntea căruia stă, ca o coroană, fantastica ruină a Cetății Neamțului. — A. Vlahuță, *Romînia pitorească*.

b) O vreme vine cînd, cuprins de incertitudini, glasul, care niciodată nu i se stinge, se aude ca o lentă melodie de harfă, abia îndrăznind să murmure o afirmație și revenind numaidecît, să întrebe și să se nedumirească. Albia plină de știnci s-a sfîrșit, și de acum înainte cîmpia îi așterne doar straturi de nisip și de humă, în lungul cărora cîntecul lui se schimbă. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

c) — Eu ți-oi răspunde domniei-tale, Alexandre, că, deși nici n-am auzit pînă acuma de acel dascăl vestit, cunosc din învățătura prostimii ceasul cînd răsare în noaptea asta luna, și ea ne va fi călăuză la vreme. Pe urmă avem cu noi și pe Alexa Vulpea, care cunoaște locul unde trebuie s-ajungem. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Harap Alb, cum îl aude horăind, iese afară încetișor și, cînd îl croiește odată cu sabia pe la mijlocul gîtului, îi și zboară capul cît colo de la trup, și apoi Harap Alb se aruncă fără sine în groapă, după cum îl povățuise sfînta Duminică. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

e) Pe la începutul lui martie, cînd vremea se schimbă iar, veni vestea adusă de niște trăsuri boierești, care fugeau încărcate cu calabalîc spre București, că acest sluger a cuprins Craiova și că oamenii lui își împart averile boierilor. Pandurii primiseră învoire de la el să dobîndească însă doar averile „rău agonisite", dar acum era greu de lămurit care erau bine și care erau rău agonisite. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

f) Văzduhul, cînd pădurea de pe culmile cele mai nalte se-mbrăca în mantia ușoară a umbrei, era așa de curat, încît mă gîndeam de multe ori că, dacă ar fi o limbă de fier să se lovească de marginile unui clopot uriaș de argint, n-ar putea să răsune mai dulce și să se piardă mai lin cîntecele decît cum străbătea în tăcerea adîncă și se pierdea în șopotul lin al codrului vreun chiot sau cum se topea, tot mai încet, în pădurile coastelor depărtate, vreun muget de vacă. — I. Agîrbiceanu, *Hoțul*.

g) Vorbea tărăgănat, fără vlagă, dar simțeam în sunetul cuvintelor o energie stinsă. Era vădit că omul trăise o viață foarte agitată, că stăpînea o experiență nemăsurată care-l obosise și-l blazase. Mi s-a confirmat că într-adevăr fusese marinar, hamal, șofer, reporter la un ziar și în sfîrșit ajunsese maistru miner. — N. Jianu, *Drumul spre cer*.

h) — Așa e lumea asta și de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea, nu poți s-o întorci, măcar să te pui în ruptul capului. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

i) Știau că dacă s-ar fi dat tot orzul din sat, tot nu s-ar fi împlinit trei sute de chile. Nenorocirea era că nici la conac nu se putea găsi mai mult de cincizeci-șaizeci de chile de orz... Haraciul propriu-zis, pe care îl plăteau Principatele, Porții, deși destul de ridicat, era nimica toată pe lîngă îndatorirea de a aproviziona în vreme de război oștile turcești. Niciodată nu era de ajuns, niciodată nu se știa cît se cerea anume de către pașalele cele mari, nici cît se plătește. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

j) Și de-ar fi fost lăsat, prin lume
Să treci ca orice om de rînd,
Ce lesne-ai fi pus frîu durerii
Și răzvrătitului tău gînd!
.....

Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci și strîmte
Și tu să-nduri toată durerea,
Pe care lumea n-o mai simte,

Să plîngi tu plînsul tuturora...
Din zbuciumul eternei lupte,
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte...

— A. Vlahuță, *Lui Eminescu*.

k) Chiar dacă tu, Dunăre, te-ai face neagră cerneală, și eu, ca un vrăjitor dintr-o necrezută poveste, aș avea putere să string nesfîrșita pînză albastră a cerului și s-o schimb

a) Dăm iar în șoseaua ce trece prin dumbrava de stejari și ne oprim pe prundul Ozanei, sub malul rîpos, înalt, pe fruntea căruia stă, ca o coroană, fantastica ruină a Cetății Neamțului. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) O vreme vine cînd, cuprins de incertitudini, glasul, care niciodată nu i se stinge, se aude ca o lentă melodie de harfă, abia îndrăznind să murmure o afirmație și revenind numaidecît, să întrebe și să se nedumirească. Albia plină de stînci s-a sfîrșit, și de acum înainte cîmpia îi așterne doar straturi de nisip și de humă, în lungul cărora cîntecul lui se schimbă. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

c) — Eu ți-oi răspunde domniei-tale, Alexandre, că, deși nici n-am auzit pînă acuma de acel dascăl vestit, cunosc din învățătura prostimii ceasul cînd răsare în noaptea asta luna, și ea ne va fi călăuză la vreme. Pe urmă avem cu noi și pe Alexa Vulpea, care cunoaște locul, unde trebuie s-ajungem. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Harap Alb, cum îl aude horăind, iese afară încetișor și, cînd îl croiește odată cu sabia pe la mijlocul gîtului, îi și zboară capul cît colo de la trup, și apoi Harap Alb se aruncă fără sine în groapă, după cum îl povățuise sfînta Duminică. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

e) Pe la începutul lui martie, cînd vremea se schimbă iar, veni vestea adusă de niște trăsuri boierești, care fugeau încărcate cu calabalîc spre București, că acest sluger a cuprins Craiova și că oamenii lui își împart averile boierilor. Pandurii primiseră învoire de la el să dobîndească însă doar averile „rău agonisite", dar acum era greu de lămurit care erau bine și care erau rău agonisite. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

f) Văzduhul, cînd pădurea de pe culmile cele mai nalte se-mbrăca în mantia ușoară a umbrei, era așa de curat, încît mă gîndeam de multe ori că, dacă ar fi o limbă de fier să se lovească de marginile unui clopot uriaș de argint, n-ar putea să răsune mai dulce și să se piardă mai lin cîntecele decît cum străbătea în tăcerea adîncă și se pierdea în șopotul lin al codrului vreun chiot sau cum se topea, tot mai încet, în pădurile coastelor depărtate, vreun muget de vacă. — I. Agîrbiceanu, *Hoțul*.

g) Vorbea tărăgănat, fără vlagă, dar simțeam în sunetul cuvintelor o energie stinsă. Era vădit că omul trăise o viață foarte agitată, că stăpînea o experiență nemăsurată care-l obosise și-l blazase. Mi s-a confirmat că într-adevăr fusese marinar, hamal, șofer, reporter la un ziar și în sfîrșit ajunsese maistru miner. — N. Jianu, *Drumul spre cer*.

h) — Așa e lumea asta și de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea, nu poți s-o întorci, măcar să te pui în ruptul capului. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

i) Știau că dacă s-ar fi dat tot orzul din sat, tot nu s-ar fi împlinit trei sute de chile. Nenorocirea era că nici la conac nu se putea găsi mai mult de cincizeci-șaizeci de chile de orz... Haraciul propriu-zis, pe care îl plăteau Principatele, Porții, deși destul de ridicat, era nimica toată pe lîngă îndatorirea de a aproviziona în vreme de război oștile turcești. Niciodată nu era de ajuns, niciodată nu se știa cît se cerea anume de către pașalele cele mari, nici cît se plătește. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

j) Și de-ar fi fost lăsat, prin lume
Să treci ca orice om de rînd,
Ce lesne-ai fi pus frîu durerii
Și răzvrătitului tău gînd!
.....

Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci și strîmte
Și tu să-nduri toată durerea,
Pe care lumea n-o mai simte,

Să plingi tu plînsul tuturora...
Din zbuciumul eternei lupte,
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte...

— A. Vlahuță, *Lui Eminescu*.

k) Chiar dacă tu, Dunăre, te-ai face neagră cerneală, și eu, ca un vrăjitor dintr-o necrezută poveste, aș avea putere să string nesfîrșita pînză albastră a cerului și s-o schimb

în fișii de hîrtie și să mă așez aici, pe malul tău, și aș ști să scriu, și aș scrie într-una o mie și mai bine de ani, întingîndu-mi pana în cerneala ta, tot n-aș izbuti să povestesc oamenilor ce am de povestit. — Z. Stancu, *Desculț*.

l) Zile întregi stă nemișcat și crunt, cu botul pe laba frîntă. Să mai iasă ziua după ciolanul problematic însemna să meargă de-a dreptul la cutie... Singurul ceas, și acesta din zi, care mai putea să făgăduiască ceva unui schilod ca el, era ceasul cînd se mătura și se închidea hala, deci tocmai ceasul pe care îl pîndesc și hingherii. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

m) E drept că niciodată nu se arătase Jupuitul atît de categoric, dar poate că îl lua și pe el la rost perceptorul și (Moromete) înțelese că trebuie să se ducă iar pe la primărie și să facă ce-o face să amîne plata pînă la toamnă. — M. Preda, *Morometii*.

n) Vrăjmașii lui Ștefan-vodă și ai lui Ștefăniță-vodă sînt și vrăjmașii acestui prunc. De aceea trebuie să-l depărtăm și să-l ascundem și, cînd va împlini zece ani, îl trimitem la Liov, dîndu-i dascăl bun și învățătura ce se cuvine s-o aibă voievozii. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

o) — Bine, dragul tatei, dacă... crezi că ești în stare a cîrmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie care-i vrea tu, ie-ți bani cît ți-or trebui, haine care ți-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin la socoteală, și mergi cu bine, fătul meu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

p) Dar afară, în spațiul cu bufnițe și cucuvăi, care sînt și ele niște fluturi cu pene și cu ochii de ghiață, nu se știe ce se întîmplă și domnița Pulheria, regina de-o șchioapă a fluturilor, vrea să știe cu auzul cîți clopoței la cîți fluturi zboară-n lume, după ce mîna ei, deschizînd cuferele de sticlă, le dă drumul la fiece scăpătat. — T. Arghezi, *Greierișul*.

r) Înainte de pornire, trebuie să meargă calul tău și cu turturica mea să-mi aducă trei smicele de măr dulce și apă vie, și apă moartă de unde se bat munții în capete. Și de-a veni turturica mea înainte cu smicelele și apa, ie-ți nădejdea despre mine, căci nu merg... Iară de-a avea noroc, s-a veni calul tău mai întîi, și mi-a aduce cele poroncite, să știi că merg cu tine oriunde mi-i duce. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

s) Tot îi părea peste putință ca feciorul lui să umble la școlile cele mari și să se facă chiar dascăl... El veni dar la mine și-mi spuse cum s-au petrecut lucrurile, cum a învățat să-și scrie numele, cum s-a încredințat că Huțu în adevăr știe să citească în toate cărțile, cum s-a dus la dascălul și apoi îmi înșiră îndeamănunt cuvintele pe care i le grăise Clăiță. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

în fișii de hîrtie și să mă așez aici, pe malul tău, și aș ști să scriu, și aș scrie într-una o mie și mai bine de ani, întingîndu-mi pana în cerneala ta, tot n-aș izbuti să povestesc oamenilor ce am de povestit. — Z. Stancu, *Desculț*.

l) Zile întregi ședea nemișcat și crunt, cu botul pe laba frîntă. Să mai iasă ziua după ciolanul problematic însemna să meargă de-a dreptul la cutie... Singurul ceas, și acesta din zi, care mai putea să făgăduiască ceva unui schilod ca el, era ceasul cînd se mătura și se închidea hala, deci tocmai ceasul pe care îl pîndesc și hingherii. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

m) E drept că niciodată nu se arătase Jupuitul atît de categoric, dar poate că îl lua și pe el la rost perceptorul și (Moromete) înțelese că trebuie să se ducă iar pe la primărie și să facă ce-o face să amîne plata pînă la toamnă. — M. Preda, *Morometii*.

n) Vrăjmașii lui Ștefan-vodă și ai lui Ștefăniță-vodă sînt și vrăjmașii acestui prunc. De aceea trebuie să-l depărtăm și să-l ascundem și, cînd va împlini zece ani, îl trimitem la Liov, dîndu-i dascăl bun și învățătura ce se cuvine s-o aibă voievozii. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

o) — Bine, dragul tatei, dacă... crezi că ești în stare a cîrmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie care-i vrea tu, ie-ți bani cît ți-or trebui, haine care ți-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin la socoteală, și mergi cu bine, fătul meu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

p) Dar afară, în spațiul cu bufnițe și cucuvăi, care sînt și ele niște fluturi cu pene și cu ochii de ghiață, nu se știe ce se întîmplă și domnița Pulheria, regina de-o șchioapă a fluturilor, vrea să știe cu auzul cîți clopoței la cîți fluturi zboară-n lume, după ce mîna ei, deschizînd cuferele de sticlă, le dă drumul la fiece scăpătat. — T. Arghezi, *Greierișul*.

r) Înainte de pornire, trebuie să meargă calul tău și cu turturica mea să-mi aducă trei smicele de măr dulce și apă vie, și apă moartă de unde se bat munții în capete. Și de-a veni turturica mea înainte cu smicelele și apa, ie-ți nădejdea despre mine, căci nu merg... Iară de-a avea noroc, s-a veni calul tău mai întîi, și mi-a aduce cele poroncite, să știi că merg cu tine oriunde mi-i duce. — I. Creangă, *Povestea lui Harap Alb*.

s) Tot îi părea peste putință ca feciorul lui să umble la școlile cele mari și să se facă chiar dascăl... El veni dar la mine și-mi spuse cum s-au petrecut lucrurile, cum a învățat să-și scrie numele, cum s-a încredințat că Huțu în adevăr știe să citească în toate cărțile, cum s-a dus la dascălul și apoi îmi înșiră îndeamănunt cuvintele pe care i le grăise Clăită. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

Scanned with OKEN Scanner

RĂSPUNSURI LA UNELE EXERCIȚII

MORFOLOGIA

Substantivul

Pag.			
23	IV	1 b)	— fisetele mele *din alunișul din zăvoi.* — Atribute substantivale prepoziționale.
24	V	1 g)	— un cîmp *numai de flori.* — Adverbul *numai* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El nu are singur funcțiune sintactică.
33	II	1 d)	— pe fața de masă *a bălții.* — Atributul *a bălții* determină substantivul compus *fața de masă.*
34	IV	— b)	— își deschidea paharul *chiar dedesubtul bulgărului...* — Adverbul *chiar* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El nu are singur funcțiune sintactică.
38	II	5 c)	— vedeam *pe Aniculăiesei Ion.* — Substantiv propriu compus, în acuzativ cu prepoziție. Primul element component a rezultat din contopirea articolului posesiv cu un nume propriu în genitiv: *a (l) Niculăiesei* a devenit *Aniculăiesei.*
39	III	2 b)	— *în lungul cîmpiei.* — Substantiv în genitiv precedat de o locuțiune prepozițională.
48	I	1 d)	— curgea *ca niște sculuri de ibrișin gălbui.* — Comparație exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.
48		e)	— se aude *ca un ecou al viorilor din ape.* — Comparație exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.
48		g)	— cîmpia e *o mare.* — Comparație exprimată printr-un substantiv cu funcțiune de nume predicativ (e ca o mare).
49	II	— d)	— se muia *în cerneala* văgăunilor. — Metaforă rezultată din simplificarea termenului comparat: *în* **întunericul** *ca cerneala.*
			— scînteia *o salbă de lumini.* — Metaforă rezultată din simplificarea termenului comparat: scînteiau **focurile** *ca o salbă de lumini.*

Articolul

52	I	— a)	— da drumul *unei fluierări.* — Substantiv în dativ *(cui* da drumul?).
54	I	— a)	— *pe sub sălcii.* — Substantiv nearticulat; forma articulată este *sălciile.*
57	II	2 e)	— *în cîntările* molcome ca foșnetul de mătase *ale* albinelor (în cîntările *albinelor).*

Scanned with OKEN Scanner

Adjectivul

68 — 1 h) — era *mai cu judecată* (mai înțeleaptă, mai chibzuită); să fie *mai cu răbdare* (mai răbdători). — Locuțiuni adjectivale la gradul comparativ de superioritate.

70 I 1 f) — *deopotrivă de buni*. — Comparativ de egalitate (tot așa de buni).

75 II 1 d) — spre florile *viu* colorate. — Adjectiv cu valoare adverbială; determină adjectivul *colorate*.

75 e) — Să-mi fie somnul *lin*. — Adjectiv cu funcțiune de nume predicativ (somnul *să fie lin*).

76 i) — O, *drăgălașă* muză populară! — Adjectiv în cazul vocativ, cu funcțiune de atribut adjectival.

77 I 1 a-d) — sună chemarea *mai dulce, mai duioasă*; Anișoara asculta *uimită;* apa se așeza *potolită, netedă;* veveriţele... sar *zglobii*. — Epitete și ale substantivului, și ale verbului.

78 b) — *albastrul, verdele*. — Substantive provenite din adjective.

78 e) — cîntecul *cel mai cu suflet*. — Locuțiune adjectivală la gradul superlativ relativ.

78 f) — un om *foarte cu minte*. — Locuțiune adjectivală cu sensul *învățat*, spre deosebire de *cuminte* cu sensul *liniștit, potolit*.

79 h) — *cele mai încurcate* și *(cele) mai fantastice* linii. — Ambele adjective sînt la gradul superlativ relativ. Articolul *cele* nu s-a mai repetat și înaintea celui de al doilea adjectiv, dar se subînțelege.

Pronumele personal

90 a) — plutind *pe ele*. — Pronumele arată locul unde se desfășoară acțiunea *plutind*, deci nu are funcțiunea de complement direct.

91 e) — *să te-ntinzi*. — Pronumele este semn al diatezei reflexive; nu are singur funcțiune sintactică, deci se ia împreună cu verbul predicativ.
— ți-*o* taie. — Pronume personal cu valoare neutră; se ia împreună cu predicatul.

Pronumele reflexiv

100 II 1 a) — ...a ieșit cu *părul* despletit. Nici nu *și* l-a mai acoperit. — Pronume reflexiv, la dativul posesiv: nu *și*-a mai acoperit părul *(său)*.

100 c) — ...*și*-a făcut *un turc (sieși)* moară. — Pronume reflexiv.
...a aprins moara / *și*-a privit-o / cum arde. — Conjuncție.

100 d) — ...trupșorul *lui* pe care *și*-l vedea gîndăcelul. — Pronume reflexiv la dativul posesiv: *își* vedea trupșorul *(său)*. Se uită în jos / *și*-l prinse ameţeala. — Conjuncție.

101 III 1 d) — Stoica nu-*și* mai găsi urmele *(sale)*. — Pronume reflexiv la dativul posesiv.

101 e) — Un fluture *și*-a prins... ciudata *(sa)* bijuterie. — Pronume reflexiv la dativul posesiv.

101 f) — ...*își* înfipse fusul *(său)*. — Pronume reflexiv la dativul posesiv.
Bună să-*ți* fie inima *(ta)*. — Pronume personal la dativul posesiv.

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

108 III — e) — *v*-aţi pus averea *(voastră)*, tinereţele *(voastre)*... — Pronume cu funcţiunea sintactică de *atribut pronominal*, fiind exprimat prin *dativul posesiv*.

Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ

113 II 1 b) — fiul *acestuia*. — Pronume demonstrativ; ţine locul substantivului *vornicul* (fiul *vornicului)*.

113 e) — fundul *acesteia*. — Pronume demonstrativ; ţine locul substantivului *cutia* (fundul *cutiei)*.

Pronumele şi adjectivul pronominal interogativ-relativ

128 I — a) — *Cui* ai dat-o? — (Am dat-o) *la o chivuţă* (construcţie echivalentă cu dativul — *unei chivuţe)*. — Funcţiunea sintactică a substantivului şi a pronumelui: complement indirect.

128 d) — Ce *e* libertatea? — *e* **conştiinţă şi adevăr.** — Funcţiunea sintactică: nume predicativ.

128 e) — **Al cui** *e?* — *(e)* **al nostru.** — Funcţiunea sintactică: nume predicativ.

129 II — b) — *ce* talente. — Adjectiv pronominal cu funcţiunea sintactică de atribut adjectival.

Pronumele şi adjectivul pronominal nehotărît

132 IV 1 a) — Băiatul încalecă pe *un* genunchi şi fata *pe altul*. — *Un* — adjectiv pronominal nehotărît; *pe altul* — pronume nehotărît.

132 b) — ...aruncă *o* privire la Ana, apoi *alta* la bătrîna. — *O* — adjectiv pronominal nehotărît; *alta* — pronume nehotărît.

Numeralul

137 I — b) — *unul*. — Numeral *(din două* praguri *unul)*.

138 I — e) — *un* sfert (unul); *o* poştie (una); *un* ceas (unul); *o* bătaie de puşcă (una). — Numerale.

139 II 1 a) — *o* privighetoare (una). — Numeral.

139 b) — *o* băncuţă (una). — Numeral.

143 — 1 c) — *cîte o sută* şi *(cîte) o mie*. — Numerale distributive.

149 — — c) — *un* cal (unul din cei *trei* cai). — Numeral.

149 d) — ...a înghiţit *o* răutate (una din cele *nouă)*. — Numeral.

Verbul

161 II 2 e) — *Va fi* o lume...; *va fi* o singură dreptate...; *va fi* o libertate... şi o viaţă cum *n-a* mai *fost*. — Sensul verbului: *a exista*.

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

218 I 2 c) — Erau atîţia... *cei osîndiţi...* — Participiu cu valoare substantivală.

219 II 1 a-d) — ...bătînd *ascuţit;* izbindu-se *îndesat;* nu-i răsărea *lămurit;* striga *întretăiat.* — Participii cu valoare adverbială.
...fugind *pe întrecute.* — Locuţiune adverbială formată din participiu cu prepoziţia *pe.*

221 g) — ...*nu fi* aşa *mîhnită.* — Participiu cu funcţiune sintactică de nume predicativ.

224 2 b) — *Ce* este foarte cu anevoie? — *de mers.* — Funcţiunea sintactică: subiect.

224 h) — *La ce* ajută? — *la ţesălat, la curăţat.* — Funcţiunea sintactică: complemente indirecte.

224 j) — *În ce scop* umbla? — *după cules.* — Funcţiunea sintactică: complement circumstanţial de scop.

230 b) — *Ce fel de* şarpe? — *înaintînd* (care înainta). — Funcţiunea sintactică: atribut verbal.

231 f) — *Cînd* zisei? — *încălecînd* şi *cîrmind* calul (în timp ce încălecai şi cîrmii calul). — Funcţiunea sintactică: complemente circumstanţiale de timp.

231 i) — *Din ce cauză* încremeni? — *neştiind* (pentru că nu ştia) ce sînt toate aceste. — Funcţiunea sintactică: complement circumstanţial de cauză.

232 2 c) — văzîndu-*se (pe sine).*

233 d) — a-*şi* făuri *(sieşi).*

233 e) — *mi*-l trîmbiţez *(mie).*

233 f) — alege-*ţi* (ţie); ie-*ţi (ţie).*

233 g) — soarele *şi*-a aruncat strălucirea *(sa).*

Adverbul

249 II 1 a) — pluteau *vara* şi *copilăria.* — *Vara* — substantiv cu funcţiunea sintactică de subiect, ca şi substantivul *copilăria.*

249 c) — şi-aştept *ziua* ca să uit. — Substantiv cu funcţiune de complement direct *(ce* aştept?).

249 g) — *Zile, săptămîni, luni.* — Substantive cu valoare de adverb; determină verbul la supin *de umblat* (cît timp avea *de umblat?).*

250 III 1 a-d) — *ce* expresiv; *ce* vie şi colorată; *ce* adînc şi albastru; suirăm *ce* suirăm. — Pronumele *ce* are valoare adverbială (*cît* de expresiv; *cît* de vie şi colorată; *cît* de adînc şi albastru; suirăm *cît* suirăm).

252 — 1 a-f) — *din goană, cu nesaţ, cu încordare, în tăcere.* — Locuţiuni adverbiale formate din substantive cu prepoziţii.

Interjecţia

283 I — b) — *Aho!* — Interjecţie cu funcţiune de predicat; se apropie ca sens de imperativ (stai! opreşte-te!).

284 II 1 c) — Şi calul *ţîşti!* sare... — Predicatul propoziţiei este exprimat prin verbul *sare,* deci interjecţia nu are funcţiune de predicat. Rolul ei este numai de a sugera repeziciunea acţiunii *sare.*

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

284 d) — *Ce* se aude? — *lip-lip! lip-lip!* — Funcţiunea sintactică a interjecţiei: subiect. Nu poate fi complement direct, deoarece *se aude* este un verb reflexiv impersonal.

285 i) — *Care* strigăte? — *hăp! hăp!* — Funcţiunea sintactică a interjecţiei: atribut interjecţional.

Sintaxa propoziţiei

294 — 1 c) — Şi alţii (erau sosiţi); (Erau) drag alint; Ce fete dragi (erau); Dar ce comori (aveau)... — Propoziţii cu predicatul sau verbul copulativ *a fi* neexprimat.

296 II 1 c) — are *nu numai defecte*. Nu este negat predicatul, ci complementul direct, deci propoziţia nu este negativă.

Predicatul verbal

304 I 2 d) — *dau în floare*. — Locuţiune verbală (înfloresc).

304 g) — *Să nu* ne *prind*-Osman *de veste*. — Locuţiune verbală cu alte părţi de propoziţie intercalate între părţile ei componente.

306 III 1 d) — de-*şi* face *(sieşi)*; deie-*şi* *(sieşi)*. — Verbe active pronominale; pronumele *-şi* are funcţiunea de complement indirect.

306 e) — *îşi* simţea sufletul *(său)*. — Verb activ pronominal; pronumele *îşi* este la dativul posesiv şi are funcţiunea de atribut pronominal.

306 f) — după ce-*mi* aşezai cărţile *(mele)*; şi-*mi* numărai supuşii *(mei)*. — Verbe active pronominale, precedate de pronume la dativul posesiv, cu funcţiunea sintactică de atribute pronominale.

Predicatul nominal

313 I 2 d) — *e numai lan şi cîntec*. — Predicat nominal.

313 g) — *Lung e* drumul *şi bătut*. — Predicat nominal.

318 1 d) — deşi unul *(e) bulgăre* de ghiaţă, iar celălalt *(e) pară de foc*. — Predicate nominale cu verbul copulativ neexprimat.

Subiectul

324 II 2 e) — *Cine* trecu? — *azi; mîni*. — Subiecte exprimate prin adverbe folosite cu valoare de substantiv.

324 f) — *Cine* să trăiască? — (salvatorul) *„însă"*. — Subiectul este exprimat prin cuvîntul *însă* folosit cu valoare de substantiv.

324 g) — *Cine* nu se scrie? — *îmi*. — Subiectul este exprimat prin cuvîntul *îmi* folosit cu valoare de substantiv.

325 1 a-d) — *ai casei, ai lui, ai lui Ionici*. — Subiecte exprimate prin substantive şi prin pronume personal cu formă de genitiv.

330 f) — *Cei din urmă* o iau la fugă. — Subiectul este exprimat prin locuţiunea adjectivală *cei din urmă* (ultimii), folosită cu valoare substantivală.

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Atributul

346 I 1 a) — ochii-*i*. — Atribut pronominal, exprimat prin pronume personal la dativul posesiv.

346 f) — Sînt fraţi *de-ai noştri*. — Atribut pronominal exprimat prin pronume posesiv precedat de prepoziţia *de*.

346 i) — crunta-*mi* vijelie. — Atribut pronominal exprimat prin pronume personal la dativul posesiv.

347 1 a) — cu scop *d-a ajuta* şi *(de) a încuraja*.— Înaintea celui de al doilea atribut verbal exprimat prin infinitiv, nu s-a mai repetat prepoziţia *de*.

Complementul direct

355 III 1 a) — *mă* văd *(pe mine)*. — Complement direct.

355 b) — moara *se* privea *(pe sine)*. — Complement direct.

356 IV 1 c) — ...*clopoţeii îi* auzim (noi). — Complemente directe.

356 V 1 c) — ...osîndi *pe* toţi *prinşii*. — Complement direct exprimat prin participiu cu valoare substantivală.

358 I 1 c) — *Lemne* le-am tăiat (eu) cu sapa. — Complement direct.

358 d) — *Pe ciţi* n-a ajutat... / *pe care* nu i-a mai văzut... — Complemente directe exprimate prin pronumele interogativ *pe ciţi* şi prin pronumele relativ *pe care*.

Complementul indirect

362 II 1 e) — *Asupra cui* s-a stropşit? — *asupra Daciei*. — Complement indirect exprimat prin substantivul la genitiv *Daciei*, precedat de prepoziţia *asupra*.

363 III 1 b) — mulţumit *de a-şi găsi* stăpînul. — Complement indirect exprimat printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziţia *de*.

363 IV 1 b) — Vorbesc *de-o* prea frumoasă şi mîndră *castelană*. — *De cine* vorbesc? — *de-o castelană*. — Complement indirect.

364 I 1 a) — Ajunge fiecărei *zile*... — *Cui* ajunge? — *zilei*. — Cazul dativ este indicat de forma adjectivului pronominal nehotărît *fiecărei*, acordat cu substantivul determinat.

365 d) — Să nu fie bun *de nimic*. — *De ce* să nu fie bun? — *de nimic*. — Complement indirect, exprimat prin pronumele negativ *nimic*.

365 f) — *De ce* se bucura? — *de frumuseţea* şi *de dulceaţa*... şi *(de) curăţenia*... — Complemente indirecte.

365 g) — *Împotriva cui* am ridicat? — *împotriva diregători(lor)*. — Complement indirect exprimat printr-un substantiv la genitiv precedat de prepoziţia *împotriva*.

Complementul de agent

367 I 2 b) — Rătăcit *de ceilalţi*... — Complement indirect (se rătăcise de ceilalţi).

368 IV — b) — *De cine* străjuită? — *de ceucele* şi *(de) vindereii*. — Complemente de agent (autorii acţiunii *străjuită*).

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Complementele necircumstanțiale (recapitulare)

369 b) — *Cui* dete? — *celui mare, celui mijlociu, celui mai mic.* — Complemente indirecte exprimate prin adjective folosite cu valoare substantivală. Ultimele două complemente se află în propoziții cu predicatul subînțeles *(dete)*.

369 d) — Într-altă parte (subînțeles — *are)* ***de semănat*** ori ***de răsădit***. — Complemente directe.

Complementul circumstanțial de loc

371 II 1 c) — Luceau *alături:* unul (lucea) *deasupra noastră*, altul (lucea) *în balta* limpede. — Complemente circumstanțiale de loc. Ultimele două complemente se află în propoziții cu predicatul subînțeles.

374 V 1 d) — Complementele circumstanțiale de loc *dintr-un hățiș* și *la luminiș* determină același verb *(a ieșit)*.

Complementul circumstanțial de timp

376 II 1 e) — *grăind* (în timp ce grăia); *ascultînd* (în timp ce asculta). — Complemente circumstanțiale de timp.

377 III 1 e) — *Cînd* era purces? — *Noaptea pe la cîntători, pînă a nu se revărsa (bine) de zori.* — Complemente circumstanțiale de timp (părți de propoziție dezvoltate).

Complementul circumstanțial de mod

379 II 1 b) — *Cum* mirosind? — *a ploaie* și *a paie*. — Complemente circumstanțiale de mod exprimate prin substantive precedate de prepoziția *a*.

379 II 1 e) — Lucrînd *în grabă* și *cu luare-aminte*. — Complemente circumstanțiale de mod exprimate prin locuțiuni adverbiale.

382 IV 1 b) — *S-a făcut* **ca ceara...** — Predicat nominal *(a devenit* **ca ceara**).

382 c) — Zborul i *se făcu* **subțire**. — Predicat nominal *(deveni* **subțire**).

382 e) — *ajunsese* **de poveste**. — Predicat nominal *(devenise* **de poveste**).

Complementul circumstanțial de cauză

385 II 1 d) — *Din ce cauză* plîngea? — *de părere de rău*. — Complement circumstanțial de cauză exprimat printr-o locuțiune substantivală.

385 e) — *Din ce cauză* sîngeră (boturile)? — *căutînd* (rădăcini). — Complement circumstanțial de cauză exprimat printr-un verb la gerunziu.

385 f) — *Din ce cauză* răbdă? — *fiind mai chilos și mai tare de cap*. — Complement circumstanțial de cauză exprimat prin gerunziul verbului copulativ *a fi*, un adjectiv și o locuțiune adjectivală (tare de cap), la gradul comparativ de superioritate.

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Complementul circumstanțial de scop

387 II 1 a) — *Cu ce scop* se găti? — *de drum*. — Complement circumstanțial de scop exprimat printr-un substantiv precedat de prepoziție.

388 III 1 e) — *Cu ce scop* veneau? — *după apă* (ca să ia apă). — Complement circumstanțial de scop exprimat printr-un substantiv precedat de prepoziție.

Complementul circumstanțial condițional

391 II 1 a) — *Cu ce condiție* te-oi sluji? — *trăind* și *nemurind* (dacă voi trăi și nu voi muri). — Complemente circumstanțiale condiționale.

391 b) — *Cu ce condiție* ar fi murit și ar fi înviat? — (dacă ar fi fost) *în locul lui*.

Complementul circumstanțial concesiv

393 II 1 d) — Acest fel *de a face în ciudă* nevestei... — *Care* fel? — *de a face în ciudă*. — Atribut verbal exprimat prin locuțiunea verbală *a face în ciudă* (a necăji), la modul infinitiv precedat de prepoziția *de*. — *Nevestei:* complement indirect *(cui* face în ciudă?).

SINTAXA FRAZEI

Propoziția atributivă

412 IV 1 a) — *Care* singurătate? — *la hotarele căreia...* (la ale cărei hotare...).

412 c) — *Care* prăpastie? — *în fundul căreia...* (în al cărei fund).

Propoziția completivă directă

418 V 1 c) — *Ce spune / e* limpede *spus*. — Propoziția *ce spune* determină un verb la diateza pasivă, deci nu este completivă directă.

420 VII 1 f) — Vede / *cum* din ceruri luna lunecă / și *(cum)* se coboară și *(cum)* s-apropie... — Propoziții completive directe coordonate.

Propoziția completivă indirectă

421 I 1 b) — *De ce* sînt sigur? — *că n-ai uitat-o*. — Propoziție completivă indirectă; determină adjectivul *sigur*.

421 c) — *La ce* mă pricep? — *ce ar trebui...*

422 II — f) — *De (despre) ce* să încredințeze? — *cum că Nicoară ar fi fost îngropat...* — Propoziție completivă indirectă.

423 V 1 a) — *La ce* îmi ajută? — *să lucrez, / să samăn, / să culeg*.

423 b) — *La ce* i-au îndemnat? — *să se adune / și să ceară...*

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subiectivă

428 III B 1 j) — Firește dar / că... — Conjuncția *dar* are sensul *deci* (Firește deci / că...).

430 VII 1 b) — *De-ar fi* / **să...** — Verbul *a fi* este impersonal: de *s-ar întîmpla* / **să...**; deci cere propoziții subiective.

431 IX 1 b) — ...că / *oricine...*, / *acela...*; ...iară / *cine* va umbla..., / *acela...* —Propoziții subiective reluate prin pronumele demonstrativ *acela*.

Propoziția predicativă

434 III 1 a) — ...că / *ar fi...* — Verb impersonal *(s-ar întîmpla)*; deci cere propoziție subiectivă.

435 e) — *Ce* (mi) se păru? — *că aud...* — Propoziție subiectivă cerută de verbul impersonal *se păru*.

438 VIII — d) — *Ce știu, tată*[1] / și *(ce) mă făgăduiesc*[2] / **este**[3] / *că nu te-oi da de rușine.*[4] / — 1 și 2 — propoziții subiective; 3 — propoziția regentă a celor două subiective și a propoziției predicative (4).

Propoziția circumstanțială de loc

440 IV 1 c) — *Care* deal? — *pe unde omul mină.* — Propoziție atributivă. *Unde* e (numai sînge)? — *pe unde trec.* — Propoziție circumstanțială de loc.

441 e) — *La ce* nu se pricepe? — *încotro să apuce* / și *pe unde să meargă.* — Propoziții completive indirecte.

441 f) — *Care* codri? — *unde-n arborul...*, / *unde-n săleii...* — Propoziții atributive.

Propoziția circumstanțială de timp

444 III 1 c) — *Care* nopți? — *cînd întunericul...* — Propoziție atributivă.

446 V 1 a) — Iar [*cînd alaiul s-a oprit* / și *(cînd) Paltin crai a stărostit*] a prins... — Propoziții circumstanțiale de timp coordonate.

446 b) — *Cînd au adormit...* / și *(cînd) de somn, au uitat* / ... — Propoziții circumstanțiale de timp, coordonate.

Propoziția circumstanțială de mod

450 IV — a) — *La ce* ne gîndeam? — *cum să ne cadă-n gheară.* — Propoziție completivă indirectă.

450 d) — *Ce* se pare? — *cum că...* — Propoziție subiectivă cerută de verbul impersonal *se pare*.

451 VI 1 c) — *Cum* a citi (să citiți)? — *cum e scrisă*, / *cum v-am învățat eu.* — Propoziții circumstanțiale de mod.

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Propoziția circumstanțială de cauză

455 III 1 e) — *Din ce cauză* rugă? — **cum** *(pentru că) luna se ascunsese într-un nor.*

455 f) — *Din ce cauză* mi-i de-a mirarea? — **dacă** *(pentru că) nu are ființă pe lume.*

456 IV 1 f) — *Din ce cauză* îi aduse aminte? — **dacă** *(pentru că) simți...* — Propoziție cauzală.

Propoziția circumstanțială de scop

459 I — i) — *În ce scop* îi aruncă? — *de-i încordă gîtul.* — Scop realizat: *ca să-i încordeze gîtul* și *îl încordă.*

460 II — a) — *De ce* ești vrednic? — *să porți un cîrd de oi.* — Propoziție completivă indirectă.

460 b) — *Cum* o potrivea? — *cum să vină tot cam la o parte.* — Propoziție circumstanțială de mod cu nuanță de scop *(cum* și *în ce scop* o potrivea?).

460 d) — *Ce fel de* giurămînt? — *ca să meargă...* / și *să se oprească ...* — Propoziții atributive.

460 f) — Țelul său este / *numai ca să ucidă...* — Propoziție predicativă: țelul său *este* **acesta.**

Propoziția circumstanțială condițională

462 I 1 f) — *Din ce cauză* ne-am cufundat (în sărăcie)? — **dacă (pentru că)** *n-avem pămînt.* — Acțiunea din regentă este realizată, deci propoziția nu este condițională, ci *cauzală.*

463 II — b) — *Cu ce condiție* și *cînd* i-ați plînge de milă? — **cînd (dacă)** *ați ști voi.* — Propoziție condițională cu nuanță temporală.

463 f) — *Cu ce condiție* și *cînd* nu mai așteptam? — **dacă** *(și* **cînd)** *mă sculam.* — Propoziție condițională cu nuanță temporală.

463 g) — *Cu ce condiție* și *din ce cauză* trebuie? — **dacă** *(și* **pentru că)** *te-ai băgat în joc.* — Propoziție condițională cu nuanță cauzală.

463 h) — *Cu ce condiție* și *din ce cauză* las răspunderea asupra dumneavoastră? — **dacă** *(și* **pentru că)** *aveți de oameni idee așa proastă.*

Propoziția circumstanțială concesivă

466 II — d) — *Dacă (chiar dacă)* ar fi avut bogății mari, / Eminescu... — Propoziție concesivă.

466 e) — *Să fie greul cît de greu (Chiar dacă* ar fi...). — Propoziție concesivă.

467 IV — a) — *Dacă (chiar dacă)* mă dați afară din casă, / *totuși* rămîn în arie; / *dacă (chiar dacă)* mă dați afară și din arie, / *totuși* rămîn în uliță. — Propoziții concesive.

467 b) — *Dacă (chiar dacă)* voi nu mă vreți, / *totuși* eu vă vreau / și *dacă (chiar dacă)* voi nu mă iubiți, / *totuși* eu vă iubesc pre voi... — Propoziții concesive.

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Propoziția circumstanțială consecutivă

470 I — f) — ...nu eram așa de prost, / *(încît) să nu pricep atîta lucru.* — Propoziție consecutivă.

471 II 1 g) — ...au început a pișca *(așa de tare)* ..., / *de (încît) îl frigeau...* — Propoziție consecutivă.

Recapitulare

Texte pentru analiza frazei

476 a) — *Care* mal? — *pe fruntea căruia stă...* (pe a cărui frunte).

476 c) — *Care* ceas? — *cînd răsare în noaptea asta luna.* — Propoziție atributivă.

476 f) — ...să răsune mai dulce / și să se piardă mai lin cîntecele / *decît cum străbătea... / și* (subînțeles — *decît cum) se pierdea...* / sau (subînțeles — *decît) cum se topea...* — Propoziții circumstanțiale de mod comparative, subordonate toate trei față de cele două propoziții dinaintea lor.

476 k) — *...și (chiar dacă) eu...aș avea putere* / ... și *(chiar dacă) aș ști* / ... / și *(chiar dacă) aș scrie....* / **tot (totuși)** n-aș izbuti... — Propoziții concesive subordonate față de propoziția *tot n-aș izbuti.*

478 l) — ...deci (subînțeles — *era)* tocmai ceasul / pe care.... — Propoziție conclusivă coordonată cu propoziția *singurul ceas... era ceasul.*

CUPRINSUL

A. MORFOLOGIA

1. Părţile de vorbire flexibile

	Pag.
Substantivul	5
Ortografia substantivelor proprii	9
Cazurile substantivului	16
Cazul nominativ	16
Cazul acuzativ	20
Ortografia substantivelor la nominativ şi acuzativ	25
Cazul genitiv	30
Cazul dativ	34
Ortografia substantivelor la genitiv şi dativ	36
Cazul vocativ	39
Valoarea stilistică a substantivului	47
Articolul	51
Ortografia articolului posesiv (genitival)	57
Ortografia articolului demonstrativ (adjectival)	60
Adjectivul	61
Ortografia adjectivelor	65
Funcţiunea sintactică a adjectivului	75
Valoarea stilistică a adjectivului	76
Pronumele	79
Ortografia pronumelor personale	85
Funcţiunea sintactică a pronumelui personal	90
Ortografia pronumelor şi a adjectivelor posesive	95
Funcţiunea sintactică a pronumelui şi a adjectivului posesiv	98
Ortografia pronumelui reflexiv	102
Funcţiunea sintactică a pronumelui reflexiv	104
Acordul adjectivului pronominal de întărire	109
Ortografia pronumelor şi a adjectivelor demonstrative	113
Funcţiunea sintactică a pronumelui şi a adjectivului demonstrativ	117

Pag.

Acordul pronumelui relativ şi al adjectivului interogativ „care“ la genitiv..... 121
Folosirea corectă a pronumelui relativ „care“ la dativ şi la acuzativ 125
Ortografia pronumelui „ce“ cînd formează silabă cu un alt cuvînt..... 125
Funcţiunea sintactică a pronumelui şi a adjectivului pronominal interogativ-relativ 127

Numeralul 137
Ortoepia şi ortografia unor numerale cardinale..... 140
Ortografia numeralului adverbial „o dată“..... 144
Ortoepia şi ortografia numeralelor ordinale..... 147

Verbul 149
Ortografia unor forme ale verbului „a fi“..... 155
Ortografia unor forme ale indicativului prezent..... 164
Acordul verbelor la persoana a III-a plural..... 168
Ortografia unor verbe la imperfect 172
Ortografia verbelor la perfectul compus..... 175
Ortografia unor forme ale perfectului simplu..... 182
Ortografia unor forme ale mai mult ca perfectului..... 184
Ortoepia şi ortografia verbelor la viitor..... 187
Ortografia verbelor la modul conjunctiv..... 192
Ortoepia şi ortografia verbelor la modul condiţional-optativ..... 199
Ortografia verbelor la modul imperativ..... 206
Ortografia verbelor la modul infinitiv..... 212
Ortografia verbelor la modul gerunziu 226
Rolul stilistic al verbului 242

2. Părţile de vorbire neflexibile 246

Adverbul 246
Ortografia unor adverbe 250
Ortografia unor locuţiuni adverbiale 253
Funcţiunea sintactică a adverbului..... 256
Valoarea stilistică a adverbului 259

Prepoziţia 260
Folosirea unor prepoziţii 265
Ortografia unor prepoziţii 266

Conjuncţia 268
Punctuaţia cerută de conjuncţiile coordonatoare..... 276
Ortografia unor conjuncţii 278

Interjecţia 280
Funcţiunea sintactică a interjecţiei 282
Punctuaţia interjecţiei 285

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

B. SINTAXA

1. Sintaxa propoziției 291
Clasificarea propozițiilor 291

Predicatul 302
Punctuația numelui predicativ 316
Valoarea stilistică a numelui predicativ 317

Subiectul 320
Punctuația subiectului 329

Acordul predicatului cu subiectul 330

Atributul 335
Punctuația atributului 348
Valoarea stilistică a atributului 349

Complementul 351
Complementele necircumstanțiale 353
Complementele circumstanțiale 369
Valoarea stilistică a complementului circumstanțial de mod 382

2. Sintaxa frazei 398

Coordonarea 402

Propozițiile subordonate 405
Propozițiile necircumstanțiale 406
Propozițiile circumstanțiale 438

Răspunsuri la unele exerciții 479

Scanned with OKEN Scanner

Redactor responsabil : STROE MAGDALENA
Tehnoredactor : ATANASIU NICOLAE

Dat la cules 21.10.1967. Bun de tipar 07.03.1968. Apărut 1968. Tiraj 80.000+130 ex. leg. 1/2 pînză. Hîrtie scris tip I A 63 g/m², ft. 16/70×100. Coli editoriale 44,454. Coli de tipar 31. A. 16 924 C.Z. pentru bibliotecile mari 4 R—8(075.3) C.Z. pentru bibliotecile mici 4 R.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România. Comanda nr. 70 745.

Scanned with OKEN Scanner

Scheletul capului - 22 oase - Bcraniu visceral (
Bcraniu cerebral / neurocran.

cerebral - 4 oase nepereche - frontal, etmoid, sfenoid, occipital
2 perechi - 2 temporal, 2 parietale.

craniul cerebral - bază - toate fără parietale
bolta - parietale și o parte din oasele frontal și occipital

Osul frontal - o parte verticală - fruntea
una orizontală care ia parte la formarea planșeului orbitelor. La marele adâncitură dintre ele găsește orificiul orbitelor

Osul etmoid - din 2 mase laterale, filtrează prezentând 2 lame: cornetele nazale (sup. mijl.) Pereți 2 mase cornete cavități, plină cu aer și sunt unite printr-o porțiune perforată - lama ciuruită - prin care trec nervii mirosului. Perpendicular pe ea o altă lamă care ia parte la formarea septului nazal - Osul sfenoid are forme mai fluture. Pe corpul lui se găsește o groapă - șaua. Trei perechi de oase se află simetric. Osul occipital - o parte verticală și una orizontală cu mc. gaură - occipitală. Prin acest orificiu măduva spinării se continuă cu bulbul rahidian. Pe partea orizontală se găsesc 2 condili occipitali prin care se face leg. cu prima vertebră cervicală - atlas
Oasele tâmplei - o lamă subțire - solzul, o par groasă - stâncă în care se află urechea. mai mulți mușchi și o parte din ea formează o parte a canalului auditiv extern. Osul parietal. pom - vatră - bere era.
craniul visceral. - 14 oase - 2 nepereche - mandibula și vomerul.
12 perechi

Vomerul complectează lama perp. a etmoidului. Unul parte la formarea septului nazal. Mandibula - ramuri, os mobil, formă de potcoavă. Lega-se articulându-se de oasele tâmplei prin ramuri. Sup. alveolară dentară.
Oasele perechi: unghiulare pom mulțime formează mențiile și nări. Inf. dintre dinți. Maxila - 2 apofize palatine care iau parte la formarea palatului dur și sup. care trec de cea nazală. Osul pal. - unghi. prim mai cu apof. pal. palatul dur. Osul nazal - nasului osoasă - o rămâi.
zigomatice (malare) - umeri drepți și prim ap. zigomatice se unește cu oasele temporale. com. superioare iau parte la formarea orbitei 2 care. nazal., ves. lacrimal. Osul hioid - în ep. mușchilor gâtului. nu el se prind o parte din mușchii limbii.

Scheletul - în 5 trunchiul 33-34 vertebre.
sistem. coastelor

Vertebra - corpul -
arcul (part. post.) format { ap. spinoase / ap. de ort (post) / ap. laterale

reg cerv - 7 vertebre.
reg. toracală - 12 vert.
reg. lombară 5 vert.
reg. sacrală - 5 v. unite => os sacru
reg coccigiană - 4 | 5 v. unite => os coccigian.

atlas - nu are corp axis - o proiec. osoasă (dinte) pe partea sup.
vert. toracale - fețe unde se pr coaste
cu lamă - vertebrale. ap. cu bifurcație

Sternul - os lat, median, impar - în part. an. e toracelui. Partea sup. mai lăt. se art. clavicolele iar pe marginile lat 7 fețe articulare de care se prind 7 per. de coaste. Seg. inferior mult aplaudice xifoidium - mică prenu cartilaginos.

Costele 12 perechi - ~~în part~~ de ocuri în part. os. în part. cart. unesc seg. tot în sternul. Grupa 10 per. de coaste se unesc cu sternul prin intermediu cart. costale. Dintre acestea 7 - coaste adevărate fiecare avînd un cart. sep. prin care se unt de stern. 3 - coaste false. Cart. lor se unesc într-un singur care se prinde de cart. coastei a 7 prin int. cărnoasă ajunge la stern.

2 per. - coaste e le. cu un se prind de stern (Flotante). Fiecare coastă se art. corasol cu 2 corpuri de vertebre și 1 apofiză transversă.

1. Repede Victor afară

2. Cu cine ai venit? cu un prieten.

3. Nu ascultam. Nimic.

4. ~~Iată~~ Andrei, un om pe care îl cunosc!

5. Bucureștii, un oraș pe care l-am vizitat.

6 ~~Mulțumesc~~,

7. Aici sînt multe magazine. Andrei completă: 3 coli stadioane, cinematograf, policlinică.

8 La aparat Victor, Da, eu.

9 Vii cu noi? Bună idee.

10 Păcat că nu vii cu noi în excursie.